

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A

S. O.
0.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1955: 11

Ecklesiastikdepartementet

PSYKOLOGISK UTBILDNING OCH FORSKNING

BETÄNKANDE
AV PSYKOLOGUTREDNINGEN

Stockholm 1955

Statens offentliga utredningar 1955

Kronologisk förteckning

---

1. Lag om jordbrukskasserörelsen m. m. Kihlström. 160 s. **Jo.**
2. Stöd åt den mindre och medelstora skeppsfarten. Idun. 280 s. **H.**
- 3 o. 4. Nordiska post- och teletaxor. Idun. 37 s. **U.**
5. Prissättningen på jordbruksprodukter. Bilaga 1. Marcus. 101 s. **J.**
6. Vattenvården. Fæggström. 133 s. **Jo.**
7. Det mindre jordbrukets möjligheter att uppnå bättre lönsamhet. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 402 s. **Jo.**
8. Tvätt. Kihlström. 368 s. **S.**
9. Frågan om statslösen av stamaktierna i LKAB. Marcus. 181 s. **F.**
10. Vidlyftiga rättgångar. Norstedt. 72 s. **Ju.**
11. Psykologisk utbildning och forskning. Idun. 324 s. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1955:11

Ecklesiastikdepartementet

PSYKOLOGISK UTBILDNING
OCH FORSKNING

Betänkande
av psykologutredningen

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB

STOCKHOLM 1955

REPORT OF THE COMPTROLLER

FOR THE YEAR ENDING

1900

INNEHÅLL

Skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet	5
Inledning	9
Psykologin i samhällets tjänst	12
<i>Del I Utbildningen av psykologer</i>	13
Kap. 1 Psykologerna på arbetsmarknaden	13
Kap. 2 Nuvarande utbildning för psykologer	19
Sverige 19 — Andra länder 21.	
Kap. 3 Huvudfrågor i samband med utbildningens uppläggning	22
Utbildningens innehåll: allmänt 22 — Utbildningens innehåll: rådgivning och psykoterapi 24 — Studietidens längd 28 — Differentiering på nivåer 29 — Differentiering på linjer 32 — Anknytning till befintliga examina 34 — Frågan om elevurval 36 — Samordning av utbildningen 36.	
Kap. 4 Förslag till studiegång och studieplaner för psykologer	38
Allmänna riktlinjer 38 — Studiernas sammansättning och inbördes ordningsföljd 38 — De grundläggande examensämnena 41 — Kurserna i psykologiska undersökningsmetoder 44 — Övriga fristående kurser 46 — Undervisningsbehov i examensämnena och kurser 46 — Förpraktiken 47 — Den egentliga praktiska fackutbildningen 49.	
Kap. 5 Frågan om kompetensregler för psykologverksamhet och deras förhållande till psykologutbildningen	56
Former för kompetenskontroll 56 — Förekommande kompetenskontroll inom psykologyrket 58 — Synpunkter på kompetenskontrollens ordnande 61 — Förslag 63.	
Kap. 6 Övergångsanordningar för att ansluta nuvarande utbildning till kompetensreglerna för psykologtjänster	65
Betyg i examensämnena 65 — Särskilda kurser 66 — Praktik 67.	
Kap. 7 Angränsande yrkesgruppers förhållande till psykologutbildningen	68
Lärarna och psykologutbildningen 68 — Socionomerna och psykologutbildningen 73 — Läkarna och psykologutbildningen 78.	
<i>Del II Institutionerna för psykologutbildning</i>	80
Kap. 8 Universitetsinstitutionernas lärarpersonal	80
Undervisningsformer och lärarkategorier 80 — Beräkning av lärarbehovet i psykologi och pedagogik samt därtill anslutna kurser 83 — Jämförelse med nuvarande lärarorganisation 86 — Tidsplan för förstärkningarnas genomförande 87 — Lärarbehovet i sociologi 88.	
Kap. 9 Universitetsinstitutionernas resurser i övrigt	90
Biträdestjänster 90 — Anslag för materiel m. m. 91 — Lokaler 94.	

Kap. 10	Institutioner för praktisk utbildning	95
	Ericastiftelsen och utbildningen av barnterapeuter 95 — Den praktiska utbildningen på övriga linjer 97.	
<i>Del III</i>	<i>Psykotekniska institut</i>	105
Kap. 11	De nuvarande psykotekniska instituten	105
	Psykotekniska institutet vid Stockholms högskola 105 — Psykotekniska institutet vid Göteborgs universitet 110.	
Kap. 12	Behovet av psykoteknisk verksamhet	112
	Konsultationsverksamhet 112 — Forskning 115 — Utbildning 116 — Sammanfattning 116.	
Kap. 13	De psykotekniska institutens ställning	118
	Möjligheter till kontakt och samordning med annan verksamhet 118 — Möjligheter till finansiering av instituten 119 — Möjligheter till kostnadsminskning genom utnyttjande av gemensamma resurser 120 — Möjligheter att rekrytera lämplig personal och skapa lämpliga anställningsformer för denna 120 — Sammanfattning 120.	
Kap. 14	De psykotekniska institutens organisation	122
	Institutens ledning 122 — Föreståndare 122 — Övrig psykologiskt utbildad personal 123 — Kontors- och teknisk personal 126 — Fasta arvoden 127.	
Kap. 15	De psykotekniska institutens finansiering	128
	Principerna för institutens finansiering 128 — Bidrags- och avgiftsfrågor 129 — Kostnadsberäkningar samt förslag till avlönings- och omkostnadsstater 132.	
<i>Del IV</i>	<i>Övriga institutionsfrågor</i>	135
Kap. 16	Statens psykologisk-pedagogiska institut	135
	Institutets tillkomst 135 — Organisation och anslagstilldelning 137 — Arbetsuppgifter och hittillsvarande verksamhet 137 — Ökade anspråk på institutets verksamhet 139 — Önskemål om institutets framtida utformning 141 — Utredningens synpunkter och förslag 143.	
Kap. 17	Lärarhögskolans institution för pedagogisk forskning	147
	Institutionens forskningsinriktning och förhållande till övriga institutioner på området 147 — Behovet av personal och utrustning 151.	
Kap. 18	Bibliotek för psykologi och pedagogik	155
	Nuvarande biblioteksresurser 155 — Pedagogiska bibliotekets framtida ställning 156 — Önskemål beträffande bibliotekets verksamhet 158 — Bibliotekets personal 159.	
Kap. 19	Forskningsråd för psykologi och pedagogik	160
	Behov av anslag för psykologisk och pedagogisk forskning 160 — Förvaltningen av anslag för psykologisk och pedagogisk forskning 165 — Arbetsuppgifterna för statens psykologisk-pedagogiska forskningsråd 166 — Forskningsrådets sammansättning 168 — Förvaltningskostnader 169.	
<i>Del V</i>	<i>Kostnadsberäkning och sammanfattning</i>	170
Kap. 20	Kostnader och genomförande	170
	Universitetsinstitutionerna 170 — Ericastiftelsen 170 — Handledararvoden 171 — Lärarhögskolan 171 — Biblioteket 171 — Forskningsrådet 171 — Psykotekniska institut 171 — Sammandrag 172.	

Kap. 21 Sammanfattning	174
Behovet av en särskild psykologutbildning 174 — Psykologutbildningens uppläggning 174 — Kompetens- och övergångsfrågor i samband med den nya utbildningen 176 — Universitetsinstitutionerna 176 — Praktikinstitutioner 177 — Psykotekniska institut 177 — Statens psykologisk-pedagogiska institut. Lärarhögskolan 177 — Forskningsråd. Bibliotek 178 — Kostnader och genomförande 178 — Bilagor 178.	

Bilagor

Bil. 1 Enkätundersökningar företagna av psykologutredningen	179
Bil. 2 Nuvarande användning av psykologer i Sverige	180
Bil. 3 Framtida behov av psykologer i Sverige	192
Bil. 4 Nuvarande utbildningsmöjligheter i psykologi i Sverige	203
Bil. 5 Synpunkter på nuvarande utbildnings ändamålsenlighet och kommande utbildnings uppläggning	215
Bil. 6 Utbildningen av psykologer i övriga nordiska länder	231
Bil. 7 Utbildningen av psykologer i England, Frankrike och Förenta staterna av professorn J. Elmgren	236
Bil. 8 Några synpunkter på undervisningen i statistik för blivande psykologer av professorn H. Wold och fil. lic. K. Medin	294
Bil. 9 De psykotekniska institutens arbetsuppgifter och hittillsvarande verksamhet	300
Bil. 10 Institutionernas lokalfrågor	309
Bil. 11 Psykologisk och pedagogisk forskning	314

*Till Herr Statsrådet och Chefen för
Kungl. Ecklesiastikdepartementet*

Den 8 maj 1953 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga för utredning av med psykologutbildningen sammanhängande frågor.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen samma dag såsom utredningsmän generaldirektören och chefen för skolöverstyrelsen *Nils Gustav Rosén*, professorn vid Göteborgs universitet *John Elmgren*, rektorn vid folkskoleseminariet för manliga elever i Göteborg *Rikard Lindahl*, numera överläkaren vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalts barnpsykiatriska avdelning *Sven Ahnsjö*, rektorn vid sydsvenska socialinstitutet *Paul Lindblom* samt ledamöterna av riksdagens andra kammare lantbrukaren *Stig F. Hansson*, Önnarp, och direktören *Helmer Nordqvist*. Åt Rosén uppdrogs att såsom ordförande leda utredningens arbete.

Såsom experter hos utredningen tillkallades dels den 5 mars 1954 professorn vid Uppsala universitet *Torgny Segerstedt* och professorn vid Stockholms högskola *Torsten Husén* för frågor rörande sociologiska resp. pedagogiska moment i psykologutbildningen, dels den 8 juni 1954 bibliotekarien vid pedagogiska biblioteket *Greta Eriksson* och byråchefen i skolöverstyrelsen *Kurt Grendin* för biblioteks- resp. löne- och kostnadsfrågor, dels slutligen den 5 februari 1955 professorn vid Uppsala universitet *Herman Wold* beträffande statistiska utbildningsmoment.

Till sekreterare förordnades den 18 juni 1953 fil. lic. *Kjell Härnqvist*.

Utredningen har arbetat under benämningen *psykologutredningen*.

På grund av remiss har utredningen den 30 september 1954 avgivit utlåtande över förslag från socialstyrelsen till plan för nykterhetsvårdens per-

sonalutbildning och speciella kompetensvillkor för nykterhetsvårdspersonal samt till förbättrade löneförmåner för ledande befattningshavare inom denna vårdverksamhet.

Till utredningen har för att tagas i övervägande vid fullgörande av dess uppdrag överlämnats följande handlingar:

skolöverstyrelsens yttrande den 27 maj 1948 över 1946 års skolkommissions förslag angående utbildning av skolpsykologer;
 skolöverstyrelsens yttrande den 5 februari 1952 över framställning från svenska barnpsykologiska föreningen angående utbildningen av personal för den psykiska barna- och ungdomsvården;
 framställning från medicinalstyrelsen, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen den 27 februari 1952 angående psykologutbildning;
 skolöverstyrelsens yttrande den 26 september 1952 angående Sveriges folkskollärarinneförbunds förslag om psykologisk-pedagogiska undersökningar i anslutning till den pedagogiska försöksverksamheten;
 framställning från styrelsen för Stockholms högskola den 28 mars 1953 angående utredning rörande Stockholms högskolas psykotekniska institut.

Dessutom har till utredningen ingivits följande skrivelser:

den 11 januari 1954 från skolöverstyrelsen med anledning av framställning från svenska hjälpskoleförbundet angående psykologisk och pedagogisk rådgivning inom skolan;
 den 5 februari 1954 från arbetsmarknadsstyrelsen angående behovet av psykotekniska undersökningsmöjligheter;
 den 10 februari 1954 från Sveriges nationalkommitté av Organisation mondiale pour l'éducation préscolaire angående psykologer inom den förebyggande barnvården;
 den 29 april 1954 från socialvårdens planeringskommitté i Stockholm angående behovet av psykotekniska undersökningsmöjligheter;
 den 25 september 1954 och den 29 januari 1955 från svenska barnpsykologiska föreningen angående utbildningen av barnpsykoterapeuter och barnpsykologiska kuratorer;
 den 20 oktober 1954 från arbetsutskottet inom direktionen för psykotekniska institutet vid Stockholms högskola angående vissa tjänster vid institutet.

I samband med besvarande av enkäter företagna av utredningen har flera myndigheter och organisationer givit synpunkter även på andra förhållanden inom utredningens verksamhetsområde än dem som direkt berörts i utredningens frågor. Såväl de särskilda framställningarna som dessa ytterligare påpekanden får anses besvarade genom utredningens förslag.

Psykologutredningen inledde sitt arbete genom en enkätundersökning bland myndigheter och organisationer på arbetsmarknaden angående nuvarande användning och framtida behov av psykologiskt utbildad arbets-

kraft. Samtidigt inskaffades uppgifter från de olika utbildningsinstitutionerna för psykologer i Sverige och de nordiska grannländerna. Utredningen har senare besökt dessa institutioner i Danmark, Norge och Sverige även som vissa institutioner för tillämpad psykologisk verksamhet. Ledamöterna Ahnsjö, Hansson och Lindahl samt sekreteraren har därjämte i samband med en nordisk psykologkongress 1953 besökt institutioner i Finland. Elmgren har i samband med internationella psykologkongresser inhämtat uppgifter om psykologutbildningen i England, Frankrike och Förenta staterna.

Särskilda enkätundersökningar har även gjorts rörande forskningsläget vid olika institutioner och rörande kliniska psykologers utbildning och arbetsuppgifter. Den 13 maj 1954 hade utredningen en konferens i Stockholm med professorerna i psykologi och pedagogik samt med representanter för vissa psykologorganisationer, varvid en skiss till utbildningsplaner för psykologer behandlades. Även i andra frågor har utredningen berett dem som närmast beröres av utredningens förslag tillfälle att framlägga sina synpunkter.

Utredningen har samrått med den av chefen för inrikesdepartementet tillsatta kvacksalveriutredningen.

Sedan uppdraget nu slutförts, får psykologutredningen vördsamt överlämna betänkande rörande psykologisk utbildning och forskning.

Stockholm den 11 mars 1955.

Nils Gustav Rosén

Sven Ahnsjö

John Elmgren

Stig F. Hansson

Rikard Lindahl

Paul Lindblom

Helmer Nordqvist

/ Kjell Härnqvist

... (faint, illegible text) ...

THE CENTER FOR

... (faint text) ...

... (faint text) ...

... (faint text) ...

INLEDNING

Utredningsuppdraget

I de för psykologutredningen meddelade direktiven har chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, anfört följande.

Den psykologiska forskningen har under de senaste årtiondena befunnit sig i snabb utveckling, och stora vetenskapliga landvinningar har kunnat göras. Intresset för psykologien är även i stigande och visar sig bland annat i ett växande antal studerande inom detta ämnesområde vid våra universitet och högskolor. Men även psykologiens praktiska användbarhet på skilda områden av samhällslivet har uppmärksamats i allt större utsträckning. Särskilt inom skolan, socialvården, yrkesvägledningen, industrien och försvarsväsendet har den praktiska psykologien kunnat göra insatser. Den praktisk-psykologiska utbildningen för olika arbetsområden är dock icke tillfredsställande ordnad. Ett flertal framställningar, däribland från medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, Föreningen svenska fackpsykologer och Svenska psykologsamfundet, har också ingivits till Kungl. Maj:t med begäran om utredning av med psykologutbildningen sammanhängande frågor. Bland annat har framhållits önskvärdheten av en särskild examensform för praktisk-psykologisk verksamhet samt legitimering av sådan verksamhet. Vidare har skolkommissionen i sitt principbetänkande och senare i sitt betänkande om den första lärarhögskolan betonat nödvändigheten av en särskild utbildning för skolpsykologer och angivit vissa principiella synpunkter på hur en sådan utbildning borde vara beskaffad. Det synes mig därför påkallat, att särskilda sakkunniga nu tillkallas för att verkställa denna utredning och föreslå de åtgärder statsmakterna bör vidtaga för att

stärka psykologiens ställning och tillfredsställande ordna psykologutbildningen.

Den psykologiska forskningen och den därmed nära sammanhängande pedagogiska forskningen har för närvarande relativt obetydliga statliga forskningsanslag till sitt förfogande, delvis beroende på att dessa forskningsgrenar har kommit att ligga i gränsområdet mellan de rent humanistiska och de samhällsvetenskapliga ämnena. Den psykologiska och den pedagogiska forskningen har följaktligen endast i mycket begränsad omfattning kunnat erhålla anslag från humanistiska fondens nämnd och statens samhällsvetenskapliga forskningsråd. Dessa ämnen torde emellertid böra erhålla åtminstone samma stöd som t. ex. jämförbara samhällsvetenskapliga ämnen, och de sakkunniga bör därför föreslå, huruvida förvaltningen av de medel, som kan komma att ställas till förfogande, skall skötas av redan existerande institution, exempelvis statens psykologisk-pedagogiska institut, eller av ett speciellt forskningsråd.

I sitt principbeslut om skolreformen uttalade sig 1950 års riksdag för att statens psykologisk-pedagogiska institut skulle utbyggas. Skolkommissionen har därefter framlagt ett förslag om nya och vidgade arbetsuppgifter för institutet. Det ankommer nu på de sakkunniga att utarbeta en plan för institutets utbyggnad och att därvid överväga lämpligheten av att utvidgningen sker i etapper. Även psykotekniska institutets vid Stockholms högskola ställning och verksamhet synes böra uppmärksammas i detta sammanhang.

Utredningens huvuduppgift bör emellertid vara att framlägga förslag till en rationell anordning av psykologutbildningen. Psykologiundervisningen vid våra universitet och högskolor har hittills icke kunnat giva de studerande en tillräckligt

grundlig praktisk utbildning. Viss praktisk-psykologisk utbildning, men i mycket begränsad omfattning, bedrivs däremot av statens psykologisk-pedagogiska institut och av Stockholms högskolas psykotekniska institut. Den nuvarande psykologutbildningen måste därför, trots att dess vetenskapliga standard torde kunna anses god, betraktas som otillfredsställande, när det gäller att tillgodose behovet av praktiskt verksamma psykologer på olika områden.

Högre betyg i psykologi i nuvarande filosofie kandidat- eller ämbetsexamen anses icke giva kompetens såsom fackpsykolog, och även den nuvarande licentiatexamen anses icke tillfredsställande ur praktisk-psykologisk synpunkt. Det synes därför som om det skulle vara behov av att skapa särskilda utbildningsmöjligheter för blivande fackpsykologer. För att taga ställning till denna fråga är det emellertid nödvändigt, att de sakkunniga först skaffar sig en överblick av arbetsmarknadens behov av praktiskt utbildade psykologer. Det gäller sålunda att få en uppfattning inom vilka yrkesområden och i vilka sysselsättningar psykologer kan komma att utnyttjas samt vilka kompetenskrav som bör ställas på inom olika områden verksamma psykologer. En sådan kartläggning av den svenska arbetsmarknadens behov av psykologer bör kompletteras med en undersökning av fackpsykologernas kompetens- och anställningsförhållanden i våra grannländer. Det är desto angelägnare att få en riktig uppfattning av det verkliga behovet av praktiskt utbildade psykologer, eftersom vi för överskådlig tid framåt sannolikt kommer att ha brist på intellektuell arbetskraft och nya arbetsuppgifter endast kommer att öka denna brist. I nuvarande läge torde därför en angelägenhetsbedömning böra ske, innan nya utbildningsvägar — ledande till nya yrken — öppnas.

När det gäller själva utbildningen av fackpsykologer, uppställer sig ett flertal problem. De sakkunniga bör sålunda bland annat överväga, om denna utbildning skall knytas till universiteten och högskolorna eller om den, åtminstone för vissa kategorier, helt eller delvis skall förläggas till någon fristående institution. I första hand torde vidare böra undersökas, om en praktisk-psykologisk utbildningslinje kan rymmas inom nuvarande examina. Det synes nämligen ytterst tveksamt, huruvida en särskild psykologexamen i analogi med

politices magisterexamen eller filosofisk ämbetsexamen bör inrättas.

Såsom jag tidigare anför, kräver de uppgifter, som nu och framdeles kommer att ställas på psykologien, en förstärkning av framför allt de praktiska momenten i psykologutbildningen. Men även de studerande, som väljer att utbilda sig till fackpsykologer med praktiska uppgifter, måste alltså ha en allsidig teoretisk utbildning. De sakkunniga har att överväga, hur de teoretiska och praktiska momenten bör fördelas på ett grundläggande gemensamt stadium och ett följande stadium, där utbildningen åtminstone i viss utsträckning uppdelas på olika speciallinjer. Av den diskussion, som hittills förts i fackkretsar, synes det som om man icke är enig om hur tidigt specialiseringen bör inträda. Det måste därför ankomma på de sakkunniga att ingående pröva olika alternativ. Av arbetsmarknadsskäl torde de studerande önska en specialisering så sent som möjligt, medan tidsfaktorn pekar i motsatt riktning. Jag erinrar även om att tillgången på lärare för psykologutbildningen under överskådlig tid kommer att vara starkt begränsad, varför de sakkunniga bör eftersträva att föreslå en organisation av utbildningen, som med hänsyn till personella och finansiella resurser kan komma att förverkligas inom rimlig tid. De sakkunniga bör av samma skäl om möjligt föreslå en organisation, som kan genomföras i etapper.

Bland fackpsykologerna torde skolpsykologerna komma att utgöra en betydande grupp. Det är önskvärt att lärare, vilka önskar vidareutbilda sig för skolpsykologyrket, icke avhållas därifrån genom den sammanlagda utbildningens längd. De sakkunniga bör därför överväga möjligheten att utforma en särskild utbildningsväg för personer, som önskar påbygga sin lärarexamen med skolpsykologisk utbildning. Med hänsyn till den vunna lärarutbildningen och lärarerfarenheten samt inriktningen på en bestämd psykologisk speciallinje kan en sådan utbildningsväg säkerligen göras kortare än den fackpsykologiska utbildningen i övrigt. Även för vissa andra inom social- och sjukvården verksamma yrkesgrupper torde möjligheter till kompletterande fackpsykologisk utbildning böra öppnas.

En rationalisering av psykologutbildningen måste även taga hänsyn till behovet av psykologisk forskning och undervisning

vid de medicinska fakulteterna. Den »filosofiska» och medicinska psykologiens intressesfärer har nämligen alltmera närmat sig varandra, och stora områden, i fråga om såväl metoder som tillämpning, är numera gemensamma. Inom medicinen, speciellt barnpsykiatrien, socialmedicinen och rättspsykiatrien, anlitas redan i viss utsträckning psykologer för en mångfald uppgifter. Även på psykoanalysens område torde det icke vara tänkbart att fylla behovet av kompetenta analytiker med läkare enbart. Någon form av organiserad kontakt synes därför nödvändig mellan de bägge fakulteternas utbildningsarbete på detta område.

I övrigt bör de sakkunniga äga att ingå även på andra, här ej särskilt berörda frågor, som finnes vara av betydelse för deras arbete.

Betänkandets disposition

Betänkandet ger först i sammanträngd form några synpunkter på *psykologin i samhällets tjänst*.

Därefter behandlas den fråga som enligt direktiven är utredningens huvuduppgift, nämligen *utbildningen av psykologer*. Efter en översikt över psykologernas arbetsuppgifter och användningsområden samt över de nuvarande utbildningsförhållandena tar utredningen ställning till vissa huvudfrågor i samband med utbildningens uppläggning. På denna grund föreslås studiegång och studieplaner för psykologutbildningen. Sedan behandlas frågan om kompetensregler för psykologverksamhet och möjligheter för redan utbildade resp. angränsande yrkesgrupper att på särskilda vägar skaffa sig motsvarande kompetens.

De nya utbildningsplanerna ställer ökade anspråk på *utbildningsinstitu-*

tionernas resurser, varför utredningen i en särskild del framlägger förslag till dessa institutioners utbyggnad. I detta sammanhang undersökes även de psykologiska tillämpningsinstitutionernas möjligheter att mottaga praktikanter.

Såväl på grund av direktivens anvisningar som på grund av de behov av praktikmöjligheter, som aktualiserats genom utbildningsförslagen, har de *psykotekniska institutens* ställning och resurser blivit föremål för ingående överväganden. Dessa redovisas i en särskild del av betänkandet.

Till utredningsuppdragen hör också frågor rörande organisationen av *statens psykologisk-pedagogiska institut*. Frågan om dess framtida ställning kom delvis i nytt läge under utredningsarbetets gång genom propositionen om den första lärarhögskolan (1954: 209). Detta har gjort det nödvändigt för utredningen att i separata avsnitt även behandla *lärarhögskolans forskningsinstitution* och *pedagogiska biblioteket*. Också frågan om förvaltningen av *forskningsmedel för psykologi och pedagogik* sammanhänger i viss mån med ställningstagandet till statens psykologisk-pedagogiska institut och behandlas i ett sista avsnitt före betänkandets sammanfattande delar.

Relativt stor del av utredningsmaterialet, särskilt när det gäller utbildningsfrågan, har placerats i bilagor till betänkandet. Där återfinnes sålunda bl. a. redovisning för utredningens enkäter och översikter över utbildningsförhållandena i vissa främmande länder.

PSYKOLOGIN I SAMHÄLLETS TJÄNST

Psykologutredningen har funnit det angeläget att här ange den grundsyn på psykologin som varit vägledande för utredningen i dess arbete.

Utredningen ser psykologin inte endast som ett universitetsämne med allmänt vetenskapliga och kulturella funktioner utan även och icke minst som ett av de viktigaste hjälpmedlen att komma tillrätta med mänskliga anpassningsfrågor, vilket vi i dagens och morgondagens komplicerade samhälle icke kan undvara.

I nuläget måste psykologins mycket begränsade resurser ofta reserveras för de fall där svårigheter för individen redan har uppstått. I framtiden bör psykologin i växande utsträckning ges möjligheter att gripa in även på förebyggande stadier. Psykologisk upplysning och individuell rådgivning i samband med uppfostran, skolgång, yrkesval och andra för individen avgörande situationer har här den allra största betydelse.

Alla dessa åtgärder måste bygga på tillförlitlig kunskap och tillförlitliga metoder, som tillämpas av personer med en för ändamålet avpassad fackutbildning. När det gäller att skapa dessa förutsättningar för en vederhäftig psykologisk tillämpning, är forskningen och utbildningen av den största betydelse.

Den starka betoningen av att psykologin ytterst skall tjäna samhällets behov, får emellertid ej tydas som en anvisning, att all forskning skall direkt inriktas på praktiska problemställningar. Erfarenheterna från äldre discipliner har upprepade gånger visat, att forskning, som i det ögonblick den äger rum synes sakna all kontakt med det praktiska livets problem, med tiden kan få de mest djupgående praktiska verkningar. Grundforskningen är också nödvändig för att föra tillämpningsforskningen in på farbara vägar. Den fria teoretiska grundforskningen kan alltså motiveras även utifrån en praktisk grundsyn på vetenskapens roll i samhället.

För att psykologin skall få tillfälle att i ökad utsträckning göra de insatser, som den visat sig ha förutsättningar för, krävs en väsentlig förstärkning av dess resurser. Denna förstärkning måste först sättas in just på forskning och utbildning, som ju skall bilda grundvalarna för tillämpningen. De kostnader som en sådan förstärkning medför bör enligt utredningens mening betraktas ur rent investeringsmässiga synpunkter lika väl som kostnader för naturvetenskaplig och teknisk grund- och målforskning. Detta visar erfarenheterna både hos oss och utomlands på de områden där psykologiska metoder redan har vunnit tillämpning.

Del I

UTBILDNINGEN AV PSYKOLOGER

Kap. 1. Psykologerna på arbetsmarknaden

Psykologutredningen har såsom utgångspunkt för sitt arbete sökt skaffa sig en bild dels av hur psykologer nu användes inom olika verksamhetsområden, dels av behovet av psykologer under den närmaste framtiden. Detaljer beträffande dessa undersökningar redovisas i bilagorna 1—3. Där anges också de speciella svårigheterna och felkällorna vid undersökningarna. När det gäller nuläget, har svårigheterna framför allt uppkommit vid avgränsningen av psykologerna som yrkesgrupp. Dels har utbildningsförhållandena på området hittills varit synnerligen brokiga, så att en viss examen ej kan användas för avgränsningen, dels är övergången mellan psykologiska och andra arbetsuppgifter flytande. Vi har vid avgränsningen sökt beakta tre synpunkter: att vederbörandes utbildning varit koncentrerad till det psykologiska området, att vederbörandes arbetsuppgifter till väsentlig del är sådana som kräver psykologiska fackkunskaper och att vederbörande själv uppfattar sig såsom psykolog, vilket anslutning till någon psykologorganisation ansetts tyda på. På dessa grunder har vi uppskattat antalet praktiskt verksamma psykologer i Sverige till drygt 100 och därutöver antalet lärare med psykologi som huvudsakligt undervisningsämne till inemot 70.

När det gäller uppskattningen av det framtida psykologbehovet, är denna självfallet förknippad med allehanda felkällor, som normalt träffar arbetsmarknadsprognoser. Därtill kommer som mera speciella svårigheter att de myndigheter och organisationer, som i sin tur har haft att bedöma behoven inom resp. områden, har haft varierande uppfattningar om avgränsningen av begreppen psykolog och psykologiska arbetsuppgifter, samt att de dessutom i många fall ej har haft egen erfarenhet av psykologers arbete och deras användbarhet inom resp. arbetsfält. Detta kan ha inneburit en risk för underskattning av behovet, om man får döma efter den allmänna erfarenheten att nya specialistkategorier för sin framväxt i högsta grad är beroende av att någon företrädare för yrket blir i tillfälle att praktiskt få visa, vad han kan uträtta inom ett visst arbetsområde. När hans arbete har vunnit erkännande, framträder snabbt behov, som tidigare varit latent. Det bör i gengäld observeras, att framtida behov, vare sig de nu manifesterats eller är latent, ej nödvändigtvis sammanfaller med framtida efterfrågan på psykologisk arbetskraft, eftersom denna efterfrågan i stor utsträckning är beroende på beslut om inrättande av tjänster o. d., vilka oftast tillkom-

mer högre instanser än dem som uppskattat behovet. Uppgifterna är även något ojämna, såtillvida som man i vissa fall synes ha låtit en pessimistisk uppfattning om möjligheterna att få tjänster till stånd mycket starkt få influera på angivandet av behoven. I andra fall har man överhuvud taget ej vågat sig på en siffermässig prognos. Om endast de direkta sifferuppgifterna adderas, kommer man upp i ca 430 psykologer som skulle behövas under de närmaste tio till femton åren. Denna siffra innefattar då ej näringslivets behov eller behovet hos de institutioner, vilkas organisation är föremål för psykologutredningens bedömning. Ett årligt utbildningsbehov av ca 40 psykologer har därför ansetts vara en rimlig uppskattning.

I bilagorna 2 och 3 har psykologerna redovisats i huvudsak efter de myndigheter vilka de nu är anställda hos resp. har anmält behov av psykologer. Som underlag för vår diskussion av utbildningsfrågorna är emellertid en mera systematisk redovisning önskvärd. Vi skall därför i denna sammanfattande översikt söka genomföra en indelning efter arbetsuppgifter. Därvid har vi med viss modifikation för svenska förhållanden övertagit en indelning som föreslagits av en kommitté inom American Psychological Association. Här kommer följande grupper att särskiljas:

1. Enbart diagnostiska arbetsuppgifter
2. Enbart rådgivande eller terapeutiska arbetsuppgifter
3. Diagnos i kombination med rådgivning
4. Urval och placering
5. Utveckling av metoder och mätteknik

Samtliga dessa grupper avser närmast psykologisk tillämpningsverksamhet. Därtill kommer två grundläggande och för grupperna i viss mån gemensamma funktioner, nämligen

6. Forskning

7. Undervisning

Diagnostik avser här närmast användningen av psykologiska undersökningsmetoder för att fastställa en persons psykologiska status i olika hänseenden, t. ex. allmän begåvning, speciella anlag och färdigheter, temperaments- och karaktärsdrag. Detta sker genom olika test- och observationsmetoder innefattande även personliga samtal (explorationer, intervjuer) med dem som undersökes. Diagnosen kan vara tämligen ensidigt inriktad på vissa aspekter av personen eller syfta till en mångsidig, mera helhetsbetonad beskrivning.

De diagnostiska arbetsuppgifterna är ofta förenade med rådgivning i någon form. Inom vissa områden existerar dock en tämligen klar funktionsfördelning, varför vissa psykologer kan redovisas under denna mera renodlade rubrik. Dit hör i nuläget ett 20-tal psykologassistenter inom den psykiska barna- och ungdomsvården, vilka dock på byråer, där särskilda barnpsykoterapeuter ej finnes, även har vissa behandlingsuppgifter. Ett litet antal psykologer vid psykiatriska kliniker hör också till denna grupp.

När det gäller det framtida psykologbehovet, torde de mest renodlat diagnostiska arbetsuppgifterna läggas på psykologer, som av medicinalstyrelsen avsetts för sinnessjukhusen, de psykiatriska lasaretsavdelningarna, psykopatsjukhusen och de rättspsykiatriska undersökningsstationerna (beräknat antal 70 under de närmaste tio till femton åren). Dessa psykologer skall utföra psykologiska individualundersökningar av olika slag som underlag för den psykiatriska diagnostiken. Behandlingsåtgärderna avses däremot helt ankomma på psykiatrikerna. I den mån lasaretsavdelningarnas psykologer skall tjänstgöra även vid s. k. rehabiliteringsavdel-

ningar, bör de dock hänföras till gruppen med kombinerade diagnostiska och rådgivande funktioner. Övervägande diagnostiska arbetsuppgifter torde även i fortsättningen tillkomma psykologerna inom den psykiska barna- och ungdomsvården och vid psykopathemmen för barn (sammanlagt behov 88), medan behandlingen i första hand ankommer på läkare och barnpsykoterapeuter. Gränsdragningen torde här emellertid bli mindre markerad än när det gäller vuxet klientel.

För mindre krävande diagnostiska undersökningar, t. ex. gruppstestningar, torde alltså behöva anlitas personer med mindre omfattande psykologisk utbildning. De kan med viss rätt redovisas under denna rubrik. Denna grupp torde i stor utsträckning komma att bestå av lärare, som vid sidan av sin undervisning tjänstgör som medhjälpare till skolpsykologer. Förutsättningen för sådan verksamhet bör vara, att den sker under tillsyn av fackutbildade psykologer.

Rådgivning och terapi utgör ett arbetsområde för psykologer, beträffande vilket ännu stor oklarhet råder. Här skall vi endast preliminärt beröra området (jfr sid. 24 ff.). Allmänt rådgivande uppgifter är oftast förenade med diagnostiska, medan däremot de terapeutiska uppgifterna på sina håll kunnat skiljas ut såsom uppgifter för en särskild psykologkategori. Detta gäller särskilt inom de större centralerna för psykisk barna- och ungdomsvård, som nu sysselsätter ett tiotal särskilda barnpsykoterapeuter. Privatpraktiserande psykoanalytiker med grundutbildning från filosofisk fakultet finnes i ungefär samma antal.

När det gäller det framtida behovet av psykologer inom behandlingsarbetet utan samtidigt diagnostiska uppgifter, har ett sådant redovisats från den psy-

kiska barna- och ungdomsvården, sammanlagt 68 barnpsykoterapeuter. Liksom beträffande övriga siffror när det gäller behoven, är exaktheten väl endast skenbar, men antalet torde ändå ge en bild av behovets ungefärliga storleksordning. Behovet av psykoanalytiker med grundutbildning från filosofisk fakultet kan ej preciseras. Även inom andra områden, t. ex. fångvården, kan behov av psykologer, som är speciellt inriktade på rådgivning och behandling, främst gruppterapi, tänkas bli aktualiserade. För flertalet områden torde dock den kombinerade diagnostiska och rådgivande inriktningen vara lämpligare.

Diagnos och rådgivning kan svårigen åtskiljas annat än inom institutioner med relativt stor och specialiserad psykologpersonal, såsom inom den psykiska barna- och ungdomsvården, eller inom institutioner med sådant klientel att psykologerna ej anses lämpa sig för dess behandling, såsom inom sjuksjukhusen. När psykologen på i huvudsak »normalmaterial» gör sina undersökningar på uppdrag av sociala institutioner, yrkesvägledningsorgan o. d., och den mera konkreta rådgivningen till klienten ankommer på dessa, har vi däremot ansett oss böra redovisa psykologerna under denna rubrik och inte såsom enbart diagnostiker. De måste nämligen därvid i en helt annan utsträckning uttolka och dra konsekvenserna av undersökningsresultaten i sina utlåtanden än när samverkan mellan diagnos och behandlingsåtgärder sker inom en institution med olika i varandras metoder relativt väl insatta specialister. För att exemplifiera detta kan man ta psykologens medverkan i ett yrkesvalsfall. Hans uppgift blir där dels att göra en omfattande diagnos, dels att skissera de speciella förutsättningarna hos klienten för anpassning och fram-

gång i olika typer av yrken. Sedan blir det yrkesvägledarens sak att »översätta» karakteristiken av yrkesförutsättningarna i ett konkret yrkesförslag med hänsyn även till förhållandena på arbetsmarknaden, ekonomiska förutsättningar för erforderlig utbildning osv.

Denna psykologgrupp med kombinerade funktioner torde bli den största och med hänsyn till verksamhetsområden mest varierade, även om vissa grundläggande arbetsuppgifter går igen överallt. Detta gäller också i nuläget, då gruppen omfattar ett 40-tal av de praktiskt verkamma psykologerna.

För arbete bland småbarn har behov av psykologer anförts både av socialstyrelsen och medicinalstyrelsen, ett behov som ytterligare understrukits av Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Sveriges barnträdgårdslärarynors riksförbund och Sveriges nationalkommitté av Organisation mondiale pour l'éducation préscolaire (O.M.E.P.). Socialstyrelsen önskar ha tillgång till småbarnspsykologer för arbete vid förskoleseminarier, inom halvöppen barnavård m. m. Till en början har man tänkt sig 30 tjänster. Medicinalstyrelsen har räknat med 31 tjänster inom den förebyggande barnavården. Båda grupperna av psykologer skulle förutom med anpassningsfrågor rörande enskilda barn syssla med undervisnings- och upplysningsverksamhet bland barnavårds- och daghemspersonal, föräldrar m. fl.

Inom skolan erfordras skolpsykologer. Skolöverstyrelsen har tänkt sig åtminstone en per inspektionsområde, vilket om även vissa kommunala inspektionsområden medräknas sammanlagt blir omkring 75 tjänster. Dessa skulle som regel vara gemensamma för folkskolor och högre skolor inom området. Skolpsykologerna tillhör mycket klart den kategori som skall syssla med både dia-

gnos och rådgivning. De kommer dessutom säkerligen att få viktiga uppgifter inom upplysningsverksamheten på det psykologiska området.

Bland samma åldersgrupper kommer delvis även psykologerna inom sinner-slövärderna att verka. Medicinalstyrelsen har tänkt sig ca 30 sådana, som dels skall undersöka enskilda fall, dels skall ha konsultativa och undervisande funktioner inom sinnesslövärderna.

Ungdomsvårdsskolorna anses behöva ytterligare 5 psykologer.

För ungdomar med yrkesvalsproblem erfordras i viss utsträckning psykologiska anlagsundersökningar som grund för yrkesvägledning. Denna uppgift faller närmast på de psykotekniska instituten, vilkas utveckling bl. a. blir beroende av vissa av utredningens egna förslag. Helt allmänt torde man få förutse en omfattande utbyggnad av denna verksamhet. Med de små resurser den hittills haft har den huvudsakligen kommit att ägna sig åt mera komplicerade fall, ofta vuxna som tvingats byta yrke. Även för denna kategori torde undersökningsbehoven alltjämt bli stora. Psykologernas uppgifter är också här av kombinerat diagnostisk och rådgivande natur.

Likartade uppgifter kommer också att ligga hos psykologer vid sjukhusens rehabiliteringsavdelningar, såsom anförts av medicinalstyrelsen, och vid statens arbetsklirik. Psykologbehovet vid de förra har beräknats till 30 men kan delvis täckas gemensamt med lasarettens psykiatriska avdelningar, där dock endast diagnostiska uppgifter skulle åvila psykologerna. Arbetskliniken tänker sig ett första behov av 3 å 4 psykologer, dock delvis med övervägande terapeutiska respektive forskningsbetonade funktioner.

Inom kriminalvården har nyligen inrättats en psykologtjänst vid Roxtuna.

Föreslagna är 2 psykologer vid den utbyggda säkerhetsanstalten på Hall, en ytterligare psykolog vid ungdomsanstalterna och en i fångvårdsstyrelsen, sistnämnda dock huvudsakligen för behandlingsuppgifter. Det synes icke osannolikt, att dessa tjänster efter kort tid kommer att aktualisera ytterligare behov. Också inom andra vårdområden, t. ex. nykterhetsvården, har behov av psykologer redovisats (antal till en början 3).

Även vissa delar av arbetslivets psykologi kan hänföras till denna grupp, nämligen de som i första hand syftar till att förbättra den redan anställdes anpassning i yrket eller till att minska spänningar mellan individer och grupper på arbetsplatsen. Här kan ett exempel på diagnos och rådgivning riktad mot grupper i stället för individer anföras, nämligen de konferenser kring arbetsrelationernas problem, som på olika håll inom näringslivet ordnas av de arbetspsykologiska konsultationsorganen. Dessa konferenser utgör det »terapeutiska» ledet i verksamheten. De har ofta föregåtts av attitydundersökningar, intervjuer och observationer inom företaget för att fastställa friktionsanledningarna. Psykologer behövs här vid sidan av sociologer och andra specialister såväl för fältarbetet i företagen som för forskningsuppgifter. Antalet har inte närmare kunnat beräknas. Det torde dock få förutsättas, att ett icke obetydligt behov här kommer att föreligga.

Urval och placering skiljer sig från de föregående kategorierna mera i fråga om undersökningarnas allmänna syfte än i fråga om arbetsuppgifterna för de enskilda i fältarbetet verksamma psykologerna, som här har att på diagnostiskt underlag ställa en prognos på individens framgång på en viss utbildningslinje eller i ett visst yrke. Sådan

verksamhet förekommer främst vid vissa utbildningsanstalter genom de psykotekniska instituten, inom försvaret och inom näringslivet men kommer sannolikt att i framtiden tillämpas även inom andra områden, t. ex. vid övergången mellan olika skolstadier. En stor del av undersökningarna kan emellertid ske i grupptestningsform, och fältarbetet kräver inte så stor kvalificerad psykologpersonal. För fältarbete innebärande individualundersökningar torde i varje fall försvaret, som nu har den mest omfattande verksamheten av detta slag, allttjämt i stor utsträckning försöka att erhålla tillfälligt anställda psykologer. Psykologerna av facket kommer på detta område i övrigt främst in i samband med utarbetandet av metoderna, vilket skall redovisas i senare avsnitt, och i samband med undersökningarnas administrering, som dock delvis kan skötas av annan personal. Med hänsyn till antalet undersökta personer torde »urval och placering» allttjämt komma att bli ett av de största tillämpningsområdena för psykologiska metoder, men genom användandet av grupptestningsteknik blir det kanske samtidigt relativt föga personalkrävande. Antalsberäkningen hänger i så stor utsträckning på de enskilda företagen inom näringslivet, att någon närmare uppskattning ej skall försökas på detta underlag.

Utveckling av metoder och mätteknik är av grundläggande betydelse för den praktiska verksamheten. I någon mån har psykologbehov för detta arbete uppmärksamrats, t. ex. från försvarets och statens psykologisk-pedagogiska instituts sida. De psykologer som avsetts för sådana uppgifter torde emellertid inte förslå långt i förhållande till den omfattande diagnostiska verksamhet, som avses äga rum inom alla samhällsområden. Visserligen räknar man med att

psykologerna var på sitt håll i viss utsträckning skall kunna forska, men sannolikt torde denna forskning lämpligare inriktas på undersöknings- och behandlingsresultat, förekomsten av olika anpassningsproblem och deras samband med bakgrundsfaktorer och psykologiska variabler m. m. än på utarbetandet av nya undersökningsmetoder. För ett grundligt genomarbetande av en undersökningsmetod utifrån mätningstekniska och liknande synpunkter samt standardisering av den för praktiskt bruk förslår en enskild psykologs insatser inte långt. Arbetet fordrar stora personella, institutionella och ekonomiska resurser, och det förefaller därför sannolikt, att det vore mest effektivt att förlägga dessa uppgifter till centrala institutioner, som i sin tur kan förse psykologerna på fältet med undersökningsinstrument. Utredningen skall för skolväsendets del ta upp denna fråga i annat sammanhang men vill

redan nu peka på att behov av psykologer finnes även för sådan metodskapande verksamhet.

Grundforskning och högre undervisning är traditionellt intimt förknippade. Båda uppgifterna är av den största betydelse också för praktisk psykologverksamhet. Personalbehoven inom detta område sammanhänger nära med utredningens egna förslag, och här skall endast konstateras att en betydande utbyggnad är nödvändig. För psykologundervisningen vid seminarier, gymnasier och andra högre läroanstalter behövs också psykologer. Även för mera tillfällig kursverksamhet behövs lärarkrafter i stor utsträckning, men uppdragen går ofta till dem som redan har anställningar som lärare eller praktiska psykologer, varför detta undervisningsbehov ej så starkt påverkar det totala antalet sysselsatta inom det psykologiska verksamhetsfältet.

Kap. 2. Nuvarande utbildning för psykologer

Sverige

Någon för psykologisk yrkesverksamhet anpassad fackutbildning finnes ännu ej i Sverige till skillnad från förhållandena i flera andra länder, däribland Danmark och Norge. Det normala sättet att förbereda sig för sådan verksamhet är nu akademiska studier i psykologi och pedagogik jämte olika former av kompletterande praktisk utbildning. Variationerna inom denna ram är emellertid stora, och undantagsvis förekommer även att personer med helt annan utbildning kommit in på psykologisk yrkesverksamhet, för vilken de ibland saknat erforderlig kompetens.

Fram till 1948 ägde psykologi- och pedagogikstudierna, såsom framgår av bilaga 4, rum inom ett gemensamt examensämne benämnt pedagogik. Detta är uppdelades emellertid undervisning och examination i separata psykologi- och pedagogikämnen vid Uppsala universitet. Nu är uppdelningen i två examensämnen genomförd överallt utom i Lund, där den kan väntas under 1955.

Ämnena psykologi och pedagogik kan ensamma eller tillsammans med andra ämnen ingå i fil. kand.-examen och tillsammans med andra ämnen i fil. mag.-examen. Fil. lic.-examen kan avläggas i ettdera ämnet. Detta har blivit den examen som i nuläget närmast anses erforderlig för mera självständig och kvalificerad psykologverksamhet.

I bilaga 4 förekommer även en över-

sikt över studieplaner och undervisning i psykologi och pedagogik. Man finner där, att de grundläggande studierna — fram till två betygsenheter motsvarande två terminers studier — i såväl psykologi som pedagogik äger rum efter i huvudsak standardiserade kurser. Litteraturstudier på egen hand utgör det dominerande inslaget i dessa. Det centrala undervisningsmomentet består av laborationskurser kring viktigare delar av kursinnehållet, som är av sådan natur att de kan belysas experimentellt. För högre betyg i grundexamen och för licentiatexamen är studiekurserna i gengäld mera möjliga att anpassa efter den studerandes speciella inriktning, och utförandet av egna forskningsuppgifter framträder nu som en central del av studierna. Den viktigaste undervisningsformen är här seminarieövningar kring olika forskningsproblem. Varken på kandidat- eller licentiatstudiet utgör kursmässig undervisning, t. ex. i psykologiska undersökningsmetoder, något mera framträdande moment, där sådan nu överhuvudtaget förekommer. Detta sammanhänger med studiernas övervägande teoretiska målsättning och framför allt med bristande tillgång på lärarkrafter.

Elevtillströmningen till ämnena har de senaste åren kraftigt ökat och är nu stor, också om man borträknar dem som endast genomgår den för fil. mag. obligatoriska kursen i pedagogik (jfr

bilaga 4). När det gäller laborations- undervisningen för två betyg, sätter dock lärar- och lokalresurser en gräns för tillströmningen, då de åtminstone i Stockholm nödvändiggör ett urval bland de studerande som avser att fortsätta utöver ett betyg. Där examinationen är uppdelad på två ämnen, torde det vara mycket vanligt, att de studerande medtar båda i examen, i synnerhet om de syftar till psykologisk yrkesverksamhet av något slag.

Frånvaron av en speciell psykolog-examen med tillräckliga praktiska kursmoment har emellertid skapat ett stort behov av kompletterande utbildningsmöjligheter. Psykotekniska institutet i Stockholm ger praktikantkurser särskilt avpassade för dem som avser att syssla med arbetspsykologisk verksamhet. Vissa psykologsammanslutningar anordnar testningskurser m. m. i egen regi. 1947 var en särskild kompletteringskurs för skolpsykologer försöksvis anordnad. Inom den militärpsykologiska verksamheten ges intervjukurser för tillfälligt anställd personal, vilka årligen genomgås av många yngre psykologer. Eleverna vid Ericastiftelsens läkepedagogiska kurser består i viss utsträckning av sådana, som redan avlagt akademisk examen, men tillhör huvudsakligen andra kategorier, så att kurserna i nuläget närmast kan betecknas som en utom-akademisk utbildningsmöjlighet i psykologi. Av särskilt intresse i detta sammanhang är stiftelsens utbildning av barnpsykoterapeuter, som är ensam i sitt slag i vårt land. Huvudsakligen orienterande utbildning i psykologi ges också vid socialinstitutet och vid särskilda kurser för kuratorer i mentalhygienisk verksamhet, hjälpklasslärare m. fl. Vissa verk anordnar egen personalutbildning av övervägande psykologisk natur.

Enligt utredningens mening vittnar

mångfalden av utbildningsmöjligheter på det psykologisk-pedagogiska området om ett glädjande intresse för ämnena men också om en i hög grad bristande samordning, som är oläglig, när det gäller inte bara resursernas effektiva utnyttjande utan också de yrkesmässigt verksamma psykologernas kompetens. Denna blir i detta läge både ofullständig och synnerligen ojämn. De som kommit den akademiska vägen saknar alltför ofta praktisk träning. De som kommit till psykologiska arbetsuppgifter på andra vägar uppvisar å andra sidan stora luckor i sin teoretiska och metodiska skolning.

En liknande uppfattning har också framkommit i de yttranden som utredningen erhållit från olika arbetsgivare, utbildningsinstitutioner och organisationer (jfr bilaga 5). Mycket starkt framhålls från flera håll behovet av bättre balans mellan teoretiska och praktiska utbildningsmoment för dem som avser att arbeta yrkesmässigt som psykologer. För framtiden önskar man, att den akademiska utbildningen i psykologi och pedagogik skall byggas ut såväl med praktiska kurser i psykologiska undersökningsmetoder inom examensämnenas ram som med praktiktjänstgöring vid institutioner, där tillämpad psykologisk verksamhet bedrivs. På den teoretiska sidan framhäver man starkast behovet av en vetenskaplig metodskolning, som skall göra de praktiska psykologerna skickade att även i teoretiskt hänseende utveckla sin verksamhetsfält, bedöma de metoder som användes och själva utarbeta nya, vilket i hög grad är erforderligt inom ett så nytt tillämpningsområde som psykologin utgör. Synpunkterna har i vissa fall tagit formen av konkreta förslag till den nya utbildningens uppläggning, beträffande vilka här endast skall hänvisas till den utförligare redogörelsen i bila-

ga 5. Till dessa synpunkter skall vi även återkomma i den diskussion av vissa huvudfrågor i samband med utbildningens uppläggning, som föregår vårt eget förslag. Här skall ytterligare endast konstateras att man samstämmigt finner nuläget erfarenheter starkt tala för behovet av en särskild utbildningsväg för praktiskt verksamma psykologer.

Andra länder

En redogörelse för psykologutbildningen i de nordiska grannländerna lämnas i bilaga 6, för utbildningen i vissa andra länder i bilaga 7. Vissa uppgifter om utländska förhållanden och erfarenheter återges också i kapitel 3 och 5.

Kap. 3. Huvudfrågor i samband med utbildningens uppläggning

I bilagorna 5—7 har ett antal olika lösningar av utbildningsfrågan för psykologer beskrivits. Dessa lösningar varierar inbördes i vissa bestämda hänseenden, och det kan vara skäl att först diskutera de huvudfrågor som därvid kan urskiljas. Dessa avser såväl utbildningens innehåll som dess utformning.

Utbildningens innehåll: allmänt

Det torde ej behöva särskilt motiveras, att psykologutbildningen skall ge god kännedom om teori, forskningsmetoder och forskningsresultat inom viktigare grenar av psykologin. Det är på denna grund, som praktiska färdigheter skall förvärfvas under utbildningen. Och båda utbildningsmomenten är i sin tur förutsättningar för en vederhäftig tillämpning. Detta framgår med all tydlighet av de synpunkter och motiveringar i utbildningsfrågan, som redovisats i bilaga 5.

Det kan här vara befogat att något dröja vid de delar av psykologin som är särskilt viktiga som underlag för tillämpad psykologisk verksamhet. En mångfald rubriker har passerat revy i de uppgifter och förslag, som lämnats till utredningen. Indelningsprinciperna har varierat mellan olika förslagsställare. I fortsättningen torde det dock vara lämpligt, att vi håller oss till en uppsättning av tämligen allmänt accepterade termer efter att först i korthet ha beskrivit, vad vi avser med dem. In-

delningen är snarare av traditionell än strikt systematisk natur, och det kan därför ej undvikas, att flera indelningsprinciper korsas och att kategorierna delvis skär in i varandra.

Allmän och experimentell psykologi brukar ofta redovisas som en enhet. I själva verket hänför sig den senare bestämningen närmast till den forskningsmetodik som här tillämpas. »Allmän» betecknar att denna gren sysslar med allmänna lagbundenheter på det psykologiska området, främst inom varseblivning, inläring, minne och tänkande men även på känslolivets och viljelivets område. Som en specialgren inom den allmänna psykologien kan man betrakta den *fysiologiska psykologin*, vilken behandlar samspelet mellan fysiologiska och psykologiska processer.

Komparativ psykologi avser jämförelser av psykologiska processer mellan olika led inom djurserien. *Utvecklingspsykologi* avser jämförelser av psykologiska processer mellan olika åldrar. Särskilt viktiga är här *barn- och ungdomspsykologin* samt vissa delar av djurpsykologin.

Differentialpsykologin behandlar förekomsten av och orsakerna till differenser mellan individer men även mellan kön och mellan olika demografiskt och etniskt avgränsade grupper, såsom samhällsklasser och raser. En framträdande roll spelar härvid den *psykologiska mätningläran*. Bland de cen-

trala problemen märks här, liksom i följande gren av psykologin, arv—miljöproblemet.

Personlighetspsykologin behandlar ett näraliggande område men med uppmärksamheten huvudsakligen riktad på samspelet mellan olika psykologiska faktorer hos den enskilde individen, dels konstitutionella sådana, dels det dynamiska förhållandet mellan individen och hans omgivning.

Abnormpsykologin eller *psykopatologin* sysslar med individuella differenser och personlighetsdrag utanför det variationsområde som brukar betecknas som det normala.

Socialpsykologin uppmärksammar samspelet mellan social miljö och individ. Den har många beröringspunkter med särskilt differentialpsykologins behandling av grupp-differenser och den dynamiskt inriktade personlighetspsykologin.

Pedagogisk psykologi avser en sammanfattning av de psykologiska kunskaper och metoder, som äger särskild tillämpning på uppfostran och undervisning. Dit hör sålunda bl. a. frågor om utvecklingsgång, inlärning, individuella differenser och de sociala relationerna inom skolklassen.

På motsvarande sätt kan man med utgångspunkt i andra tillämpningsområden urskilja grenar såsom *arbets- eller industripsykologi* och *klinisk psykologi*.

Vissa av dessa grenar av psykologin behöver i sin tur stöd av ämnesdelar, som traditionellt hänföres till andra discipliner. Sålunda behöver den allmänpsykologiska utbildningen kunna falla tillbaka på grundläggande kännedom om *nervsystemets anatomi och fysiologi*. Experimentell metodik och differentialpsykologisk mätninglära liksom psykologisk forskningsmetodik överhuvudtaget kan knappast studeras

utan grundläggande kunskaper i *statistik* med huvudvikten på förmågan att förstå den statistiska aspekten av de psykologiska forskningsresultaten. De allmänna kunskaperna i psykopatologi bör fördjupas genom studier i *psykiatri*, ett ämne som dessutom har stor betydelse med hänsyn till utbildningens praktiska användbarhet i kliniska och mentalhygieniska sammanhang. Kunskaper i *pedagogik* och *sociologi* är också synnerligen betydelsefulla. Såsom akademiska examensämnen innehåller de hos oss vanligen ett par av ovannämnda grenar, nämligen den pedagogiska psykologin resp. socialpsykologin — den sistnämnda även företrädd i examensämnet psykologi.

Denna förteckning över teoretiska utbildningsmoment är givetvis ej uttömmande i så måtto, att den skulle uppta alla moment av värde för utbildningen. Matematik och mer ingående kunskaper i statistik har sålunda stor betydelse för den som är inriktad på den psykologiska mätningläran, zoologi och genetik för den komparativt intresserade, fysik och grundlig utbildning i fysiologi för experimentalpsykologen etc. Det rör sig dock här i främsta rummet om studier med djupare teoretisk och icke omedelbart praktisk syftning, vilka lika väl som i nuläget bör kunna bedrivas i fria ämneskombinationer. Då kan ett önskemål, att det i den blivande skolpsykologens utbildning skall ingå även ett undervisningsämne, anses mera direkt motiverat utifrån praktiska synpunkter, men även här torde det vara omöjligt att inrymma tillägget i den normala studiegången (jfr kap. 7).

Vid sidan av de teoretiska utbildningsmomenten och med dem som grund måste psykologutbildningen ge praktiska färdigheter. Dessa kan avse dels psykologiska *undersökningsmetoder*, som används som hjälpmedel i diagnos-

tiska och prognostiska syften, dels psykologiska *rådgivnings- och behandlingsmetoder*. Med hänsyn till de praktiska arbetsuppgifterna i nuläget måste man här främst sätta undersökningsmetoder på begåvnings- och personlighetsområdet. De egentliga behandlingsmetoderna eller terapeutiska metoderna intar i viss mån en särställning, och utbildningsfrågan i detta hänseende skall diskuteras i nästa avsnitt.

Bland dem som har erfarenhet av psykologernas speciella utbildningsfrågor synes man vara tämligen ense om att de praktiska färdigheterna ej bör inskränka sig till handhavandet av vissa metoder, utan utbildningen bör innefatta även vissa erfarenheter av de olika metodernas insättande och utnyttjande inom åtminstone något viktigt tillämpningsområde och deras samordning med andra metoder och med praktiska åtgärder.

En mellanställning mellan teoretiska och praktiska moment intar de psykologiska forskningsmetoderna. Till sina huvuddrag måste de vara bekanta för var och en som skall tillgodogöra sig de teoretiska delarna av utbildningen. För ett stort antal psykologer kommer forskningsmetoderna emellertid därjämte att vara deras främsta redskap i tillämpningsarbetet, vilket till en icke ringa del består just i målforskning inom olika praktiska verksamhetsfält, såsom utprövning och standardisering av psykologiska undersökningsmetoder, psykologisk forskning rörande olycksfall i arbete eller trafik, undersökningar rörande effekten av olika behandlingsmetoder, för att nämna några exempel.

Utbildningens innehåll: rådgivning och psykoterapi

Även om de diagnostiska momenten överväger bland de arbetsuppgifter man enligt utredningens inventering i den

närmaste framtiden vill lägga på psykologerna, förutsättes dessa dock i många fall komma att delta även i behandlingsarbete, endera genom rådgivning i kombination med diagnostik eller genom mera renodlat terapeutiskt arbete. För den fortsatta diskussionen är det önskvärt, att vi åtminstone i grova drag kan särskilja begreppen rådgivning och psykoterapi, även om gränsen är oskarp och det snarast är fråga om en gradvis övergång mellan de båda behandlingsformerna.

Rådgivningen riktar sig främst till normalt klientel, terapin avser psykiskt sjuka. Rådgivningen tar mera sikte på sociala och personliga anpassningsproblem, terapin på djupare liggande psykiska konflikter med stark tonvikt på de emotionella momenten i såväl symptom som behandlingsåtgärder. Rådgivningen kan ofta ske i form av några få samtal, terapin kräver som regel en längre serie av behandlingar, där även icke verbala metoder intar en framskjutet ställning.

Rådgivning

Typiska frågor som kan göras till föremål för psykologisk rådgivning är uppfostran, skolgång, yrkesval, arbetsanpassning och äktenskapsförhållanden, när det gäller individer, som inte samtidigt företer mera djupgående anpassnings- eller beteendesvärigheter och bör behandlas vid därför avsedda institutioner. Behovet av sådan rådgivning måste bedömas som synnerligen stort. Det är enligt utredningens mening angeläget, att psykologer med kvalificerad utbildning finns att tillgå för sådana uppgifter av mera krävande natur, där man nu huvudsakligen får arbeta utan det underlag som psykologen med sina metoder kan skapa för rådgivningen. När problemställningen har utpräglade sociala inslag, ter sig en samverkan

med socialarbetare naturlig och nödvändig, liksom yrkesvägledaren av fac- ket kan behöva inkopplas vid den konkreta utformningen av utbildnings- och yrkesförslag. I s. k. rehabiliteringsfall, där medicinska hinder för vissa yrken föreligger, blir en motsvarande sam- verkan med läkare inom resp. special- fack nödvändig. Psykologens utbildning måste vidare vara sådan, att han vin- ner kunnighet och förmåga att bedöma, när anpassningsproblemen företer sjuk- liga drag, som gör en medicinsk-psy- kiatrisk undersökning nödvändig. Där- emot kan det redan med hänsyn till bristen på läkare inom dessa områden ej vara tal om att regelmässigt under- kasta alla rådgivningsfall en sådan un- dersökning. Därtill kommer att bedöm- ningen av förutsättningarna för exem- pelvis skolgång eller yrkesval kräver en speciell utbildning och träning, som lä- karna endast undantagsvis har tillfälle att skaffa sig men som däremot regel- bundet måste ges psykologerna.

De gynnsammaste förutsättningarna för en psykologisk rådgivning, där även medicinska och sociala faktorer ägnas tillbörlig uppmärksamhet, föreligger in- om en institution, där alla de berörda kategorierna av specialister är före- trädde eller där organiserad samver- kan med utomstående specialister äger rum. Anknytningen till en institution är fördelaktig också ur den synpunkten att många diagnostiska hjälpmedel är så kostnadskrävande eller kräver en sådan specialisering att endast en in- stitution kan ge de tillräckliga resurser- na härför. Som exempel på en organisat- ionsform som visat sig lämplig för i huvudsak normalpsykologisk rådgiv- ning kan anföras de psykotekniska in- stitutens (jfr kap. 11). I privat rådgiv- ningsverksamhet måste dels särskilt höga krav ställas på psykologens utbild- ning och praktiska erfarenheter, dels

en regelbunden samverkan äga rum med läkare.

Terapi i barnpsykiatriska sammanhang

Av vår gränsdragning mellan rådgiv- ning och psykoterapi följer, att den se- nare främst hör hemma i psykiatriska sammanhang och måste föregås av en allsidig medicinsk-psykiatrisk och psy- kologisk undersökning. Problemställ- ningen vid denna är att fastställa or- sakerna till mera generella eller utpräg- lade anpassnings- och beteendessvårig- heter, som kan vara av sjuklig natur. Särskilt i arbetet med beteenderubb- ningar bland barn har man ständigt gjort den erfarenheten att ytligt sett lika symtombilder kan ha den mest varierande bakgrund. Tag exempelvis anpassningssvårigheter med skolkning och vagabonderingstendenser. Svårig- heternas ursprung kan här vara av rent kroppslig art, såsom sjukdomar av olika slag eller sviter av hjärnskador. De kan också vara följden av funktionella rubb- ningar av psykologisk natur. Andra tänkbara förklaringsgrunder kan vara felaktiga pedagogiska åtgärder, ogynn- samma relationer till lärare eller kam- rater eller ogynnsamma sociala förhål- landen i hemmet. Det kan också vara fråga om neurotiskt betingade djupgå- ende störningar i den emotionella ut- vecklingen och därav föranledda bris- tande möjligheter till ordinär anpass- ning. För att tillförlitligt och utan en- sidighet i metoderna fastställa orsaker- na i det enskilda fallet och få till stånd en effektiv behandling kan fordras ge- mensamma insatser av flera kategorier av specialister. Vid behandlingens ge- nomförande kommer sedan det huvud- sakliga arbetet att vila på någon av dem alltefter diagnosens art.

Mest konsekvent genomfört är ett så- dant lagarbete i vårt land inom den psykiska barna- och ungdomsvården.

Verksamheten ledes av barnpsykiatriker, som inom mer utbyggda centraler vid sin sida har psykologer, pedagogassistenter, barnpsykologiska kuratorer (socialarbetare) och barnpsykoterapeuter. Terapeuterna, som i detta sammanhang är de mest aktuella, ägnar sig huvudsakligen åt behandlingen av fall med mera djupgående emotionella störningar. I kombination med samtal användes ofta lek i sandlåda, teckning och annat konstnärligt gestaltande, dramatiska improvisationer m. m. som medel att blotta och komma tillrätta med de psykiska konflikthanledningarna. Terapin kan ske individuellt, i grupp eller på bådadera sätten. Tekniken kräver en grundläggande psykologisk skolning, särskild personlig lämplighet och speciell träning i terapeutiskt arbete. Tillsammans är dessa krav så omfattande och speciella, att de väl motiverar en särskild kategori bland psykologerna.

Av förfrågningar, som utredningen gjort bland barnpsykiatrikerna, har också framgått, att de tämligen allmänt önskar eller åtminstone accepterar en särskild terapeutkategori med psykologisk grundutbildning. Med hänsyn till att det legala ansvaret för all behandling av sjuka faller på läkarna, finner de det dock erforderligt, att terapin äger rum inom en institution under läkares överinseende eller åtminstone med läkares medgivande (jfr bil. 5).

Utredningen finner dessa synpunkter rimliga men är, när det gäller den närmare avvägningen av ansvarsfördelningen, benägen att anse det för tidigt att nu fixera formerna för samverkan genom vissa givna direktiv. I stället bör man i praktiken söka sig fram till de former som bäst passar i förhållande till vars och ens speciella kvalifikationer inom behandlingsteamet. Av det anförda framgår, att utredningen även här anser en institutionell förankring

av verksamheten vara önskvärd. Ett motiv härför utöver de förut nämnda är, att den terapeutiska forskningen, som är av utomordentlig betydelse ej minst ur samhällets synpunkt, lättast äger rum inom institutioner. Man bör dock, exempelvis när det gäller de äldre ungdomarna, kunna tänka sig även den ordningen att läkare remitterar fall för privat terapi till psykolog, med vilken han står i fortlöpande kontakt.

Terapi i vuxenpsykiatriska sammanhang

När det gäller vuxet klientel, ställer sig terapifrågan annorlunda, såtillvida som vuxenpsykiatrikerna i stor utsträckning avvisar medverkan av psykologer i det terapeutiska arbetet (bil. 5). Undantag bildar psykoanalytikerna som accepterar även psykologer för utbildning i och utövande av självständig psykoanalytisk terapi. Den analytiska vidareutbildningen handhas i Sverige av en sektion av den internationella psykoanalytiska föreningen. Såsom grund för utbildningen kräves med. lic. eller fil. lic. i psykologi samt delvis parallellt med den egna analysen minst ett års praktik vid psykiatriska och barnpsykiatriska kliniker jämte vissa teoretiska utbildningsmoment.

De som hävdar, att terapin vid psykiska missanpassningar och sjukdomar helt ankommer på läkarna, motiverar detta med att kroppsliga och psykiska faktorer är så intimt sammanvävda i sjukdomsbilderna, att någon renodlat psykologisk terapi ej är möjlig, utan att behandlingen måste utföras av en specialutbildad läkare, som fortlöpande kan avväga de olika behandlingsåtgärderna mot varandra. Någon arbetsfördelning vill man ej heller göra vid behandlingen av lättare neurotiska störningar.

Om man ser på förhållandena utom-

lands, är denna uppfattning vanlig bland psykiatrikerna även där, om också en förskjutning mot en mindre avvisande inställning har kunnat iakttagas under och efter andra världskriget. Under kriget tog man, tydligen med goda erfarenheter, psykologer i anspråk även för vissa behandlingsuppgifter. Denna linje har sedan fullföljts, t. ex. inom den amerikanska Veterans Administrations psykiatriska och kliniska psykologiska vårdprogram och inom kriminalvården, där särskilt gruppterapi tillämpas — något som man även i vårt land på detta område är intresserad av (jfr säkerhetsanstaltsutredningen)¹. Villkoren för psykologernas terapeutiska arbete är här liksom inom barnpsykiatrin, att behandlingsformen rättas efter en allsidig psykiatrisk undersökning och att psykoterapeuten står i fortlöpande kontakt med en psykiatriker, ibland under dennes direkta kontroll. Terapeutiska moment ingår i utbildningsprogrammen för kliniska psykologer i Förenta staterna, dock icke i sådan utsträckning att man vid examen (Ph. D.) erhållit färdigheter i terapeutisk teknik. Den härför erforderliga träningen får man skaffa sig genom fortsatt specialutbildning (bil. 7).

I vårt land synes förutsättningar ännu saknas för utformning av en särskild utbildningsgång för vuxenpsykoterapeuter såsom pendang till den för barnpsykoterapeuter avsedda. De medicinska fakulteterna ställer sig, efter vad utredningen inhämtat (jfr sid. 225 ff.), i huvudsak avvisande till att medverka i en sådan utbildning, och något fristående psykoterapeutiskt utbildningsinstitut i likhet med vad Ericastiftelsen utgör på det barnpsykiatriska området finnes ej för vuxenterapi, om också ansatser i denna riktning tidigare förekommit.

Utredningen har emellertid svårt att föreställa sig, att man i längden kan avstå från den avlastning och de fördelar i behandlingsarbetet, som medverkan av en särskild kategori av psykoterapeuter skulle innebära, och möjligheterna att i erforderlig utsträckning rekrytera denna kategori bland läkarna kan knappast bedömas som särskilt stora. De som får ansvaret för psykologutbildningen bör därför ha sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor och göra sig beredda att tillfredsställa även den efterfrågan som här kan uppstå i en kanske näraliggande framtid. Intill dess en särskild utbildningslinje skapats, är det troligt att psykologer efter klinisk praktik och med den terapiutbildning de kunnat skaffa sig anförtros terapeutiska uppgifter av de läkare de samarbetar med. Detta skulle småningom kunna bereda vägen för ett mera reguljärt utnyttjande av psykologer i vuxenterapin, men först måste då utbildningsfrågan lösas även på detta område.

Det bör till slut framhållas, att psykiatrikernas inställning till terapifrågan delas av många psykologer, men här med de huvudsakliga motiveringarna att psykologernas medverkan är ännu angelägnare inom diagnostik och forskning, och att framför allt den senare måste utvecklas, innan man på ett mera tillförlitligt sätt kan ge sig i kast med behandlingsuppgifter. Med all respekt för detta argument kan man dock icke blunda för att behoven av mentalhygieniskt arbete är så överväldigande stora, att det är nödvändigt att begagna de resurser och metoder som psykologin redan nu kan erbjuda. Forskning på detta område förtjänar allt stöd men bör kunna äga rum jämsides med det praktiska arbetet, och båda funktionerna är psykiatris och psykologins gemensamma förpliktelse mot samhället.

¹ SOU 1953:32.

Speciella behandlingsuppgifter

Till behandlingsarbetet kan också hänföras vissa mera specifika uppgifter, huvudsakligen av pedagogisk natur, som kan bli påkallade genom den psykologiska eller psykiatriska undersökningen. Främst syftar vi på träning av barn med läs- och skrivsvårigheter, talfel och liknande mera avgränsade besvär. Denna behandling utföres lämpligen av pedagoger med speciell utbildning och erfarenhet på resp. område. Däremot kan en mera djupgående psykologisk och psykoterapeutisk utbildning här ej krävas. Också för arbetsträning, sysselsättningsterapi o. d. måste mera begränsade utbildningskrav ställas. Dessa specifika funktioner kan sedan bli led i en mera omfattande behandling, vari även psykoterapeuter med träning att behandla emotionella problem deltar.

Studietidens längd

För dem som under senare år aspirerat på psykologbefattningar av mera självständig och kvalificerad natur har det normala sättet att meritiera sig, såsom nämnts, varit att avlägga fil. lic.-examen eller disputerat för doktorsgrad i psykologi eller pedagogik. För befattningar av assistentkaraktär har fil. kand. som regel ansetts tillräcklig. Som framgår av översikten över nuvarande befattningar i bilaga 2, är också vissa andra utbildningstyper representerade, och utbildningsläget är överhuvudtaget brokigt, beroende på att ingen utbildning varit direkt avpassad för psykologverksamhet. För studier till licentiatexamen finnes ingen normaltidsangivelse. Ej heller finns några särskilt tillförlitliga beräkningar av genomsnittlig studietid för lic.-examen i här berörda ämnen. Föreliggande uppgifter gäller sålunda ofta bruttostudietid, men en stor del av licentianderna bedriver sina studier vid sidan av förvärvsarbete i

någon form. I de ämnen det här gäller torde en uppskattning av den effektiva studietiden till 6 à 7 år från studentexamen till licentiatexamen te sig någorlunda rimlig. Motsvarande tid för kandidatexamen torde få uppskattas till 3 à 4 år. Till båda tidsberäkningarna bör göras vissa tillägg för praktiska utbildningsmoment, som de studerande måst söka skaffa sig på egen hand. När önskemål framställts att allttjämt anknyta till dessa examina, torde dessa önskemål också få anses avse ungefärligen ovan angivna studietider.

Den norska psykologutbildningen med en normal studietid på 4 år — i praktiken ofta något längre — har visat sig alldeles för kort för självständig psykologverksamhet, och planer på en förlängning till 6 år har nyligen framlagts (jfr bil. 6). Den danska utbildningen har en normaltids på 3 år men tar i genomsnitt betydligt längre tid. Där söker man nu få undervisningen utsträckt och normaltidsbestämmelserna anpassade i första hand efter det faktiska läge som uppstått. I Förenta staterna är det normala utbildningsmålet doktorsgrad (Ph. D.), som beräknas kräva 4 års studier efter grundexamen (B. A.), vilket omräknat till svenska förhållanden motsvarar 6 års studier efter studentexamen. Den amerikanska doktorsgraden anses ungefär motsvara en svensk licentiatexamen. I vissa stater erkänner man även en kategori av psykologer i assistentställning, vanligen med M. A.-examen med psykologi som huvudämne, vilken kan avläggas ungefär ett år efter B. A. Studietiderna motsvarar sålunda i stort sett de för svensk licentiat- resp. kandidatexamen gällande (jfr bil. 7).

Psykologutredningen har, såsom framgår av följande kapitel, kommit till den uppfattningen att den för självständig psykologverksamhet erforderliga utbild-

ningen ej kan inrymmas på kortare tid än 6 effektiva studieår, vilket ungefärligen torde motsvara den kortaste tid, på vilken det nu är möjligt att avlägga licentiatexamen utan kompletterande praktiska moment, liksom den motsvarar den utbildningstid som fordras för amerikansk Ph. D. och som man funnit erforderlig i Norge på grundval av erfarenheter av en redan prövad kortare utbildning. Å andra sidan är utredningen ovillig att tillstyrka, att den normala studietiden, såsom nu ofta är fallet med den faktiska tiden för licentiatexamen, utsträcker över dessa sex år annat än där hinder för studierna i form av förvärsarbete o. d. föreligger eller där forskningsarbetet avses utmynna i en doktorsavhandling. På andra utbildningsområden går tendensen mot en minskning av studietiderna. Läkareutbildningskommittén sökte sålunda nedbringa studietiden för medic. till drygt 6½ år mot nu genomsnittligt mer än 8 år, vilket också godtagits av statsmakterna. Den nya stadgan för filosofiska examina har sökt nedbringa studietiden för fil. mag. till mellan 3 och 4 år. När psykologutredningen strävat efter att söka inrymma studieplanerna för psykologer inom 6 år, innebär detta ett steg i samma riktning, om nuvarande licentiatexamen tas som utgångspunkt för jämförelsen och det därvid beaktas, att denna examen av de studerande på egen hand oftast fått påbyggas för att bli användbar i praktiska sammanhang, vilket däremot icke får bli nödvändigt med den nya utbildningen. Vid förberedande diskussioner har man från vissa håll ställt sig tveksam beträffande möjligheterna att inrymma utbildningen inom denna tid. Det kan då hänvisas till vissa faktorer, som verkar för en effektivisering av utbildningen i jämförelse med nuläget. Den koncentreras till ett enhetligt ämnes-

område, tonvikten bör hela studietiden igenom ligga på metodiska frågor, studiegången bör bli reglerad och i större utsträckning än nu kursbunden med deltentamina på resp. moment. Likaså kan man vänta sig vissa förbättringar i rekryteringen och vissa möjligheter till successiv gallring under studierna. Utredningen har därför funnit att denna tidsram bör vara hållbar.

Om det vid sidan av den 6-åriga utbildningen även skall finnas en kortare utbildningsgång för dem som syftar till psykologarbete i medhjälpande ställning, är en särskild fråga, som skall diskuteras i följande avsnitt.

Differentiering på nivåer

Det torde tämligen allmänt medges, att vissa regelbundet förekommande psykologiska arbetsuppgifter, såsom utförandet av vissa intervjuer och testningar, inte kräver en så långvarig utbildning som den för psykologverksamhet i självständig ställning avsedda. Ej heller kan man räkna med att psykologer med sistnämnda utbildning varaktigt intresserar sig för sådana arbetsuppgifter. Om dessa förhållanden motiverar en examen på lägre nivå inom utbildningsgången för psykologer, har däremot livligt diskuterats såväl utomlands som hos oss.

De som ställer sig kritiska eller avvisande till en sådan lägre examensnivå har ofta gjort det med hänsyn till risken att personer med denna lägre utbildning av löneskäl o. d. skulle anställas för uppgifter, som kräver den fullständigare utbildningen. Vissa av kritikerna har menat, att dessa teoretiskt mindre krävande arbetsuppgifter i stället bör skötas av psykologer under utbildning för mera självständiga uppgifter. Mot detta kan invändas, att tillgången på sådan personal inte kommer att kunna fylla behovet av rutin-

undersökningar, bl. a. därför att den praktiska utbildningen måste koncentreras till vissa institutioner och ej kan spridas ut till alla, som behöver arbetskraft för mindre självständiga uppgifter. Vidare är det risk att psykologernas praktiska utbildning under sådana förhållanden i alltför hög grad skulle belastas med rutinuppgifter, vilkas värde som led i utbildning för mera kvalificerade uppgifter är begränsat. Slutligen kan det ej anses önskvärt, att uppgifter såsom exempelvis individuell intelligenstestning, vilkas betydelse i det totala undersökningssammanhanget ej får underskattas, överlåtes åt så föga rutinerad arbetskraft som personer under utbildning utgör, när uppgifterna i själva verket just kräver rutin och praktisk skicklighet hos dem som handhar dem.

Befinnes dessa argument tala för att en lägre utbildning är erforderlig, kan man å andra sidan hävda att denna bör vara en separat utbildning, ej sammanfallande med de tidigare delarna av den egentliga psykologutbildningen, ej ens nödvändigtvis en akademisk utbildning utan mycket väl en som motsvarar t. ex. sjuksköterskans eller tandteknikerns, direkt anpassad efter de krav som de rutinbetonade uppgifterna ställer. Annars är det stor risk, menar man, att den lägre utbildningen kommer att dra till sig dem som misslyckats med den fullständigare utbildningen, och detta är ej den rätta rekryteringsgrunden.

Detta är ett viktigt argument. Framför allt bör det undvikas att de som av personlighetsmässiga skäl visar sig olämpliga för psykologverksamhet hamnar i denna medhjälparkategori, där kraven exempelvis på kontaktförmåga och socialt omdöme inte kan sättas lägre än för den fullständigare utbildningen. Dessa personer har man dock icke lättare att avlägsna från psykologutbild-

ningen på det högre än på det lägre stadiet av en tvådelad utbildning. En eventuell gallring eller avrådning måste sättas in redan långt före den första examen, om den skall ha avsedd verkan.

Om den lägre examen däremot drar till sig övervägande sådana, som saknar den teoretiska läggning som utgör en av förutsättningarna för den fullständigare utbildningen, är detta knappast något argument mot en lägre examen inom samma utbildningsgång, ty rekryteringen till en separat, kortare utbildningsgång borde rimligtvis också vända sig till denna kategori. Inom denna kategori kan emellertid de personliga egenskaper som är av betydelse på den lägre nivån vara minst lika väl företrädda som i den grupp som fortsätter sina studier. Ej ens med hänsyn till fallenhet för teoretiska studier behöver grupperna alltid skilja sig så mycket åt, ty den enskildes ekonomi kan ofta vara en viktig anledning till att han åtminstone temporärt nöjer sig med den kortare utbildningen och i och för sig motivera, att ett första stadium av utbildningen motsvaras av särskilda behörighetsnormer. Det kvinnliga inslaget bland de psykologistuderande är stort, och familjeskäl kan därför ofta väntas leda till avbrott efter ett första utbildningsstadium.

Kvar av skälen för en separat utbildning av medhjälparkategorin står då främst, att utbildningen skulle kunna göras kortare och effektivare, om den inte sammanföll med de grundläggande delarna av psykologutbildningen. Mot detta får vägas önskemålet om en relativt bred rekryteringsbas för den egentliga psykologutbildningen. Om möjligheterna att avbryta eller göra uppehåll i studierna efter en lägre utbildningsstapp och ändå ha möjlighet att yrkesmässigt begagna utbildningen inte finnes, är det troligt att exempelvis eko-

nomiska faktorer skulle få ökat inflytande på urvalet till studierna. Detta framstår som särskilt sannolikt, om man betänker att denna utbildning ej med samma säkerhet som övriga av ungefär motsvarande längd, t. ex. på det medicinska området eller lärarutbildning för lektorskompetens, än så länge leder fram till en väl upparbetad och reglerad arbetsmarknad utan sannolikt för lång tid ytterligare torde komma att vara förenad med betydligt större ekonomiska risker för individen än dessa andra utbildningsvägar. De studerande å andra sidan, som endast vågade satsa på den kortare utbildningsvägen och sedan visade sig lämpliga för mera självständiga uppgifter, skulle få stora svårigheter att komma över till den kvalificerade kategorin. Man kan också se ett egenvärde i att klyftan i prestige-hänseende mellan psykologiskt yrkesverksamma av olika grader ej blir så vid och svåröverstiglig, som separata utbildningsvägar skulle medföra — och har medfört inom vissa äldre yrkesområden. En yrkesgrupp ehuru med differentierade funktioner synes åtminstone på det psykologiska området vara att föredra framför helt åtskilda yrkesgrupper, men i detta ligger givetvis i högre grad en värdering än i de övriga argument som anförts för en psykologutbildning med två examensnivåer.

När psykologutredningen fortsättningsvis valt att planera utbildningen så, att en första del därav skall kunna utgöra grund för psykologisk yrkesverksamhet i assistentställning, har även ett par andra motiv varit medbestämmande. Om alla i den lägre utbildningskategorin skulle arbeta som medhjälpare till psykologer, kunde det vara motiverat att göra deras utbildning tämligen ensidigt teknisk i den bemärkelsen att den koncentrerades till själva förfaringssätten vid psykologiska undersök-

ningar men toge ganska lätt på de teoretiska grunderna. Nu räknar man emellertid med att vissa assistentpsykologer — denna beteckning förordas för ifrågavarande medhjälpare — skall arbeta direkt under psykiatriker, vilkas utbildning som regel innefattar föga av bakgrunden till de psykologiska undersökningsmetoderna. Detta i sin tur gör att kraven på den som för psykiatrikernas räkning handhar dessa metoder måste ställas högre i teoretiskt avseende än om vederbörande arbetade under en psykolog. Vidare har man inom yrkesvägledning och vissa sociala vårdområden behov av personer, som har en psykologisk grundutbildning kompletterad med specialkunskaper inom facket i fråga, och vilkas arbetsuppgifter ej lär bli av så renodlat psykologisk karaktär, att den motiverar den fullständiga psykologutbildningen. För dessa är de teoretiska grunderna förhållandevis viktigare än de tekniska momenten i psykologutbildningen. Utbildningsfrågan för denna kategori skulle givetvis kunna lösas genom ytterligare en utbildningsgång. Det förefaller dock med de relativt små utbildningsbehov som föreligger inom varje grupp för sig föga rationellt att välja denna utväg, som medför höjda utbildningskostnader för det allmänna och försämrade möjligheter för de utbildade att gå över från ett område till ett annat, om arbetsmarknads- och personliga förhållanden så motiverar.

Den första utbildningsetappen måste vara så lång, att den kan inrymma såväl de teoretiska grunderna som praktisk utbildning i vissa undersökningsförfaranden och erfarenhet av deras användning i praktiken. Uteslutas kan den mera avancerade teoretiska utbildningen och träningen i forskningsmetoder. Etappens längd blir starkt beroende bl. a. av utbildningens examensmässiga

anknytning och skall därför utförligare diskuteras i senare sammanhang.

Som en allmän förutsättning för accepterandet av den lägre utbildningsnivån måste gälla, att kompetenskraven för tjänster med psykologiska arbetsuppgifter differentieras efter enhetliga principer, varvid som huvudregel bör gälla att av självständigt eller i ansvarig ställning arbetande psykologer kräves den fullständigare utbildningen, av andra psykologer lägst den lägre utbildningen. Till dessa frågor återkommer utredningen i kapitel 5.

Differentiering på linjer

Redan det förhållandet att psykologi främst studeras vid universitetens fria fakulteter är ägnat att införa vissa variationer i utbildningen. Tonvikten på olika utbildningsmoment tillåtes variera mellan olika institutioner, och inom varje institution får vanligen en viss anpassning av studierna efter den studerandes egen inriktning i intresse- och yrkeshänseende äga rum. Mest markerat kommer denna tendens till uttryck i forskningsarbetet, som nödvändigtvis måste koncentreras till ett begränsat problemområde. En stor del av dessa variationer är man benägen att betrakta som värdefulla och önskvärda även när det gäller en psykologisk fackutbildning avsedd för praktiska syften. Man menar att psykologins utveckling ännu ej tillåter — eller skulle vara be-
tjänt av — att utbildningen låses till sitt innehåll i lika hög grad som den fackhögskolemässiga utbildningen på vissa äldre tillämpningsområden. De för utbildningens syfte nödvändiga praktiska utbildningsmomenten leder visserligen till någon standardisering i så måtto, att de regelmässigt måste omfatta vissa grupper av praktiska metoder. Samtidigt inför de emellertid en ytterligare variationsfaktor, nämligen

den egentliga praktiken, som för att ge tillräckligt utbyte på den tid som står till förfogande måste koncentreras till ett bestämt tillämpningsområde. Det torde alltså ej vara möjligt eller ens särskilt önskvärt, att alla psykologer har alldeles samma utbildning. Ett visst spelrum såväl för institutionernas som för de studerandes egen inriktning bör tillåtas.

En annan fråga är, om utbildningen bör differentieras på särskilda linjer. Motiven för en sådan differentiering är främst följande. Den tänkta tidsramen för utbildningen medger ej, att alla studerar allt som erbjudes. Ett visst urval av utbildningsmoment är nödvändigt, om utbildningen skall ge både erforderlig fördjupning och praktiska färdigheter. På arbetsmarknadshåll lägger man också stor vikt vid att psykologerna direkt efter examen skall kunna utföra praktiska uppgifter inom tillämpningsområdet. Träningen härför skall då i huvudsak ha skett inom utbildningens ram. Detta förutsätter å andra sidan att vissa tillämpningsinstitutioner medverkar i utbildningen genom att ställa praktikmöjligheter till förfogande. En linjedifferentiering verkar också samordnande och gör det möjligt att effektivare utnyttja utbildningstiden. Den bör nämligen medverka till att ge olika utbildningsmoment, t. ex. de teoretiska i förhållande till de praktiska, en mera enhetlig inriktning än om de studerande finge själva mera fritt sammansätta sin utbildning inom samma tidsram. Det stöd för urvalet som en linjedifferentiering innebär torde också uppskattas av de studerande själva.

Mot linjedifferentieringen hävdas ibland, att variationerna mellan de krav som olika praktiska arbetsuppgifter ställer på utbildningen är förhållandevis små, varför det saknas grund för en uppdelning på linjer. Smärre varia-

tioner i utbildningen anses å andra sidan praktiskt betydelselösa. Att de *grundläggande* teoretiska kraven är ungefär desamma överallt synes vara tydligt. Å andra sidan bör utbildningen för att genast vara praktiskt användbar även ge praktiska erfarenheter och mera specifikt kunskapsstoff, och kraven i dessa hänseenden varierar påtagligt mellan olika tillämpningsområden.

En annan invändning mot linjedifferentiering utgår från att de studerande först på ett sent stadium blir klara över sin inriktning och i stånd att välja linjer efter hållbara grunder. Bedömningen av dessa förhållanden har dock varierat mellan olika iakttagare. Man torde kunna utgå ifrån att i varje fall de icke fåtaliga studerande, som redan har praktisk erfarenhet av ett angränsande yrkesområde, redan från början har en bestämd inriktning. Med hänsyn till övriga bör en ev. linjedifferentiering ske så sent som möjligt och kombineras med en ingående vägledning om arbetsuppgifter och arbetsmöjligheter på resp. områden.

Ett tredje argument mot en fast linjedifferentiering utgår från arbetsmarknadsförhållandena för psykologer. Det hävdas, att psykologbehovet på varje särskilt område inom överskådlig tid kommer att vara förhållandevis begränsat i vårt land. Om utbildningen alltför snävt hänvisar psykologerna till ett visst område kommer riskerna för arbetsmarknadsmässigt felaktiga linjeval att vara stora. Detta berör närmast förhållandet mellan kompetensregler och utbildning. Utan att föregripa den särskilda diskussionen av denna fråga kan vi här med instämmande anföra kompetensutredningens uttalande (SOU 1954: 15) att kompetensreglerna endast bör anses ange det normala sättet att meritera sig för viss befattning men att möjligheter måste finnas att anta även

den som på annat sätt skaffat sig likvärdig meritering.

När utredningen trots de anförda invändningarna, vilka alla i viss mån är berättigade, har stannat för att föreslå linjedifferentierad utbildning, har det ledande motivet varit utbildningstidens längd, satt i relation till arbetsmarknadens önskan att erhålla psykologer med såvitt möjligt slutförd utbildning. Om utbildningen syftar till att omedelbart medföra praktisk användbarhet står valet mellan å ena sidan en enhetlig men längre utbildning, å andra sidan en differentierad och kortare utbildning, som visserligen medför någon risk, att en mindre del av de studerande på grund av felaktigt linjeval skall behöva komplettera sin utbildning men samtidigt tidsvinst för flertalet av dem. En differentiering får å andra sidan givetvis läggas så, att de ev. erforderliga kompletteringarna ej blir för omfattande. Forskningsuppgifter inom ett område bör sålunda godtas även inom alla andra, då den metodiska träningen härvid är det centrala. Vad man behöver komplettera är kunskapsstoff och praktik. Differentieringen bör ske så sent som möjligt i studierna och ej vara mer åtskiljande än vad som klart erfordras. De studerande bör hjälpas i sitt linjeval genom särskild vägledning i anslutning till studierna. Ev. kompetensregler måste förenas med möjlighet att ge dispens för smärre avvikelser från det normala utbildningsschemat.

Vid uppdelningen på linjer har en indelning, som i första hand tar hänsyn till klienteletts art, visat sig mest lämplig. Med gränsdragningarna *barn och ungdom/vuxna* samt *normalklientel/abnormklientel* — det senare i tämligen vidsträckt bemärkelse — erhålles följande fyra huvudgrupper.

- A. Barn och ungdom, normalklientel.
- B. Barn och ungdom, abnormklientel.

C. Vuxna, normalklientel.

D. Vuxna, abnormklientel.

Gruppen A delas lämpligen i sin tur, främst med hänsyn till praktiken, efter förskoleålder/skolålder. Inom B och möjligen så småningom kanske även inom D är alternativa linjer för terapeuter behövliga. Det har vid utredningens förberedande arbete från vissa håll hävdats, att de båda kliniskt betonade linjerna (B och D) kunde sammanslås. Utredningen har emellertid funnit så stora skillnader — framför allt i praktikhänseende — föreligga mellan dessa grupper, att uppdelningen bibehållits.

Anknytning till befintliga examina

Det heter i utredningens direktiv, att man om möjligt bör undvika att inrätta en särskild examensform för psykologutbildningen utan i stället bör anknyta till gällande stadga för filosofiska examina. Motiven till en sådan anknytning ligger väl främst i att studerande, som av ett eller annat skäl önskar byta utbildningsmål, skall ha möjlighet att utnyttja de redan avverkade studierna för examen i kombination med andra ämnen inom fakulteten. Samordningen med andra examina underlättar också utnyttjandet av gemensamma utbildningsresurser. När det gäller den högre utbildningsnivån, är det även önskvärt, att denna berättigar till disputation, vilket kräver en licentiatexamen. Även en viss strävan till enhetlighet i examinationen torde skyfta.

Om examensfrågan uteslutande betraktades ur den psykologiska fackutbildningens synpunkt, kunde en specialkonstruerad examensform vara att föredra, särskilt med tanke på de kursbetonade och praktiska utbildningsmoment som icke utan en viss svårighet inrymmes i gängse filosofiska examina. Med hänsyn till de starka motiven för

samordning har utredningen emellertid stannat för att söka anknyta till nuvarande examina men vill då framhålla, att anpassningen av utbildningen till nuvarande examensformer icke gärna kan drivas längre än vad som redan skett i utredningens förslag, utan att utbildningens karaktär av fackutbildning med praktiska syften äventyras. Om det anses, att utredningen för starkt utnyttjat den nya examensstadgans (SFS 1953:610) variationsmöjligheter till att även inrymma praktiska utbildningsmoment, framstår en särskild fackexamen som det enda godtagbara alternativet till utredningens förslag. Oberoende av denna frågas lösning skall psykologi och pedagogik givetvis alljämt kunna studeras i fria ämneskombinationer med syfte på lärartjänster, forskning m. m.

Vid samordningen ligger det av flera skäl närmast till hands att anknyta den lägre utbildningsnivån till fil. kand.-examen och den högre till fil. lic.-examen. Utredningen har funnit, att studierna i psykologi, pedagogik och sociologi bör anknyta till dessa tre examensämnen, medan statistik och medicinska stödämnena liksom särskilda undersökningsmetoder bör inrymmas i kursform inom de självständiga examensämnena (jfr examensstadgan § 5.2). De grundläggande studierna i psykologi bör kunna sammanfalla med normalkursen för fil. kand. och fil. mag. I övrigt bör studierna till fil. kand.-examen kunna ske enligt alternativa kurser eller specialkurser (jfr examensstadgan § 6.3), avpassade för resp. linjer inom psykologutbildningen. För att vinna en i stort sett reglerad ordningsföljd mellan olika moment bör godkänd genomgång av vissa kurser successivt upptagas såsom krav för tillträde till eller tentamen i vissa senare moment, vilket kan ske med stöd av bestämmel-

serna om förkunskaper i examensstadgans § 5.3.

Fyra problem rörande anknytningen skall här särskilt diskuteras.

Det första gäller *vissa kurser* i olika psykologiska undersökningsmetoder resp. i psykiatri, som måste vara obligatoriska för alla blivande psykologer. Vissa av dem kan med hänsyn till bl. a. kraven på förkunskaper ej äga rum förrän efter ett par studieår, när redan en viss differentiering på psykologi resp. pedagogik har inträtt, och kan följaktligen ej knytas till bara det ena ämnet utan måste ingå i kraven för högre betyg i båda (jfr sid. 43 f.). Ett sådant arrangemang är lämpligt också ur den synpunkten att fördelningen av de för resp. kurser lämpligaste lärarkrafterna på de båda ämnena kan variera mellan olika lärosäten, så att en viss kurs på ett håll bäst omhänderhas av psykologin, på ett annat håll av pedagogiken.

För att utbildningen skall bli användbar, måste *praktik* ingå både i den lägre och i den högre examen. Utredningen förordar, att praktiken placeras mellan de båda stadierna, närmare bestämt under det fjärde studieåret, då erforderlig grund är lagd och praktiken kan äga rum gemensamt för alla studerande, som sålunda inte behöver träffa avgörande om fortsatta studier förrän efter detta år. Denna praktik bör emellertid stå under tillsyn av de akademiska utbildningsmyndigheterna. Närmast till hands ligger då att inrymma den i själva kandidatexamen genom att låta den äga rum parallellt med vissa specialstudier inom vederbörligt tillämpningsområde, vilka kan redovisas i tentamen och utvärderas som en ytterligare betygsenhet i den studerandes huvudämne. I flertalet fall får då möjligheterna till en fjärde betygsenhet i kandidatexamen utnyttjas, vilket också väl överensstäm-

mer med den ursprungliga tanken bakom denna betygsgrad, nämligen såsom led i en specialexamen.¹ Universitetsberedningen nämnde också psykologutbildningen som ett exempel på ett område, där en specialexamen med ett fjärde betyg kunde vara tillämplig utanför det naturvetenskapliga området.² Hittills torde den fjärde betygsenheten ha utnyttjats främst inom kemi. I realiteten betyder detta ett visst tillskott till studietiden för lic.-examen, och praktiken kan också mycket väl förenas med insamling av material för forskningsuppgifter. En annan möjlighet, vilken utredningen dock ej vill förorda, är att låta praktiken ligga under utbildningsmyndigheternas tillsyn men utanför examen och endast upptagen i kompetenskrav för anställning inom resp. tillämpningsområde. Alldeles bestämt vill utredningen avråda från att praktiken sker utanför utbildningsmyndigheternas kontroll.

För de på *terapeutisk verksamhet* inriktade psykologerna saknar universitetsinstitutionerna erforderliga träningsmöjligheter efter de första tre utbildningsåren. Såväl tillämpningsåret som de båda sista studieåren får i väsentlig utsträckning förläggas till en särskild institution med behandlingsavdelning. De studier som där äger rum bör emellertid examensmässigt tillgodoräknas på samma sätt som för övriga studerande. Intet sakligt hinder synes föreligga att viss förberedande examination utföres av den som närmast är ansvarig för terapiutbildningen. Ansvar för examinationen bör dock falla på professorn i den studerandes huvudämne.

Utredningen har uppsatt 6 år såsom lämplig tidsram för den fullständiga utbildningen. Vid anknytning till exa-

¹ Kungl. Maj:ts stadga angående filosofiska examina. Utgiven med kommentar av David Hannerberg. Stockholm 1954 sid. 125 ff.

² SOU 1949: 54 sid. 250.

mensstadgan innebär detta, att *normaltid* i realiteten anges även för tre betyg i kand.-examen och för fil. lic.-examen, vilket stadgan i övrigt ej gör. Från denna anvisning bör uttryckligen undantagas de studerande som avser att föra sitt forskningsarbete fram till doktorsavhandling. Tidsberäkningen får närmast anses gälla en licentiatexamen uppfyllande minimikraven, nämligen betyget AB på såväl studiekurs som avhandling. En sådan anvisning torde icke vara oförenlig vare sig med stadgan eller med de beräkningar rörande effektiv studietid till licentiatexamen, som är tillgängliga.

Under ovan angivna betingelser skulle sålunda en anknytning till fil. kand.- och lic.-examen vara möjlig. Detta behöves emellertid ej i och för sig hindra, att examina, i vilka ingår den speciella kombination av examensämnen och praktik som föreslås, erhåller en särskild benämning, vilken markerar utbildningens särart. Tänkbara benämningar vore psykologie kandidatexamen eller psykologie magisterexamen resp. psykologie licentiatexamen. Önskemål om en särbenämning kan närmast tänkas föreligga dels från de studerande själva, dels från arbetsmarknaden. Utredningen har inga principiella skäl att anföra mot att specialbeteckningar införas, om behov därav visar sig föreligga.

Frågan om elevurval

Det har från vissa håll hävdats, att de som avser att bli praktiskt verksamma psykologer måste utväljas med hänsyn till personlig lämplighet. Helst borde ett sådant urval ske vid studiernas början eller på ett tidigt stadium av dem. Ett urval efter sådana principer på detta stadium försvåras emellertid redan genom utbildningens förläggning

till de filosofiska fakulteterna och anknytning till gällande undervisning och examination, till vilka tillträdet i princip är fritt för alla studerande, som uppfyllt vissa grundläggande krav för inskrivning. Mot ett urval efter personlighetsmässiga principer talar också svårigheterna att göra tillförlitliga prognoser, särskilt i ett så mångfasetterat yrke som psykologyrket.

Däremot kan ett urval framtingas av bristande platstillgång vid utbildningsinstitutioner och kurser. Därvid synes gängse urvalsgrunder, såsom studentbetyg och tidigare högre studier, böra följas. Här kan också hänsyn tas till speciell praktik med vitsord rörande lämplighet. Andra krav på förkunskaper vid studiernas början bör ej ställas än godkänd studentexamen eller därmed jämförlig till inskrivning i filosofisk fakultet berättigande utbildning. De som under gymnasiet syftar till psykologutbildning bör i första hand rådas att gå reallinjens biologiska eller allmänna linjens sociala gren.

Under utbildningen bör de studerande ha tillgång till rådgivning i yrkesfrågor, grundad på frivilliga psykologiska undersökningar och under utbildningen visad lämplighet för olika typer av arbetsuppgifter. I särskilda fall bör lärarna på eget initiativ kunna avråda studerande från att fortsätta. Denna avrådning behöver knappast göras bindande för att ändå ha effekt.

Samordning av utbildningen

Givetvis är det erforderligt att kunskapsfordringar, kursgivning, praktik-anvisning, ev. urval eller avrådning av elever m. m. samordnas vid de institutioner som vid ett lärosäte gemensamt handhar utbildningen. Psykologutbildningen bör därför stå under enhetlig ledning. En lämplig arbetsform anvisas

i förslaget till nya universitetsstatuter, som förutsätter att för särskilda ändamål skall kunna bildas s. k. ämnesgrupper. En ämnesgrupp bestående av de fasta lärarna i berörda examensämnen bör anförtros den närmaste ledningen av studierna. Med tanke på de medicinska momenten i utbildningen synes en representant för medicinsk fakultet böra ingå i ämnesgruppen. Statuterna

synes komma att öppna möjlighet här för. Till ämnesgruppen bör också knytas företrädare för den eller de institutioner som svarar för terapeututbildningen (jfr kap. 10). Ämnesgruppen bör även kunna med sig adjungera praktikhandledare vid institutioner, som i samarbete med universitetsinstitutionerna handhar utbildningen under tillämpningsåret (jfr kap. 10).

Kap. 4. Förslag till studiegång och studieplaner för psykologer

Allmänna riktlinjer

Utredningen har genom diskussionen i föregående kapitel kommit fram till vissa allmänna riktlinjer för psykologutbildningens uppläggning, vilka här skall sammanfattas före de mera detaljerade förslagen. Om dessa skall i sin tur förutsäckas, att utredningen uppehåller sig förhållandevis mera utförligt vid metodkurser och praktiska utbildningsmoment än vid de grundläggande examensämnen, då de förra utgör de väsentliga tillskotten till utbildningen i jämförelse med nuläget.

Den egentliga psykologutbildningen skall bestå av

en 3-årig akademisk grundutbildning i psykologi, pedagogik och sociologi och därtill anslutna kurser,

ett tillämpningsår innefattande även vissa teoretiska utbildningsmoment samt

2 års högre akademiska studier i psykologi eller pedagogik avslutade med en vetenskaplig avhandling.

Sammanlagt skall utbildningen alltså normalt inrymmas inom 6 år. Det förutsättes, att en icke ringa del av studietiden blir kursbunden och att viss praktik sker även på ferietid.

Den som endast genomgår den 3-åriga grundutbildningen jämte tillämpningsåret skall genom denna utbildning få erforderlig kompetens för arbete som assistent åt psykolog eller psykiater.

Studierna skall medge viss differen-

tiering på utbildningslinjer alltefter den åsyftade praktiska psykologverksamhetens art.

Utbildningen bör anknytas till gällande stadga för filosofiska examina, varvid fil. kand.-examen kommer i fråga för det grundläggande utbildningsstadiet och fil. lic.-examen för de högre studierna.

Med psykolog avses i det följande en person, som genomgått av utredningen föreslagen eller därmed ekvivalent (jfr även kap. 6) utbildning, ej alltså den som bedrivit studier endast i visst examensämne.

Studiernas sammansättning och inbördes ordningsföljd

Studierna till *kandidatexamen*, avsedd att efter praktik och eventuell ytterligare påbyggnad ge kompetens för psykologisk yrkesverksamhet, bör innefatta dels en obligatorisk och för alla gemensam del, dels en del varunder viss differentiering medges. Den *obligatoriska delen* bör bestå av 2 betygsenheter i psykologi, 1 betygsenhet i pedagogik och 1 betygsenhet i sociologi jämte särskilda kurser i intelligensundersökningarnas teori och praktik, intervjuteknik och beteendeobservation, personlighetsdiagnostik samt psykiatri. Den *differentierade delen* bör bestå av återstående för kandidatexamen erforderliga betygsenheter fördelade inom nyssnämnda examensämnen, varvid en anslutning till någon av de för följande

linjer angivna betygskombinationerna rekommenderas.¹

Linje A är avsedd för dem som tänker ägna sig åt psykologisk verksamhet bland normala barn och ungdomar och i normalpedagogiska sammanhang överhuvudtaget. Närmast blir det här fråga om psykologer med pedagogisk inriktning inom skolväsendet, men även psykologer för förskolor, daghem, förebyggande barnavård o. dyl. kan hänföras till denna grupp. För dessa rekommenderas att ta återstående 2 betygsenheter inom examensämnet pedagogik.

Linje B är avsedd för psykologer inom psykisk barna- och ungdomsvård, anstalter för psykiskt efterblivna, ungdomsvårdsskolor och liknande institutioner med utvecklingsstörda eller missanpassade barn men även för psykologer med speciella uppgifter av besläktad art inom det allmänna skolväsendet. För dessa rekommenderas att fördela de båda ytterligare betygsenheterna på psykologi och pedagogik.

Linje C är upplagd med tanke på arbetspsykologisk verksamhet, t. ex. i samband med yrkesvägledning, näringslivets och försvarets personalarbete och arbetsvårdande åtgärder för vissa grupper av detta klientel. De som tänker sig en sådan verksamhet rekommenderas att fördela de båda ytterligare betygsenheterna på psykologi och sociologi.

Linje D avser också verksamhet bland vuxet klientel men närmast i samband med olika vårdformer av mer eller mindre uttalat psykiatrisk natur, såsom — förutom vid de psykiatriska sjukvårdsinstitutionerna — inom alkoholist-

¹ Denna rekommendation vänder sig dels till de myndigheter som har att fastställa kompetenskrav för psykologtjänster, dels till de studerande. Examen kan erhållas även med annan kombination. Sedan blir det de kompetensprövande myndigheternas sak att i det särskilda fallet bedöma utbildningens lämplighet.

vård, kriminalvård samt vissa former av arbetsvård och åldringsvård. Samma betygskombination rekommenderas här som på linje C, och differentieringen mellan dessa linjer inträder först på praktikstadiet.

Omväxlande med bokstavsbezeichnungarna för olika linjer använder vi i det följande för enkelhetens skull benämningarna skol- och småbarnspsykologer för linje A, kliniska barnpsykologer för linje B, arbetspsykologer för linje C och kliniska psykologer för linje D. Vid inrättande av psykologbefattningar kan dock även andra benämningar visa sig lämpliga, varför de här brukade ej är att betrakta som något förslag i detta hänseende från utredningens sida.

Den som följer de ovan givna rekommendationerna bör alltså på de tre första studieåren nå fram till följande betygskombination på resp. linjer.

	Psykologi	Pedagogik	Sociologi
Linje A	2	3	1
B	3	2	1
C, D	3	1	2

Ordningföljden mellan de olika betygsenheterna och de obligatoriska kurserna bör i huvudsak fastläggas genom att för tillträde till undervisning eller tentamen i senare moment av studiegången kräves, att vissa moment som normalt bör komma tidigare också skall vara genomgångna och slutprov godkända (jfr bestämmelserna om förkunskaper i examensstadgans § 5.3). Utredningen anger i det följande en enligt dess mening lämplig ordningsföljd mellan momenten men ämnar inte — lika lite som den i detalj söker anvisa några kursplaner — föreslå, hur de erforderliga föreskrifterna i detalj skall utformas. Denna fråga uppkommer närmast i samband med universitets-

kanslerns fastställande av de konkreta studieplanerna, vilka ytterst går tillbaka på förslag av de olika ämnesföreträdarna och i denna del även bör behandlas av de ämnesgrupper som enligt utredningen bör samordna psykologutbildningen vid de olika lärosätena. Enhetlighet mellan olika lärosäten bör i erforderlig utsträckning skapas genom ämneskonferenser.

Till grund för förslaget om en viss ordningsföljd mellan de olika momenten ligger följande överväganden.

Gemensam för de olika betygskombinationerna är enligt ovan en grundutbildning om 2 betyg i psykologi, 1 betyg i pedagogik och 1 betyg i sociologi. Dessa betyg motsvarar fyra terminers studier och förläggas lämpligen i nämnd ordning till de båda första studieåren. Härigenom vinnes dels att all undervisning kan göras gemensam under två år, dels att de studerande hinner lära känna alla ämnen, innan de behöver träffa något avgörande om vilken linje de skall ägna sig åt. Placeringen av psykologi först i studiegången motiveras dels av detta ämnes grundläggande betydelse för de mera tillämpningsbetonade delarna av studierna, dels av att den grundläggande utbildningen i psykologi snabbast torde ge den studerande en någorlunda mångsidig grundval för bedömning av hans förutsättningar för psykologutbildning-

en som helhet. Kursen för 2 betyg i psykologi bör också utgöra standardkurs (jfr examensstadgan § 6. 2—3) för 2 betyg i psykologi i andra kombinationer, medan däremot pedagogik- och sociologikurserna kan behöva ges en speciell utformning för psykologutbildningen, vilket kan göra dem mindre användbara i andra kombinationer. Önskvärdheten av att de studerande skall kunna lätt övergå till andra studiemål stärker motiven att låta psykologin inleda studiegången.

Parallellt med pedagogik och sociologi bör till andra studieåret förläggas kurserna i intelligensundersökningarnas teori och praktik respektive intervjuteknik och beteendeobservation. Dessa kurser måste genomgåas av alla, kurserna måste kunna falla tillbaka på den grundläggande psykologin, de äger ett naturligt samband med de examensämnen som de löper parallellt med, och de bör komma före övriga fristående kurser, varför deras placering torde vara given.

Under tredje studieåret återstår studierna för de två avslutande och specialiserande betygen. De studier som avser högsta betyget i huvudämnet placeras lämpligen under sista terminen. Två kurser behöver förläggas till detta år, nämligen de som avser personlighetsdiagnostik respektive psykiatri. Om den sista kursen skall kunna inrymma

Linje	Ht 1	Vt 1	Ht 2	Vt 2	Ht 3	Vt 3
A	Psykologi 1—2		Pedagogik 1	Sociologi 1	Pedagogik 2	Pedagogik 3
B					Sociologi 2	Psykologi 3
C						
D						
A — D			Intelligensundersökningar	Intervjuteknik o. beteendeobs.	Personlighetsdiagnostik ¹	Psykiatri

¹ En mer avancerad kurs avses ingå i licentiatstudierna (jfr sid. 41), varför den i kandidatexamen benämnes på detta sätt.

även praktiska diagnostiska övningar, synes den böra komma efter kursen i personlighetsdiagnostik. Härigenom är även det tredje studieårets schema i sina huvuddrag givet.

De tre första studieårens schema sammanfattas nederst på föregående sida.

Under tillämpningsåret bör förekomma dels specialstudier inom det egna tillämpningsområdet avslutade med en fjärde betygsenhet i det ämne man tidigare tagit 3 betyg i, dels handledt tjänstgöring under sex till åtta månader vid vissa institutioner inom det egna området. För tillträde till denna specialpraktik bör krävas förpraktik om sammanlagt fyra månader, vilken kan förläggas till ferierna före och un-

der kandidatstudierna. De som har 3 betyg i för resp. linje rekommenderat ämne bör ges företräde vid fördelningen av praktikmöjligheterna på linjen i fråga.

Licentiatstudierna bör innefatta för alla linjer gemensamma, mer avancerade kurser i forskningsmetodik och personlighetsdiagnostik samt specialstudier i anslutning till en forskningsuppgift på material, som har beröring med vederbörandes specialinriktning. Linjerna kommer alltså även här att skilja sig mera med avseende på lärostoffets sammansättning än den metodiska träningens art och omfattning.

För de tre sista studieåren räknar utredningen alltså med följande schema.

Linje	Ht 4	Vt 4	Ht 5	Vt 5	Ht 6	Vt 6
A	Pedagogik 4 + praktik		Licentiatstudier i pedagogik			
B	Psykologi 4 + praktik		Licentiatstudier i psykologi			
C						
D						
A — D			Forskningsmetodik	Personlighetsdiagnostik II		

De grundläggande examensämnena

Tyngdpunkten i psykologutbildningen kommer enligt det nyss återgivna förslaget att ligga på de tre examensämnena psykologi, pedagogik och sociologi. I dessa bör inrymmas såväl grundläggande teoretiska moment som orientering om kunskapernas praktiska tillämpning på olika samhällsområden. För att alltifrån början ge de studerande en översikt över utbildningsområdet bör därjämte första höstterminens studier inledas med en kortare föreläsningsserie, ett slags *orienteringskurs*, som behandlar studiernas mål och utpläggning samt arbetet inom vissa

viktigare psykologiska tillämpningsområden, presenterat av psykologer som är praktiskt verksamma inom områdena. Denna kurs bör organiseras av den ämnesgrupp som har att samordna psykologutbildningen som helhet. Så tidigt som möjligt under studierna bör de studerande också få tillfälle att själva genomgå en *psykologisk anlags- och personlighetsundersökning*, detta närmast för att få en bild av metoderna ur »klientens» synpunkt. En sådan bild är det längre fram i studierna, när man gjort bekanskap med bakomliggande teori, svårare att skaffa sig. Om de studerande så önskar, bör undersökning-

arna också kunna läggas till grund för studierådgivning. Nu och senare bör de studerande, närmast genom prakticklärarens försorg (jfr sid. 54 f), erhålla orientering om olika psykologiska yrkesområden till hjälp vid valet av linje.

När det gäller utformningen av studierna i de olika examensämnena, har utredningen såsom tidigare nämnts ansett det böra ankomma på ämnesrepresentanterna att framlägga detaljförslagen. Utredningen skall därför på denna punkt begränsa sig till att ange vissa allmänna målsättningar för studierna i resp. ämnen och kurser.

Psykologi

Studierna till 2 betyg bör ge grundläggande kunskaper inom de viktigaste grenarna av psykologin, såsom allmän och experimentell psykologi, komparativ psykologi, allmän utvecklingspsykologi, differentialpsykologi och den psykologiska mätninglärans grunder, personlighetspsykologi — däri även konstitutionspsykologi samt emotions- och sentimentslära — ävensom socialpsykologi. I sistnämnda gren förlägges dock de huvudsakliga studierna till sociologi. Undervisningen i dessa ämnesdelar bör i stor utsträckning äga rum i form av laborationsövningar. Utredningen räknar också med en utvidgning av de nuvarande laborationskurserna. Även en översiktlig framställning av psykologins tillämpningsområden bör ingå i utbildningen. Redan på detta stadium, särskilt i anslutning till undervisningen i personlighetspsykologi, bör eftersträvas att hos de studerande grundlägga den självkänedom och yrkesinställning, som är erforderliga för fackpsykologisk verksamhet.

Inom psykologin bör på detta stadium även inrymmas orientering i vissa medicinska ämnen och en grundläggande statistikkurs. De medicinska mo-

menten bör införas genom föreläsnings- och demonstrationskurser i *nervsystemets anatomi och fysiologi* resp. *allmän psykopatologi*. *Statistikkursen* bör ge förmåga att tolka och bedöma med statistiska metoder vunna forskningsresultat inom psykologin samt därutöver ge vissa elementära färdigheter i användningen av grundläggande statistiska metoder, såsom centralvärdes- och spridningsmått, medelfelslärans grunder, korrelation och χ^2 . Räkneövningar kan grundas på material från laborationskursen. Beträffande kursens närmare målsättning får vi med instämmande hänvisa till ett av oss inhämtat expertutlåtande avgivet av professorn H. Wold med biträde av fil. lic. K. Medin (bil. 8).

Examinationen bör för de psykologiska kursmoment, som studeras i anslutning till laborationskursen, såvitt möjligt uppdelas i delar avseende innehållsligt enhetliga avsnitt. På de mera fristående kurserna hålles kursförhör. I sluttentamen, som bör vara muntlig, lägges huvudvikten vid den studerandes förmåga att överblicka och tillämpa lärostoffet.

Studierna för 3 betyg i psykologi bör medge viss differentiering av lärostoffet med utgångspunkt i den studerandes egen inriktning. Den som avser att praktisera på linje B torde sålunda ha mest utbyte av att få fördjupa sina kunskaper på det personlighetspsykologiska området, särskilt när det gäller barnpsykopatologi och utvecklingsstörningar hos barn resp. metoder för personlighetsundersökningar av barn och ungdom. För linje D torde huvudintresset ligga på motsvarande område, fast med inriktning på vuxna. På linje C däremot är det troligt, att man har mest utbyte av ytterligare kunskaper om sådant som de differentialpsykologiska metoderna, principerna för urval och

vägledning med hjälp av psykologiska metoder, yrkesanalys, psykologisk arbetshygien och experimentalpsykologiska metoder tillämpade på industriella problem.

Man bör här liksom är brukligt i 3-betygsstudierna utföra en mindre undersökning, som eventuellt kan sedermera påbyggas till licentiatavhandling. Undervisningen torde komma att väsentligen meddelas vid seminarier kring pågående undersökningar. I studierna bör på detta stadium även ingå protokollförda beteendeobservationer utförda i samband med besök på praktiskt arbetande institutioner.

I kraven för 3 betyg bör jämväl ingå godkänd genomgång av samtliga parallellt med studierna under år 2 och 3 löpande, mera fristående kurser. Dessa blir härigenom inordnade i examensfordringarna. (Detta krav bortfaller givetvis, om 3 betyg tas i annat syfte än psykologutbildningen.)

Studierna för det fjärde betyget bör enligt utredningens mening nära anknyta till praktiken och förutom specialkunskaper inom vederbörande tillämpningsområde även kunna innefatta kännedom om administrativa och andra icke direkt psykologiska sidor av verksamheten inom ifrågavarande område, såsom den statliga yrkesvägledningens eller barnavårdens organisation och arbetssätt, lagstiftning på visst område i översiktlig framställning och personalarbetet inom näringslivet. I anslutning till praktiken bör man också göra viss materialsamling för fortsatt forskning, för teststandardisering e. dyl. (fältarbete) under handledning av utbildnings- och praktikinstitutionerna i samverkan. Det är också önskvärt, att man under praktiktiden bevisar seminarier vid utbildningsinstitutionen för att hålla kontakten med de vetenskapliga frågeställningarna.

Licentiatstudierna bör leda till en fördjupning av kunskaper och metodisk skolning, såväl allmänt som inom något visst område. Det viktigaste blir här forskningsuppgiften, som dock bör kunna ha en mera direkt praktisk anknytning än vad nu ofta är fallet med licentiatavhandlingar. Man bör eftersträva att göra uppgifterna metodiskt krävande och lärarika utan att samtidigt fordra alltför stort omfång i fråga om vare sig redovisning av tidigare forskning på området eller empiriskt material.

Pedagogik

Utredningens intresse för pedagogikämnet såsom ett led i psykologutbildningen knyter sig huvudsakligen till den pedagogiska psykologin och mätningläran samt barn- och ungdomspsykologin. Dessa delar måste bli de viktigaste på *alla betygs- och examensnivåer*. I den mån standardkurserna i ämnet ges en annan inriktning, bör specialkurser utformas för psykologutbildningen. Dessutom kan den blivande psykologen behöva få viss orientering i pedagogisk metodik, komparativ pedagogik (jämförelsen mellan olika uppfostrings- och utbildningssystem) samt de pedagogiska idéernas historia.

Till *2-betygsundervisningen* synes det, såsom nu börjar ske vid de pedagogiska institutionerna, vara lämpligt att förlägga en experimentell kurs med laborationsövningar, huvudsakligen avseende olika pedagogiska undersökningsmetoder, såsom skolmognadsprov, standardiserade kunskapsprov, diagnostiska prov samt metoder för undersökning av skriv-, läs-, tal- och räkneshänder samt vänsterhänthet.

På *3-betygsstadiet* bör liksom i psykologin viss differentiering av kurserna vara tillåten, så att exempelvis den som avser att ägna sig åt psykologisk verk-

samhet i utbildningssammanhang kan få lägga mer vikt vid de mera utpräglade pedagogiska delarna av ämnet, medan den som avser att ägna sig åt rådgivning beträffande uppfostran under förskoleåldern o. dyl. kan få koncentrera sig på de barn- och ungdomspsykologiska delarna, däribland även psykologiska undersökningsmetoder för småbarnsåldern.

Liksom i psykologi bör i kraven för 3 betyg ingå godkänd genomgång av samtliga parallellt med studierna under år 2 och 3 löpande mera fristående kurser.

Beträffande 3-betygsstudierna i övrigt samt studierna för 4 betyg och *licentiatexamen* gäller motsvarande synpunkter, som utredningen ovan anfört beträffande psykologiämnet.

Sociologi

Även i sociologi kan viss specialisering av de kurser som skall ingå i psykologutbildningen vara erforderlig i förhållande till kurserna för t. ex. pol. mag.-examen. Både 1- och 2-betygskurserna bör bygga vidare på de socialpsykologiska grunder som erhållits under det första studieårets psykologikurs. I detta sammanhang synes även den gruppdynamiska forskningen och de metoder som därvid brukas, t. ex. sociometri och interaktionsanalys (analys av samspelet inom en grupp), förtjäna uppmärksamhet. Bland de mera centralt sociologiska ämnesdelarna intresserar främst sådant som familjesociologi, uppfostrans sociologi, arbets-sociologi, kriminologi, socialantropologi samt masskommunikationsforskning. På det metodiska planet intar attitydmätningarna en framträdande plats. I 1-betygskursen synes även behöva ingå en grundläggande orientering i nutida svenska samhällsförhållanden.

Ehuru högre betyg i sociologi ej in-

går i de normalplaner som utredningen framlagt för psykologutbildningen, betraktar utredningen ytterligare studier i även detta ämne som mycket värdefulla för en blivande psykolog.

Kurserna i psykologiska undersökningsmetoder

Den psykologiska tillämpningsverksamheten måste vila på vetenskapligt utarbetade metoder, som psykologen inte bara behöver ha kunskap om utan också i flertalet fall måste tekniskt och praktiskt behärska. Främst rör det sig om olika psykologiska undersökningsmetoder, som används i diagnostiska eller prognostiska syften. Metoderna kan vara inriktade på att mäta prestationer i intellektuella och andra avseenden eller på att kartlägga personligheten. När det gäller enskilda metoders plats på utbildningsschemat, önskar dock utredningen ej gå in på detaljer, eftersom nya metoder ständigt framkommer och erfarenheterna av de redan existerande i viss mån varierar mellan skilda institutioner. En värdering av olika metoder och rekommendation eller avrådning att använda vissa tillhör den vetenskapliga debatten. Vi vill däremot ange vissa allmänna principer för utbildningens uppläggning.

Utbildningen bör avse undersökningsmetoder som utarbetats och standardiserats efter vetenskapliga principer. Den bör företrädesvis gälla metoder som ofta användes eller med fördel kunde användas i psykologisk tillämpningsverksamhet.

Utbildningen bör avse såväl metodernas vetenskapliga bakgrund som tekniken för utförande, resultatvärdering och tolkning. Målet bör vara, att ge de blivande psykologerna förmåga att begagna sina instrument med kritisk urskillning. Därvid bör icke minst upp-

märksammas den roll som psykologens självkänedom spelar.

I fråga om ett mindre antal metoder bör utbildningen föra fram till goda praktiska färdigheter i användningen. Dessa metoder bör väljas dels med hänsyn till deras praktiska betydelse, dels med hänsyn till att färdigheter i deras användning så långt möjligt skall vara överförbara på andra metoder av likartad typ, som psykologen kan behöva tillägna sig på egen hand.

Den form, som enligt erfarenheter från utbildningen utomlands och från mera tillfälliga kurser i vårt land är bäst lämpad för en sådan utbildning som här skisserats, är en kombinerad föreläsnings-, demonstrations- och övningskurs följd av enskilda övningar, först med, senare utan direkt personlig handledning. Gången i utbildningen blir därvid i stort sett följande. Först ges i föreläsningsform en översikt över metoderna inom ett visst område. Därefter tas en metod i taget upp för närmare granskning: dess teoretiska bakgrund samt erfarenheterna av dess tillförlitlighet och användbarhet behandlas, utformningen genomgås mera i detalj, användningen demonstreras, resultaten utvärderas och tolkas. För en metod, vari praktiska färdigheter eftersträvas, följer så övningar i grupp och enskilt under detaljerad handledning. Därefter får eleven öva på egen hand och uppvisa sina protokoll eller resultat i övrigt för granskning.

För övningsmomenten erfordras försökspersoner. I någon mån kan de studerande tjänstgöra som försökspersoner åt varandra. Detta är dock för flertalet metoder en orealistisk och otillfredsställande form för annat än helt förberedande övning. För huvudparten av träningen i testning och intervjuteknik behöver man ha tillgång till försökspersoner som ej själva på

förhand känner till metoderna och som ej är personligt bekanta med psykologen. Denne bör nämligen under övningen ställas inför samma krav på kontaktförmåga o. dyl., som sedan kommer att möta honom i den praktiska tillämpningen. När det gäller barn och ungdom brukar lämpliga försökspersoner relativt lätt kunna erhållas i daghem och skolor. Beträffande vuxna ställer det sig i regel svårare. I första hand torde man här få räkna med att erhålla träningsmöjligheter vid de psykotekniska instituten, vilka också bl. a. med tanke på behovet av utbildningsplatser föreslås bli förstärkta (se del III). Även vid sjukhuskliniker torde vissa träningsmöjligheter kunna erhållas att döma av erfarenheterna från tillfälliga testningskurser.

När det gäller de olika kurser, till vilka utredningen funnit att metodutbildningen kan sammanföras, skall följande ytterligare anföras.

Intelligensundersökningarnas teori och praktik

Kursen bör behandla viktigare metoder för undersökning av begåvningsnivå och struktur. Praktiska färdigheter i några metoder bör grundläggas genom ett 25-tal övningstestningar — de första under direkt kontroll av handledare, återstoden på egen hand men med granskning av protokoll.

Intervjuteknik och beteendeobservation

Kursen bör ge kunskaper om intervjumetodens teori och teknik samt färdigheter i att utföra enklare intervjuer, huvudsakligen sådana som avser upptagning av personliga uppgifter. Som andra huvudmoment bör den behandla beteendestudier i individuella lek- och arbetssituationer och i gruppsituationer samt ge färdigheter i protokollering av

observationer. I anslutning till de praktiska momenten bör den subjektiva bedömningens teori, teknik och felkällor behandlas. Även här bör man tänka sig att kursen utmynnar i övningar, först under handledning, sedan på egen hand vid därför lämpade institutioner.

Personlighetsdiagnostik I

Denna kurs bör till skillnad från den föregående behandla mera testmässigt betonade metoder för personlighetsundersökningar, såsom frågescheman, objektiva personlighetstest och projektiva metoder. När det gäller de sistnämnda kan det dock på detta stadium sannolikt knappast bli fråga om mer än en förberedande träning, t. ex. i upptagande av protokoll, medan huvuddelen av utbildningen i dessa metoder sparas till fortsättningskursen i personlighetsdiagnostik under licentiatstudierna.

Personlighetsdiagnostik II

Fortsättningskursen bör, förutom att ge närmare kännedom om personlighetsdiagnostiska metoder och färdigheter i någon viktigare metod, behandla sammanställningen av olika undersökningsdata till s. k. karakterologiska utlåtanden. Den handledda träningen bör här ägnas åt mera allsidiga undersökningar, där metodvalet och den jämförande tolkningen av undersökningsresultaten kommer i centrum för intresset.

Övriga fristående kurser

Psykiatri

En förberedande psykiatriundervisning förutsättes ingå redan i det första studieårets psykologikurs. Då ges den allmänna psykopatologins grunder. I denna senare mera omfattande kurs bör behandlas dels de egentliga sinnessjukdomarna, dels och icke minst neuroslära och psykoterapi. Kursen bör även

ge en orientering inom specialområden och angränsande områden, såsom rättspsykiatri, barnpsykiatri, neurologi, psykosomatisk medicin och pediatrik. Kursen bör ges i form av föreläsningar och demonstrationer med diagnostiska övningar på psykiatriska institutioner och med psykiatriska specialister som lärare.

Den terapiutbildning som avser att ge vissa psykologer även praktiska färdigheter behandlas i samband med den praktiska utbildningen.

Forskningsmetodik

Denna kurs, som avses inleda licentiatstudierna, bygger på den elementära statistikundervisningen under första studieåret. Här avses dock även vissa mer allmänt metodiska frågeställningar bli behandlade, såsom uppläggning av undersökningar och uppställande av hypoteser. I sina statistiska delar bör kursen behandla bl. a. korrelations-, regressions- och variansanalys samt experimentplanering (jfr bil. 8). Kursen bör emellertid även innefatta en psykometrisk del, där den psykologiska mätningläran får en utförligare behandling, sålunda omfattande även orientering i faktoranalys och vissa mera komplicerade psykofysiska metoder.

Räkneövningarna under kursen anslutes med fördel till de studerandes egna undersökningar och problemställningar.

Undervisningsbehov i examensämnen och kurser

Utredningen beräknar behovet av undervisning i de olika examensämnen för psykologutbildningens vidkommande till det antal veckotimmar vid fullt utbyggd utbildningsorganisation, som anges i tablan överst på sid. 47. I viss utsträckning sammanfaller detta undervisningsbehov med behovet av undervisning för andra kategorier av

	Undervisningsbehov i veckotimmar					
	Psykologi		Pedagogik		Sociologi	
	ht	vt	ht	vt	ht	vt
Föreläsningar.....	4	4	5	—	3	3
Proseminarier.....	2	2	2	—	2	2
Seminarier för 3 och 4 betyg.....	2	2	2	2	—	—
Seminarier för lic.....	2	2	2	2	—	—
Laborationer, per grupp om 8—10 studerande.....	8—10	8—10	8—10	—	—	—

studerande än dem som följer psykologutbildningen. I pedagogik och sociologi tillkommer dock med tanke på dessa andra studerande behov av undervisning under vårterminerna resp. för högre betyg, vilka utredningen har att ta hänsyn till vid beräkningen av lärarbehovet.

Under första studieåret skall inom psykologi ges tre mera fristående kurser, vilka kan behöva koncentreras till del av läsåret. Vi har därför i stället för antal veckotimmar beräknat total tid för kursundervisning och därvid kommit fram till följande timantal.

	Total kurstid
Nervsystemets anatomi och fysiologi..	30
Allmän psykopatologi.....	15
Statistik med räkneövningar.....	50

Motsvarande beräkningsgrunder har tillämpats för de senare studieårens särskilda kurser, som beräknas behöva ha följande omfång.

	Total kurstid
Intelligensundersökning.....	60
Intervjuteknik och beteendeobservation.....	60
Personlighetsdiagnostik I.....	60
Personlighetsdiagnostik II.....	60
Psykiatri.....	45
Forskningsmetodik.....	60

Utöver totaltiden för kursundervisning kommer här individuell handled-

ning i kurserna rörande psykologiska undersökningsmetoder.

Samtliga kurser behöver vid fullt utbyggd utbildningsorganisation ges årligen.

För praktiken

Flertalet praktiskt verksamma psykologer torde komma att ägna sig åt ett arbete, vars framgång i hög grad är beroende av deras förmåga att snabbt få förtroendefull kontakt med sina medmänniskor, särskilt med klienterna, och deras förmåga att samverka med arbetskamraterna i de »team» som de sannolikt kommer att tillhöra under större delen av sin praktiska verksamhet. Amerikanska psykologer talar om »skills in social relations» som en viktig sida av psykologens utrustning. Förutsättningarna härför torde visserligen vara djupt förankrade i olika personlighetsdrag men är ändå långtifrån oåtkomliga för träning även i vuxen ålder och i själva verket oftast i behov av viss »avslipning». Särskilt gäller detta de studerande som kommer direkt från gymnasiet till psykologutbildningen. Både genom sin ungdom och sin vistelse i en relativt avskild miljö saknar de ofta den erfarenhet av människor ur andra grupper än deras egen och av praktiska samhällsförhållanden, som är en viktig bakgrund inte bara för de kontaktbetonade sidorna av psykologens verksamhet utan för hans yrkesinställning överhuvudtaget. Den blivande läkaren, som i detta hänseende

utgör en lämplig parallell, får sådan träning jämsides med sin yrkesutbildning under en flerårig klinisk tjänstgöring före examen. För psykologen torde det i nuläget varken vara genomförbart eller påkallat att inrymma en tillnärmelsevis lika lång praktisk yrkesutbildning i examensstudierna. Därför får väljas även andra former för den mera allmänt syftande »kontakträningen».

En annan med hänsyn till de blivande arbetsuppgifterna i viss mån lämplig jämförelsegrupp är de studerande på socialinstitutens sociala och socialkommunala linjer. Dessa kan vinna inträde först det år de fyller 21 år och måste före antagningen ha praktiserat som regel under minst ett år. Detta innebär, att de studerande i genomsnitt uppnått en större social mognad än högskolestudenter vid inskrivningen som regel har, vilket också överensstämmer med de lärares personliga intryck, som har undervisat båda kategorierna. Vidare syftar praktikkravet till att ge möjligheter att utesluta sökande, som saknar personlig lämplighet för socialt arbete. Den egentliga praktiska fackutbildningen kommer senare i form av en praktisk kurs, vari bland annat ingår 8—10 månaders av institutet anvisad tjänstgöring.

Ej heller dessa förhållanden är emellertid direkt tillämpliga på psykologernas utbildning. För det första torde psykologen inte ha skäligen utbyte av en lika lång allmän praktik som socialarbetaren, ty psykologens speciella metoder torde i sådan utsträckning påverka själva kontaktsituationen, att han under huvuddelen av sin praktik bör få tillfälle att tillämpa dem, vilket kan ske först efter ett par års akademiska studier. För det andra blir de teoretiska delarna av hans utbildning betydligt mera tidskrävande än socionomens, varför en fördröjning av starten

med ett läsår vore synnerligen olämplig ur samhällsekonomiska och student-sociala synpunkter. För det tredje får de sociala och kontaktbetonade sidorna av de sökandes kvalifikationer ej för starkt betonas vid rekryteringen till de psykologiska studierna, då dessa inte bara skall förbereda för praktiskt psykologarbete utan även för forskning och då dessa studieriktningar och arbetsfält ställer i viss mån olika krav på den studerande. De studerandes inriktning torde få utkristallisera sig under utbildningens gång — alldeles som på läkarbanan, där de personlighetsmässiga kraven på en praktiskt verksam läkare ej lägges till grund för urvalet av medicine studerande. För det fjärde måste hänsyn också tas till svårigheterna att placera icke yrkesutbildade som praktikanter på arbetsmarknaden, svårigheter som rimligtvis blir större ju mer omfattande praktiken göres.

Mot denna bakgrund har utredningen funnit sig böra föreslå en förpraktik av sådant omfång att den kan inrymmas på ferietid före de akademiska studiernas början och under de första studieåren, innan den teoretiska utbildningen ännu har gett tillräckligt underlag för en egentlig praktisk fackutbildning. Kravet på förpraktik torde ej kunna sättas högre än till fyra månader med hänsyn till att de akademiska studieåren numera beräknas till tio månader och till att praktiken bör medhinnas före det fjärde studieåret. Dessa fyra månader torde i regel bli fördelade på flera perioder och huvudsakligen förläggas till somrarna. Krav på att praktiken skall äga rum vid bestämda slag av institutioner torde knappast kunna uppställas, men arbetet bör i största möjliga utsträckning vara sådant, att det leder till närmare och mera personlig kontakt med människor. Ofta torde under praktiken vissa kurs-

fordringar på enskilda övningar i psykologiska undersökningsmetoder kunna fullgöras. För dem som avser att ägna sig åt psykologiskt arbete bland barn och ungdom synes arbete på sommarkolonier, daghem o. dyl. vara lämplig förpraktik. Praktik vid arbetsförmedling, företags personalavdelning, intervjuarbete vid marknadsundersökningar, industriarbete o. dyl. kan passa för den som tänker sig en arbetspsykologisk specialisering. Utbildning till och tjänstgöring som officer eller underofficer under värnplikstiden bör här kunna godtagas som en del av praktiktiden. För den som har en klinisk psykologisk inriktning kan socialt arbete och vårdarbete vid anstalter ge en utmärkt bakgrund. Den som före studierna under längre tid har varit yrkesverksam som lärare, socialarbetare o. dyl. bör därigenom anses ha uppfyllt kraven på förpraktik och därjämte ha förvärvat särskild meritering vid ev. urval till kurser eller praktik.

Anskaffningen av praktikplatser torde få besörjas av de studerande själva med anlitanade av tjänstemannaförmedlingen, gärna med stöd av de studerandes egna organisationer såsom redan i viss utsträckning sker. I gengäld torde ingen speciell handledning av praktikanterna utöver vad som fordras för att sätta dem in i deras närmaste arbetsuppgifter kunna påräknas. Formellt bör förpraktiken kunna inordnas i studiegången genom att uppställas som krav för tillträde till den av utbildningsmyndigheterna ordnade praktiska fackutbildning, som skall behandlas i följande avsnitt. (Denna kallas i korthet »praktik» till skillnad från den här föreslagna »förpraktiken».)

Den egentliga praktiska fackutbildningen

Det praktiska utbildningsmoment som i nuvarande utbildning blir sämst till-

godosett är träningen i metodernas insättande i ett praktiskt sammanhang och deras samordning med praktiska åtgärder. Denna träning kan ske endast på en praktiskt verksam institution, vars personal har kompetens och tid att handleda praktikanterna i arbetet. Då sådana institutioner ännu är sällsynta och deras kapacitet relativt liten, bör praktikanterna i gengäld på förhand ha goda psykologiska kunskaper, färdigheter i viktigare enskilda metoder, viss vana vid kontaktarbete och orientering om psykologiskt tillämpningsarbete, så att den tid som står till buds vid praktikinstitutionerna verkligen kan utnyttjas till sådana utbildningsmoment som ej kan förläggas till andra ställen. Därför bör den egentliga praktiska fackutbildningen komma efter den teoretiska grundutbildningen och metodkurserna men vara så placerad, att den kan äga rum samtidigt för dem som avser att skaffa sig den lägre resp. den högre utbildningen.

Utredningen har — såsom framgått av förslaget till studiegång — funnit det lämpligt att det fjärde studieåret ägnas åt att sätta de blivande psykologerna in i tillämpningsarbetet. Delvis skall dock detta år avses även för studier i anslutning till respektive tillämpningsområdes problem samt för materialinsamling i samband med forskningsuppgift inom tillämpningsområdet. För den egentliga praktiska tjänstgöringen skulle därvid återstå sex till åtta arbetsmånader, vilka vid många institutioner lämpligen fullgöres genom deltidsarbete utsträckt över längre tid. Den effektiva praktiktidens längd torde inom gränserna sex och åtta månader få bestämmas individuellt med hänsyn till arten av den studerandes förpraktik och respektive praktikinstitutioners möjligheter att mottaga praktikanterna. Denna tid synes för varje en-

skild praktikant böra uppdelas på högst två institutioner, varvid huvuddelen av tiden ägnas åt en för resp. område särskilt karakteristisk institution och återstoden av praktiktiden snarast får karaktären av stödpraktik. Med »längre praktik» avses i det följande minst två tredjedelar av den sammanlagda praktiktiden, vanligen alltså fyra à fem månader, med »kortare praktik» återstoden av tiden, dvs. två à tre månader. Kortare praktik vid en och samma institution än så synes olämplig för både institutionen och praktikanten och skulle sannolikt leda till en förskjutning av arbetet mot mera rutinbetonade uppgifter — det skulle knappast anses lönt att allsidigt sätta praktikanten in i verksamheten.

Praktikens innehåll

I det följande har vi funnit lämpligt att inom A särskilja en skolpsykologisk och en småbarnspsykologisk linje och inom B en diagnostisk och en terapeutisk linje.

Linje A1. Skolpsykologisk verksamhet

En kortfattad översikt över skolpsykologens arbetsuppgifter ges i propositionen angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling (1950: 70 sid. 556).

Den psykologiska verksamhetens huvuduppgifter kunna sammanfattas på följande sätt:

1. Psykologisk-pedagogiska undersökningar:
  - a) skolmognadsundersökningar;
  - b) testningar på olika skolstadier;
  - c) testpsykologiska och diagnostiska undersökningar av intellektuellt efterblivna eller eljest undervisningshämjade barn, kompletterade med social utredning och i vissa fall med undersökning genom barnpsykiater;
  - d) testpsykologiska undersökningar som hjälpmedel för den enskilde läraren vid undervisningens planläggning.
2. Anlagsundersökningar till hjälp för yrkesvalet.

3. Speciell psykologisk rådgivning för barn med beteenderubbningar.

Verksamheten förutsätter fortlöpande samarbete åt olika håll: med lärare, skol-läkare, yrkesvägledare och med landstingens rådgivningscentraler där sådana finnas.

Under de tre första studieåren bör den blivande skolpsykologen ha erhållit kunskaper och i vissa fall goda färdigheter i de olika enskilda metoder som kan komma till användning i det praktiska arbetet. Vad han under praktiken främst behöver lära är hur metoderna sättes in i sitt sammanhang och hur resultaten utnyttjas för praktiska åtgärder av olika slag. Samtidigt behöver han få en bredare erfarenhet av barn i olika åldrar, skolformer, specialklasser o. dyl. än han tidigare har erhållit. Över huvud taget bör arbetet i största möjliga utsträckning medföra personlig kontakt med skolbarnen enskilt och i grupp. Till frågan i vad mån lärarerfarenhet bör krävas återkommer vi i ett särskilt avsnitt om lärarna och psykologutbildningen (kap. 7).

Den praktik som ovan skisserats kan endast ske i anslutning till en utbyggd skolpsykologisk verksamhet under ledning av en kompetent psykolog. Som komplement till denna direkt skolpsykologiska praktik är det emellertid önskvärt, att den blivande skolpsykologen gör närmare bekantskap åtminstone med någon av de institutioner med vilka han kommer att samverka. När det gäller skolmognadsundersökningarna, vore sålunda praktik vid en småbarnsinstitution under psykologs handledning önskvärd. När det gäller yrkesvalsfrågorna, skulle skolpsykologen ha nytta av att under någon tid ha praktiserat vid ett psykotekniskt institut. I fråga om den mera mentalhygieniskt betonade rådgivningen, vilken dock vid en mera utbyggd skolpsykologisk verksamhet lämpligen handhas av särskilda psykologer, som fått sin utbildning på

linje B, är praktik vid en mentalhygienisk institution inom skolväsendet eller vid en institution inom den psykiska barna- och ungdomsvården av värde.

Önskemålen om praktikens innehåll kan alltså för skolpsykologernas del sammanfattas sålunda.

- I. Längre praktik vid institution för skolpsykologiskt arbete under psykologs ledning.
- II. Kortare praktik vid endera av följande: småbarnsinstitution med psykolog som handledare, psykotekniskt institut, mentalhygienisk institution inom skolväsendet, institution inom den psykiska barna- och ungdomsvården.

Linje A 2. Småbarnspsykologisk verksamhet

Arbetsuppgifterna för denna kategori har mest utförligt redovisats i en till socialstyrelsens yttrande om behovet av psykologer fogad promemoria av fil. lic. Stina Sandels.

Mycket framträdande bland arbetsuppgifterna synes bli upplysningsverksamhet i barn- och uppfostringspsykologiska frågor bland föräldrar i anslutning till barnavårdscentralers och daghems verksamhet samt barnpsykologisk utbildning och fortbildning av barnavårds- och daghemspersonal. Vidare nämns rådgivning beträffande enskilda barn, t. ex. åt daghemsföreståndarinnor när det gäller mottagande, behandling och placering av barnen i grupper, åt barnavårdsnämnder vid placering av barn i foster-, adoptiv- eller barnhem, åt föräldrar i anslutning till barnavårdscentralernas arbete. Skolmognadsundersökningar bör kunna ske i samarbete mellan småbarns- och skolpsykologer. En ytterligare uppgift som nämnes är polisförhör med barn. Över huvud taget skulle småbarnspsykologerna ha upplysande och konsulterande

uppgifter inom barnvården. I jämförelse med skolpsykologerna synes deras arbete komma att få en mindre fast anknytning till administrativa åtgärder, vilket i så måtto har betydelse för praktikens utformning som den mera synes böra ge tillfällen att omsätta de barnpsykologiska kunskaperna i arbete bland barn än sätta psykologerna in i samordningen av psykologiska undersökningar och vissa administrativa åtgärder, på vilken stor vikt torde få läggas för skolpsykologernas del.

En allsidig barnpsykologisk praktik, innefattande praktiskt arbete bland barnen, småbarnspsykologiska undersökningar, konferenser med personalen och kontakt med föräldrarna, skulle sannolikt med fördel kunna ordnas i anslutning till ett daghem, där alla åldersgrupper av förskolebarn mottages. Detta behöver då kunna samverka med en kompetent barnpsykolog, som kan handleda de mera metodiskt betonade utbildningsmomenten, leda konferenser m. m.

Om handledaren i övrigt sysslar med barnpsykologisk konsulentverksamhet av den art som ovan skisserats, bör praktikanterna beredas tillfälle att följa denna under någon tid jämsides med daghemspraktiken.

Utöver denna praktik vid en institution för normala barn bör barnpsykologerna emellertid också insättas i arbetet vid en barnpsykiatriskt inriktad institution. Med hänsyn till skolmognadsfrågor och andra liknande arbetsuppgifter skulle skolpsykologisk praktik också vara av värde.

Sammanfattningsvis skulle alltså småbarnspsykologernas praktik ha följande sammansättning.

- I. Längre praktik vid småbarnsinstitution med psykolog som handledare samt auskultering vid barnpsykologisk konsulentverksamhet.
- II. Kortare praktik vid endera av följande:

jande: institution inom den psykiska barna- och ungdomsvården, institution för skolpsykologiskt arbete under psykologs ledning.

Linje B. Psykologverksamhet inom psykisk barn- och ungdomsvård, ungdomsvårdsskolor m. m.

Inom den psykiska barna- och ungdomsvården har psykologerna dels diagnostiska, dels terapeutiska uppgifter. Vid de större rådgivningsbyråerna och psykopathemmen är dessa funktioner lagda på olika assistentkategorier (psykologer och barnpsykoterapeuter). Vid de mindre byråerna och vid ungdomsvårdsskolorna torde psykologerna i allmänhet ha båda uppgifterna, dock med övervikt för den diagnostiska sidan. Som grund för båda funktionerna fordras en god allmänpsykologisk och metodisk utbildning. Såsom denna av oss har utformats, torde den ligga något närmare diagnostikerns uppgifter, men det har å andra sidan ansetts erforderligt, att även terapeuten är väl insatt i de diagnostiska metoderna, varför en gemensam utbildning torde vara lämplig fram till det fjärde studieåret. Under detta bör däremot en differentiering äga rum.

B 1. Diagnostiker

Under praktiken bör de psykologer som huvudsakligen skall ägna sig åt diagnostiska uppgifter inom psykisk barna- och ungdomsvård och i liknande sammanhang få begagna de diagnostiska metoderna i samband med undersökningar och rådgivning beträffande barn med uppfostringssvårigheter. De bör även få göra bekantskap med de behandlingsåtgärder som vidtages. Som praktikinstitution synes främst böra ifrågakomma en institution inom den psykiska barna- och ungdomsvården, däribland även de barnpsykiatriska

sjukhusklinikerna. Vid sidan härav skulle praktik vid en ungdomsvårdsskola eller en ungdomsanstalt, vid en mentalhygienisk institution inom skolväsendet, vid en skolpsykologisk institution eller vid en småbarnsinstitution med psykolog som handledare vara betydelsefull.

Sammanfattningsvis skulle praktiken för linje B 1 alltså kunna sammansättas sålunda.

- I. Längre praktik vid institution inom den psykiska barna- och ungdomsvården.
- II. Kortare praktik vid endera av följande: ungdomsvårdsskola, ungdomsanstalt, mentalhygienisk institution inom skolväsendet, skolpsykologisk institution eller småbarnsinstitution med psykolog som handledare.

B 2. Barnpsykoterapeuter

Den blivande terapeuten kommer till praktiken förhållandevis mindre förberedd för sin speciella verksamhet än övriga kategorier av psykologstuderande. Den specialutbildning i behandlingsteknik och psykopatologi, som han behöver, är också sådan att den huvudsakligen måste meddelas genom individuell undervisning och handledning, vilket gör den svår att infoga före fjärde studieåret. Man torde få räkna med att minst ett och ett halvt år åtgår för att ge den erforderliga träningen för barnpsykoterapeutisk verksamhet av den typ som exempelvis Ericastiftelsen nu bedriver. För en utbildning till självständig analytisk verksamhet bland barn skulle åtgå ännu längre tid, men denna gren faller, liksom den analytiska utbildningen över huvud taget, utom den tidsram för psykologutbildningen som utredningen kan röra sig inom och får bli en fråga om vidareutbildning efter licentiatexamen för dem som ämnar ägna sig däråt.

Den handledda träningen bör ske på en och samma institution, vilken i likhet med Ericastiftelsens läkepedagogiska institut måste ha såväl behandlingsavdelning för barnpsykoterapi som speciella utbildningsresurser på området. Det bör eftersträvas att även på denna linje inrymma den fullständiga utbildningen till licentiatexamen inom sex år, vilket bör vara möjligt om litteraturläsning äger rum parallellt med terapiutbildningen.

Vår sammanfattning för linje B2 blir alltså:

I + II. Läkepedagogiskt institut av typ Ericastiftelsen.

Linje C. Arbetspsykologisk verksamhet

Arbetsuppgifterna inom linje C berör yrkes- och arbetsanpassningens problem. Praktikanten bör här såväl få skaffa sig erfarenheter av psykologiska metoders användning vid yrkesvägledning och personalurval som göra bekantskap med psykologins och sociologins tillämpning på anpassningsfrågor i arbetssituationer. Den lämpligaste träningen i det förstnämnda hänseendet bör kunna ges av de psykotekniska instituten, vilkas arbetsuppgifter i väsentliga delar sammanfaller med dem som avses för linje C. När det gäller anpassningsfrågorna i arbetssituationer, skulle praktik i anslutning till ett industripsykologiskt konsultationsorgan eller ett företags industripsykologiska avdelning vara önskvärd. Även vid yrkesvägledningsbyråer och inom försvarets psykologiska verksamhet torde lämplig praktik kunna ges. Då gränsdragningen mot linje D är oskarp, när det gäller s. k. arbetsvårds- eller rehabiliteringsklientel, kan åtminstone vissa av arbetspsykologerna behöva praktisera vid arbetsklirik med psykiatrisk-psykologisk verksamhet.

Sammanfattningsvis föreslås följande sammansättning av praktiken för linje C.

- I. Längre praktik vid psykotekniskt institut.
- II. Kortare praktik vid endera av följande: industripsykologiskt konsultationsorgan, företags industripsykologiska avdelning eller yrkesvägledningsbyrå, där lämplig handledare finnes, försvarets psykologiska institut, arbetsklirik.

Linje D. Psykologverksamhet i anslutning till psykisk och annan vård av vuxna

Som framhållits i tidigare sammanhang, torde arbetsuppgifterna för psykologer inom mentalvården för vuxna tills vidare huvudsakligen komma att gälla diagnostiken. De enskilda metoder, som därvid behöver användas, kommer i huvudsak att innefattas i kurser under den teoretiska utbildningen. I denna ingår också en orientering i olika grenar av psykiatin. Nu gäller det att under praktiken lära psykologerna att bemästra de speciella svårigheter som användningen av undersökningsmetoderna innebär inom olika typer av vårdklientel samt att ge dem insikt i vårdarbetets uppläggning och arbetsfördelningen inom detta. Det bör framhållas, att dessa sistnämnda moment är av den allra största betydelse, när det gäller att få fram psykologer lämpade för kliniskt arbete, och det är därför synnerligen angeläget, att sådan praktik kan beredas.

De allsidigaste utbildningsmöjligheterna torde härvid en psykiatrisk poliklinik ge, med hänsyn till behovet av handledning helst en utbildningsklirik. Därjämte är det emellertid önskvärdt, att praktikanterna får utbildning inom någon mera specialiserad och för psykologarbete speciellt lämpad institution, exempelvis rättspsykiatrisk klirik,

psykopatsjukhus, säkerhetsanstalt, alkoholistsjukhus, arbetsklirik eller lasarets rehabiliteringsavdelning. För de på arbetsvård inriktade psykologerna erbjuder även ett psykotekniskt institut lämpliga utbildningsmöjligheter. Några psykologer torde böra praktisera även vid egentliga sinnessjukhus.

Sammanfattningsvis synes följande önskemål om praktik för linje D böra uppställas.

- I. Längre praktik vid psykiatrisk poliklinisk lasaretsavdelning, om möjligt tillika utbildningsklirik.
- II. Kortare praktik vid endera av följande: rättspsykiatrisk klirik, psykopatsjukhus, säkerhetsanstalt, sinnessjukhus, alkoholistsjukhus, arbetsklirik eller lasarets rehabiliteringsavdelning, psykotekniskt institut.

Förmedling av praktiken

Med den knapphet på praktikplatser som kan väntas föreligga i förhållande till behovet är en samordning av praktikantplaceringen nödvändig. De vanliga arbetsförmedlingsorganen lämpar sig ej för denna uppgift. Praktikinstitutionernas lämplighet måste bedömas från fall till fall, och detta kräver en ingående kännedom om det praktisk-psykologiska arbetsfältet liksom om den enskilde praktikanten. Närmast till hands ligger att låta utbildningsinstitutionerna svara för praktikanskaffning och förmedling av praktikplatser. Därigenom markeras också praktikens framträdande roll i utbildningsprogrammet. Även för praktikinstitutionerna torde det vara önskvärt, att utbildningsmyndigheterna ikläda sig ansvar för praktikanterna. Detta kan indirekt främja urvalet av praktikanter.

Den närmaste motsvarigheten till ett sådant förfarande är socialinstitutens utplacering av elever under den prak-

tiska kursen. En särskild lärare, som leder denna kurs, anskaffar och förmedlar praktikantplatser. Institutfen har mellan sig uppdragit vissa geografiska skiljelinjer för undvikande av att samma institutioner kontaktas från flera håll, vilket inte hindrar att byten av praktikplatser sker praktikförmedlarna emellan, när så erfordras.

För psykologpraktikens del torde ungefär följande anordning vara lämplig. Vid varje lärosäte, där psykologutbildning äger rum, finnes en lärare (i psykologi eller pedagogik), vilken såsom en del av sin tjänstgöringsskyldighet direkt under ämnesgruppen för psykologutbildning handhar praktikan-skaffning och hänvisning av praktikanter. Praktiklärarna vid olika lärosäten gör en preliminär fördelning av tillgängliga praktikplatser mellan sig med ledning av de studerandes fördelning på linjer och söker sedan, i personlig kontakt med varandra och med praktikinstitutionerna, anpassa tillströmningen till och tillgången på platser med hänsyn till föreliggande behov. Något centralt praktikorgan torde ej erfordras.

Tillsyn av praktiken

Nära förknippad med praktikhänvisningen — och det centrala i utbildningsinstitutionernas befattning med praktikfrågor — är tillsynen av praktikens uppläggning och genomförande. Även här bör arbetet närmast skötas av praktikläraren direkt under ämnesgruppen.

Praktikläraren bör i samverkan med praktikhandledaren och andra representanter för praktikinstitutionen planera uppläggningen av praktikutbildningen vid respektive institutioner. Han bör verka för att praktiken får en mångsidig sammansättning och för att sådana moment framhäves som blivit otillräckligt täckta i den treåriga

grundutbildningen och som samtidigt kan bli till nytta för den blivande psykologen i arbetet vid institutioner med samma eller närbesläktade uppgifter. Det är också viktigt, att tiden för mera kontorsbetonade eller rutinstatistiska arbetsuppgifter, mallrättning av test o. dyl. ej göres längre än som är direkt påkallat ur utbildningssynpunkt.

Praktikläraren bör verka för att de enskilda praktikanterna handledes på ett med hänsyn till praktikantens läggning och inriktning lämpligt sätt och för att enhetliga principer för bedömning av praktikanter så långt möjligt tillämpas vid olika institutioner. En sådan enhetlighet är betydelsefull, eftersom vitsord från praktiken kan komma att tillmätas stor vikt vid tillsättningen av psykologbefattningar. Lämpligt kan vara att samla handledarna till gemensamma konferenser kring dessa spörsmål.

Praktiklärarens uppgifter är så krävande och med hänsyn till utbildningsprogrammets genomförande så betydelsefulla, att de torde fordra att en kvalificerad lärare, biträdd av institutionens kontorspersonal för den mera rutinbetonade delen av förmedlingsverksamheten, avsätter en del av sin tid åt dessa uppgifter.

I utredningens förslag till lärarorganisation (kap. 8) har upptagits laboratorbefattningar vid de psykologiska och pedagogiska institutionerna. Det ligger nära till hands att anförtro nämnda uppgifter åt någon av laboratorerna. Mot detta kan visserligen invändas, att en så kvalificerad forskare, som en laborator förutsättes vara, ej bör belastas med sådana administrativt betonade uppgifter. Emellertid blir antalet praktikanter, som årligen skall placeras, ej så stort vid varje lärosäte, och praktikfrågorna behöver därför ej ta så mycket tid från övriga uppgifter. Praktik-

lärarens vetenskapliga kvalifikationer är å andra sidan av värde ej bara vid planläggningen av utbildningen utan också av stor betydelse i samarbetet mellan utbildnings- och praktikinstitutioner. En praktiklärare med goda vetenskapliga kvalifikationer och en därt emot svarande akademisk ställning kan verka stimulerande också på tillämpningsinstitutionernas arbete och underlätta för dem att följa med i den vetenskapliga utvecklingen, samtidigt som han kan förmedla uppslag och problem från de praktiska verksamhetsfälten till den akademiska forskningen och utbildningen — en högst önskvärd bieffekt av samarbetet i praktikfrågor. Vidare är det betydelsefullt, att denna uppgift skötes av en till lärosätet fast knuten lärare, så att erforderlig kontinuitet vinnes i de personliga kontakterna mellan institutionerna.

Det kan möjligen också riktas invändningar mot att praktiktillsynen samlas hos en person för alla linjer, då denne rimligtvis ej kan behärska de praktiska arbetsuppgifterna inom hela fältet. Emellertid skall ju denna kompetens i specialfrågor ligga hos handledarna vid respektive institutioner, medan det ankommer på praktikläraren att ha överblicken över hela fältet, verka för enhetlighet i grundläggande utbildningsprinciper, förmedla uppslag mellan praktikinstitutioner o. dyl. Detta är en funktion av sådan betydelse, att den bör tillgodoses för sig, vilket bäst torde ske genom en för linjerna gemensam praktiklärare. Självfallet måste denne vid sidan av vetenskapliga meriter besitta personliga förutsättningar för samarbetet med praktikinstitutionerna och egen erfarenhet av några tillämpningsområden, även om ej samma krav kan ställas i detta hänseende som på handledarna inom respektive specialområden.

Kap. 5. Frågan om kompetensregler för psykologverksamhet och deras förhållande till psykologutbildningen

Psykologutredningen har mottagit önskemål om en på ena eller andra sättet ordnad statlig kontroll över psykologisk yrkesverksamhet i syfte att garantera vissa minimikvalifikationer hos yrkesutövarna och skydda allmänheten mot kvacksalveri på det psykologiska området. Indirekt skulle en sådan kontroll även bidra till att befästa psykologyrket såsom sådant. Det hävdas, att detta skulle vara till fördel för samhället, eftersom rekryteringen till yrket skulle förbättras. Kontrollen kan ha olika former, och vi skall närmast se vad dessa innebär.

Former för kompetenskontroll

Legitimation och obligatoriska behörighetskrav

Den strängaste formen av kompetenskontroll är den som på laglig väg utestänger andra än dem som uppfyllt vissa utbildnings- eller andra kompetenskrav från att utöva viss yrkesverksamhet eller utföra vissa bestämda arbetsuppgifter. Såsom exempel kan nämnas legitimationen för läkare, tandläkare och veterinärer, behörigheten av olika klasser för elektriska installatörer samt trafik kort, certifikat, skepparbrev och andra behörighetsbevis inom yrkesmässig trafik.

En grundförutsättning för att denna form av kompetenskontroll skall kunna genomföras är, att den yrkesverk-

samhet eller de arbetsuppgifter som behövs förbehållas personer med en viss utbildningsmässig och annan kompetens klart kan avgränsas från sådana uppgifter, som visserligen ofta kombineras med de förut nämnda men utan risk även kan utföras av personer med annan eller lägre kompetens. Därtill kommer naturligtvis en bedömning av de risker som är förenade med ett mindre kompetent handhavande av de arbetsuppgifter som närmast kan ifrågakomma för behörighetskontroll. I flertalet fall, där legitimation eller obligatorisk behörighetskontroll nu finnes, är det fråga om risker »till liv och lem».

Auktorisation

En mindre sträng form av kompetenskontroll är auktorisation av yrkesutövare, som uppfyller vissa kompetenskrav. Denna förbehåller de auktoriserade rätten att använda viss yrkesbeteckning eller visst tillägg till mera allmän sådan men utesluter ej möjligheter för andra att utöva liknande verksamhet under andra benämningar. Här bortfaller problemet att avgränsa arbetsuppgifterna, men för att auktorisationen skall ha avsedd verkan fordras en effektiv upplysningsverksamhet om dess förekomst och innebörd. Auktorisationen utfärdas ofta av andra organ än statliga myndigheter. Sålunda auktoriseras revisorer, fastighetsmäklare m. fl.

av handelskamrarna, vilka dock i sin tur är statligt auktoriserade. Ledamotskap i advokatsamfundet utgör för advokaterna ett slags auktorisation, men här är de grundläggande principerna för denna intagna i rättegångsbalken och samfundets stadgar godkända av Kungl. Maj:t. Även facksammanslutningar helt utan statlig anknytning ger i realiteten viss auktorisation åt sina medlemmar, t. ex. SAR för arkitekter, men verkan av en sådan auktorisation blir då också helt beroende av styrkan och prestige hos den sammanslutning som utdelar den.

Kännetecknande för auktorisationsförfarandet är, att det oftast tillämpas beträffande yrkesgrupper med kvalificerad utbildning, vilka i stor utsträckning består av fria yrkesutövare. Leksakerna antas här ej på egen hand kunna skilja mellan dem som har och inte har den erforderliga kompetensen att självständigt utöva yrket. Samhället eller yrket som helhet inträder då som garant gentemot allmänheten.

Kompetenskrav för anställning

När det rör sig om yrken som endast eller huvudsakligen utövas av funktionärer inom offentliga eller enskilda institutioner, förutsättes arbetsgivarna däremot i regel själva kunna göra den erforderliga kompetensbedömningen. Särskilt i offentlig tjänst sker detta ofta genom uppställande av särskilda kompetenskrav. Som kompetensutredningen nyligen framhållit, kan ett behov av formella kompetenskrav uppkomma redan på grund av den offentliga verksamhetens omfattning.¹ Den centrala ledningens uppgift att hålla samman verksamheten behöver underlättas genom föreskrifter, som sörjer för en enhetlig handläggning och bedömning av likartade frågor. Statens funktion som rättsordningens upprätthållare antas vi-

dare medföra en benägenhet att anlägga rättsliga synpunkter även på anställning och befordran av statens egna funktionärer, vilket också gynnar uppkomsten av formella kompetenskrav. Statens ansvar för undervisnings- och utbildningsväsendet antas verka i samma riktning. I och med att staten anordnat utbildning, som är särskilt lämplig för vissa befattningar, ligger det nära till hands för staten såsom arbetsgivare att använda examensbeteckningen såsom formell kompetensföreskrift. Kompetensföreskrifterna är också av betydelse för rekryteringen.

Vetskapen att en viss examen normalt medför kompetens till ett visst yrke eller viss grupp av yrken är självklart ofta av avgörande betydelse för ungdomar, som stå i begrepp att välja yrke och börja sina studier härför. För den långvariga och dyrbara utbildningen vid exempelvis universitet och högskolor framstår en dylik vägledning, även om den aldrig kan och bör innebära en fastlåsning för framtiden av kompetenskraven, såsom i hög grad önskvärd för främjande av planmässiga studier och ändamålsenlig inriktning av utbildningen. Det kan ifrågasättas, om icke till vissa av de s. k. intellektuella yrkena formella kompetenskrav få anses vara förutsättningen för en tillfredsställande rekrytering, så länge investeringen i studier tages på den enskildes risk.²

Kompetensföreskrifterna får dock ej vara alltför fastlåsta till en viss examen och utesluta dem som på annat sätt skaffat sig motsvarande fackutbildning.

Längre bör kompetensföreskrifternas ifrågavarande betydelse icke sträcka sig än att tjäna såsom upplysning för de studerande, att vederbörlig examen för närvarande utgör det normala sättet att styrka sina kvalifikationer vid den ordinära rekryteringen.³

Så långt kompetensutredningen. Uppställandet av formella kompetenskrav för anställning i offentlig tjänst uteslu-

¹ SOU 1954:15 sid. 8 ff.

² A.a. sid. 12 f.

³ A.a. sid. 13.

ter givetvis inte de tidigare behandlade formerna av kompetenskontroll, nämligen legitimation och auktorisation. Kompetenskraven för offentliga befattningar kan ansluta till en sådan mera generell kompetensförklaring eller ytterligare skärpa kraven utöver den mininivå som erfordras för denna. När det gäller auktorisation, synes ej heller något hindra, att kompetenskraven sättes lägre än auktorisationskraven, särskilt som dessa i regel främst tar sikte på kompetensen att självständigt utöva yrket. Mindre krav kan här ställas för tjänster som är underordnade personer med den högre kompetensen, vare sig denna förvärvats genom högre utbildning eller mer omfattande praktisk erfarenhet. Man kan också tänka sig en auktorisation på skilda nivåer, motsvarande kompetensen för skilda grader av självständighet i yrkesutövningen.

Förekommande kompetenskontroll inom psykologyrket

Sverige

Endast inom den psykiska barna- och ungdomsvården finns mera fasta kompetensföreskrifter beträffande psykologer. I några andra fall har bestämda kompetenskrav angivits vid utannonsering av enskilda befattningar. Oftast sker emellertid en mera informell bedömning av kompetensen, detta bl. a. beroende på att en enhetlig fackutbildning ännu ej finns att tillgå.

De nyssnämnda kompetensföreskrifterna inom den psykiska barna- och ungdomsvården har gemensamt uppgjorts av representanter för medicinal-, social- och skolöverstyrelserna samt Stockholms stads rådgivningsbyrå för uppfostringsfrågor. Medicinalstyrelsen har sedan gett dem karaktären av tillämpningsföreskrifter till kungörelsen om statsbidrag till psykisk barna- och ungdomsvård. Normer anges för de olika

typer av assistenttjänster, som förekommer inom den psykiska barna- och ungdomsvården, nämligen socialassistent, psykologassistent, pedagogassistent, psykolog- och pedagogassistent i kombination samt barnpsykoterapeut. Behörighetsnormerna för *psykologassistent* innehåller följande.

1. Tentamen i psykologi (pedagogik) vid högskola respektive universitet med minst betyget AB.
2. Ericastiftelsens 1-åriga kurs eller hjälpklasslärarkurs eller motsvarande utbildning.
3. Kurser i olika former av specialtestning.
4. Praktik.

Vid kombination med pedagogassistentbefattning tillkommer krav på lärarutbildning. För *barnpsykoterapeuterna* är momenten 1 och 4 desamma, medan 2 och 3 innehåller följande krav.

2. Ericastiftelsens 2-åriga kurs eller motsvarande utbildning.
3. Ytterligare kunskap inom djuppsykologien (läranalys eller på annat sätt förvärvat motsvarande kunskap).

Medicinalstyrelsen har i yttrande till psykologutredningen framhållit att »desa normer är av mycket preliminär natur och får ej betraktas som uttryck för medicinalstyrelsens önskemål beträffande denna personals utbildning. De syftar endast till att under nuvarande förhållanden ge största möjliga likformighet åt bedömningen från fall till fall av denna ur utbildningssynpunkt ytterst heterogena personalkategori.» Styrelsen lämnar heller aldrig generell behörighet utan endast behörighet till den tjänst som den aktuella ansökan avser. I den nuvarande behörighetsförklaringen tages ej ställning till vederbörandes personliga lämplighet. Styrelsen anser emellertid att, om mera generella behörighetsregler för psykologverksamhet införes i samband med skapandet av en särskild fackutbildning, denna behörig-

het bör grundas även på en bedömning av personlig lämplighet.

Andra länder

Det kan här ej bli frågan om en genomgång av de kompetensföreskrifter som tillämpas vid anställning av psykologer i olika länder. Endast vissa fall av generell kompetenskontroll i form av legitimation eller auktorisation skall här refereras, flertalet från *Förenta staterna*, där psykologyrket torde ha hunnit längst i sin utveckling som självständig yrke.

Fram till hösten 1953 hade sju stater infört lagbestämmelser rörande kompetenskontroll av psykologer.¹ Kentucky, Georgia och Tennessee har legitimationsföreskrifter, som begränsar rätten att utöva psykologisk yrkesverksamhet till dem som fått »licens» av en särskild statlig nämnd. Statliga nämnder i Connecticut, Virginia, Minnesota och Maine utdelar »certifikat», närmast auktorisation till psykologer med vissa kvalifikationer, som önskar utöva psykologisk yrkesverksamhet. Villkoret för legitimation resp. auktorisation är som regel Ph. D.-grad (som nämnts ungefär motsvarande vår licentiatexamen) jämte 1 års eller i vissa fall längre praktik samt godkännande i särskild examination. Tennessee legitimerar både psykologer, av vilka fordras ovannämnda kompetens, och s. k. »psychological examiners» (assistentpsykologer). De senare skall ha M. A. (ungefär motsvarande fil. kand. eller fil. mag.). I regel finns en s. k. »grandfather's clause» som medger legitimation eller auktorisation av redan långvarigt verksamma psykologer, även om de ej helt uppfyller de krav som i övrigt ställs. I de legitimerande staterna har man i lagen fått definiera psykologverksamhet, och det kan vara av intresse att se exempel på hur detta sker. Tennessee, som vid sin

lagstiftning kunnat stödja sig på erfarenheter från Kentucky och Georgia, har löst problemet på följande sätt.²

En person praktiserar såsom psykolog i denna lags mening, när han utger sig för att vara psykolog och/eller mot ersättning gör enskilda eller institutioner tjänster, vilka innefattar tillämpning av inom psykologisk vetenskap och yrkesverksamhet erkända principer, metoder och förfaringsätt, såsom utförande av intervjuer eller användning och tolkning av test för begåvning, lämplighet, intressen och personlighetsegenskaper för sådana ändamål som psykologisk bedömning eller för vägledning, urval eller placering i utbildnings- eller yrkessammanhang eller för sådana syften som allmän personlighetsundersökning, personlig rådgivning, psykoterapi eller återanpassning.

I de sist nämnda hänseendena begränsas behörigheten för en assistentpsykolog på följande sätt.

En assistentpsykolog praktiserar följande endast under kvalificerad ledning: allmän personlighetsundersökning, personlig rådgivning, psykoterapi eller metoder för återanpassning.

Bestämmelserna avslutas med ett avsnitt som gäller gränsdragningen mot medicinen.

Intet i denna definition får tydas som att den tillåter användningen av de former av psykoterapi som innefattar behandling med eller ordination av droger eller elektrochock eller annat som i något avseende inkräktar på utövandet av läkaryrket såsom detta definieras i denna stats lagar. Den psykolog eller assistentpsykolog som ägnar sig åt psykoterapi måste etablera och upprätthålla effektiv kontakt med en psykologiskt inriktad läkare, vanligen en psykiater, och därigenom sörja för att medicinska problem blir föremål för undersökning och behandling av en läkare med obegränsat tillstånd att utöva läkekonsulten inom staten. En psykolog eller assistentpsykolog får inte försöka att diagnos-

¹ D. N. Wiener: Some legislative and legal problems of psychologists. The American Psychologist vol. 8 1953 sid. 564 ff.

² Legislation in various states: Tennessee. The American Psychologist vol. 8 1954 sid. 580 ff.

tisera, ordinera, behandla eller råda en klient med avseende på problem eller åkommor som faller utanför den psykologiska praktikens gränser.

Utöver de sju stater som redan infört lagbestämmelser beträffande psykologverksamhet har ett stort antal stater sådana bestämmelser under förberedelse. I New York har ett legitimationsförslag fallit på guvernörens veto, närmast med hänvisning till svårigheterna att draga gränsen mot läkaryrket. Då en betydande oenhetlighet i fråga om lagstiftningens former och innebörd har syntts vara på väg att uppkomma mellan olika stater, har den federala psykologsammanlutningen funnit sig böra antaga vissa principer till ledning för delstatsföreningarnas arbete på att intressera myndigheterna för lagstiftningsåtgärder. American Psychological Association har sålunda uttalat bl. a. följande.¹

De yrkesmässiga tjänster som utföres av psykologer skiljer sig i olika grad från andra yrkens. Några utföres knappast av andra än psykologer; andra är gemensamma för ett flertal yrkesgrupper. Det ligger i samhällets intresse att dessa socialt värdefulla tjänster utföres av flera kompetenta yrkesgrupper. Psykologin tror ej, att det är önskvärt, att man söker kontrollera utövandet av psykologiska arbetsuppgifter genom att begränsa rätten att utöva dem till en viss yrkesgrupp *utom där det klart kan visas att en sådan inskränkning är nödvändig för att skydda allmänheten*. Psykologin ogillar därför en snävt begränsande lagstiftning, som går ut på att endast psykologer (eller lärare eller läkare o. s. v.) får ägna sig åt vissa tillämpningar av psykologiska kunskaper och metoder.

Den praktiska konsekvensen av detta och andra uttalanden i samma sammanhang är närmast, att psykologerna skall försöka få till stånd auktorisationsbestämmelser. Bakgrunden till detta ställningstagande har främst varit svårigheterna att lagligt definiera de psykologiska arbetsuppgifterna på ett tillfredsställande sätt. Om definitionen gö-

res detaljerad och preciserad i enlighet med arbetsuppgifterna i nuläget, är det risk, att den i framtiden kommer att tolkas så snävt av domstolarna, att den i själva verket leder till en inskränkning av psykologernas behörighetsområde i jämförelse med vad som ursprungligen var både lagstiftarnas och psykologernas egen mening. Om lagtexten å andra sidan är tillräckligt allmänt hållen för att ej innebära den nyss nämnda risken, så kan detta förhållande i gengäld av besläktade yrkesgrupper uppfattas som en risk för intrång på deras område.

I Norge finnes sedan 1938 särskilda lagbestämmelser angående psykoanalytisk verksamhet. Dessa har formen av ett tillägg till lagen om utövandet av läkaryrket och avser både läkare och psykologer. En läkare måste sålunda söka auktorisation som psykoanalytiker hos socialministeriet. En analytiker med annan grundutbildning måste ha kungligt tillstånd att utöva psykoanalys. Sammanlagt har endast tre läkare och fem psykologer skaffat sig auktorisation som psykoanalytiker, medan samtidigt ett stort antal särskilt bland läkarna bedriver fullt jämförlig verksamhet. Lagbestämmelserna har ej heller visat sig kunna eliminera det rena kvacksalveriet på området, och möjligheterna till åtal har ej använts. Lagens definitioner bedömes nu också som både fackligt och juridiskt obrukbara av en gemensam kommitté inom Norsk psykiatrisk förening och Norsk psykologförening, vilken föreslår att lagbestämmelserna skall upphävas och kontrollen överlåtas åt resp. fackorganisationer.²

¹ Implications for legislation in the report of the *ad hoc* committee on relations between psychology and other professions. The American Psychologist vol. 8 1953 sid. 546 f.

² Förslag till uttalelse som svar på Helse-direktörens brev av den 14 mars 1951. Av Felleskomitéen for klinisk psykologi (Maj 1954)

Synpunkter på kompetenskontrollens ordnande

Vissa av de argument som kan anföras för och mot olika former av kompetenskontroll har framkommit redan i den föregående redogörelsen. Här skall ytterligare några synpunkter framhåvas.

Den lättast genomförda formen av kontroll är kompetenskrav för statliga psykologbefattningar. Det har dock från psykologhåll befarats, att dessa, om de ej måste falla tillbaka på en obligatorisk legitimation, kan komma att variera på ett icke önskvärt sätt mellan olika myndigheter och verksamhetsområden. Ej heller garanteras härigenom att arbetsgivare inom den kommunala och privata sektorn av arbetsmarknaden eller enskilda uppdragsgivare anlitar psykologer med tillräcklig kompetens. När det gäller kommunala tjänster, bör emellertid observeras, att dessa kan kontrolleras genom att viss kompetens sätts som villkor för statsbidrag till verksamheten, såsom nu är fallet inom psykisk barna- och ungdomsvård. I förhållande till privata arbetsgivare och enskilda klienter erfordras ett legitimationsförfarande, om en någorlunda fullständig kontroll önskas. Auktorisation kan här endast bli vägledande.

För ställningstagande till behovet av kompetenskontroll, utöver den som kompetensföreskrifter för offentliga tjänster innebär, är också en uppfattning om psykologernas fördelning på olika verksamhetsområden önskvärd. Ännu mera betjänt är man självfallet av en prognos i detta avseende. En inventering som redovisats i bilaga 2 har gett vid handen, att i nuläget ca 110 personer med övervägande psykologisk utbildning är yrkesverksamma med praktiska psykologiska arbetsuppgifter i vårt land. Därutöver kommer 60—70 psykologer anställda som lärare på olika stadier. Av de praktiskt verksamma psykologerna är ca 70 % i statlig och kommunal

tjänst. Ca 20 % är anställda inom näringslivet eller i privata konsultationsfirmor. Återstoden kan närmast betecknas som självständigt privatpraktiserande eller innehavare av konsultationsfirmor. Flertalet av dessa är verksamma inom det arbetspsykologiska området, och endast ett fåtal bedriver klinisk-psykologisk privatpraktik. Beträffande den närmaste framtiden har utredningen med ledning av yttranden från olika myndigheter och organisationer bedömt, att en relativt stor ökning av antalet psykologer i offentlig tjänst kommer att ske. På övriga områden är läget mera ovisst, och detta gäller särskilt privatpraktiken. Vägen till fasta anställningar har hittills ofta gått över tillfälliga uppdrag, och mycket talar för att de flesta psykologer föredrar arbetet inom institutioner. Psykologsammanslutningarna uppmuntrar ej heller till privatpraktik. Om å andra sidan tillströmningen av utbildade sker snabbare än inrättandet av tjänster, torde en ökning av antalet privatpraktiserande automatiskt uppkomma. Även i Förenta staterna går de flesta psykologer till offentliga och andra befattningar, även om de privatpraktiserandes absoluta antal där är ganska stort — på det kliniska området uppskattningsvis 400. Sammanlagda medlemsantalet i American Psychological Association uppgår samtidigt till omkring 12 000 psykologer, lärare inräknade.¹

Bedömningen av en generell kompetenskontrolls behövlighet är emellertid också beroende av deras antal som utger sig för att vara psykologer och erbjuder allmänheten sina tjänster utan att ha erforderlig kompetens. Detta förekommer i stor utsträckning i Förenta staterna, och flera fall är kända också i vårt land, om också en siffermässig

¹ R. I. Watson: Psychology as a profession. New York 1954 sid. 41.

uppskattning är svår att göra. Denna företeelse kan också växa gott och väl i takt med den vederhäftiga privatpraktiken på det psykologiska området. Medan de kompetenta psykologerna till övervägande delen skaffar sig anställningar inom olika institutioner, är denna möjlighet stängd för mer amatörmässigt eller ej alls utbildade. En risk är också, att det i en ogynnsam arbetsmarknadssituation oftare blir de mindre lämpliga av de utbildningsmässigt kompetenta som öppnar egen praktik. I realiteten måste däremot kraven rimligtvis ställas högre på den som självständigt skall bedriva psykologverksamhet än på den som gör det i samarbete med andra inom en institution. Trots det ringa antalet nu privatpraktiserande psykologer synes alltså arbetsmarknadsynpunkterna kunna användas som ett argument för åtminstone auktorisation.

Frågan om psykologernas privatpraktik, särskilt på det kliniska området, har uppmärksammats av läkarna, som ofta ställt sig avvisande till sådan och därmed också till ett legaliserande av densamma genom legitimation eller auktorisation. Det är närmast frågan om psykoterapi utanför läkarkontroll som diskuterats. Såsom framhållits, i vår tidigare diskussion av terapifrågan, har huvudinvändningen mot att psykologer självständigt befattar sig med terapi, det må vara med psykoanalytiska eller andra metoder, varit att även mindre grava störningar som huvudsakligen uppträder med psykiska symtom kan bero på kroppsliga sjukdomar, som psykologen ej har förutsättning att upptäcka. Psykologisk terapi anses här i bästa fall fördröja den riktiga behandlingen, i andra fall förvärra läget för patienten. Om psykologen överhuvudtaget skall ägna sig åt terapi, anses det, att han måste göra det åtminstone i kontakt

med läkare om icke direkt efter dennes anvisningar. Denna kontakt anses vara betryggande ordnad endast inom en institution, där båda kategorierna finns företrädade. I privatpraktik arbetar psykologen däremot under eget ansvar och kanske isolerad både från kollegor och företrädare för angränsande yrken.

En annan fråga, som gett upphov till invändningar mot en generell kompetensförklaring i form av legitimation eller auktorisation, är variationerna i utbildning mellan olika psykologer. Sådana skillnader uppkommer dels ur differenser mellan olika utbildningsanstalter, dels ur differenser mellan olika utbildningsmål, t. ex. klinisk psykolog, industripsykolog. Om generell legitimation eller auktorisation utdelas, befaras det att en person som utbildats på ett område ger sig in på ett annat, där han saknar framför allt erforderlig praktik för mera självständig verksamhet. Å andra sidan skulle svårigheterna naturligtvis bli ändå mer markerade, om man skulle försöka avgränsa olika psykologiska arbetsuppgifter från varandra i lagstiftningen, än de är när psykologiska arbetsuppgifter skall avgränsas från psykiatriska eller sociala. Man hänvisar därför till att pressen från kollegerna tenderar att hålla var och en inom det område som han bäst behärskar, alldeles som inom läkaryrket, där specialiseringen kontrolleras på denna väg.

Ett speciellt önskemål från psykologhåll, som lättast torde kunna tillgodoses i samband med en generell kompetenskontroll, är ett rättsligt skydd för de uppgifter som anförtros en psykolog under tystnadslöfte i likhet med de bestämmelser i rättegångsbalken som gäller advokater, läkare, barnmorskor och präster.

Förslag

Sedan en särskild utbildningsgång för psykologer kommit till stånd, torde olika myndigheter, som har att anställa psykologiskt utbildad arbetskraft, komma att uppgöra och tillämpa kompetensföreskrifter, som ansluter sig till denna utbildningsgång. Utredningen kan här ej i detalj föreslå, hur detta skall ske för olika slag av tjänster, utan får hänvisa till de grundprinciper som kommit till uttryck i kap. 3, där motiven till differentiering på nivåer och linjer diskuterats, och till de egentliga utbildningsförslagen i kap. 4.

Såsom i dessa sammanhang framhållits måste den högre utbildningsnivån anses erforderlig för alla psykologbefattningar i självständig ställning. De som genomgått den lägre utbildningen förutsättes komma att arbeta under tillsyn av psykologer med den högre kompetensen eller i uppgifter som ej har en i strikt bemärkelse fackpsykologisk karaktär men vid vilkas utförande utbildning inom det psykologiska området utgör en värdefull grund, kanske en bland flera tänkbara. I många fall kan det även vara motiverat att anställa personer med den lägre utbildningen såsom assistentpsykologer direkt under psykiatriker. Det får dock antagas, att de flesta institutioner även på detta område skulle ha användning för åtminstone någon psykolog med den fullständiga utbildningen, ej minst med tanke på behovet av forskning i anslutning till verksamheten. Av bilaga 5 framgår att flertalet myndigheter varit inne på dessa linjer, när de yttrat sig om den önskvärda kompetensen hos de psykologer de räknar med att anställa. Som exempel kan anföras, att skolpsykologer ansvariga för den skolpsykologiska verksamheten inom ett större område, småbarnspsykologer med konsu-

lentuppgifter, psykologerna inom den psykiska barna- och ungdomsvården, på sjukhusens rehabiliteringsavdelningar m. fl. har ansetts behöva en utbildning i nivå med licentiatexamen. En tillämpning av utredningens synsätt återfinnes också i förslagen om de psykotekniska institutens personalorganisation (kap. 14).

Det synes, liksom i något fall redan skett, önskvärt att myndigheter, vilkas verksamhetsområden tangerar varandra, samverkar vid utarbetandet av kompetensföreskrifter för befattningar av likartad karaktär. Det är också att vänta, att de arbetsgivare, t. ex. inom det enskilda näringslivet, som icke bindes av sådana centralt utfärdade direktiv, ändå i huvudsak ansluter sig till den praxis vid användandet av de olika utbildningskategorierna, som tillämpas inom den offentliga sektorn. När det gäller privatpraktiken, bör det tills vidare vara de psykologiska facksammanslutningarnas sak att övervaka, att deras medlemmar inte utan erforderlig kompetens ger sig in på sådan verksamhet.

Utredningen är med hänsyn bl. a. till erfarenheterna i utlandet inte beredd att nu föreslå någon generell kompetenskontroll i form av legitimation eller auktorisation för psykologer. Man torde här få avvakta utvecklingen under de närmaste åren. Det får förutsättas, att såväl utbildningsmyndigheterna som psykologernas egna sammanslutningar har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. Det förefaller icke osannolikt, att medlemskap i facksammanslutning här som på vissa andra områden kan visa sig ha samma effekt som en laglig kontroll. En utvecklingslinje är också att den senare växer fram ur och anknytes till en »föreningsauktorisering».

När det gäller rättsligt skydd för uppgifter som under tysthetslöfte lämnats

psykolog, delar utredningen helt psykologernas uppfattning om angelägenheten av att ett sådant skydd kommer till stånd. Den konkreta utformningen av erforderliga bestämmelser faller emel-

lertid utanför vårt uppdrag, och vi får därför nöja oss med att framhäva betydelsen av att denna fråga göres till föremål för särskild utredning.

Kap. 6. Övergångsanordningar för att ansluta nuvarande utbildning till kompetensreglerna för psykologtjänster

För dem som redan avlagt akademisk examen inom det ämnesområde som psykologutbildningen gäller och skaffat sig praktisk erfarenhet från psykologisk verksamhet, bör möjligheter att på denna grund förvärva kompetens för psykologbefattningar finnas, trots att kompetenskraven normalt kommer att ansluta sig till den nya utbildningsformen. Vissa avvikelser från de normalt gällande reglerna blir då nödvändiga, bl. a. därför att psykologi och pedagogik tidigare studerats inom ett gemensamt ämne (odelad pedagogik) och vissa utbildningsmoment ej tidigare har ingått i den akademiska utbildningen. Övergångsregler bör finnas, som är konstruerade efter den allmänna principen att eftergifter i fråga om de teoretiska utbildningskraven i någon mån skall kunna ske, om de motvägs av omfattande praktiska erfarenheter. I specialfall bör man även genom dispensförfarande kunna gå längre på denna väg än vad de generella övergångsreglerna kommer att medge. Trots detta kan icke undvikas, att vissa redan praktiskt verk samma utbildningsmässigt faller under den nivå som kraven innebär. De får då antingen komplettera sin utbildning eller avstå från mera generell behörighet för tjänster inom visst område. Den som på någon punkt önskar komplettera sin tidigare utbildning för att uppnå kompetens enligt övergångsreg-

lerna bör få tillträde till kurser avsedda för psykologutbildningen, även om han ej i detalj uppfyller de antagningsvillkor som gäller för studerande som reguljärt följer utbildningen, detta dock under förutsättning att vederbörande redan uppfyllt huvuddelen av övriga krav. Tillgodoräkning av utbildning och praktik i utlandet får ske efter bedömning i varje särskilt fall.

De följande detaljförslagen, som närmast avser att tjäna de anställande myndigheterna till ledning, har uppdelats på momenten betyg i examensämnen, särskilda kurser och praktik. För kompetens på resp. nivåer fordras att kraven är uppfyllda i alla tre avseendena. Endast i fråga om praktiken har det varit möjligt att uppställa krav som innebär differentiering med hänsyn till linjer.

Betyg i examensämnen

1. För *högre kompetens* godtages följande examensalternativ.
  - a) Fil. lic. med lägst 2 betyg (eller doktorsgrad) i psykologi eller odelad pedagogik eller i pedagogik: pedagogisk-psykologisk linje, oavsett vilka ämnen som utöver ovannämnda ingår i fil. kand.
  - b) Fil. lic. med lägst 2 betyg (eller doktorsgrad) i sociologi, om kandidatexamen innehåller 3 betyg

i psykologi eller i odelad pedagogik. Om licentiatexamen med sociologisk inriktning avlagts inom praktisk filosofi på grund av att sociologi ej kunnat studeras som separatämne, godtages även denna examen på samma villkor som examen i sociologi.

2. För *lägre kompetens* kräves genomgående fil. kand. med lägst 2 betyg i psykologi eller i odelad pedagogik samt övriga betygsenheter enligt något av följande alternativ.
  - a) Ytterligare minst 2 betygsenheter sammanlagt inom ämnena psykologi, odelad pedagogik, pedagogik. Betyg i odelad pedagogik får dock ej adderas till betyg i psykologi eller pedagogik. Som likvärdig med en ytterligare betygsenhet i något av dessa ämnen räknas här Ericastiftelsens lägre kurs och som ytterligare en enhet Ericastiftelsens högre kurs. Övriga betygsenheter i valfria ämnen.
  - b) Ytterligare minst 1 betygsenhet i något av ämnena psykologi, odelad pedagogik, pedagogik samt därutöver 2 betygsenheter sammanlagt inom ämnena sociologi, statistik, praktisk filosofi, teoretisk filosofi. Studier vid Ericastiftelsen tillgodoräknas enligt ovan. Övriga betygsenheter i valfria ämnen.
  - c) Ytterligare minst 4 betygsenheter sammanlagt inom ämnena sociologi, statistik, praktisk filosofi, teoretisk filosofi.

Särskilda kurser

Såsom motsvarigheter till de särskilda kurser som föreslås ingå i psykologutbildningen bör *övergångsvis* kunna godtagas följande. För högre kompetens kräves motsvarigheter till samtliga, för

lägre kompetens motsvarigheter till 1—4.

1. **Intelligensundersökning**
Ericastiftelsens lägre kurs, hjälpklasslärarkurs, testningskurs i anslutning till mentalhygienisk kurs, testningskurs anordnad av statens psykologisk-pedagogiska institut eller av utbildningsinstitutioner eller av psykologorganisationer.
2. **Intervjuteknik**
Psykotekniska institutets praktikantutbildning, exploratörsutbildning vid CVB (jfr sid. 209 f.) eller annan jämförlig intervjuutbildning inriktad på anamnesupptagning och viss personlighetsbedömning.
3. **Personlighetsdiagnostik I**
Psykotekniska institutets praktikantutbildning, mera omfattande tjänstgöring som exploratör vid CVB (dock ej endast inskrivningsexplorationer), särskild kursmässig utbildning i någon projektiv testmetod anordnad i anslutning till utbildningsinstitution eller av psykologorganisation.
4. **Psykiatri**
Föreläsningskurs med demonstrationer i psykiatri för blivande läkare eller särskilt anordnad sådan kurs av jämförligt omfång.
5. **Forskningsmetodik**
Betyg i statistik eller godkänd licentiatavhandling, vari statistisk metodik använts.
6. **Personlighetsdiagnostik II**
Något av alternativen i moment 3 jämte vitsordad mera omfattande praktisk användning av några personlighetsdiagnostiska metoder.

I de fall där vederbörande anser sig ha förvärvat med kraven jämförliga kunskaper och färdigheter på egen hand

eller där tvekan om viss utbildnings tillgodoräknande uppstår, bör vederbörlig utvärdering göras utan föregående deltagande i resp. kurs få genomgå de slutprov som gäller för kursen.

Praktik

Med hänsyn till att eftergifter göres i vissa teoretiska utbildningsmoment, kan en viss skärpning av praktikkraven i gengäld övervägas. Förslagsvis bör för kompetens jämförlig med den som erhålles inom den nya utbildningsgången krävas 18 månaders väl vits-

ordad praktisk tjänstgöring med övervägande fackpsykologiska arbetsuppgifter, varav minst halva tiden inom det tillämpningsområde varom är fråga. I vissa fall bör även amanuens- och assistenttjänstgöring vid universitetsinstitution kunna tillgodoräknas som en del av denna tid, däremot icke mera renodlad lärartjänst. Genomgång av Ericastiftelsens högre kurs bör kunna tillgodoräknas som 6 månaders praktik. För behörighet till barnpsykoterapeutiska uppgifter godtages endast sistnämnda utbildning.

Kap. 7. Angränsande yrkesgruppers förhållande till psykologutbildningen

Psykologernas utbildning och arbetsuppgifter gränsar till flera andra yrkesgrupper, vilka i viss utsträckning också finns representerade bland de psykologistuderande. Endera önskar man specialisera sig i psykologisk riktning inom sitt eget yrke eller gå över till psykologverksamhet. I synnerhet gäller detta folkskolans lärare, som har haft nytta av en psykologisk-pedagogisk universitetsutbildning såväl vid befordran till inspektörs- och andra administrativa tjänster inom skolväsendet som för övergång till lektorat vid seminarierna, akademiska lärartjänster eller skolpsykologtjänster. Inte minst sistnämnda kategori av befattningar torde eftersträvas av de lärare som under de senaste åren påbörjat akademiska studier i psykologi och pedagogik. En annan grupp, som i viss utsträckning söker sig till dessa studier, är socionomer, särskilt sådana som kommit att syssla med psykiatriskt betonat socialarbete. Ej så få studerande vid de medicinska fakulteterna eller färdiga läkare studerar psykologi vid de filosofiska fakulteterna som led i en psykiatrisk specialistutbildning. Även andra yrkesgrupper, t. ex. ingenjörer och officerare, är representerade bland de psykologistuderande.

Frågan uppkommer nu, om de nya utbildningsplanerna kan anvisa särskilda vägar för dessa kategorier av stu-

derande att skaffa sig kompetens för psykologisk yrkesverksamhet eller om dessa liksom hittills skall få följa den vanliga utbildningsgången. Detta skall för några grupper, i vilkas utbildning psykologi redan i viss utsträckning ingår, diskuteras i de följande avsnitten liksom vissa avgränsningsfrågor beträffande arbetsuppgifterna. När det gäller lärarna, tillkommer den speciella omständigheten, att lärarverksamhet av många anses vara en betingelse för skolpsykologisk verksamhet.

Lärarna och psykologutbildningen

I seminarietutbildningen för lärare ingår psykologi och pedagogik. Kurserna är närmast upplagda med tanke på att ge en bakgrund till den praktiska lärarutbildningen. Bland de psykologiskt inriktade momenten märks allmän och experimentell psykologi, barnpsykologi, inlärningspsykologi, begåvnings- och personlighetspsykologi. Vidare behandlas huvuddragen av pedagogikens historia och vissa pedagogisk-psykologiska specialproblem, såsom om differentiering, svårfostrade barn, trötthet. Undervisningen äger rum i form av föreläsningar, laborationer och seminarieövningar. Litteraturläsningen är relativt begränsad.

Blivande läroverkslärare genomgår såsom obligatoriskt moment i fil. mag. en kurs i psykologi samt pedagogikens

teori och historia, vilken delvis sammanfaller med kurserna för ett betyg i pedagogik resp. odelad pedagogik. Undervisningen omfattar huvudsakligen föreläsningar. Tyngdpunkten i kursen ligger på självständig litteraturläsning.

För framtiden skall både folkskollärare och läroverkslärare utbildas vid lärarhögskolor, vilket avses komma att medföra en betydande förstärkning av de psykologiska och pedagogiska momenten i utbildningen.

När det gäller de lärare som vill fortsätta sina studier genom att genomgå psykologutbildningen, kan knappast något generellt förfaringsätt anges, genom vilket de tidigare psykologi- och pedagogikstudierna tillgodoräknas såsom vissa fullgjorda moment i utbildningen. Den tidigare utbildningen och även lärarerfarenheten bör däremot högst väsentligt kunna underlätta de akademiska studierna i psykologi och pedagogik och t. ex. möjliggöra, att vissa delar av utbildningen fullgöres parallellt med lärartjänst, utan att detta medför mera betydande försening. Vidare bör de akademiska lärarna i individuella fall kunna bedöma, om vissa kursmoment redan skall anses fullgjorda. En möjlighet är också att kurserna vid lärarhögskolan upplägges så att lärarutbildningen i framtiden lättare kan direkt tillgodoräknas. Någon allmän förkortning av psykologutbildningen med hänsyn till tidigare lärarutbildning är knappast tänkbar. Därtill inrymmer psykologutbildningen alltför många vetenskapligt-metodiska och tekniska moment, som helt saknar motsvarighet i lärarutbildningen och ej kan umbäras i praktiskt psykologarbete. Samma förhållande har för övrigt gällt hittills och ej visat sig avskräcka lärare från att skaffa sig akademisk utbildning i psykologi. Som tecken härpå kan nämnas att ungefär hälften av medlemmarna i

svenska psykologsamfundet har lärarutbildning bakom sig, vanligen folkskollärarutbildning.

Kombinerad lärar- och skolpsykologutbildning

Ett specialproblem i detta sammanhang är om man av den kategori bland psykologerna som skall arbeta inom skolan skall fordra lärarutbildning och lärarerfarenhet eller åtminstone den senare. Problemet behandlades av en unescokonferens i Hamburg 1954 och refereras i en rapport från konferensen av skolöverstyrelsens skolpsykolog, docenten Märta Björnsjö. Enligt konferensen bör utbildningen av skolpsykologer fördelas på två olika stadier: grundutbildning och yrkesutbildning.

I grundutbildningen bör ingå följande moment:

1. lärarutbildning,
2. pedagogisk erfarenhet (minst fem år för blivande skolpsykologer, minst tre år för blivande kliniska psykologer),
3. akademisk grad i psykologi (i Frankrike: la licence de psychologie, i England B.A. etc.), innebärande ca tre års studier.

För tillträde till yrkesutbildning uppställs följande krav:

1. god anpassning i läraryrket,
2. kvalificerat resultat i de grundläggande studierna i psykologi,
3. särskilda personliga kvalifikationer (man tänker sig här en aspiranttid upptagande minst en månad).

Yrkesutbildningen bör vara minst tvåårig och under hela tiden förena praktik med teori. Under det första året bör den teoretiska utbildningen ges större utrymme, under det andra året bör huvudvikten läggas vid den praktiska utbildningen, som då sker under ledning av en skolpsykolog i verksamhet.

Ansvar för utbildningen bör ligga hos universitet eller särskilda högre utbildningsanstalter, men kurser och examina bör fastställas i samarbete med yrkesorganisationerna i resp. länder.

I princip liknande uppfattning om nödvändigheten av vissa års lärarerfarenhet för skolpsykologisk utbildning

och verksamhet hävdar också skolkommissionen (SOU 1950:70). Lärarorganisationerna intar samma ståndpunkt, och vid överläggningar med ämnesrepresentanter och representanter för tillämpningsområden har de flesta ansett det önskvärt med lärarerfarenhet.

För kravet på lärarutbildning och en icke alltför snävt tilltagen lärarerfarenhet talar, att skolpsykologen skall samarbeta med lärarna inte endast beträffande svårbehandlade elever utan också i fråga om undervisningsmetoder, kvarsittningsproblem, utjämning av konflikter mellan elever och lärare osv. Man kan befara, att den som ej själv varit lärare ej skulle få tillräcklig insikt och auktoritet i dessa frågor, särskilt på det metodiska området.

Mot ett obligatoriskt krav på lärarutbildning och lärarerfarenhet talar å andra sidan den sammanlagda utbildningens längd, som redan vid folkskol-lärarutbildning + fullständig psykologutbildning uppgår till 8 år från studentexamen och vid läroverkslärarutbildning blir ännu längre. Med ett sådant krav skulle skolpsykologerna också komma i en annan ställning än psykologerna på andra tillämpningsområden, där en sådan dubbelutbildning ej gärna kan krävas.

Problemet har således många sidor. Utredningen är för sin del benägen att se det så, att såväl psykologer med lärarerfarenhet och specialisering på pedagogisk-psykologiska frågeställningar som psykologer exempelvis med klinisk barnpsykologisk inriktning behövs inom skolan, i synnerhet vid större centraler för skolpsykologisk verksamhet, där en differentiering av arbetsuppgifterna kan äga rum, så att de pedagogiskt inriktade psykologerna (linje A) håller kontakten med lärarna och handhar rådgivningen i övervägande pedagogiska frågor, medan de kliniska barn-

psykologerna får ta hand om barn, vilkas besvär kräver särskild undersökning och behandling. Sistnämnda verksamhet kommer i så fall att ligga nära den som bedrivs inom den psykiska barna- och ungdomsvården. En utbildning på linje B kan därvid vara den lämpligaste. Att av dessa psykologer kräva lärarutbildning synes icke nödvändigt, då deras kontakt med barnet principiellt är av annan art än de pedagogiskt inriktade psykologernas (skolpsykologernas). Finns båda kategorierna av psykologer på samma institution, bör av naturliga skäl samarbete äga rum mellan dem, då skolvårigheter och allmänna anpassningssvårigheter ofta hänger samman. Där en sådan differentiering av uppgifterna på olika psykologer ej är möjlig, torde man inom skolan vara mest betjänt av en skolpsykolog, som får samarbeta med centralerna inom den psykiska barna- och ungdomsvården.

När det gäller rekryteringen av de pedagogiskt inriktade psykologerna inom skolan, är det troligt, att önskemålet om lärarutbildning och lärarerfarenhet automatiskt tillgodoses genom att tillströmningen till studierna allttjämt blir stark från lärarhåll. Det kan dock tänkas, att en studerande i psykologi och pedagogik vill ägna sig åt sådan skolpsykologisk verksamhet, även om vederbörande ej tidigare avlagt lärarexamen. En fil. kand. med exempelvis tre betyg i pedagogik, två betyg i psykologi och ett betyg i sociologi enligt utredningens utbildningsplaner borde då inte behöva studera två år vid seminarium eller lärarhögskola för att få kompetens för tjänstgöring i folkskolan. Det förefaller utredningen icke vara orealistiskt att förutsätta, att det vid lärarhögskola och möjligen även vid seminarium skall vara möjligt anordna en lärarutbildning, som på ett eller ett och ett halvt

år (i det senare fallet med inlagd aspiranttermin) för en fil. kand. med fackpsykologisk utbildning leder till mellanskollärarexamen. Då den teoretiska utbildningen i psykologi och pedagogik redan är undangjord, kan studietiden helt utnyttjas för praktik, övningsämnen och metodisk fördjupning i läro- och övningsämnen.

Vad högstadiet beträffar, synes den möjligheten föreligga, att psykologutbildning kombineras med akademiskt betyg i *ett* läroämne, närmast ett huvudämne enligt stadgan för filosofisk ämbetsexamen¹, varigenom en skolpsykologtjänst kunde förenas med partiell lärartjänstgöring och lärarerfarenhet förvärvas. Dock kan härvid knappast lärartjänstgöring före psykologutbildningen garanteras eller erhållas vid normal tillgång på lärare. Det är emellertid intet som hindrar, att vederbörande skaffar sig sin lärarmeritering efter psykologistudierna.

De nuvarande bestämmelserna för tillträde till akademiska ettbetygskurser för folkskollärare och skolöverstyrelsens befodringskurser för 23-gradstjänster gör det däremot inte möjligt för studerande, som endast genomgått fackpsykologutbildning till kandidatexamen, att vinna inträde i dessa kurser. Därtill fordras nämligen viss tids tjänstgöring och lärarerfarenhet. En väg för studerande, som först tagit sin fil. kand.-examen som fackpsykolog och sedan vill bli skolpsykolog med samtidig lärartjänstgöring på högstadiet, är emellertid att — efter folkskollärarexamen (mellanskollärarexamen) enligt utredningens först skisserade förslag — tjänstgöra som folkskollärare och sedan genomgå akademiska kurser för sammanlagt två betyg eller befodringskurser. Studietiden till den lägre psykologkompetensen blir då 3 år (psykologutbildning) + 1 år (lärarhögskolan) + 1 år

(kurser eller befodringskurser) + 1 praktikår som psykolog = 6 år. Under sin lärartjänstgöring har ju vederbörande full lön, varför dessa år inte bör räknas in i studietiden.

I de angivna fallen bör praktikåret med den skolpsykologiska facktjänstgöringen placeras efter lärartjänstgöringen, vars längd det ankommer på skolmyndigheterna att fastställa i samband med utarbetandet av kompetensföreskrifter för ifrågavarande tjänster.

Skolpsykologer med pedagogisk inriktning skulle sålunda sammanfattningsvis kunna förvärva erforderlig kompetens såsom både assistentpsykolog och lärare efter följande alternativ med utgångspunkt i studentexamen. För den fullständiga psykologutbildningen tillkommer i samtliga alternativ 2 år. Studerande från seminariernas fyraåriga linje räknas in i alternativ I, då de numera kan inskrivas vid universiteten (i en del fall efter en obetydlig komplettering av sin folkskollärarexamen). Deras 4 år på folkskoleseminarium jämställas alltså med studenternas 2 år.

- I. 2 år vid folkskoleseminarium eller lärarhögskola + 3 års studier i psykologi, pedagogik och sociologi + lärartjänstgöring + 1 års psykologpraktik. I detta schema kan psykologutbildning och lärartjänstgöring byta plats.
- II. 3 års studier i psykologi, pedagogik, sociologi + 1 (1½) år vid lärarhögskola för avläggande av folkskollärarexamen + lärartjänstgöring + 1 års psykologpraktik. Detta alternativ är 1 (eller ½) år kortare än alternativ I. I verkligheten torde emellertid studierna vid folkskoleseminarium eller lärarhögskola i

¹ Genom tillägg av betygen i psykologi och pedagogik torde det då vara möjligt att erhålla även en fullständig fil. mag. (jfr sid. 204)

alternativ I underlätta de akademiska studierna.

- III. 3 års studier i psykologi, pedagogik, sociologi + 1 eller 1½ års studier i ett huvudämne enligt fordringarna för fil. mag. + lärartjänstgöring + 1 års psykologpraktik.
- IV. 3 års studier i psykologi, pedagogik, sociologi + 1 (1½) år vid lärarhögskola + lärartjänstgöring + 1 års akademiska kurser för sammanlagt två betyg eller befodringskurser för 23-gradstjänster + 1 års psykologpraktik.

Såsom ett femte alternativ kan självfallet anges den väg som via fil. mag., praktisk lärarkurs, lärartjänstgöring och fackpsykologutbildning leder till full kompetens som lärare och assistentpsykolog. Som redan framhållits blir detta en mycket lång utbildning, och den torde ej vara lockande, om den ej lönesättes efter särskilda regler.

Medhjälpare inom den skolpsykologiska verksamheten

I förevarande sammanhang kan lämpligen behandlas en framställning från svenska hjälpskolleförbundet om inrättande av vissa tjänster för psykologisk-pedagogisk rådgivning i skolan, en framställning som skolöverstyrelsen hemställt, att utredningen måtte uppta till behandling. Efter att ha erinrat om det aktuella starka behovet av skolpsykologer och bristen på dylika med godtagbar utbildning föreslår hjälpskolleförbundet följande.

1. Inom varje inspektionsområde inrättas minst en lärartjänst, vars innehavare frigöres från undervisningen i den utsträckning, som erfordras för att utföra psykologiska undersökningar och pedagogisk rådgivning.
2. Till dessa tjänster behörigförklaras, efter prövning i varje särskilt fall, lärare med skolpsykologkurs eller hjälpklasslärarutbildning plus annan komplette-

rande utbildning samt med lång erfarenhet från arbete med utvecklingsstörda barn. För erhållande av dylik behörighet bör lärare redan under lång tid ha sysslat med sådana arbetsuppgifter och därvid visat sig lämplig.

3. En fortlöpande utbildning av dessa tjänsteinnehavare sker genom skolöverstyrelsens försorg.

Av den diskussion som föregår hjälpskolleförbundets yrkanden kan man dra den slutsatsen, att förbundet avser inrättande av skolpsykologtjänster. Hjälpskolleförbundet tar sålunda här upp en fråga, som finns behandlad redan i 1946 års skolkommissions principbetänkande. Skolöverstyrelsen har sedan sökt att partiellt realisera denna tanke genom att hemställa om inrättande av tre regionala skolpsykologtjänster, något som dock inte föranlett åtgärd från Kungl. Maj:ts sida. Hjälpskolleförbundets framställning syftar till att snabbt avhjälpa bristen på skolpsykologer genom behörighetsförklaring av vissa lärare, speciellt sådana med hjälpklassutbildning och anordnande av kurser i skolöverstyrelsens regi för utbildning av innehavare av dessa tjänster.

Utredningen kan ej tillstyrka de föreslagna åtgärderna. Visserligen säges dessa utgöra ett nödtvunget provisorium, men den kompetens som förordas av hjälpskolleförbundet är ej tillräcklig. Den motsvarar inte på långt när de studier som enligt utredningen fordras för den lägre utbildningsnivån. Ledningen av det psykologiska arbetet kan ej anförtros åt personer med så begränsad teoretisk och ifråga om metoder otillräcklig utbildning.

Om hjälpskolleförbundets framställning hade gällt användningen av arbetskraft för vissa rutinuppgifter inom den skolpsykologiska verksamheten och inom de lokala skoldistrikten hade syftet varit lättare att förstå och sammanfallit med utredningens egna intentioner. Det

måste nämligen ur både ekonomiska och andra synpunkter anses rimligt att skolpsykologerna har tillgång till speciell arbetskraft för arbetsuppgifter av särskild karaktär (grupptestningar, insamling av sociala data, rapportering av utfallet beträffande vidtagna åtgärder, föräldraupplysning osv.). Särskilt utbildade lärare i skoldistriktet skulle bli utmärkta replipunkter för den skolpsykologiska verksamheten i landet, där de större enheterna med en skolpsykolog i spetsen enligt skolkommissionens tanke skulle utgöras av inspektionsområdena.

Den utbildning dessa lärare behöver utom sin lärarexamen och sin lärartjänstgöring torde kunna förvärfvas genom en kurs, där undervisningen skulle avse handhavandet av olika testinstrument (dock ej projektiva test) och fördjupning av de tidigare kunskaperna i allmän och pedagogisk psykologi. Den befodringskurs i psykologi med pedagogisk tillämpning, som av skolöverstyrelsen i utlåtande den 11 november 1953 föreslagits för vissa 23-gradstjänster men som ännu icke kommit till stånd, hade varit lämplig för ändamålet, då den förutsatte dels ett visst urval av studerande, dels en viss litteraturläsning innan kursen började. De som genomgått en dylik kurs skulle bli lämpliga medhjälpare åt skolpsykologerna och assistentpsykologerna, utan att man därigenom behövde riskera någon nivå-sänkning inom det skolpsykologiska arbetet. De skulle dessutom kunna bli ett mycket värdefullt stöd vid större psykologisk-pedagogiska fältundersökningar, standardisering av test osv.

Hjälpskolleförbundets framställning kan alltså enligt utredningens mening ej föranleda förslag ifråga om utbildning av skolpsykologer och assistentpsykologer. När det däremot är fråga om medhjälpare ute i skoldistriktet till

skolpsykologerna, vill utredningen förordna en speciell utbildning av ovan angiven art. Det torde böra ankomma på skolöverstyrelsen (lärarhögskolan) att framlägga förslag i ämnet.

I förutnämnda yttrande den 11 november 1953 ansluter sig skolöverstyrelsen till ett förslag om anordnande av befodringskurser i psykologi med pedagogisk tillämpning samt enterminkurser för hjälpklasslärare utbildade enligt nu gällande bestämmelser. Skolöverstyrelsen påpekar i detta sammanhang, att dess förslag om ett specialpedagogiskt seminarium, med bl. a. ett-årig hjälpklasslärarutbildning, ännu är vilande. Innan detta sistnämnda förslag realiserats, anser skolöverstyrelsen, att ettåriga befodringskurser för hjälpklasslärare bör komma till stånd och säger sig ha för avsikt att utarbeta tim- och kursplaner för sådana ettåriga kurser. Utredningen vill framhålla, att vilken som helst av de i detta avsnitt angivna kursmöjligheterna, men främst naturligtvis den sist nämnda, bör leda till kompetens, som är tillräcklig för de skolpsykologiska arbetsuppgifter av biträdande och rutinmässig karaktär, som ovan lämnats exempel på.

Enligt utredningens uppfattning är det synnerligen önskvärt, att skolöverstyrelsen så snart som möjligt beredes tillfälle att anordna de nämnda kurserna, dvs.

1. befodringskurser i psykologi med pedagogisk tillämpning,
2. enterminkurser för redan utbildade hjälpklasslärare,
3. ett-årskurser för utbildning av hjälpklasslärare.

Socionomerna och psykologutbildningen

I socialinstitutens utbildning ingår ämnena psykologi och sociologi. Kurserna i dessa ämnen är upplagda så att de ger en allmän orientering. I psyko-

logi omfattar denna orientering allmän psykologi, barn- och ungdomspsykologi samt medicinsk psykologi. Studietiden för ämnena psykologi och sociologi beräknas för ett betyg till 2½—3 månader för vardera ämnet. I överbetygsundervisningen kan inriktning på ett speciellt område förekomma. För att erhålla två betyg fordras också, att den studerande författar en mindre uppsats. I Stockholm, där högskolan och socialinstitutet delvis har samma lärare, förekommer en viss samordning i fråga om betygen. Två betyg i sociologi vid socialinstitutet ger ett betyg vid högskolan. Omvänt gäller vid alla tre instituten, att en studerande, som har ett betyg i psykologi eller sociologi vid universitet/högskola, kan få tillgodoräkna sig detta vid socialinstitut som två betyg, om vederbörande skriver särskild uppsats i ämnet. Två betyg vid universitet/högskola tillgodoräknas som två betyg vid socialinstitut, och i vissa fall kan tre betyg erhållas — detta förutsätter dock en kvalificerad uppsats. Allmänt kan sägas att psykologi- och sociologiundervisningen vid socialinstitutet huvudsakligen ger en allmän orientering, även om uppsatsarbetet i några fall kan leda fram till en något mera kvalificerad och specialiserad arbetsuppgift.

Den praktiska utbildningen spelar en stor roll vid socialinstitutet. För studerande på sociala linjen fordras en förpraktik av minst ett år samt 8—10 månaders praktik under studietiden. Den senare praktiken kan delvis vara specialiserad åt det psykologiska hållet. Den kan erhållas vid psykiatrisk klinik, rättspsykiatrisk station, rådgivningsbyråer eller inom arbetsvård och yrkesvägledning etc. I andra fall rör det sig om arbetsuppgifter som huvudsakligen har social karaktär men där psykologiska moment spelar en betydande roll.

Psykologutredningen har att ta ställning till i vilken mån någon särskild anknäring kan ske för socionomerna till psykologutbildningen. I detta sammanhang finner sig emellertid utredningen också böra gå in på de många gränsdragningsproblem som finns, när socialt och psykologiskt arbete jämföres. Det kan naturligtvis inte bli fråga om att göra en strikt uppdelning av arbetsmarknaden på dessa områden och beteckna vissa yrken som »sociala» och andra som »psykologiska», men det råder å andra sidan ingen tvekan om att för vissa arbetsuppgifter måste den sociala utbildningen vara grundläggande, för andra fordras på motsvarande sätt en grundläggande psykologisk utbildning.

Utredningen har vid diskussion av dessa frågor haft kontakt med socialinstitutets ledning och företrädare för socionomerna. Från dessas sida synes det knappast finnas något intresse att åstadkomma en särskild, kortare fackpsykologisk utbildning för socionomerna. De socialarbetare som behöver fackpsykologiska kunskaper bör få detta behov tillgodosett genom att antingen avlägga den lägre psykologexamen eller genomgå en särskild påbyggnadskurs, som direkt anknyter till socialinstitutets nuvarande utbildning. Sådana påbyggnadskurser har anordnats vid socialinstitutet i Stockholm och vid uppbyggnaden av dessa kurser kan man i framtiden i hög grad utnyttja de erfarenheter som kommer att vinnas vid den psykologiska utbildningen. Det är med andra ord här fråga om två olika grupper av studerande: 1) socionomer som önskar bli psykologer och som därför bör hänvisas till den ordinarie utbildningsvägen för psykologer och 2) socionomer som i princip önskar fortsätta med socialt arbete men som vill ägna sig åt sådant socialt arbete som

kräver större psykologiska kunskaper än vad socialinstitutet ger i sin ordinarie utbildning. För de senare behövs någon form av påbyggnadskurs. Där emot torde det inte vara ändamålsenligt att direkt försöka bryta ut vissa delar ur den lägre fackpsykologiska examen som en kompletterande psykologisk utbildning för socionomerna.

Eftersom socialinstitutens utbildning, med förpraktiken inräknad, omfattar 3½ år, måste man anta att det blir förhållandevis få studerande som först tar socionomexamen och därefter fortsätter med den lägre psykologexamen. Övergången till den fackpsykologiska utbildningen syns dock kunna underlättas i viss utsträckning. Först och främst kan kraven på förpraktik bortfalla. Vidare kan en viss samordning med den övriga praktiken och med studierna i psykologi och sociologi komma till stånd. De studerande som redan från början är inriktade på att avlägga både psykologisk examen och examen vid socialinstitut bör först läsa psykologi och sociologi inom psykologutbildningen och sedan få dessa betyg tillgodoräknade vid socialinstitut.

Man kan emellertid utgå ifrån att de flesta studerande först efter avlagd socionomexamen övergår till psykologutbildningen. För dessa kan samordningsfrågan inte ordnas på ett lika smidigt sätt. Även om socialinstitutens kursplaner i psykologi och sociologi i viss utsträckning anknyter till de mera allmänt orienterande i fackpsykologutbildningen och möjlighet att ännu mer förskjuta dem i denna riktning föreligger, så kan inte detta medföra större tidsvinst för socionomernas fortsatta psykologutbildning. De tidigare studierna kan dock väntas underlätta de akademiska studierna genom att de gett förtrogenhet med problemställningar, studiesätt m. m. Beträffande praktiken kan dessa

socionomer bara i speciella fall tillgodoräkna sig psykologisk praktik inom socionomutbildningen, eftersom de i allmänhet inte har haft tillräckligt stora kunskaper i psykologi för att tillgodogöra sig praktik av det slag som fordras av psykologutbildningens praktikanter. En prövning från fall till fall får givetvis ske, om denna praktik inom socionomutbildningen skall godtagas även inom psykologutbildningen.

Gränsdragnin mellan psykologiskt och socialt arbete

Beträffande frågan om gränsdragnin mellan socialt och psykologiskt arbete synes följande kunna framhållas. Vid utredningens kontakt med socialstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen underströk myndigheternas representanter, att det sociala arbetet kräver en utbildning av annan art än den som psykologutbildningen avser att ge. Socialarbetarna behöver ha en ingående kännedom om den kommunala och statliga förvaltningens sätt att arbeta, den sociala lagstiftningen och socialvårdens praktiska hjälpmöjligheter. Utan en relativt ingående kännedom om dessa förhållanden kan inte socialarbetaren föreslå lämpliga hjälpåtgärder. Den personliga rådgivning som också förekommer i socialt arbete och som i framtiden med all sannolikhet kommer att få en ökad betydelse kan i de flesta fall inte skiljas från den rådgivning som avser att utnyttja samhällets resurser och behöver stöd i kännedom om lagstiftningen och om olika samhälleliga hjälpformer. Psykologen å sin sida skall ha en ingående kännedom om psykologiska undersökningsmetoder och skall kunna använda dem i praktiken.

Det sociala arbetet, som det bedrivs i vårt land, är i första hand inriktat på

att se individens situation i förhållande till samhällets hjälpresurser, under det att psykologens arbete har en övervägande diagnostisk karaktär. Detta utesluter naturligtvis inte att det finns en rad arbetsuppgifter, där både sociala och psykologiska moment spelar en stor roll. Det gäller om arbete vid rådgivningsbyråer för både vuxna och barn, vid arbete inom kriminalvård och alkoholvård och även för vissa slag av kuratorsarbete. På flera av dessa arbetsområden skulle den ideala organisationen vara ett team, bestående av en läkare (psykiater), en psykolog och en socialarbetare. I praktiken kanske denna organisation inte alltid kommer att fungera så väl. Den förutsätter under alla förhållanden, att man har gott om tid för varje särskilt fall som skall behandlas. För närvarande torde det vara vanligare med samarbete mellan läkare och socialarbetare eller läkare och psykolog. Tyvärr finns det också en rad av arbetsuppgifter, där man inte har tillgång till tillräckligt kvalificerad personal. Bristen på läkare med psykiatrisk utbildning är välkänd, och bristen på fackutbildade psykologer är ju ännu mer framträdande.

Då det är uppenbart att vissa yrken — exempelvis sjukhuskuratorer, abortkuratorer, arbetsvårdsassistenter — fordrar en fullständig social utbildning och då man inte kan räkna med att man inom den närmaste framtiden för dessa arbetsuppgifter kan disponera både en socialarbetare och en psykolog, måste det vara angeläget, att det för denna grupp av befattningshavare fortfarande anordnas särskilda påbyggnadskurser.

För närvarande råder en relativt stor oklarhet om hur det personliga sociala arbetet skall utformas. Socialvården befinner sig i en brytningstid genom att man numera ganska allmänt krä-

ver, att de ekonomiska och administrativa åtgärderna skall kompletteras av en rådgivning som är inriktad på att så långt som möjligt ta hänsyn till individens speciella problem. Kring de frågor som berör detta rådgivningsmoment i det sociala arbetet har en omfattande diskussion växt fram under de senaste åren. Socialinstituten prövar sig för närvarande fram för att utröna hur långt och på vilket sätt s. k. casework kan integreras i det sociala arbetet. Institutens lärare i praktisk socialvård har haft tillfälle att under längre studiebesök följa caseworkundervisningen vid amerikanska sociala utbildningsanstalter. Det torde emellertid råda delade meningar om hur dessa erfarenheter skall tillgodogöras.

Relativt starka skäl synes alltså tala för att det nuvarande systemet med särskilda påbyggnadskurser för de sociologer, i vilkas arbete den personliga rådgivningen kommer att spela en stor roll, behålles. Dessa kurser bör fortfarande anknyta till socialinstitutens utbildning, men de bör förlängas — en kurs på ett år synes vara ett minimum — och vid uppläggnings av kurserna bör samråd äga rum med de akademiska läroanstalternas psykologiska institutioner. Utredningen avser att återkomma till frågan om dessa kursers förläggning i kap. 10.

Barnpsykologiska kuratorer

Med utgångspunkt i ovanstående ställningstagande torde även en särskild framställning från svenska barnpsykologiska föreningen om utbildningsfrågan för kuratorer inom den psykiska barna- och ungdomsvården kunna besvaras. Kuratorerna har där i första hand till uppgift att stå i kontakt med föräldrarna före och under barnets behandling, att inskaffa uppgifter om barnets bakgrund och att i samarbete

med föräldrarna genomföra praktiska sociala åtgärder för att förbättra barnets miljö. Kuratorerna har socionomutbildning som grund och mentalhygienisk kurs vid socialinstitutet i Stockholm eller därmed jämförlig utbildning som påbyggnad. Föreningen framhåller nu att den mentalhygieniska kursen är för kort och för oregelbundet återkommande för att fylla behovet av vidareutbildning för de barnpsykologiska kuratorerna. Många har fått skaffa sig ytterligare utbildning genom andra kurser såväl inom som utom landet. Man önskar få denna vidareutbildning samlad och helst inordnad i de psykologiska universitetsstudierna på så sätt att socionomexamen genom ytterligare studier i psykologi skall kunna påbyggas till fil. kand., varefter ett tillämpningsår skulle följa på motsvarande sätt som för psykologerna.

Utredningen delar föreningens uppfattning, att de nuvarande möjligheterna för socionomers utbildning till barnpsykologiska kuratorer behöver förbättras, men anser i överensstämmelse med vad som tidigare framhållits att detta bör ske genom särskilda påbyggnadskurser av åtminstone ett läsårs längd. Dessa bör ges i samverkan med universitetens psykologiska institutioner men kan däremot knappast inbyggas i den akademiska examinationen. Detta skulle nämligen förutsätta särskilda regler att överflytta de vid socialinstitutet erhållna betygen i akademiska betygsenheter, ett förfarande som ej gärna kan lösas för denna kategori enbart och som för övrigt varit föremål för mera generell bedömning av 1942 års socialutbildningssakkunniga utan att då befinnas vara påkallat eller utan vidare genomförbart. Psykologutredningen saknar förutsättningar att i erforderlig vidd ta upp denna fråga till ny granskning.

Skolkuratorer

En annan kuratorsgrupp, vars utbildningsfråga delvis bör kunna lösas efter samma linjer, är skolkuratorerna. Dessa är i främsta rummet avsedda för elevvårdande uppgifter. Deras arbete omfattar vissa uppgifter i samband med skolans studie- och yrkesvägledning, förmedling av praktik och feriearbete samt läxhjälp, rådgivning åt lärjungar och kollegium i frågor rörande stipendier, skolsociala anordningar o. d. samt rådgivning åt lärjungarna i deras personliga problem. Kuratorn bör vidare delta i organiserandet av skolans fritidsverksamhet. Även om tyngdpunkten i arbetsuppgifterna sålunda ligger på det sociala området, är många uppgifter sådana, att de förutsätter en psykologisk skolning utöver den social utbildning enbart kan ge. I detta hänseende är skolkuratorerna att jämföra exempelvis med de barnpsykologiska kuratorerna. Därtill kommer emellertid skolkuratorernas uppgifter inom yrkesvägledningen, där kuratorn åtminstone skall kunna utföra förberedande arbete och fungera som kontaktman i förhållande till arbetsmarknadsorganens yrkesvägledning.

Skolöverstyrelsen har i underdånig skrivelse den 7 februari 1953 rörande kuratorsverksamheten vid högre skolor ej velat fixera utbildningskraven för kuratorerna men framhållit, att det är nödvändigt, att de äger psykologisk och social skolning samt erfarenhet av ungdomsarbete. Den psykologiska och sociala skolningen skall kunna förvärvas t. ex. genom socionomutbildning, påbyggd med mentalhygienisk kurs. De av psykologutredningen framlagda förslagen om utbildning av psykologer och assistentpsykologer för skolpsykologisk verksamhet synes på intet vis ha ändrat förutsättningarna för ett sådant

ställningstagande. Såsom framhållits i tidigare delar av detta avsnitt, är det nämligen anledning att på olika yrkesgrupper fördela uppgifter av övervägande social natur men med viss psykologisk inriktning och uppgifter som innefattar handhavandet av olika psykologiska undersöknings- och behandlingsmetoder. Dessa senare kräver en mera långvarig teknisk skolning än som rimligen kan förenas med samtida krav på social utbildning. Detta gäller i lika hög grad inom skolväsendet som på andra områden. Inom skolan kommer psykologerna sålunda att syssla med frågor såsom elevmaterialets differentiering, rådgivning i pedagogisk-psykologiska frågor och rådgivning beträffande barn med skolsvårigheter och uppförandeproblem. Kuratorerna däremot behövs främst för den mera individuella och personliga omvårdnaden av lärjungarna. Givetvis bör under alla förhållanden ett nära samarbete mellan kuratorer och psykologer äga rum liksom ett samarbete mellan dem å ena sidan, å den andra lärare, skolläkare, skolsköterskor och andra grupper som medverkar till lärjungarnas omvårdnad och fostran.

Läkarna och psykologutbildningen

Enligt av 1948 års läkarutbildningskommitté föreslagna och av statsmakterna nyligen godtagna principer bör man räkna med att en fullständig läkarutbildning skall omfatta dels en för alla gemensam grundutbildning fram till med. lic., dels en vidareutbildning huvudsakligen i form av sjukhustjänstgöring avpassad antingen för allmänläkare (allmänpraktiker och tjänsteläkare) eller för specialister. Denna utbildning kan sedan efterhand behöva aktualiseras genom efterutbildningskurser.

Grundutbildningen bör enligt läkar-

utbildningskommittén lära den blivande läkaren principerna för medicinskt handlande, varvid tyngdpunkten skall läggas på vetenskaplig metod och vetenskapligt tänkande. Vidare skall den ge allmän orientering inom hela det medicinska fältet och vana att utbygga och fördjupa kunskaper. Den skall bringa studenterna till mognad och fostra dem till självständigt tänkande och intresse för fortsatt utbildning och fördjupning, detta som en nödvändig grundval för den praktiskt inriktade vidareutbildningen. Däremot är det ej möjligt att mer än på enstaka punkter medhinna en fördjupning inom själva examensstudiernas ram.

I grundutbildningen sådan den skall äga rum enligt de nya studieplanerna ingår flera moment, som har beröring med psykologutbildningen. Sålunda skall i med. kand.-studierna ingå en kurs i psykologi om 20 undervisningstimmar, som närmast skall behandla den allmänna psykologin men bör läggas upp med tanke på de studerandes medicinska inriktning. En kurs på 15 undervisningstimmar skall ge grunderna i medicinsk statistik. Dessa kurser täcker till någon del samma kunskapsstoff som behandlas under det första studieåret av psykologutbildningen men deras omfång är så avsevärt mindre att något direkt tillgodoräknande av betyg e. dyl. knappast kan äga rum. Däremot kan ju de medicinska kurserna underlätta tillägnandet av motsvarande moment i psykologutbildningen. I psykologutbildningen ingår också vissa medicinska moment, och där är förhållandet det omvända. Detta gäller psykologutbildningens kurser i nervsystemets anatomi och fysiologi samt allmän psykopatologi och psykiatri, i vilka en medicinare, som eventuellt vill skaffa sig den fullständiga psykologutbildningen, givetvis inte behöver delta.

Även i vissa andra utbildningsmoment kan den medicinska utbildningen, t. ex. under det propedeutiska året, verka underlättande på studierna.

Mer aktuellt än att en medicinare söker påbygga sin långvariga utbildning med en fullständig psykologutbildning är sannolikt att en läkare som avser att specialisera sig i psykiatri eller barnpsykiatri önskar komplettera den psykologisk-psykiatriska utbildning han fått inom grundutbildningens ram också med moment som ingår i psykologutbildningen. Detta gäller t. ex. kurserna i psykologiska undersökningsmetoder (intelligensundersökningar, intervjueteknik, personlighetsdiagnostik) och i forskningsmetodik men även viss annan undervisning och litteraturläsning inom examensämnen psykologi, pedagogik och sociologi liksom den barn-terapeutiska utbildningen. I den mån utbildningsresurserna för psykologer så medger, synes det lämpligt, att sådana läkare får delta även i enstaka utbildningsmoment utan att behöva följa den reguljära studiegången för psykologer. Någon speciell form för tillgodoräknande av kurser och ämnesbetyg är knappast aktuell, eftersom specialistutbildningen regleras genom av Sveriges lä-

kärförbund uppställda normer för annonsering av specialpraktik, vilka som regel icke innefattar bestämda teoretiska utbildningsmoment utan endast tjänstgöring av visst slag. I längden kan det dock vara tänkbart, att vissa psykologiska kurser införes bland kraven för psykiatrisk specialisering, om de visar sig vara av stor betydelse. I sådant fall påverkas sannolikt också behovet av utbildningsresurser, här endast beräknade med tanke på de studerande som avser att utbilda sig till psykologer.

När det gäller allmänläkarnas vidareutbildning, är det önskvärt, att det i kurser för tjänsteläkare och vissa speciella kategorier, såsom skolläkare, militärläkare och industriläkare, ingår psykologiska utbildningsmoment, särskilt sådana som avser att ge kännedom om psykologernas verksamhet på motsvarande arbetsfält, t. ex. skolpsykologisk, militärpsykologisk, industripsykologisk verksamhet.

I fråga om lärarkrafter i medicinska utbildningsmoment för psykologerna resp. psykologiska utbildningsmoment för läkarna är en samverkan mellan fakulteterna både önskvärd och nödvändig.

INSTITUTIONERNA FÖR PSYKOLOGUTBILDNING

Kap. 8. Universitetsinstitutionernas lärarpersonal

Anknytes den psykologiska fackutbildningen till de filosofiska fakulteternas utbildning i psykologi, pedagogik och sociologi, såsom utredningen föreslår, blir det ofrånkomligt att inrätta vissa ytterligare lärartjänster med hänsyn till de nya och i en fackutbildning nödvändiga moment, som måste införas, och med hänsyn till den allmänna intensifiering av undervisningen, som är erforderlig för att hålla utbildningen inom den tidsram som utredningen tänkt sig. I det följande skall först göras en översikt över de olika lärarkategorier, som behöver finnas för olika former av undervisning. Därefter skall en detaljerad beräkning av lärarbehovet i jämförelse med nuläget ske. Slutligen skall utredningen föreslå en tidsplan för genomförandet av de erforderliga förstärkningarna. Utredningen har nämligen bedömt ett successivt genomförande vara nödvändigt såväl med hänsyn till ekonomiska faktorer (jfr direktiven) som med tanke på rekryteringsläget för fasta lärartjänster inom ifrågasvarande ämnen.

Undervisningsformer och lärarkategorier

I kap. 4 har vi gjort en översikt över undervisningsbehovet i de olika moment, som enligt förslaget skall ingå i

psykologutbildningen. Man kan där först urskilja en grupp av undervisningsmoment av det slag som brukar betecknas som kvalificerad akademisk undervisning, nämligen föreläsningar, proseminarier och seminarier. Undervisning av detta slag meddelas nu av professorer, laboratorer, docenter och undantagsvis biträdande lärare — då vanligen sådana som besitter docentkompetens. Undervisningsskyldigheten för dessa kategorier — docenterna dock undantagna — beräknas normalt till 4 timmar per vecka under de delar av läsåret då undervisning meddelas. Docenter har en årlig undervisningsskyldighet av 75 timmar, vilket i stort sett motsvarar 3 timmar per vecka.

Utbildningsprogrammet upptar även ett antal mera fristående kurser i psykologiska undersökningsmetoder. Dessa omfattar dels en teoretisk del, som meddelas i föreläsnings- och seminarieform, dels en praktisk, som äger rum i form av handledda övningar. Den teoretiska undervisningen i dessa kurser torde få anses vara lika krävande som ovan anförda undervisningsformer och därför i stort sett behöva handhas av samma kategorier av lärare. För handledning under de praktiska övningarna däremot torde man kunna använda sig av assistenter, däremot ej gärna av ama-

nuenser, eftersom vederbörande själv bör ha hunnit passera dessa relativt sent i studiegången liggande moment och även ha praktisk erfarenhet av metodernas användning.

Laborationsövningarna torde liksom nu vanligen är fallet kunna skötas av assistenter och amanuenser — bland amanuenserna dock företrädesvis förste amanuenser. Förste och andre assistenter har en tjänstgöringsskyldighet av 1 000 timmar per år, förste amanuenser 600 timmar samt övriga amanuenser 400 timmar per år. Utslaget på läsårets 33 veckor, såsom vanligen sker, blir detta 30, 18 resp. 12 timmar per vecka. Av denna tid åtgår vid laborationsundervisning rätt stor del till förberedelser och efterarbeten, såsom granskning av laborationsredogörelser. Dessutom behöver tid reserveras för allmänna institutionsgöromål, biträde vid rättning av skriftliga prov och forskning, varför som regel varje assistent resp. amanuens ej gärna bör leda mer än en laborantgrupp.

När det gäller de kvalificerade lärarnas fördelning på kategorier, har utredningen funnit det önskvärt, att vid sidan av professorer, docenter och biträdande lärare, vilka nu i skiftande utsträckning redan finnes vid berörda institutioner, även anställas laboratorer. Då laboratorer eller ordinarie lärare i motsvarande ställning inom institutioner, som förestås av professorer, skulle innebära en nyhet ej bara för här berörda ämnen utan för de humanistiska fakulteterna överhuvudtaget, kan det vara anledning att närmare motivera förslaget om införandet av denna lärarkategori.

Ordinarie lärare i laborators ställning (lönegrad Ca 34) underställda professorer i resp. ämnen finnes vid ett stort antal naturvetenskapliga och preklinisk-medicinska institutioner. Tjän-

tebenämningarna är här i vissa fall observator och prosektor i stället för laborator. Vidare har universitetskanslern med utgångspunkt i juristutbildningskommitténs förslag i skrivelse den 16 december 1954 förordat inrättande av precepturer i motsvarande ställning inom vissa juridiska ämnen. Inom humanistiska fakulteterna finns också vissa preceptorsbefattningar, tillsatta på förslag som går tillbaka på universitetsberedningen, men dessa är avsedda för självständiga företrädare av vanligen nytillkomna examensämnen, t. ex. statistik i Göteborg och sociologi i Lund, där professur saknas. I något fall har preceptorsbefattning redan omvandlats till professur. Dessa preceptorer intar sålunda en annan ställning än de laboratorer utredningen tänkt sig.

Det synes utan vidare klart, att professorernas tid ej räcker till för all kvalificerad undervisning och examination i här berörda ämnen och att den undervisning och examination, för vilken utredningen beräknat laboratorer, är av så krävande art, att den måste bestridas av docentkompetenta lärare. Man kan då välja mellan laboratorer, docenter och docentkompetenta biträdande lärare. I fråga om sistnämnda kategori torde erfarenheterna hittills få anses ha visat, att det är svårt att för sådana tjänster erhålla docentkompetenta innehavare, sannolikt beroende på de otrygga anställningsformer som tjänsterna erbjuder i jämförelse med lektorat och docenturer, de i förhållande till lektoraten sämre löneförhållandena och de i förhållande till docenturerna sämre forsknings- och meriteringsmöjligheterna på grund av större undervisnings- och examinationsskyldighet. Biträdande lärartjänster synes mindre lämpliga också ur den synpunkten, att docenter i den mån de tar dem ofta behåller dem bara under något läs-

år i avvaktan på docenturer eller andra tjänster. Detta inverkar menligt på kontinuiteten i den reguljära undervisningen.

I fråga om docenturer föreligger knappast några påtagliga rekryterings-svårigheter. Däremot medför denna typ av befattningar ej alls samma avlastning för professorn, eftersom docenternas skyldigheter i fråga om undervisning och examination är avsevärt mindre än laboratorers och biträdande lärares. Docenternas uppgifter ligger ju också främst på forskningsområdet. Docentförordnandena är tidsbegränsade, och löneförhållandena lockar ej heller till något långvarigt kvarstannande på tjänsterna, varför de i stort sett har nackdelar gemensamma med biträdande lärartjänsterna, när det gäller att kontinuerligt tillföra institutionerna kvalificerad undervisningspersonal. Därtill kommer att docenturerna som regel ej är fast knutna till ett visst ämne utan till fakulteten som helhet eller till en grupp av ämnen, varför institutionerna ej genom denna typ av befattningar garanteras kontinuerlig tillgång på lärare.

Återstår laboraturerna, som ej har de nackdelar, som ovan diskuterats. Det har visserligen i diskussionen av denna fråga framhållits, att sådana ordinarie tjänster i mellanställning kan skapa en icke önskvärd grupp av akademiska lärare, som när de vunnit fast anställning släpper kontakten med forskningen. Å andra sidan torde erfarenheterna hittills tyda på att flertalet syftar till att söka professurer och använder sin undervisningsfria tid till meriterande forskning. Förutom de uppenbara vinsterna för undervisning och forskning av denna kategoris arbete medför detta också, att rekryteringen till de ledande forskarbefattningarna får ett bredare och säkrare underlag.

I stället för att grundas på några forskares jäktade produktion närmast före en väntad professorsvakans, såsom ofta varit kännetecknande vid akademiska befordringar, kan bedömningen utgå från prestationer under en kontinuerlig forskning och akademisk lärarverksamhet, vilket måste innebära avsevärda fördelar ur prognostiska synpunkter.

Vad tjänsternas benämning beträffar, synes de här företrädda ämnenas experimentella och laborativa karaktär vara så starkt framträdande, att endast beteckningen laborator bör ifrågakomma, ej preceptor som tillämpats i andra humanistiska ämnen. Om beteckningen laborator väljes, bryts dessutom inte den regeln att preceptorer inom de humanistiska fakulteterna är akademiska lärare som självständigt företräder examensämnen.

Även om sålunda laboratorsbefattningar enligt utredningens mening bör inrättas vid de psykologiska och pedagogiska institutionerna, kan dessa knappast tillkomma i sådant antal, att de onödiggör docenturer och biträdande lärartjänster. Sådana måste alltså finnas — och ej endast med hänsyn till undervisningen utan även med tanke på forskningen och rekryteringen till de fasta lärartjänsterna.

När det gäller de kvalificerade undervisningsuppgifternas fördelning mellan de olika lärarkategorierna, faller det sig i regel naturligt, att professorn främst tar sig an seminarierna för högre betyg i kandidatexamen samt för licentiatexamen. I övrigt torde vars och ens speciella inriktning få vara avgörande för vilka moment, som vederbörande anförtros. Särskilt kurserna i psykologiska undersökningsmetoder förutsätter specialkunskaper, som endast en del av lärarna torde besitta, varför en anpassning efter de lokala förhållandena är nödvändig och inga generella regler

för undervisningsmomentens fördelning mellan lärarna — eller i detta fall ens mellan institutionerna — kan uppställas. Även för övrig undervisning är det emellertid önskvärt, att det vid en och samma institution finns företrädare för flera olika forskningsriktningar inom de trots den gjorda uppdelningen i psykologi och pedagogik fortfarande mycket breda ämnena. Önskemålet om varierande inriktning hos lärarna kan relativt lätt tillgodoses vid rekryteringen till docenturer och biträdande lärartjänster, liksom vid antagningen av assistenter och amanuenser. Däremot är det svårare att beakta denna synpunkt vid tillsättningen av ordinarie lärartjänster, om dessa icke insättes i eller kompetenskraven inriktas på en speciell ämnesdel. Denna fråga har särskild aktualitet beträffande de här föreslagna laboraturerna. Det fördelaktigaste vore ju, att laboratorn genom sin specialisering täckte andra ämnesdelar än professorn. Detta skulle å andra sidan göra laboraturernas inriktning beroende av en bedömning av resp. nu sittande professorers specialinriktning, vilket ur såväl principiella som praktiska synpunkter måste betecknas som vanskligt. Att å andra sidan finna mera genomgående avgränsningsprinciper är ej heller lätt, särskilt som nuvarande ämnesindelning endast hunnit prövas under förhållandevis kort tid och en avgränsning sannolikt skulle vara ett steg på väg mot ett utskiljande av vissa ämnesdelar till mera fristående examensämnen. Med tanke på att laboratorbefattningarna, såsom skisserats i avsnittet om praktiktillsynen (sid. 55), bör kunna förenas med ledning av den praktiska utbildningen under tillämpningsåret, och med hänsyn till att laboratorbefattningarna vid de psykologiska institutionerna vid universiteten, såsom föreslås i ett senare sammanhang

(kap. 14), bör förenas med föreståndarskapet för motsvarande psykotekniska institut, synes det rimligt att av laboratorerna kräva särskild förtrogenhet med psykologins tillämpningar. Man synes dock böra överväga, om detta krav kan komma till uttryck på annat sätt än genom att tjänsterna inrättas för en avgränsad del av ämnena. Det torde väl sålunda icke vara uteslutet att föreskriva, att vid sidan av den vetenskapliga skickligheten och lärarförmågan, på vilka inget avkall bör ges, vederbörandes förtrogenhet med praktisk psykologisk verksamhet skall tillmätas särskilt meritvärde. Undantagsvis bör, om så befinnes erforderligt, nämnda specialuppgifter också kunna läggas på annan befattningshavare vid institutionerna. Laboraturerna synes i enlighet härmed liksom professorerna böra inrättas i psykologi resp. pedagogik och pedagogisk psykologi. När erfarenheter vunnits beträffande lämpliga ytterligare skiljelinjer, bör man kunna tänka sig att såsom ett första steg på väg mot differentiering på ytterligare examensämnen och professurer ge laboraturerna en särskild inriktning. Förutsättningar för en sådan ytterligare uppdelning, hur erforderlig den än ur vissa synpunkter kunde tyckas vara, torde däremot ej föreligga i nuläget.

Beräkning av lärarbehovet i psykologi och pedagogik samt därtill anslutna kurser

Vid beräkning av lärarbehovet måste hänsyn tas ej endast till den egentliga psykologutbildning, om vars uppläggning vi i det föregående har framlagt förslag, utan också till att berörda ämnen alljämt skall kunna läsas i andra ämneskombinationer, t. ex. såsom ena huvudämnet i fil. mag., tillsammans med andra ämnen i fil. kand eller i fil. lic. utan genomgång av praktiskt inriktade utbildningsmoment. Ävenså måste

tills vidare inom pedagogiken den obligatoriska kursen för ämbetsexamen ges. Detta innebär som regel ej, att särskild undervisning måste anordnas för dessa ändamål under terminer, då undervisning avpassad för psykologutbildningen ges, utan att undervisning måste finnas att tillgå i ämnena även under terminer, som enligt de reguljära studieplanerna för psykologutbildningen är fria från undervisning i ämnet. Detta gäller t. ex. för pedagogikens del undervisningen för lägre betyg, som erfordras endast under höstterminerna för psykologutbildningens vidkommande men med hänsyn till andra kategorier av studerande även bör anordnas under vårterminerna. Detta är för övrigt önskvärt även med tanke på dem som, t. ex. på grund av förvärsarbete vid sidan av studierna, genomgår psykologutbildningen i annan takt än den i studieplanerna förutsatta. Under tiden fram till dess studiegången är helt införd behöver också studier enligt den gamla ordningen kunna äga rum på alla nivåer. Detta förhållande påverkar den etappvisa uppbyggnaden av lärarorganisationen, till vilken vi skall återkomma efter att ha undersökt vilken organisation som är erforderlig vid helt genomförd utbildning.

De särskilda kurserna i psykologiska undersökningsmetoder (intelligensundersökning, intervjuteknik, personlighetsdiagnostik I och II) skall enligt det tidigare förslaget fördelas mellan institutionerna alltefter tillgången på lämpliga lärare. I denna mera generella beräkning av lärarbehovet inför vi det antagandet, att psykologi och pedagogik påtar sig hälften var av denna undervisning, och att pedagogiken därvid ansvarar för intelligensundersökning (på höstterminerna) och intervjuteknik (på vårterminerna), psykologin för personlighetsdiagnostik I och II (på höst- resp.

vårterminer), vilket torde vara den uppdelning som med hänsyn till ämnenas karaktär är den mest sannolika. Var och en av dessa kurser har beräknats till 60 undervisningstimmar jämte individuell handledning. Detta innebär i stort sett 4 timmars teoretisk undervisning per vecka under en termin för varje kurs, vilket vi utgår från i de fortsatta beräkningarna.

För medicinska kurser och kurser i statistik (däri även huvuddelen av kursen i forskningsmetodik) räknar vi tills vidare med timanställda lärare engagerade från vederbörande institutioner. Dock bör statistikundervisningen kunna läggas på någon av psykologiska eller pedagogiska institutionernas egna lärare, om denne är särskilt lämpad för denna uppgift, och timarvodena användas för att täcka en motsvarande del av övriga undervisningsbehov. Ett önskemål beträffande statistikläraren är, att han besitter kvalificerat betyg i psykologi. Efter hand kan det, såsom föreslås i bilaga 8, bli lämpligt att inrätta särskilda assistent- eller lärartjänster för detta ändamål. Licentiatexamen i statistik torde dock erbjuda tillräcklig kompetens för dessa.

Psykologisk institution

Den kvalificerade undervisningen beräknas omfatta följande antal veckotimmar (jfr sid. 47).

Föreläsningar	4
Proseminarier	2
Seminarier för 3 och 4 betyg	2
Seminarier för licentiatexamen	2
Teoretisk undervisning vid specialkurser	4

Sammanlagt veckotimmar 14

Denna undervisning, som även täcker behovet av undervisning för andra kategorier av studerande under förutsättning att ingen dubblering av undervisning med hänsyn till antalet delta-

gare blir nödvändig, motsvarar undervisningsskyldigheten så när som på en veckotimme för en professor, en laborator, en docent och en biträdande lärare. Den icke belagda veckotimmen synes motsvara en skälig nedsättning av undervisningsskyldigheten för den lärare som handhar fördelning och tillsyn av praktiken under tillämpningsåret, vanligen laboratorn.

Laborationsövningarnas lärarbehov är beroende på antalet laborantgrupper. Varje grupp skall enligt förslaget ha 8—10 veckotimmars laborationer under två terminer. Med grupper på 8—10 deltagare bör man för den egentliga psykologutbildningen sannolikt räkna med två grupper per institution. Därtill kommer studerande av andra kategorier i uppskattningsvis samma antal. Låt oss i det följande utgå från fyra laborantgrupper, vilket för Stockholms del dock sannolikt är en underskattning att döma av nuvarande tillströmning. Varje handledare bör, såsom ovan anförts, helst ej ha mer än en grupp. Detta gör ett behov av fyra assistenter eller förste amanuenser per psykologisk institution, lämpligen fördelade på en förste assistent, en andre assistent och två förste amanuenser.

För handledning i samband med kurserna i psykologiska undersökningsmetoder erfordras en assistent, lämpligen andre assistent.

För att biträda vid exempelvis förberedelser till undervisning och utföra vissa allmänna institutionsgöromål behövs härutöver en amanuens, förslagsvis en tredje amanuens.

Pedagogisk institution

Pedagogikundervisningen belastar enligt studieplanen huvudsakligen höstterminerna. Utjämning kan dock ske med hjälp av den övriga pedagogikun-

dervisningen, som torde kunna sammanfalla med undervisningen för psykologutbildningen, även om tentamenskraven går isär på vissa punkter. Sålunda torde 1- och 2-betygsundervisningen behöva ges både höst- och vårtermin. Laborationsundervisningen kan på höstterminerna reserveras i första hand för deltagarna i psykologutbildningen, på vårterminerna för övriga studerande. Man torde i så fall böra räkna med två laborantgrupper vardera terminen. Med dessa utgångspunkter är följande beräkningar gjorda.

Den kvalificerade undervisningen beräknas omfatta följande antal veckotimmar (jfr sid. 47).

Föreläsningar	5
Proseminarier	2
Seminarier för 3 och 4 betyg	2
Seminarier för licentiatexamen	2
Teoretisk undervisning vid specialkurser	4
Sammanlagt veckotimmar	15

Denna undervisning motsvarar undervisningsskyldigheten för en professor, en laborator, en docent och en biträdande lärare. Om fördelning och tillsyn av psykologpraktiken bör anföras laboratorn vid den pedagogiska institutionen, vilket i något fall kan bli aktuellt, där den andra institutionens laborator tillika är föreståndare för det psykotekniska institutet, torde en minskning av antalet föreläsningstimmar från 5 till 4 bli erforderlig för att bereda laboratorn tid att ägna sig åt praktikfrågorna.

För lärarbehovet vid laborationsundervisningen torde samma beräkningar kunna gälla som i psykologi, alltså en assistent eller förste amanuens per grupp. Vi utgår från två grupper per termin, vilket ger ett behov av två handledare, lämpligen en förste assistent och en förste amanuens. Även i detta fall torde beräkningen vara i snä-

vaste laget för Stockholms vidkommande.

För handledning i samband med kurserna i psykologiska undersökningsmetoder erfordras liksom vid psykologiska institutioner en andre assistent.

För att biträda vid exempelvis förberedelser till undervisning och utföra vissa allmänna institutionsgöromål behövs liksom vid psykologiska institutioner en tredje amanuens.

Kursanslag

Utöver ovan beräknade lärartjänster behövs anslag för arvodering av tillfälliga lärare vid nedannämnda kurser. I vidstående tablå angivna timarvoden torde överensstämma med de principer för arvodering, som bl. a. tillämpas i universitetskanslerns förslag rörande juridisk och samhällsvetenskaplig utbildning.

	Antal timmar	Tim-arvode
Orienteringskurs	5	50 à 75 kr
Nervsystemets anatomi och fysiologi	30	50 à 75 kr
Allmän psykopatologi	15	50 à 75 kr
Statistik med räkneövningar	50	40 kr
Psykatri	45	50 à 75 kr
Statistiska och psykometriska delar av kursen i forskningsmetodik	50	50 à 75 kr

En inledande mer allmänt metodisk del om högst 10 timmar i kursen i forskningsmetodik bör kunna ges av institutionernas lärare i tillägg till övrig undervisning.

Jämförelse med nuvarande lärarorganisation

Universitets- och högskoleinstitutionerna i psykologi och pedagogik har under budgetåret 1954/55 de befattningar som framgår av nedanstående tablå.

Nuvarande lärartjänster

	Professor	E.o. docent	Bitr. lärare	1. ass	2. ass.	1. am	3. am
Uppsala: psykologi	1	1	—	1	—	1	1
pedagogik	1	1	1	—	—	—	1
Lund	1	2	—	1	—	2	1
Göteborg	1	1	¹	1	—	1	—
Stockholm: psykologi	1	1	1	—	1	1	1
pedagogik	1	—	—	—	—	1	—

¹ Med examination i pedagogik i kand.- och ämbetsexamen.

I statsverkspropositionen för budgetåret 1955/56 upptas följande ytterligare lärarbefattningar inom psykologi och pedagogik.

1 ytterligare professur inom ämnesområdet (närmast i pedagogik) vid Lunds universitet,

1 förste amanuens i pedagogik vid Uppsala universitet,

1 förste amanuens i psykologi vid Stockholms högskola.

Universitetskanslern hade dessutom för Göteborgs universitet tillstyrkt delning av professuren i psykologi och pedagogik samt förste amanuens i pedagogik och tredje amanuens i psykologi.

I jämförelse med nuvarande eller i statsverkspropositionen för 1955/56 upptagna befattningar innebär utredningens beräkning av lärarbehovet för psykologi resp. pedagogik de tillägg som

framgår av nedanstående tablå. De av kanslern tillstyrkta men i proposition resp. siffror. ännu ej upptagna förstärkningarna har

Behov av nya lärartjänster

	Profes- sessor	Labo- rator	E.o. docent	Bitr. lärare	1. ass	2. ass	1. am	2. am
U: psykologi.....	—	+1	—	+1	—	+2	+1	—
pedagogik.....	—	+1	—	—	+1	+1	—	—
L: psykologi.....	—	+1	—	+1	—	+2	—	—
pedagogik.....	—	+1	—	+1	+1	+1	+1	+1
G: psykologi.....	—	+1	—	+1	—	+2	+1	(+1)
pedagogik.....	(+1)	+1	+1	—	+1	+1	(+1)	+1
S: psykologi.....	—	+1	—	—	+1	+1	—	—
pedagogik.....	—	+1	+1	+1	+1	+1	—	+1

Tidsplan för förstärkningarnas genomförande

Samtliga behov av nytillskott av lärare uppkommer ej samtidigt, om utbildningsplanerna successivt genomföres. Detta påverkar framför allt behovet av lärare till de särskilda kurserna. Vidare är det, såsom redan nämnts, med hänsyn till rekryteringen av fasta lärartjänster, såväl på kortare som på längre sikt, och av ekonomiska skäl påkallat, att en etappvis uppbyggnad av lärarorganisationen sker. Vi skall i det följande undersöka i vilken takt och ordningsföljd inrättandet av nya lärarbefattningar i ämnena bör äga rum.

Såsom allmänna riktlinjer för denna avvägning synes följande principer böra gälla.

1. Uppbyggnaden bör fördelas över en tidsperiod av samma längd som normaltiden för den fullständiga psykologutbildningen, alltså sex år.
2. Bland de kvalificerade lärartjänster, som behöver inrättas, bör snarast komma den redan tillstyrkta dubbleringen av professuren i Göteborg. I övrigt bör biträdande lärarbefattningar och docenturer föregå laboraturer, detta såväl med hänsyn till önskvärdheten att bredda rekryte-

ringsbasen för de ordinarie lärartjänsterna som med tanke på att vissa erfarenheter av elevtillströmningen till utbildningen kan behöva vinnas under de nya förhållandena, innan ordinarie tjänster inrättas.

3. Den ordningsföljd, i vilken olika ämnen och lärosäten bör komma vid laboratoriefattningarnas inrättande, bör avvägas dels med hänsyn till rekryteringsläge och elevtillströmning, dels med hänsyn till den omständigheten att universitetens laboratorer i psykologi föreslås bli föreståndare för resp. psykotekniska institut och tjänsterna därför om möjligt bör tillkomma samtidigt med att instituten upprättas.
4. Intill dess uppsättningen av kvalificerade lärare blivit tillräckligt stor för att täcka enligt undervisningsplanerna erforderlig undervisning, bör anslag för tillfälligt anlitage av lärare mot timarvoden i stället anvisas. Dessa lärare torde i första hand böra engageras för kurserna i psykologiska undersökningsmetoder, för vilka det är lättast att få erforderlig expertis utanför institutionerna.

5. Även när det gäller assistent- och amanuenspersonal, torde med hänsyn till såväl rekryteringsläge som ekonomiska faktorer en successiv utbyggnad vara önskvärd. Den i utgångsläget då erforderliga minskningen av behovet av nya tjänster torde lättast vinnas, om man räknar med att varje assistent till en början skall handleda två laborantgrupper i stället för en. Man kan då starta med en andre assistent mindre vid varje psykologisk och en förste amanuens mindre vid varje pedagogisk institution. I längden innebär dock detta — liksom anlittandet av tillfälliga lärare enligt moment 4 — ej endast olägenheter med avseende på undervisningens och handledningens effektiva bedrivande utan även en icke önskvärd minskning av institutionernas forskningsresurser.

Då ordningsföljden mellan ämnen och lärosäten vid tjänsters inrättande i flera fall bör bestämmas med hänsyn till rekryteringsläge och elevtillströmning, kan utredningen ej gärna nu göra ett detaljerat förslag beträffande utbyggnaden av varje institution för sig utan måste nöja sig med att föreslå en etappindelning för utbyggnaden av de totala resurserna. Avvägningen mellan olika institutioners anspråk får ankomma på universitetsmyndigheterna, varvid utredningen förordar, att ovan angivna principer vinner tillämpning vid utnyttjandet av den ram för utbyggnaden, som ges i nedanstående tablå. Då de nyinrättade pedagogiska institutionerna ligger efter i fråga om tillgången på lärartjänster, torde det redan med hänsyn till den ordinarie undervisningen vara ofrånkomligt, att de ges ett förhållandevis kraftigare personaltillskott under de första utbyggnadsåren — ett förhållande som efter hand utjämnas.

Tidsplan för inrättande av nya lärartjänster

År	Professor	Laborator	E.o. docent	Bitr. lärare	1. ass	2. ass	1. am	3. am
1.....	+1	—	—	+2	+5	— ¹	² +2—2	+4
2.....	—	+1	+2	—	—	+4	—	—
3.....	—	+1	—	+3	—	+4	—	—
4.....	—	+2	—	—	—	+2	+1	—
5.....	—	+2	—	—	—	+1	+1	—
6.....	—	+2	—	—	—	+1	+2	—

¹ I gengäld tillkommer 1. assistent.

² +2 i psykologi, samtidigt som 2 i pedagogik ersättes med 1. assistenter.

För sådan kvalificerad undervisning, vartill ovan beräknad lärarpersonal ej räcker, erfordras under år 1 kursanslag på sammanlagt 10 500 kronor och under år 2 ytterligare 12 000 kronor. Dessa anslag kan sedan minskas med 4 500 per år under år 3—5 och med kvarstående 9 000 kronor under år 6. För undervisning i medicinska ämnen och statistik fordras mera permanenta

kursanslag, vilka under år 1—2 behöver uppgå till 20 000 kronor, år 3—4 till 30 800 kronor och fr. o. m. år 5 till 42 800 kronor per år sammanlagt för samtliga lärosäten.

Lärarbehovet i sociologi

I psykologutbildningen ingår även studier för 1 och 2 betyg i sociologi. De studerande bör kunna följa den or-

dinarie undervisningen i ämnet. Då ämnet nu på de håll, där det utgör självständigt examensämne, samlar ett mycket stort antal studerande, är det sannolikt, att den ytterligare belastning som psykologutbildningen kommer att medföra gör en dubblering av vissa undervisningsmoment nödvändig. I första hand torde biträdande lärarbefattningar behöva inrättas i ämnet, vilket också ungefärligen kan anses motsvara den extra belastningen från psykologutbildningens sida. Psykologutredningen anser sig därför böra föreslå en förstärk-

ning av sociologins lärarorganisation med biträdande lärare vid samtliga lärosäten. Däremot saknar utredningen befogenhet att göra en sådan generell översyn av sociologins resurser, som här sker beträffande psykologi och pedagogik. Den uppkommande kostnadsökningen bör kunna fördelas på år 2 och 3. Det torde få förutsättas, att sociologi dessförinnan hunnit få självständig företrädare vid Göteborgs universitet. Universitetskanslern har tillstyrkt en preceptur, vilken dock icke upptagits i årets statsverksproposition.

Kap. 9. Universitetsinstitutionernas resurser i övrigt

Biträdestjänster

Förslag att till universitetsinstitutionerna knyta kontorsutbildad personal framlades av universitetsberedningen (SOU 1951:9) men har ännu endast i begränsad utsträckning blivit genomförda. Erfarenheterna av de tjänster som tillkommit torde genomgående vara synnerligen gynnsamma. De har visat sig medföra en mycket betydande och välbehövlig avlastning av kontorsbetonade uppgifter från den akademiskt utbildade personalen. Därtill har kontorspersonalen i viss utsträckning kunnat biträda med sammanställningar, excerptering av litteratur, beräkningar m. m. såsom led i institutionernas forskningsarbete.

Inom psykologi och pedagogik finnes nu sådana biträdestjänster endast vid institutionerna i Stockholm, nämligen ett extra ordinarie kanslibitråde vid den pedagogiska institutionen och en extra tjänsteman för kontorsgöromål anställd på en vaktmästartjänst vid psykologiska institutionen. I Uppsala har institutionerna anställt regelbunden skrivhjälp — ungefär två dagar per vecka vid vardera institutionen — för medel ur institutionsanslagen. Det torde icke råda någon tvekan om att starkt behov av heltidstjänster för kontorspersonal föreligger vid alla institutioner i ämnena. När det gäller dessa tjänsters placering, torde endera kanslibiträdes- eller kontoristbefattningar kunna ifrågakomma.

Båda slagen förekommer vid akademiska institutioner. Det starka inslaget av korrespondens och annat skrivarbete på främmande språk vid sidan av andra kvalificerade biträdesuppgifter synes närmast tala för kontoristtjänster, och utredningen har därför funnit sig böra föreslå, att biträdestjänster i Ce 13 inrättas vid samtliga psykologiska och pedagogiska institutioner.

För institutioner som i likhet med de här berörda bedriver omfattande empiriska undersökningar, såväl av laboratorie- som fältundersökningskaraktär, förslår emellertid ej en kontoristtjänst som biträde vid undersökningarna och deras bearbetning. Delvis måste tillfälliga anslag till sådan biträdes hjälp anskaffas från det forskningsråd som föreslås i senare sammanhang. Men erfarenheterna från andra forskningsområden talar för att institutionernas egen basorganisation för forskning ej får vara för snävt tilltagen, då forskningsrådet i så fall kan komma att belastas med mera fortlöpande kostnader för förstärkning av institutionernas forskningsresurser, vilket på ett ogynnsamt sätt minskar rådets rörelsefrihet. Därför synes det vara viktigt, att varje institution även disponerar något fast anställt laboratorie- och räknebiträde. Utredningen får därför föreslå, att till varje psykologisk och pedagogisk institution knytes en biträdestjänst i Ce 11 för laboratorie- och räknearbete.

Särskilt de psykologiska institutionerna har en omfattande apparatur och behöver för undervisnings- och forskningsändamål ständigt företa nybyggnader av apparatur, som icke i standardutförande finnes i marknaden. Vissa institutionschefer har sagt sig i dessa fall föredra att beställa apparaturen hos snickerier, mekaniska verkstäder o. d. på öppna marknaden. Flerfalet har däremot framhävt betydelsen av att apparatur för undervisning och ännu mer för forskning utarbetas i nära nog dagligt samarbete mellan forskaren och teknikern och menar därför, att institutionerna, liksom ofta de naturvetenskapliga, medicinska och tekniska, bör ha tillgång till tekniker inom sin personal, helst placerade såsom instrumentmakare. Dessa behövs ej endast för nytillverkningar utan också för reparation och underhåll av institutionernas apparatur. En instrumentmakare kan vara gemensam för psykologisk och pedagogisk institution vid samma lärosäte. Utredningen har funnit skälen för sistnämnda alternativ övertaga och föreslår därför, att för psykologiska och pedagogiska institutionerna gemensamma instrumentmakartjänster i Ce 16 inrättas vid de olika lärosätena. Dock bör givetvis de institutioner som föredrar att beställa apparatur i öppna marknaden eller anställa tekniker för tillfälliga uppdrag få utbyta tjänsten mot ett motsvarande belopp på institutionernas materielanslag. Önskemål härom kan i så fall lämpligen framställas i yttranden över förslaget.

Liksom när det gäller lärartjänsterna, är ett etappvis genomförande av dessa förslag önskvärt, här främst med tanke på de ekonomiska konsekvenserna av förslagen. Utredningen föreställer sig, att kontoristtjänsterna är de för institutionerna mest brådskande

förstärkningarna. Därvid bör till en början institutionerna vid de lärosäten som nu ej har motsvarighet till dessa tjänster få dela på en tjänst. När det gäller ordningsföljden mellan laboratoriebiträden och instrumentmakare, är det sannolikt, att önskemålen varierar mellan olika institutioner, vilket vi i nedanstående utbyggnadsplan sökt beakta.

Tidsplan för inrättande av biträdestjänster

År	Kontorist	Laboratoriebiträde	Instrumentmakare
1.....	+3	—	—
2.....	(+2) ¹	+2	+1
3.....	—	+2	+1
4.....	—	+2	+1
5.....	—	+2	+1
6.....	+3	—	—

¹ Ersätter kanslibitråde resp. vaktmästare i Stockholm.

Anslag för materiel m. m.

Nedanstående försök att beräkna institutionernas behov av anslag för materiel m. m. utgår från följande förutsättningar.

1. Omkostnader för värme, ljus, vatten och städning bestrids från universitetens resp. Stockholms högskolas allmänna omkostnadsanslag.
2. Apparatur som helt eller huvudsakligen behövs för speciella forskningsprojekt bör ej belasta de ordinarie materielanslagen utan anskaffas för särskilda forskningsmedel, t. ex. från det i det följande föreslagna forskningsrådet.
3. Kostnader för möbler o. dyl. inräknas ej i materielanslagen. Institutioner, som får nya lokaler, bör i samband därmed också få vissa anslag för inredning. I övrigt bör komplettering av möbler och inredning bestridas från universitetens resp.

Stockholms högskolas anslag för inredning och utrustning av lokaler.

Institutionernas årliga materielanslag bör i gengäld täcka dels kompletterande anskaffning av utrustning, dels mera löpande kostnader för böcker och tidskrifter, förbrukningsmateriel samt tillfällig biträdeshjälp. Dessutom erfordras i synnerhet för de nyinrättade institutionerna vissa engångsanslag för anskaffning av utrustning. Till avvägningen mellan engångsanslag och årsanslag återkommer vi efter en beräkning av kostnaderna för erforderlig komplettering av utrustningen.

Institutionerna behöver förfoga över utrustning av följande typer: a) tekniska hjälpmedel för undervisningen, b) laboratorieutrustning, c) kontorsutrustning och d) verkstadsutrustning. Kostnaderna för sådan utrustning kan beräknas på följande sätt.

Tekniska hjälpmedel för undervisningen. Om varje institution utrustas med filmprojektor för ljudfilm (3 000 kronor), ett större balloptikon (2 500 kronor), en mindre bildbandsprojektor (600 kronor) och en inspelningsapparat (1 500 kronor), kostar detta tillsammans 7 600 kronor. Finns psykologiska och pedagogiska institutionerna i samma byggnad, torde både filmprojektor och balloptikon kunna vara gemensamma. På ett par institutioner finns redan några av dessa hjälpmedel. I gengäld behövs utöver apparaterna filmer, bildband och skioptikonbilder. En summa av 7 500 kronor i genomsnitt per institution synes lämpligt avvägd.

Laboratorieutrustning. Kostnaderna för sådan utrustning är svåra att beräkna, särskilt som den delvis behöver byggas speciellt för institutionerna. Vi har valt att genomgå den amerikanska apparatfirman Stoeltings kataloger och sökt beräkna kostnaderna för ett repre-

sentativt urval av apparatur. En genomgång av katalogen över testapparatur, innefattande även takistoskop, läsapparater, kronoskop, visar, att man kan få en tillfredsställande utrustning på detta område för ca 12 000 kronor. När man kommer till sådan apparatur, som tillhör gränsområdet mellan psykologi och fysiologi, blir kostnaderna större. Ett representativt urval (däri inräknat en deceptograf för ca 6 000 kronor) kostar inom detta område ca 20 000 kronor. Härutöver kommer apparatur för andra områden, t. ex. varseblivningspsykologi, för vilka kostnaderna kan uppskattas till ungefär samma belopp.

De angivna beloppen bör emellertid reduceras med hänsyn till redan förefintlig utrustning. Å andra sidan har inga dubblingar av apparater inräknats i ovan angivna belopp. Som helhet har vi därför ansett oss böra uppskatta de genomsnittliga kostnaderna för erforderlig nyanskaffning till 40 000 kronor per psykologisk och 30 000 kronor per pedagogisk institution.

Kontorsutrustningen behöver bestå av skrivmaskiner, räknemaskiner, dupliceringsapparater m. m. De sistnämnda bör dock kunna betjäna både den psykologiska och den pedagogiska institutionen vid samma lärosäte. Uppskattningsvis bör kostnaden för nyanskaffningar här beräknas till 7 500 kronor per institution.

Verkstadsutrustning av mindre omfång (dock innefattande metallsvärv) torde kunna erhållas för ca 10 000 kronor. Eftersom instrumentmakaren enligt vårt förslag skall vara gemensam för institutionerna, bör även verkstaden vara det. Kostnaden föres emellertid på de psykologiska institutionerna, som mest torde utnyttja verkstadsutrustningen.

Kostnaderna för den mest nödvändiga nyanskaffningen av apparatur skulle då i genomsnitt bli följande för psykologiska resp. pedagogiska institutioner.

	Psykologi kr.	Pedagogik kr.
Tekniska hjälpmedel för undervisningen	7 500	7 500
Laboratorieutrustning	40 000	30 000
Kontorsutrustning	7 500	7 500
Verkstadsutrustning	10 000	—
	65 000	45 000

Av dessa belopp synes i genomsnitt 30 000 kronor per psykologisk och 20 000 per pedagogisk institution böra anvisas i form av engångsanslag, sammanlagt alltså 200 000 kronor, vilkas fördelning mellan olika institutioner av universitetsmyndigheterna bör avpassas efter institutionernas med hänsyn till utgångsläget varierande behov. Återstående kostnader bör täckas av de årliga institutionsanslagen för materiel m. m. och därvid fördelas på en femårsperiod. Efter dennas utgång kan nya behov av anskaffning beräknas ha uppkommit, varför någon sänkning av årsanslagen ej bör äga rum. Enligt denna beräkningsgrund bör alltså de psykologiska institutionernas årliga materielanslag innefatta en post på 7 000 kronor avsedd för nyanskaffning av utrustning. För de pedagogiska institutionerna blir motsvarande belopp 5 000 kronor. Huruvida en höjning av anslagen framdeles blir behövlig, är givetvis icke möjligt att förutse utan blir beroende av utvecklingen och de behov denna kan framkalla.

I de årliga institutionsanslagen behövs därjämte medel för löpande kostnader av följande slag.

Böcker och tidskrifter. Institutionerna bör ha möjlighet att anskaffa dels

kurslitteratur som behöver finnas tillgänglig för de studerande, dels speciallitteratur och facktidskrifter i ett urval som bestäms av institutionens forskningsinriktning och där pågående undersökningar. Mera fullständiga samlingar av facklitteratur på det psykologiska och pedagogiska området bör däremot ej eftersträvas, utan institutionerna bör utnyttja dels det för riket gemensamma psykologisk-pedagogiska biblioteket (jfr kap. 18), dels biblioteken i övrigt. Utredningens biblioteksexpert har beräknat, att varje institution årligen behöver disponera 2 000 kronor för bok- och tidskriftsköp, men har i samband därmed framhållit, att det är önskvärt att köpen sker i samråd med — eventuellt genom — resp. seminarie- och universitetsbibliotek, så att onödiga dubbleringar undviks. En gemensam katalogisering av bokbeståndet vore även synnerligen önskvärd. Utredningen vill här rikta uppmärksamheten på dessa frågor, vilka torde få lösas lokalt. Vidare är det i vissa fall önskvärt, att samråd sker med övriga institutionschefer och med statens psykologisk-pedagogiska bibliotek. Om detta bibliotek, såsom utredningen förordar, erhåller lokaler i anslutning till Stockholms högskolas institutioner för psykologi och pedagogik, bör dessa institutioners medel för bokinköp kunna reduceras åtminstone till halva beloppet.

Förbrukningsmateriel. Denna post torde kunna uppskattas till 3 000 kronor per år vid varje institution.

Tillfällig biträdeshjälp är erforderlig i samband med mera omfattande undersökningar. Alternativt kan även kostnader för hålkortsbearbetning behöva bestridas ur denna post. Utredningen räknar med 3 000 kronor per år och institution.

Om vid vissa institutioner bedrivs

forskning av speciellt kostnadskrävande slag, t. ex. djurförsök, kan utöver ovan angivna medelsbehov speciella sådana uppkomma. Detta gäller även komplettering och underhåll av specialapparatur. I den mån dessa kostnader ej tillhör något avgränsat forskningsprojekt, för vilket anslag från forskningsråd erhålles, utan avser resurser, som mera permanent behövert finnas vid institutionen för att utnyttjas i olika forsknings- och även undervisningssammanhang, kan det vara lämpligt att infoga dem i institutionsanslagen. Detta torde då få begäras antitavägen i varje särskilt fall. Utredningen kan däremot ej nu ta hänsyn till sådana variationer mellan institutionernas medelsbehov utan föreslår enhetligt beräknade anslag enligt följande grunder.

	Psykologi kr.	Pedagogik kr.
Komplettering och underhåll av utrustning	7 000	5 000
Böcker och tidskrifter .	2 000	2 000
Förbrukningsmateriel . .	3 000	3 000
Tillfällig biträdes hjälp .	3 000	3 000
Sammanlagt	15 000	13 000

Den fördelning på olika poster, som här skett till ledning för beräkningen,

är icke avsedd att vara bindande för institutionscheferna vid deras disposition av medlen, utan anslagen bör liksom hittills få fritt disponeras för institutionsändamål.

Den totala kostnaden utgör alltså ($4 \times 15\,000 + 4 \times 13\,000 =$) 112 000 kronor. Som jämförelse må anföras, att institutionerna under budgetåret 1954/55 förutom vissa engångsanslag disponerar materielanslag på sammanlagt 38 370 kronor.

Lokaler

Utredningen har även uppmärksammat institutionernas lokalfrågor och funnit förhållandena vid flertalet utbildningsanstalter sådana, att en nyan-skaffning av lokaler är nödvändig med hänsyn till utbildningens och forskningens effektiva bedrivande. Utredningen har haft kontakt med byggnadsstyrelsen, som i en promemoria delgivit utredningen sina synpunkter på ifrågasvarande lokalfrågor. Då dessa frågor ej är av den arten, att de kan föranleda konkreta förslag från utredningens sida utan måste lösas i samband med andra byggnadsfrågor vid universiteten och Stockholms högskola, har utredningen föredragit att med framhållande av deras stora betydelse behandla dem i en särskild bilaga till betänkandet (bil. 10).

Kap. 10. Institutioner för praktisk utbildning

Under det s. k. tillämpningsåret i psykologutbildningen skall de studerande erhålla praktisk utbildning vid institutioner inom det tillämpningsområde, för vilket de specialiserar sig. Vi skall i det följande inventera de resurser för praktisk utbildning som enligt kap. 4 är önskvärda. Först skall vi därvid i ett särskilt avsnitt uppehålla oss vid utbildningen av barnterapeuter och därmed sammanhängande problem, därefter med övriga linjer.

Ericastiftelsen och utbildningen av barnterapeuter

I kap. 4 har vi funnit, att den praktiska utbildningen av barnterapeuter (linje B 2) bör äga rum vid ett läkepedagogiskt institut av den typ som Ericastiftelsen representerar. Då ytterligare sådana institut nu ej finnes hos oss, kommer vi här uteslutande att uppehålla oss vid Ericastiftelsen i Stockholm. Utbildningsbehovet i fråga om terapeuter torde heller ej motivera, att man med utgångspunkt däri föreslår inrättande av motsvarande institut i övriga städer, där psykologutbildning bedrivs — även om en sådan utveckling av andra skäl är synnerligen önskvärd — utan man får åtminstone tills vidare tänka sig, att de studerande med barnterapeutisk inriktning söker sig till Ericastiftelsen från alla lärosäten.

Såsom framgår av bilaga 4 ger Ericastiftelsens läkepedagogiska seminarium

dels en ettårig barnpsykologisk grundkurs, dels en högre årskurs för barnpsykoterapeuter. Till den lägre kursen antas årligen ca 20 elever, till den högre, som vanligen påbörjas endast vartannat år, 4—5 elever. Bakom det tidigare förslaget om anknäpning av terapeututbildningen till den akademiska psykologutbildningen ligger den förutsättningen att den högre kursens elever endast rekryteras bland dem som genomgått de tre första årskurserna av psykologutbildningen. I gengäld skall ej av dessa fordras genomgång av seminariets lägre kurs, vilken delvis är av likartad karaktär som vissa kursmoment i psykologutbildningen. Med hänsyn till det beräknade behovet av barnterapeuter torde en viss ökning av utbildningskapaciteten på terapilinjen bli erforderlig, uppskattningsvis till 5—6 studerande varje år.

I och med att den särskilda psykologutbildningen vid universiteten kommer till stånd bortfaller alltså två av den lägre årskursens syften, nämligen att ge en praktisk påbyggnad till akademisk examen i psykologi och pedagogik för dem som avser att meritera sig för psykologbefattningar inom den psykiska barna- och ungdomsvården och att ge underlag för terapeututbildningen. Frågan om den lägre kursens fortvaro eller eventuella omläggning måste därför diskuteras. Bland kursens elever återfinnes nu även barnträd-

gårdslärarinnor, lärare inom folkskolan och sjuksköterskor, vilka närmast avser att vidareutbilda sig i barnpsykologisk riktning inom sina resp. yrkesområden för tjänstgöring vid daghem och förskolor för svårfostrade eller utvecklingshämmande barn, vid hjälpklasser, observationsklasser och andra specialklasser inom skolväsendet, vidare såsom pedagogassistenter inom den psykiska barn- och ungdomsvården, sköterskor och sysselsättningsledare vid barnkliniker m. m. I dessa fall är en psykologisk påbyggnad av den art Ericastiftelsen ger önskvärd, ehuru den ej får anses tillräcklig för egentliga psykolog- och terapeutbefattningar. Vissa av dessa grupper skulle enligt förslag av 1946 års hjälp- och särklasslärarutredning vidareutbildas vid ett särskilt speciallärarinstitut — ett förhållande som också diskuterats vid utredningen av stiftelsens ekonomiska ställning 1953. Så länge inte detta institut inrättats, eller motsvarande utbildningskurser skapats på annat sätt, synes kursen vid Ericastiftelsen vara erforderlig.

Ett annat närbesläktat utbildningsbehov, som ej heller är tillgodosett på ett mera permanent sätt, är socionomers vidareutbildning till kuratorer inom barn- och vuxenpsykiatri. Vid socialinstitutet i Stockholm har med vissa mellanrum anordnats en mentalhygienisk påbyggnadskurs på 4—5 månader. Denna kurs anses dock alltför kort och alltför oregelbundet återkommande för att på ett tillfredsställande sätt fylla behovet av psykiatriska socialarbetare. Alternativt borde en sådan utbildning kunna ges av Ericastiftelsen, som har direkt tillgång till observationsmaterial för den barnpsykiatriska delen av en sådan kurs.

Av psykologutbildningens införande kan man tänka sig följande konsekven-

ser för Ericastiftelsens lägre kurs. In till dess lärarnas vidareutbildning på det barnpsykologisk-psykiatriska området blir ordnad på annat sätt, bibehålles första årskursen för dessa kategorier av studerande. Utbildningsplanen behålles i stort sett oförändrad, bortsett från att utbildningen i psykologiska undersökningsmetoder begränsas till att gälla intelligensbestämningar och skolmognadsprov. I dessa avseenden behövs nämligen assistenter till skolpsykologerna. Projektiva testmetoder kan utgå. Moment som särskilt avser att förbereda för terapiutbildningen nedskäres. I stället utökas allmänt psykologiska och barnpsykiatriska delar av utbildningen.

Efter tillkomsten av ett speciallärarinstitut eller någon motsvarighet här till övergår stiftelsen eventuellt till att ge socionomer vidareutbildning för psykiatriskt socialarbete. Om resurserna så medger, bör detta för övrigt redan till en del kunna ske tidigare. Även denna utbildning bör då sträcka sig över åtminstone ett läsår. Kursplanerna modifieras efter det psykiatriska socialarbetets speciella krav, t. ex. genom utökad undervisning i case-workmetodik, socialpsykologi och socialpsykiatri. Träningen i psykologiska undersökningsmetoder utgår, eftersom testninguppgifterna i psykiatriska sammanhang bör skötas av psykologer. De andra kategorier bland de studerande, som ej i likhet med lärarna övergår till särskild utbildningsanstalt, t. ex. sjuksköterskor, bör alltjämt kunna följa åtminstone delar av Ericastiftelsens utbildning.

Dessa förslag har givetvis konsekvenser för Ericastiftelsens personalbehov m. m. Eftersom de däremot knappast framtvingar en förändring av stiftelsens ställning såsom fristående institution med bidrag från staten för utbildningsuppgifter och av Stockholms stad för

praktiska uppgifter inom stadens psykiska barna- och ungdomsvård, kan utredningen ej gärna framlägga detaljerade förslag till inrättande av tjänster och kostnadsfördelning. I stället skall utredningen nöja sig med en bedömning av förslagets konsekvenser i dessa hänseenden. Utredningen utgår därvid från att i statsverkspropositionen för 1955/56 upptagna förstärkningar oberoende av utredningen kommer till stånd.

Den ökade terapeututbildningen påverkar mest direkt överläkarens arbetsbörda och behovet av terapeuter såsom handledare i den praktiska utbildningen. En förbättring av överläkarens löneställning kan därför vara motive-rad. Terapeuternas antal är nu tre och synes behöva ökas till fem. De nuvarande löneställningarna — en i 23, två i 19 lönegraden — synes med hänsyn till de kvalificerade arbetsuppgifterna alltför låga. Vid inrättande av nya tjänster synes åtminstone en böra förenas med krav på licentiatexamen och placeras i likhet med konsultpsykologer vid de psykotekniska instituten (jfr kap. 14). För övriga befattningar torde närmast de psykotekniska institutens assistent- och assistentpsykologbefattningar utgöra lämpliga jämförelsepunkter.

Med ökat antal terapeuter — anställda såväl som under utbildning — följer ökad behandlingskapacitet hos institutet, och detta påverkar i sin tur övriga led i verksamheten. På behandlingsavdelningen torde sålunda behövas en underläkare, delvis såsom avlastning för överläkaren i dennes praktiska uppgifter, när denne i ökad utsträckning tas i anspråk för utbildning.

Om den lägre årskursen i större utsträckning även börjar mottaga socialarbetare för vidareutbildning till psykiatriska socialarbetare, behöver un-

dervisningen differentieras, vilket ställer större krav på rektor och ökar behovet av medel för tillfälligt anlidade lärare. Med hänsyn till undervisningsuppgifterna synes rektorstjänsten redan nu vara fullt jämförbar med lektorstjänst vid seminarium, vilket i och för sig motiverar en höjning av lönegraden (nu Ce 32).

I och med att skrivarbetet ökar vid ökad personal av ovannämnda typer, behövs även viss förstärkning av institutets kansli, uppskattningsvis med ytterligare ett kontorsbiträde.

När terapeututbildningen blir ett led i den akademiska psykologutbildningen, synes de elevavgifter på 100 kronor per termin, som hittills uttagits, böra slopas. Ett slopande av den lägre årskursens avgifter kunde även övervägas.

Vad beträffar kostnadsfördelningen, synes alltjämt den principen böra tillämpas, att staten skall betala kostnaderna för institutets utbildningsverksamhet, Stockholms stad en väsentlig del av övrig verksamhet, då denna är av direkt betydelse för stadens psykiska barna- och ungdomsvård. Det bör då i fråga om det anförda utökningsbehovet märkas, att ökade utbildningsresurser inom terapin samtidigt medför ökade behandlingsresurser, eftersom utbildningen till väsentlig del äger rum såsom handledd träning. Det synes därför rimligt, att staden bidrar till alla nytillkommande kostnader utom dem som belöper på rektor, föreläsningarsvoden och bortfallande elevavgifter vid terapeututbildningen.

I styrelsen synes företrädare för den akademiska psykologutbildningen böra ingå.

Den praktiska utbildningen på övriga linjer *Behovet av praktikplatser*

Ett ungefärligt begrepp om utbildningsbehoven erhöles vid utredningens

rundfråga till myndigheter och organisationer om behovet av psykologer under den närmaste tioårsperioden (kap. 1 och bilaga 3). Vi har vid redovisningen angivit flera skäl till en försiktig bedömning av uppgifterna. Å andra sidan torde de ge en bättre uppfattning om den tänkbara storleksordningen av behoven än andra tillgängliga data. Efter uppdelning på olika linjer erhålles nedanstående totalsummor. Dessa bör, med hänsyn till att vissa myndigheter beräknat behoven för en sådan period, delas med 10—15 för att ge det årliga utbildningsbehovet under antagande av en jämn fördelning på olika år. Efter viss avrundning och höjning för linje C, där uppgifterna ej innefattar någon siffermässig uppskattning av antalet inom näringslivet erforderliga psykologer, erhålles följande siffror. Linje B 2 (barnpsykoterapeuter) har redan behandlats.

	Totalt för 10—15 år	Årligt ut- för 10—15 bildnings- år
A 1 Skolpsykologer.	75	5
A 2 Småbarnspsykologer.	60	5
B 1 Kliniska barnpsykologer.	120	10
C Arbetspsykologer.	(20)	5
D Kliniska psykologer	90	5—10

Om man får döma efter nuläget, kan tillströmningen till psykologutbildningen dock komma att överstiga detta utbildningsbehov av egentliga psykologer. Men eftersom utbildningen torde bli i hög grad användbar också i många pedagogiska och administrativa sammanhang, t. ex. för lärare vid seminarier, skoladministratörer samt tjänstemän inom social- och kriminalvård, torde detta inom rimliga gränser ej innebära någon olägenhet eller risk ur arbetsmarknadssynpunkt, och praktikmöjligheterna torde böra beräknas så att de

täcker även ett visst överskott utöver nämnda siffror. Tillskottet kan möjligen väntas bli större på linjerna A och C, som sannolikt är de för pedagogiska och administrativa syften mest användbara och där beräkningarna av psykologbehovet också i genomsnitt torde ha skett försiktigare än på B och D. Låt oss därför antaga följande siffror, som nog torde få betraktas som mera sannolika värden.

	Årligt behov av praktikmöjligheter
A 1	10
A 2	10
B 1	15
C	10
D	10

Om vi går ytterligare ett steg och antar att praktikanterna fördelar sig ungefär jämnt på alternativa praktikinstitutioner, kan man med hjälp av dessa siffror och de tidigare framlagda önskemålen om praktikens sammansättning beräkna behovet av praktikplatser vid olika typer av institutioner såsom skett i omstående tablå. L markerar där längre praktik, dvs. 4—5 månader, K kortare, dvs. 2—3 månader.

Praktikmöjligheter

I utredningens enkät till myndigheter och organisationer ingick en fråga om det antal praktikanter man årligen kunde mottaga under förutsättning att varje praktikant skulle tjänstgöra under sammanlagt 3 månader. Tidsangivelsen byggde ej på några ingående överväganden om praktiktidens längd och var närmast till för att skapa enhetlighet vid besvarandet av frågan. Uppgifterna torde nu kunna utnyttjas för en ungefärlig beräkning av praktikmöjligheterna. Denna inventering

Översikt över behovet av praktikplatser

	Linjer					Antal praktikanter	
	A 1	A 2	B 1	C	D	L	K
Institution för skolpsykologiskt arbete	L	K	K			10	8
Småbarnsinstitution med psykolog som handledare	K	L	K			10	5—6
Institution inom psykiska barn- och ungdomsvården	K	K	L			15	7—8
Psykotekniskt institut	K			L	K	10	3—4
Psykiatrisk poliklinisk lasaretsavdelning					L	10	
Mentalhygienisk institution inom skolväsendet	K		K				5—6
Ungdomsvårdsskola			K				K
Ungdomsanstalt			K				K
Arbetsklänik				K	K		3
Industripsykologiskt konsultationsorgan				K			K
Företags industripsykologiska avdelning				K			K
Yrkesvägledningsbyrå				K			K
Försvarets psykologiska institut				K			K
Rättspsykiatrisk klinik							K
Säkerhetsanstalt					K		K
Sinnessjukhus					K		K
Psykopatsjukhus					K		K
Alkoholistsjukhus					K		K
Lasarets rehabiliteringsavdelning					K		K

har sedan i viss utsträckning kompletterats underhand.

Institution för skolpsykologiskt arbete under kompetent psykologs ledning och med de arbetsuppgifter som skisserats i det föregående finns nu endast i Göteborg. Denna ansåg sig vid enkättilfallet med hänsyn till arbetsbelastningen ej kunna mottaga några praktikanter, om icke den fasta personalen förstärktes. En sådan förstärkning har dock nu kommit till stånd. I Lund har nyss inrättats en kommunal skolpsykologtjänst. Behovet av praktikplatser motsvarar lägst $10 \times 4 + 8 \times 2 = 56$ och högst $10 \times 5 + 8 \times 3 = 74$ praktikmånader årligen. Även om institutionerna i Göteborg och Lund utbyggdes, så att de kunde mottaga ett antal praktikanter, kan de knappast svara för mer än en del av detta behov. För att täcka resten erfordras t. ex. att de skolpsykologtjänster kommer till stånd, som skolöverstyrelsen 1953 hemställt om att få inrätta och placera inom tre ur skol-

synpunkt lämpliga distrikt. I anslutning till dessa skulle då praktikantutbildning kunna anordnas, exempelvis med följande fördelning av praktikanterna mellan olika centraler.

	Praktikmånader	Praktikplatser	
		L	K
Skolpsykologisk central i Göteborg	10—13	2	1
Skolpsykologisk central i Lund	10—13	2	1
Skolpsykologisk central i distr. A	12—16	2	2
Skolpsykologisk central i distr. B	12—16	2	2
Skolpsykologisk central i distr. C	12—16	2	2
Sammanlagt	56—74	10	8

Mycket få av dessa möjligheter finns emellertid i nuläget, varför särskilda åtgärder kräves.

Småbarnsinstitutioner av daghemstyp under psykologs ledning eller med tillgång till konsulterande psykolog skulle

svara för den längre praktikutbildningen av småbarns- och förskolepsykologer samt viss korttidspraktik, sammanlagt 50—68 praktikmånader enligt ovan tillämpade beräkningsmetod. Den institution som i nuläget närmast motsvarar den sammansättning som kan anses önskvärd är Södra KFUK:s pedagogiska institut i Stockholm, vilket under ledning av en barnpsykolog bedriver småbarnspsykologisk forskning i anslutning till en omfattande daghems- och förskoleverksamhet. För att en mera omfattande praktikutbildning skall kunna förläggas till institutet torde dock dess egna personalresurser behöva förstärkas. I Stockholm torde lämplig praktik även kunna beredas i anslutning till psykologverksamhet vid barnavårdscentralerna. Om hela praktikbehovet skall kunna täckas fordras emellertid sannolikt ytterligare två till tre institutioner, vilka dock torde kunna vara vanliga daghem, som har möjlighet att samverka med barnpsykolog. Lämpliga daghem finnes på flera platser i landet. Vad som behöver tillkomma är två till tre barnpsykologtjänster underställda socialstyrelsen eller medicinalstyrelsen och placerade inom lämpliga distrikt. Sådana skulle också behövas för utprövning av formerna för den mera omfattande organisation, som nämnda styrelser tänker sig på detta område.

En alternativ lösning har här skisserats av 1946 års kommitté för den halvöppna barnavården, som framhöll önskvärdheten av att de psykologiska institutionerna vid universitet och högskolor utrustas med förskolor för forskning. Dessa skulle även kunna användas vid utbildningen av barnpsykologer. Samma tanke återkommer i den tidigare citerade promemorian av lic. Sandels. Vid Köpenhamns universitet finns en barnpsykologisk klinik under

ledning av en psykolog, vilken dock närmast bedriver sådan verksamhet som vi hänfört till linje B. I sina önskemål angående psykologi och pedagogik vid Lunds universitet har professor Siegvall upptagit en till institutionerna knuten »child guidance clinic» som i stort sett skulle ha samma uppgifter som den i Köpenhamn verkamma. Han har också framhållit önskvärdheten av en särskild professur i barn- och ungdomspsykologi. Professor Husén vid Stockholms högskolas pedagogiska institut har föreslagit en laboratorbefattning i barn- och ungdomspsykologi knuten till pedagogiska institutet. Vid Göteborgs universitet föreligger planer på en barnträdgård för barnpsykologisk forskning.

Det synes åtminstone till en början mera genomförbart att inrätta lärarbefattningar vid universitet och högskolor med barn- och ungdomspsykologisk inriktning än att även dit knyta särskilda förskolor eller rådgivningsbyråer. Utredningen har, när det gäller de psykotekniska instituten (jfr kap. 13), funnit en sådan direkt anknytning till universiteten av konsultationsorgan mindre lämplig ur olika synpunkter och förordat en friare form för samverkan. Dessa överväganden synes i många hänseenden äga tillämpning även i detta fall, och frågan är om inte den barnpsykologiska praktiken kan ske vid med respektive universitetsinstitutioner samverkande förskolor och daghem. Skillnaden mot den först diskuterade lösningen av praktikfrågan blir i så fall, att handledningen skötes av en universitetslärare med barnpsykologisk inriktning, t. ex. någon av de föreslagna lärarna inom pedagogikämnet, i stället för av den barnpsykologiske konsulenten. I båda fallen torde tillkomsten av praktikmöjligheterna mest hänga på att tjänster som

kan förenas med handledarskapet för praktiken inrättas. Lämpliga barninstitutioner intresserade av samverkan i både forsknings- och utbildningshänseende torde däremot finnas.

Den psykiska barna- och ungdomsvården omfattar dels barnpsykiatriska sjukvårdsavdelningar, dels rådgivningsbyråer. Vissa av sjukvårdsavdelningarna utgör samtidigt utbildningskliniker för blivande läkare. Särskilt dessa men även övriga sjukvårdsavdelningar och rådgivningsbyråerna lämpar sig för praktikutbildning av psykologer.

Barnpsykiatriska avdelningar, vid vilka undervisning äger rum, finnes i Uppsala och Lund inom de psykiatriska klinikerna, vid karolinska sjukhuset och Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt i anslutning till de pediatrika klinikerna men som självständiga avdelningar med egna överläkare. Professur i barnpsykiatri skall enligt riksdagens beslut inrättas vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt. Vid övriga avdelningar skall undervisningen för medicine kandidater ges av biträdande lärare. Avdelningen vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt är med hänsyn till tillgången på psykologer, som skulle kunna medverka vid handledningen av praktikanter, den bäst utrustade kliniken. Vid denna avdelning finns även en ettårig utbildningstjänst på halvtid. Plats finns också för en oavlönad praktikant. I Uppsala mottages två praktikanter, varav en som regel är socialarbetare. Vid karolinska sjukhuset kan fyra praktikanter mottagas, vardera under tre månader.

Barnpsykiatriska avdelningar och/eller rådgivningsbyråer finnes i övrigt i Stockholm, Solna, Göteborg, Karlstad, Umeå och Jönköping. I Malmö är sådan under upprättande. Dessutom fin-

nes ett par rådgivningsbyråer, som ännu ej godkänts av medicinalstyrelsen enligt reglerna för statsbidrag till psykisk barna- och ungdomsvård. Inom Stockholms stads psykiska barna- och ungdomsvård kan man f. n. mottaga minst två praktikanter åt gången. Om lokalerna tillät, skulle avsevärt flera kunna få praktisera samtidigt. I Göteborg beräknar man efter pågående utbyggnad av organisationen att också kunna ta emot två praktikanter åt gången. I barnbyn Skå, som tillhör Stockholms stads vårdresurser på det barnpsykiatriska området, kan samtidigt fem praktikanter mottagas, varav dock några av platserna avses för socialarbetare. Efter avsedd utbyggnad av den psykiska barna- och ungdomsvården beräknas praktikmöjligheterna stiga avsevärt.

Det sammanlagda behovet av praktikmånader inom den psykiska barna- och ungdomsvården uppgår till lägst 81 och högst 99 enligt de tidigare beräkningarna. Redan undervisningsklinikerna och rådgivningsbyråerna i Stockholm och Göteborg kan tillsammans täcka ett behov av 90 praktikmånader, varför erforderlig praktik på detta område redan i nuläget synes möjlig att ordna.

Psykotekniska institut finnes i Stockholm och Göteborg. Stockholmsinstitutet bedriver sedan 1944 reguljär praktikantutbildning. De handledda praktisk-psykologiska momenten i denna utbildning omfattar drygt 100 timmar. Därtill kommer orienterande undervisning och statistiska tillämpningsövningar, vilka med undantag för seminarier kring av praktikanterna undersökta fall dock ej är aktuella, om praktiken — som här är tänkt — inordnas i en särskild psykologutbildning. Årligen mottages 10—12 praktikanter, vilket motsvarar högst 10 arbetsmånaders

handedd praktik. För framtiden erfordras emellertid lägst 46 och högst 65 praktikmånader enligt ovan anförda beräkningar. Nu torde å andra sidan den första praktikmånaden kräva mer handledning än de följande, varför institutet i Stockholm vid en omläggning av utbildningen torde kunna svara för fler praktikmånader än i nuläget. Vid göteborgsinstitutet får en del av de psykologistuderande fullgöra fältarbeten som ingår i kraven för två betyg. För att effektiv handledning skall kunna åstadkommas erfordras emellertid en förstärkning av personalen, såsom också i annat sammanhang föreslagits (jfr kap. 14). Vidare har där särskilda institut föreslagits i Uppsala och Lund, erforderliga med hänsyn såväl till praktikutbildningen som till den praktiska konsultationsverksamheten i yrkesvalfrågor. Efter den föreslagna utbyggnaden av de psykotekniska instituten bör de kunna fylla det behov av praktikplatser som här framkommit. Om detta fördelas i ungefärlig proportion till institutens storlek, skulle nedanstående antal praktikmånader kunna förläggas till de olika instituten. De kan i sin tur fördelas på följande sätt.

	Praktik- månader	Praktik- platser	
		L	K
Stockholm	20—25	5	—
Göteborg	14—18	3	1
Uppsala	6—11	1	1—2
Lund	6—11	1	1—2
Summa	46—65	10	3—5

Ovanstående beräkning får ej betraktas som ett mera exakt förslag utan som ett exempel på hur instituten kan utnyttjas inom den ungefärliga ram som det beräknade utbildningsbehovet utgör.

Psykiatriska undervisningskliniker finns vid akademiska sjukhuset i Upp-

sala, länslasarettet i Lund, karolinska sjukhuset i Stockholm och Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg. Under en övergångsperiod torde även södersjukhusets psykiatriska klinik komma att utnyttjas för psykiatriundervisning, därefter Sabbatsbergs sjukhus. Psykologer är relativt fast knutna till klinikerna i Lund och vid södersjukhuset. I Uppsala och Lund skall enligt statsverkspropositionen för 1955/56 tillkomma en förste assistentbefattning i psykologi med halvtidstjänstgöring. Dessutom anlitas psykologer i samband med klinisk forskning. Även vid karolinska sjukhuset anlitas psykologer av kliniken. I Göteborg förekommer visst samarbete i forskningssammanhang mellan kliniken och den psykologiska institutionen. Beträffande praktikmöjligheterna har medicinska fakulteten i Lund angivit, att kliniken i nuläget kan mottaga två praktikanter samtidigt, förslagsvis för deltidstjänstgöring utsträckt över ett år, för att handledningen inte alltför starkt skall inkräkta på den fasta personalens tid. I Uppsala kan två praktikanter per termin mottagas. Motsvarande tillfällen bör kunna erbjuda sig vid övriga kliniker, om också belastningen av undervisningsuppgifter överallt redan är svår. I så fall borde det vara möjligt att redan i nuläget utplacera tio praktikanter, vardera för 4—5 månaders heltidstjänstgöring, ev. utspridd över längre tid. Alternativt torde psykiatriska avdelningar vid andra laserett eller de stora sinnessjukhusen kunna erbjuda erforderliga resurser.

Mentalhygienisk institution inom skolväsendet finnes vid Stockholms folkskolor. Barnavårdsnämndens rådgivningsbyrå i Malmö fyller en likartad funktion. Fem eller sex korttidspraktikanter behöver placeras, vilket motsvarar högst en åt gången vid vardera institutionen. Med tanke på att en ut-

byggnad av institutionerna är under förberedelse borde detta vara möjligt.

Ungdomsvårdsskolor och ungdomsanstalter behöver kunna mottaga sammanlagt åtta korttidspraktikanter årligen. Närmast lämpade härför är Lövsta och Ryagården bland ungdomsvårdsskolorna och Roxtuna bland ungdomsanstalterna. Med en praktikant åt gången, som det borde vara möjligt att mottaga, kan det beräknade behovet av praktikmöjligheter fyllas.

Arbetsklirik med psykologisk inriktning och planer att snarast möjligt skaffa sig psykologer bland sin personal finnes i anslutning till karolinska sjukhuset i Stockholm. Praktikanter kan mottas, när psykologtjänsterna tillkommit och blivit besatta, vilket borde kunna ske i tillräcklig tid för att kunna utnyttjas i psykologutbildningen.

Industripsykologiska och militärpsykologiska organ samt yrkesvägledningsbyråer behöver enligt beräkningarna mottaga sammanlagt åtta korttidspraktikanter per år. Arbetsledarinstitutet och arbetsgivareföreningens personaladministrativa råd borde kunna svara för större delen av detta behov. Någon bör kunna få praktisera vid yrkesvägledningsbyrå under lämplig psykologiskt skolad handledare. Försvaret torde också kunna mottaga någon praktikant, i varje fall såsom värnpliktig psykolog under utbildning, vilket bör kunna tillgodoräknas såsom del av praktik för psykologutbildning.

Mentala undersöknings- och vårdorgan för vuxna av annan typ än de redan genomgångna beräknas sammanlagt behöva mottaga sex korttidspraktikanter. Av de på sid. 99 nämnda institutionerna torde i nuläget rättspsykiatriska kliniker och vissa sinnessjukhus ha de bästa förutsättningarna att ge

denna praktik, som sammanlagt knappast torde överstiga vad som redan ges vid sådana institutioner åt psykologer, som på egen hand söker skaffa sig en klinisk utbildning. Den rättspsykiatriska undervisningskliniken på Långholmen skall enligt årets statsverksproposition erhålla en tjänst som förste assistent i psykologi med halvtidstjänstgöring, bl. a. för handledning av praktikanter, som avser att ägna sig åt psykologisk verksamhet inom rättspsykiatri och kriminalvård.

Sammanfattningsvis kan man konstatera, att man, om man pressar tillgångarna, i nuläget kan uppdriva ett flertal praktikplatser men att praktik inom vissa områden omöjligt kan erbjudas i tillräcklig omfattning, utan att vissa nya organ eller psykologtjänster skapas. Detta gäller de psykotekniska instituten, där nya sådana erfordras i Uppsala och Lund, och dessutom måste göteborgsinstitutet utbyggas. Vidare måste vissa tjänster för skolpsykologer och barnpsykologer tillkomma. Därtill kommer ett önskvärt utökningsbehov vid flera institutioner, för att praktikanterna där skall få den handledning och allsidiga träning de behöver och för att de skall kunna beredas praktikmöjligheter åtminstone i närheten av studieorten. I nuläget är resurserna i hög grad koncentrerade till Stockholm — de studerande på vissa andra orter är missgynnade, när det gäller tillgång till näraliggande praktikplatser. Det är därför angeläget, att man även lokalt vidtar åtgärder för att bereda de studerande praktikmöjligheter på eller i närheten av studieorten.

Ersättningar till handledare vid praktiken

I kap. 4 har behandlats den centrala förmedlingen och tillsynen av prakti-

ken från utbildningsinstitutionernas sida. Såsom framhållits behöver därjämte vid de olika institutionerna finnas särskilda handledare, som tar ansvaret för de studerandes utbildning under praktiken. För deras synnerligen betydelsefulla insatser i psykologutbildningen synes då efter vederbörligt avtal med berörda institutioner särskilt arvode från utbildningsmyndigheterna böra utgå. Grunderna härför diskuteras i det följande.

Dylika arvoden är motiverade främst därför, att praktikanttjänstgöringen avses ingå som ett led i en kvalificerad utbildningsgång. Under motsvarande förhållanden utgår f. n. sådan ersättning vid främst lärarutbildningsanstalter. I andra fall däremot synes icke, vare sig inom statlig eller kommunal förvaltning, särskild arvodering vid handledning av praktikanter ifrågakomma. Då därjämte praktikanttjänstgöringen kommer att förläggas till vissa bestämda institutioner och uppgiften ingå som ett reguljärt åliggande för vissa där anställda tjänstemän, synes rimligt att på sätt nu gäller inom lärarutbildningen dessa tjänstemän i princip tillerkännes särskilt arvode för handledningsuppgiften. Därigenom markeras också uppgiftens betydelse och vederbörande handledares ansvar för densamma.

Vissa begränsningar torde dock böra uppställas. Handledararvode bör sålunda utgå endast i fall, då handledningen kan sägas innefatta en kvalificerad, individuell ledning och övervak-

ning av praktikanten. Förutsättningen härför bör väl vara, att handledaren har minst samma kompetens som den blivande psykologen. Handledning direkt under psykolog eller annan handledare med motsvarande kvalifikationer bör därför i princip arvoderas. Däremot synes icke sådan handledning, som övervägande tar sikte på en allmän orientering om hur myndigheten arbetar eller hur vissa arbetsuppgifter inom myndigheten fullgöres, böra ifrågakomma till ersättning.

Handledararvudet bör lämpligen bestämmas till visst belopp per praktikant och praktikmånad. Någon differentiering av arvudet med hänsyn till praktikinstitutionerna och där fungerande handledares löneförhållanden bör ej ske. Direkta jämförelsepunkter med arvoden inom likartade områden saknas, men med ledning av tillgängliga uppgifter synes arvudet skäligen kunna bestämmas till 75 kronor per praktikmånad. Om mer än en praktikant samtidigt ankommer på en handledare, bör arvudet i stället utgå med 60 kronor per praktikmånad. Arvudet bör beräknas per praktikant, varför i fall, där handledningen av en praktikant uppdelas på flera handledare, handledararvudet delas mellan handledarna i förhållande till vars och ens insatser.

Medel för arvodering av handledarna synes böra stå till resp. universitetets förfogande och utbetalas till handledarna efter attest av den lärare, vanligen laborator, på vilken ledningen av den praktiska utbildningen ankommer.

Del III

PSYKOTEKNISKA INSTITUT

Kap. 11. De nuvarande psykotekniska instituten

Med psykoteknisk verksamhet avses vanligen tillämpning av psykologiska forskningsresultat och undersökningsmetoder på praktiska problem, särskilt inom arbetslivet. Hit hör sålunda psykologiska anlags- och personlighetsundersökningar i samband med yrkesvägledning och urval av personal, forskning och rådgivning rörande lämpligheten ur psykologiska synpunkter av olika arbetsmetoder, arbetsredskap och arbetsbetingelser, forskning rörande psykologiska faktorer bakom trafik- och arbetsolycksfall m. m. Däremot brukar psykologins tillämpning på utbildnings- och uppfostringsfrågor betecknas som pedagogisk-psykologisk verksamhet och dess tillämpning i samband med psykiska missanpassnings- och sjukdomstillstånd som klinisk-psykologisk verksamhet. Gränserna mot dessa områden är emellertid när det gäller de psykologiska arbetsuppgifternas art ej alltid så markerade och uppdelningen mer eller mindre konventionell.

Särskilda institut med uppgift att bedriva konsultation, forskning och utbildning inom de verksamhetsgrenar, som ovan betecknats som psykotekniska, finnes vid Stockholms högskola och Göteborgs universitet. Vid Uppsala universitet åtar sig den psykologiska institutionen i viss utsträckning uppgifter av liknande art men verksamheten har

ej ännu som i Stockholm och Göteborg utbrutits till ett särskilt institut. Man har i Uppsala sysslat dels med utarbetande av provningsmetoder för urval till vissa yrken och utbildningslinjer, dels med psykologiska individualundersökningar i samband med studie- och yrkesrådgivning. Även i Lund förekommer viss psykoteknisk verksamhet. Denna har under de senaste åren närmast ägt rum vid en fristående forskningsinstitution under ledning av en docent i psykologi. Denna institution har bl. a. bedrivit undersökningar rörande anpassning inom industrin, vilka kan hänföras till det psykotekniska arbetsområdet, åtminstone i en mera vidsträckt bemärkelse.

I det följande kommer först att behandlas de särskilda psykotekniska institutens uppkomst, organisation och hittillsvarande verksamhet. Därefter kommer utredningen att ta ställning till behovet av psykoteknisk verksamhet och olika arbetsuppgifter inom denna. Slutligen ges förslag till den psykotekniska verksamhetens framtida ställning, organisation och finansiering.

Psykotekniska institutet vid Stockholms högskola

Tillkomst och syfte

Vid Stockholms högskolas psykologiska institut, som tillkom 1937 i sam-

band med den Enerothska professurens tillsättning, framväxte efterhand vid sidan av den teoretiska forsknings- och utbildningsverksamheten en mera praktiskt inriktad psykologisk verksamhet omfattande anlagsprövningar, psykologiska olycksfallsutredningar, vittnespsykologiska undersökningar m. m. Denna verksamhet fick småningom sådant omfång, att den 1943 överflyttades till särskilda lokaler och organiserades som en underavdelning till det psykologiska institutet. Härigenom aktualiserades ett önskemål om ett särskilt centralt institut för psykoteknisk forskning och praktisk psykologisk verksamhet, och hösten 1943 bildades en organisationskommitté sammansatt av företrädare för högskolan och olika tilltänkta tillämpningsområden. Denna kommitté föreslog, att den psykotekniska avdelningen skulle bilda ett i organisatoriskt och förvaltningsmässigt hänseende fristående högskoleinstitut. Institutet skulle benämnas Stockholms högskolas institut för praktisk psykologi eller kortare psykotekniska institutet, vilket småningom blivit den enda brukade benämningen. Ett begynnelsekapital på 100 000 kronor beviljades av Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, och det officiella grundandet ägde rum i februari 1944. Enligt stadgarna skulle institutet ha till uppgift att genom psykoteknisk forskning och praktisk psykologisk verksamhet främja intresset för den vetenskapligt tillämpade psykologin och i samband härmed även bereda studerande vid högskolan tillfälle att som praktikanter förbereda sig för psykologisk yrkesverksamhet.

Organisation och finansiering

Institutet tillhör Stockholms högskola och är underställt dess styrelse. Den närmaste ledningen utövas av en direktion, som skall bestå av minst tio och

högst tjugo ledamöter. För närvarande är antalet ledamöter sexton. Ordförande i direktionen är högskolans rektor. Självskriften är vidare institutets inspektor, som utses av högskolans styrelse bland lärarrådets ledamöter för en tid av tre år åt gången. Som inspektor har i regel fungerat professorn i psykologi vid högskolan. Även övriga ledamöter i direktionen utses av styrelsen för tre år i sänder. Dessa skall bl. a. företräda sådana myndigheter och institutioner, som berörs av institutets verksamhet. För närvarande omfattar direktionen representanter för filosofisk, juridisk, psykiatrisk, fysiologisk, teknisk och företagsekonomisk forskning samt för fångvårdsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen, yrkesöverstyrelsen, Stockholms stads skolväsen, socialförsäkringsbolagen, svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen. Sekreterare i direktionen är högskolans sekreterare. Inspektor och fyra av direktionen utsedda ledamöter fungerar som arbetsutskott. Sekreterare i arbetsutskottet är institutets föreståndare.

Institutets föreståndare förordnas av högskolans styrelse för tre år i sänder på förslag av direktionen och efter hörande av humanistiska fakulteten. Föreståndaren skall äga vetenskaplig psykologisk utbildning. Assistenten och amanuenser förordnas av högskolans styrelse på förslag av humanistiska fakulteten. Övrig mera fast personal antages av direktionens arbetsutskott. Tillfällig personal anställs av föreståndaren.

Inga tjänster vid institutet är fasta i den bemärkelsen, att de är uppförda på tjänsteförteckning eller inplacerade som extra tjänster enligt statlig löneplan. De är förenade med arvoden, och såväl arvodenas storlek som befattningarnas antal bestäms årligen av

högskolans styrelse i samband med fastställandet av institutets budget. Med avseende på semester och sjukledighet tillämpas regler, i huvudsak anslutande sig till det statliga löneordningens för extra tjänstemän i lönegrader, som motsvarar resp. arvoden. Personalens pensionering är ej ordnad.

Nedan återges institutets inkomst- och utgiftsstat för budgetåret 1954/55.

Inkomster

1. Beviljat statsanslag för 1954/55	65 530	
2. Intäkter		
Yrkesvalshjälp (därav från fängvårdsstyrelsen 10 500)	115 000	
Personalprövning	16 000	
Kursavgifter	13 000	
Div. rättspsykologiska och industripsykologiska uppdrag	14 000	158 000
3. Särskilda forskningsanslag		
Statens trafiksäkerhetsråd	12 500	
Svenska arbetsgivareföreningen	12 000	
Statens arbetsklirik ..	8 700	33 200
<i>Summa inkomster kronor</i>		<i>256 730</i>

Utgifter

1. Brist från 1953/54	3 000	
2. Material	15 000	
3. Bibliotek	1 000	
4. Kursverksamhet (föreläsningarsarvoden) ..	8 500	
5. Löner		
Föreståndare	24 000	
1 förste assistent	13 200	
2 assistenter à 12 600 ..	25 200	
1 assistent	12 000	
3 amanuenser à 10 800 ..	32 400	
2 amanuenser à 9 000 ..	18 000	
1 arkivföreståndare ..	9 240	
1 tekniker	9 900	
1 tekniker	8 400	
1 registrator	9 420	
1 kontorsbiträde	7 800	
2 laboratoriebiträden à 7 800	15 600	185 160

6. Extra tillfällig personal (inkl. vikariatersättning samt arvoden för viss expertis)		6 000
7. Särskilda arvoden		
Forsknings- och servicearvoden enligt av direktionen uppgjord plan	17 540	
Medicinska konsulter ..	4 000	
Yrkesvägledningskonsult	1 800	
Direktionens sekreterare	500	23 840
8. Resor och traktamenten		6 000
9. Expenser		8 230

Summa utgifter kronor 256 730

Statsanslag till institutet utgick första gången budgetåret 1946/47 med 20 000 kronor. Detta höjdes 1949 till 50 000 kronor. Därefter har det ökat till nuvarande nivå i viss relation till kostnadsstegringar på lönesidan. Anslaget ingår som en delpost under statsbidraget till Stockholms högskola moment f) *Bidrag till vissa institutioner*. Föreskrifter om anslagets disposition meddelas av högskolans styrelse.

Flertalet ovan angivna tjänster har tämligen regelbundet funnits uppförda på institutets stat under de senaste åren. Däremot har forskningsanslag och mot dessa svarande arvoden uppvisat variationer från år till år. Samtliga tjänster är förenade med heltidstjänstgöring motsvarande den vid statliga myndigheter och alltså avsevärt överstigande tjänstgöringsskyldigheten vid akademiska utbildningsinstitutioner. Av den nuvarande personalen har föreståndare och förste assistent licentiatexamen i pedagogik (psykologi), flertalet övriga assistenter och amanuenser lägre akademisk examen, i ett par fall kompletterad med utländsk kliniskpsykologisk utbildning. Flertalet befattningshavare har långvarig praktik inom institutets verksamhetsområde.

Som biträdespersonal vid forskningsarbetet disponerar institutet utöver ovan upptagen personal ett antal s. k. arkivarbetare, som av arbetsmarknadsstyrelsen ställts till institutets förfogande. Dessa utgör ett mycket viktigt tillskott till institutets resurser utan att belasta dess budget.

Arbetsuppgifter och hittillsvarande verksamhet

En mera utförlig redogörelse för institutets verksamhet lämnas i bilaga 9. Här skall huvuddragen återges.

Den mest omfattande delen av institutets verksamhet utgöres av s. k. yrkesvalhjälpsundersökningar, vilka utföres på uppdrag av arbetsmarknadsstyrelsens organ, vissa andra statliga myndigheter, kommunala institutioner och privata uppdragsgivare. Dessa undersökningar består i psykologiska anlags- och personlighetsundersökningar av enskilda klienter. På grundval av en ingående undersökning avger institutet utlåtande över dessas förutsättningar i yrkes- och utbildningssammanhang. Exempel på sådana utlåtanden finns intagna i bilagan. Utlåtandena lägges sedan till grund för yrkesvägledning, arbetsvårdsåtgärder m. m. För undersökningarna uttages avgifter av resp. uppdragsgivare. För en fullständig anlagsundersökning, vid vilken klienten får inställa sig två dagar i följd, är avgiften 160 kronor för privatfall och 140 kronor för statliga och kommunala organ eller klienter, som med remiss från sådana organ betalar undersökningskostnaden själva. Under de tre senaste åren har klienterna fördelat sig mellan olika uppdragsgivare på sätt som anges i vidstående tablå.

Institutet anlitas vidare för psykologiska anlags- och personlighetsundersökningar eller psykologiska undersökningar med mera begränsade eller spe-

	1952	1953	1954
Arbetsmarknadsverket ..	333	346	404
Fångvården.....	68	58	108
Andra statliga organ	9	16	24
Kommunala organ.....	50	42	79
Privatpraktiserande			
läkare.....	43	53	9
Enskilda.....	96	135	169
Sammanlagt	599	650	1793

¹ Därjämte utfördes 95 specialtestningar åt statens arbetsklirik.

ciella frågeställningar såväl av vissa utbildningsanstalter i samband med elevurval som av enskilda företag vid anställning av personal. Institutet uttar även i dessa fall avgifter, vilka beräknas för varje särskilt uppdrag. I de förstnämnda undersökningarna användes ofta grupptestningsmetoder, vilket gör kostnaden per undersökningsfall ganska låg. Bland specialuppdragen inom institutets konsultationsverksamhet må också särskilt nämnas undersökningar för att utröna personers psykomotoriska kapacitet i samband med frågor om körkortsinnehav, invaliditetsersättning m. m. samt s. k. trovärdighetsundersökningar av vittnen i rättsfall på åklagarmyndigheternas uppdrag.

Vid sidan av konsultationsverksamheten bedriver institutet forskning. Inom denna kan två huvudgrenar urskiljas. Dels avser forskningen psykologiska undersökningsmetoder i samband med yrkesvägledning resp. elev- och personalurval — problem som har omedelbar anknytning till de först nämnda grenarna av institutets konsultationsverksamhet. Dels avser forskningen psykologiska faktorer i samband med olycksfall i trafiken och därmed besläktade problem. Denna forskning finansieras till stor del genom särskilda forskningsanslag från t. ex. statens trafiksäkerhetsråd, forskningen rörande undersökningsmetoder

snarast från institutets statsanslag resp. arvoden från uppdragsgivarna.

I avsaknad av lämpliga praktiska utbildningsmöjligheter för psykologer vid universitetens utbildningsinstitutioner har institutet självt tagit sig an denna utbildning genom att ordna särskilda praktikantkurser bestående av föreläsningar, seminarier och praktiska övningar i anslutning till institutets verksamhet. Föreläsningsserierna har också varit öppna för andra än blivande psykologer och årligen samlat inemot hundratalet deltagare.

Önskemål beträffande institutets organisation

Institutets ledning har under en lång följd av år arbetat för att vid institutet erhålla vissa fasta tjänster i stället för de mer eller mindre tillfälliga arvoden som nu utgår till personalen. Man har i petita begärt, att sådana tjänster skulle inrättas för vissa »nyckelbefattningar» vid institutet motsvarande de medel som erhålles i statsanslag, medan verksamheten i övrigt skulle finansieras av intäkterna från institutets praktiska arbetsuppgifter.

Sälunda framhöll institutets arbetsutskott i skrivelse till högskolans humanistiska fakultet den 16 september 1952, att flertalet arbetsuppgifter vid institutet kräver en långt driven specialisering och mycket långa inkörsperioder, innan de kan fullgöras på ett tillfredsställande sätt. Det anses redan av detta skäl vara viktigt att undvika personalbyten. Beträffande vissa av befattningarna gäller emellertid därjämte, att de utgör viktiga nyckelbefattningar i den bemärkelsen att även en tillfällig effektivitetsminskning på dessa punkter omedelbart måste medföra för verksamheten i dess helhet mycket kännbara driftsstörningar. Det heter vidare, att detta fak-

tum inte minst bör ses mot bakgrund av det förhållandet, att institutets verksamhet i mycket stor utsträckning har formen av ett kontinuerligt samarbete med ett stort antal sociala institutioner och att de frågor eller ärenden, vilka berörs av detta samarbete, som regel är av sådan art, att de påkallar personliga och förtroendefulla kontakter mellan institutets medarbetare och tjänstemän vid de ifrågavarande institutionerna (läkare, kuratorer, lärare, yrkesvägledare etc.). Det är därför angeläget att knyta vissa tjänster fastare till institutet än vad som nu är fallet.

Högskolans lärarråd har i anslutning till institutets önskemål uttalat, att »det anser det ofrånkomligt att personalen vid institutet, åtminstone i fråga om vissa nyckelbefattningar, inplaceras å löneplan».

Institutets ställning behandlas även i rektorsnämndens plan för upprustning av Stockholms högskola under budgetåren 1953/54—1957/58, som med skrivelse den 30 september 1952 överlämnades till universitetskanslern. Efter hänvisning till lärarrådets ställningstagande och en redogörelse för institutets ställning och uppgifter inför rektorsnämnden bl. a. följande:

För sin funktionsduglighet är institutet givetvis starkt beroende av att den personal, som tjänstgör där, är lämpligt utbildad och tränad. Svåra störningar av driften skulle bli följden, därest någon eller några av de mera ansvariga tjänstemännen lämnade sina tjänster. Det krävande arbetet i förening med de svävande och ekonomiskt otrygga anställningsvillkoren ha gjort det allt svårare att kvarhålla de kvalificerade och specialutbildade medarbetarna. Institutets direktion har upprepade gånger hemställt, att befattningarna skulle inplaceras å löneplan. Rektorsnämnden finner också med hänsyn till personalen nödvändigt att så sker. Emellertid synes det vara nödvändigt att frågan om institutets framtida ställning närmare klarlägges. En stor del av institutets verksam-

het avser konsultation och beställda undersökningar, vilka icke helt falla inom ramen för högskolans huvuduppgifter, vetenskaplig forskning och undervisning. Den utbildning, som förekommer vid institutet, ingår icke i den ordinarie akademiska undervisningen och avser icke någon akademisk examen. Å andra sidan hör den forskning, som bedrivs inom institutet, naturligt samman med andra forskningsområden inom högskolan. Rektorsnämnden vill därför föreslå en skyndsam allsidig utredning rörande institutets verksamhet och framtida ställning.

Högskolans styrelse har den 28 mars 1953 med återgivande av rektorsnämndens uttalande åter hemställt om utredning beträffande institutets verksamhet och framtida ställning. Denna hemställan tillstyrktes av universitetskanslern.

Institutet har som svar på vår enkät om framtida behov av psykologer uttalat, att det omedelbart samt under den närmaste femårsperioden behöver ytterligare tre amanuenser för anlagsundersökningar och en amanuens för forskning.

Sammanfattningsvis kan konstateras, att institutet till en större del täcker sina utgifter genom intäkter för praktisk verksamhet och att det synes vara institutets mening att så alltså bör ske i viss utsträckning. Emellertid är en reglering av personalens löne- och anställningsförhållanden nödvändig med hänsyn till institutets regelbundna verksamhet. Denna reglering anses böra ske genom att vissa befattningar uppföres på lönestat. Då dessa befattningar emellertid till stor del är sådana som erfordras för institutets konsultationsverksamhet, synes högskolan ha tvekat om lämpligheten att uppföra dem på högskolans stat. Man kan förmoda, att samma tvekan inte rått om de befattningar, som i första hand avses för forskningsverksamhet. Det har å andra sidan från institutets

sida hävdats, att dess praktiska och socialt betydelsefulla uppgifter bäst fyllas av ett institut, som vid sidan av dessa praktiska uppgifter även bedriver forskning och genom sin placering har nära kontakt med den akademiska forskningen och undervisningen, låt vara att man därvid går utanför de för universitets- och högskoleinstitutioner gängse arbetsuppgifterna.

Psykotekniska institutet vid Göteborgs universitet

Tillkomst och organisation

Psykotekniska institutet vid Göteborgs universitet utvecklades till en början såsom en avdelning av det experimentalpsykologiska laboratoriet. Detta senare har existerat i mer än ett kvartssekel. Efter att ursprungligen övervägande ha sysslat med grundvetenskaplig forskning, t. ex. intelligens- och minnesforskning, gestaltpsykologi, barnpsykologi, fysiologisk psykologi och psykologisk ärftlighetslära, kom laboratoriet alltmer att inrikta sig på psykologins praktiska tillämpning främst inom industri och skolväsen. En psykoteknisk avdelning framväxte sålunda på grundval bl. a. av praktisk tillämpning vid vissa industrier i början av 1940-talet. En början till de anlagspsykologiska undersökningarna utgjorde likaledes ett uppdrag i början av 1940-talet, då ett hundratal finska krigsinvalida och krigsskadade genomgick anlagsundersökning. Slutligen innebar det uppdrag, som psykologiska institutionen erhöll genom 1946 års skolkommissions forskningsverksamhet, ett ytterligare steg i utvecklingen mot ett psykotekniskt institut.

Verksamheten vid psykotekniska avdelningen tillväxte under de följande åren, och det blev därvid aktuellt att ge den en mera fast organiserad och fristående ställning genom inrättande

av ett särskilt psykotekniskt institut. I skrivelse den 1 juni 1947 uppdrogs riktlinjerna för ett sådant institut och föreslogs inkomst- och utgiftsstat för budgetåret 1947/48. Institutet skulle le- das av en styrelse med representanter för olika myndigheter och organisatio- ner i Göteborg, som hade intresse av institutets verksamhet. Under våren 1948 erhöles ett första anslag på ca 18 000 kronor från Vilhelm och Mar- tina Lundgrens vetenskapsfond i Göte- borg. I Göteborgs stadsfullmäktige väcktes samma år en motion om an- slag på 20 000 kronor till institutets uppbyggnad. Ett kommunalt anslag be- viljades småningom 1950 på 10 000 kro- nor. 1949 gjordes nya ansatser att bilda ett fristående institut, och ytterligare 35 000 kronor erhöles från nyssnämnda vetenskapsfond. Institutet kan också anses upprättat från denna tidpunkt, ehuru den formella bekräftelsen först senare skedde genom den dåvarande högskolans lärarråd och styrelse. Frå- gan om särskild styrelse m. m. ställes på framtiden i avvaktan på att insti- tutet skulle erhålla statsbidrag till sin verksamhet. Framställningar om ett år- ligt statsbidrag på 25 000 kronor gjor- des 1951 och 1952 utan att föranleda någon åtgärd från statsmakternas sida.

Genom att anslag endast erhöles för mera tillfälliga anskaffningar av apparatur o. d., har institutet fått fi- nansiera sin löpande verksamhet ge- nom intäkter från olika uppdrag. En viss hjälp i fråga om personal har lämnats genom att institutet fått till- gång till arkivarbetare genom arbets- marknadsstyrelsen. Därjämte har insti- tutet en assistent med ett arvode av 800 kronor per månad. Denne har närmast att svara för anslagsundersökningarnas

genomförande. Dessutom har institutet vanligen en å två amanuenser, som försörjes genom tillämpat forsknings- arbete. Personalen är sålunda mycket löst knuten till institutet. Vid institutet har även inrättats en personaladmini- strativ avdelning, som av olika indu- striföretag erhållit ett anslag på 25 000 kronor avseende en femårsperiod.

Arbetsuppgifter och hittillsvarande verksamhet

Även verksamheten vid institutet i Göteborg beskrives närmare i bilaga 9. Som därav framgår är verksamhets- grenarna desamma som i Stockholm, även om arbetet i vissa fall fått en annan utformning sammanhängande med forskningstraditioner övertagna från den psykologiska institutionen.

Nedan ges en översikt över de tre se- naste årens klienter inom den på yrkes- valsfrågor inriktade konsultationsverk- samheten.

	1952	1953	1954
Statliga organ (huvudsak- ligen arbetsmarknads- verket).....	61	84	86
Kommunala organ.....	4	9	27
Enskilda.....	26	23	37
Sammanlagt	91	116	150

Institutet utför också uppdrag åt en- skilda företag och har inom sin forsk- ningsverksamhet även haft nära sam- arbete med flera sådana, t. ex. i re-klamfrågor och frågor rörande olycks- fall i arbete.

Vid institutet får många psykologi- studerande praktisera i samband med att de utför i utbildningen ingående s. k. fältarbeten.

Kap. 12. Behovet av psykoteknisk verksamhet

Konsultationsverksamhet

De nu verksamma institutens viktigaste insats synes hittills ha varit utformandet och tillämpningen av psykologiska anlagsundersökningar i yrkesvägledningssammanhang. Behovet av sådan verksamhet avspeglas i tillströmningen av klienter, som under senare år regelbundet varit större än vad instituten omedelbart kunnat mottaga. Störst bland uppdragsgivarna har, såsom av det anförda framgått, varit arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) underställda organ. AMS har också till utredningen inkommit med synpunkter på behovet av anlagsundersökningar samt statistiska uppgifter över verkets utnyttjande av instituten.

AMS anför, att de klienter, som genom AMS försorg och på statsverkets bekostnad genomgått psykoteknisk undersökning under åren 1950—1953, fördelat sig på följande sätt.

	Yrkesväg- ledning	Arbets- vård	S:a
1950.....	97	176	273
1951.....	100	169	269
1952.....	142	201	343
1953.....	124	301	425
Summa	463	847	1 310

Av dessa fall undersöktes 1 080 i Stockholm, 220 i Göteborg och 10 i

Uppsala. Vid jämförelse med tidigare tablåer bör observeras, att yrkesvägledare därutöver remitterar vissa klienter, som själva får betala undersökningskostnaderna. Dessa har av instituten redovisats under AMS men har ej medräknats i styrelsens egen statistik.

Beträffande undersökningarnas administration och utnyttjande meddelar AMS följande.

Beslut om medgivande att på statsverkets bekostnad verkställa psykoteknisk undersökning fattas av arbetsmarknadsstyrelsen på framställning av länsarbetsnämnderna. Tidsbeställning, remiss, resor m. m. ordnas av länsarbetsnämnderna, som — sedan undersökningen verkställts — mottager ett sammanfattande, skriftligt utlåtande från institutet och i lämplig utsträckning meddelar innehållet till den rådsökande. Utlåtandet användes sedan som hjälpmedel i det rådgivande och planerande arbetet för den rådsökande jämsides med i övrigt tillgängligt utredningsmaterial, varvid möjligheterna att realisera de i utlåtandet lämnade rekommendationerna närmare prövas med beaktande av övriga till buds stående utvägar att lösa den rådsökandes problem. Utlåtande jämte redogörelse för länsarbetsnämndens åtgärder till förmån för den rådsökande tillställs slutligen arbetsmarknadsstyrelsen.

När det gäller de framtida undersökningsbehoven inom yrkesvägledningen anför styrelsen:

Antalet rådsökande vid yrkesvägledningen uppgår f. n. till cirka 80 000 per år. För

cirka hälften av dessa rådsökande torde yrkesvägledarnas arbete huvudsakligen bestå i att inhämta och meddela sakupplysningar om yrken, utbildningsvägar och anställningsförhållanden m. m., medan för de övriga grundligare klarlägganden av yrkesvalsituationen erfordras. Av de sistnämnda rådsökandena har årligen 100—150 kunnat erhålla psykoteknisk undersökning på statsverkets bekostnad, sålunda endast en fjärdedels eller en tredjedels procent, medan psykoteknisk undersökning skulle ha varit erforderlig för ett avsevärt större antal. Att så relativt få kommer i åtnjutande av psykoteknisk undersökning, sammanhänger icke endast med den snäva anslagsramen utan även med det förhållandet, att remiss till psykoteknisk undersökning, resor till och från undersökningsorten m. m. innebär en omständlig procedur och att de psykotekniska instituten har en begränsad kapacitet med därav följande långa väntetider under vissa delar av året.

De under en treårsperiod (1950—1952) till psykoteknisk undersökning på statsverkets bekostnad från yrkesvägledarna remitterade rådsökandena har till nära hälften utgjorts av personer, som i sin yrkesvalsituation varit allmänt rådvilla inför valet av yrke och utbildningsväg. I deras fall har yrkesvägledarna känt behov av att erhålla det stöd, som en psykoteknisk undersökning kan giva, innan yrkesvägledningen fullföljes. Cirka en fjärdedel av de remitterade har utgjorts av personer, som sökt yrkesvägledarna för att erhålla studierådgivning. Anlagsundersökningen har härvid främst erfordrats för att kontrollera, att vederbörande besitter intellektuella och andra förutsättningar att bedriva studier inom visst utbildningsområde, och därigenom undvika felinvesteringar för såväl de enskilda som för samhället. De övriga remitterade har bl. a. utgjorts av rådsökande, för vilka det varit angeläget att med andra metoder, än som eljest stått yrkesvägledarna till buds, söka utröna lämpligheten för viss praktisk utbildning, samt av rådsökande, som varit handikappade i fysiskt eller psykiskt avseende.

För arbetsvårdens del anföres följande.

På senare år har bättre kunskap erhållits om i vilken utsträckning psykiska faktorer medverkar till utformningen av invaliditet och arbetshinder. Inverkan härav

är så stark, att man i modern arbetsvård och eftervård som en förutsättning för sina åtgärder kräver psykiatrisk bedömning och psykoteknisk utredning i ett betydande antal fall. Ju dyrbarare och mer tidskrävande eftervårds- och arbetsvårdsåtgärder, som kräves för att återföra den skadade eller sjuke till arbetsförhet, desto större är nödvändigheten att innan dessa åtgärder igångsättes skaffa sig en klar överblick över de psykiska förutsättningarna och därmed över prognosen.

Dessa synpunkter har alltmer gjort sig gällande i arbetsmarknadsstyrelsens handläggning av omskolningsärenden liksom vid de arbetsträningsinstitut och arbetskliniker, som nu håller på att byggas ut.

Antalet råd- och hjälpsökande hos arbetsvårdsexpeditionerna uppgår f. n. till bortåt 20 000 pr år. Endast någon procent av dem kan beredas psykoteknisk undersökning. Dr Mindus beräknar, att 5—10 % synes vara i oundgängligt behov av psykisk exploration och anlagsorientering och att en väsentligt mycket större grupp skulle ha en stor nytta av en dylik undersökning.

Arbetsmarknadsstyrelsen anför avslutningsvis följande.

Med hänsyn till vad ovan anförts synes det styrelsen angeläget, att i en framtida utbyggnad av de psykologiska institutionerna tillräckligt utrymme beredes för psykoteknisk medverkan i yrkesvägledning och arbetsvård samt att möjligheterna att decentralisera den psykotekniska undersökningsverksamheten närmare utredes.

Om man med ledning av det ovan anförda söker uppskatta arbetsmarknadsverkets undersökningsbehov, leder redan en synnerligen försiktig beräkning — med 1 % av yrkesväglednings- och 5 % av arbetsvårdsklientelet — till ca 1 800 fall per år mot 343 år 1952 och 425 år 1953. Behovet av en i förhållande till nuläget starkt utbyggd psykoteknisk verksamhet torde redan härigenom vara klart belagt.

När det gäller arbetsvården, bör man också uppmärksamma, att undersökningskostnaden utgör en tämligen ringa del av samhällets totala kostnader i

samband med återanpassningen av ett arbetsvårdsfall. För staten enbart beräknas dessa i genomsnitt till 2 500 kronor per fall med stora variationer uppåt. Därtill kommer kostnaden för kommunerna. Den totala kostnaden för en psykoteknisk undersökning, vilken påtagligt kan medverka till att förebygga felaktiga återanpassningsåtgärder och därmed ytterligare direkta utgifter för det allmänna — därtill svårigheter för individen och frånvaro från arbetslivet — beräknas i samband med organisationsförslagen i det följande till i genomsnitt 225 kronor.

När frågan så kommer till var resurser för ytterligare undersökningar bäst behövs sättas in, bör det anförda önskemålet om decentralisering beaktas. En undersökning av det nuvarande klienteletts länsvisa fördelning ger vid handen, att Stockholms stad och länen närmast Stockholm är i markerad grad överrepresenterade, också om man korrigerar för variationer i befolkningsunderlaget mellan områdena. Både södra Sverige och — detta därtill i särskilt hög grad — Norrland är klart underrepresenterade, vilket torde få sättas i samband med de långa avstånden till instituten i Stockholm och Göteborg. Det finns däremot knappast anledning att tro, att behoven av psykologisk rådgivning skulle vara väsentligt mindre i dessa områden.

Utredningen har i samband med denna fråga erfarit att en ambulering verksamhet i norra Sverige övervägts av stockholmsinstitutet men att de ekonomiska sidorna av detta projekt ännu ej blivit lösta. En sådan verksamhet är självfallet också förenad med många praktiska svårigheter, men erfarenheter t. ex. från de finska statsjärnvägarnas delvis ambulering psykotekniska verksamhet tyder på att den är genomförbar. Denna fråga torde för-

ljäna att närmare undersökas av de olika instituten.

Om sålunda de av AMS anförda utbyggnadsbehoven huvudsakligen får antas avse landsortsklientel, beräknas även inom Stockholm ökade anspråk på psykotekniska anlagsundersökningar uppstå. Även här är det arbetsvårdens behov som är mest påträngande. På förslag av den av stadskollegiet tillsatta socialvårdens planeringskommitté har nyligen en utbyggnad och effektivisering av arbetsvården för partiellt arbetsföra i Stockholm beslutats. I skrivelse till utredningen anförde planeringskommitténs kansli under arbetet på sitt förslag bl. a. följande.

Under arbetets gång har planeringskommitténs kansli i likhet med den tidigare stadskollegiekommittén konstaterat, att ett stort behov finnes att öka de nuvarande möjligheterna till psykoteknisk anlagsprövning. Redan nu utföres på begäran av de sociala myndigheterna, arbetsvårdsorganen, läkarna och sjukhusen ett relativt stort antal undersökningar vid det psykotekniska institutet vid Stockholms högskola. Denna verksamhet har emellertid hämmats genom att psykotekniska institutets kapacitet varit för liten. Detta har medfört väntetider på upp till 2 månader, innan vederbörande efter remiss kunnat mottagas på institutet. Då det enligt kansliets uppfattning är synnerligen angeläget, att de anmälda arbetsvårdssökande kunna behandlas så snabbt som möjligt för att deras tillstånd icke ytterligare skall kompliceras och möjligheterna till arbetsanpassning därigenom försvåras, är detta en högst betydande olägenhet, om man vill vinna ett gott arbetsvårdsresultat. Denna olägenhet kommer att framstå med ännu större skärpa, då man genom en samordning av de arbetsvårdande åtgärderna i Stockholms stad strävar efter att genom ett bättre samband mellan sjukvården och arbetsvården omedelbart uppfånga de patienter inom sjukvården, som äro i behov av arbetsvård i en eller annan form. Härtill kommer att — sedan resurserna för arbetsvård i form av arbetsterapi, arbetsträning, omskolning etc. utbyggs till en större kapacitet än för närvarande — ett betydligt

större antal personer kommer att bli föremål för arbetsvårdande åtgärder. I samband härmed kommer med säkerhet antalet personer, som remitteras till psykotekniska institutet för anlagsprövning, att avsevärt ökas.

Stadens socialläkare hos såväl fattigvårdsnämnden som barnavårdsnämnden liksom tjänstemän inom socialförvaltningen, vilka haft att handlägga frågor rörande yrkesutbildning m. m., ha vid samtal understrukit, att samarbetet med psykotekniska institutet varit av stort värde för deras verksamhet.

Med stöd av vad som anförts får planeringskommitténs kansli därför såsom sin uppfattning framhålla, att det för Stockholms stads vidkommande föreligger ett behov av utbyggnad av psykotekniska institutet, så att nuvarande väntetider kunna reduceras och institutets kapacitet kan medge att i framtiden mottaga det ökade antal klienter, som kan förväntas med anledning av effektiviseringen av stadens arbetsvård.

Forskning

Redan en konsultationsverksamhet av nuvarande omfattning kräver en fortlöpande forskning i nära anslutning till den praktiska tillämpningen. Detta är särskilt påtagligt, när det gäller insättande av psykologiska metoder i samband med urval t. ex. av elever eller personal, där det föreligger relativt små möjligheter att utan ingående kontroll av tillämpbarheten flytta över en metod från en situation till en annan. Men även den allmänna anlagsundersökningen i vägledningssamband är beroende av ingående forskning såväl i fråga om de enskilda metoder den använder som i fråga om rådgivningen såsom helhet och de givna rådets lämplighet på längre sikt. Sistnämnda slag av forskning uppvisar både hos oss och utomlands stora luckor. Den ställer sig också både svårare ur metodiska synpunkter och mera kostnadskrävande än den i och för sig viktiga forskningen rörande enskilda prövningsmetoder. Utredningen anser

en utvidgad forskning i bägge hänseendena i högsta grad önskvärd.

De enskilda prövningsmetoder, som i nuläget användes i psykotekniska sammanhang, är i många fall ej tillräckligt kontrollerade och standardiserade. Detta är i och för sig naturligt med hänsyn till de stora kostnader, som en forskning av tillfredsställande omfattning rörande varje enskild prövningsmetod skulle draga. Vad som därför på detta område nu behövs är snarare en koncentration till ett relativt litet antal metoder, som i gengäld är väl utarbetade, standardiserade och till sin art kända, än ett tillskapande av nya metoder, där dessa för rådgivningsverksamheten oeftersättliga krav på tillförlitlighet — eller kunskap om graden av tillförlitlighet — är mindre väl tillgodosedda. Erfarenheten av utvecklingen på testområdet pekar också på att möjligheterna till verkligt nyskapande är relativt begränsade, och de av och till lanserade nyheterna synes i regel ej ge något väsentligt annorlunda än de metoder, som redan prövats. I första hand är här en konsolidering av ett antal standardmetoder nödvändig, vilket inte utesluter användning i experimentellt syfte av enstaka nyheter, utan att dessa innan de är lika kända som de tidigare metoderna får påverka anlags- och personlighetsbedömningen.

En koncentration och konsolidering av testbeståndet för anlagsundersökningar är så mycket mera nödvändig som man nog har att räkna med en utvidgning av konsultationsverksamheten ej endast vid nuvarande institut eller andra sådana, som kan utrustas med egna forskningsresurser, utan även genom inrättande av mindre organ, som uteslutande ägnar sig åt konsultationsverksamhet. En sådan utveckling, som skisserats redan av 1940 års skol-

utredning (SOU 1945:43) och kommittén för partiellt arbetsföra (SOU 1947:18), kräver tillgång till beprövade metoder, som det bör bli de forskande psykotekniska institutens sak att utarbeta och standardisera.

Utöver den forskning, som direkt anknyter till provningsverksamheten och dess behov av metoder, har de nu arbetande psykotekniska instituten bl. a. bedrivit forskning rörande olycksfall men även rörande anpassningen av teknisk materiel, arbetsmetoder och yttre arbetsbetingelser efter psykologiska förutsättningar. Psykotekniken står här i nära kontakt med tekniken och fysiologin. Det är enligt utredningens uppfattning angeläget, att sådan forskning bedrivs även i vårt land. Detta har också i yttrande till utredningen understrukits exempelvis av arbetarskyddsstyrelsen och statens trafiksäkerhetsråd. Likaså har arbetsgivarföreningens personaladministrativa råd visat intresse för sådan forskning genom anslag till de psykotekniska instituten. Forskningen inom detta område torde med fördel bedrivas både av psykologiska laboratorier och psykotekniska institut med den inbördes avvägning, som exempelvis personal- och apparaturuppsättning gör lämplig. Om utredningen alltså icke betraktar denna arbetsuppgift såsom en lika specifik angelägenhet för de psykotekniska instituten, som anlagsundersökningarna och med dessa förenad forskning är, anser den å andra sidan, att instituten bör ha möjlighet att delta i detta arbete, varvid finansieringen dock till stor del bör ske genom olika specialanslag. Sådana kan tänkas komma att även i framtiden utdelas av t. ex. trafiksäkerhetsrådet, det personaladministrativa rådet samt av det forskningsråd för psykologi och pedagogik, som föreslås i det följande.

Utbildning

De psykotekniska institutens roll i samband med psykologutbildningen har behandlats i avsnitten om praktiska utbildningsmoment. Institutet behövs här för den handledda praktiska utbildning, som skall ske under det fjärde studieåret. Vid instituten skulle den längre delen av praktiken för linje C (arbetspsykologisk inriktning) förläggas samt kortare praktik för en del av de studerande på flertalet övriga linjer. Sammanlagt kan ett behov att förlägga mellan 46 och 65 praktikmånader (jfr sid. 102) till instituten beräknas uppkomma, vilket avsevärt överstiger de nuvarande institutens kapacitet och kräver en utbyggnad av den psykotekniska verksamheten.

Sammanfattning

En utbyggnad av den psykotekniska verksamheten har i det föregående befunnits nödvändig med hänsyn till behovet av ökade resurser för yrkesvalspsykologisk konsultationsverksamhet, för praktisk-psykologisk forskning och för praktisk utbildning av blivande psykologer. När det gäller konsultationsverksamhet och utbildning, finns starka skäl för en decentralisering av verksamheten. Institut behövs sålunda i anslutning till samtliga lärosäten, som bedriver psykologutbildning, vilket innebär, att nya institut bör upprättas i Uppsala och Lund. Om sådana tillkommer, skulle därjämte viktiga önskemål med hänsyn till konsultationsverksamhetens spridning bli tillgodosedda. Ur denna synpunkt behövs emellertid institut också i Norrland, förslagsvis i Umeå. Utredningen kommer i det följande att beröra även sådana instituts ställning och organisation, samtidigt som den föreslår organisation och medelstilldelning för institut i universitets- och högskolestäderna, vilka är de

ur utbildningssynpunkt närmast påkallade.

När det gäller frågan om institutens storlek, kan vissa utgångspunkter erhållas i de nuvarande institutens undersökningskapacitet och de anmälda behoven av undersökningsresurser. Om institut upprättas i landsorten och göteborgsinstitutet förstärkes, kan stockholmsinstitutet beräknas bli avlastat en del av landsortsklientelet, men samtidigt torde ökade anspråk komma att ställas från Stockholms stad. Uppbyggnaden av de nya instituten och förstärkningen av institutet i Göteborg kan å andra sidan ej på en gång göras så stor, att deras kapacitet helt täcker de regionala behoven. Vissa typer av undersökningsfall torde alltjämt få remitteras till Stockholm, också med hänsyn till detta instituts speciella utrustning med undersökningsapparatur t. ex. på det psykomotoriska området.

Utredningen har utifrån sådana överväganden funnit sig böra föreslå, att

institutet i en första etapp utrustas för följande kapacitet räknad efter antalet individualundersökningar per år. För institutet i Stockholm motsvarar denna ungefärligen antalet klienter under 1954.

	Beräknad årskapacitet
Stockholm.....	800
Göteborg.....	500
Uppsala.....	250
Lund.....	250
Sammanlagt	1 800

För ett institut i Norrland kan det antas vara lämpligt att starta med ungefär samma kapacitet som de övriga nya instituten. Allteftersom institutens arbete stabiliseras och ytterligare undersökningsbehov anmäler sig, får det ankomma på institutens styrelser att föreslå den ytterligare utbyggnad av instituten, som visar sig lämplig.

Kap. 13. De psykotekniska institutens ställning

De psykotekniska instituten i Stockholm och Göteborg har nu närmast karaktären av fristående institut och är till skillnad från utbildningsinstitutionerna ej inordnade i högskolans resp. universitetets gemensamma avlönings- och omkostnadsstater. Institutet i Stockholm har en direktion, som till stora delar företräder utanför högskolan liggande verksamhetsgrenar. Konsultationsuppdragen inför också ett element i verksamheten, som avviker från de akademiska läroanstalternas huvuduppgifter, nämligen vetenskaplig forskning och undervisning. Konsultationsverksamheten medför andra krav i fråga om personalens anställningsförhållanden än som gäller vid utbildningsinstitutionerna, och svårigheter att nå en lämplig form för reglering av dessa förhållanden har visat sig föreligga inom de akademiska läroanstalternas ram. Detta har kommit utredningen att överväga även andra alternativ än det nu tillämpade vad beträffar såväl de nuvarande som de nytillkommande institutens framtida ställning. Följande fyra alternativ har utredningen funnit värda en mera ingående granskning. Möjligheterna är dock därmed ingalunda uttömda.

- I. Särskilda universitets- och högskoleinstitut för psykoteknik (i huvudsak nuvarande instituts ställning).
- II. Psykotekniska underavdelningar till de psykologiska instituten vid universitet och högskolor.

III. Fristående statliga psykotekniska institut.

IV. Fristående kommunala psykotekniska institut.

Av dessa alternativ är för ett ev. Norrlands-institut än så länge endast III och IV tillämpliga. Principiellt torde intet hindra, att instituten får en något olika ställning på olika platser alltefter de växlande lokala förhållandena, även om enhetlighet ur många synpunkter kan vara att förorda.

Vi skall i det följande diskutera alternativen ur ett antal olika, låt vara knappast av varandra oberoende synpunkter. Självfallet kan även andra sådana anläggas. Den ordningsföljd, i vilken synpunkterna tas upp, återspeglar ej någon gradering av deras inbördes vikt. Samtidigt bör framhållas, att när i det följande talas om universiteten avses även Stockholms högskola.

Möjligheter till kontakt och samordning med annan verksamhet

Ur konsultationsverksamhetens synpunkt är de båda universitetsalternativen (I, II) mindre lämpliga såtillvida som ett universitet i övrigt ej har motsvarande arbetsuppgifter och denna verksamhet därför saknar direkta paralleller och anknypningspunkter där. Å andra sidan kan konsultationsverksamheten vara ägnad att stimulera ej bara den praktiskt inriktade forskningen och utbildningen utan även den teo-

retiska och kan därför vara till nytta för ett universitet även i dess mera renodlat vetenskapliga funktioner. Man kan här ta verksamheten vid de medicinska utbildningsklinikerna som parallellföreteelse. För övrigt bör ej bortses från ett möjligt framtida behov att utnyttja institutet även för psykologiska undersökningar i samband med rådgivning för universitetens egna studerande — en viktig åtgärd till förbättring av studietidens utnyttjande och minskning av bortfallet före examen, som tillgripits bl. a. av ett flertal större amerikanska universitet. Den psykotekniska rådgivningen i Uppsala har också till stor del varit inriktad på sådana frågor.

De övriga alternativen har närmare samband med konsultationsverksamhetens uppdragsgivare, ehuru vart på sitt område. Alt. III skulle underlätta kontakterna med statliga institutioner, t. ex. arbetsförmedling och arbetsvård, alt. IV med kommunala institutioner, t. ex. barnavårdsnämnd. Viktigast bland dessa kontakter är i nuläget de som avser statliga institutioner, vilket skulle tala för alt. III.

Med hänsyn till de vetenskapliga kontakterna synes alt. II vara det lämpligaste. Alt. III och IV är i detta hänseende mer beroende av personalförhållanden och personliga kontakter än de övriga.

Även med hänsyn till utbildningen är det alternativ som mest intimt anknyter till högskolan (II) att föredra. Detta medger ett utnyttjande av institutets resurser för den reguljära psykologutbildningen i fråga om inte bara anslagsdiagnostik utan även andra delar av den tillämpade psykologin. De övriga alternativen kan inte utan vidare utnyttjas för annat än handledd praktik under tillämpningsåret av psykologutbildningen.

Möjligheter till finansiering av instituten

Den vid de psykotekniska instituten bedrivna forskningen och utbildningen bör i huvudsak bekostas av staten. Med hänsyn härtill är alt. I—III att föredra, dock med viss övervikt för II när det gäller utbildningen och den mera laboratoriemässiga forskningen. Beträffande denna gren av forskningen bör dock observeras, att den till stor del förutsättes bli bekostad genom speciella forskningsanslag och inte i så hög grad bör komma att belasta institutens ordinarie utgiftsstat.

Inom konsultationsverksamheten torde väl alltjämt undersökningar, som göres på uppdrag av enskilda personer eller företag, böra avgiftsbeläggas. Där emot kan det ifrågasättas, om ej kostnaderna för konsultationer från statliga och kommunala organ bör betalas anslagsvägen i stället för genom avgifter. Denna fråga skall närmare övervägas i samband med kostnadsberäkningarna. I detta sammanhang är den av betydelse såtillvida som de olika bidragsgivarnas tillskott bör bli någorlunda proportionella mot deras andel i institutens klientel. I nuläget dominerar, såsom tidigare visats, de statliga institutionerna, vilket skulle tala för en statlig anknytning av instituten, och det troliga är, att så alltjämt kommer att bli fallet, då det ligger i verksamhetens art, att arbetsmarknadsverket tenderar att dominera bland uppdragsgivarna. Institutet synes alltså även för konsultationsverksamhetens finansiering i främsta rummet vara beroende av staten.

Bland de statliga alternativen är I—II mindre gynnsamma, såtillvida som anslagsbehov till konsultationsverksamheten kan väntas få svårt att hävda sig vid de olika akademiska instansernas prövning av dem i relation till forskningens och den högre undervisningens

anslagsbehov. Alt. III däremot medger direkta äskanden hos Kungl. Maj:t. Måhända kunde samma möjligheter skapas i universitetsalternativen genom att en särskild styrelse inrättades för varje institut, vilken för den konsultativa delen av verksamheten och även därtill hörande metodforskning kunde få sina anslagsäskanden prövade i annan ordning än respektive universitets övriga anslag. Därvid minskas emellertid universitetets möjligheter att anslagsvägen influera på större delen av institutets verksamhet.

Möjligheterna att erhålla tillfälliga forskningsanslag slutligen torde stå i viss relation till institutets vetenskapliga kontakter, som nog blir bäst tillgodosedda i universitetsalternativen.

Möjligheter till kostnadsminskning genom utnyttjande av gemensamma resurser

Alternativ I—II erbjuder ur kostnadssynpunkt vissa fördelar, som ej finns hos alt. III eller IV. Ett fristående institut måste nämligen sannolikt göras självförsörjande med avseende på alla slags fackliga och administrativa resurser.

Eit institut enligt alt. I skulle kunna falla tillbaka på universitetets kassa och erhålla lokaler inom universitetet. Dessa fördelar gäller även alt. II, men här kan också exempelvis kansli- och verkstadspersonal vara gemensamma för å ena sidan det psykologiska institutet, å andra sidan den psykotekniska underavdelningen liksom viss apparatur och andra resurser för forskning och undervisning, vilket även berörts i tidigare moment.

Möjligheter att rekrytera lämplig personal och skapa lämpliga anställningsformer för denna

De bästa möjligheterna att erhålla lämplig psykologiskt utbildad personal, särskilt för forskningsverksamheten, torde erbjudas genom alt. II. Därvid

är det dels lätt att få kontakt med studerande, som är lämpliga för arbete vid institutet, dels kan anknypningen till universitetet ur meriteringssynpunkt erbjuda en lockelse för de forskningsinriktade.

När det gäller att skapa lämpliga anställningsformer för psykologpersonalen, särskilt inom konsultationsverksamheten, medför anknypningen till ett universitet däremot vissa komplikationer. Institutet behöver heltidstjänstgörande psykologer, vilkas löner då icke kan sammanfalla med assistenters och amanuensers vid högskolan, eftersom dessa senare har en tjänstgöringsskyldighet om endast 1 000 timmar per år eller mindre. Alt. III och IV innebär inga sådana olägenheter. Med hänsyn till kansli- och teknisk personal torde de olika alternativen vara likvärdiga på denna punkt.

Sammanfattning

Mot urvalet av aspekter i den föregående diskussionen kan möjligen invändas, att en synpunkt och därtill den viktigaste ej har beaktats, nämligen institutets effektivitet. Denna har inte diskuterats separat av två skäl. Dels torde den i hög grad vara en funktion av de faktorer som redan behandlats. Om goda möjligheter till kontakt och samverkan, till smidig finansiering av verksamheten och till rekrytering av lämplig personal skapas, är detta till förmån för institutets effektivitet. Dels torde emellertid effektiviteten som helhet vara svårare att någorlunda objektivt bedöma än de olika delfaktorerna, då icke bara deras komplicerade samverkan utan också olika andra — exempelvis personliga — faktorer här spelar in.

Den föregående diskussionen synes visa, att å ena sidan konsultationsverksamhetens, å andra sidan utbildningens

och i någon mån forskningens synpunkter ej så väl kan tillgodoses samtidigt i något av alternativen. Med hänsyn till konsultationsverksamheten är från universiteten fristående institut att föredra, med hänsyn till verksamheten i övrigt är en anknytning till universiteten i varje fall mera förmanlig än de helt fristående instituten. För ett eventuellt norrlandsinstitut är som nämnts än så länge endast III och IV aktuella. När det gäller universitetsstädernas institut, bör med hänsyn till finansieringssynpunkterna i viss mån relationen mellan de olika verksamhetsgrenarnas andelar i institutets kostnader få påverka valet mellan alternativen. I nuläget dominerar både i Stockholm och Göteborg konsultationsverksamhetens andel på ett markerat sätt. Sannolikt blir detta fallet även i fortsättningen, och samma utveckling torde vara att emotse i Uppsala och Lund med hänsyn till det konstaterade stigande behovet av anlagsundersökningar. Detta skulle tala för de fristående alternativen och närmast III med hänsyn till uppdragsgivarnas sannolika sammansättning och kontakten med statliga forsknings- och utbildningsorgan. Om man stannar inför detta alternativ, synes man emellertid böra skapa vissa garantier för att instituten skall kunna utnyttjas också i utbildningssammanhang och hålla erforderlig kontakt med den akademiska forskningen. Detta bör kunna ske genom att, såsom i kap. 8 anförts, befattningen som föreståndare för ett institut förenas

med laboratorsbefattning i psykologi vid motsvarande universitet, varigenom föreståndaren ålägges undervisningskyldighet vid universitetet och i detta hänseende underställes professorn i psykologi. I Stockholm, där detta arrangemang på grund av verksamhetens omfattning (jfr sid. 123) ej synes möjligt, bör föreståndaren anlitas för viss undervisning vid högskolans psykologiska institution. Vidare bör institutens stadgar tillförsäkra psykologistuderande rätt till praktik vid instituten. Slutligen bör den akademiska forskningen vara företrädd i styrelserna för de olika instituten, så att den har möjlighet att influera verksamheten. Under sådana förutsättningar torde alt. III, fristående statliga psykotekniska institut, utgöra den lämpligaste organisationsformen. En anknytning till utbildningsinstitutioner, liknande den som här förutsättes ske, har paralleller såväl inom den medicinska som inom den teknisk-naturvetenskapliga undervisningen och torde där ha visat sig vara en lämplig form att bringa undervisning och tillämpning i kontakt med varandra.

I de följande organisationsförslagen har utredningen utgått från att de psykotekniska instituten i Stockholm och Göteborg bör bli fristående statliga institut och att institut med samma ställning skall upprättas i Uppsala och Lund. Det institut, som utredningen funnit erforderligt i Norrland, kan ha motsvarande ställning men kan också tänkas organiserat som ett kommunalt institut, med betydande statsbidrag.

Kap. 14. De psykotekniska institutens organisation

Institutens ledning

Vart och ett av de psykotekniska instituten bör ledas av en särskild *styrelse*. Antalet ledamöter i styrelsen bör begränsas till fem, vilka för en tid av fyra år utses av Kungl. Maj:t. Bland ledamöterna bör i förekommande fall en företrädare den eller de kommuner som genom fasta anslag bidrar till institutets finansiering (jfr kap. 15), en ledamot det universitet, med vilket institutet närmast samarbetar i utbildnings- och forskningshänseende. Dessa ledamöter utses på förslag av de institutioner de skall företrädare. Övriga ledamöter bör utses bland företrädare för viktigare tillämpningsområden för institutets verksamhet. Styrelsen bör biträdas av en administrativt kunnig sekreterare, som utses av styrelsen.

Det bör åligga styrelsen att leda och övervaka verksamheten vid respektive institut och i samråd med föreståndaren meddela erforderliga föreskrifter för arbetets planläggning och bedrivande. Styrelsen bör vidare avge förslag angående tillsättning eller entledigande av sådana befattningshavare vid institutet, som utnämnes eller förordnas av Kungl. Maj:t, samt själv tillsätta och entlediga övriga befattningshavare vid institutet. Styrelsen skall hos Kungl. Maj:t och eventuella kommunala myndigheter äska erforderliga anslag eller bidrag till institutets verksamhet samt övervaka, att för verksamheten anvisade medel handhas och redovisas i behörig ordning.

Vid styrelsens sida bör vid institutet i Stockholm, som får antagas komma att i vissa hänseenden fungera som riksinstitut, och vid övriga institut i den mån så befinnes behövt finnas ett *råd* företrädande expertis på olika forsknings- och tillämpningsområden av betydelse för institutets verksamhet. Exempel på områden av betydelse ges av den nuvarande sammansättningen av direktionen för institutet i Stockholm (jfr sid. 106). Antalet ledamöter behöver här ej lika starkt begränsas som i styrelsen, men ett antal av 10 å 15 synes vara fullt tillräckligt. Rådet bör första gången utses av styrelsen. Därefter kan detta förnya sig självt. Som ordförande i rådet fungerar lämpligen någon av styrelseledamöterna. Institutets sekreterare bör tillika vara sekreterare i rådet.

Rådet bör hållas fortlöpande informerat om institutets verksamhet samt bör beredas tillfälle att uttala sig i för verksamheten principiellt betydelsefulla frågor, särskilt av den art som kan komma att beröra institutets uppdragsgivare eller som är av vikt med hänsyn till forskningen på angränsande områden.

Föreståndare

Med hänsyn till önskvärdheten av samverkan med motsvarande universitetsinstitutioner, särskilt när det gäller institutets forsknings- och utbildningsverksamhet, synes det såsom tidigare anförts lämpligt att om möjligt lösa

chefsfrågan för instituten genom en anknytning till motsvarande universitet. Vid de psykologiska institutionerna skall enligt förslag i tidigare avsnitt av betänkandet inrättas laboratorsbefattningar med viss inriktning på tillämpad psykologi. Dessa laboratorers forskning bör därvid kunna bedrivas i anslutning till de psykotekniska institutens verksamhet. Ifrågavarande befattningar vid universiteten bör kunna förenas med skyldighet för innehavaren att tillika tjänstgöra som föreståndare för resp. psykotekniskt institut. Vid Stockholms högskola bedömes däremot verksamheten vid såväl psykologiska institutionen som psykotekniska institutet få sådan omfattning, att en dylik förening av laboratorsbefattningen med föreståndaruppgiften ej lämpligen bör ifrågakomma. Därtill kommer att institutet i Stockholm som nämnts bör få en central ställning, vilket medför ytterligare krav på föreståndaren. Särskild föreståndarbefattning bör sålunda inrättas vid psykotekniska institutet i Stockholm. Då tyngdpunkten i uppgifterna även i detta fall bör ligga på forskningen, föreslås befattningen inrättad som en laboratorsbefattning i lönegrad Ca 34. I övriga fall bör uppgiften att tjänstgöra som föreståndare för psykotekniska institutet tillsvidare ingå som ett tjänsteåliggande för laboratorsbefattningen vid motsvarande psykologiska institution.

En tjänstereglering som den antydda förekommer på vissa områden, där praktisk verksamhet på liknande sätt bedrives i anslutning till forsknings- och undervisningsverksamhet. Inom den medicinska undervisningen tillämpas sålunda sedan gammalt den ordningen, att kliniska professors- eller laboratorsbefattningar är förenade med föreståndarskap för motsvarande klinik eller avdelning vid undervisnings sjukhus, varvid det ankommer på pro-

fessorn (laboratorn) att i egenskap av överläkare (föreståndare) leda och ansvara för den sjukvårdande verksamheten vid avdelningen. Vid karolinska sjukhuset utgår exempelvis förutom professorslön från karolinska institutet arvode för överläkar- eller föreståndarsysslan med som regel 1 500 kronor för år.

På föreståndaren bör i denna hans egenskap ankomma att leda, övervaka och ansvara för institutets verksamhet i dess helhet samt i övrigt svara för de administrativa uppgifter som i allmänhet ankommer på chef för en självständig myndighet. Däremot torde man icke få förutsätta, att föreståndaren skall i någon större utsträckning aktivt deltaga i den praktiska undersökningsverksamheten annat än då detta sker i anslutning till de forsknings- och undervisningsuppgifter, som åligger honom redan i hans egenskap av laborator. För de särskilda uppgifter, som innefattas i föreståndarsysslan, bör särskilt arvode utgå. I avvaktan på närmare erfarenheter av arbetets omfattning torde detta kunna bestämmas till 1 200 kronor för år.

När det gäller chefskapet för institutet föreslår utredningen alltså följande:

Laborator i Ca 34 vid institutet i Stockholm.

Föreståndararvoden om 1 200 kronor för år vid övriga institut.

Inrättas institut utanför universitetsstäderna, bör föreståndarskapet kunna där förenas med befattningen som konsultpsykolog i Ce 31 (jfr nedan), varvid tilläggsarvoden enligt ovan angivna grunder förutsättes böra utgå.

Övrig psykologiskt utbildad personal

Behov av ytterligare psykologpersonal vid instituten uppkommer inom två huvudområden, nämligen praktisk verksamhet respektive forskning. Detta innebär ej, att en gränsdragning mellan den

tillämpande och den forskande sidan inom instituten i och för sig är önskvärd. Men av praktiska skäl måste viss personal vara avdelad för de olika funktionerna, såväl för att konsultationsverksamheten skall uppnå erforderlig regelbundenhet och kapacitet som för att forskningen skall kunna få fortgå i tillräcklig utsträckning, då den annars lätt kan få stå tillbaka för mer akuta personalbehov på tillämpningsidan. En växelverkan mellan avdelningarna måste givetvis hela tiden äga rum och behöver ej inom institut av den måttliga storlek det här gäller innebära några svårigheter.

Psykologer för konsultationsverksamhet

Då den praktiska undersökningsverksamheten utgör tyngdpunkten i institutens uppgifter och föreståndaren i första hand har att taga befattning med forskningsuppgifterna, bör såsom chef för sektionen för konsultationsverksamhet och närmast under föreståndaren ansvarig för denna del av institutets verksamhet finnas en kvalificerad psykolog. Denne bör ha vissa arbetsledande funktioner, såsom att förbereda och organisera undersökningsarbetet på sektionen, fördela klienterna på sektionens personal, ge personalen råd och anvisningar i arbetet, leda konferenser rörande undersökningsfallen, föra underhandlingar med uppdragsgivare, allt i den mån föreståndaren icke tages i anspråk för sådana uppgifter. På denna psykolog bör ankomma att själv verkställa utredningar, i första hand i de mer komplicerade och kvalificerade undersökningsfallen, samt att därjämte granska utlåtanden över verkställda undersökningar.

På ifrågavarande psykologbefattningar kan ej uppställas mindre krav än fil. lic.-examen jämte omfattande praktisk erfarenhet.

Med hänsyn till göromålens kvalitet och den löneställning, som tillämpas inom andra områden (arkivarier, universitetsbibliotekarier, lektorer), där motsvarande kompetenskrav uppställs, synes placering i Ce 31 böra ifrågakomma. Särskilt bör beaktas, att dessa psykologer intar en mycket självständig ställning och får det direkta ansvaret för den praktiska verksamheten, vilket förhållande blir särskilt framträdande, om — som utredningen tänkt sig — föreståndaren skall vara forskare. Tjänstebenenämningen bör vara konsultpsykolog. En befattning av detta slag bör inrättas vid varje institut.

De mera kvalificerade undersökningsuppgifterna kommer vid de större instituten att bli av sådan omfattning, att nyssnämnde befattningshavare i viss utsträckning måste avlastas, såväl i fråga om själva undersökningarna som beträffande arbetsledning och utlåtandegranskning för särskilda grupper av fall. Relativt avgränsade grupper kan inom ett större institut bildas av exempelvis yrkesväglednings-, arbetsvårds- och asocialitetsfall. Likaså kan man tänka sig att skilja ut praktikanthandledning resp. personal- och elevrekryteringsuppdrag till sådana mera självständigt handlagda grupper av arbetsuppgifter. För berörda uppgifter föreligger behov av ytterligare psykologbefattningar i ansvarig ställning. Kvalifikationskraven bör vara desamma som för konsultpsykolog i Ce 31 (fil. lic. och praktisk erfarenhet). Med hänsyn till de mera begränsade uppgifterna och det mindre ansvaret, bör dessa tjänster placeras i Ce 29 med benämningen konsultpsykolog. Den närmare avvägningen av antalet sådana tjänster torde böra ske först efter det erfarenheter vunnits av de olika institutens klientelsammansättning och den därav betingade lämpligaste organisationen av instituten. Re-

dan nu beräknar utredningen ett behov av tre sådana tjänster i Stockholm och en i Göteborg.

Återstående behov av psykologiskt utbildad personal inom konsultationsverksamheten, som kunnat framräknas ur den beräknade årskapaciteten, får fyllas — förutom i någon utsträckning med praktikanter under senare delen av deras tjänstgöring vid institutet — med personal i medhjälpande ställning. Denna får då i första hand avses för undersökningsuppgifter av mindre krävande natur, vilka fullgöres under tillsyn av konsultpsykologerna. Som kompetenskrav bör uppställas minst en utbildning motsvarande den utredningen föreslagit för assistentpsykologer. Behovet av sådan personal kan med utgångspunkt i den erforderliga kapaciteten vid instituten beräknas till tre tjänster i Stockholm, två i Göteborg och en i vardera Uppsala och Lund.

Psykologerna i medhjälpande ställning torde böra anställas som assistenter, varvid alltefter tjänstemannens kompetens bör tillämpas endera av följande befodringsgångar:

1) lönegrad Cg 21 under ett och ett halvt år och lönegrad Ce 23 under två år, varefter befodran till lönegrad Ce 25 sker;

2) lönegrad Cg 19 under ett och ett halvt år, lönegrad Ce 21 under två år samt lönegrad Ce 23 under två år, varefter befodran till lönegrad Ce 25 sker.

Befodringsgången enligt p. 1 bör tillämpas, därest tjänstemannen före anställningen avlagt fil. lic.-examen. I annat fall tillämpas befodringsgången enligt p. 2.

Tjänsteman i Ce 25 bör benämnas assistentpsykolog.

I fråga om inplacering och uppflyttning i befodringsgång bör för assistent i tillämpliga delar gälla bestämmelserna i kungörelsen 1947: 436 angående

reglerad befodringsgång för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst.

Sammanfattningsvis föreslår utredningen alltså följande psykologtjänster inom institutens konsultationsverksamhet.

	S	G	U	L
Konsultpsykolog Ce 31.	1	1	1	1
Konsultpsykolog Ce 29	3	1	—	—
Assistentpsykolog (assistent) Cg 19—Ce 25 .	3	2	1	1

Psykologer för forskning

I det föregående har förutsatts, att de psykotekniska instituten i universitets- och högskolestäderna vid sidan om konsultationsverksamheten och praktikanutbildningen skall bedriva forskning avseende dels psykologiska prövningsmetoder, dels arbetspsykologiska frågor, t. ex. rörande olycksfall. I första hand tillkommer det institutens föreståndare att svara för denna forskning. Delvis bör den, särskilt på det arbetspsykologiska området, också bekostas av speciella anslag för avgränsade forskningsprojekt — t. ex. från det forskningsråd som föreslås i det följande — vilka går vid sidan av institutens ordinarie stat. Med hänsyn till att institutet i Stockholm redan sedan länge bedriver ett flertal fortlöpande och för hela verksamheten betydelsefulla undersökningar, t. ex. av olika prövningsmetoders tillförlitlighet, måste dessutom viss fast psykologpersonal avses för sådana uppgifter. Institutet synes närmast behöva en psykolog med kvalificerad psykometrisk utbildning för självständig forskning rörande personalprövningsmetoder samt en forskningsassistent med kombinerad psykologisk och statistisk utbildning som biträde åt denne. Därutöver erfordras en forskningsassistent med experimentalpsykologisk inriktning som biträde inom den ar-

betspsykologiska forskningen. Motsvarigheter till dessa befattningar finnes redan i nuläget. Vart och ett av de övriga instituten synes till en början behöva en forskningsassistent, närmast såsom föreståndarens medhjälpare vid forskning rörande personalprövningsmetoder. Den psykolog, som inom Stockholms-institutet mera självständigt skall bedriva psykometrisk forskning, synes böra placeras i Ce 31 med benämningen forskningspsykolog. Forskningsassistenternas anställningsförhållanden bör regleras på sätt som gäller för motsvarande personal inom konsultationsverksamheten.

Utredningen föreslår alltså följande psykologtjänster för forskningsarbetet vid de psykotekniska instituten.

	S	G	U	L
Forskningspsykolog Ce 31	1	—	—	—
Forskningsassistent Cg 19—Ce 25	2	1	1	1

Kontors- och teknisk personal

För de kontorsmässiga uppgifterna kräves vid varje institut i första hand en kvalificerad befattningshavare i biträdesgraden, som skall fullgöra institutets centrala kontorsmässiga uppgifter som registrator och kassör. Det synes lämpligt att, såsom gäller vid andra verk av motsvarande storleksordning, dessa göromål sammanföres på en befattningshavare. Göromålen skall fullgöras självständigt och på eget ansvar. Kassörs-göromålen torde dock bli relativt enkla — främst ifrågakommer avlöningsgöromål samt kontroll och bokföring av inkomster i anslutning till konsultationsverksamheten. Därjämte bör på dessa befattningshavare ankomma vissa ytterligare kvalificerade uppgifter, såsom vissa sekreterargöromål och skötsel av bibliotek. För ifrågavarande uppgifter

bör inrättas en kansliskrivartjänst i lönegrad Ce 15 vid instituten i Stockholm och Göteborg. För motsvarande befattningshavare i Uppsala och Lund torde den mera begränsade omfattningen av tjänstens kvalificerade inslag, registrerings- och kassagöromålen, motivera en kontoristtjänst i Ce 13.

För övriga kontorsgöromål av icke rutinmässig art bör vid de större instituten finnas ett biträde i kanslibiträdesgraden, närmast avsett för mottagande av anmälningar m. m. inom konsultationsverksamheten. På detta bör också ankomma kvalificerad maskinskrivning, att efter generella anvisningar självständigt ombesörja enklare korrespondens, att under samma förutsättning uppsätta koncept till enklare skrivelser, upprätta viss enklare statistik m. m.

För de rent rutinmässiga biträdesuppgifterna bör anställas kontorsbiträden i reglerad befordringsgång, till en början ett vid institutet i Stockholm. I övrigt torde biträdesbehovet tills vidare få fyllas med tillfällig personal.

För arkiv och blankettförråd torde det vid Stockholmsinstitutet med hänsyn till arkiv- och blankettmaterialets art och omfattning vara motiverat med särskild befattningshavare. Befattningshavaren torde emellertid därjämte liksom i nuläget kunna anförtros vissa andra mera självständiga och kvalificerade göromål, t. ex. arbetsledning vid rättning av testresultat och vid vissa statistiska undersökningar. Tjänsten bör placeras i Ce 15 med tjänstebenämningen arkivföreståndare.

Institutet i Stockholm har en instrumentmakare, som i samband med regleringen av institutets personalförhållanden synes böra placeras i Ce 16. Övriga institut torde i viss utsträckning kunna anskaffa apparaturutrustning från institutet i Stockholm och i övrigt till

en början göra beställningar på öppna marknaden. Även ett samarbete med motsvarande universitetsinstitutioner bör vara möjligt.

Såsom biträdespersonal vid grupprovet och vissa apparatprov samt vid rättning av test erfordras laboratoriebiträden vid de större instituten. Dessa bör anställas i Ce 11.

Sammanfattningsvis föreslås alltså följande tjänster för kontors- och teknisk personal vid instituten.

	S	G	U	L
Instrumentmakare Ce 16.....	1	—	—	—
Arkivföreståndare Ce 15.....	1	—	—	—
Kansliskrivare Ce 15..	1	1	—	—
Kontorist Ce 13.....	—	—	1	1
Kanslibitråde Ce 11...	1	1	—	—
Laboratoriebiträde Ce 11.....	2	1	—	—
Kontorsbiträde Cf 4— Ce 8.....	1	—	—	—

Fasta arvoden

Till ordförande och ledamöter i styrelsen bör utgå dagarvoden enligt i kommittékungörelsen angivna grunder. Utredningen beräknar härför ett årligt belopp av 1 000 kr. för varje institut.

För arbetsuppgifter med administrativt inslag bör vid varje institut stå till förfogande en sekreterare med administrativa kvalifikationer. Denne bör även fungera som sekreterare i styrelsen och rådet. Såsom i allmänhet är fallet vid myndigheter av motsvarande storleksordning och konstruktion bör sekreteraren vara deltidsanställd. Formen med en heltidsanställd sekreterare i byråsekreterarkarriären, vilken före-

slagits av stockholmsinstitutets arbetsutskott, bör sålunda, i avvaktan på viss tids erfarenhet, nu icke ifrågakomma. På sekreteraren bör ankomma bl. a. att föra styrelsens protokoll, ansvara för expedieringen av styrelsens beslut, bereda och upprätta förslag till inkomst- och utgiftsstat för institutet samt anslagsäskanden, bereda och handlägga remisser och framställningar av allmänt innehåll samt i övrigt taga befattning med administrativa frågor av allmänt innehåll, som icke direkt avser institutets inre, löpande verksamhet.

Omfattningen av berörda sekreterargöromål torde bli högst skiftande vid de olika instituten men torde i varje fall avsevärt utvidgas i förhållande till vad nu är fallet i och med att instituten erhåller självständig ställning. Beaktas bör också, att sekreteraren utgör institutens enda administrativa och juridiska expertis. Med hänsyn härtill bör arvodet för sekreteraruppgifterna ej sättas för lågt. Årsarvodet torde kunna bestämmas till för institutet i Stockholm 3 500 kr., Göteborg 3 000 kr., Uppsala och Lund vardera 2 500 kr.

I likhet med vad som nu är fallet vid institutet i Stockholm, bör instituten ha tillgång till expertis på det medicinska området och på yrkesfrågor. Denna expertis bör genom årsarvoden knytas till instituten. Arvodet för medicinsk konsult bör i Stockholm sättas till 6 000 kronor, i Göteborg till 4 000 kronor och vid de nya instituten till 2 500 kronor per år. Även yrkesvägledningskonsultens arvode bör i viss grad anpassas efter institutens storlek och sättas till 2 500 kronor i Stockholm, 1 800 kronor i Göteborg och 1 000 kronor i vardera Uppsala och Lund.

Kap. 15. De psykotekniska institutens finansiering

Principerna för institutens finansiering

Utredningen har i det föregående funnit övervägande skäl tala för att de psykotekniska instituten i Stockholm och Göteborg göres till fristående statliga institut samt att institut med samma ställning upprättas i Uppsala och Lund. Staten bör sålunda inträda som garant för den verksamhet, som bedrivs vid dessa institut, och instituten därför i första hand finansieras med statsmedel. Den omständigheten att instituten inrättas som statliga bör emellertid självfallet icke utesluta att, i den mån så kan anses motiverat med hänsyn till uppgifternas art eller av annan anledning, verksamheten göres ur statens synpunkt sett helt eller delvis självbärande. Utredningen har därför till en början upptagit frågan om förutsättningarna för institutens finansiering i denna ordning.

Den psykotekniska verksamheten avser i huvudsak tillämpning av psykologiska forskningsresultat och undersökningsmetoder på praktiska problem, särskilt inom arbetslivet. Verksamheten består sålunda i dels psykologiska anlags- och personlighetsundersökningar i samband med yrkesvägledning och urval av elever och personal, dels forskning rörande metoder för psykologiska undersökningar samt ur psykologiska synpunkter lämpliga arbetsmetoder, dels ock utbildning inom denna specialgren. Den verksamhet, som hänför

sig till forskning och utbildning, torde få anses som en typisk statlig angelägenhet. De kostnader, som betingas av institutens forsknings- och undervisningsuppgifter, bör därför helt bestriidas av statsmedel. Mer tveksamt är, om den konsultativa verksamheten, som utför det dominerande inslaget i institutens uppgifter, bör i sin helhet finansieras med statsmedel eller om icke verksamheten i detta fall är av sådan beskaffenhet, att kostnaderna i någon mån bör täckas av kommunala bidrag, avgifter eller i annan ordning.

Vid bedömandet av sistnämnda fråga bör uppmärksammas, att de psykotekniska instituten betjänar ett flertal skilda intressenter. Behovet av psykotekniska undersökningar i yrkesväglednings-sammanhang har sålunda såsom framgår av kap. 11 och bilaga 9 framträtt inom allt fler samhällsområden. Störst bland institutens uppdragsgivare är arbetsmarknadsstyrelsens organ för yrkesvägledning och arbetsvård, men även en rad andra statliga och kommunala organ liksom enskilda institutioner och privatpersoner anlitar institutens tjänster. Den under de senaste åren starkt ökade tillströmningen av klienter har icke minst hängt samman med den effektivisering av åtgärderna för arbetsvård som ägt rum från både statliga och kommunala organs sida. En ytterligare expansion är här att vänta såsom utredningen erfarit bl. a. genom

kontakt med arbetsmarknadsstyrelsen och Stockholms stad.

Den psykotekniska verksamheten torde numera få betraktas som ett reguljärt led i de åtgärder, som på olika områden vidtages för individens arbetsanpassning. Endast institutens bristande resurser har gjort, att sådan rådgivning icke alltid kunnat utnyttjas. De samhällseliga insatserna på detta område är emellertid starkt splittrade mellan ett flertal såväl statliga som kommunala intressenter liksom enskilda organisationer. De statliga åtgärderna är sålunda fördelade på en rad olika myndigheter som medicinalstyrelsen (vanföra m. fl.), socialstyrelsen (socialt missanpassade, åldersbelastade m. fl.), fångvårdsstyrelsen (socialt missanpassade), skolöverstyrelsen (blinda och döva), medan arbetsmarknadsstyrelsen och pensionsstyrelsen svarar för de mera allmänna åtgärderna. Inom landsting och primärkommuner har redan vidtagits eller är under övertvägande omfattande åtgärder i motsvarande syfte. Behovet av en samordning har uppmärksamrats såtillvida, som inom arbetsmarknadsstyrelsen en särskild delegation inrättats sedan 1952 med uppgift att bl. a. verka för en samordning av statliga, kommunala och andra åtgärder på arbetsvårdens område. Någon klar gränsdragning de olika intressenterna emellan kan dock knappast påvisas, och ingen vare sig statlig eller kommunal myndighet kan heller sägas vara i egentlig mening huvudman eller ekonomisk garant för denna samhällsuppgift i dess helhet. Visserligen kan hävdas, att den enskildes yrkesval eller återinpassning i arbetslivet är av en sådan samhällsekonomisk betydelse, att det borde vara ett samhällsintresse i lika hög grad som exempelvis utbildningen, att staten inträder som huvudintressent samt påtar sig det ekonomi-

ska ansvaret härför. Å andra sidan kan man ej bortse ifrån, att, i den mån sådana åtgärder icke kommer till stånd och individen faller samhället till last, kostnaderna därvid ytterst kommer att belasta den kommunala budgeten. Kommunerna torde sålunda ha ett primärt intresse av att arbetsvårdande åtgärder vidtages.

Mot bakgrunden av ett sådant betraktelsesätt och under beaktande av den faktiska intressefördelningen på detta område finner utredningen upprätthållandet av den psykotekniska undersökningsverksamheten knappast vara en exklusivt statlig angelägenhet, som skulle motivera, att staten ensam åtager sig det ekonomiska ansvaret härför. Även det kommunala intresset av en sådan verksamhet är starkt framträdande, och det kan antas att, om dessa institut ej funnes, kommunerna skulle få tillgodose föreliggande behov i egen regi eller i annan ordning. Det förefaller därför utredningen rimligt, att kommunerna lämnar sin medverkan vid utbygget av den psykotekniska verksamheten och att kostnaderna för denna verksamhet därvid i princip delas mellan stat och kommun i förhållande till det intresse, var och en har av verksamhetens upprätthållande. Om i framtiden en förskjutning av respektive intresseområden skulle komma till stånd, exempelvis så att staten till övertvägande del övertar huvudmannaskapet för samhällets åtgärder på arbetsvårdens område och det ekonomiska ansvaret härför, bör självfallet en motsvarande ändring av bidragsgrunderna övertvägas.

Bidrags- och avgiftsfrågor

För de klienter som remitteras till instituten från de kommunala organen — vare sig landstingens eller primärkommunernas — bör vederbörande

kommun sålunda bidra med ett belopp, som är så avvägt, att det i princip täcker samtliga kostnader för respektive undersökningar. Om denna kostnad skall stanna på kommunen eller slutligt belasta klienten, får bli kommunens sak att avgöra. Bidraget bör lämpligen utgå med visst belopp per undersökningsprestation. Då de faktorer, som tillsammans påverkar kostnaderna i varje särskilt undersökningsfall, icke torde uppvisa alltför stora inbördes variationer, torde beloppet böra framräknas generellt på grundval av de genomsnittliga kostnaderna under viss period. Väsentliga förskjutningar i beräkningarna torde knappast inträda annat än i samband med löne-regleringar eller ändrade personalförhållanden hos instituten. Kostnaden (frånsett pensionskostnader) torde — med utgångspunkt i den av utredningen föreslagna organisationen — kunna uppskattas till ca 225 kronor per klient.

I vissa fall bör lämpligen kommunbidragen fastställas i andra former. Det kan nämligen icke bortses från att särskilt de kommuner, där instituten förlägges, eller angränsande kommuner får ett mera påtagligt utbyte av instituten än övriga kommuner, där avstånden icke sällan försvårar för de kommunala myndigheterna att taga institutens tjänster i anspråk på sätt som varit önskvärt. Överhuvud torde förstnämnda kommuner mera regelbundet kunna utnyttja institutens resurser för sina syften än vad fallet är i övriga kommuner. Så är exempelvis nu läget beträffande institutet vid Stockholms högskola, där stadens klienter varje år utgör ett betydande inslag i verksamheten. Förhållandet torde bli likartat i de kommuner, där psykotekniska institut planeras.

Det synes utredningen rimligt och lämpligt att i dylika fall, där en kommun kan beräknas utnyttja instituten mer regelbundet, kommunbidragen i

stället utgår i form av ett fast årligt bidrag. I gengäld bör kommunen medgivas rätt att till institutet remittera ett högsta antal klienter, som svarar mot det fasta bidraget. Detta bör avvägas i förhållande till självkostnaderna för dessa klienter. Bidraget bör utgå även om kommunen ej utnyttjar den medgivna rätten. Å andra sidan bör, i den mån kommunen faktiskt remitterar fler klienter än vad som medgivits, ersättning för dessa överskjutande fall uttagas enligt de grunder, som tillämpas beträffande bidragen från övriga kommuner. Även i övrigt, t. ex. beträffande ev. turordning mellan olika till institutet anmälda undersökningar, bör dessa överskottsklienter bedömas lika med klienter från övriga kommuner. Det fasta bidragets storlek liksom de närmare villkoren i övrigt torde lämpligen böra fastställas i avtal mellan vederbörande institut och berörd kommun. Självfallet bör därvid antalet av avtalet omfattade klienter avvägas så, att icke därigenom möjligheterna för kommuner i övriga delar av upptagningsområdet att begagna sig av institutet otillbörligt beskäres. I detta sammanhang hänvisar utredningen även till vissa generella begränsningar, som föreslås på sid. 132.

Ett spørsmål, som i detta sammanhang bör lösas, är om verksamheten till någon del bör finansieras med avgifter, som uttages av klienterna. För närvarande utgår en avgift av 140 kronor för klient, som remitterats av statlig eller kommunal myndighet, samt 160 kronor för s. k. privatfall. Därtill kommer i Stockholm tillägg för vissa specialtestningar. De statliga organen betalar i regel kostnaderna för sina remitterter. Från flera håll har emellertid uttalats önskemål om en sänkning av avgifterna eller ett borttagande av dem för offentliga organ, som anlitar instituten.

Om kommunerna (primärkommuner,

landsting) på sätt utredningen förutsatt skall bidra till kostnaderna, saknar avgiftsfrågan betydelse vad beträffar sådana klienter, som remitteras från kommunala myndigheter. Huruvida avgift i sådant fall skall uttagas till täckande av kommunens kostnad får som nämnts bli kommunens sak att avgöra samt i förekommande fall bedömas utifrån de förutsättningar, som inom kommunen i allmänhet tillämpas i sådant fall. Avgiftsfrågan torde sålunda äga aktualitet beträffande dels klienter från statliga organ, dels s. k. privatfall.

Vad de statliga klienterna beträffar bör uppmärksammas, att f. n. vederbörande statliga myndighet i regel betalar kostnaderna för undersökningarna jämte i vissa fall till och med resekostnaderna för inställelsen av medel, som myndigheterna äger disponera för ändamålet. Någon återbetalningsskyldighet förekommer icke. Undersökningarna är sålunda i praktiken kostnadsfria för den enskilde klienten, och kostnaderna stannar praktiskt taget helt på statsverket. Ett sådant förhållande synes utredningen också stå väl i överensstämmelse med principerna för den bidragsgivning, som i övrigt förekommer på hithörande samhällsområden, och utredningen saknar därför anledning att i detta sammanhang ifrågasätta någon ändring i gällande avgiftsprincip. Klientensammansättningen torde för övrigt vara sådan, att någon avgift lämpligen icke bör uttagas.

Även om sålunda i princip avgift icke bör uttagas från institutens sida, synes omständigheterna i vissa fall dock kunna motivera, att den enskilde rimligen bör bidra till kostnaden. Möjlighet bör därför hållas öppen att i ett sådant läge debitera en klient skälig avgift. Detta skulle emellertid förutsätta viss behovsprövning. Då instituten icke lämpligen torde bära belastas med så-

dana uppgifter, synes dylika ersättningsfrågor, som torde bli aktuella endast i undantagsfall, bära ankomma på vederbörande statliga fackmyndigheter och därvid bedömas i anslutning till myndighetens ersättningsfrågor för de egna utgifterna och enligt de normer, myndigheten därvid i övrigt tillämpar. Även undersökningens angelägenhetsgrad ur den remitterande myndighetens synpunkt bör därvid kunna beaktas. När ersättning uttages, bör denna inlevereras till institutet.

I samband med att instituten förstatligas synes icke vidare nödigt att å riksstaten anvisa särskilda medel för myndigheternas ersättningar till instituten, utan dessa kostnader torde lämpligen bära direkt belasta institutens stater. Däremot behöver myndigheterna alltjämt disponera medel för att täcka resekostnader o. d. i samband med undersökningarna liksom för ersättningar till ev. kommunala institut. Även om utredningen fortsättningsvis räknar med en sådan anordning såsom den mest praktiska, motsätter den sig icke att man i stället väljer att alltjämt bygga finansieringen på avgifter även från statliga uppdragsgivare.

Vad därefter angår de s. k. privatfallen, d. v. s. klienter som direkt eller via någon enskild organisation hänvänder sig till instituten för anlagsundersökningar, synes knappast möjligt att upprätthålla principen om helt kostnadsfria undersökningar, då därmed instituten sannolikt skulle få en mycket kraftig tillströmning särskilt från de orter, där de är belägna. Andelen fall av den relativt okomplicerade art, som med nuvarande avgiftsprinciper sällan kommer till undersökning, skulle sannolikt stiga och utestänga eller försena fall av högre angelägenhetsgrad. En sådan ordning torde därför redan av praktiska skäl icke kunna ifrågakomma. Ett behovsprövat avgifts-

system å andra sidan torde av skäl, som i det föregående anförts, icke heller anses lämpligt. Enklast vore därför att av privatfallen uttaga en avgift, som i likhet med kommunbidragen i princip täcker samtliga undersökningskostnader. En sådan metod synes visserligen socialt mindre tilltalande men torde ändå kunna accepteras, då de ur samhällssynpunkt mest angelägna och komplicerade fallen i regel torde passera som remitterter via de statliga och kommunala myndigheterna. Sistnämnda förhållande torde för övrigt vara ur institutens synpunkt önskvärt, då därigenom viss överblick och angelägenhetsgradering erhålles. I den mån en privatklient ändå skulle sakna ekonomiska förutsättningar för en undersökning, torde vederbörande socialmyndigheter kunna lämna bidrag för ändamålet. Då det är viktigt att resurserna ej utnyttjas för fall där undersökning är mindre behövlig, bör instituten under vissa förutsättningar ha befogenhet att om så erfordras avvisa mindre angelägna undersökningsfall från statliga och kommunala institutioner — även inom ramen för de fasta kommunbidragen.

Slutligen torde i detta sammanhang böra beröras den del av institutens praktiska verksamhet, som består i prövning i samband med elevantagning och personalanställning eller över huvud specialuppdrag. I flera fall rör det sig här om lika omfattande individuella undersökningar som inom yrkesvals-

hjälp. Bland uppdragsgivarna finnes bl. a. privata företag och affärsdrivande verk. Kostnaderna för ifrågavarande uppdrag synes helt böra täckas av uppdragsgivarna. Beloppen torde böra fastställas av institutet i enlighet med de principer, som enligt ovan i allmänhet bör tillämpas vid sådana beräkningar.

Sammanfattningsvis föreslås sålunda, att verksamheten vid de psykotekniska instituten i princip finansieras med statsmedel. Detta gäller främst kostnaderna för den utbildning och forskning, som bedrivs vid instituten. Beträffande den konsultativa verksamheten bör dock kostnaderna i vissa fall bestridas i annan ordning. Kommunerna bör sålunda lämna bidrag som i princip täcker samtliga kostnader för berörda undersökningsfall, varvid vissa kommuner föreslås skola bidraga med fasta årliga belopp. Av privatklienter uttages en avgift, som täcker samtliga kostnader, och samma blir fallet för specialuppdrag. I övrigt uttages ingen avgift av enskild. Om sådan avgift skall uttagas av vederbörande huvudman, får bli dennes ensak att pröva.

Kostnadsberäkningar samt förslag till avlönings- och omkostnadsstater

Med utgångspunkt i organisationsförslaget samt i ovan angivna principer för finansieringen beräknar utredningen kostnaderna och intäkterna för de olika instituten sålunda:

	S	G	U	L	S:a
<i>Utgifter</i>					
Avlöningar	292 000	129 000	73 000	73 000	567 000
Omkostnader	29 000	23 000	17 000	17 000	86 000
	321 000	152 000	90 000	90 000	653 000
<i>Inkomster</i>					
Bidrag från vissa kommuner	30 000	13 000	7 000	7 000	57 000
Avgifter för utförda uppdrag (kommuner, enskilda)	30 000	15 000	9 000	9 000	63 000
	60 000	28 000	16 000	16 000	120 000
<i>Nettoutgifter</i>	261 000	124 000	74 000	74 000	533 000

Statens nettokostnader för instituten skulle sålunda uppgå till 533 000 kronor för år. Beaktas bör därvid, att till vissa statliga myndigheters förfogande nu stående medel för psykotekniska anlagsundersökningar skulle bortfalla, fränsett den del därav som åtgår för reseersättningar till klienterna o. d. samt ev. ersättningar till kommunala institut. Sålunda disponerar för budgetåret 1954/55 arbetsmarknadsstyrelsen för sådant ändamål 70 000 kronor och fångvårdsstyrelsen 10 700 kronor. Även nu utgående statsanslag till instituten — för budgetåret 1954/55 sammanlagt 65 530 kronor — bortfaller. Nettoökningen av kostnaderna för instituten för statsverket stannar sålunda vid i runt tal 400 000 kronor.

Om finansieringen i stället baseras på avgifter även från statliga uppdragsgivare, kommer i gengäld medelsbehoven hos statliga fackmyndigheter att stiga. Med hänsyn härtill och till att tyngdpunkten i institutens verksamhet på ett markerat sätt ligger på service åt yrkesvägledning och arbetsvård, anser utredningen att kostnaderna för instituten framgent bör belasta femte i stället för åttonde huvudtiteln. En motsvaran-

de överflyttning har tidigare skett från åttonde till elfte huvudtiteln beträffande undervisningssjukhusens kostnader.

Budgettekniskt synes institutens inkomster böra som särskilda uppördsmedel tillgodoföras vederbörande utgiftsanslag samt därvid lämpligen redovisas å två titlar, den ena upptagande de fasta årsbidragen från vissa kommuner, den andra samtliga övriga intäkter, dvs. främst avgifter från kommuner och enskilda för verkställda undersökningar.

Med hänsyn till uppördsmedlen, som hänför sig till institutens kostnader för såväl avlöningar som omkostnader, synes enklast att uppföra ett enda rikstatsanslag, vilket bör vara förslagsanslag, samt under detta fastställa särskilda avlönings- och omkostnadsstater. En sådan anordning tillämpas f. n. i fråga om anslaget till statens väginstitut, där delvis likartade förhållanden gäller, och torde i varje fall till en början, i avvaktan på närmare erfarenhet beträffande inkomsternas beräkning, vara lämplig. Anslaget synes böra utbetalas av statskontoret resp. länsstyrelserna i berörda län samt disponeras av styrelserna för instituten.

Förslag till avlöningsstat

	S	G	U	L
1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	22 000	—	—	—
2. Arvoden och särskilda ersättningar bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	13 000	11 000	8 200	8 200
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.	221 600	103 000	57 000	57 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	35 400	15 000	7 800	7 800
Summa kronor	292 000	129 000	73 000	73 000

Förslag till omkostnadsstat

	S	G	U	L
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	2 000	1 000	500	500
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	2 000	2 000	1 500	1 500
3. Inköp och underhåll av materiel.	10 000	10 000	10 000	10 000
4. Expenser, <i>förslagsvis</i>	15 000	10 000	5 000	5 000
Summa kronor	29 000	23 000	17 000	17 000

Expensposten torde böra fördelas på följande sätt:

	S	G	U	L
Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i>	3 000	2 000	1 000	1 000
Övriga expenser.....	12 000	8 000	4 000	4 000

Förutom de årliga anslagen för inköp av materiel m. m. behöver institutet i Göteborg och de nyupprättade instituten engångsanslag för utrustning. Det har visat sig vanskligt för utredningen att verkställa en beräkning härav, då kostnaderna är i hög grad beroende på de lokala förhållandena vid den tidpunkt då instituten utbygges eller upprättas. Ett grundanslag av 75 000 kronor

har utredningen emellertid funnit under alla förhållanden erforderligt för de tre instituten med den fördelning dem emellan som Kungl. Maj:t bestämmer efter framställning från styrelserna. På de sistnämnda bör ankomma att äska de ytterligare medel för utrustning som kan vara erforderliga.

Institutens lokalfrågor behandlas i bilaga 10.

Del IV

ÖVRIGA INSTITUTIONSFRÅGOR

Kap. 16. Statens psykologisk-pedagogiska institut

Institutets tillkomst

Statens psykologisk-pedagogiska institut upprättades den 1 november 1944 efter beslut av 1944 års riksdag. Detta beslut hade föregåtts av ett flertal utredningar och yttranden. Behovet av ett särskilt institut för forskning och praktisk försöksverksamhet på skolans område hade redan 1934 tagit sig uttryck i bildandet av »Föreningen för psykologisk-pedagogiska institutet», som skulle verka för tillkomsten av en fast institution för sådan verksamhet. Föreningen framställde även förslag härom hos Kungl. Maj:t, som överlämnade det till 1936 års lärarutbildningssakkunniga. Dessa skulle överväga det högre lärarinneseminiariets ombildande till ett centralt pedagogiskt institut.

I sitt 1938 avgivna betänkande föreslog lärarutbildningssakkunniga, att i samband med det högre lärarinneseminiariets nedläggande skulle inrättas ett psykologiskt-pedagogiskt institut i Stockholm, som å ena sidan anknöt till nyssnämnda förening, å andra sidan till skolöverstyrelsen. Institutet skulle vara enskilt men erhålla statsbidrag. I spetsen för institutet skulle stå en styrelse. Det skulle bestå av en vetenskaplig och en praktisk avdelning. Den vetenskapliga skulle tills vidare anknytas till Stockholms högskola och ledas av professorn i pedagogik och psykologi där. En del av styrelsen skulle fungera som

vetenskaplig nämnd med särskilt överinseende över den vetenskapliga avdelningen. Den praktiska avdelningen skulle ledas av institutets direktor, vilken även skulle förestå institutet som helhet. Den praktiska avdelningen skulle ha tillgång till en särskild försöksskola, lämpligen uppbyggd på lärarinneseminiariets normalskola. Skolan skulle ha en särskild rektor men den pedagogiska försöksverksamheten där ledas av institutets direktor. Denne skulle därjämte vara skolöverstyrelsens konsulent för praktisk lärarutbildning.

Mot förslaget att den vetenskapliga avdelningen skulle anknytas enbart till Stockholms högskola reserverade sig två kommittéledamöter. I yttrandena över förslaget framfördes ofta kritik på samma punkt. Man ansåg vanligen även, att institutet borde vara helt statligt. Detta var bl. a. skolöverstyrelsens linje. Överstyrelsen anslöt sig annars principiellt till förslaget om institutets inrättande. Den ansåg dock att de fyra universitets- och högskoleinstitutionerna i ämnet tillsammans skulle svara för institutets vetenskapliga verksamhet. Chefskapet för institutet och den praktiska avdelningen borde förenas med rektorsbefattningen vid försöksskolan. I stället borde uppgiften för direktor att tillika vara konsulent i överstyrelsen bortfalla.

Institutfrågan upptogs härnäst av

1940 års skolutredning, som föreslog att i samband med omorganisationen av högre lärarinneseminarierets övningsskola ett statligt psykologisk-pedagogiskt institut skulle upprättas från och med budgetåret 1944/45 i huvudsak enligt skolöverstyrelsens nyssnämnda förslag. Skolutredningen visade genom exempel behovet av en pedagogisk försöksverksamhet. Denna borde ej vara förlagd till en enda skola utan kunna äga rum överallt, där intresse för pedagogisk nydaning fanns. Viktigt var då att centralt kunna uppmuntra och överblicka denna verksamhet och ge den en ändamålsenlig inriktning på längre sikt. Denna uppgift borde anförtros åt ett särskilt institut. För den vetenskapliga avdelningen skulle egentligen krävas ett särskilt psykologiskt-pedagogiskt laboratorium med en professor och åtminstone någon assistent. Under dåvarande förhållanden kunde ett sådant förslag emellertid knappast tänkas bli genomfört, och därför borde institutet i sitt vetenskapliga arbete till en början falla tillbaka på de redan existerande institutionerna. Dessas arbete för institutet borde samordnas av en vetenskaplig nämnd bestående av institutets direktor, de fyra professorerna i ämnet och skolöverläkaren. En professor borde få ställning som vetenskaplig rådgivare. Den praktiska avdelningen skulle ledas av institutets direktor, tillika rektor för försöksskolan, med hjälp av en pedagogiskt kompetent sekreterare. Dessa förslag tillstyrktes i huvudsak av remissinstanserna.

Kungl. Maj:t tog i proposition 1942:255 upp skolutredningens förslag, närmast för att få till stånd ett principbeslut om institutets inrättande med hänsyn till sambandet häremellan och förslaget att inrätta en ny normalskola i Stockholm. Organisationens tänktes i huvudsak följa skolutredningens förslag. Detaljerna

skulle dock utformas först senare. Riksdagen ansåg en pedagogisk försöksverksamhet efter vetenskapliga linjer önskvärd men ville, med hänsyn till att institutets inrättande ej var omedelbart aktuellt, inte i förväg binda sig rörande dess organisation.

Institutfrågan väcktes på nytt av skolöverstyrelsen, som i december 1943 hemställde, att institutet skulle upprättas från och med budgetåret 1944/45, den tidpunkt som också skolutredningen föreslagit. Som angelägna arbetsuppgifter för ett institut nämnde överstyrelsen pedagogisk-psykologisk forskning, utarbetande av pedagogiska och psykologiska undersökningsmetoder samt kursverksamhet i psykologi, pedagogik, skolmedicin m. m. för lärare. Överstyrelsen framhöll vidare, att pedagogiska biblioteket, som nu hade sina lokaler i anslutning till skolöverstyrelsen, ej såsom ifrågasatts kunde överföras till ett särskilt psykologiskt-pedagogiskt institut utan att samtidigt en avsevärd förstärkning av överstyrelsens eget bibliotek kom till stånd. Ej heller fanns ännu några lokaler för biblioteket vid statens normalskola, dit institutet skulle förläggas. Överstyrelsen hemställde, att pedagogiska biblioteket i stället skulle sammanslås med överstyrelsens bibliotek.

Kungl. Maj:t (proposition 1944:207) och riksdagen följde i huvudsak överstyrelsens förslag. Dock skulle särskilt sekreterararvode, som överstyrelsen föreslagit, ej utgå. Styrelsen skulle få tio ledamöter och bestå av institutets direktor, de fyra professorerna i ämnet vid universitet och högskolor och skolöverläkaren. Övriga fyra ledamöter jämte suppleanter för dem skulle utses av Kungl. Maj:t för tre år. För två av dem, representerande den ene folkskolan och den andre läroverken, skulle skolöverstyrelsen uppgöra förslag. En av leda-

möterna skulle representera yrkesundervisningen och föreslås av överstyrelsen för yrkesutbildning. Den tionde ledamoten skulle företräda allmänhetens och särskilt föräldrarnas intressen (skolöverstyrelsen hade i stället förordat en psykiatriker som skulle föreslås av medicinalstyrelsen). Pedagogiska biblioteket skulle vid en senare tidpunkt övertagas av institutet och ej inlemmas i skolöverstyrelsens organisation. Biblioteket skulle sammanslås med högre lärarinneseminariets bibliotek och eventuella dubblettextemplar införlivas med överstyrelsens bibliotek.

Organisation och anslagstilldelning

I institutets organisation, sådan den utformades genom nyssnämnda riksdagsbeslut, har vissa ändringar företagits. Antalet representanter för folkskola, läroverk och därmed jämförliga utbildningsanstalter har blivit sammanlagt tre. Antalet professorer har nu växt till sex. Såsom ordförande i styrelsen, utsedd av Kungl. Maj:t, har institutets direktor fungerat. Styrelsens självskrivna ledamöter bildar institutets vetenskapliga nämnd. Styrelsen utser inom sig ett arbetsutskott, bestående av ordföranden och fyra i Stockholm eller dess närhet bosatta ledamöter.

Sekreterartjänsten såsom den utformats visade sig ej möjlig att besätta, och arbetet krävde också en person som helt kunde ägna sig åt institutets verksamhet. Redan under budgetåren 1945/46 tillkom en heltidsbefattning för sekreteraren. Denna befattning är nu placerad i Ce 29. En uppflyttning och ordinarie-sättning av tjänsten har vid flera tillfällen begärts. Sekreteraren har till sin hjälp erhållit ett extra kanslibitråde från och med budgetåret 1953/54.

Från och med budgetåret 1951/52 är pedagogiska biblioteket i administrativt

hänseende införlivat med institutet. Biblioteket behandlas mera ingående i kap. 18.

Som ett första steg mot institutets utbyggnad till en forskningsorganisation har institutet i petita för budgetåret 1950/51 och senare upptagit en forskningsprofessur. Dess innehavare skulle bedriva forskning inom psykologi och pedagogik. Dessa förslag har ej genomförts.

Institutets stat är sedan 1948 uppdadad på avlöningsstat, omkostnadsstat och anslag till undersökningar och kurser. 1951 tillkom ett särskilt anslag för inköp och bindning av böcker till pedagogiska biblioteket. Dessa anslag uppgår under budgetåret 1954/55 till nedanstående belopp. Inom parentes anges för budgetåret 1955/56 i statsverkspropositionen upptagna belopp.

	Kronor	
Avlöningar.....	67 100	(69 600)
Omkostnader.....	13 200	(13 200)
Undersökningar och kurser	150 000	(160 000)
Inköp och bindning av böcker.....	17 500	(17 500)

Av undersöknings- och kursanslaget, som budgetåret 1953/54 uppgick till 140 000 kronor, användes detta år omkring 60 000 till kursverksamhet, omkring 30 000 utdelades till enskilda forskare och återstoden åtgick för undersökningar i institutets egen regi, främst omarbetning av standardprov och läsundersökningar, varom mera nedan.

Arbetsuppgifter och hittillsvarande verksamhet

Enligt institutets reglemente, fastställt den 29 juni 1951 av Kungl. Maj:t, har institutet till uppgift att främja systematisk samverkan mellan psykologisk och pedagogisk forskning å ena sidan

och praktisk pedagogisk verksamhet å den andra samt att bedriva viss utbildnings- och upplysningsverksamhet.

På forskningssidan skall institutet främja och bedriva vetenskaplig verksamhet på det psykologisk-pedagogiska området med direkt inriktning på skolans behov och därvid samverka med den psykologisk-pedagogiska forskningen vid universitet och högskolor. Institutet kan även stödja enskilda forskare inom sitt verksamhetsområde. Institutet bör samarbeta med andra institutioner och sammanslutningar på området.

På den praktiska sidan skall institutet i samråd med skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning organisera och leda pedagogisk försöksverksamhet dels vid statens normalskola, dels vid andra undervisningsanstalter. Institutet skall även uppmuntra och stödja enskilt initiativ till sådan verksamhet.

Institutets utbildningsverksamhet skall närmast gälla blivande eller redan utbildade lärare. Institutet kan även bedriva upplysningsverksamhet bland allmänheten, t. ex. i uppfostringsfrågor.

Forskning

Institutet startade 1945 utarbetandet av testskalor för allmän begåvningsundersökning av barn och ungdom. Arbetet uppdelades mellan de fyra psykologiska institutionerna vid universitet och högskolor, så att varje institution åtog sig testkonstruktion för vissa åldersår. I Stockholm standardiserades individualtest för åldrarna 2½—6 år (utgivet 1950). I Lund och Göteborg har man arbetat med åldrarna 5—13 resp. 9½—14 år. I Uppsala standardiserades grupptest för 15 år och högre åldrar (utgivet 1947).

Institutet har vidare låtit utarbeta standardiserade kunskapsprov i modersmålet och räkning för klasserna 2, 4 och 6 inom folkskolan. För närvarande pågår vid Stockholms högskolas pedagogiska institut en total omarbetning av denna provserie.

Vid statens normalskola har institutet prövat olika urvalsmetoder i samband med

intagningen av elever. Undersökningarna av urvalsmetodernas prognostiska värde är ännu ej avslutade.

Institutet har vidare utfört en statistisk undersökning av tillströmningen till universitet och högskolor samt vissa andra högre fackskolor.

Institutet håller också på med en undersökning av den första läsundervisningens metodik, varvid bl. a. tvillingklasser sammansatts för att tjäna som försöksgrupper.

Skolmognadsprov prövas vid statens normalskola.

Institutet har årligen utdelat anslag till enskilda forskare. Under perioden 1945—1954 beviljades 242 anslag om sammanlagt 144 180 kronor. Det sökta beloppet under samma tid uppgick till över 400 000 kronor, vilket dock bara till en del torde återspegla det sammanlagda anslagsbehovet, då forskarna anpassat sina krav efter institutets små resurser.

Pedagogisk försöksverksamhet

Pedagogisk försöksverksamhet har med hänsyn till bristande resurser bedrivits i mycket ringa skala. På senare år har detta arbete också i huvudsak ansetts ankomma på skolöverstyrelsens organ för pedagogisk försöksverksamhet.

Kursverksamhet

Den mest utvecklade grenen av institutets arbete hittills har varit dess kursverksamhet. Den påbörjades redan under första verksamhetsåret och har sedan pågått med ett flertal kurser varje år.

Vårterminen 1947 gav institutet i samarbete med Stockholms högskolas psykologiska institut en kurs för skolpsykologer om sammanlagt omkring 500 timmar. Deltagarantalet begränsades till elva, vilka i regel hade minst två betyg i psykologi och pedagogik samt längre lärartjänstgöring som underlag. En ansökan om medel att starta skolpsykologutbildning vid de olika psykologiska institutionerna hade dessförinnan avslagits.

Ett stort antal kurser på olika platser i landet har avsett att utbilda lärare i testning. Dessa kurser har vanligen omfattat fem föreläsningar, ett femtontal seminarieövningar och övningstestning av ett tiotal barn per kursdeltagare. Hösten 1953 gav institutet anslag till en avancerad kurs i intelligenstestning, öppen för yngre psykologer med relativt omfattande teoretisk förutbildning.

Institutet har vidare anordnat allmänna fortbildningskurser i psykologi och pedagogik för lärare. Dessa har upprepats varje sommar och följts av ett stort antal lärare.

Speciella fortbildningskurser har anordnats, bl. a. för yrkeslärare i pedagogik, för psykologilärare i psykologi och experimentalt teknik, för barnträdgårdslärarinnor i barnpsykologi, för teckningslärare i pedagogik och psykologi, för övningsskollärare i handledarskap och metodik m. m.

Andra arbetsuppgifter

Bland andra arbetsuppgifter som institutet utfört kan nämnas en bibliografi över psykologisk och pedagogisk tidskriftslitteratur vid svenska bibliotek. Institutet har även tagits i anspråk som remissinstans, främst i skol- och lärarutbildningsfrågor. Det handhar numera, såsom nämnts, även det pedagogiska biblioteket.

Ökade anspråk på institutets verksamhet

Som framgår av institutets upprepade försök att förstärka personalen och forskningsanslaget, har institutet ej ansett sig i nuvarande form kunna fylla de uppgifter som instruktionsmässigt ålagts det. I skolkommisionens principbetänkande och olika yttranden däröver, ej minst skolöverstyrelsens, framhölls också, att institutet behövde utbyggas så att det genom psykologisk och pedagogisk forskning kunde göra en insats i det pedagogiska reformarbetet. Det skulle härvid samverka med skolöverstyrelsens försöksavdelning. Arbetsfördelningen mellan de båda organen gavs i olika etapper av behandlingen något varierande utformning. Den slutliga avvägningen i 1950 års riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling blev följande.

Ledning och redovisning av försöksverksamheten i dess helhet skall handhas av skolöverstyrelsen med för ändamålet behövlig förstärkt organisation och erforderliga betingelser i övrigt skapas genom utbyggnad av statens psykologisk-pedagogiska institut och andra lämpliga åtgärder.

I institutets reglemente av den 29 juni 1951 antyder å andra sidan formulering

av § 3 att institutet skall intaga en mera central ställning i försöksverksamheten än vad skolbeslutet angav.

Institutet skall i samråd med skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning organisera och leda pedagogisk försöksverksamhet dels vid det med institutet samordnade högre allmänna läroverket statens normalskola, dels ock vid andra undervisningsanstalter.

Skolkommisionen och skolöverstyrelsen har senare sökt få till stånd dels ett närmare klarläggande av arbetsfördelningen, dels den förstärkning av institutet som förutsattes i skolbeslutet.

Skolkommisionen behandlade frågan i sitt yttrande över förslaget om omorganisation av skolöverstyrelsen (SOU 1951: 29) och anförde därvid bl. a. följande om arbetsfördelningen mellan försöksavdelningen och institutet.

Skolöverstyrelsens försöksavdelning bör undersöka resultatet i skilda hänseenden av försöksskolornas undervisning och fostran. Avdelningen kan också företa andra undersökningar, som har ett praktiskt pedagogiskt syfte och som kan genomföras med de resurser överstyrelsen erhåller. Institutet genomför sådana undersökningar, som är av större omfattning eller kräver större vetenskapliga resurser. Härvid bör institutet inte blott ta sikte på försöksverksamhetens behov utan också på vad som i övrigt är av värde för den pedagogiska utvecklingen. I många fall kan det ena organet genomföra en undersökning i samarbete med det andra, varvid man på samma gång vinner skolöverstyrelsens direkta kontakt med lärare, överlärare, inspektörer och konsulenter och institutets direkta kontakt med den vetenskapliga forskningen.

Skolkommisionen kom i detta sammanhang också med vissa förslag beträffande institutets utbyggnad, vilka skall återges i nästa avsnitt.

I ett yttrande den 26 september 1952 över förslag av Sveriges folkskolläraryrkesförbund beträffande psykologisk-pedagogiska undersökningar framhöll skolöverstyrelsen behovet av en skyndsamt utredning rörande institutets orga-

nisation och angav i en till skrivelsen fogad PM vissa exempel bl. a. på frågor som borde övervägas vid en utredning angående institutets organisation och arbetsätt. Dessa var i första hand följande.

1) Huruvida institutet med bevarad självständighet kan närmare förbindas med skolöverstyrelsen i syfte att underlätta en effektiv arbetsfördelning mellan båda;

2) hur samverkan bör ordnas med lärarhögskolorna, där enligt skolkommissionens förslag psykologisk-pedagogisk forskning likaledes skall bedrivas;

3) hur en samordning bör ske med statens läroboksnämnd (därvid synes skolkommissionens förslag om nämndens inordnande i institutet böra övervägas);

4) huruvida institutets styrelse fortfarande bör utdela forskningsbidrag eller om för detta ändamål i stället bör inrättas ett forskningsråd;

5) hur omfattande institutets organisation behöver vara för att det skall kunna effektivt fullgöra sina uppgifter av olika slag.

Kort därefter avgav skolkommissionen sitt betänkande om den första lärarhögskolan.¹ Däri föreslogs att denna skulle utrustas med forskningsresurser, men de närmare formerna för samverkan med statens psykologisk-pedagogiska institut behandlades ej, vilket också i vissa yttranden över förslaget framhölls såsom en oklar punkt.

Universitetskanslern erinrade om att staten redan har skapat ett forskningscentrum i statens psykologisk-pedagogiska institut, vilket såtillvida organiserats på samma sätt som de föreslagna lärarhögskolorna, att det knutits till en stor läroanstalt med undervisning på alla skolans åldersstadier.

»Det synes mig självklart», säger kanslern, »att staten icke kan ha råd att i Stockholm organisera två centra för pedagogisk-psykologisk forskning. Det kan sålunda icke anses tillräckligt att — som

kommissionen föreslagit (s. 237) — ordna samarbete mellan sagda institut och en blivande lärarhögskola i Stockholm. På denna punkt synes fastmer hela förslaget böra omprövas utifrån synpunkten att skapa *ett* och icke *tvenne* pedagogiska forskningscentra i huvudstaden.»

Jämväl statskontoret fann det anmärkningsvärt, att psykologisk-pedagogiska institutet så föga beaktats i kommissionens betänkande. Vid den fortsatta utredningen i ärendet borde övervägas, i vilka former samverkan med institutet borde komma till stånd, i vilken utsträckning universitetslärare kunde anlitas för undervisning vid lärarhögskolan samt huruvida inrättandet av exempelvis preceptorsbefattningar i psykologi och pedagogik kunde vara motiverat.

I lärarhögskolepropositionen (1954:209) yttrade departementschefen rörande dessa arbetsfördelningsfrågor bl. a. följande (sid. 192).

Frågan om den fortsatta utbyggnaden av forskningen inom den psykologisk-pedagogiska ämnesgruppen är en mycket mer vittutseende fråga och förutsätter ett utredningsarbete, som ännu icke är avslutat. Flera alternativ kan komma under övervägande: förstärkning av forskningsresurserna vid universiteten, vid statens psykologisk-pedagogiska institut, inom skolöverstyrelsens försöksavdelning eller vid lärarhögskolan. Skolkommissionen tänker sig möjligheten, att en framtida skolpsykologutbildning åtminstone delvis skulle läggas till lärarhögskolan; denna måste då erhalla en specialutrustning för ändamålet, vari bland annat en professur i psykologi skulle ingå. Den enligt bemyndigande den 8 maj 1953 tillsatta utredningen rörande psykologutbildningen har till uppgift att rationellt ordna denna utbildning och skall därjämte utarbeta plan för psykologisk-pedagogiska institutets utbyggnad med beaktande av psykotekniska institutets vid Stockholms högskola ställning och verksamhet. En utbyggnad i större skala av den forskning på skolans område, som i olika former företrädes av de filosofiska fakulteterna, psykologisk-pedagogiska institutet, skolöverstyrelsens försöksavdelning och lä-

¹ SOU 1952:33.

rarhögskolan, lärar icke kunna beslutas, förrän psykologutredningen fullgjort sitt uppdrag.

I sitt tillstyrkande av departementschefens förslag betonade statsutskottet önskvärdheten av att psykologutredningen »skall leda till resultat, som också kommer undervisningen vid lärarhögskolan till godo». 1954 års höstriksdag har sedermera beslutat i enlighet med propositionen.

Önskemål om institutets framtida utformning

Önskemålen om institutets utbyggnad har som regel ej innefattat mera preciserade förslag. Två sådana föreligger dock, det ena utarbetat av skolkommisionen det andra av institutets direktor. Utredningen vill också i detta sammanhang erinra om 1936 års lärarutbildningssakkunnigas förslag, som omfattade en vetenskaplig och en praktisk avdelning vid institutet, och den i institutets petita begärda forskningsprofessuren.

Skolkommisionen

I bilaga till sitt yttrande över förslaget till skolöverstyrelsens omorganisation framställde skolkommisionen i huvudsak följande förslag.

Institutet skall organiseras på tre sektioner. En forskningssektion övertar det nuvarande institutets uppgifter med undantag för de pedagogiska kurserna och utbildningskurserna i testning, vilka förläggs till lärarhögskolorna så snart dessa upprättas. Sektionens uppgifter blir att vara rådgivande organ vid den skolforskning som på olika håll bedrivs, att utdela forskningsanslag och att i mån av resurser utföra egna undersökningar.

En lärobokssektion övertar statens läroboksnämnds nuvarande uppgifter, dock med starkare tonvikt på uppgifterna att stimulera tillkomsten av läroböcker och annan undervisningsmateriel av god kvalitet och att befrämja forskningen rörande undervisningsmaterialets lämpliga utformning och innehåll.

En kursplanesektion övertar kursplanedelegationens (inom skolkommisionen) arbetsuppgifter. Den skall stimulera författandet av studieplaner, samarbeta med författarna, följa det vetenskapliga arbete som har betydelse för kursinnehållet och i samarbete med forskningssektionen själv genomföra vetenskapliga undersökningar på området.

Institutet skall enligt förslaget ledas av en styrelse på sju personer. Dessa bör tillika ingå i ett större råd, bestående av ytterligare minst nio personer, vilket skall stå till institutets förfogande. Rådsledamöterna bör företräda det allmänna (sannolikt antal 5), skolöverstyrelsen (2), yrkesöverstyrelsen (1), forskningen i pedagogik, psykologi och sociologi (4) och lärarkåren (4). Rådet skall arbeta på tre sektioner motsvarande institutets sektioner. För varje sektion beräknas elva ledamöter, varför flertalet kommer att ingå i minst två sektioner.

Institutets direktor behöver ej på detta stadium av uppbyggnaden vara heltidsanställd. Inom var och en av de tre sektionerna utföres kvalificerat arbete under nära samverkan med rådets vetenskapliga och pedagogiska experter av en heltidsanställd sekreterare. Den fasta kanslipersonalen beräknas till tre kanslibiträden och ett kontorsbiträde. Anslaget till övriga kostnader bör avvägas så, att det ger möjlighet till arvoden och ersättning för avstådda löneförmåner åt medverkande vetenskapliga experter, arvoden åt ledamöter av institutets styrelse och råd, åt granskare av läroböcker och författare av studieplaner samt ersättning åt extra biträdesdjälp vid vetenskapliga undersökningar.

Kommisionen framhöll att dess förslag för den första etappen i institutets utbyggnad avsiktligt gjorts föga kostnadskrävande. Direktör och en sekreterare fanns redan. Läroboksnämnden kunde bidra med en halvtidsanställd sekreterare och kursplanedelegationen med två heltidsanställda sekreterare ävensom med viss kanslipersonal. En kostnadsökning skulle behöva uppkomma endast i fråga om forskningsanslagen. Rådets sexton platser hade sin motsvarighet i hela trettio styrelse- och

motsvarande platser i ersatta organ. Förslaget hade till syfte att åstadkomma en rationalisering av arbetet på denna och andra punkter.

Om institutets ytterligare utbyggnad anförde kommissionen:

Institutet behöver emellertid byggas ut ytterligare i en senare etapp, som bör inledas så snart försöksverksamheten nått större omfattning. Institutet bör då få tillgång till vetenskapligt högt kvalificerade krafter (av professorskompetens) på ett mera permanent sätt än genom insatser från ledamöter av institutets råd. Hur denna utvidgning i detalj bör ske, kan emellertid bli beroende av den utformning, som den blivande lärarhögskolan i Stockholm kommer att få, ett problem som för närvarande utredes inom skolkommissionen. Kommissionen föreslår, att frågan om denna ytterligare förstärkning av institutet blir föremål för särskild utredning, sedan förslaget om lärarhögskolan framlagts.

Enligt kommissionen skulle institutet i den föreslagna formen även kunna utgöra en basorganisation för framtida statliga skolutredningar av den allmänt principiella karaktär som nu anförtros åt särskilda kommittéer och ej lämpligen utföres inom den centrala skolmyndighetens ram.

Institutets direktor

Institutets direktor har på anmodan av psykologutredningen i en PM av den 25 september 1953 angivit sina synpunkter på institutets nuvarande organisation och behovet av dess utbyggnad.

Styrelsen

Styrelsen består f. n. av tolv ledamöter, varav sju självskrivna. Sedan professuren i pedagogik vid Stockholms högskola fr. o. m. den 1 juli i år delats, har institutet hos Kungl. Maj:t hemställt att båda ämnesrepresentanterna få säte i styrelsen.

Vetenskapliga nämnden

Nämnden fungerar som rådgivande organ i frågor, som gälla forskning samt fördelning av anslag till enskilda veten-

skapsidekare. Nämnden skulle — utan genomgripande stadgeändringar — kunna verka som forskningsråd för psykologisk och pedagogisk forskning och i sådana ärenden vara beslutande instans med möjlighet att med sig adjungera experter i samband med bedömningen av de sökande.

I fråga om nämndens sammansättning kan övervägas huruvida — sedan ämnets delning genomförts vid alla universitet och högskolor — samtliga representanter (åtta) skall vara med i nämnden eller blott en för varje universitet (högskola). I det senare fallet bör psykologi och pedagogik erhålla lika representation (2 + 2).

Direktor

Institutets styrelse har de senaste åren i sina petitaframställningar hemställt om en höjning av arvudet åt direktor. Detta utgår f. n. med 1 200 kronor/år och svarar på intet sätt mot det arbete befattningshavaren är skyldig lägga ned på denna tjänst. Styrelsen har hos Kungl. Maj:t föreslagit en höjning till lägst 3 000 kronor.

Forskningsprofessur

Petitaframställningarna ha sedan flera år tillbaka upptagit en forskningsprofessur. Detta krav kvarstår. Med hänsyn till utredningsdirektivens anvisning om en successiv utbyggnad av institutet kan under en övergångstid det arrangemanget tänkas, att vetenskapliga expertens ställning stärkes, framförallt i ekonomiskt hänseende. Mot ett arvode av lägst 5 000 kronor per år kan institutet förvänta en omfattande, fortlöpande insats från expertens sida, varvid denne även skulle ha till uppgift att leda regelbundna konferenser med medarbetarna i den utsträckning styrelsen fastställer.

Övrig personal

Vid institutet finns f. n. anställd en sekreterare i Ce 29 och ett kanslibiträde (Cg 11). Sekreteraren har f. n. att dela sin tid mellan rent administrativa ärenden och rena forskningsuppgifter. Detta arrangemang har visat sig föga ändamålsenligt och emellanåt inverkat menligt på båda dessa verksamhetsområden. Den kraftiga uppräknningen (från 65 000 till 140 000 kronor) av institutets anslagspost till »Undersökningar och kurser» nödvändiggör också en personaluppsättning som på ett rationellt sätt kan utnyttja den del av

anslaget, som faller på undersökningar av olika slag. En stor del av detta måste nämligen f. n. utnyttjas för arvoden till undersökningsledare och deras assistenter. Institutets forskningsverksamhet bör därför delas upp på två huvudsektioner, den ena för psykologisk-pedagogiska undersökningar, den andra för testkonstruktiva uppgifter. Uppgifter för den förra är exempelvis institutets pågående läsundersökning samt planerade undersökningar om väl-skrivningsundervisningen och skolmognadsproblemet. Den senare sektionen skulle syssla med konstruktion av individual- och grupp-test, skolmognadsprov, standardprov, diagnostiska prov m. m.

— — —
Sektionerna behöva vidare en gemensam statistikavdelning för bearbetning av undersökningsmaterial.

Slutligen föreslås, att de övervägande administrativa ärendena — i samband med kursverksamhet, forskningsanslag, testleveranser, kassa och bokföring m. m. handlägges av en särskild tjänsteman.

Föreståndarna för de ovan nämnda sektionerna kunna ej placeras lägre än i lönegraden Ca 33, om institutet skall kunna påräkna kvalificerade sökande, väl skickade att på egen hand under vetenskapliga expertens inseende leda förelagda forskningsuppgifter. Befattningshavarna kunna lämpligen ges beteckningen laborator.

Med hänsyn till att föreståndaren inom den sektion, som svarar för testkonstruktion o. a., nödvändigtvis måste äga kvalificerad utbildning i statistik, synes det vara tillfyllest, att föreståndaren för statistikavdelningen placeras i tjänsteställning som andre sekreterare (ev. amanuens i reglerad befordringsgång). Samma placering föreslås gälla föreståndaren för den administrativa avdelningen under hänvisning till att vederbörande i svårlösta frågor, som gälla de olika sektionerna, kan hänvända sig till respektive sektionschef (laborator).

På biträdessidan — slutligen — föreslås ytterligare ett kanslibitråde samt fyra kontorsbiträden, av vilken ett skall betjäna den administrativa avdelningen i fråga om allmänna kontorsgöromål samt de tre övriga den statistiska avdelningen, huvudsakligen som räknebiträden.

Byggnadsfrågan

Institutet har under sin nära tioåriga tillvaro disponerat lokaler, som ställts till

förfogande av Stockholms stad i h. a. l. Statens normalskolas byggnad. De nuvarandena utrymmena äro otillräckliga även vid en blygsam utbyggnad av institutets verksamhet. Det är därför av vikt, att byggnadsfrågan tas under övervägande redan nu. Pedagogiska biblioteket, som sedan 1 juli 1951 sorterar under institutet, är f. n. så trångbott, att man i bokmagasinet tvingas göra dyrbara provisoriska påbyggnader nära takhöjd. Accessionen uppgår till mellan 30 och 40 m per år, och en utvidgning av lokalerna inom en nära framtid är därför ofrånkomlig. Av flera skäl vore det därför ändamålsenligt, att den planerade byggnaden för institutet även inrymde lokaler för biblioteket. Tomt för byggnaden kan sannolikt uppbringas i Statens normalskolas omedelbara närhet.

Utredningens synpunkter och förslag

Lika vanskligt som det är att, såsom departementschefen i lärarhögskolepropositionen framhållit, organisera forskningen vid lärarhögskolan oberoende av övriga forskningsinstitutioners arbete, lika svårt är det att ta ställning till psykologisk-pedagogiska institutet utan att samtidigt ta hänsyn till arbetsfördelningen i stort inom den psykologisk-pedagogiska forskningen.

Som utgångspunkt för en sådan arbetsfördelning kan man lämpligen ta forskningen vid universitet och högskolor. Forskningen bedrivs där dels av de akademiska lärarna, dels av de studerande i utbildnings- och meriteringssyfte. Denna forskning kan äga rum tämligen obunden inom den icke särskilt snäva ram som lärostolarnas resp. examensämnenas avgränsning ger. Den blir till sin art i hög grad bestämd av de enskilda forskarnas skolning och intresseinriktning. Efter hand tenderar dock institutionerna ofta att utveckla sina särskilda traditioner och sin särart, vilka även i viss utsträckning kommer att påverka nytillkommande forskares inriktning. I princip har de här ifrågakommande akademiska institutio-

nerna till målsättning att bedriva grundforskning inom psykologi och pedagogik. För att se vad som rymmes inom denna beteckning är det nödvändigt att gå direkt till resp. institutioners forskningsarbete och söka klassificera de uppgifter som där bedrivs. Utredningen har i bilaga 11 redovisat en sådan undersökning, som när det gäller ur skol- och uppfostringssynpunkter relevant forskning synes utvisa att de akademiska institutionerna mera sysslade med de psykologiska grunderna och s. k. pedagogisk-psykologiska frågeställningar, såsom individuella förutsättningar för arbete och anpassning i skolan och relationer till kamrater och lärare, än med problem som gäller undervisningens målsättning, former och resultat, dvs. den mera renodlat pedagogisk-metodiska forskningen. Vid behandlingen av lärarhögskoleförslaget har de akademiska instanserna också själva framhållit, att sistnämnda område är dåligt företrätt vid universitet och högskolor. Detta gäller nuläget. I framtiden kan givetvis förskjutningar i detta läge inträffa även innanför de nuvarande ämnens ram, i och med att nya akademiska lärarbefattningar tillkommer och nya intresseriktningar därigenom har tillfälle att framträda. Den större tillgång på forskningsanslag, som utredningen hoppas få till stånd genom sina övriga förslag, kan också påverka inriktningen, genom att forskningsuppgifter, som nu i brist på medel ej kunnat tas upp, då blir möjliga. Särskilt sannolikt är det emellertid inte, att detta kommer att medföra en förskjutning just mot frågor som gäller skolans arbetsmetoder. I stort sett torde nuläget därför ge viss vägledning även för den närmaste framtiden.

Om man å andra sidan går till de önskemål om pedagogisk och psykologisk forskning, som vid olika tillfällen

framställts av skolöverstyrelsen, skolkommissionen och psykologisk-pedagogiska institutet (se bil. 11), finner man där ett mycket starkt inslag av sådana undervisningsmetodiska problem. Frågeställningarna omfattar både sådana av mera grundläggande forskningskarakterär och sådana som har omedelbar praktisk syftning. För båda slagen behöver forskningsresurser finnas, och de behöver — alldeles liksom inom andra bland psykologins tillämpningsområden, t. ex. militärpsykologin — vara så placerade att den eller de myndigheter som har ansvaret för verksamheten inom området också har viss möjlighet att påverka valet av forskningsuppgifter, medan givetvis valet av metodik vid forskningens genomförande måste ligga hos forskarna själva.

I nuläget förfogar skolväsendet över vissa — dock mycket begränsade — forskningsresurser inom skolöverstyrelsens försöksavdelning, närmast utnyttjade i samband med den praktiska försöksverksamheten med enhetsskolan. Inom kort beräknas den första lärarhögskolan starta, vilken genom sin placering inom skolväsendet kan påräknas ställa sina — också mycket begränsade — forskningsresurser till förfogande för ur skolsynpunkt särskilt betydelsefulla problem. Till de för skolfrågor speciellt avsedda forskningsresurserna hör slutligen psykologisk-pedagogiska institutet, även om detta institut genom sin fristående ställning och sin styrelses sammansättning är mindre direkt åtkomligt för önskemål från skolväsendets sida. Institutets egen basorganisation för forskning är obetydlig, och det har därför huvudsakligen att anlita andra institutioner för ifrågakommande forskningsuppgifter.

När det gäller att för framtiden skapa en effektiv organisation för att tillgodose de forskningsbehov på det peda-

gogiska området som icke täckes av universitetsinstitutionerna, vilka ju utformats närmast med tanke på den högre undervisningen och forskningsutbildningen och icke med hänsyn till olika tillämpningsområdets behov, är det svårt att komma förbi de skäl mot en splittring på två centra för pedagogisk-psykologisk forskning i Stockholm, som i lärarhögskolefrågan anförts särskilt av universitetskanslern. På ärendets dåvarande ståndpunkt fanns två möjligheter till koncentration av resurserna. Man kunde avstå från forskningsresurser vid lärarhögskolan och i stället upprusta psykologisk-pedagogiska institutet. Eller man kunde överföra det senares resurser till lärarhögskolan. Nu föreligger ett färskt beslut att forskning skall äga rum vid lärarhögskolan, inte endast därför att forskningsresurser på området är ytterligt behövliga utan också därför att lärarnas fackutbildning av principiella skäl anses böra äga rum i nära kontakt med pedagogisk forskning och försöksverksamhet. I detta läge synes man icke kunna undgå att överväga det senare av de båda nyss nämnda alternativen, nämligen en överflyttning av institutets uppgifter och resurser till andra organ, närmast lärarhögskolan i Stockholm.

Först kan det då vara lämpligt att se om några uppgifter utanför forskningen kan göra institutet berättigat såsom fristående organ. Institutet bedriver nu en omfattande kursverksamhet för fortbildning av lärare på det psykologiska och pedagogiska området. Sådan kursverksamhet är givetvis av stor betydelse, men redan skolkommissionen har föreslagit att denna skall omhändertagas av lärarhögskolorna. Departementschefen har i princip godtagit detta förslag, även om han förordat, att man till en början, innan den grundläggande lärarutbildningen blivit organiserad, skall iaktta en viss återhållsamhet med sådana extra

arbetsuppgifter. I första hand bör sådana kurser ges som står i direkt samband med de centrala momenten i lärarhögskolans verksamhet, dvs. psykologi, pedagogik, metodik och deras praktiska tillämpningar inom skollivet. Ett fristående instituts kursverksamhet torde alltså på längre sikt bli överflödigt och ej utgöra något väsentligt motiv för institutets fortvaro och utbyggnad.

Vid sidan av den egna forskningen utdelar institutet bidrag till enskilda forskare. Dock är de ekonomiska resurserna här helt otillräckliga i förhållande till behoven. Utredningen har i enlighet med sina direktiv behandlat frågan, hur forskningsmedel för psykologi och pedagogik skall göras tillgängliga, och redan på ett tidigt stadium — oberoende av frågan om institutets fortvaro — blivit övertygad om att ett särskilt forskningsråd bör inrättas, detta bl. a. med hänsyn till att målsättningen för ett dylikt organ måste vara betydligt bredare än institutets på skolan inriktade verksamhet. Utdelandet av forskningsmedel utgör således heller inget motiv för institutets fortbestånd.

Institutet är sedan 1951 huvudman för pedagogiska biblioteket. Det synes icke svårt att ordna detta biblioteks förvaltning på annat sätt än hittills, om institutet skulle nedläggas, allra helst som även biblioteket kommit att få en vidare målsättning än den ursprungliga pedagogiska och i realiteten och med framgång fått fungera som centralt bibliotek för hela det psykologiska och pedagogiska området, vilket också fortsättningsvis bör ske. Ej heller har bibliotekets lokalfråga kunnat lösas i anslutning till institutet, och utredningen har såsom närmare framgår av ett senare avsnitt funnit att biblioteket med fördel bör placeras i anslutning till Stockholms högskolas institutioner för berörda ämnen.

Förutom såsom ledning för ovan beskrivna verksamhet har institutets styrelse och vetenskapliga nämnd i realiteten fungerat som ett samarbetsorgan för professorerna i psykologi och pedagogik, genom att de där regelbundet kommit att sammanträffa. Denna biprodukt av institutets verksamhet har utan tvekan varit betydelsefull, men det är å andra sidan icke omöjligt att finna en ersättning härför i form av ämneskonferenser o. d. (jfr sid. 149). Även ett forskningsråd kommer i viss utsträckning att få en samordnande funktion.

Därmed är vi tillbaka vid den inom institutet bedrivna forskningen. Denna kan inte göras effektiv med mindre den får väsentligt utökade resurser både i fråga om vetenskaplig personal och tekniska hjälpkrafter. Detsamma gäller lärarhögskolans forskning, vars resurser i det föreliggande principbeslutet visserligen endast är skisserade, men också de synes bli påtagligt underdimensionerade. Med dessa resurser samlade inom en institution skulle man däremot sannolikt kunna nå större effektivitet än om samma resurser splittras på två institutioner, både genom att den gemensamma institutionen skulle tillåta en bättre differentiering av arbetsuppgifterna på olika befattningshavare och ett mera rationellt utnyttjande av tekniska hjälpmedel och genom att dubbelarbete annars svårligen kunde undvikas, vilka kontaktorgan som än skapades. Som läget har blivit synes det ofrånkomligt att psykologisk-pedagogiska institutet får uppgå i lärarhögskoleorganisationen och lämpligen då i den första lärarhögskolan.

Även lärarhögskolans ställning inom skolväsendet talar för att nämnda utväg väljes. Den pedagogiska forskningen är till stor del målbunden och behöver som nämnts kunna påverkas i fråga om sitt problemval av de ansvariga skol-

myndigheterna. Denna forskning behöver på ett smidigt sätt få administrativt stöd för försöksverksamheten inom skolan, vilket den intima anknytningen mellan skolöverstyrelsen och lärarhögskolan bör garantera. Också forskningsresultatens möjligheter att tränga ut till de berörda lärarna gynnas både av lärarhögskolans ställning inom skolväsendet och dess egenskap av utbildnings- och fortbildningsanstalt för lärare.

Till förmån för det fristående institutet skulle å andra sidan — beroende på vilken grundinställning man har — kunna tala just dess oberoende ställning i förhållande till de administrativa organen. Men den ställningen har ju å andra sidan redan de filosofiska fakulteternas institutioner, och de kan därför tänkas fungera som det eventuellt erforderliga korrektivet mot den målbundna pedagogiska forskningen. Att märka är också att ingen torde ifrågasätta, att de målforskande institutionernas eventuella bundenhet skall sträcka sig längre än till problemvalet. I metodiskt-vetenskapligt hänseende skall målforskningen arbeta med samma frihet som övriga forskningsgrenar.

Psykologutredningen har alltså med hänvisning till vad som anförts funnit sig böra föreslå, att statens psykologisk-pedagogiska institut vid tidpunkt som prövas lämplig nedlägges, och att dess uppgifter och resurser i vad avser forskning och kursverksamhet överföres till den första lärarhögskolan, i vad avser utdelning av forskningsanslag till det särskilda forskningsråd som i ett följande avsnitt föreslås inrättat, samt i vad avser biblioteksverksamhet till ett vid Stockholms högskola placerat men forskningsrådet underställt psykologiskt-pedagogiskt bibliotek, såsom också närmare anges i ett särskilt avsnitt av betänkandet.

Kap. 17. Lärarhögskolans institution för pedagogisk forskning

Vad departementschefen och statsutskottet uttalat i samband med inrättandet av den första lärarhögskolan och de förslag utredningen framlagt i föregående avsnitt motiverar, att utredningen även tar ställning till lärarhögskoleinstitutionens närmare inriktning och de där erforderliga forskningsresurserna. En förstärkning av dem får då anses utgöra en ersättning för den förstärkning av psykologisk-pedagogiska institutet, som i ett annat läge bedömts erforderlig.

Institutionens forskningsinriktning och förhållande till övriga institutioner på området

Den i princip beslutade professurens och därmed hela forskningsinstitutionens inriktning har varit föremål för mycken diskussion. Skolkommissionen föreslog en professur i skolforskning. Vid remissbehandlingen ansågs detta förslag ofta alltför opreciserat. Skolöverstyrelsen föreslog två professorer i praktisk pedagogik, varav den ena särskilt skulle avse utvecklingspsykologiska frågor i samband med pedagogiken (såsom skolmognad, språkmognad och yrkesvalsmognad), den andra de pedagogiska åtgärdernas effekt i klassen. Vissa universitetsmyndigheter, psykologisk-pedagogiska institutet och svenska psykologsamfundet önskade en precisering av professurens ämnesområde till didaktik särskilt metodik, ett ämne som nu ej har särskild företrä-

dare och som ligger i linje med lärarhögskolans uppgifter. Departementschefen föredrog att i avvaktan på förslaget om arbetsfördelningen i stort inom forskningsområdet ej precisera professurens inriktning men uttalade, att den borde ge företräde åt »forskning med inriktning på skolans aktuella spörsmål, medan exempelvis forskningen i pedagogikens historia måste träda tillbaka».

Utredningen har ur sin jämförelse mellan universitetsinstitutionernas forskningsinriktning och önskemålen om forskning från skolor (bilaga 11) tyckt sig finna, att ett område som nu är klart underrepresenterat i förhållande till forskningsbehoven är den pedagogisk-metodiska forskningen, som tämligen väl torde svara till vad skolöverstyrelsen avsett med de pedagogiska åtgärdernas effekt i klassen och vad man från annat håll kallat didaktik särskilt metodik. Starka skäl synes alltså tala för att den första lärarhögskoleprofessuren ges en sådan inriktning, som också ligger väl inom det något bredare område, som departementschefen preliminärt avgränsat. Vad professurens benämning beträffar, kan exempelvis praktisk pedagogik eller experimentell pedagogik tänkas som alternativ till det tidigare förslaget didaktik, medan däremot skolforskning synes vara en alltför vid och oklar term. När lärarhögskoleorganisationen vid en tidpunkt,

som icke minst bestämmas av tillgången på forskare med erforderlig kompetens, utrustas med ytterligare professorer, synes exempelvis det andra av skolöverstyrelsen angivna området böra ifrågakomma. Intet hinder torde heller föreligga, att det vid inrättandet av lärarhögskolor skapas en viss arbetsfördelning inom den pedagogiska forskningen, genom att professorerna vid dem ges olika inriktning. I så hög grad torde nämligen den grundläggande utbildningen hos ifrågakommande forskare vara gemensam, att de oavsett vissa skillnader i forskningsinriktning kan utöva den allmänna ledningen av utbildningen i psykologi och pedagogik vid lärarhögskolorna, vilken i övrigt relativt självständigt bör kunna handhas av lektorer, i synnerhet om man av dem kräver docentkompetens. Ej heller vid universiteten deltar ju professorerna i så stor utsträckning i undervisningen på motsvarande stadium, utan den ankommer ofta på docenter och biträdande lärare, vilkas kompetens knappast lär överstiga dessa lektorsers.

En annan grupp av forskningsuppgifter, som hittills i någon mån tillgodosetts genom av psykologisk-pedagogiska institutet kontrakterad forskning och nu måste tryggas på annat sätt, är utarbetandet och standardiseringen av provningsmetoder för skolväsendets behov. Denna uppgift sammanhänger nära med den metodiska forskningen, eftersom provningsmetoder bl. a. behövs för att registrera effekten av de pedagogiska åtgärder, som metodikforskningen skall syssla med. Utarbetandet av sådana provningsmetoder är därjämte beroende av en nära kontakt mellan forskningsinstitutionen och det praktiska verksamhetsfält där metoderna skall användas. Dessa synpunkter gör, att det synes vara lämpligt att vid lärarhögskolan skapa resurser för

kontinuerligt arbete med pedagogiska och även psykologiska mätmetoder för skolans behov, såsom standardprov, diagnostiska prov i olika skolämnen och skolmognadsprov — allra helst som universitetsinstitutionerna knappast synes kunna påläggas ett ansvar för att skolan tillföres sådana prov i erforderlig utsträckning.

Även om lärarhögskoleinstitutionen är inriktad på pedagogisk-metodiska problem och pedagogiska mätmetoder är det givetvis önskvärt, att även universitetsinstitutionerna tar upp forskningsuppgifter inom dessa områden. Genom att flertalet elever på högre nivå efter genomförandet av utredningens utbildningsplaner torde ha studerat både psykologi och pedagogik samt för pedagogikens del närmast torde vara inställda på psykologiskt arbete bland skolans elever, förefaller det dock troligt att huvudvikten i de pedagogiska universitetsinstitutionernas forskning alltjämt i markerad grad kommer att ligga på de psykologiska sidorna av skolproblemen. De psykologiska institutionerna lär även i fortsättningen kunna väntas bidra med grundläggande psykologisk och mätningsteoretisk forskning. Ett område som synes böra ägnas ytterligare uppmärksamhet vid universitetsinstitutionerna är den utvecklingspsykologiska forskningen, som tyvärr icke hör till de livaktigaste bland forskningsgrenarna i nuläget. Detta motiverar, att man sätter den högt på listan över specialområden, som i en framtid bör bli representerade vid lärarhögskolorna.

Det är önskvärt, att det samarbete mellan universitetsinstitutionerna, som inletts genom psykologisk-pedagogiska institutet, fortsättes och även kommer att inbegripa lärarhögskolorna. Utredningen skulle finna det vara av stort värde, om professorer och laboratorer

inom ämnena vid universitet och lärarhögskolor samlades till årliga konferenser, vid vilka frågor rörande samordningen av forskningsarbetet, undervisningsfrågor m. m. behandlades. I viss utsträckning borde dessa konferenser kunna sammanfalla med av universitetskanslersämbetet ordnade ämneskonferenser, vid vilka då lärarhögskolorna borde få vara representerade, trots att de är underställda annan central myndighet.

Det samarbete som skulle bestå i att universitetsprofessorerna, såsom statskontoret ifrågasatt, ålades viss undervisningsskyldighet vid motsvarande lärarhögskolor, synes däremot ej genomförbart ens om den obligatoriska kursen i pedagogik bortfaller. Denna kurs hålles som regel av andra lärare och är för övrigt gemensam för övriga studerande till lägre betyg i ämnena, varför undervisningsbehovet kommer att i huvudsak kvarstå. Professorerna belastas främst med studerande på högre nivåer, och därvidlag kan snarare en ökning än en minskning av tillströmningen väntas.

Däremot bör ett utbyte av studerande, som får följa viss undervisning, kunna äga rum. Detta gäller från lärarhögskolornas sida i synnerhet när det blir aktuellt att bereda de studerande möjligheter att fortsätta sin utbildning på högre nivåer, såsom är tänkt för framtiden. Då är det lämpligt att samtliga resurser, vid vilken läroanstalt de än är placerade, utnyttjas för att fylla det behov av differentierade utbildningsmöjligheter, som kommer att uppstå och för vilket det rimligtvis ej kan skapas tillräckliga resurser vid varje lärarhögskola. På motsvarande sätt måste det vara ett intresse från universitetsinstitutionernas sida, att de på speciella skolproblem inriktade studerande även kan få delta i motsvarande

undervisning och forskning vid lärarhögskolorna. Detta samarbete kan emellertid ej nu planeras i detalj utan får utformas vid samråd mellan universitets- och lärarhögskolemyndigheterna, genom ovannämnda konferenser och genom personliga kontakter. När universitetens doktorander och licentiander fått tillfälle att utnyttja forskningsmaterial vid lärarhögskolorna, synes det också vara en rimlig motprestation att forskarna orienterar lärarhögskolans personal och elever om sina undersökningars syften, uppläggning och resultat, vilket kan bli ett värdefullt inslag i undervisningen. Förutsättningar för ett fruktbart lagarbete omfattande alla aspekter av de pedagogiska frågorna skulle därigenom skapas.

Beträffande arbetsfördelningen mellan skolöverstyrelsens försöksavdelning och forskningsinstitutionen må följande anföras. Genom lärarhögskolans ställning i förhållande till skolöverstyrelsen skapas automatiskt förutsättningar för samverkan och eliminering av ev. dubbelarbete. Närmast till hands ligger att försöksavdelningen allttjämt bedriver de undersökningar som står i omedelbart samband med verksamheten inom enhetsskolan och annan likartad administrativt betonad försöksverksamhet, medan lärarhögskolan tar upp mera fristående undersökningar över olika pedagogiska problemkomplex, däribland sådana som aktualiseras av skolöverstyrelsens försöksverksamhet. Liknande frågeställningar kan upptas också av universitetsinstitutionerna. Vidare bör lärarhögskoleinstitutionen vid sidan av universitetsinstitutionerna på skolöverstyrelsens uppdrag utarbeta de psykologiska och pedagogiska mätmetoder som erfordras inom försöksverksamhet och reguljärt skolarbete, i den mån verkets egna forskningsresurser ej räcker till

härför. Detta innebär att skolöverstyrelsen alltså bör kunna »beställa» undersökningar även hos universitetsinstitutionerna, som regel mot särskilda anslag. Universitetsinstitutionerna blir liksom hittills beroende av skolöverstyrelsens eller de lokala skolmyndigheternas tillstånd vid fältundersökningar inom skolväsendet. Några speciella arrangemang för att reglera formerna för detta samarbete torde ej behövas.

I samband med diskussionen om arbetsfördelningen mellan forsknings- och utbildningsinstitutionerna har utredningen även haft anledning att något beröra gymnastiklärarutbildningssakkunnigas förslag att vid gymnastiska centralinstitutet inrätta en »professur i psykologi och pedagogik med särskild hänsyn till fysisk fostran» jämte institution för denna (SOU 1951:59). Universitetskanslern har i sitt remissyttande hänvisat till psykologutredningen, vars resultat borde avvaktas innan ställning tas till frågan om inriktningen av professuren. Flertalet remissinstanser har tillstyrkt en professur, om också från universitets- och högskolehåll ofta med den reservationen att deras institutioner inom ämnesområdet först borde komma ifråga för upprustning. Bland de avstyrkande befinner sig skolöverstyrelsen, som i stället föreslår en lärarbefattning med docentkompetent innehavare, och statskontoret som avstyrkt under hänvisning till att ej ens statens psykologisk-pedagogiska institut, som skall vara det centrala forskningsorganet på området, ännu har lyckats få en forskningsprofessur.

När det gäller professurens avgränsning, har de humanistiska sektionerna i Uppsala och Lund samt humanistiska fakulteten i Stockholm förordat ett snävare ämnesområde än det föreslagna, som enligt de sakkunniga skulle inne-

fatta både psykologi, pedagogik och sociologi med krav på att innehavaren även har kunskaper i anatomi och fysiologi, motsvarande fordringarna för med. kand.-examen. Enligt sektionen i Uppsala bör professuren avse psykologi och pedagogik, varvid socialpsykologi får anses ingå i psykologin. Medicinskt orienterad utbildning bör vara önskvärd men ej obligatorisk. Enligt sektionen i Lund bör även psykologi och pedagogik differentieras från varandra, vilket kunde ske genom att professuren fick gälla psykologi och en assistenttjänst ombildades till ett lektorat i pedagogik. Fakulteten i Stockholm vill inskränka professurens område till psykologi, särskilt fysiologisk psykologi, och lägga andra delar av undervisningen på biträdande lärare. Karolinska institutet trycker på betydelsen av pedagogiska moment i utbildningen av blivande gymnastiklärare.

Enligt psykologutredningen synes det ha föga mening att vid eventuellt inrättande av en professur vid GCI låta den omfatta hela det psykologisk-pedagogiska ämnesområdet — en modell som på goda grunder frångåtts vid universitetet — och därtill även delar av sociologin. För undervisningen och examinationen av blivande gymnastiklärare i psykologi och pedagogik, vilken ju knappast når upp till 1-betygsstadiet vid universitet och högskolor, synes det liksom vid lärarhögskolan vara fullt tillräckligt att använda lektorer. En professur däremot bör — också i likhet med lärarhögskolans — i första hand avses för forskning inom det specialområde utbildningsanstalten företräder. För GCI:s del ligger då den fysiologiska psykologin av flera skäl mycket nära till hands. Den är helt i linje med institutets inriktning på fysisk fostran. Ehuru den är företrädd vid vissa universitetsinstitutioner, har den i nuläget

ej den omfattning som vore önskvärd. Den bedrivs också med fördel i nära kontakt med fysiologin, som blir företrädd vid GCI.

En annan fråga är när en sådan professur bör komma till stånd. Enligt psykologutredningen måste universitetsinstitutionernas och lärarhögskolans upprustning här avgjort få företräde. Utbildningen i psykologi och pedagogik vid GCI bör tills vidare äga rum antingen genom lektorer eller liksom hittills genom timlärare, som torde kunna erhållas bland docenter och lektorer vid andra läroanstalter.

Behovet av personal och utrustning

Utgångspunkt för utredningens förslag måste bli departementschefens beräkning av personalbehovet vid lärarhögskolans institution, alltså en professor, två lektorer och två assistenter. Undervisning och examination i lärarutbildningen skall i huvudsak skötas av lektorerna med biträde av assistenterna, medan professorn i fråga om undervisning närmast har en ledande och samordnande funktion.

Professorns främsta uppgift måste nämligen vara att leda den forskning och försöksverksamhet som kommer att bedrivas vid lärarhögskolan enligt de riktlinjer som uppdras av lärarhögskolans instruktioner och styrelsen. Den önskvärda inriktningen av denna verksamhet har redan utförligt behandlats. Här skall endast tilläggas att specialiseringen på metodiska frågor ej gärna kan utesluta, att innehavaren av professuren har en sådan allmän psykologisk-pedagogisk skolning, att han är skickad att fylla sina funktioner inom undervisningen i psykologi och pedagogik vid lärarhögskolan. En sådan skolning framstår nämligen som en ofrånkomlig grund också för den pedagogisk-metodiska forskning han skall be-

driva. Ja, man torde i nuläget ej ens kunna räkna med att någon besitter en särskilt omfattande meritering på just detta område, utan man lär vid tillsättningen huvudsakligen få grunda sin bedömning på vederbörandes insatser inom experimentalpsykologisk och pedagogisk-psykologisk forskning och på hans allmänna vetenskapliga metodskolning. Det gäller ju i själva verket här att driva fram en hos oss i stort sett ny forskningsgren.

Bland den övriga personalen avses assistenterna i viss utsträckning biträda professorn inom forskningsarbetet. Skolkommissionen tänkte sig, att assistenterna skulle rekryteras bland lärare, som bedriver fortsatta studier i psykologi och pedagogik. Dessa studier bör mycket väl kunna gälla betyg i akademisk examen vid universitet eller högskola, såsom också skolkommissionen förutsätter i sina synpunkter på lärarnas vetenskapliga vidareutbildning. Intet hinder torde möta, att vissa lärare under dessa fortsättningsstudier har sin verksamhet förlagd till lärarhögskolans institution och där utför sina examensarbeten under tillsyn och handledning av berörda institutionschefer i samverkan. Som tidigare framhållits, bör sådan samverkan generellt kunna äga rum och alltså ej inskränka sig till assistenterna vid lärarhögskolan.

I tillägg till dessa beslutade tjänster har utredningen funnit att lärarhögskolan alltifrån början behöver utrustas med åtminstone någon befattningshavare, som har att sörja för skolväsendets och den metodiska forskningens behov av pedagogiska mätmetoder. I det tidigare återgivna förslaget från direktor för psykologisk-pedagogiska institutet har också upptagits en laborator med dessa uppgifter. Med tanke på att befattningshavaren bör kunna självständigt svara för denna typ av

forskningsuppgifter inom institutionen och utgöra dess främsta expert på psykometriska och pedagogisk-statistiska frågor, synes god docentkompetens böra krävas av innehavaren och en placering som laborator i Ca 34 lämplig. Denne bör då också kunna leda undervisningen i hithörande frågor som ersättare för den lektor i psykologisk-pedagogisk statistik som föreslogs av skolkommissionen men bortföll vid departementsbehandlingen av förslaget. Laboratorns arbetsuppgifter måste dock i minst lika hög grad som professorns ligga på det egentliga forskningsarbetet. Utredningen vill påpeka, att den ifrågasvarande befattningen, liksom den närmast följande, måste sägas bli av särskild betydelse i det pågående pedagogiska reformarbetet. (Jfr även sid. 17 f.)

Vid överförandet av psykologisk-pedagogiska institutets resurser för forskning och kursverksamhet till lärarhögskolan erhåller denna ytterligare en kvalificerad tjänst, nämligen sekreterartjänsten i Ce 29. Från denna avlastas, i och med att institutets självständiga ställning upphör, en rad administrativa uppgifter, och man synes därför kunna omdisponera de med denna tjänst förenade arbetsuppgifterna. Ett lämpligt alternativ synes då vara att vid sidan av egen forskning inom institutionens verksamhetsområde låta denne befattningshavare direkt under professorn ansvara för ledningen och administrationen av lärarhögskoleinstitutionens fältundersökningar och praktiska försöksverksamhet inom skolväsendet. Genom sin art ställer dessa uppgifter likartade krav som sekreterartjänsten vid institutet gjort, nämligen på vetenskaplig utbildning inom psykologi och pedagogik (lägst fil. lic.), administrativ kunnighet och lärarerfarenhet. Institutet har vid flera tillfällen

begärt sekreterartjänstens uppflyttning i Ca 33. I samband med omläggningen synes i varje fall en uppflyttning till Ce 31 väl motiverad.

Direktors förslag om psykologisk-pedagogiska institutets utbyggnad upptar även en statistikavdelning under en aktuarie eller amanuens. Det är utan tvekan så, att både professorns och laboratorns arbete leder till omfattande statistiska bearbetningar. Detta statistiska arbete lär emellertid ej få den karaktär av fortlöpande insamling och redovisning av statistiska uppgifter, som är fallet t. ex. med en stor del av centrala statliga myndigheters statistikarbete. Där blir statistiken ofta en tämligen självständig och fristående arbetsfunktion i behov av ansvarig ledning med statistisk specialutbildning. Vid en forskningsinstitution med lärarhögskoleinstitutionens inriktning blir statistikarbetet däremot helt integrerat i vetenskapliga undersökningar inom ett fackområde, där statistisk skolning hos forskarna själva är en förutsättning för tillfredsställande uppläggning och genomförande av undersökningarna. Laboratorns uppgifter är också sådana, att man hos honom har rätt att vänta en skolning i dessa avseenden utöver den hos psykologiska och pedagogiska forskare vanligen förekommande.

Det kan i detta sammanhang hänvisas till ett uttalande av samhällsvetenskapliga forskningsrådet, att statistiska kunskaper bör krävas inom vissa samhällsvetenskapliga discipliner. Av den PM av professorn C.-E. Quensel som ligger till grund för uttalandet framgår, att detta ej minst berör »sociologiska och sociologiskt-psykologiskt inriktade undersökningar». Det torde vara fullt befogat att generalisera detta uttalande till att gälla även pedagogiska och psykologiska undersökningar. Professor Quensel anför också:

Den som valt ett arbetsfält inom samhällsvetenskapen, där regelbundet kräves kännedom om statistiska arbetsmetoder, bör själv förvärva sig dylika kunskaper och och icke anlita kvalificerad statistisk hjälp annat än i specialfall.

Annars torde man ofta få resultat av tveklaktigt värde. Undersökaren vet icke begränsningen av de statistiska metoderna, och den statistiska medhjälparen blir icke införstådd med ämnets innehåll utan bearbetar ofta vissa för honom förelagda data.

Forskarna behöver emellertid biträde i statistikarbetet, dels för rätnings-, registrerings- och tabuleringsarbete samt enklare beräkningar, dels för ledning av rutinarbetet och för något mera krävande räknearbeten. För det förstnämnda är tjänster av kansli- och kontorsbiträdestyp lämpliga, tillfälligt kompletterade med timanställda hjälpkrafter, som väl bl. a. kan erhållas bland de studerande. Uppgifterna att fungera som mellanled mellan dessa och forskarna, i den mån så kan erfordras, samt att biträda vid vissa beräkningar är emellertid knappast av sådan art och omfattning, att de motiverar en särskild aktuarietjänst. Lämpligare är i så fall en assistent med kombinerad psykologisk-pedagogisk och statistisk utbildning. Sannolikt kan också institutionens redan föreslagna assistenter fylla dessa uppgifter i avvaktan på närmare erfarenheter av statistikarbets omfång. Vid en stor forskningsinstitution kan det vara önskvärt att sammanföra statistikarbetet till en särskild serviceavdelning, men detta blir knappast aktuellt här, i varje fall ej under de första arbetsåren. En särskild statistikavdelning bör med andra ord knappast nu inrättas.

Utöver den vetenskapligt skolade personalen kommer biträden, dels för sekreterargöromål, dels som ovan specificerats för statistiskt arbete. Ett kontorsbiträde, som lärarhögskolepropositionens beräkningar upptar, är uppen-

bart för lite. Vidare kan sekreterargöromålen i stor utsträckning beräknas bli av kvalificerad art, såsom korrespondens efter stenogram, utskrivning av manuskript på främmande språk och registrering och excerpering av vetenskaplig litteratur, vilket torde motivera en befattning som kontorist i 13 lönegraden. För de rutinbetonade statistikgöromålen behöver institutionen helt disponera ett kansli- och ett kontorsbiträde samt därutöver ha medel för timavlöning av tillfällig personal. Utredningen är medveten om att även denna beräkning av den heltidsanställda biträdespersonalen rätt snart kan komma att visa sig vara i underkant, men forskarpersonalen behöver å andra sidan vid starten ett visst försprång för planläggning av undersökningar o. dyl. Först vid deras genomförande uppkommer de stora biträdesbehoven, vilka då också bättre kan överblickas än nu på förhand. Biträdespersonalen skulle alltså omfatta en kontorist, ett kansli- och ett kontorsbiträde, samtliga uteslutande avsedda för forskningsinstitutionen. Kanslibitträdes-tjänsten erhålles härvid från psykologisk-pedagogiska institutet. Det av utredningen förordade nytillskottet av personal utöver den som vid riksdagens beslut torde ha avsetts inskränker sig sålunda till en laborator och en kontorist.

Utredningen har också diskuterat möjligheterna att till institutionen knyta särskilda docentbefattningar, såsom föreslagits av skolöverstyrelsen. Helt visst måste man på längre sikt tänka sig en sådan utveckling, bl. a. för att trygga rekryteringen till de fasta lärar- och forskarbefattningarna vid lärarhögskolan och vid framdeles upprättade ytterligare lärarhögskolor. Emellertid torde tillgången på forskare med kompetens för sådana befattningar nu ej

medge ett större antal tjänster vid lärarhögskolan med krav på docentkompetens än vad professuren, laboraturen och lektoraten redan utgör — detta även med tanke på det samtidiga behovet av nyrekrytering vid universitets- och högskoleinstitutionerna.

Institutionen behöver även disponera årliga anslag för tillfällig anställning av personal samt omkostnader. Dessa kan svårigen beräknas av psykologutredningen, som i detta sammanhang endast önskar framhålla, att dessa medel

torde kunna erhållas genom omdisponering av de anslag som nu står till psykologisk-pedagogiska institutets förfogande, dock med undantag av de poster som belöper på pedagogiska biblioteket resp. bidrag till enskilda forskare, till en del även kostnader för hos andra institutioner kontrakterad forskning, vilka bör tillfalla de organ som övertar dessa uppgifter. Det torde ankomma på den blivande styrelsen för lärarhögskolan att i dessa hänseenden framlägga förslag.

Kap. 18. Bibliotek för psykologi och pedagogik

Utredningens förslag beträffande statens psykologisk-pedagogiska institut aktualiserar på nytt frågan om pedagogiska bibliotekets anknäpning och ställning. Efter att ha varit en fristående stiftelse med statliga anslag, vars styrelse tillsattes av skolöverstyrelsen, införlivades biblioteket 1951 i administrativt hänseende med nämnda institut. Biblioteket har emellertid haft sina lokaler kvar i ämbetsbyggnaden Hantverkargatan 29, den byggnad där också skolöverstyrelsen är inrymd. Genom den starka tillväxt som biblioteket undergått under de senaste tio åren har behov av större lokaler uppkommit. Om nu i enlighet med utredningens förslag psykologisk-pedagogiska institutet nedlägges och bibliotekets ställning åter skall ändras, är det anledning att därvid även beakta bibliotekets lokalfråga. Innan vi övergår till en diskussion av vilka olika alternativ som erbjuder sig i fråga om bibliotekets anknäpning, skall vi emellertid såsom bakgrund ge en översikt över biblioteksresurserna inom det psykologisk-pedagogiska området överhuvudtaget och se vilken funktion pedagogiska biblioteket har i detta sammanhang.

Nuvarande biblioteksresurser

För forskningen inklusive forskarutbildningen vid universitetens och lärarhögskolornas psykologiska och pe-

dagogiska institutioner men också för forskningen vid olika tillämpningsinstitutioner på det psykologiska området behövs tillgång till bibliografiska hjälpmedel och referattidskrifter samt tidskrifter och speciallitteratur inom psykologi och pedagogik samt angränsande vetenskaper, såsom sociologi, statistik, fysiologi och psykiatri.

För utbildningen vid universitetens och lärarhögskolornas psykologiska och pedagogiska institutioner behövs kurslitteratur inom samma områden.

Biblioteksresurserna på dessa områden är i huvudsak följande.

1. Pedagogiska biblioteket i Stockholm, som i första hand anlitas av forskare och studerande i Stockholm men även i stor utsträckning betjänar också landet i övrigt, så att det kan sägas tjänstgöra som riksbibliotek på området.
2. Universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund och deras motsvarighet i Göteborg — stadsbiblioteket — vilka är universalbibliotek omfattande litteratur inom flera fakulteter.
3. Universitetsinstitutionerna i psykologi och pedagogik samt vissa seminariebibliotek i Uppsala, Lund och Göteborg, vilka främst har kurslitteratur men också vissa tidskrifter.
4. Kungl. biblioteket samt socialvetenskapliga institutets bibliotek i Stockholm, vilka dock är specialiserade

åt det humanistiska resp. samhällsvetenskapliga hållet. Även andra specialbibliotek, t. ex. de medicinska, är av intresse på vissa gränsområden.

5. Stadsbibliotek och därmed jämförbara bibliotek, vilka möjligen har en del av kurslitteraturen för lägre betyg i ämnena men huvudsakligen mera populära framställningar.

Därtill kommer om något år bibliotek vid lärarhögskolorna, vilka förutom psykologi och pedagogik även måste tillhandahålla allmänt orienterande litteratur inom fackämnen, såsom historia, språk och naturvetenskap.

Om pedagogiska biblioteket skall därutöver följande uppgifter lämnas. Biblioteket har f. n. ett bokbestånd på ca 86 000 nummer omfattande psykologi, pedagogik och angränsande fack samt läroböcker, svenska och utländska. Biblioteket håller 283 löpande tidsskrifter i ovannämnda fack. Anslaget för bokinköp utgör 17 500 kr. Vid sidan av detta anslag förvärfvas sedan gammalt den i Sverige utgivna hithörande litteraturen, särskilt läroböckerna, i stor utsträckning gåvovägen. Bibliotekets klientel utgöres främst av forskare och studerande vid Stockholms högskola, studerande vid Ericastiftelsen, socialpolitiska institutet, seminarier och andra utbildningsanstalter i Stockholm, lärare vid Stockholms olika skolor och skolöverstyrelsens befattningshavare. En viktig del av bibliotekets lånerörelse utgör den s. k. interurbana låneförmedlingen, varigenom biblioteket till låntagare utanför Stockholm utlånar litteratur vanligen genom förmedling av på respektive orter befintliga bibliotek. Från andra bibliotek inlånas av bibliotekets låntagare begärd litteratur. Denna låneverksamhet omfattar även de övriga nordiska länderna.

Om man jämför biblioteksförhållandena vid de olika lärosätena, finner man, att Stockholm till skillnad från de övriga saknar ett vetenskapligt bibliotek omspännande flera fakulteter. Biblioteksresurserna är i Stockholm decentraliserade till specialbibliotek, såväl inom högskolan som överhuvudtaget. Ej ens högskolans humanistiska seminariebibliotek omfattar alla den humanistiska fakultetens ämnen utan måste kompletteras av det socialvetenskapliga och det pedagogiska biblioteket, det senare hittills utanför högskolans ram. Pedagogiska biblioteket kan sålunda sägas samtidigt vara riksbibliotek för psykologi och pedagogik och inom ämnesrådet en motsvarighet till universitets- och seminariebibliotek för Stockholms högskolas vidkommande.

Pedagogiska bibliotekets framtida ställning

Vid valet av organisationsform och placering för biblioteket efter psykologisk-pedagogiska institutets nedläggande är det önskvärt, att det får en ställning, som framhäver dess karaktär av riksbibliotek för psykologi och pedagogik, samtidigt som biblioteket göres lätt åtkomligt för forskare och studerande vid Stockholms högskola.

Bibliotekets ställning som centralt specialbibliotek kunde markeras genom att det gjordes till ett fristående organ under en av Kungl. Maj:t utsedd styrelse. Å andra sidan är biblioteket en mycket liten enhet som knappast bör bära personal med särskild kompetens för medelsförvaltning och andra administrativa göromål utanför den egentliga bibliotekstjänsten. Ej heller kan det anses lämpligt att belasta ecklesiastikdepartementet med alltför små direkt underställda administrativa enheter. En samordning med annat organ synes därför önskvärd, men detta organ bör då ha ett verksamhetsfält, som

så nära som möjligt motsvarar bibliotekets. Ur denna synpunkt förefaller universitetsmyndigheterna — lokalt eller centralt — mindre lämpliga, eftersom även lärarhögskolornas forskning m. m. behöver betjänas av biblioteket. Mot en anknytning till lärarhögskolorna å andra sidan kan inte bara den invändningen riktas, att universiteten och särskilt Stockholms högskola behöver utnyttja biblioteket utan även att lärarhögskolorna är inriktade på den pedagogiska sektorn, vilken motsvarar endast en del av det område, som bibliotekets resurser bör täcka.

En ovanlig men i detta fall såväl näraliggande som lämplig kombinationsmöjlighet torde däremot vara att anknyta biblioteket till forskningsrådet inom området (jfr kap. 19). Detta forskningsråd skall bl. a. överta den utdelning av forskningsanslag på det pedagogiska området, som psykologisk-pedagogiska institutet handhaft. En anknytning mellan forskningsråd och bibliotek existerar sålunda i viss mening redan i nuläget. Viktigare är att rådet kommer att liksom biblioteket omspanna hela det psykologiska och pedagogiska forskningsområdet, att det kommer att ha en för detta syfte lämplig sammansättning och att det med hänsyn till förvaltningen av forskningsmedel måste få vissa administrativa resurser. Själva rådet kan därför mycket väl fungera som styrelse för biblioteket och dess sekretariat handha även bibliotekets allmänna administration. Genom rådets centrala ställning tryggas även bibliotekets ställning som centralt specialbibliotek. Den omständigheten att övriga forskningsråd ej har bibliotek sig underställda kan knappast vara en invändning, eftersom detta icke beror på att en sådan hopkoppling befunnits olämplig utan på att bibliotekens organisationsfrågor på an-

dra områden ej varit aktuella i samband med rådets tillkomst.

Biblioteket borde emellertid även göras lätt åtkomligt för forskare och studerande vid Stockholms högskola. Detta behöver dock inte utgöra någon invändning mot bibliotekets administrativa anknytning till forskningsrådet, ty huvudsaken för högskolan måste vara att biblioteket är placerat på nära håll. Däremot förefaller det knappast kunna vara något önskemål från högskolans sida att belasta högskolans bidragsäskanden med bibliotekets kostnader, eftersom dessa även bör få bestämmas av utanför högskolan liggande intressen. Högskolan får genom ämnesrepresentanterna ändå goda möjligheter att ge sina önskemål beträffande bibliotekets inköp till känna (jfr nedan). Närmast aktuellt är alltså, att vid bibliotekets flyttning från Hantverkargatan skaffa det lokaler i närheten av högskolan, helst i anslutning till dess psykologiska och pedagogiska institutioner. Ämnesrepresentanterna har också gett uttryck för den förhoppningen att biblioteket skulle kunna få lokaler i tekniska högskolans gamla byggnad vid Drottninggatan, närmare bestämt i utrymmen som nu disponeras av matematikmaskinnämndens arbetsgrupp. Då denna placering av matematikmaskinerna torde vara provisorisk i avvaktan på mera lämpliga lokaler samt då den psykologiska institutionen redan finns i samma byggnad och den pedagogiska torde kunna få lokaler där, synes en sådan lösning av bibliotekets lokalfråga vara att förorda.

En förläggning av biblioteket, som i och för sig kanske snabbare kunde ordnas, är i anslutning till den första lärarhögskolan i Fredhäll, för vilken vissa lokaler inom kort skall uppföras. Lärarhögskolan behöver också tillgång till bibliotek på det psykologiska och

pedagogiska området och skulle givetvis vara betjänt av att få det nuvarande pedagogiska biblioteket förlagt till sina lokaler. Å andra sidan ligger lärarhögskolans litteraturbehov delvis utanför det psykologiska och pedagogiska området och avser i mindre utsträckning än Stockholms högskolas behov forskningsändamål, medan det hos biblioteket mest karakteristiska och betydelsefulla just är dess uppsättning av speciallitteratur och facktidsskrifter, som huvudsakligen utnyttjas i forskningssammanhang. Kompletta sviter av tidskrifter går nu som regel ej längre att skaffa, medan däremot exempelvis kurslitteratur relativt lätt finns att få i erforderlig utsträckning. Det synes då vara viktigt, att biblioteket får lokaler där dess speciella resurser mest behöver utnyttjas, och detta lär alltjämt komma att bli vid Stockholms högskola. En placering i Fredhäll skulle för övrigt vara mindre läglig även för flertalet andra kategorier — lärarhögskolans institutioner och studerande givetvis undantagna — bland bibliotekets kunder, t. ex. socialinstitutets och Ericastiftelsens elever samt lärare inom skolväsendet i Stockholm. Även de bibliotek med vilka det pedagogiska behöver samverka ligger i stor utsträckning nära Stockholms högskola.

Psykologutredningen får därför föreslå att det nuvarande pedagogiska biblioteket efter statens psykologisk-pedagogiska instituts nedläggande underställes det forskningsråd för psykologi och pedagogik, som föreslås i följande kapitel. Beträffande bibliotekets lokaler bör i första hand undersökas möjligheten att erhålla sådana i anslutning till Stockholms högskolas institutioner för psykologi och pedagogik eller eljest i närheten av Stockholms högskola (jfr bil. 10). För att bibliotekets målsättning, som nu är betydligt bredare

än då det fick sitt nuvarande namn, skall komma till klart uttryck, bör dess namn ändras till statens psykologisk-pedagogiska bibliotek. Denna benämning utgör också en parallell till det namn som föreslås för forskningsrådet (jfr sid. 166).

Önskemål beträffande bibliotekets verksamhet

Bibliotekets nuvarande inköpsområde, arbetssätt m. m. har huvudsakligen vuxit fram under de senaste tio å femton åren, sedan dess resurser blev mera betydande, och finns ej på alla punkter intagna i dess instruktioner. Det kan därför vara anledning att närmare ange vissa av de önskemål som bör ställas på biblioteket. Dessa behövs också som grund för ställningstagandet till bibliotekets behov av personal och anslag.

Biblioteket bör tillhandahålla vetenskaplig psykologisk och pedagogisk litteratur, som erfordras för forskningen och utbildningen inom psykologi och pedagogik samt i viss utsträckning även motsvarande litteratur på angränsande vetenskapers områden. Vidare bör skaffas arbeten inom såväl allmän som speciell pedagogisk metodik för att möta olika lärarkategoriernas och även lärarhögskolors behov. Beträffande i Sverige utkommande psykologisk och pedagogisk litteratur bör så stor fullständighet som möjligt eftersträvas.

Rätt att göra inköpsförslag tillkommer enligt praxis bibliotekets kunder. Det är emellertid dessutom önskvärt, att biblioteket mera regelbundet tillföres sakkunniga förslag beträffande inköpen, helst av professorerna i psykologi och pedagogik vid samtliga universitet och högskolor, således även lärarhögskolorna. Någon skyldighet i detta hänseende torde knappast behöva åläggas dem, men däremot bör det kunna förutsättas, att biblioteksfrågor

kommer att regelbundet behandlas vid förut nämnda konferenser mellan ämnesrepresentanterna (jfr sid. 149). Detta skulle bidra till att bokinköpen vid institutionerna och vid det centrala biblioteket i viss mån koordinerades.

Vid biblioteket bör hemlån mot borgensförbindelse liksom hittills kunna ske. I de för allmänheten tillgängliga lokalerna bör vissa tidskrifter och ett särskilt referensbibliotek finnas uppställda. Låneexpeditionen bör vara öppen vissa tider på dagen och dessutom ett par kvällar per vecka under läsåret med hänsyn till dem som på grund av tjänst är förhindrade att utnyttja biblioteket på dagtid. Läsrummen bör om möjligt vara tillgängliga även då låneexpeditionen ej kan hållas öppen.

Den s. k. interurbana låneverksamheten, d. v. s. lån till bibliotek och institutioner utanför Stockholm, bör fortsätta i oförändrad utsträckning. Möjligheten av att för längre tid deponera vissa specialarbeten hos särskilda institutioner bör undersökas.

Bibliotekets personal

F. n. består bibliotekets personal av en bibliotekarie i Ce 27 samt en assistent i Cg 15. I förhållande till de starka kraven på biblioteket är denna personal otillräcklig. För att hålla lånereörelsen flytande nödgas man åsidosätta på längre sikt viktiga arbetsuppgifter. Ingen expeditionsvakt disponeras annat än för hämtning av post och inslagning av paket (de interurbana lånen). All maskinskrivning måste utföras av akademiskt utbildad personal. I skrivelse om anslag för budgetåret 1955/56 begäres av statens psykologisk-pedagogiska institut bl. a. att bibliotekariebefattningen uppflyttas till Ca

29, att assistentbefattningen utbytes mot en amanuensbefattning (i reglerad befordringsgång) samt att biblioteksbiträdesbefattning (Cg 11) inrättas. Av dessa förslag har departementschefen biträtt det som avser assistentbefattningen.

Psykologutredningen anser även övriga förslag i hög grad befogade och finner det angeläget, att en sådan förstärkning kommer till stånd så snart ske kan. Efter hand som övriga av utredningen föreslagna åtgärder för främjande av psykologisk utbildning och forskning genomföres, kommer emellertid anspråken på biblioteket att växa, och en förstärkning av de nuvarande inköpsanslagen, som uppgår till 17 500 kronor per år, blir nödvändig. Utredningen räknar här med en ökning, i första hand till 25 000 kronor. Ytterligare personal kommer då att behövas redan för att vidmakthålla bibliotekets nuvarande service. Vidare är ett mer omfattande öppethållande för de studerande och för allmänheten önskvärt, vilket också ökar personalbehovet. Den tjänst som efter de ovan nämnda förändringarna först torde behöva ifrågakomma är en tjänst för biblioteksassistent. Personalen kommer då att omfatta bibliotekarie, amanuens, assistent och biträde. Det ytterligare utbyggnadsbehovet har utredningen i nuläget svårt att överblicka och kan på denna punkt endast framhålla att en god service på biblioteksområdet är av den allra största betydelse för den upprustning av psykologi och pedagogik, som utredningen syftar till. Det torde få ankomma på styrelsen, dvs. forskningsrådet, att ta erforderliga initiativ i samband med de årliga anslagsäskandena.

Kap. 19. Forskningsråd för psykologi och pedagogik

Behov av anslag för psykologisk och pedagogisk forskning

I det föregående har framhållits, att psykologiska metoder och betraktelsesätt under de senaste årtiondena i starkt ökad omfattning tillämpats inom stora delar av samhällslivet. Denna expansion har främst tagit sig uttryck i ett ökat behov av praktiskt verksamma psykologer. Men liksom inom andra vetenskapliga tillämpningsområden är den praktiska verksamhetens resultat huvudsakligen beroende av tillförlitligheten hos de metoder och omfånget av det kunskapsunderlag som tillämpningen kan grunda sig på. Det enda sättet att stärka denna grund är en fortlöpande forskningsverksamhet. Med ökat behov av praktiska psykologer följer därför ökat behov av forskning. Psykologin är här i exakt samma läge som andra vetenskapsgrenar, låt vara att man då och då har tenderat att glömma bort detta beroende av metodiskt och kunskapsmässigt underlag för att i stället skjuta i förgrunden den enskilde »psykologens» på intuition grundade människobedömning. Ett sådant betraktelsesätt leder lätt till en subjektiv och okontrollerad bedömning av psykologiska frågor, som ej bör betecknas som vetenskaplig tillämpningsverksamhet.

När forskning motiveras utifrån tillämpningens behov, frestas man att endast tänka på sådan forskning, som är direkt inriktad på att lösa vissa praktiska problem. Man brukar kalla den

målforskning till skillnad från s. k. grundforskning, vilken obunden av omedelbara nyttsynpunkter arbetar på att utvidga sin vetenskaps teoretiska underlag. I verkligheten är emellertid skillnaden mellan dessa forskningsarter långt mindre distinkt, både med hänsyn till inriktning och praktiska resultat. Målforskning lämnar ofta viktiga bidrag till teorin eller stimulerar till vidareutveckling av den. Grundforskning ger ej sällan såsom biprodukt betydelsefulla praktiska resultat eller uppslag till nya tillämpningsområden. Behovet av metoder och kunskapsunderlag för tillämpningen kan ej heller fyllas av enbart målforskning, och grundforskningen å sin sida skulle riskera att förlora kontakten med verkligheten utan konfrontation med praktikens krav. De båda forskningsarterna är alltså båda nödvändiga, och växelverkan mellan dem bör uppmuntras. Behovet av ökad forskning på psykologins område gör sig i lika mån gällande inom båda forskningsarterna.

Ser man till de resurser som psykologin i vårt land förfogar över för att tillfredsställa behovet av fortlöpande forskning, visar sig dessa vara tämligen små såväl i jämförelse med det omedelbara behovet som i jämförelse med andra vetenskapsgrenars med viktiga praktiska funktioner i samhällslivet. Uppdelningen av forskningsuppgifterna är liksom inom andra ämnesområden i princip den, att universitets- och högskole-

institutioner bedriver grundforskning och institutioner inom andra grenar av samhällslivet målforskning inom sina egna tillämpningsområden. Emellertid är personalen vid de akademiska institutionerna under terminerna nästan helt upptagen av undervisning. Biträdespersonal och andra hjälpmedel vid forskning finns i relativt liten utsträckning. De studerande kan oavlönade rimligtvis ej påläggas mera arbetskrävande forskningsuppgifter, vartill kommer att de ofta ej utan för lärarna tidskrävande handledning förmår genomföra mera komplicerade sådana. Undervisningskyldigheten har ökat för docenterna, vilkas insatser haft stor betydelse i det vetenskapliga framstegsarbetet. Hårtill bör dock knytas den reservationen att den akademiska befordringspolitiken ofta mer gynnat mångsidighet än specialisering och nog tenderat att undervärdera insatser i vetenskapligt teamwork. Såväl dessa förhållanden som de små ekonomiska resurserna har kommit forskarna att ofta undvika mer arbetskrävande men betydelsefulla problemområden till förmån för sådana där resultat är mera lättfångna för en enskild person. Knappheten i fråga om biträdespersonal och i vidsträckt bemärkelse tekniska resurser för forskningen innebär också en uppenbar misshushållning med den tid som de akademiska lärarna får över till vetenskapligt arbete. Även om den utbyggnad av utbildningsinstitutionerna, som utredningen i annat sammanhang föreslår, innebär en förbättring även med hänsyn till forskningsmöjligheter, kan en sådan utbyggnad endast ta sikte på institutionernas grundorganisation för utbildning och forskning, och behovet av tillfälliga anslagstillskott för forskning kommer att kvarstå eller rentav växa.

Organ för psykologisk målforskning och tillämpning finnes t. ex. inom skolan och försvaret. Antalet med egent-

liga forskningsuppgifter sysselsatta psykologer vid dessa organ är dock ringa, och den forskning som utföres täcker ej ens de olika verksamhetsområdenas egna forskningsbehov, än mindre det gemensamma behovet av grundläggande forskning. Detta förhållande torde komma att kvarstå även efter den utbyggnad som av utredningen och annorstädes föreslås.

Institutioners och enskilda forskares resurser ökas i någon mån genom anslag från olika fonder och liknande organ. Av dessa organ är endast ett speciellt inriktat på att stödja psykologisk — närmare bestämt pedagogisk-psykologisk — forskning, nämligen statens psykologisk-pedagogiska institut, som vid sidan av egen eller hos akademiska institutioner beställd forskning de senaste åren utdelat 20 000 à 25 000 kronor årligen till enskilda forskare. Psykologin kan även erhålla stöd från humanistiska fonden. I den stora konkurrens som där råder brukar dock endast akademiska lärare kunna hävda sig, och de anslag som kommer psykologin till del uppgår till små belopp. De gäller i allmänhet grundforskning. Samhällsvetenskapliga forskningsrådet har lämnat värdefullt stöd åt socialpsykologiskt inriktad forskning, men övriga delar av psykologin har ansetts ligga utanför dess verksamhetsområde. Undantagsvis har psykologer erhållit anslag från olika fonder för medicinsk och flygmedicinsk forskning, då närmast inom den medicinska psykologin. Statens trafiksäkerhetsråd understödjer psykologisk olycksfallsforskning. Bland privata fonder märkes Magnus Bergvalls stiftelse, som intresserat sig huvudsakligen för den pedagogiska psykologin, och svenska arbetsgivarförbundets fond för arbetsvetenskaplig forskning, som dock övervägande kontrakterar forskning och endast mindre ofta utdelar anslag för av forskarna själva upptagna projekt. Knut

och Alice Wallenbergs stiftelse har bl. a. donerat medel till uppbyggnaden av psykotekniska institutet vid Stockholms högskola men torde som regel ej stödja enskilda undersökningar på det psykologiska området. Institutet i Göteborg har på motsvarande sätt erhållit stöd från Vilhelm och Martina Lundgrens vetenskapsfond. Tillfälligtvis har medel även erhållits från andra håll.

Vi har ej ansett oss kunna gå in på en detaljerad beräkning av det belopp som årligen tillföres psykologin på nyssnämnda vägar. Detta belopp skulle väl för övrigt ej heller utgöra en särskilt användbar utgångspunkt för beräkning av behovet av forskningsmedel inom området. Bättre vore det då att veta vilka belopp som ej kunnat bifallas av resp. organ, en uppgift som emellertid också den ger en föga rättvisande bild av det otillfredsställda behovet av forskningsmedel, ty de sökande har en tendens att anpassa sina anspråk på de anslagsutdelande organen efter vad de vet om deras tidigare praxis vid valet av forskningsuppgifter att stödja och vid fastställandet av anslagens storlek. Vi har därför här ej sökt göra någon fullständig inventering utan nöjt oss med exempel från ett par av de viktigaste anslagsgivarna, statens psykologisk-pedagogiska institut och Magnus Bergvalls stiftelse, som beredvilligt lämnat oss uppgifter härom. Dessa fonder utdelar anslag en gång varje år, och följande uppgifter avser *årsgenomsnittet* för utdelningsåren 1952—1954.

	Sökt belopp kr.	Utdelat belopp kr.
Statens psykologisk-pedagogiska institut	71 000	22 000
Magnus Bergvalls stiftelse (inom här ifrå-gavarande ämnes-område)	115 000	26 000

I båda fallen utgör de beviljade beloppen endast en relativt liten del av de sökta, i själva verket ännu något mindre än tabellen utvisar, ty några sökande har ej angett belopp. Praxis skiljer sig emellertid sätillvida, som stiftelsen fördelat de utdelade medlen på 7—8 forskare bland 21 sökande i genomsnitt per år, medan institutet utdelat små anslag till ett relativt stort antal forskare, i genomsnitt 34 bland 42 sökande per år under ifrågavarande period. Det senare förfaringssättet kan ju synas rättvist men är sannolikt mindre effektivt, eftersom nästan ingen får anslag av sådan storlek, att det medger forskningsarbete av egentlig räckvidd. Båda de här nämnda anslagsgivarna har företrädesvis gynnat pedagogisk-psykologisk forskning, varför läget har varit än ogynnsammare för exempelvis experimentalpsykologisk grundforskning.

De uppgifter som här redovisats vittnar om ett stort, i huvudsak otillfredsställt behov av forskningsmedel inom psykologi och pedagogik redan i nuläget. Detta behov kommer att växa vid ökad tillströmning till de psykologiska studierna och ökad tillämpningsverksamhet. Behovet av starkt förbättrade forskningsresurser har också framhävts i flera sammanhang, t. ex. av skolöverstyrelsen och svenska psykologsamfundet. Som grund för beräkning av anslagsbehovet synes de redovisade siffrorna emellertid otillräckliga med hänsyn till vad som ovan anförts om ofullständigheten i inventeringen och de anslagssökandes tendens att rätta ansökningarna efter vad som syntts dem ligga inom det möjliga gräns att erhålla.

En bättre grund för en dylik beräkning har utredningen velat lägga genom att söka inventera det behov av forskningsmedel som skulle ha anmälts under ett år, om då funnits ett forskningsråd på området med tillgång till er-

forderliga anslagsmedel. Inventeringen gjordes hösten 1953 med deltagande från flertalet universitets- och högskoleinstitutioner i psykologi och pedagogik samt vissa utanför institutionerna stående forskare. Dessa fick för utredningen uppge forskningsuppgifter och de anslag de skulle velat söka.

Flera felkällor drabbar givetvis även en undersökning av denna natur. Sålunda är det svårt att nå alla tänkbara aspiranter på forskningsbidrag. De undersökningar som är avsedda att exempelvis resultera i licentiat- eller doktorsavhandlingar har vidare i flertalet fall redan varit upplagda med hänsyn till de resurser man vågat räkna med under nuvarande förhållanden. Detta torde innebära, att de i en del fall underbyggts med färre och mindre djupgående undersökningar än som ansetts önskvärda och blivit aktuella, om medelstillgången varit bättre. En beräkning utifrån dessa grunder medför alltså en risk för underskattning av medelsbehovet. I motsatt riktning verkar en tendens hos forskarna att överskatta, vad de under verkliga förhållanden skulle hinna under ett år. Därtill kommer ovana vid kalkylering av forskningskostnader och andra omständigheter, vilka kan verka i båda riktningar. Vissa forskare har också med hänsyn till sin osäkerhet på dessa punkter ej velat delta i inventeringen. Sålunda är den mera renodlat pedagogiska forskningen nästan orepresenterad i undersökningen. Ett annat område, som bör komma i fråga vid anslagsutdelningen men är föga företrätt i enkäten, är forskning rörande ungdomsfrågor, folkbildningsarbete och andra till pedagogiken, särskilt vuxenpedagogiken, gränsande frågeställningar. I allt torde detta medföra, att det slutliga belopp som inventeringen gett vid handen visserligen är behäftat med betydande osäkerhet

men inte nödvändigtvis med fel som överväger i en bestämd riktning.

De anmälda anslagsbehoven framgår av nedanstående sammanfattningstabla. I bilaga 11 finnes dessutom dels en fördelning av undersökningsuppgifter och belopp på olika specialområden, dels en förteckning över de anmälda forskningsuppgifterna.

	Antal projekt	Anslagsbelopp kr.
Både ämne och kostnader angivna	62	576 325
Endast ämne angivet	8	—
Endast kostnader angivna	(8)	27 000
Sammanlagt	72	603 325

Den sålunda erhållna summan av omkring 600 000 kronor för ett år är ungefär tre gånger så stor som summan av de hos de två förutnämnda bidragsgivarna sökta genomsnittliga årsbeloppen. Summan kan synas stor, särskilt om man ser den i förhållande till vad som nu utdelas, men utredningen saknar skäl att beteckna den som en överskattning.

Innan utredningen framställer förslag om storleken av de statliga medel som bör anvisas för psykologisk och pedagogisk forskning, skall den emellertid anföra några ytterligare siffror. I Norge har det allmänvetenskapliga forskningsrådet en särskild sektion för psykologi, pedagogik och ungdomsfrågor. Denna har under den treårsperiod, som vår inventering av de två svenska fonderna avsåg, utdelat i genomsnitt 360 000 norska kronor årligen inom nämnda sektion, vilket motsvarat ca 60 % av de sökta beloppen. Under verksamhetsåret 1953/54 disponerade sektionerna de anslagsbelopp som visas i tablan på nästa sida.

Tillgången på medel för psykologisk och pedagogisk forskning är sålunda av

	Norska kr.
A. Språk och historia	1 181 000
B. Samhällsvetenskap	344 000
C. Psykologi, pedagogik och ungdomsfrågor	352 000
D. Naturvetenskap	1 750 000
E. Medicin	880 000

en helt annan storleksordning i Norge än i vårt land, och jämförelsen tyder på att de sammanlagda behoven i Norge är åtminstone lika stora som inom det samhällsvetenskapliga området. Dessa relationer kan givetvis inte direkt överflyttas på svenska förhållanden, men så mycket torde de säga, att den av utredningen gjorda uppskattningen av medelsbehovet under ett verksamhetsår ej synes oralistisk.

Vid fastställandet av beloppet måste man emellertid också räkna med att ett forskningsråd beträffande vissa undersökningar måste ställa sig tveksamt till huruvida deras uppläggning m. m. är sådan, att de förtjänar stöd. En allmän försiktighet vid medelsanvisningen kan också i starten vara påkallad. Med hänsyn till sådana förhållanden och den för utredningens arbete allmänt gällande anvisningen att överväga en etappvis uppbyggnad av resurserna har utredningen stannat för att föreslå, att ett belopp motsvarande tre fjärdedelar av det vid inventeringen framkomna anslagsbehovet, alltså 450 000 kronor per år under en första period, anvisas för stöd åt psykologisk och pedagogisk forskning.

Som jämförelse återges de anslagsbelopp som övriga forskningsråd av mer allmän natur disponerar under budgetåret 1954/55. Inom parentes anges även de i statsverkspropositionen för 1955/56 upptagna beloppen, vilka som regel innebär en anslagshöjning.

Det för psykologi och pedagogik beräknade anslaget skulle alltså, liksom i

	Anslag i kronor	
Statens tekniska forskningsråd	1 395 000	(1 395 000) ¹
Statens medicinska forskningsråd	1 500 000	(2 000 000)
Statens naturveten- skapliga forsknings- råd	1 400 000	(1 800 000) ²
Humanistiska fon- dens nämnd	700 000	(775 000) ³
Statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd	400 000	(450 000)

¹ Därutöver disponeras medel ur fond å 1,2 milj. kr till teknisk forskning.

² Fördelar därutöver 365 000 kr för naturvetenskaplig publiceringsverksamhet.

³ Årligt statsanslag. Därjämte disponeras ca 250 000 kr i årlig ränteavkastning från humanistiska fonden.

Norge, motsvara det belopp som disponeras av det samhälls- och rättsvetenskapliga rådet. Visserligen täcker det senare rådet ett vida större antal akademiska ämnen än ett råd för psykologi och pedagogik. Å andra sidan kräver psykologisk och pedagogisk forskning ofta kostsam apparatur och/eller stora fältundersökningar, vilket gäller endast om vissa av de samhällsvetenskapliga ämnena. Vidare har rådet inom hela sitt område en dubbel målsättning, nämligen att stödja både grundforskning och målforskning — inom den senare bl. a. i stor utsträckning synnerligen kostnadskrävande standardisering av psykologiska undersökningsmetoder behövligen för tillämpningen på olika samhällsområden. I dessa hänseenden är paralleller med teknisk och medicinsk forskning i flera fall befogade. Härjämte har stora forskningsbehov ackumulerats under den tid då psykologisk och pedagogisk forskning varit utan ett verksamt statligt stöd.

Utredningen vill här fästa uppmärksamheten på att genomförandet av 1950 års skolbeslut om riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling och

det pågående reformarbetet inom skolan kräver en mycket aktiv insats från den psykologiska och pedagogiska forskningens sida. Förbättrad medelsanvisning för psykologisk och pedagogisk forskning får betraktas som ett mycket viktigt led i detta arbete, som under senare år i betänklig grad hämmats av otillräcklig tillgång på anslagsmedel.

Förvaltningen av anslag för psykologisk och pedagogisk forskning

Statsmakterna har vid anvisning av medel för stödande av forskning inom olika vetenskaper som regel valt att låta dessa medel förvaltas av särskilda forskningsråd. Rådsformen har ansetts trygga ett både effektivt och allsidigt stöd åt forskningen. I starten anmälda farhågor för att forskningen skulle komma att centraldirigeras och andra olägenheter uppkomma av det statliga inflytandet torde ha visat sig obefogade. Rådsformen är också förenad med förhållandevis små förvaltningskostnader. Det synes därför ligga närmast till hands att även på det psykologiska och pedagogiska området införa forskningsråd.

Utredningen hade vid början av sin behandling av frågan om forskningsmedlens förvaltning att beakta även det alternativet att styrelsen för statens psykologisk-pedagogiska institut alltjämt skulle handha fördelningen av forskningsmedel — i framtiden för hela det psykologiska och pedagogiska området. Utredningen fann dock, att institutets uppgifter i övrigt var snävt avgränsade vad beträffade psykologin — nämligen till dess tillämpning i skolsammanhang — medan huvuddelen av exempelvis den experimentalpsykologiska, den abnormpsykologiska eller den psykotekniska forskningen skulle falla utanför institutets verksamhetsområde. En anknytning till institutet var redan härigenom mindre lämplig. Därtill kom att

utredningen av skäl, som tidigare redovisats, fann att också institutets övriga uppgifter borde fördelas på andra organ. Därmed blev hela denna anknytningsfråga inaktuell.

Hänsynen till förvaltningskostnaderna har också kommit utredningen att överväga möjligheterna att anknyta de psykologiska forskningsmedlen till något av de redan existerande råden. Närmast ligger väl därvid samhällsvetenskapliga forskningsrådet och humanistiska fondens nämnd, men även med de medicinska och naturvetenskapliga råden finns många beröringspunkter. Psykologin intar i flera hänseenden en mellanställning mellan de traditionella ämnesgrupperingarna, och det vore sannolikt olyckligt att genom anknytning av forskningsanslagen till ett av dessa områden ge vissa tendenser inom psykologin företräde framför de andra. Anorlunda vore om det hos oss som i Norge funnes ett allmänvetenskapligt forskningsråd att anknyta till. Psykologi jämte utbildnings- och ungdomsfrågor bildar såsom nämnts en särskild sektion inom detta och intar med hänsyn till antalet platser (6) i rådet som helhet en ungefärligen jämbördig ställning med övriga ämnesgrupper, nämligen språk och historia (6), samhällsvetenskap (6), naturvetenskap (8) samt medicin (6). I den hos oss valda organisationsformen med fristående råd för de övriga ämnesgrupperna ligger det närmast till hands att låta psykologi och pedagogik få ett eget forskningsråd. Lika olyckligt som att anknyta till ett av de existerande råden vore att fördela medlen mellan de olika råden och anbefalla dem att ge ökat stöd åt psykologisk forskning. Därvid skulle liksom nu flertalet centrala frågor falla utanför alla råds egentliga intresseområden. Det enda alternativ utredningen kan förorda är alltså att inrätta ett sär-

skilt forskningsråd för psykologi och pedagogik, förslagsvis benämnt statens psykologisk-pedagogiska forskningsråd.

Arbetsuppgifterna för statens psykologisk-pedagogiska forskningsråd

Huvuduppgiften för ett psykologiskt och pedagogiskt forskningsråd bör, såsom framgår av det föregående, vara att stödja psykologisk och pedagogisk forskning, däribland även sådan som avser ungdomsfrågor och folkbildningsarbete i den mån frågeställningarna är av psykologisk-pedagogisk natur, t. ex. fritidsintressen, studiecirkelmetodik, och icke övervägande sociologiska, t. ex. bildningsorganisationernas sociala struktur. Därvid bör såväl den grundläggande forskningen som forskningen inom olika tillämpningsområden beaktas. Detta stöd bör lämnas ej endast i form av ekonomiska bidrag utan även på annat sätt. De nu arbetande rådets uppgifter ger exempel på vad som därvid kan ifrågakomma.

I rådets instruktioner anges som regel deras allmänna syfte vara att främja svensk forskning på resp. områden och följa forskningen och utvecklingen inom dem. Detta skall ske dels genom att råden upprättar kontakter i olika riktningar och befordrar samverkan mellan olika organ, som har intresse av eller själva bedriver forskning, dels genom att råden själva tar speciella initiativ och genomför stödåtgärder till gagn för forskningen. Dessa senare har främst formen av anslag för kostnader förenade med bestämda forskningsuppgifter men kan även bestå i bidrag till studie- och forskningsresor, till gästföreläsningar, till publiceringskostnader, till komplettering av offentliga samlingar, som betjänar forskningsverksamheten, m. m. Initiativet till olika stödåtgärder kommer oftast såsom ansökningar från institutioner och enskilda forskare, men

råden kan även själva vid behov ta initiativ exempelvis till viss forskning. Några specialforskningsråd bedriver även forskning i egen regi genom anställning av forskare som får arbeta i anslutning till någon akademisk eller annan institution (t. ex. laboratorer i flygmedicin). Det tekniska rådet har med framgång som ett led i forskarutbildningen prövat anställning av forskningsstipendiater såsom assistenter utan undervisningsskyldighet vid tekniska och naturvetenskapliga institutioner. Slutligen skall råden även avge utlåtanden till statsmakterna i frågor som berör deras egen verksamhet. Som regel föreligger ingen skyldighet för råden att uttala sig i vetenskapliga frågor. Detta har ansetts närmast ankomma på de ordinarie vetenskapliga institutionerna.

Arbetsuppgifterna för statens psykologisk-pedagogiska forskningsråd bör ansluta sig till dem som i huvudsak gäller för övriga forskningsråd av allmänt vetenskaplig karaktär. Rådet bör ha till syfte att främja forskning och utveckling inom psykologi och pedagogik, varvid såväl den mera grundläggande forskningen som den som är inriktad på praktisk tillämpning bör uppmärksammas. Detta sker nu och framgent bäst genom ekonomiskt stöd åt forskningen. Ett sådant stöd bör kunna lämnas både institutioner och enskilda forskare. Bidragen skall kunna avse alla slags kostnader förenade med forskningen, såsom avlöning av vetenskapligt eller annat biträde, inköp av instrument och försöksmateriel, resekostnader vid materialinsamling samt i förekommande fall ersättning till forskaren för mistade avlöningsförmåner eller personliga anslag för säkerställande av forskarens utkomst. Forskningen gagnas också genom bidrag till resor i studie- och forskningssyfte och andra åtgärder till förmån för utbildningen av lovande

forskare. Detta stöd synes dock ej böra ges i form av stipendier för mer elementär utbildning utomlands utan reserveras för specialstudier såsom led i en verklig forskarutbildning. Bidrag bör av samma grunder ges till utländska forskares besök i vårt land och till vetenskapliga specialkonferenser. Även publiceringen av forskningsresultat bör kunna berättiga till anslag, dock beträffande tryckningen av doktorsavhandlingar ej utöver det statliga stöd som på annan väg ges.

Dessa stödåtgärder torde som regel ske på initiativ av resp. institutioner eller forskare. Rådet bör emellertid även självt kunna ta liknande initiativ, om behov därtill uppkommit genom att betydelsefulla forskningsområden blivit obeaktade. I vilken utsträckning ett sådant aktivt ingripande från rådet kan bli påkallat, blir i hög grad beroende av de utvecklingstendenser som forskningen visar efter att ha blivit föremål för ökat stöd. Mera tilltalande än att leda forskningen genom centrala initiativ torde i allmänhet vara att låta forskningens inriktning huvudsakligen bestämmas av forskarnas egna intressen, vilka dock i sin tur kan starkt påverkas — och detta helt legitimt — av krav från den praktiska tillämpningens sida. Även ett annat förhållande kan väntas verka i samma riktning. De anslag som kommer att kunna lämnas lär nämligen icke alltid kunna täcka de totala kostnaderna för forskningen. Detta kommer sannolikt att medföra, att forskarna söker sig till områden, där de kan erhålla material som insamlats för praktiska syften, kompletterande anslag eller meriter för praktiskt arbete eller där de redan har sin ordinarie verksamhet förlagd. En stor del av arbetsinsatsen torde då också alltjämt utan särskilda kostnader tillföras forskningen i form av fritids- och feriearbete. Sådant för-

tjänar allt stöd i form av bidrag till bi-trädespersonal, materiel o. dyl. Men förutsättningen för en större livaktighet hos dessa forskare är, att de själva får välja sina problem. Om också centrala initiativ kan tänkas erforderliga i vissa sammanhang, synes alltså anslagen i första hand böra användas till stöd åt enskilda forskningsinitiativ, vilket också överensstämmer med riktlinjer och praxis för övriga allmänt vetenskapliga forskningsråd. Vid anslagens fördelning bör ingen på förhand gjord uppdelning mellan exempelvis olika examensämnen, institutioner, bidragsformer e. dyl. påverka bedömningen. Samtliga anslagskrav bör i görligaste mån graderas efter anslagsobjektens betydelse — såsom representanter för vetenskap och praktisk tillämpning gemensamt bedömed dem —, deras vetenskapliga standard och de anslagssökandes förutsättningar.

Rådet bör liksom de nu arbetande främja samverkan mellan det egna området och angränsande discipliner. Detta kan med fördel ske bl. a. genom kontakt med övriga forskningsråd. En samarbetsdelegation inom den i vidsträckt bemärkelse naturvetenskapliga sektorn skapar nu relativt fasta former för sådan samverkan. Det här föreslagna rådet skulle säkerligen i många frågor vara betjänt av att delta i dess arbete. Kontakt behövs emellertid också med det samhällsvetenskapliga rådet och humanistiska fondens nämnd, då bl. a. ett flertal forskningsuppgifter kan beräknas falla på gränsen till dessas arbetsområden liksom på gränsen till den psykiatriska delen av medicinska rådets verksamhet. Socialpsykologisk forskning bör sålunda kunna stödjas av både det samhällsvetenskapliga och det psykologiska rådet, kliniskpsykologisk forskning av det medicinska och det psykologiska. Några be-

stämnda regler torde här ej behöva uppställas, men naturligast synes vara, att forskaren i första hand anlitar det råd som han genom sin utbildning närmast har kontakt med — sociologen alltså det samhällsvetenskapliga, psykiatern det medicinska och psykologen det här föreslagna. Eftersom psykologer nu i någon utsträckning fått medel för forskning på gränsområden hos de nämnda råden, innebär tillkomsten av ett särskilt psykologiskt råd för övrigt en viss och säkerligen välbehövlig avlastning från de övriga råden, vilkas resurser ändå är hårt ansträngda. Bl. a. vid teamwork torde även någon form av kostnadsfördelning mellan råden vara tänkbar. Under alla förhållanden är nära kontakt önskvärd.

Samverkan bör även gälla olika intressenter i psykologisk och pedagogisk målforskning. Denna bör till en del kunna ske inom rådet, om det förslag till sammansättning genomföres som anges i det följande. Kontakten med forskningsorganen blir delvis tillgodosedd på motsvarande vägar. De närmare riktlinjerna för en samverkan i övrigt torde ej nu behöva utstakas, då den ändå huvudsakligen torde bli beroende av ledamöternas personliga kontakter inom olika områden.

Rådet bör i begränsad utsträckning fungera som remissinstans, nämligen i frågor som gäller rådet självt och forskningsresurserna i övrigt på området. När uttalanden i psykologiska och pedagogiska frågor eljest skall inhämtas, torde man alltjämt böra vända sig till de vetenskapliga institutionerna i resp. ämne. Rådet självt bör kunna göra de framställningar som erfordras för att främja dess syften.

Slutligen bör rådet såsom närmare motiverats i föregående kapitel fungera som styrelse för statens psykologisk-pedagogiska bibliotek (nuvarande pe-

dagogiska biblioteket). Möjligen kan det vara skäl att rådet inom sig utser en mindre biblioteksnämnd, som har det huvudsakliga ansvaret för biblioteket.

Forskningsrådets sammansättning

Forskningsrådets sammansättning och formerna för ledamöternas tillsättning växlar mellan olika råd. Vissa allmänna tendenser kan dock fastställas. Rådets ledamöter är till största delen vetenskapsmän inom resp. områden, ofta även från angränsande discipliner tillhörande ett annat forskningsråds område. Dessutom är den praktiska tillämpningen och det allmänna samhällsintresset ofta representerade. Ordförande brukar förordnas av Kungl. Maj:t. Mandattiden är vanligen tre år, ofta med inskränkningar i rätten till direkt omval. Vid starten har mandatiderna gjorts olika långa för olika ledamöter, så att rådet ej riskerat samtidigt byte av alla ledamöter.

Principen att såväl olika tillämpningsområden som den vetenskapliga forskningen bör vara företrädade synes helt tillämplig på statens psykologisk-pedagogiska forskningsråd. Vad först beträffar de tillämpningsområden som bör vara representerade, torde de viktigaste vara skolan, ungdoms- och folkbildningsarbetet, yrkesvägledningen, socialvården, kriminalvården, den psykiska hälso- och sjukvården, näringslivet och försvaret. Det synes emellertid med hänsyn till rådets rimliga storlek ej vara möjligt att alla dessa områden samtidigt har särskilda representanter i rådet. Vissa områden måste i stället tänkas alternera, eller representanter kan utses som känner flera av arbetsfälten.

Utredningen har funnit att tillämpningsområdena sammanlagt bör ha tre representanter i rådet. Av dessa bör en

representera skolan eller ungdoms- och folkbildningsarbetet, en bör representera social-, medicinal- eller kriminalvård, en yrkes- och arbetslivet. Forskningen inom psykologi och pedagogik bör likaledes ha tre representanter, varav två huvudsakligen med psykologisk forskningsinriktning. Vidare bör en psykiater eller barnpsykiater ingå i rådet. Ordförande bör av Kungl. Maj:t utses utanför kretsen av övriga ledamöter.

Tillsättningen av ledamöterna (utom ordföranden) kunde ske genom på bestämt sätt sammansatta valkorporationer. Utredningen har emellertid ansett lämpligare, bl. a. med hänsyn till svårigheten att åstadkomma en invändningsfri och samtidigt ej alltför komplicerad sammansättning av dessa, att Kungl. Maj:t förordnar även dessa ledamöter enligt de allmänna riktlinjer som ovan angivits. Mandattiden bör vara tre år.

Förvaltningskostnader

Kostnaderna för rådets förvaltning torde kunna beräknas efter ungefär

samma grunder som skett för det samhälls- och rättsvetenskapliga rådet. Visserligen har detta ett större antal ledamöter. Här tillkommer å andra sidan administrationen av ett bibliotek. Bl. a. med hänsyn härtill torde arvodet för ordföranden böra beräknas till 3 000 kronor för år. Följande fördelning på olika poster synes vara lämplig.

	Kronor
Arvode till ordförande.....	3 000
Resor och traktamenten, ledamöter	2 000
Särskilda utredningar, oförutsett...	4 000
Sekreterare, annan personal, expenser.....	14 000
Sammanlagt	23 000

Ur posten för särskilda utredningar avses ledamöter och utomstående experter arvoderas i proportion till antalet föredragna ärenden och deras svårighetsgrad. Lämpligen bör det få ankomma på rådet att, vad de tre sista posterna beträffar, vidtagna de jämkningar i medelsfördelningen, som vunnna erfarenheter motiverar.

Del V

KOSTNADSBERÄKNING OCH SAMMANFATTNING

Kap. 20. Kostnader och genomförande

I olika kapitel har nya tjänster eller anslag för psykologi och pedagogik föreslagits. De kostnadsökningar, som dessa medför i jämförelse med nuläget (budgetåret 1954/55 med vissa tillägg enligt statsverkspropositionen för 1955/56), skall här sammanfattas. *Utbyggnaden bör enligt utredningens mening komma till stånd snarast, varför år 1 i de följande kostnadstabellerna bör bli budgetåret 1956/57.*

Universitetsinstitutionerna

Behovet av nya lärarkrafter och kursanslag har angivits i kap. 8. Där har också en etappindelning av uppbyggnaden gjorts. De följande beräkningarna bygger på tidsplanen på sid. 88 för inrättande av nya tjänster samt åtföljande uppgifter om behovet av kursanslag. Kostnaderna är beräknade efter lägsta löneklass i resp. lönegrader. För dyrortsgrupperade tjänster har ett vägt medeltal av lönekostnaderna använts. För samtliga år jämföres kostnaden med nuläget, således icke med närmast före-

Utbygg- nadsår	Kostnader ut- över nuläget
1	150 000
2	267 000
3	383 000
4	452 000
5	523 000
6	583 000

gående år. Beloppet för det sista året sammanfaller alltså med totala kostnadsstegringen, beräknad med utgångspunkt i nuvarande läge.

För biträdestjänster har en motsvarande etappindelning gjorts på sid. 91. Förstärkningen medför här följande successiva kostnadsökningar.

Utbygg- nadsår	Kostnader ut- över nuläget
1	27 000
2	54 000
3	81 000
4	107 000
5	134 000
6	160 000

De föreslagna årsanslagen för materiel m. m. (jfr sid. 94) innebär en kostnadsökning av 73 000 kronor fr. o. m. år 1, vilken kvarstår oförändrad under hela perioden. För engångsanskaffningar föreslås dessutom ett anslag av sammanlagt 200 000 kronor.

Ökade lärarkrafter i sociologi (jfr sid. 89) medför en kostnadsstegring av 30 000 kronor från år 2 och av 61 000 kronor från år 3.

Ericastiftelsen

Den ökade terapeututbildningen medför behov av nya tjänster vid Ericastiftelsen, vilka emellertid endast delvis bör belasta statens kostnader, eftersom de samtidigt medför väsentligt

ökad behandlingskapacitet för Stockholms stads räkning (jfr sid. 97). Den sammanlagda kostnadsstegringen torde uppgå till inemot 90 000 kronor, varav om nuvarande fördelningsprinciper tillämpas 45 % bör komma att belasta staten. Denna utbildningskapacitet behöver vara fullt utbyggd fr. o. m. år 4. Då uppkommer en kostnadsökning för staten av omkring 40 000 kronor.

Handledararvoden

Under praktiken, som skall uppgå till 6—8 månader, skall enligt förslag på sid. 104 handledarna ha 75 kronor per månad vid en praktikant och 60 kronor per månad och praktikant vid två eller flera samtidigt handledda. Årligen beräknas 60 studerande skaffa sig psykologpraktik. Från dessa torde vid kostnadsberäkningen 5 blivande terapeuter böra avräknas, eftersom Erica-stiftelsen får karaktären av en utbildningsinstitution med särskilt inrättade handledartjänster, vilka knappast bör berättiga till tillägsarvoden av detta slag. Vid olika kombinationer av antal praktikmånader och arvodesbelopp kan den sammanlagda kostnaden variera mellan 19 800 och 33 000 kronor. Beloppet torde uppskattningsvis böra angivas till 30 000 kronor, så att man ej behöver riskera, att den viktiga och förhållandevis föga kostnadskrävande praktiktiden avkortas av brist på arvodesmedel. Denna kostnad uppkommer liksom den föregående under år 4.

Lärarhögskolan

Utredningen föreslår (jfr sid. 152 f.) nya befattningar utöver den av riksdagen beräknade personalen för en sammanlagd årskostnad av 36 000 kronor. I övrigt får högskolan till en del överta av statens psykologisk-pedagogiska institut disponerade medel (jfr nedan) samt tjänsterna vid institutet.

Biblioteket

Av utredningen på sid. 159 tillstyrkta löne- och personalförstärkningar kostar sammanlagt 21 000 kronor per år, varav hälften bör ske omedelbart, hälften under år 2. Dessutom erfordras en ökning av inköpsanslagen från 17 500 till 25 000 kronor.

Forskningsrådet

För forskningsbidrag har anslaget beräknats till 450 000 kronor per år (jfr sid. 164). Härifrån skall vid beräkning av kostnadsökningen dras en del av statens psykologisk-pedagogiska instituts anslag för undersökningar och kurser. Av institutets nuvarande anslag för detta ändamål används ca 60 000 kronor för kurser, lika mycket för egen forskning, till stor del kontrakterad hos andra institutioner, och återstoden utdelas till enskilda forskare (jfr sid. 137). Det synes vara rimligt att anse, att 60 000 kronor, vilket ungefärligen utgör de till enskilda forskare utdelade medlen jämte en tredjedel av medlen för institutets egen forskning, svarar mot kostnaderna för forskningsrådet, medan samtliga kursmedel och övriga forskningsmedel får gå till lärarhögskolan.

Administrationskostnaderna för rådet (inklusive biblioteket) har beräknats till 23 000 kronor (jfr sid. 169). Nettoökningen blir sålunda (450 000 — 60 000 + 23 000 =) 413 000 kronor.

Psykotekniska institut

Även för de psykotekniska instituten bör ett etappvis genomförande av organisationen vara möjligt. Målet bör vara att samtliga institut skall vara organiserade, när den första omgången av studerande enligt de nya studieplanerna når fram till år 4. Lämpligen bör då ett institut organiseras årligen med början med institutet i Stockholm, som

med provisorisk organisation redan arbetar med samma kapacitet som den av utredningen föreslagna. Därefter bör i den ordning de nämnes komma instituten i Göteborg, Lund och Uppsala, samtidigt som laboratorstjänster vid motsvarande psykologiska institutioner inrättas (jfr kap. 8). Med hänsyn till att även i Göteborg redan finnes ett provisoriskt organiserat institut bör under år 1 ett anslag av 25 000 kronor ställas till universitetets förfogande för täckning av kostnaderna för statliga (icke betalda) uppdrag inom ramen för den kapacitet institutet har haft under de senaste åren. Anledningen till att institutet i Lund föreslås bli organiserat före institutet i Uppsala är önskvärdheten av att snarast få psykotekniska undersökningsresurser förlagda även till södra Sverige.

Kostnaderna under år 1 blir följande (jfr sid. 132 f.).

Nettokostnader för institutet i Stockholm	261 000
Bidrag till institutet i Göteborg	25 000
Kostnader sammanlagt kronor	286 000

Härifrån avgår:

Nuvarande statsbidrag till institutet i Stockholm	65 530
Arbetsmarknadsstyrelsens avgifter till instituten i Stockholm och Göteborg (ungefärligt belopp)	60 000
Fångvårdsstyrelsens avgifter till institutet i Stockholm (= under 1954/55 utgående anslag)	10 700
Avgår sammanlagt kronor	136 230

Nettoökningen av statens kostnader blir sålunda omkring 150 000 kronor.

Under år 2 tillkommer nettokostnaderna för institutet i Göteborg minskade med ovan angivna bidrag. Under år 3 och 4 tillkommer nettokostnaderna för instituten i Lund resp. Uppsala. Mot dessa poster kan inga avdrag för statliga avgifter göras, eftersom de innebär nytillskott till de totala undersökningsresurserna. Kostnadsökningen vid jämförelse mellan olika år och nuläget blir då följande. Utredningen får dock i detta sammanhang hänvisa till att en finansiering av instituten genom avgifter (jfr sid. 131) väsentligt skulle minska de direkt till instituten utgående anslagen.

Utbyggnadsår	Kostnader utöver nuläget
1	150 000
2	249 000
3	323 000
4	397 000

Därutöver föreslås engångsanslag av sammanlagt 75 000 kronor (sid. 134).

Sammandrag

De vid bifall till utredningens förslag uppkommande kostnadsökningarna för psykologutbildning och forskning inom psykologi och pedagogik blir i sammandrag följande under olika uppbyggnadsår jämförda med nuläget. Beloppen anges i 1 000-tal kronor.

	År 1	2	3	4	5	6
Psykologi och pedagogik, lärare	150	267	383	452	523	583
biträden	27	54	81	107	134	160
materiel m. m.	73	73	73	73	73	73
Sociologi, lärare	—	30	61	61	61	61
Ericastiftelsen	—	—	—	40	40	40
Handledare	—	—	—	30	30	30
Lärarhögskolan	36	36	36	36	36	36
Biblioteket	18	28	28	28	28	28
Forskningsrådet	413	413	413	413	413	413
Sammanlagt	717	901	1 075	1 240	1 338	1 424

Härutöver kommer kostnaderna för de psykotekniska instituten (jfr ovan), vilka till övervägande delen avser psykologisk tillämpningsverksamhet såsom led i yrkesvägledning och arbetsvård och därför föreslagits belasta femte huvudtiteln, samt vissa engångsanslag för anskaffning av utrustning. Till förmån för lärarhögskolans kursverksamhet och forskning inbesparas samtidigt 100 000 kronor av medel, som nu står till statens psykologisk-pedagogiska instituts förfogande.

Ett genomförande av utredningens förslag medför således ej oväsentliga merkostnader. Skälet härtill är de stora eftersatta behov — både när det gäller psykologisk fackutbildning och psykologisk och pedagogisk forskning — som utredningen vid sin kontakt med olika myndigheter kunnat konstatera. Utredningen anser det synnerligen angeläget, att en förstärkning här snarast kommer till stånd. Härför kräves bl. a. en omfattande upprustning av universitets- och högskoleinstitutionerna, vilken påkallas också av behovet av en effektivisering av universitetens undervisning i psykologi och pedagogik för övriga studerande. En icke ringa del av kostnaderna föranledes sålunda av den av statsmakterna redan i princip godtagna uppdelningen av psykologi och

pedagogik på separata examensämnen och institutioner.

Utredningen har sökt finna olika möjligheter att genomföra den erforderliga utbyggnaden successivt. Ett alternativ vore att utbyggnaden får ske vid olika tidpunkter vid de skilda lärosätena, varvid möjligheterna att ge psykologisk fackutbildning till en början skulle begränsas till vissa läroanstalter. Detta alternativ har utredningen av flera skäl varit tvungen att avvisa. I direktiven framhålles vikten av att den nya utbildningen anknutes till de redan förefintliga examina, och detta gör det önskvärt, att fackutbildning av psykologer kommer till stånd samtidigt på alla platser. Även med hänsyn till de studerande är det synnerligen angeläget, att samma utbildningsmöjligheter finns att tillgå vid alla fyra lärosätena.

Ett annat alternativ — och det som här följes — är att låta utbyggnaden ske i huvudsak parallellt vid samtliga läroanstalter men ändå uppdelad på en relativt lång tidsperiod. Det föreliggande förslaget har så långt som möjligt försökt tillgodose sistnämnda synpunkt men avpassats så, att utbildningen av fackpsykologer ändå inte behöver fördröjas och att den nödvändiga förstärkningen av forskningsresurserna inte får stå tillbaka alltför lång tid.

Kap. 21. Sammanfattning

Behovet av en särskild psykologutbildning

1. Utredningen har genom enkäter (kap. 1 och bil. 1—3) sökt inventera nuvarande förekomst och framtida behov av psykologer för praktiska uppgifter inom olika samhällsområden. För närvarande kan man räkna med att ett hundratal personer är huvudsakligen verksamma som praktiska psykologer i vårt land — den största gruppen däribland inom den psykiska barna- och ungdomsvården. För framtiden behövs ytterligare ett stort antal psykologer inom detta område liksom inom skolväsendet, mentalvården för vuxna, barnvården och arbetslivet för att nämna endast de viktigare områdena. Sammanlagt har ett behov av 400—500 psykologer, huvudsakligen i allmän tjänst, redovisats för de närmaste tio å femton åren.

2. I nuläget finns emellertid i Sverige — till skillnad exempelvis från Danmark, Norge och flera andra länder — ingen särskild fackutbildning för praktiskt verksamma psykologer. De som nu sysslar med sådan verksamhet utgör därför en utbildningsmässigt synnerligen heterogen grupp, där den vanligaste utbildningen är akademisk examen i psykologi och/eller pedagogik jämte andra ämnen samt viss kompletterande praktisk utbildning i den mån sådan funnits att tillgå. I kap. 2 gör vi en översikt över de nuvarande utbildningsmöjligheterna i vårt land och dis-

kuterar samtidigt de allvarliga brister framför allt ur den praktiska tillämpningens synpunkter, som dessa uppvisar (jfr även bil. 4—5). För utländska förhållanden redogöres i bil. 6—7.

Psykologutbildningens uppläggning

3. I förhandsdiskussionen kring psykologutbildningens uppläggning liksom i de utländska utbildningsförhållandena har vissa grundläggande principfrågor kunnat urskiljas, såsom utbildningens innehåll, studietidens längd, differentiering på nivåer och linjer, anknytning till redan befintliga examina och frågan om ev. urval bland de studerande. Dessa huvudfrågor diskuteras i kap. 3. Då de ställningstaganden utredningen där kommer fram till direkt avspeglas i utbildningsförslaget skall de ej refereras i denna sammanfattning.

4. Utredningen föreslår i kap. 4, att psykologutbildningen skall bestå av

- a) en treårig akademisk grundutbildning i psykologi, pedagogik och sociologi samt därtill anslutna kurser i intelligensundersökningarnas teori och praktik, intervjuteknik och beteendebeskrivning, personlighetsdiagnostik (I) samt psykiatri;
- b) ett tillämpningsår med praktik vid olika slags institutioner, t. ex. psykotekniska institut, jämte vissa teoretiska moment i anslutning därtill samt
- c) två års högre akademiska studier i psykologi eller pedagogik innefattan-

de en vetenskaplig uppgift samt därtill anslutna kurser i forskningsmetodik och personlighetsdiagnostik (II).

Sammanlagt skall utbildningen alltså normalt rymmas inom sex år. Det förut-sättes därvid, att en icke ringa del av studietiden blir kursbunden och att viss praktik sker även på ferietid.

5. Den som endast genomgår den tre-åriga grundutbildningen och tillämpningsåret skall härigenom få erforderlig kompetens för arbete som assistentpsykolog åt psykolog eller psykiater, däremot icke för självständig verksamhet som psykolog (sid. 38 och 63).

6. Studierna skall medge viss differenciering på utbildningslinjer alltefter den åsyftade praktiska verksamhetens art. Utredningen räknar tills vidare med ett behov av följande differentieringsmöjligheter (sid. 39):

- Linje A. Skol- eller småbarnspsykologer
- B. Kliniska barnpsykologer, däribland barnpsykoterapeuter
- C. Arbetspsykologer
- D. Kliniska (vuxen)psykologer.

För linje A skall pedagogik (närmast pedagogisk psykologi), för övriga linjer psykologi normalt utgöra huvudämne, dvs. det ämne vari de högre studierna skall äga rum.

7. Psykologutbildningen bör anslutas till förefintliga examina inom filosofiska fakulteten, varvid den lägre utbildningen avslutas med fil. kand.- och den högre med fil. lic.-examen (sid. 34 och 38).

8. Studierna bör äga rum i en i hudsak fast ordningsföljd (sid. 39 ff.). I utredningens skiss, vars närmare utformning bör ankomma på universitetsmyndigheterna, förordas följande studiegång.

Under första studieåret läses psykologi enligt fordringarna för två betyg i fil. kand.- och ämbetsexamen. De delar

inom detta ämne som berör fysiologiska, psykopatologiska och statistiska moment förlägges till delstudiekurser med särskild undervisning. Genom hela studieåret löper en laborationskurs i experimentell psykologi.

Till andra året förläggs studierna för ett betyg i pedagogik resp. sociologi. Parallellt med dessa ämnen löper kurserna i intelligensundersökningar och intervjuteknik. Till och med detta år är studierna helt gemensamma för samtliga linjer.

Under tredje årets hösttermin studerar linjerna A och B pedagogik, C och D sociologi för den andra betygsenheten i resp. ämnen. Samtidigt äger den grundläggande kursen i personlighetsdiagnostik rum.

Under tredje studieårets vårtermin följer studierna för en tredje betygsenhet i resp. huvudämnen, alltså pedagogik på linje A, psykologi på övriga linjer. Parallellt härmed går kursen i psykiatri.

Det fjärde året upptas av praktiska utbildningsmoment. Avsikten är att varje studerande skall praktisera sex å åtta månader fördelade på högst två av utbildningsmyndigheterna anvisade institutioner inom det område han avser att ägna sig åt. En översikt över lämpliga typer av praktikinstitutioner ges på sid. 50 ff. Jämsides med denna praktik skall han studera viss speciallitteratur på området i fråga. Tillämpningsårets studier redovisas i form av tentamen för ett fjärde betyg i huvudämnet (jfr sid. 43). För tillträde till praktiken bör krävas fyra månaders s. k. förpraktik av mera allmän natur, förvärvat före studierna eller under de första studieårens ferier.

Under det femte året skall kurser i forskningsmetodik och personlighetsdiagnostik (II) ges. I övrigt ägnas de båda avslutande studieåren åt special-

studier i anslutning till en vetenskaplig uppgift, avsedd att framläggas som licentiatavhandling (sid. 43).

Kompetens- och övergångsfrågor i samband med den nya utbildningen

9. Utredningen diskuterar i kap. 5 olika former för kompetenskontroll, dels mera generellt verkande sådana såsom legitimation och auktorisation, dels kompetensföreskrifter i samband med anställning. Mot bakgrunden av de svårigheter att genomföra en mera generellt verkande kompetenskontroll, som bl. a. visat sig föreligga i utlandet, rekommenderas tills vidare den utvägen att olika myndigheter utfärdar kompetensföreskrifter, var för sitt område, i anslutning till de föreliggande utbildningsplanerna och de allmänna anvisningar som utredningen ger beträffande användningen av assistentpsykologer resp. psykologer (sid. 63, jfr p. 5). Utredningen berör i detta sammanhang även frågor rörande psykologernas rättsliga ställning, t. ex. med avseende på tystnadsplikt, och finner dem vara förtjänta av särskild utredning.

10. Då myndigheterna under en övergångsperiod även har att bedöma deras kompetens som utbildas under nuvarande förhållanden, föreslår utredningen i kap. 6 såsom ett föga tillfredsställande men nödvändigt provisorium vissa övergångsregler för tillgodoräknande av olika hittills förekommande kurser såsom ersättning för moment i den föreslagna utbildningen.

11. Vissa till psykologerna gränsande yrkesgrupper, t. ex. lärare, socialarbetare, läkare, kan i viss utsträckning väntas vilja bygga på sin tidigare utbildning med psykologutbildning (kap. 7). I den mån psykologi, såsom i ovan nämnda exempel, ingått i de tidigare studierna kan detta givetvis medföra viss tidsvinst. Som regel kan dock inget automatiskt tillgodoräknande av tidiga-

re utbildning ske, då den oftast varit upplagd för att ge en mera allmän orientering inom psykologin och icke i egentlig bemärkelse psykologiska fackkunskaper (sid. 69, 75 och 78).

12. När det gäller skolpsykologer med inriktning på pedagogisk-psykologiska uppgifter, finner utredningen kombinerad lärar- och psykologutbildning önskvärd och undersöker därför möjligheterna att på kortaste tid förvärva sådan (sid. 71 f.). I skolpsykologiskt arbete av mentalhygienisk art bör emellertid även kunna finnas kliniska barnpsykologer utan lärarutbildning (sid. 70).

13. För kuratorer i psykologisk-psykiatriska sammanhang, såsom barnpsykologiska kuratorer och skolkuratorer, rekommenderas en social utbildning påbyggd med bl. a. mentalhygieniska kurser (sid. 76). Den närmare utformningen av vidareutbildningen förutsättes dock bli föremål för särskild utredning.

14. Läkare, som avser att specialisera sig för psykiatrisk eller barnpsykiatrisk verksamhet, bör kunna få delta även i enstaka moment inom psykologutbildningen utan att genomgå denna fullständigt (sid. 79).

Universitetsinstitutionerna

15. Utredningen föreslår, att de teoretiska delarna av psykologutbildningen ävensom den centrala ledningen av praktiken skall förläggas till institutionerna för psykologi, pedagogik och i viss utsträckning sociologi vid universitetet och Stockholms högskola. För samordning av utbildningen bör vid varje lärosäte finnas en ämnesgrupp med företrädare för i utbildningen ingående ämnen (sid. 36 f.).

16. Utbildningen medför ökade behov av lärartjänster och kursanslag (kap. 8). Då utbildningen bör genomföras successivt och även rekryterings-

och ekonomiska synpunkter talar mot ett samtidigt inrättande av alla de erforderliga tjänsterna, har utredningen föreslagit ett etappvis genomförande av utbyggnaden (tablå sid. 88).

17. Även i fråga om biträdestjänster och materielanslag erfordras en förstärkning (kap. 9). Tidsplan för inrättande av biträdestjänster finnes på sid. 91.

Praktikinstitutioner

18. Bland praktikinstitutionerna intar Ericastiftelsens läkepedagogiska institut en särställning såtillvida som det föreslås få ta hand om den av både praktiska och teoretiska moment sammansatta specialutbildningen av barnpsykiater under fjärde och delvis femte studieåret. Härför kräves en förstärkning av personalen vid institutet (sid. 97).

19. Genom psykologutbildningen avlastas Ericastiftelsens läkepedagogiska institut i gengäld från vissa kategorier bland de studerande vid institutets s. k. lägre årskurs. I stället bör det vara möjligt att bereda fler socialarbetare en mentalhygienisk påbyggnadsutbildning vid institutet (sid. 96).

20. I övrigt inventeras olika praktiskt verksamma institutioners möjligheter att mottaga praktikanter under psykologutbildningens tillämpningsår. På vissa linjer, t. ex. A och C, befinner en ökning av praktikmöjligheterna oundgängligen erforderlig. På andra linjer torde redan nu praktikplatser finnas i någorlunda tillräckligt antal (sid. 103). Till handledarna vid praktikinstitutionerna skall enligt utredningens förslag under vissa betingelser utgå ett särskilt arvode per praktikant (sid. 104).

Psykotekniska institut

21. Psykotekniska institut, som dels bedriver viss arbetspsykologisk forskning och utbildning, dels åtar sig konsultationsuppdrag främst i samband

med yrkesvalsfrågor, finnes nu med mera provisorisk organisation vid Stockholms högskola och Göteborgs universitet (kap. 11, jfr även bil. 9).

22. Med hänsyn till behovet av såväl konsultationsmöjligheter för yrkesvägledande, arbetsvårdande m. fl. organ som platser för praktikutbildning föreslår utredningen, att de nuvarande instituten förstärkes och erhåller en fast organisation samt att motsvarande institut upprättas i Lund och Uppsala. Även i norra Sverige finner utredningen ett psykotekniskt institut erforderligt (kap. 12).

23. Instituterna i universitets- och högskolestäderna bör organiseras som fristående statliga institut under av Kungl. Maj:ts utsedda styrelser men bör samverka med motsvarande akademiska institutioner (kap. 13 och 14).

24. Förslagen till personalorganisation för instituten framgår av kap. 14. Bl. a. föreslås att föreståndarbefattningarna vid instituten i Uppsala, Lund och Göteborg skall förenas med laboratorbefattningarna vid motsvarande psykologiska institutioner.

25. Instituterna bör finansieras dels genom anslag från stat och kommun, dels genom avgifter för utförda uppdrag (kap. 15).

Statens psykologisk-pedagogiska institut.

Lärarhögskolan

26. Inom den pedagogiska forskningen erfordras ett särskilt, huvudsakligen med pedagogisk målforskning sysslående institut. För ändamålet finnes nu statens psykologisk-pedagogiska institut, vars resurser enligt 1950 års skolbeslut skall förstärkas. Vidare har beslutats en pedagogisk forskningsinstitution vid den första lärarhögskolan (kap. 16).

Inför uppgiften att föreslå erforderlig förstärkning av forskningsresurserna på området har utredningen funnit

det mest rationellt att förorda, att de ovannämnda institutionernas resurser efter viss ytterligare förstärkning sammanföres till institutionen vid den första lärarhögskolan, som då får överta statens psykologisk-pedagogiska instituts uppgifter inom pedagogisk forskning och kursverksamhet (kap. 16 och 17).

Forskningsråd. Bibliotek

27. Till främjande av den psykologiska och pedagogiska forskningen bör — såsom med goda resultat sker inom ett flertal andra forskningsområden — upprättas ett särskilt forskningsråd, täckande hela det psykologiska och pedagogiska området och ej — såsom psykologisk-pedagogiska institutet — endast skolans sektor. Rådet bör benämnas statens psykologisk-pedagogiska forskningsråd (kap. 19).

Forskningsrådet föreslås få disponera ett årligt belopp av 450 000 kronor för stöd åt psykologisk och pedagogisk forskning (sid. 164). I rådet skall ingå bl. a. representanter för olika tillämpningsområden och för forskningen inom psykologi och pedagogik (sid. 168 f.).

28. Pedagogiska biblioteket, vars huvudman nu är sagda institut, bör sortera under forskningsrådet. Biblioteket bör i samband härmed erhålla viss för-

stärkning samt benämnas statens psykologisk-pedagogiska bibliotek (kap. 18).

Kostnader och genomförande

29. Utredningen föreslår, att den erforderliga utbyggnaden av utbildnings- och forskningsinstitutionerna skall genomföras under en sexårsperiod med början under budgetåret 1956/57 (år 1 i tidsplanerna, sid. 170).

För utbildning och forskning medför förslaget en ökning av årskostnaderna med 717 000 kronor under år 1. Detta belopp ökas successivt till 1 424 000 kronor vid jämförelse mellan år 6 och nuläget. Därtill kommer engångsanslag på sammanlagt 200 000 kronor (sid. 170).

30. Utbyggnaden av de psykotekniska instituten bör ske under en fyraårsperiod. Kostnadsökningen beräknas till 150 000 kronor under år 1, och stiger till 397 000 kronor under år 4. Därtill kommer engångsanslag på 75 000 kronor (sid. 172).

Bilagor

31. Bland de bilagor, till vilka icke redan i det föregående hänvisats, må särskilt nämnas bil. 10 angående de olika institutionernas lokalfrågor samt bil. 11 angående psykologiska och pedagogiska forskningsuppgifter.

Enkätundersökningar företagna av psykologutredningen

Psykologernas arbetsgivare

Utredningen inledde sommaren 1953 sitt arbete med att till ett 70-tal myndigheter och organisationer utsända en förfrågan om nuvarande användning och framtida behov av psykologiskt utbildad arbetskraft samt om synpunkter på den nuvarande och kommande psykologutbildningen. Svaren på denna enkät redovisas i *bil. 2, 3 och 5*.

Utbildningsinstitutionerna i Sverige

Samtidigt infordrade utredningen från utbildningsinstitutionerna i psykologi och pedagogik vid universitet och högskolor samt vissa andra läroanstalter med psykologiundervisning uppgifter om institutionernas nuvarande utbildning och utbildningsresurser samt om önskemålen för framtiden. Dessa uppgifter redovisas i *bil. 4, 5 och 10*.

Senare har utredningen från institutionerna inskaffat uppgifter om nyligen utförd, pågående eller planerad forskning. Dessa återges i *bil. 11*.

Utbildningsinstitutionerna i vissa främmande länder

Genom utrikesdepartementet och genom personliga kontakter med utländ-

ska utbildningsmyndigheter och psykologorganisationer har utredningen inskaffat uppgifter om psykologutbildningen i övriga nordiska länder samt i England, Frankrike och Förenta staterna. Utbildningsförhållandena i dessa länder beskrives i *bil. 6 och 7*.

Psykologorganisationer i Sverige

Från psykologernas egna organisationer har utredningen begärt dels uppgifter om medlemmarnas fördelning på yrkesområden och utbildning, dels synpunkter på den framtida psykologutbildningens ordnande. För dessa hänvisas till *bil. 2 och 5*.

Medicinska fakulteter och vissa enskilda psykiatriker

Då det i den förstnämnda enkätundersökningen visade sig föreligga ett stort behov av psykologer inom mentalhygienisk och psykiatrisk verksamhet, bad utredningen i början av 1954 de medicinska fakulteterna och vissa enskilda psykiatriker om synpunkter på psykologernas användning och utbildning på till medicinen gränsande områden. Dessa synpunkter återges i *bil. 5*.

Nuvarande användning av psykologer i Sverige

En inventering av användningen av psykologer i vårt land stöter på en rad avgränsningsproblem. Tar man utbildningen till utgångspunkt för definitionen av psykolog, möter den svårigheten, att det hittills ej funnits någon enhetlig, för praktisk verksamhet som psykolog avpassad utbildning i vårt land. I stället har de som avsett psykologisk yrkesverksamhet själva från olika håll samlat ihop kunskaper inom området. Den grundläggande delen av deras utbildning har som regel bestått i akademiska betyg i psykologi och pedagogik, men studier vid andra institutioner, tillfälliga kurser m. m. har utgjort viktiga och för praktisk verksamhet ofta nödvändiga tillskott. De nu verksamma psykologerna har sålunda en mycket skiftande utbildningsbakgrund och kompetens. Vid inventeringen av nuläget vore det därför uppenbart missvisande att strikt begränsa sig till en viss utbildningsgång eller grundexamen. Den definition av psykologisk utbildning, som kommer till uttryck i vår inventering av nuläget, är i stället ganska vid. Den får givetvis ej förväxlas med utredningens uppfattning om vad som i framtiden skall anses som fackpsykologisk kompetens.

Med den högst obestämda avgränsning, som utbildningen ensam enligt föregående resonemang kan väntas ge, kan ej enbart den läggas till grund för urvalet av dem som skall komma med vid inventeringen. Psykologi ingår också som ett orienterande moment i utbildningen för många, som sedan aldrig

sysslar med psykologiska arbetsuppgifter. Men var gränsen mellan psykologiska och andra arbetsuppgifter skall dras, erbjuder stora problem. Ej heller på denna punkt har vi velat låta vårt resonemang utmynna i någon strikt verbaldefinition av psykolog utan endast antytt de svårigheter och felkällor som är förenade med den följande inventeringen. Avgörande för vad som faktiskt kommer med, blir de metoder utredningen använt för att göra sin inventering. Det torde f. ö. vara fullt befogat, att den faktiska bristen på enhetliga linjer i nuläget också kommer till uttryck vid denna.

Som underlag för inventeringen disponerar vi två olika typer av data. Genom en enkät bland olika myndigheter och organisationer har utredningen sökt fastställa, vilka arbetsuppgifter inom respektive verksamhetsområden som nu skötes av psykologiskt specialutbildad arbetskraft. Det andra underlaget för inventeringen har erhållits från de viktigaste psykologssammanslutningarna, som på grundval av sina matriklar meddelat statistik över medlemmarnas yrkesverksamhet och utbildning. Då arbetsgivar-enkäten talar om »psykologiskt specialutbildad arbetskraft» och flera av föreningarna har viss utbildningsmässig kompetens som inträdeskrav, kommer inventeringen i realiteten att starkt influeras av utbildningssynpunkter men naturligtvis även av arbetsuppgifternas art, som framgår av diskussionen i anslutning till resultaten.

Arbetsgivarenkäten

Redovisningen av arbetsgivarenkäten om nuvarande psykologanvändning har uppdelats i två avsnitt, ett som gäller myndigheter och organisationer med psykologiskt utbildad personal anställd, ett som gäller sådana som tillfälligt anlitar psykologer för undervisning eller konsultationsuppdrag, vilket är fallet med ett betydligt större antal organ än de som tillhör den första kategorien. Uppgifter om personalkonsultenttjänster och liknande huvudsakligen socialt betonade befattningar har ej återgivits här. Enkäten ställdes såsom framgår av bil. 1 till resp. centrala organ som skulle svara såväl för egen räkning som för organ, över vilka de utövar tillsyns- och inspektionsrätt eller vilkas intressen de centralt företräder.

Myndigheter och organisationer med psykologpersonal anställd.

Fångvårdsstyrelsen. Vid den nya ungdomsanstalten Roxtuna finns från och med budgetåret 1954/55 en psykologtjänst i Ce 29. Även ett flertal andra befattningshavare inom fångvården har någon form av psykologisk utbildning. Vissa direktörer och assistenter har filosofisk grundutbildning med bl. a. psykologi. Socialkuratorer och socialassistenter har som regel examen från socialinstitut och olika påbyggnader. De sociala arbetsuppgifterna torde dominera, om också socialassistenterna vid sinnessjukavdelningarna utför vissa intelligentstestningar. Psykotekniska institutet vid Stockholms högskola anlitas för anlagsundersökning av ungdomsanstaltarnas interner.

Försvaret. Inom försvarsstaben tjänstgör fyra å fem officerare och civila tjänstemän med filosofisk akademisk examen inkluderande psykologi. I ett par fall dominerar de psykologiska arbetsuppgifterna. I övrigt rör det sig om sådan stabs- och förvaltningstjänst, för vilken orientering i psykologiska frågor är önskvärd. Under försvarsstaben sorterar i fackligt avseende personalvårds-

assistenterna vid militära förband. De heltidsanställda assistenterna, sammanlagt 20, har ofta social grundutbildning i viss mån innefattande psykologi.

Vid centrala värnpliktsbyrån finns tre befattningar för fackpsykologer med kvalificerad utbildning: en laboratorstjänst i Ce 33 och två assistenttjänster i 27 lönegraden. Inom marininstaben finns en psykologtjänst i Cg 25.

För kvalificerad prövnings- och intervjuverksamhet i samband med antagning av personal anlitas inom samtliga försvarsgrenar psykologer med högskoleutbildning, undantagsvis även sociologer med kompletterande utbildning. Sammanlagt gäller det ca 2 000 arbetsdagar per år fördelade på ett femtiotal personer.

Utbildning i psykologi och angränsande ämnen med tillfälligt anställda lärare bedrivs såväl av försvarsstaben som av försvarsgrenarna. Omfattningen härav kan beräknas till drygt 4 000 undervisningstimmar per år.

Försvarets fabriksstyrelse har en psykolog för huvudsakligen arbetspsykologiska uppgifter.

Socialstyrelsen. Vid styrelsens barnavårdsbyrå finns en byråsekreterarbefattning i Ce 25 för frågor rörande verksamheten vid förskoleseminarier, daghem och liknande. Denna tjänst innehas av en licentiat i psykologi. Vid ungdomsvårdsskolorna finns en psykolog i Cg 27 (egentligen rektorsbefattning) och en psykologassistent i Ca 23. Dessutom har ett flertal befattningshavare viss psykologisk utbildning som grund för sin verksamhet som rektorer, assistenter, lärare m. m. Styrelsen anordnar vidareutbildning av personalen bl. a. i psykologi (se bil. 4).

Arbetsmarknadsstyrelsen. Formella krav på psykologisk utbildning finns ej uppställda för några tjänster inom styrelsens område, men det har ansetts fördelaktigt med sådan utbildning bl. a. inom yrkesvägledning och arbetsvård. Ett flertal befattningshavare inom dessa

verksamhetsgrenar har också någon form av psykologisk utbildning eller orientering, som framgår av nedanstående tablå avseende läget hösten 1953.

Dessutom har styrelsen genom egna kurser orienterat personalen i psykologiska frågor (se bil. 4).

	Fil. lic. i psyk. (ped.)	Fil. kand. m. psyk.	Akad. stud. psyk. (ev. + an- nan ex)	Socio- nom	Psyko- tekn. utb. ¹	Semi- narium	S:a
Yrkesvägledning							
Styrelsen.....	1	3	1	1	—	—	6
Lokala organ, inspektörer							
o. 1 ass. (22—25 lgr)....	—	5	6	6	3	1	21
D:o, ass (16—19 lgr).....	—	—	3	15	2	—	20
Arbetsvård							
Styrelsen.....	—	1	1	1	—	—	3
Lokala organ, insp., 1 ass....	—	—	1	7	—	—	8
D:o, ass.....	—	1	—	4	1	1	7
Sammanlagt	1	10	12	34	6	2	65

¹ Som regel föreläsningkurs vid Stockholms högskolas psykotekniska institut.

Utan att det här rör sig om egentliga psykologbefattningar, är det tydligt att inte så få psykologer sökt sig till särskilt yrkesvägledningen. Det synes också vara ett samband mellan graden av utbildning och befordran, vilket kommer till synes dels direkt i tabellen, dels i det förhållandet att tabellen upptar 21 inspektörer och förste assistenter vid den lokala yrkesvägledningen av sammanlagt 36 sådana befattningshavare (58 %), mot 20 assistenter av sammanlagt 81 sådana tjänstemän (25 %).

Medicinalstyrelsen har redovisat förekomsten av psykologer inom sjuksjukvården, det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, vården av psykiskt efterblivna, psykopatvården och den psykiska barna- och ungdomsvården. Vid psykiatriska sjukhus och kliniker har psykologer hittills huvudsakligen haft tillfälliga anställningar, testningsuppdrag o. d. På arvodestjänster och liknande finns dock psykologer vid psykiatriska klinikerna i Uppsala och Lund samt vid Södersjukhuset, rättspsykiatriska kliniken och Beckomberga sjukhus i Stockholm. Där psykologer ej funnits, har kuratorer och andra befatt-

ningshavare med huvudsakligen social utbildning liksom sjukvårdspersonal biträtt med vissa testningar.

Vid den statsunderstödda psykiska barna- och ungdomsvårdens rådgivningsbyråer finnes läkar- och assistentbefattningar. Assistentbefattningarna har efterhand delats upp på fyra olika typer, nämligen psykologassistenter med huvudsakligen psykologisk utbildning och psykodiagnostiska arbetsuppgifter, pedagogassistenter med hjälpklasslärarutbildning eller akademisk utbildning i psykologi och med skolpsykologiskt betonade arbetsuppgifter, socialassistenter (eller barnpsykologiska kuratorer) med social utbildning och sociala arbetsuppgifter, samt barnpsykoterapeuter med terapiutbildning och motsvarande arbete. Psykologassistenter var hösten 1953 21 till antalet och placerade i lönegraderna 17—25. Samtidigt fanns 8 barnpsykoterapeuter i 13—23 lönegraderna. Pedagogassistenter var 18 till antalet och hade lärartjänster med tilläggsarvoden på i genomsnitt ca 4 000 kronor per år eller betalning per fall för exempelvis intelligenstestning. Lektörer med huvudsakligen barnträdgårdslärlarinneutbildning och socialas-

sistenter faller i huvudsak utanför denna inventering. Sammanlagt fanns vid nämnda tidpunkt alltså 29 heltidsanställda assistenter med klart psykologiska arbetsuppgifter vid de statsunderstödda rådgivningsbyråerna. Detta antal torde därefter i någon mån ha stigit. Därtill kom vissa deltidanställda samt vissa assistenter på gränsområden till de psykologiska arbetsuppgifterna.

Till den psykiska barna- och ungdomsvården hör också vissa psykopat hem. Ännu har endast ett av dessa psykologtjänster, nämligen en för diagnostiska och en för terapeutiska uppgifter.

Inom vården av psykiskt efterblivna finns tre psykologtjänster, varav en vid medicinalstyrelsens sinnesslöinspektion och två inom Stockholms stad.

Skolöverstyrelsen har inventerat dels förekomsten av lärare i psykologi vid seminarier och flickskolor, dels förekomsten av skolpsykologer inom olika delar av skolväsendet. De följande uppgifterna avser höstterminen 1953. Därefter har vissa smärre förskjutningar inträtt.

Vid folkskoleseminarierna fanns 10 fil. dr och 11 fil. lic. som lärare (rektor, lektorer) i psykologi och pedagogik. Vid småskoleseminarierna fanns 3 fil. lic., 10 fil. mag. och 6 fil. kand. som adjunkter i psykologi jämte annat ämne. Lärarna i psykologi vid kommunala flickskolor utgjorde den största men samtidigt ur utbildningssynpunkt mest heterogena gruppen. Sammanlagt 56 lärare redovisas, varav 32 hade akademisk utbildning från fil. dr (1) — seminarie-lärare med timlärartjänst i flickskola — och fil. lic. (1) till ett betyg i psykologi (pedagogik) eller teoretisk filosofi. Ett-betygsgruppen utgjorde mer än en tredjedel av samtliga med akademisk utbildning. Övriga 24 hade genomgått kurser av olika slag eller endast bedrivit självstudier i ämnet. Sammanlagt redovisades alltså ett 70-tal psykologilärare med akademisk utbildning vid dessa läroanstalter, varav mer än en tredjedel med licentiatexamen eller doktorsgrad. Där-

till kommer ett antal filosofilärare i läroverken, vilka dock vanligen har teoretisk filosofi i sin examen, och några lärare i psykologi och ytterligare ämnen vid folkhögskolor. Närmare uppgifter om dessa lärargrupper föreligger ej.

Den centrala ledningen av den skolpsykologiska verksamheten ligger hos skolöverstyrelsen, som i sin försöksavdelning har en skolpsykolog i Ce 33. Nuvarande innehavare av tjänsten är folkskollärare och fil. dr med docentkompetens i psykologi.

Inom det lokala skolväsendet förekommer vissa former av skolpsykologisk verksamhet vid många läroanstalter. Särskilda skolpsykologer är däremot fåtaliga. Vid seminarierna handhar sålunda psykologilärarna ofta även vissa skolpsykologiska uppgifter med biträde av övningsskollärare. Vid läroverk och flickskolor är rådgivning i ämnes- och yrkesval den vanligaste formen av sådan verksamhet. Den handhas som regel av arbetsmarknadsstyrelsens organ för yrkesvägledning och ungdomsförmedling. Där rådgivning vid beteendevårigheter förekommer, anlitas i regel skolläkarna. Ett läroverk har deltidstjänstgörande skolpsykolog tillsammans med stadens folkskolor.

Inom folkskoleväsendet fanns vid nämnda tidpunkt 12 skolpsykologtjänster, varav en heltidstjänst i Ca 30 (Göteborg) och övriga förenade med lärartjänster med viss nedsättning av undervisningsskyldigheten och särskilt tilläggsarvode.¹ Nedsättningen utgjorde i genomsnitt 8 veckotimmar (varierande från 0 till 15) och arvudet varierade från 1 000 till 3 800 kronor per år. Den heltidsanställda skolpsykologen är folkskollärare och fil. lic. De övriga hade folkskolläraryt utbildning, 8 av dem därjämte akademiskt betyg eller lägre akademisk examen i psykologi (pedagogik). En av dessa hade dessutom hjälpklassläraryt utbildning och en hade genomgått Ericastiftelsens läkepedagogis-

¹ Efter enkäten har två ytterligare heltidstjänster tillkommit, nämligen en i Göteborg och en i Lund.

ka seminarium. En tjänst var vakant. Återstående två hade hjälpklasslärarutbildning, den ena därjämte en skolpsykologisk kurs som försöksvis anordnades av statens psykologisk-pedagogiska institut i samarbete med Stockholms högskola vårterminen 1947.

I folkskolornas skolpsykologiska arbete deltar dessutom pedagogassistenter vid rådgivningsbyråer för uppfostringsfrågor och ett antal lärare som utför vissa skolmognadsprov och testningar. Dessa lärare torde som regel ha genomgått av statens psykologisk-pedagogiska institut anordnade testningskurser, i vissa fall hjälpklasslärarutbildning m.m. I Stockholm skötes viss skolpsykologisk verksamhet av läkare jämte överläraren för hjälpskolorna med biträde av deltidstjänstgörande lärare med testningsutbildning. I Malmö har en psykisk rådgivningsbyrå under ledning av en läkare hand om motsvarande verksamhet.

Slutligen bör nämnas att ett flertal befattningshavare inom skolans ledning såsom undervisningsråd, folkskolinspektörer och överlärare samt även vissa lärare inom folkskoleväsendet har kvalificerad psykologisk utbildning vid sidan av sin lärarutbildning. Särskilt seminariernas psykologilärartjänster har under senare år ofta rekryterats på denna väg.

Överstyrelsen för yrkesutbildning. Den byråchef som svarar för lärarutbildning och pedagogisk reformverksamhet är licentiat i pedagogik. Konsulenten för barnavårdsundervisningen (Ca 27) har läkepedagogisk utbildning vid Ericastiftelsen.

Statens psykologisk-pedagogiska institut har en sekreterare i Ce 29 med licentiatexamen i pedagogik. Dessutom anlitas institutet psykologer som lärare i samband med kursverksamhet och som forskningsassistenter, det senare via universitets- och högskoleinstitutioner som åtagit sig forskningsuppgifter för institutets räkning. (Institutet behandlas ingående i kap. 16.)

Psykotekniska institutet vid Stockholms högskola behandlas också mera detaljerat i betänkandet (kap. 11 och följande). Institutet har föreståndare, fyra assistenter och fem amanuenser. På dessa psykologtjänster finns för närvarande två licentiat i psykologi, sex med psykologi i kandidatexamen och en socionom med läkepedagogisk och utländsk klinisk-psykologisk utbildning. Institutet anlitar dessutom ett flertal andra psykologer för tillfälliga uppdrag och som lärare i samband med sin kursverksamhet.

Psykotekniska institutet vid Göteborgs universitet (jfr kap. 11 och följande) ledes av professorn i psykologi. Regelbundet finns en assistent anställd. Dessutom anlitas psykologer för tillfälliga uppdrag.

Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar har en psykolog i 29 lönegraden.

Näringslivet. Uppgifter om användningen resp. det framtida behovet av psykologer inom näringslivet har erhållits från de centrala organisationerna, i ett par fall kompletterade från enskilda företag som använder psykologiska metoder i samband med personalurval. Översikten över nuläget bygger närmast på en av ingenjörsvetenskapsakademiens nämnd för psykologiska lämplighetsprov inom svensk industri verkställd undersökning, kompletterad genom bl. a. arbetsgivareföreningen.

Den psykologiska verksamheten inom det svenska näringslivet handhas dels av vissa konsultationsorgan som anlitas för arbetspsykologisk rådgivnings-, utbildnings- och prövningsverksamhet inom olika företag och organisationer, dels av psykologiskt utbildad arbetskraft inom företagen. I nuläget torde konsultationsverksamhetens andel i detta arbete klart överväga. Relativt få psykologer är anställda inom näringslivet, därtill ofta för mera allmänna personal- och utbildningsadministrativa uppgifter och ej för renodlad psykologisk tillämpning, t. ex. i form av personalprövning.

Gränsen mot personalchefs- och liknande tjänster kan sålunda vara svår att dra. Liksom på andra tillämpningsområden är därtill gränsen mellan orienterande och mera fackmässig psykologisk utbildning flytande. Vissa arbetsuppgifter ligger även mellan tillämpad psykologi och tillämpad sociologi, varför befattningshavare av båda slagen kan förekomma på samma slags arbetsuppgifter. När det gäller personalchefs- och liknande tjänster torde ej den psykologiska utbildningen i första hand ha varit bestämmande för anställningen, och några bestämda utbildningskrav är överhuvudtaget ej fastställda inom detta område där personliga lämplighetssynpunkter och speciella erfarenheter i ovanligt hög grad torde vara utslagsgivande.

Om trots dessa svårigheter några siffror beträffande näringslivets användning av psykologer skall angivas, torde de följande ge en någorlunda rättvisande bild. Antalet psykologer med utpräglade fackpsykologiska arbetsuppgifter som är anställda inom enskilda företag kan beräknas till inemot tio. Arbetsuppgifterna ligger huvudsakligen på rekryteringens, personalprövningens och utbildningens område men innefattar också oftast rådgivning i personliga frågor. Ytterligare ett tiotal företag tillämpar psykologiska provningsmetoder i egen regi, vilka dock skötes av icke psykologiskt utbildad arbetskraft. Som regel har där ett provsystem installerats av någon psykolog, varefter detta har tillämpats jämlikt rutinmässigt.

För den arbetspsykologiska verksamheten inom näringslivet svarar i övrigt vissa konsultationsorgan. Prövning i samband med personalrekrytering utföres av de psykotekniska instituten i Stockholm och Göteborg samt av arbetsledareinstitutet (understött av Sveriges industriförbund och svenska arbetsgivareföreningen) och ett par privata industripsykologiska institut. Utbildning i arbetspsykologi anordnas av samma organ samt av arbetsgivareföreningens personaladministrativa råd och ytterligare ett par privata konsulter. Rådgiv-

ning i personaladministrativa frågor av psykologisk art bedrivs främst av det personaladministrativa rådet och ett privat institut för personaladministration. Vissa av de nu nämnda organen sysslar också med arbetspsykologisk forskning som till stor del stöds av det personaladministrativa rådet, studieförbundet näringsliv och samhälle samt samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Sammanlagt torde drygt tiotalet psykologer, utöver sådana som redan redovisats vid psykotekniska institut, vara till övervägande delen sysselsatta inom den konsultativa delen av den arbetspsykologiska verksamheten. Därtill kommer att psykologer, som har sin huvudsakliga verksamhet förlagd till andra områden, i rätt stor utsträckning är engagerade inom föreläsningsverksamhet anordnad av näringslivets organisationer.

Målsmännens riksförbund driver försöksvis en rådgivningsbyrå i skol- och uppfostringsfrågor med deltidsanställd personal, varav en är barnpsykiater och två socionomer, vilka väl närmast motsvarar kuratorerna inom den psykiska barna- och ungdomsvården. Någon motsvarighet till psykologassistenterna inom denna finns däremot ej. Förbundet anlitar psykologer i samband med sin föreläsnings- och studiecirkelverksamhet.

Folkuniversitetet. Kursverksamhetens studierektorer och distriktsinstruktörer har som regel pedagogisk-psykologisk utbildning. Dessutom finns deltidsanställda ämnesledare i psykologi och tillfälligt anlitate kursledare i ämnet. Tjänster och kompetenskrav är ej så fixerade att någon mera exakt beräkning av antalet sysselsatta psykologer är möjlig.

Till denna översikt bör fogas de tjänster för psykologer som finnes vid de egentliga *utbildningsinstitutionerna* i psykologi och pedagogik. Dessa har redovisats i kap. 8 och utgör sammanlagt 12 professorer och docenter samt 17 arvodesanställda lärare, assistenter

och amanuenser. Därtill kommer några lärare i sociologi, vilka även har en psykologisk utbildning.

Ericastiftelsens läkepedagogiska institut. Den psykologiska personalen utgöres av rektor med docentkompetens i psykologi, en barnpsykolog och tre terapeuter med läkepedagogisk, psykoanalytisk och i ett par fall utländsk klinisk-psykologisk utbildning. Vid undervisningen anlitas även utanför institutet stående specialister. (Psykologpersonalen utom rektor har inräknats i antalet inom psykisk barn- och ungdomsvård sysselsatta.)

Myndigheter och organisationer som tillfälligt anlitar psykologer.

Redan bland de nu redovisade myndigheterna och organisationerna finns det ett flertal som utöver den fast anställda psykologpersonalen anlitar psykologer för undervisning och tillfälliga uppdrag. Många av de tillfrågade engagerar psykologer endast för tillfälliga uppdrag. Uppgifterna är av den arten att de ej genomgående ger underlag för en detaljerad redovisning av omfång och anlita personal. Vi inskränker oss därför till att göra en förteckning över de organ som anmält att de anlitar psykologer för undervisning respektive för konsultationsuppdrag. Inom undervisningen har vi sökt göra en uppdelning i organ som meddelar psykologiundervisning ingående i viss reguljär utbildningsgång och i organ som behandlar psykologiska frågor i kurser av mera allmänt orienterande natur.

Reguljär utbildning i psykologi

Socialinstitutet i Stockholm, Göteborg och Lund

Statens polisskola (i konstapels-, överkonstapels-, kommissarie- och polischefsklasserna)

Generaltullstyrelsen

Lantbruksstyrelsen (Rimforsa lantushållningsseminarium, Alnarps lant-

bruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut m. m.)

Kommerskollegium (sjöbefälsskolorna, t. v. kompendievägen)

Gymnastiska centralinstitutet

Statens hushållsseminarium

Statens sjuksköterskeskola

Grafiska institutet

Institutet för högre reklamutbildning

Svensk sjuksköterskeförening

Fredrika Bremer-förbundet (skolan för kvinnlig yrkesutbildning, Rimforsa lantushållningsseminarium jfr ovan)

Orienterande kurser

Domänstyrelsen

Föreningen Skogsarbeten (som svarat genom skogsstyrelsen)

Tekniska högskolan i Stockholm (studentkåren)

Chalmers tekniska högskola

Handelshögskolan i Stockholm

Statens hantverksinstitut

Näringslivets organisationer (jfr ovan)

Landsorganisationen i Sverige

Tjänstemännens centralorganisation

Tjänstemännens bildningsverksamhet

Arbetarnas bildningsförbund

Konsultationer

Rikssåklagarämbetet (vittnespsykologiska undersökningar)

Generalpoststyrelsen

Järnvägsstyrelsen

Lufftartsstyrelsen och Scandinavian Airlines System (prövning av flygledare och piloter)

Statens trafiksäkerhetsråd (forskning)

Näringslivet (jfr ovan)

Resultaten av arbetsgivarenkäten om nuvarande användning av psykologiskt utbildad arbetskraft är därmed redovisade. Som synes är det svårt att få något samlat siffermässigt uttryck för användningen av psykologer, vilket sammanhänger med att varken utbildning eller arbetsuppgifter ger möjlighet till en mera strikt gränsdragning. Det kan av olika skäl antas, att översikten över de fast anställda psykologerna är någorlunda fullständig. Däremot är det troligt, att en del undervisningsverksamhet

kommit på sidan av redovisningen. Ej heller de framlagda uppgifterna ger på denna punkt underlag för en kvantitetsbedömning, varför vår redogörelse får betraktas som en låt vara ganska fyllig exempelsamling. Då för denna undervisning i regel begagnas personer som har ordinarie verksamhet på annat håll, torde detta i vilket fall ej leda till någon större underskattning av de sysselsatta psykologernas antal.

Psykologföreningarnas medlemmar

Medan vår första metod att inventera förekomsten av psykologer blir beroende av olika arbetsgivares uppfattning om psykologisk utbildning och psykologiska arbetsuppgifter, blir den andra som går via psykologernas sammanslutningar beroende av psykologernas egen uppfattning om sin faktiska yrkestillhörighet och kompetens, förekomsten av föreningar på vederbörandes specialgebiet och föreningarnas eventuella inträdeskrav. Till stor del kan vi ändå väntas nå samma personer med båda metoderna. Vi skall i ett följande avsnitt söka konstatera i hur hög grad så är fallet och försöka göra en samlad beräkning.

Följande föreningar har hösten 1953 lämnat uppgift om sina medlemmars utbildning och fördelning på yrkesområden. Dessa uppgifter har beträffande de tre största föreningarna aktualiserats hösten 1954.

Svenska psykologsamfundet är en sammanslutning av psykologer med minst licentiatexamen i psykologi (pedagogik). Övergångsvis tillhör även några med annan examen föreningen.

Sveriges yngre psykologers förening (SYP) är en sammanslutning av studerande vilka avser att skaffa sig en kvalificerad psykologisk utbildning.

Dessa föreningar har fr. o. m. 1 januari 1955 tillsammans uppgått i *Sveriges psykologförbund*, men uppgifterna avser den tidigare indelningen i två organisationer.

Svenska barnpsykologiska föreningen är en intresseförening för barnpsykologer, barnpsykoterapeuter och barnpsykologiska kuratorer inom psykisk barn- och ungdomsvård. Den rekryteras liksom personalen vid rådgivningsbyråerna både från akademiskt och annat håll. I denna redovisning upptas ej kuratorerna vilkas arbetsuppgifter huvudsakligen ligger inom det sociala området.

Svenska rorschachföreningen är en specialsammanslutning av psykologer med rorschachtestning som specialitet.

Svenska psykoanalytiska föreningen består av utbildade psykoanalytiker. Föreningen organiserar även utbildningen av psykoanalytiker och utgör ett legitimationsorgan för dessa. Här redovisas endast de medlemmar som har grundutbildning vid filosofisk fakultet. Därtill kommer fjorton läkare.

Utöver dessa föreningar har även *sällskapet för samarbete mellan psykiatri och psykologi* uttalat sig till utredningen. Eftersom sällskapets medlemmar vad psykologer beträffar endast rekryteras från svenska psykologsamfundet, har sällskapet ej lämnat separat medlemsstatistik. Då även i övrigt många psykologer är anslutna till mer än en förening har uppgifter inskaffats som gör det möjligt att undvika dubbelräkning. Föreningarna har redovisats i tabell 1 i den ordning de ovan angivits, och dubbelanslutna har därvid räknats på det första ställe där de påträffats samt i ett tillägg till senare kolumners summor, så att respektive föreningars sammansatta medlemsantal också framträder i tabellen.

I tabellen har tre huvudgrupper och en restgrupp urskilts, nämligen undervisning (dels i psykologi, dels allmän lärarverksamhet), praktisk psykologverksamhet inom olika arbetsfält, fortsatta studier samt yrkesverksamhet av icke-psykologisk art.

Tabell 1. Medlemmarna i vissa psykologföreningar fördelade efter yrkesverksamhet

		Psyko-logsamfundet	SYP	Barn-psykol. fören.	Ror-schach-förening	Psyko-analyt. fören.	S:a
Undervisning i psykologi och angränsande ämnen vid universitet och högskolor	1	20	8	—	—	—	28
seminarier, läroverk m. m.	2	19	5	—	—	—	24
Folkundervisningen							
chefstjänster	3	8	—	—	—	—	8
lärare	4	3	15	—	—	—	18
Skolpsykologisk verksamhet	5	3	—	—	—	—	3
Psykisk rådgivn., klinisk psykologi . .	6	3	11	33	—	—	47
Arbetsförmedling, yrkesvägledning . .	7	1	3	—	—	—	4
Psykotekniska institut	8	2	5	—	—	—	7
Social- och kriminalvård	9	1	3	—	—	—	4
Försvaret, psykol. försvaret	10	2	4	—	—	—	6
Näringslivet	11	3	4	—	—	—	7
Privatpraktik, arbetspsykologisk	12	4	—	—	—	—	4
D:o, klinisk-psykologisk	13	2	—	—	2	5	9
Annan yrkesverksamhet	14	1	—	—	—	—	1
Fortsatta studier	15	7	70	—	—	1	78
Summa	1—15	79	128	33	2	6	248
Tillkommer dubbelanslutna redovisade i tidigare kolumn		—	15	5	8	2	30
Sammanlagt medlemsantal		79	143	38	10	8	278
<i>Sammandrag</i>							
Undervisning m. m.	1—4	50	28	—	—	—	78
Praktisk psykologverksamhet	5—13	21	30	33	2	5	91
Annan yrkesverksamhet	14	1	—	—	—	—	1
Fortsatta studier	15	7	70	—	—	1	78
Summa	1—15	79	128	33	2	6	248

Den grupp som omfattar akademiska lärare representerar självfallet också teoretisk forskning inom psykologi och pedagogik.

Som synes av tabell 1 omfattar de berörda föreningarna sammanlagt 248 olika medlemmar. På dessa fördelar sig 30 dubbelanslutningar. Av de 248 ägnar sig i det närmaste en tredjedel utslutande åt fortsatta studier. Av SYP:s medlemmar är hälften studerande. Även bland de yrkesverksamma finns inte så få som fortsätter sin utbildning till högre examina. Endast 91 arbetar som praktiska psykologer i mera egentlig bemärkelse, varav hälften är verksamma inom klinisk-psykologisk verksamhet. De närmast största undergrupperna består av lärare vid universitet och hög-

skolor, assistent- och amanuenspersonal inräknad, samt vid seminarier och liknande utbildningsanstalter. Dessa svarar också för ungefär hälften av psykologsamfundets medlemsantal, medan de kliniska psykologerna på grund av lägre utbildning i huvudsak står utanför denna sammanslutning. Medlemmarna i SYP syftar, enligt en av föreningen företagen undersökning, främst på undervisning och forskning, psykisk barn- och ungdomsvård, psykisk sjukvård samt skolpsykologverksamhet.

Materialet har även medgett en uppdelning av föreningarnas medlemmar efter utbildning i kombination med yrkesverksamhet. Denna redovisas i tabell 2, där uppgifterna om föreningstillhörighet i gengäld fått utgå.

Tabell 2. Medlemmarna i vissa psykologföreningar fördelade efter yrkesverksamhet och utbildning

	FD	FL	FM, FK	FS	Annan akad. utb.	Utan akad. utb.	S:a
Undervisning i psykologi och angränsande ämnen vid							
universitet och högskolor.....	1	16	2	8	1	—	28
seminarier, läroverk m. m.....	2	9	10	5	—	—	24
Folkundervisningen							
chefstjänster.....	3	2	6	—	—	—	8
lärare.....	4	—	3	9	6	—	18
Skolpsykologisk verksamhet.....	5	1	2	—	—	—	3
Psykisk rådgivn., klinisk psykologi	6	—	5	20	2	—	47
Arbetsförmedling, yrkesvägledning	7	—	1	3	—	—	4
Psykotekniska institut.....	8	—	2	5	—	—	7
Social- och kriminalvård.....	9	—	1	3	—	—	4
Försvaret, psykol. försvaret.....	10	—	5	1	—	—	6
Näringslivet.....	11	1	2	4	—	—	7
Privatpraktik, arbetspsykologisk...	12	—	1	3	—	—	4
D:o, klinisk-psykologisk.....	13	—	2	3	—	4	9
Annan yrkesverksamhet.....	14	—	1	—	—	—	1
Fortsatta studier.....	15	—	12	24	42	—	78
Summa 1—15	29	55	88	51	5	20	248
<i>Sammandrag</i>							
Undervisning m. m.....	1—4	27	21	22	7	1	78
Praktisk psykologverksamhet.....	5—13	2	21	42	2	4	91
Annan yrkesverksamhet.....	14	—	1	—	—	—	1
Fortsatta studier.....	15	—	12	24	42	—	78
Summa 1—15	29	55	88	51	5	20	248

Anm. FD = fil. doktor, FL = fil. lic., FM = fil. mag., FK = fil. kand., FS = fil. stud.

Av de psykologiskt yrkesverksamma medlemmarna (1—13) har 71 (eller drygt 40 %) licentiatexamen eller högre utbildning i psykologi. Andelen uppgår emellertid till drygt 60 % bland lärarna (1—4) och endast till ca 25 % bland de praktiskt yrkesverksamma psykologerna. Dock har flera av de akademiska lärarna nära kontakt med praktisk psykologverksamhet. Inmot hälften av de praktiskt verksamma psykologerna har fil. kand.- eller fil. mag.-examen med psykologi och drygt 20 % saknar akademisk examen. Dessa finns huvudsakligen inom den psykiska barna- och ungdomsvården och har i gengäld som regel utbildning vid socialinstitut och/eller Ericastiftelsen.

För samtliga grupper gäller att de ofta vid sidan av sin examen har annan för

yrkesverksamheten behövlig utbildning. En stor del av psykologerna har från början varit folkskollärare för att sedan efter akademisk utbildning övergå till lärartjänster vid högre skolor, chefstjänster eller skolpsykologverksamhet. De praktiskt verksamma psykologerna har ofta genomgått praktikantutbildning vid psykotekniskt institut, särskilda testningskurser, exploratörsutbildning inom det militära m. m., vartill vi återkommer i avsnittet om utbildningsmöjligheter (bil. 4).

Försök till samlad beräkning

Det kunde synas som om arbetsgivar-enkätens uppgifter skulle kunna ge ett direkt besked om totalantalet psykologer, medan föreningarnas medlemssta-

tistik återspeglar den del av dessa som är anslutna till respektive föreningar. Så är också fallet inom vissa områden, där avgränsningen av psykologernas arbetsuppgifter är tydlig. Vissa psykologer är emellertid yrkesverksamma utan att ha fasta befattningar, vissa är tillfälligt lediga m. m. I dessa fall kan psykologföreningarnas medlemsstatistik ge ett tillskott till det antal som erhållits på annan väg, förutsatt att antalet gemensamt redovisade kan fastställas. Vissa befattningshavare har inte redovisats av arbetsgivarna som psykologer men räknar sig tydligen själva dit. Detta gäller framför allt lärare och administratörer inom skolväsendet, som inte undervisar i psykologi men som i en del fall sannolikt på grund av planer på att övergå till skolpsykologisk och liknande verksamhet sökt sig till psykologföreningarna.

Inom de mera utpräglat psykologiskt yrkesverksamma kan två huvudkategorier urskiljas, nämligen lärare som uteslutande eller nästan uteslutande undervisar i psykologi och pedagogik samt praktiskt yrkesverksamma psykologer. Vi skall för vardera kategorin för sig söka uppskatta antalet. Vi måste därvid försöka att fastställa det troliga antalet gemensamma fall i föreningarnas och arbetsgivarnas uppgifter, vilket med hänsyn till yrkesområdets ringa omfång torde låta sig göra med ganska hög grad av tillförlitlighet. Den osäkerhet, som ändå genomgående vidlåder uppgifterna, kan huvudsakligen hänföras till de gränsdragningssvårigheter, som diskuterats i det föregående, och torde för övrigt ej vara av den storleksordningen, att den väsentligt påverkar den totala uppskattningen.

	Enl. fören.	Enl. arbetsgiv.	Gemens.	Totalt
Undervisning i psykologi och angränsande ämnen				
vid universitet och högskolor	28	29	23	34
vid seminarier och motsv.	24	23	17	30
Sammanlagt	52	52	40	64

Enligt denna beräkning skulle mellan 60 och 70 psykologer huvudsakligen ägna sig åt undervisning. I denna siffra ingår emellertid även assistent- och amanuens tjänster vid utbildningsinstitutionerna, tjänster som i regel avser betydligt mindre än heltidsarbete. Å andra sidan har adjunkter vid seminarier, lärare i flickskolor, läroverk o. d. som vid sidan av andra ämnen även undervisar i psykologi ej medräknats, liksom ej heller de som bedriver undervisning vid sidan av praktisk psykologverksamhet, varför uppskattningen ändå torde ge en någorlunda riktig bild av det samlade undervisningsomfånget. Den markerat övervägande delen därav torde vara av orienterande natur och riktad till andra kategorier än blivande psykologer. Flerparten lärare såsom gränsen här dragits har licentiatexamen eller doktorsgrad i

psykologi eller pedagogik. Gruppen representerar också i stor utsträckning den akademiska grundforskningen, ehuru undervisningsuppgifterna torde dominera.

Lärare är också verksamma som deltidstjänstgörande skolpsykologer och pedagogassistenter inom den psykiska barna- och ungdomsvården. Sammanlagt torde det här röra sig om ett 30-tal personer, vilka liksom vissa chefs-tjänstemän inom skolväsendet med psykologisk utbildning dock inte här har redovisats som psykologiskt yrkesverksamma. Tveksamt är också om arbetsförmedlings- och yrkesvägledningstjänstemän med psykologisk utbildning skall räknas bland dem, trots att deras arbetsuppgifter i många avseenden ligger åt det psykologiska hållet. Då borde emellertid med samma rätt fångvårds- och

socialvårdstjänstemän med sådan utbildning, varav det finns några om också ej i detalj redovisade av arbetsgivarna, räknas med. Vi har valt att vid uppskattningen av de praktiskt yrkesverkssamma psykologernas antal utsluta

dessa kategorier, och låta beräkningen gälla dem som har rätt renodlade psykologiska arbetsuppgifter. Deras antal skulle då vara följande inom olika områden med de reservationer som i det föregående angivits.

	Enl. fören.	Enl. arbetsgivare	Gemens.	Totalt
Skolpsykologisk verksamhet	3	5	3	5
Psykisk rådgivn., klinisk psykologi	47	39	39	47
Psykotekniska institut	7	11	7	11
Social- o. kriminalvård	4	4	2	6
Försvaret, psykol. försvaret	6	8	6	8
Näringslivet	7	10	5	12
Arbetspsykol. privatpr., konsultationsverksamhet ..	4	10	4	10
Klinisk-psykologisk privatpraktik	9	—	—	9
Sammanlagt	87	87	66	108

Det skulle alltså finnas närmare 110 psykologer som är sysselsatta inom praktisk psykologverksamhet. Av dessa finns ungefär en tredjedel inom den psykiska barna- och ungdomsvården. En femtedel har sin huvudsakliga verksamhet inom näringslivet. Inom dessa båda grupper är utbildningsförhållande-

na mycket skiftande, och en stor del saknar akademisk examen i psykologi. De övriga är samlade i mycket små grupper, av vilka de psykotekniska institutens personal utgör den största. I dessa andra grupper har flertalet akademisk examen.

Framtida behov av psykologer i Sverige

I utredningens direktiv heter det, att det är »nödvändigt, att de sakkunniga först skaffar sig en överblick av arbetsmarknadens behov av praktiskt utbildade psykologer. Det gäller sålunda att få en uppfattning om inom vilka yrkesområden och i vilka sysselsättningar psykologer kan komma att utnyttjas samt vilka kompetenskrav som bör ställas på inom olika områden verksamma psykologer.»

Den uppgift, som utredningen med det anförda ställes inför, är givetvis mycket svårlöst. Den innebär bl. a. att utredningen skall ställa en prognos på behovet av psykologer under ett antal år framåt. Förutom de allmänna vanskligheter, som arbetsmarknadsprognoser är förenade med, tillkommer i detta fall åtminstone två speciella felkällor hos det underlag, som utredningen måste stödja sig på. Den ena av dem har vi påträffat redan vid vår inventering av nuläget, och den består i svårigheten att mot nuvarande bakgrund avgränsa begreppen psykolog, psykologisk utbildning och psykologiska arbetsuppgifter. Den andra felkällan — för övrigt sammanhängande med den första — består i att de som i sin tur skall förse utredningen med uppgifter från sina specialområden i nuläget endast undantagsvis har praktisk erfarenhet av psykologers arbete och sådana yrkesutövares möjlighet att göra nytta inom respektive arbetsfält, vilket torde medföra risk för en underskattning av behovet. Den allmänna erfarenheten när det gäller nya specialistkategorier torde nämligen va-

ra, att de för sin framväxt och utveckling är i allra högsta grad beroende av deras insatser, som först vinner tillträde till ett visst arbetsfält. När deras arbete har vunnit erkännande, framträder snabbt behov, som tidigare varit latent. Detta har gällt psykologyrket i länder, som hunnit längre i fråga om dess användning, framför allt Förenta staterna, och en likartad vägbanande effekt har också visat sig beträffande psykologer på vissa områden i vårt land, t. ex. inom försvaret.

För att skaffa underlag för en prognos har vi dels tillfrågat myndigheter och organisationer på arbetsmarknaden om deras behov av psykologiskt specialutbildad arbetskraft (jfr bil. 1). Dessutom har vi genomgått offentliga utredningar inom olika fackområden, som tillkommit under den senaste tioårsperioden, och därur hämtat vissa kompletterande eller kontrollerande uppgifter om psykologbehovet. Excerptmaterialet härrör från ett fyrtiotal betänkanden, varav dock ett flertal endast har berört behovet av orienterande psykologisk utbildning för andra yrkeskategorier, vilket ju emellertid indirekt påverkar behovet av psykologer.

Om båda dessa underlag för prognosen gäller emellertid i hög grad den felkällan att de knappast innefattar de latent behov av psykologer, som en mera utbredd användning av sådan arbetskraft, enligt erfarenheter från andra håll, kan väntas göra manifesta. Det bör å andra sidan betonas, att de anförda uppgifterna avser en uppskattning av

behoven, vilket ej nödvändigtvis är det samma som en uppskattning av den framtida efterfrågan på psykologer. De anmälda behoven är nämligen i flertalet fall beroende av sådan medelstildelning och inrättande av tjänster, som ligger utanför de uppgiftslämnande organens beslutanderätt.

Enkät svar och utredningsförslag

Vid redovisningen av enkät svaren har vi valt att tillämpa samma metod som i föregående bilaga, nämligen att gå igenom myndighet efter myndighet och därefter till slut söka göra en samlad beräkning. Vi har försökt göra en uppdelning i myndigheter respektive organisationer, som avser att inrätta nya befattningar för psykologer, och i sådana, som önskar tillfälligt anlita psykologer för undervisning eller konsultationsuppdrag. Gränsen är här ännu svårare att dra än vid motsvarande indelning beträffande nuläget. Betecknande nog är det ungefär samma organ som tillhör respektive grupper här som i föregående kapitel. De som nu har psykologer anställda har också mera konkreta planer på en utbyggnad än övriga, vilket i viss mån stöder vårt inledande resonemang om manifesta och latenta behov. Utredningen har i sitt enkätformulär sökt särskilja omedelbart behov, behov under den närmaste femårsperioden och behov under en därpå följande femårsperiod. Denna distinktion har emellertid oftast ej kunnat göras vid besvarandet, och vår beräkning kommer därför ej att kunna ge besked om behovens successiva utveckling. När utredningsförslag berört behovet av psykologer inom visst arbetsfält, kommer vi att hänvisa till dem under närmast motsvarande myndigheter. I några fall har myndigheterna själva svarat genom hänvisning till ännu ej slutbehandlade utredningsförslag. Uppgifter avseende ytterligare behov av personalkonsulenter har här ej återgivits.

Myndigheter och organisationer med ökat behov av anställd psykologpersonal

Fångvårdsstyrelsen. Under hänvisning till den nyinrättade psykologtjänsten vid ungdomsanstalten Roxtuna anför fångvårdsstyrelsen, att den pågående utredningen om säkerhetsanstaltens organisation kan väntas medföra inrättande av psykologtjänster även för dessa anstalters klientel. Denna utredning har sedan dess föreslagit en psykologtjänst i 31 och två i 29 lönegraden vid en utbyggd säkerhetsanstalt på Hall (SOU 1953:32), ett förslag som i sin tur bearbetats av fångvårdsbyggnadsutredningen, vilken den 8 december 1954 föreslagit två psykologer vid Hall och en ytterligare psykolog inom ungdomsanstaltsorganisationen. Fångvårdens organisationskommitté har den 30 september 1954 föreslagit en psykologtjänst i fångvårdsstyrelsen.

Däremot beräknas enligt fångvårdsstyrelsen de vanliga fångvårdsanstalterna ej komma att behöva psykologer. För den högre personalen inom fångvården överhuvudtaget avses däremot en särskild utbildningsgång inom verket komma till stånd. I det förslag härtill som uppgjorts av 1951 års fångvårdsutredning (stencilerat betänkande den 26 september 1951) ingår även psykologi. För den som vid anställningen redan har psykologisk utbildning bortfaller motsvarande avsnitt i inomverksutbildningen, varför psykologisk utbildning kommer att vara av betydelse vid antagningen av ny personal. Till omfång och uppläggning torde utbildningen i huvudsak komma att motsvara ungdomsvårdsskolornas personalutbildning (högre kursen jfr bil. 4). Socialassistenterna vid sinnessjukavdelningarna, som nu bl. a. utför vissa intelligenstestningar, beräknas även i fortsättningen kunna rekryteras bland socialt utbildade. Tjänsternas lönegradsplacering m. m. anses även hindra att krav på fackpsykologisk utbildning uppställs. Vidareutbildning i psykologi är emellertid ett

önskemål beträffande denna personal-kategori.

Försvaret (ÖB underställda organ). Centrala värnpliktsbyrån (genom arméchefen) och marinstaben har hänvisat till försvarets personalbehandlingsutrednings förslag om inrättande av försvarets psykologiska institut (SOU 1952: 40) och överbefälhavarens yttrande över detta förslag. Institutet skulle i sig upptaga verksamheten vid centrala värnpliktsbyråns personalprövningsdetalj och marinstabens militär-sociala detalj. Institutet skulle i en första etapp erhålla nio psykologbefattningar, vilket innebär en ökning med fem i förhållande till nuläget vid de organ som uppgår i institutet. Tjänsterna skulle vara placerade i följande lönegrader (inom parentes anges av ÖB framställt ändringsförslag).

Föreståndare	1	Cp 13 (14)
Militärpsykologer	3	Ca 29 (31)
»	1	Ca 27 (29)
»	1	Ca 25 (27)
Amanuenser	3	reglerad befordrings-gång

I fråga om utbildningen har utredningen förutsatt »god docentkompetens» för föreståndaren, lägst licentiatexamen för tjänsterna i 29 lönegraden och lägst kandidatexamen med kvalificerat betyg i psykologi eller pedagogik för övriga tjänster. Som amanuenser inom institutets forskningssektion (två tjänster) borde i första hand antagas sådana som avser att avlägga högre examen. Utöver den fasta personalen beräknas allttjämt psykologer behöva anställas för tillfälliga uppdrag i samband med mera kvalificerad prövningsverksamhet. Dessa förslag torde komma att föranleda proposition till 1955 års riksdag.

Utöver tillgången till service från försvarets psykologiska institut önskar flygvapnet inom flygstaben disponera en psykolog i Ce 31 för speciella frågor som rör flygtjänsten.

Försvarsstaben önskar inom sektion III en befattning för militärpsykolog i 27 lönegraden med socialpsykologisk in-

riktning, som skulle vara verksam inom den militära sektorn av det psykologiska försvaret. Vidare kommer det allttjämt att finnas officerare och civilmilitära tjänstemän, vilka för sin handläggning av ärenden inom det sociala fältet eller inom upplysnings- och underrättelse-tjänst behöver viss psykologisk utbildning. Denna utbildning, som ej behöver ha samma omfattning som fackpsykologernas, bör kunna äga rum såsom högskolestudier vid sidan av ordinarie tjänst. Försvarsstaben önskar även ha tillgång till psykologer på vissa specialområden, utöver de vid försvarets psykologiska institut tillgängliga, för tillfälliga konsultationer och expertuppdrag.

Ökade behov av timplärare vid den militära utbildningen i psykologi har också anmälts.

Om endast egentliga psykologtjänster räknas, skulle inom överbefälhavaren underställda organ alltså finnas ett behov av ytterligare minst sju psykologer under de närmaste åren.

Försvarets sjukvårdsstyrelse understryker i sitt yttrande vikten av att den föreslagna utbyggnaden av den militärpsykologiska verksamheten snarast kommer till stånd. Denna är avsedd att även tillgodose sjukvårdsstyrelsens behov av psykologisk expertis.

Socialstyrelsen. Barnavårdsbyrån redovisar ett behov av förskole- eller småbarnspsykologer inom den halvöppna barnavården. Detta behov har tidigare påtalats bl. a. av 1946 års kommitté för den halvöppna barnavården (SOU 1951: 15, bl. a. sid. 376 f.). Enligt barnavårdsbyrån skulle ett behov av trettio småbarnspsykologer föreligga under den av utredningen berörda tioårsperioden. För kompetens borde krävas licentiatexamen i psykologi samt genomgång av förskoleseminarium. Småbarnspsykologerna skulle placeras i Ce 30 och tjänstgöra som psykologilärare vid förskoleseminarierna samt som daghems- och barnträdgårdpsykologer i analogi med skolpsykologerna inom skolan m. m.

Nykterhetsvårdsbyrån finner att psykolog bör anställas vid det av 1946 års alkoholistvårdsutredning föreslagna alkoholistjukhuset eller om sådant sjukhus ej kommer till stånd vid medicinsk avdelning å alkoholistanstalt. Dessutom anser byrån det önskvärt att psykologer försöksvis anställas vid nykterhetsnämnderna i Stockholm och Göteborg. Förutsättningen för att nykterhetsvården skall anställa psykologer är att dessa har en tillfredsställande praktisk klinisk-psykologisk utbildning.

Skolbyrån önskar fem nya psykolog-assistentbefattningar i Ce 23 vid ungdomsvårdsskolorna under den närmaste femårsperioden. Deras utbildning bör innefatta bl. a. 3 betyg i psykologi i kandidatexamen och praktisk erfarenhet av testning. Enligt ungdomsvårdsskoleutredningens förslag (SOU 1954: 5) skall en rektorstjänst vid Lövsta, som nu i realiteten är en psykologtjänst, ändras till skolpsykologtjänst i Ce 29. Senare skall en motsvarande befattning insättas vid Ryagården. Psykologisk utbildning är meriterande även för assistent- och rektorsbefattningar inom ungdomsvårdsskolorna (jfr ungdomsvårdsskolornas personalutbildning i bil. 4).

Om endast psykologtjänster räknas, redovisar socialstyrelsen sammanlagt ett behov av ett fyrtiotal psykologer under de närmaste åren, vartill kommer att psykologisk utbildning är önskvärd även för vissa andra befattningshavare.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller nödvändigheten av att den förebyggande skyddsverksamheten mot olycksfall i arbete i allt högre grad inriktar sig på den mänskliga faktorn, som har en dominerande betydelse för olycksfallen. Missanpassning i arbetet med åtföljande ökad disposition för ohälsa och olycksfall bör förebyggas genom undersökningar för att utröna till vilket arbete individen lämpar sig bäst. För att på övertygelsens väg få fram erforderliga skyddsåtgärder, vilket fordrar god psykologisk blick hos de inspekterande befattningshavarna, behöver arbetar-

skyddsstyrelsen och yrkesinspektionen ha tillgång till psykologiskt utbildad och med arbetslivets hithörande praktiska problem väl förtrogen arbetskraft.

Styrelsen hänvisar till industrins anlåtande av psykologer och anser det angeläget att yrkesinspektionen förfogar över befattningshavare med liknande utbildning. Styrelsen finner det önskvärt att det inrättas en befattning för psykolog med stor praktisk erfarenhet på de verksamhetsområden som styrelsen företräder. Denne befattningshavare skulle stå verket till tjänst med erforderliga utredningar, avge förslag vid nytillsättning av tjänster samt hålla utbildningskurser för de anställda. Den inspekterande personalen behöver sålunda genomgå grundkurser och fortbildningskurser i industripsykologi avvägda efter yrkesinspektionens behov. Styrelsen anser även att psykologisk utbildning i erforderlig omfattning snarast bör införas vid de tekniska läroanstalterna — såväl högskolor som övriga —, då såväl industrins arbetsledare som yrkesinspektionens inspekterande befattningshavare i stor utsträckning får sin utbildning där.

Arbetsmarknadsstyrelsen har hos Kungl. Maj:t begärt att ett visst antal av arbetsförmedlingens aspiranttjänster skall ombildas till aspiranttjänster för yrkesvägledare. Av dessa bör krävas studentexamen eller motsvarande grundutbildning samt studier därutöver på sociala, pedagogiska, psykologiska eller därmed jämförliga områden. Dessa aspiranter skall i lönehänseende vara något förmånligare ställda än arbetsförmedlingsaspiranterna. Samtidigt föreslås en ökning av antalet tjänster i 25 och 27 lönegraderna, avsedda för föreståndarna vid ungdomsförmedlingens länscentraler (motsv.).

Arbetsmarknadsstyrelsens förslag innebär att det fortfarande inte kommer att finnas några egentliga psykologtjänster inom dess område, men att psykologiskt utbildade även i fortsättningen kan beräknas vinna anställning — om styrel-

sens förslag vinner bifall, därtill med bättre löne- och beföringsmöjligheter än för närvarande.

Medicinalstyrelsen. Beträffande behovet av psykologer inom sinnessjukvården och specialgrenar av denna hänvisar styrelsen till uppgifter den i sin tur inhämtat hos cheferna för sinnessjukhusen och till en diskussion om behovet av kliniska psykologer som förts inom psykiatriska föreningen. Av nämnda diskussion framgick att två olika slags psykologer behövdes inom sinnessjukvården. Vid undervisningsjukhusens psykiatriska kliniker behövde finnas kliniska laboratorer i psykologi med undervisnings- och forskningsuppgifter. Dessa borde vara läkare med erforderlig specialutbildning i psykologi. Det andra slaget av psykologer skulle finnas vid sinnessjukhusen med huvuduppgift att utföra testningar av olika slag i samband med den psykiatriska diagnostiken. Dessa psykologer behövde icke ha medicinsk grundutbildning men väl vara akademiskt skolade. Det är närmast sistnämnda kategori som i fortsättningen avses i styrelsens eget ställningstagande till psykologbehovet.

Styrelsen anser sig kunna räkna med att det inom 10 å 15 år kommer att finnas minst 30 sinnessjukhus och 5 psykopatsjukhus som är i behov av akademiskt utbildade psykologer. En beräkning att en psykolog behövs vid vart och ett av dessa anses icke komma att visa sig för hög.

Styrelsen företräder även det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, där behovet av psykologiskt utbildad arbetskraft torde vara större än inom den rent sjukvårdande verksamheten. Med hänsyn till att vissa mindre avdelningar kan samarbeta med respektive sinnessjukhus psykolog, uppskattas behovet av särskilda psykologer för denna verksamhet till 5.

Även vid psykiatriska avdelningar vid centralasarettan kommer sannolikt motsvarande behov att göra sig gällande

som inom den slutna sinnessjukvården. Psykologbehovet kan efter beräknade utbyggnader på detta område uppskattas till ca 30.

Styrelsen förutser även inrättandet av särskilda »rehabiliteringsavdelningar», inriktade på att förebygga invaliditet och snabbt återställa funktions- och arbetsförmågan hos alla sjuka. Även dessa avdelningars antal kan beräknas till omkring 30. Samtliga behöver ha tillgång till psykolog, som dock i vissa fall kan användas gemensamt med den psykiatriska avdelningen vid vederbörande sjukvårdsinrättning. Dessa psykologer skulle även kunna vara konsulterande inom tuberkulosvård och annan specialvård samt — i den mån så befinner lämpligt — inom konvalescent- och annan eftervård.

För hittills nämnda grenar sammanlagt torde alltså ett minimibehov av ca 70 psykologer föreligga. Detta kan stiga bl. a. med hänsyn till rehabiliteringsavdelningarnas behov.

Inom sinnesslövården torde man till en början böra tänka sig en psykologtjänst per landstingsområde eller motsvarande, alltså ca 30. Dessa psykologers arbetsuppgifter skulle bestå i att utföra psykologiska undersökningar (i första hand mera krävande specialundersökningar) och att verka som konsulter och informera lärarpersonalen om nya undersökningsmetoder och forskningsrön av vikt för arbetet.

Inom den psykiska barna- och ungdomsvården, som för närvarande sysselsätter fler psykologer än någon annan verksamhetsgren bortsett från undervisning, är en utbyggnad sedan länge planerad men har hittills gått förhållandevis långsamt på grund av bristen på personal, allra främst barnpsykiatriskt skolade läkare. Vid den utbyggnad som planerats skulle följande behov av psykologer uppkomma under den närmaste 10-årsperioden.

Psykologassistenter	82
Barnpsykoterapeuter	62

Därjämte behövs ca 30 pedagogassi-

stenter med lärarutbildning och psykologiska påbyggnader samt barnpsykologiska kuratorer till ett antal som ej beräknats i detta sammanhang. Som jämförelse kan nämnas att behovet av specialutbildade läkare inom detta område beräknats till 60 å 70, varav dock knappast mer än hälften kan tillkomma under den här avsedda perioden, varför även takten för inrättande av psykologtjänster kan bli lägre än den beräknade.

I nära anslutning till den psykiska barna- och ungdomsvården inrättas också s. k. psykopathem för barn. För dessa torde under de närmaste 5 å 10 åren behövas 6 psykologer och 6 barnpsykoterapeuter, vilket motsvarar en av vardera kategorin för varje hem.

Slutligen beräknas ett behov av psykologer föreliggande inom den förebyggande barnvården. Till en början kan erfordras en per landstingsområde eller motsvarande med huvudsakligen konsulterande uppgifter i samband med barnavårdscentralernas arbete.

Inom hela det område som täckts av medicinalstyrelsens svar beräknas sålunda ett sammanlagt behov av ca 290 psykologer under de närmaste 10 å 15 åren.

Statens arbetsklirik, som ur medicinska, psykologiska, tekniska och arbetsmarknadssynpunkter sysslar med återanpassningen av partiellt arbetsföra, anlitar nu det psykotekniska institutet vid Stockholms högskola för psykologiska anlagsundersökningar och specialundersökningar. För framtiden planerar kliniken att även själv anställa psykologer med klinisk-psykologisk utbildning och inriktning. Omedelbart behov av en halvtidsanställd psykolog föreligger. Under den närmaste femårsperioden skulle ytterligare tre befattningar behövas tillkomma, varav en med psykoterapeututbildning och en med vetenskaplig inriktning för utarbetande av metoder.

Statistiska centralbyråns utredningsinstitut, som sysslar med intervjuunder-

sökningar med stickprovsmetodik, skulle behöva två licentiater med socialpsykologisk eller sociologisk utbildning, den ene för intervjuarträning, den andre för mättekniska frågor.

Skolöverstyrelsen. Inom psykologundervisningen vid folk- och småskoleseminarier, kommunala flickskolor samt i viss mån även vid läroverk och folkhögskolor kommer alltjämt att behövas lärare som ersättning för dem som avgår. Beträffande småskoleseminarier, flickskolor och folkhögskolor har överstyrelsen också anfört skäl för en höjning av kompetenskraven. Vid det specialpedagogiska seminarium som lär komma att inrättas erfordras högt kompetenta lärare för undervisningen i psykologi och pedagogik. Lägges därtill de kommande lärarhögskolornas behov, kan en betydande efterfrågan på psykologer väntas uppkomma.

Beträffande behovet av särskilda skolpsykologer har överstyrelsen i sin tur tillfrågat vissa skolor och skolmyndigheter. Med utgångspunkt i dessa uppgifter bedömer skolöverstyrelsen läget sålunda.

De från inspektionsområden och läroanstalter framställda önskemålen om ytterligare specialutbildad personal för skolpsykologiska uppgifter visar, att behovet inom folkskolorna är stort. De högre läroanstalternas behov och intresse synes däremot vara förhållandevis mindre men likafullt av den arten, att särskilda åtgärder behöver vidtagas. Att närmare fixera det antal skolpsykologer, som skolan i sin helhet skulle behöva, anser överstyrelsen för närvarande ej möjligt. Helt allmänt kan sägas, att ett behov redan nu föreligger av minst en heltidsanställd skolpsykolog i varje inspektionsområde, vilken enligt överstyrelsens mening bör biträda samtliga skolor — således även högre skolor — inom området. Överstyrelsen antar, att behovet av personal kommer att öka under de närmaste åren, i synnerhet i de större städerna, men anser sig inte närmare kunna beräkna ökningen, särskilt som denna i viss grad kommer att bero av den begynnande skolpsykologiska verksamhetens praktiska utgestaltning.

Efter en diskussion av utbildningskraven på denna personal, vilka skall återges i ett kommande avsnitt, anför

överstyrelsen, att hur än utbildningens detaljer utformas, kommer så höga kompetenskrav att ställas på skolpsykologerna, att en placering av dessa befattningshavare i lägre lönegrad än 33 knappast borde kunna komma i fråga. Överstyrelsen har också tänkt sig denna lönesättning för tre statliga skolpsykologtjänster, vilka överstyrelsen föreslagit hösten 1953.

I samband med skolpsykologfrågan tar överstyrelsen upp två andra personalkategorier, som också behöver viss om ock ej lika omfattande psykologisk utbildning, nämligen lärare som vid sidan av sin tjänst kan fungera som lokala assistenter åt skolpsykologerna för upptagande av sociala anamneser, testningar av mera vanlig typ m. m. samt kuratorer vid de högre skolorna. Dessas utbildning anses böra bli föremål för utredningens överväganden. (Denna fråga beröres i kap. 7.)

Gymnastiska centralinstitutet har hänvisat till gymnastiklärarutbildnings-sakkunnigas förslag till omorganisation av GCI (SOU 1951:59), som ännu ej blivit föremål för statsmakternas åtgärder. De sakkunniga har föreslagit inrättandet av en särskild psykologisk institution vid GCI under ledning av en professor i »psykologi och pedagogik med särskild hänsyn till fysisk fostran». Han skall enligt förslaget biträdas av en förste assistent i Ca 22, en försöksassistent i Ca 20 och två förste amanuenser med arvode som vid universitetsinstitutioner (jfr även sid. 150 f.).

Statens psykologisk-pedagogiska institut har anfört ett omedelbart behov av en psykometriskt inriktad psykolog i laboratoriefattning (33 lönegraden). Institutet behandlas närmare i kap. 16.

Statens trafiksäkerhetsråd framhåller behovet av upprustning av de psykotekniska instituten.

De *psykotekniska institutens* framtida personalorganisation behandlas i kap. 14.

Handelshögskolan i Stockholm anser det önskvärt att i anslutning till företagsekonomin kunna upptaga undervisning och forskning bl. a. beträffande »urval, bedömning och behandling av personal». Härför erfordras lärarbefattningar, bl. a. docenturer i tillämpad psykologi. Antal och tidpunkt har ej kunnat anges. Även vid det företagsekonomiska forskningsinstitutet vid högskolan kommer behov att föreligga av samarbete i ökande utsträckning med arbetspsykologiskt skolade forskare.

De företrädare för *näringslivet* som uttalat sig till utredningen har ej kunnat göra några mera exakta beräkningar över det framtida behovet av psykologer inom deras område. I stället har de framhållit vissa allmänna tendenser, som antyder hur utvecklingen kan komma att gå.

Svenska arbetsgivareföreningen anför vissa skäl för att industrins efterfrågan på psykologer kan komma att öka i framtiden. Sålunda bedriver föreningen en omfattande kursverksamhet i personaladministrativa och industripsykologiska frågor för företagsledare, och den förståelse för de psykologiska synpunkterna, som därvid visats, anses tyda på att efterfrågan på psykologer kan komma att öka. Vidare finns det överhuvud taget ett stort intresse inom industrin för psykologisk orientering och utbildning, vilket visas av det ständigt stigande antalet kurser med industripsykologisk inriktning, som följes av industrirepresentanter. Den konsulterande verksamhet i personalbehandlingsfrågor, som bedrivs tyder också på att industrin har behov av industripsykologisk expertis som hjälp i det interna personalarbetet. Föreningen vill dock ej förutsäga om utökningen av psykologanvändningen kommer att koncentreras till centrala konsultativa organ eller om den även kommer att gälla de enskilda företagen.

Beträffande föreningens personaladministrativa råd framhålls att en av dess angelägnaste uppgifter i nuläget är

att finna personer lämpade att bedriva forskning och konsultation inom det arbetsvetenskapliga området. Det framgår nämligen med tydlighet, att det erfordras en omfattande forskning både som underlag för det praktiska rationaliseringsarbetet och som stöd för en utvidgad undervisning. Detta gäller inte bara den tillämpade psykologin utan också andra delar av arbetsvetenskapen.

Föreningen ifrågasätter, om inte också tekniska och handelsbetonade utbildningsanstalter i framtiden kommer att behöva lärare i psykologi för att kunna ge de blivande arbetsledarna inom näringslivet erforderlig skolning i hithörande frågor. Föreningen har sålunda redan lämnat ekonomiskt stöd åt frivilliga kurser i industripsykologi vid tekniska högskolan i Stockholm, vilka mötts med stort intresse från de studerandes sida.

Handelns arbetsgivareorganisation anser sig kunna utgå ifrån att det intresse för psykologisk expertis inom handelsföretagen, som nu tagit sig uttryck i anlitande av konsulterande psykologer, befinner sig i stigande. Emellertid är det knappast att förmoda, att antalet fast anställda psykologer inom handeln blir stort, detta med hänsyn till sällsyntheten av företag med talrik personal. Psykologernas tjänster torde snarare komma att tagas i anspråk i form av tids- och uppgiftsbegränsade uppdrag.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation förklarar sig vara medveten om den stora betydelse den psykologiska forskningen har för stora delar av samhällslivet och är i sin egenskap av aktiv näringsorganisation intresserad av en utbyggnad härav framför allt inom industrin och yrkesvägledningen, även om något direkt behov inom organisationen av sådan arbetskraft nu inte kan förutses.

Sveriges grossistförbund har ej nu möjligheter att exakt besvara utredningens frågor men anser det »givet att

utbildning av särskild personal för s. k. 'psykologbefattningar' är av intresse även för grosshandeln».

Sveriges köpmannaförbund framhåller att det inte i vårt land existerar »någon kvalificerad praktisk psykologisk utbildning för reklam- och försäljningsområdet, en brist, som i åtskilliga sammanhang gör sig starkt kännbar och stundom givit utrymme åt en kvasivetenskaplig verksamhet av i en del fall tämligen betänklig karaktär. En lösning på denna fråga, som borde närmare utredas och övervägas, vore inrättande av en lärartjänst i distributionspsykologi vid någon av våra handelshögskolor.» Även inom andra områden av förbundets verksamhet, främst kontaktverksamheten med konsumenterna, behövs personer, som vid sidan av annan utbildning även fått en vederhäftig utbildning i psykologiska frågor.

Sveriges lantbruksförbund har i begränsad utsträckning behov av psykologiskt utbildad arbetskraft inom förbundets utbildnings- och kursverksamhet. Särskilda psykologbefattningar torde däremot ej erfordras.

Ingeniörsvetenskapsakademiens nämnd för psykologiska lämplighetsprov framhåller att man kan räkna med i varje fall ett latent behov av psykologer inom industrin. Man pekar särskilt på erfarenheten av den konsultation i arbetspsykologiska och personaladministrativa frågor som bedrivs.

Även enskilda industriföretag som utredningen haft kontakt med framhåller liknande synpunkter. *AB Bofors* anser det sålunda tänkbart, att de största industriföretagen fortsättningsvis skulle kunna tänkas hålla sig med egen industripsykolog. Viktigare anses det dock vara att industripsykologer utbildas, som i sin tur kan bibringa arbetsledarna inom näringslivet ett begrepp om psykologiska frågor. Denna kursverksamhet bör ske ute i företagen och i anslutning till de praktiska problemen på arbetsplatsen.

Röda korset har vissa befattningar som är lämpade för personer med akademisk utbildning i psykologi, utan att de direkt kan betecknas som psykologbefattningar.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning beräknar en utvidgning av sin verksamhet med anledning av nykterhetskommitténs förslag (jfr SOU 1952: 12) och anser det därvid önskvärt att någon av tjänstemännen jämte annan utbildning också har psykologisk skoling. Någon heltidsbefattning för enbart psykologverksamhet torde däremot icke kunna komma ifråga. CFN anser att specialutbildade psykologer behövs vid den samhällliga nykterhetsvården och hänvisar därvid till socialstyrelsen (jfr ovan).

Folkuniversitetet anför, att då omsättningen på dess personal är ganska stor, fordras det en kontinuerlig tillgång på personer med utbildning i vuxenpedagogik. Dessa skall främst tjänstgöra som instruktörer för lärarna inom kursverksamheten.

Det ytterligare psykologbehovet vid *utbildningsinstitutionerna i psykologi och pedagogik* behandlas i kap. 8, vid *Ericastiftelsen* i kap. 10.

Myndigheter och organisationer som avser att tillfälligt anlita psykologer

De myndigheter som alltjämt avser att sköta sina psykologiska arbetsuppgifter genom tillfälligt anlåtande av psykologer har som regel ej klart uttalat, huruvida behovet tenderar att öka utöver nuläget. Av uttalanden om det önskvärda i förbättrade utbildningsmöjligheter för psykologer synes det dock ofta framgå, att så är fallet. Vid redovisningen skall vi emellertid endast uppehålla oss vid dem som uttryckligen angivit en ökning utöver nuläget. Under denna rubrik kan också några utredningsförslag anföras, vilka innebär ökad utbildning i psykologi för vissa andra yrkeskategorier.

Statens polisskola räknar med att behöva ytterligare fem timplärare i psykologi utöver de åtta som nu anlitas. Ökningen är bl. a. betingad av ett föreliggande utredningsförslag om rekrytering och utbildning av polispersonal (SOU 1952: 30).

Vattenfallstyrelsen anser att personalkonsulenter och motsvarande personal behöver ytterligare utbildning i psykologiska frågor. Vid besättande av högre befattningar kunde även personlighetspsykologiska undersökningar vara till vägledning.

Luftfartsstyrelsen anser det icke utslutet »att en förbättrad och mera specialiserad utbildning och forskning inom av utredningen berörda ämnesområden kan komma att leda till ett ökat ianspråktagande av specialutbildade psykologer för olika spörsmål i samband med luftfarten.» Tills vidare anses behoven kunna täckas av utomstående experter.

Överstyrelsen för yrkesutbildning behöver ytterligare medverkan av psykologer vid utbildningen av lärare inom överstyrelsens område (jfr SOU 1947: 55) och avser därvid att anlita fackmän utifrån.

Domänstyrelsen har anfört ett ökat behov av psykologiskt utbildad personal, men då arbetsuppgifterna, som ligger på det arbetspsykologiska och pedagogiska området, ej kan beräknas täcka en heltidsanställning, är styrelsen inställd på att alltjämt anlita inom näringslivet verksamma psykologer.

Lantbruksstyrelsen framhåller att behov föreligger av ökad utbildning i psykologi och närliggande ämnen för personer, som skolas för tjänstgöring inom styrelsens verksamhetsområde, exempelvis hushållningssällskapens och lantbruksnämndernas personal och lärarna vid lantbruksundervisningsanstalterna.

Skogsstyrelsen anför ett ökat behov av specialutbildade psykologer såsom före-

läsare vid de skoglga läroanstalterna samt vid kurser för redan yrkesverksam fackpersonal.

Kommerskollegium behöver timplärare vid de fem sjöbefällsskolorna.

Sveriges husmodersföreningars riksförbund anser det synnerligen önskvärt att insikten om psykologens praktiska användbarhet och nödvändighet vinner insteg på olika samhällsområden och att behovet av psykologiskt skolad personal fylls på ett tillfredsställande sätt. Fackutbildade psykologer bör sålunda i avsevärt större utsträckning knytas till barna- och ungdomsvården i dess olika former, till barnstugor och skolor av olika slag, till barna- och mödravårdscentraler osv. Den rådgivande verksamheten bör kraftigt utbyggas. Inom samtliga socialvårdens grenar krävs psykologiskt bildad personal i ökad omfattning och detsamma gäller sjukvården. Behovet av psykologiskt kunnig arbetskraft inom dessa och andra områden innebär dels ett behov av olika slag av fackpsykologer, dels ett behov av ökad psykologisk orientering även hos vissa andra befattningshavare.

Målsmännens riksförbund finner det utomordentligt viktigt att psykologiskt skolad arbetskraft finns att tillgå för kurser och föredrag som faller under vad förbundet kallar »föräldraföstran».

Tjänstemännens bildningsverksamhet som bedriver en omfattande kursverksamhet på det psykologiska området konstaterar en brist på kvalificerade kursledare i såväl allmän psykologi som i arbetspsykologi, en brist som är särskilt kännbar ute i landsorten.

1948 års kommitté för den juridiska och samhällsvetenskapliga utbildningen har föreslagit (SOU 1953: 15—16), att en kortare kurs i psykologi skall ingå i juristutbildningen. Detta har senare tillstyrkts av universitetskanslern.

1948 års läkarutbildningskommitté har föreslagit (SOU 1953: 7) en obligatorisk kurs i psykologi under andra studieåret av läkarutbildningen. Kursen skall omfatta 20 föreläsningstimmar avslutade med förhör och meddelas av akademisk lärare i psykiatri eller medicinskt skolad psykolog. Detta har senare beslutats av riksdagen (jfr även kap. 7).

1946 års kommitté för sjuksköterskeutbildningen har föreslagit (SOU 1948: 17 resp. 1951: 33) 30 timmars kurs i psykologi vid sjuksköterskeskolorna och 60 timmars kurs i psykologi och psykiatri jämte 24 timmars seminarieövningar i samma ämne i lärarkurs för sjuksköterskor.

Försök till samlad beräkning

Vi använde i inledningen till denna inventering begreppen manifest behov, latent behov och faktisk efterfrågan på psykologer. Inventeringen väntades närmast belysa de manifesta behoven, men gränsen mellan begreppen är flytande. Det som för den enskilde tjänstemannen med psykologisk inriktning framstår som manifest behov, kan ur myndighetens synpunkt vara latent i den mening att myndigheten inte är beredd att i anslagsäskanden och dylikt hävda lika omfattande behov. Vissa ojämnheter i materialet synes förekomma på denna punkt. I vissa fall har enskilda tjänstemän eller avdelningar tämligen direkt fått komma till tals, i andra fall synes myndighetens avvägande och samordnande funktioner ha innefattat även en antecipation av de medelstildelande instansernas ställningstagande, varför svaren snarast kommit att gälla den förväntade faktiska efterfrågan på psykologer från myndighetens sida. Till dessa ojämnheter kommer svårigheterna att från vissa områden erhålla preciserade uppgifter överhuvud taget liksom svårigheterna att dra en klar gräns mellan psykologer av facket och personal med mera orienterande psykologisk skolning. Det finns inga starkare skäl att anta, att dessa olika felkällor skall ta ut varandra vid summeringen, varför osäkerheten i vår totalräkning är betydande.

Vi skall här endast ange de myndigheter vilkas svar tillåter en siffermässig beräkning av det uppskattade behovet — utbildningsinstitutionerna, de psykotekniska instituten och statens psykologiska institut dock oräknade, eftersom

	Ungefärligt antal
Medicinalstyrelsen	290
Skolöverstyrelsen	75
Socialstyrelsen	40
Försvaret	8
Gymnastiska centralinstitutet . .	5
Statens arbetsklirik	4
Fångvårdsstyrelsen	3
Enstaka specificerade	5
Summa	430

deras personalbehov behandlas av utredningen.

Därutöver torde näringslivet ha behov av ett antal psykologer, som dock ej kunnat specificeras. Tar man dessutom hänsyn till de institutioner som utredningen skall ta närmare ställning till och behovet av lärare för orienterande utbildning i psykologi torde 450 inte vara en för hög skattning. Detta behov får sedan slås ut på 10 å 15 år, varför det årliga utbildningsbehovet högst ungefärligt kan beräknas till 30—40 psykologer. Självfallet bör alla dessa siffror tas med en med hänsyn till underlaget tillbörlig reservation. Ungefärliga hållpunkter för utredningens arbete torde de dock ge.

Nuvarande utbildningsmöjligheter i psykologi i Sverige

Såsom framhölls i bilaga 2 finnes ingen enhetlig utbildningsgång för psykologer i vårt land utan en rad olika utbildningskombinationer förekommer, delvis med inslag från utomakademiska institutioner. Detta framkom också vid redovisningen av psykologföreningarnas medlemmar och dessas utbildningsförhållanden. Den efterföljande översikten har sökt samla de viktigaste av dessa utbildningsmöjligheter och därvid även medtagit några mer eller mindre tillfälliga kurser, som fyllt viktiga funktioner för psykologutbildningen. Med hänsyn till skisserandet av övergångsbestämmelser i kap. 6 har beskrivningen gjorts förhållandevis fyllig. Utöver den i Sverige tillgängliga utbildningen har utlandsstudier ej varit så sällsynta under senare år, främst vid amerikanska universitet och vid engelska utbildningsinstitutioner på det mentalhygieniska området.

Akademisk utbildning i psykologi och pedagogik

Psykologi studerades vid svenska universitet och högskolor fram till början av 1900-talet endast inom ämnet filosofi, där det fortfarande intar en viss plats.¹ En kurs i allmän psykologi ingår som regel i teoretisk filosofi, och socialpsykologi förekommer i ej så ringa utsträckning inom praktisk filosofi och inom sociologi, som utskilt ur den praktiska filosofin i Uppsala, Lund och Stockholm. En mera självständig psykologiundervisning växte först fram

i Uppsala, där 1902 landets första psykologiska laboratorium inrättades. Den första professorn inom ämnesområdet utnämndes 1910, nämligen en professor i pedagogik i Uppsala, och därefter följde 1912 en professor i pedagogik och psykologi i Lund. Examensämnet kom att heta pedagogik, men psykologin intog en mycket framskjuten plats inom detta. Härnäst tillkom i Göteborg en professur i filosofi och pedagogik, vars första innehavare utnämndes 1919. Även här var de psykologiska momenten de mest framträdande. Stockholm fick sin första professor inom ämnesområdet först 1937, då den s. k. Enerothska professuren besattes. 1948 inleddes ett nytt utvecklingsstadium i och med att Uppsalaprofessuren delades i en professur i psykologi och en i pedagogik och pedagogisk psykologi. Samtidigt delades det gamla examensämnet pedagogik i psykologi resp. pedagogik. Motsvarande delning skedde 1953 med professuren i Stockholm, varvid den Enerothska professuren kom att tillhöra psykologi och en ny professur i pedagogik och pedagogisk psykologi inrättades. Motsvarande delning torde 1955 komma att ske i Lund. I Göteborg delades examinationen 1953. Förslag om delning av professuren föreligger. Delningen och den gränsdragning som därvid tillämpats går tillbaka

¹ Den historiska återblicken stöder sig på *Agrell: Psykologiens utveckling i Sverige fram till 1930-talet*. Nordisk Psykologi 1952 sid. 118—132 och *dens.: Psychology in Sweden (efter 1930)*. Scandinavian psychology. Specialnr av Nordisk psykologi 1951 sid. 96—103.

på förslag av 1946 års universitetsberedning (SOU 1946: 81).

Examensbestämmelser

I nuläget förekommer alltså examensämnen psykologi och pedagogik i Uppsala, Göteborg och Stockholm samt pedagogik i Lund, varvid pedagogik i sistnämnda fall också omfattar betydande allmänpsykologiska delar. Vi kommer att fortsättningsvis tala om »odelad pedagogik», när det gäller förhållandena före psykologins utskiljande till ett fristående ämne. Samtliga dessa ämnen kan ingå i fil. kand.-, fil. mag.- och fil. lic.-examen. I den nya stadgan för filosofiska examina (SFS nr 610/1953)¹ ges nedan återgivna regler för ämnenas tillgodoräknande i examen. Bestämmelserna får närmast anses gälla de separata psykologi- och pedagogikämnena.

Filosofisk ämbetsexamen (fil. mag.) skall omfatta sex betygsenheter och avläggas i minst två s. k. huvudämnen, motsvarande var sina skolämnen, med lägst två betygsenheter i vardera eller då huvudämnet omfattar två akademiska examensämnen lägst tre betyg sammanlagt i vederbörande ämnen. Om pedagogik ej ingår i examen i övrigt, skall examen jämväl innefatta särskild kurs i psykologi och pedagogikens teori och historia (»obligatoriska kursen»). Psykologi resp. pedagogik förekommer i två huvudämnen, nämligen i psykologi och teoretisk filosofi, som skall omfatta två betyg i psykologi och ett betyg i teoretisk filosofi och ge undervisningskompetens i skolämnet filosofi (med psykologi), samt i psykologi och pedagogik, som skall omfatta två betyg i ettdera av ämnena och ett betyg i det andra och ge undervisningskompetens i psykologi och pedagogik. Psykologi och pedagogik kan också ingå i fil. mag.-examen vid sidan av två andra huvudämnen. Däremot får ej mer än det ena av huvudämnena omfatta examensämnen inom gruppen filosofi, psykologi och pedagogik. Det andra huvudämnet kan väljas såväl bland de hu-

manistiska som bland de naturvetenskapliga ämnena.

Filosofie kandidatexamen skall avläggas i minst två ämnen med sammanlagt sex betygsenheter, därav två ämnen med lägst två betyg i vardera eller ett ämne med lägst tre betyg. Om fyra betygsenheter erhållits i ett ämne kräves dock sju betyg för examen. Betyg på halvbetygskurser, vilka liksom fyrabetygskurserna är en nyhet i stadgan, inräknas endast om de utgör s. k. stöd-kurser till bestämda ämnen, i vilka minst två betyg erhållits. Fil. kand.-examen kan alltså omfatta psykologi och pedagogik i en hel rad olika kombinationer, från tre betyg i vardera ämnet till ett betyg i ettdera tillsammans med vilka andra filosofiska ämnen som helst. Fyrabetygs- och halvbetygskurser är under förberedelse. Efter dessas införande kommer examen att bli ännu mer elastisk.

Filosofie licentiatexamen skall med kandidat- eller ämbetsexamen i ämnet som grund, avläggas i minst ett ämne med lägst två betygsenheter i detta. I fordringarna ingår författande av en vetenskaplig avhandling, på vilken lägst två betyg måste erhållas.

Kursfordringarna i kandidat- och ämbetsexamen skall uppläggas så att den normala studietiden för ett betyg uppgår till en termin, varmed avses fem studiemånader, och för två betyg till två terminer. För tre och fyra betyg samt licentiatexamen föreligger inga motsvarande normaltidsbestämmelser. Inklusive grundexamen torde licentiatexamen ta sex å sju år vid sammanhängande heltidsstudier.

Den som har avlagt filosofie licentiatexamen har möjlighet att erhålla doktorsgrad genom författande, utgivande och offentligt försvarande av en särskild vetenskaplig avhandling »över ämne som står i samband med den studerandes genom licentiatexamen vitsordade studier».

¹ Jfr även Kungl. Maj:ts stadga angående filosofiska examina. Utgiven med kommentar av David Hannerberg. Stockholm 1954.

Studieplaner och undervisning

Förslag till studieplaner för ett visst ämne upprättas av den sektion (motsv.) ämnet tillhör, i realiteten av examinator i ämnet. Över förslaget skall sektionens undervisningsnämnd yttra sig. Därefter insändes det till universitetskanslern för prövning och fastställelse. Studieplanen skall bl. a. innehålla studiekurser och övriga fordringar för olika betygsgrader. Kurserna för kandidat- och ämbetsexamen kan sammanfalla, men alternativa kurser med inriktning på viss del av ämnet samt special- och stödkurser får också förekomma i studieplanerna för kandidatexamen.

I varje examensämne skall årligen hållas vetenskapliga föreläsningar eller däremot svarande undervisning, anordnas seminarier och övningskurser samt, där sektionen så finner lämpligt, propedeutiska kurser, fältkurser och exkursioner.

I det följande skall vi ämnesvis redogöra för hur studieplaner och undervisning i psykologi och pedagogik för

närvarande är sammansatta vid de olika lärosätena.

Psykologi

Psykologi såsom separatämne läses i Uppsala, Göteborg och Stockholm. Fordringarna är i stora drag likartade vid de olika lärosätena, även om skillnader naturligtvis uppträder i exempelvis urvalet av litteratur till de olika kurserna. Kursen för ett betyg utgöres främst av litteraturstudier. För två betyg tillkommer därjämte en obligatorisk laborationskurs i experimentell psykologi. För högre betyg spelar eget vetenskapligt arbete en betydande roll.

Sammansättningen av litteraturkurserna för lägre betyg i kandidat- och ämbetsexamen framgår av nedanstående tablå över antalet obligatoriska böcker inom varje del av ämnet. Inom varje grupp har ofta några standardverk angivits med viss rätt till val eller förslag om byte. Den övervägande delen av litteraturen är utländsk och föreligger ej i översättning. Omfånget torde i genomsnitt vara omkring 300 sidor per arbete.

	Uppsala		Göteborg		Stockholm	
	Ett	Två	Ett	Två	Ett	Två
Allmän psykologi (med fysiologiska och statistiska grunder)	3	4	5	2	5	3
Differentiell psykologi	2	1	—	1	1	2
Personlighetspsykologi	—	—	1	2	—	1
Socialpsykologi	1	1	1	1	1	1
Utvecklingspsykologi	1	1	1	—	1	—
Komparativ psykologi	1	—	—	—	1	—
Abnormpsykologi	1	1	1	2	1	—
Tillämpad psykologi	1	2	—	—	½	½
Ärftlighetslära	—	—	1	—	—	—

De för ett betyg angivna böckerna ingår som underlag för tvåbetygskursen osv. för högre betyg. Tvåbetygskursen omfattar sålunda samtliga i tablå upptagna böcker. Som förkunskaper vid ettbetygsstudierna kräves som regel kunskaper i filosofi motsvarande kursen för studentexamen. I anslutning till laborationskursen för två betyg läses delar av speciella handböcker i experimentell psykologi.

För ett betyg äger undervisningen vanligen rum i form av en kombinerad föreläsnings- och demonstrationskurs. I Göteborg och Stockholm är därjämte statistikkurser obligatoriska. I Stockholm prövas på ettbetygsstadiet en övningskurs i anslutning till mera svårtillgängliga delar av kurslitteraturen.

För två betyg genomgås en laborationskurs, som i Uppsala sträcker sig över hela läsåret och för dem som di-

rekt inriktar sig på två betyg ersätter demonstrationskursen. I mån av lärartillgång anordnas också kurser i testningsmetodik, abnormpsykologi och fysiologi samt i Göteborg faktoranalys. Vidare kräves aktivt deltagande i pro-seminarieövningar.

För tre betyg i kandidat- eller ämbetsexamen samt för licentiatexamen är deltagande i seminarier i viss utsträckning obligatoriskt. För tre betyg och ett betyg i licentiatexamen skall en vetenskaplig uppsats framläggas på seminariet. För högre betyg i licentiatexamen kräves en vetenskaplig avhandling. Litteraturkurserna på detta stadium, som i viss mån anpassas efter elevens inriktning, är av betydande omfång.

P e d a g o g i k

Pedagogik såsom separatämne läses i Uppsala, Göteborg och Stockholm. Tyngdpunkten i examensfordringarna utgöres av litteraturkurser. Nedanstående tabell torde ge en bild av kursernas sammansättning för lägre betyg i kandidat- och ämbetsexamen. »Obl.» avser den för ämbetsexamen obligatoriska kursen. Denna utgör en del av ett-betygskursen. Det som redovisas under ett betyg, utgör alltså tillägg utöver fordringarna för obligatoriska kursen, liksom två betyg innefattar båda de lägre kurserna. Liksom i psykologi är de angivna arbetena i genomsnitt på omkring 300 sidor. De är ofta på engelska.

	Uppsala		Göteborg			Stockholm			
	Obl.	Ett	Två	Obl.	Ett	Två	Obl.	Ett	Två
Pedagogisk psykologi	2	1	2	3	1	2	2	2	2
Pedagogisk mätninglära	—	1	—	—	1	2	—	1	1
Barn- och ungdomspsykologi	1	—	2	1	—	1	1	—	2
Skol- och mentalhygien	1	1	—	—	1	1	1	1	1
Pedagogisk metodik	1	1	2	—	—	—	1	—	1
Pedagogisk historia	1	—	4	1	—	1	1	—	2
Undervisningsväsendets org.	1½	½	—	1	—	—	1	1	—
Ärftlighetslära	—	—	—	—	1	—	—	—	—

I kunskapsfordringarna i pedagogik för ett betyg ingår som regel krav på förkunskaper i filosofi motsvarande studentexamen kurs.

För obligatoriska kursen och ett betyg består undervisningen huvudsakligen i föreläsningar. Dessutom rekommenderas deltagande i proseminarier. För två betyg är sådana i allmänhet obligatoriska liksom i Uppsala och Stockholm en laborationskurs i experimentell pedagogik. Som regel fordras även genomgång av någon kurs i elementär statistik. I mån av tillgång på lärare anordnas kurser i testningsmetodik m. m.

För tre betyg och licentiatexamen är aktivt deltagande i seminarier den enda obligatoriska undervisningsformen. På båda stadierna lägges stor vikt på eget

vetenskapligt arbete, för tre betyg i kandidat- eller ämbetsexamen och ett betyg i licentiatexamen i form av en uppsats grundad på egna undersökningar och för högre betyg i licentiatexamen i form av en vetenskaplig avhandling. Förhållandena är alltså här desamma som inom psykologi. Litteraturkursen är ej fastlagd i standardlistor utan anpassas i viss mån efter elevens inriktning. För tre betyg skall den dock genomgående ge kännedom om pedagogikens och den pedagogiska psykologins metodologiska grundfrågor samt större beläsenhet i ämnets övriga delar. I licentiatexamen kan man i Uppsala välja mellan två alternativ. Det ena lägger tonvikten på den pedagogiska psykologin och den teoretiska pedagogiken, det andra på pedagogikens histo-

ria. I båda ingår dessutom en tilläggs-kurs i den motsatta ämnesdelen.

O d e l a d p e d a g o g i k

Pedagogik och psykologi i kombination läses i Lund. Den obligatoriska kursen för fil. mag.-examen ingår såsom en del av kursen för ett betyg liksom den gör i separatämnet pedagogik. Med hjälp av samma rubriker som tidigare använts kan kraven på litteraturläsning för lägre betyg i fil. kand.- och ämbetsexamen sammanfattas sålunda.

	Lund		
	Obl.	Ett	Två
Allmän psykologi.....	—	2	1
Differentiell psykologi.....	—	—	1
Personlighetspsykologi.....	—	—	1
Utvecklingspsykologi (barn- och ungdomspsykologi)...	1	1	1
Abnormpsykologi.....	—	—	1
Tillämpad psykologi.....	—	—	1
Pedagogisk psykologi.....	1	—	1
Pedagogisk mätninglära....	—	—	1
Skol- och mentalhygien....	1	—	1
Pedagogisk metodik.....	2	1	1
Pedagogisk historia.....	—	2	1

Obligatoriska kursen och ettbetygsfordringarna innefattar genomgång av föreläsningkurser i psykologi och pedagogikens teori resp. pedagogikens historia. För två betyg fordras genomgång av laborationskurs i experimentell psykologi.

För tre betyg och licentiatexamen är aktivt deltagande i seminarier samt för fil. lic. en kurs i statistik om 15 timmar obligatoriska. För tre betyg i kandidatexamen författas en uppsats, för licentiatexamen en avhandling. Litteraturkurser för dessa betyg finns uppgjorda. De omfattar förutom en allmän kurs ett antal specialkurser, mellan vilka de studerande kan välja. De allmänna kurserna ligger huvudsakligen på ämnets psykologiska delar. Specialkurserna kan avse något av följande områden: allmän och experimentell psykologi, intelligens-, begåvnings- och kunskapsprovningar, klinisk psykologi

och personlighetspsykologi, pedagogikens teori och historia, uppfostrings- och undervisningssvårigheter, pedagogisk psykologi och metodik, socialpsykologi.

Elevtillströmning

Elevantalet i akademiska ämnen är svårt att bestämma utom i de undantagsfall då undervisningen har formen av fasta kurser med reglerad antagning. Föreläsningar och seminarier besöks ej regelbundet av alla studerande, samtidigt som sporadiskt även andra än de som avser att medtaga ämnet i examen följer undervisningen. De följande uppgifterna torde dock ge ett ungefärligt begrepp om elevtillströmningen till psykologi och pedagogik.

P s y k o l o g i

Antalet studerande på olika betygsnivåer under höstterminen 1954 framgår av nedanstående tablå.

	Uppsala	Göteborg	Stockholm
Ett betyg.....	42	45	123 ¹
Två betyg.....	26	25	24 ²
Tre betyg.....	}11	}15	27
Fil. lic.....			19

¹ Avser tämligen regelbundet deltagande. I någon utsträckning deltog i föreläsningarna 165 studerande.

² Särskild kurs om 18 deltagare anordnas även under vårterminen.

Antalet tvåbetygsstuderande begränsas ofta av att man till den för detta betyg obligatoriska laborationskursen endast kan anta ett visst antal studerande. Detta antal bestämmes dels av tillgången på assistenter och amanuenser, dels av lokalförhållandena vid institutionerna. I Stockholm brukar som regel ungefär hälften av dem som anmäler sig kunna mottagas. Då platsbristen är väl bekant, torde vissa avstå från att överhuvudtaget anmäla sig. Vid ev. gallring bland de sökande ger man i Uppsala, där laborationskursen

börjar redan under den första terminen av psykologistudierna, företrädde dels åt dem som har läst psykologi (filosofi) i skolan, dels åt dem som varit längst vid universitetet. I Stockholm kräver man som regel godkänd tentamen för ett betyg och tar i övrigt hänsyn till om psykologi kommer sist i vederbörandes studier, vilket ger företrädde, och till övriga akademiska betyg.

P e d a g o g i k

Även här anges antalet studerande under höstterminen 1954 med de reservationer som finnes i noterna.

	Uppsala	Göteborg	Stockholm
Obligatoriska kursen...	276	}75	276
Ett betyg.....	}1		116
Två betyg.....		}18	24
Tre betyg.....	}2		}36 ³
Fil. lic.....			

¹ I proseminarier för ett och två betyg deltog ca 70 studerande, en stor del härav inriktade på två betyg. För ett betyg kunde dessa seminarier med hänsyn till det sannolika antalet studerande ej göras obligatoriska (jfr siffrorna över examinationen). Fr. o. m. vårterminen 1955 laborationskurs för två betyg med plats för 30 deltagare.

² P. g. a. lärarbrist äger tvåbetygsundervisning rum endast under vårterminerna med omkring 15 deltagare. Då ämnet nyss utskilts från psykologin, har endast ett fåtal hunnit nå de högsta betygsnivåerna.

³ Därjämte vuxenpedagogiskt seminarium med 30 deltagare.

Där deltagande i laborationskurs krävs, begränsas antalet tvåbetygsstuderande av lärar- och lokalförhållanden vid denna kurs. I Stockholm kunde sålunda 24 av 80 anmälda antagas.

Uppgifter över tentamina i pedagogik i Uppsala under de tre senaste åren tyder på en kraftig ökning framför allt av antalet som genomgår obligatoriska kursen resp. därefter tar ett betyg.

	Uppsala	1952	1953	1954
Obligatoriska kursen....	326	377	467	
Ett betyg.....	175	247	284	

Detta torde sammanhånga med dels den ökade examinationen i ämbetsexamen, dels den nya examensstadgans utformning av fil. mag., som gör det förmånligt för blivande lärare att avlägga ett betyg i pedagogik i stället för att nöja sig med obligatoriska kursen. Ett annat förhållande, som ökat tillströmningen på ettbetygsstudiet både i psykologi och pedagogik, är de nya antagningsbestämmelserna för de medicinska fakulteterna och tandläkarhögskolorna, som tillgodoräknar betyg i dessa och vissa andra ämnen vid poängberäkningen för antagning.

O d e l a d p e d a g o g i k

Antalet studerande höstterminen 1954, fördelade efter det betyg eller den examen de närmast avser att uppnå, framgår av nedanstående uppställning.

	Lund
Obligatoriska kursen.....	}152
Ett betyg.....	
Två betyg.....	52
Tre betyg.....	}ca 40
Fil. lic.....	

Liksom i Göteborg tar majoriteten av deltagarna i den obligatoriska kursen även ett betyg i ämnet. Under läsåret 1953/54 tog sålunda 312 ett betyg och 3 endast obligatoriska kursen. Sammanlagt 17 tog två betyg och högre.

Speciella fortbildningskurser för akademiskt utbildade psykologer

Redan i samband med den akademiska undervisningen i psykologi och pedagogik förekommer i någon utsträckning kurser i testning, abnormpsykologi o. dyl., men denna specialundervisning är ännu relativt sällsynt och lämnar vissa praktiskt viktiga om-

råden tämligen utan täckning. Här har behovet av utbildning lett till vissa speciella fortbildningskurser, som ej är inordnade i den akademiska undervisningen och examinationen. Några har även besökts av icke akademiker, varför gränsen mot nästa avsnitt om utom-akademiska utbildningsmöjligheter är föga skarp.

Psykotekniska institutets praktikantkurs

Psykotekniska institutet vid Stockholms högskola har sedan 1944 årligen anordnat dels en föreläsningkurs i arbetspsykologi, dels en speciell praktikantkurs, som bygger på föreläsningkursen. Föreläsningkursen omfattar ca 75 timmar behandlande följande huvudområden.

Arbetsstudier och yrkesanalyser.

Differentiell psykologi.

Individen och yrket, psykologisk yrkesvägledning.

Psykologisk diagnostik för yrkesvägledning och personurval.

Företagspsykologi.

Föreläsningkursen är förutom inledning till den egentliga praktikantutbildningen även en orienterande kurs för socialvårdare, yrkesvägledare, personalkonsulenter m. fl. som har kontakt med arbetspsykologiska problem i sina yrken.

Praktikantutbildningen omfattar därutöver ca 30 timmars ytterligare föreläsningar över testmetoder och statistik, studiebesök vid vissa sociala institutioner och industrier, auskultering i samband med institutets anlagsundersökningar (ca 80 timmar) och vid grupptestningar i skolor m. m. (ca 25 timmar). I kursen ingår också statistiska tillämpningsarbeten. Utbildningen avslutas med två tämligen självständigt utförda anlagsundersökningar, som föredrages vid seminarier i anslutning till auskulteringen.

För tillträde till praktikantkursen kräves betyg i psykologi. Av de 24 deltagarna i kurserna 1950/51—1952/53 har 16 varit fil. stud., 7 fil. kand. eller fil. mag. och 1 fil. lic. Vid sidan av ut-

bildningen i psykologi har 6 haft folk-skollärover utbildning, 2 ingenjörutbildning och 1 sjuksköterskeutbildning.

Kurser i psykologföreningars regi

Lokalavdelningarna av Sveriges yngre psykologers förening, i synnerhet den i Stockholm, har anordnat tillfälliga fortbildningskurser exempelvis i neurofysiologi och abnormpsykologi med lärare från medicinska utbildningsanstalter och i intelligenstestning, rorschachtestning och andra psykodiagnostiska metoder.

Skolpsykologkurs 1947

Statens psykologisk-pedagogiska institut anordnade i samarbete med psykologiska institutet vid Stockholms högskola vårterminen 1947 en särskild kurs för skolpsykologer. Sammanlagt omfattade kursen drygt 200 föreläsning- och övningstimmar och ca 300 timmars praktik, den senare huvudsakligen på rådgivningsbyråer för uppfostringsfrågor och i specialklasser. Den teoretiska undervisningen behandlade barn- och ungdomspsykologi, pedagogisk psykologi, socialpsykologi, skolmognadsprov och andra psykologiska undersökningsmetoder. Den omfattade vidare psykiatri och barnpsykiatri, läs- och skrivsvårigheter, skolhygien, skol- och ungdomsociala frågor m. m.

Deltagarna var lärare, de flesta med akademiskt betyg i psykologi (pedagogik), och utbildningen var närmast att betrakta som en påbyggnad på denna, avsedd att göra dem mera lämpade för skolpsykologisk verksamhet, med vilken flera redan i någon form sysslade.

Centrala värnpliktsbyråns exploratörsutbildning

För att fylla behovet av intervjuare i samband med inskrivningen av de värnpliktiga och vissa antagningsprövningar har centrala värnpliktsbyrån sedan 1950 anordnat särskilda exploratörskurser. Särskild intervjuutbildning ingår vanligen ej i de akademiska studierna, och dessa kurser jämte åtföljan-

de praktisk tjänstgöring har därför ofta kommit att användas närmast som en fortbildning av studerande för högre examen i psykologi och pedagogik, samtidigt som de därigenom fått en möjlighet till inkomster. Kurserna har i föreläsningsform behandlat personlighetspsykologi och testmetoder såsom grund för intervjuarbetet samt intervjuteknik. Därefter har följt praktiska intervjuövningar. Kursernas psykologiska delar har omfattat ca 70 timmar. Därutöver har undervisning i militära organisations- och personalfrågor förekommit.

Både manliga och kvinnliga intervjuare har anlitats. Kurserna har även följts av officerare, då hela behovet ej kunnat täckas med civila psykologer.

Utomakademiska utbildningsmöjligheter

Som redan framhållits i annat sammanhang, är det svårt att i nuvarande läge dra en strikt gräns mellan vad som skall kallas utbildning för psykologer av facket resp. orienterande utbildning i psykologi för andra yrkesgrupper. Redan i de akademiska studierna förekommer båda momenten. De som tar lägre betyg betraktar oftast psykologin eller pedagogiken som ett orienterande moment i sin utbildning. En del avser att ha dem såsom undervisningsämnen, och denna kategori faller också i huvudsak utanför gruppen praktiskt verksam psykologer. Detsamma gäller även en del studerande för högre betyg som avser att fortsätta i sina yrken, där psykologin eller pedagogiken utgör en värdefull kompletterande meritring. Gränsdragningsfrågorna blir ännu mer markerade när man går till utbildningsinstitutioner utanför högskolorna. Den vanliga seminarieutbildningen har ju ett betydande inslag av psykologi och pedagogik, men detta har å andra sidan en klart orienterande funktion för läraryrket. Hjälpklasslärarutbildningen däremot ställer sig redan annorlunda, såtillvida som psykologiska och pedagogiska undersökningsmetoder där får en relativt framskjuten ställning och

hjälpklasslärarna dessutom nu i viss utsträckning efter kompletterande utbildning har sin verksamhet förlagd till rådgivningsbyråer inom den psykiska barna- och ungdomsvården. Liknande förhållanden gäller dem som genomgått socialinstitutets sociala linje och i synnerhet den kompletterande mentalhygieniska kurs, som brukar anordnas vid institutet i Stockholm. Utbildningen i psykologi har närmast en orienterande funktion men har ofta kompletterats med exempelvis testningskurser, och socionomerna har i praktiken ofta tagits i anspråk för psykologiskt betona- de arbetsuppgifter. Den mest renodlat psykologiska utbildningen utanför universitet och högskolor ger Ericastiftelsens läkepedagogiska seminarium, som är den enda utbildningsanstalten i landet för barnpsykoterapeuter och som sådan under alla förhållanden förtjänar plats i denna redogörelse. Liksom tidigare gäller att den tämligen vida definition av psykologisk utbildning, som utredningen tillämpat vid sin beskrivning av nuläget, ej får förväxlas med utredningens uppfattning om vad som för framtiden skall hänföras dit.

Ericastiftelsens läkepedagogiska institut

Ericastiftelsen driver med understöd från staten och Stockholms stad vid sidan av en avdelning för psykisk hälsovård bland barn och ungdom (rådgivningsbyrå och behandlingsavdelning) även ett läkepedagogiskt seminarium. Vid seminariet förekommer dels en ettårig examensfri linje, dels en påbyggnad härpå i form av en s. k. högre årskurs, som nu omfattar 1½ år.

Det *ettåriga seminariet* kan mottaga 20 elever per år. Dessa antages av styrelsens studieråd bland 50 å 60 sökande på grundval av tidigare teoretiska studier samt genom rekommendationer och intyg styrkt förmåga att arbeta med utvecklingsstörda och utvecklingshäm- made barn. Institutet anser ett sådant urval nödvändigt både ur praktiska och principiella synpunkter. Bland eleverna

under läsåret 1953/54 hade 3 akademisk examen, 5 folk- eller småskollärautbildning. Av övriga var 6 barnträdgårdslärarinnor, 2 speciallärare, 2 sociologer och 2 sjuksköterskor. De studerande syftar vanligen till arbete inom den psykiska barna- och ungdomsvården eller specialuppgifter inom skolväsendet. Deras genomsnittsålder ligger omkring 30 år.

Utbildningen omfattar föreläsningsserier, seminarier och konferenser samt observationer på barn, övningstestningar och annan praktik under handledning av institutets personal. Den avslutas med skriftliga förhör på olika utbildningsmoment, diplomarbete i form av en uppsats samt en epikris, dvs. en redogörelse för ett s. k. långfall på institutets behandlingsavdelning. Som helhet avser utbildningen att ge dels en fördjupad kunskap om barn och deras beteende i allmänhet, dels vissa färdigheter i psykologisk klinisk bedömning av barn med beteenderubbningar och neuroser. Utbildningens innehåll torde rätt väl återspeglas av föreläsningkursens sammansättning, som i starkt sammandrag omfattade följande moment och timantal under läsåret 1952—53.

	Timantal ca
Allmän och differentiell psykologi...	100
Barnpsykologi.....	60
Testmetoder (intelligenstest och projektiva metoder).....	70
Psykiatri och psykoterapi med särskild hänsyn till barn.....	100
Sexualfrågor.....	10
Socialvård, anstaltsvård, ungdomskriminalitet.....	25
Skolmognad, hjälpklasser, tal-, läs- och skrivsvårigheter.....	40
Sammanlagt ca	405

Därtill kommer konferenser i anslutning till elevernas praktik på institutets behandlingsavdelning, diplomföredrag med kritik och bokreferat med diskussioner under sammanlagt 190 timmar. Den sammanlagda undervisningen,

praktisk handledning i barnobservation och testning oräknad, uppgår alltså till ca 600 timmar. Av denna undervisning meddelas ungefär en fjärdedel av utanför institutet stående specialister.

Till den *högre årskursen* antas endast 4 à 5 elever per år. Dessa skall efter genomgång av det ettåriga seminariet ha skaffat sig en relativt omfattande praktik från barnpsykiatrisk verksamhet. Högre årskursen avser uteslutande utbildning av barnterapeuter. Utbildningskraven innefattar här litteraturstudier, deltagande i seminarier samt praktik vid institutets behandlingsavdelning, bl. a. handhavande av två egna behandlingsfall under kontroll av institutets personal. Examinationen omfattar muntliga tentamina och skriftliga analyser av behandlingsfall. Litteraturkursens omfång och huvudsakliga sammansättning framgår av följande uppställning över antalet böcker inom olika delar av terapeututbildningen. Ett flertal av de erforderliga arbetena finns endast på tyska eller engelska.

Behandlingsteknik.....	7
Utvecklingspsykologi och pedagogik.....	6
Psykopatologi.....	minst 3

För överbetyg fordras därjämte en litteraturkurs inom ettdera av områdena barna- och ungdomsvårdslagstiftning, intelligenstestning, projektiva metoder samt socialpedagogik. Den sammanlagda litteraturläsningen för högre betyg kan sålunda till omfånget närmast jämföras med litteraturläsningen för två betyg i kandidatexamen men är till sin inriktning betydligt mera specialiserad än denna. Inom behandlingsteknik och psykopatologi är kurserna starkt psykoanalytiskt orienterade liksom institutets verksamhet överhuvudtaget.

S:t Lukasstiftelsens institut för själavård och psykisk rådgivning

Institutet ger mentalhygieniskt inriktade kurser, fördelade på seminarieövningar en gång i veckan under fyra terminer, för präster, pastorer, diakoner

och diakonissor samt för sådana som avlagt fil. kand.-examen i psykologi.

Socialinstitutet i Stockholm, Göteborg och Lund

Psykologi läses vid samtliga socialinstitut. Ämnet är obligatoriskt på den sociala linjen i Stockholm och Lund, på både den sociala och den socialkommunala linjen i Göteborg. Psykologi läses emellertid i viss utsträckning frivilligt även på övriga linjer.

För betyget godkänd, med vilket ungefär två tredjedelar av eleverna nöjer sig, fordras deltagande i föreläsningar samt litteraturläsning. Kursernas sammansättning och omfattning torde framgå av nedanstående uppställning över antalet kursböcker och föreläsningstimmar inom olika ämnesdelar. När litteraturlistan upptar ett antal artiklar ur något arbete, har dessa tillsammans räknats som en bok.

	Stockholm		Göteborg		Lund	
	litt.	förel.- ¹ timmar	litt.	förel.- timmar	litt.	förel.- timmar
Allmän psykologi.....	3	32	2	20	3	24
Barn- o. ungdomspsykologi.....	3	}60	1	10	2	20
Medicinsk psykologi.....	2		2	}32	1	}24
Psykiatri.....	3	28	1		1	
Alkoholfrågan, kriminalpsykologi.....	1	22	1	—	—	
Projektiva testmetoder.....	—	—	—	—	—	² 10

¹ Delvis även för högre betyg.

² Frivilligt deltagande.

För betyget med berömd godkänd och högre kräves deltagande i seminarier, författande av en uppsats och ytterligare litteraturläsning. Som regel är en specialisering inom någon av ämnesdelarna därvid tillåten.

Sammanlagt antas årligen ca 250 elever, varav drygt två tredjedelar på linjer där psykologi är obligatoriskt ämne. Dessa är utvalda bland ungefär dubbelt så många sökande. Elevernas förutbildning kan vara studentexamen, normal-skolekompetens, realexamen eller folkhögskolekurser. Antagningen grundas därjämte på kunskapsprov, praktik m. m.

Vid socialinstitutet i Stockholm har även med vissa mellanrum anordnats en *mentalhygienisk kurs* avsedd som påbyggnad för socionomer från den sociala linjen som ägnar sig åt socialt arbete med mentalhygienisk inriktning. Kursen har genomgått av exempelvis blivande kuratorer inom den psykiska barna- och ungdomsvården, inom det

rättpsykiatriska undersökningsväsendet, sjukhuskuratorer m. fl.

Kursen var vid det senaste tillfället (våren 1953) uppdelad på två alternativ, ett för arbete bland barn (12 deltagare), ett för arbete bland vuxna (17 deltagare). Den teoretiska delen omfattade föreläsningar och seminarier med författande av uppsats. Den för båda alternativen gemensamma delen av föreläsningkursen omfattade sammanlagt ca 120 föreläsningstimmar och behandlade utvecklingspsykologi, beteenderubbningar och neuroser, psykiatri, test- och intervjuteknik samt sociologi. Den barnpsykologiska delen av kursen behandlade dessutom utvecklingshämningar och terapi bland barn. Alternativet för arbete bland vuxna omfattade även vissa medicinska frågor samt arbetsanpassningsproblem. Sammanlagt omfattade alternativ I 130 timmar, alternativ II 148 timmar.

Vid seminarieövningarna behandlades dels kursdeltagarnas uppsatser (15

dubbeltimmar), dels den praktiska socialvårdens metodik («casework»).

Kursens praktiska del omfattade omkring 20 dagars handledd praktik inom socialt arbete med mentalhygienisk inriktning. Dessutom gavs en frivillig kurs i individualintelligenstestning med Terman-Merrill.

Hjälpklasslärarutbildning

Utbildningen av hjälpklasslärare sker vid särskilda kurser, till vilka folkskolans lärare har tillträde. Utbildningen omfattar dels föreläsningar, dels auskultationer och praktiska övningar. Det som närmast har intresse i detta sammanhang är utbildningen i testning, som omfattar en kortare inledande föreläsningsserie om testmetoder, genomgång av testskalor samt praktiska övningar under handledning och konferenser. Varje deltagare får utföra ett femtiotal individualintelligenstestningar under kursen.

Testningskurser anordnade av statens psykologisk-pedagogiska institut

De testningskurser för lärare, som anordnas av statens psykologisk-pedagogiska institut, är i fråga om den teoretiska delen av ungefär samma omfång och utformning som den i hjälpklasslärarutbildningen ingående. Tiden medger däremot inte en lika omfattande praktisk utbildning. Denna torde som regel ha omfattat ett tiotal testningar per deltagare.

Personalutbildning inom vissa myndigheter

Ett stort antal myndigheter och företag anordnar orienterande psykologisk utbildning för sin personal såsom framgått av tidigare avsnitt. Här skall endast redovisas några myndigheter med utpräglad psykologiskt betonade arbetsuppgifter, som själva lagt upp utbildningsprogram för att komplettera utbildningen hos sin personal i psykologiska och sociala avseenden i den mån förutbildningen ej redan täcker erforderliga områden.

Ungdomsvårdsskolornas personalutbildning, högre kursen

Socialstyrelsen anordnar för högre befattningshavare inom ungdomsvårdsskolorna en särskild personalutbildning med efter tjänstemännens förutbildning avpassade, individuellt upplagda kursplaner. Kursen avser att ge kompetens för rektorsbefattningar, däremot icke för psykologbefattningar. Utbildningen ledes av en studienämnd med företrädare för den akademiska undervisningen i berörda ämnen och för ungdomsvårdsskolornas ledning. Tentamen sker för resp. ämnesledare.

Kursen omfattar följande avsnitt.

1. Läkepedagogisk grundkurs: en av socialstyrelsen som internatkurs anordnad 20-dagarskurs med föreläsningar och övningar i läkepedagogikens och anstaltspsykologins grunder.

2. Allmän psykologi och experimentpsykologi: huvudsakligen litteraturläsning samt en kortare laborationskurs. Uppläggningsen motsvarar i stort sett de akademiska studierna i psykologi för lägre betyg. Tillsammans med mom. 3—5 anses den ge en psykologit utbildning av ungefär motsvarande omfång som tre betyg i det psykologiska avsnittet av det odelade pedagogikämnet.

3. Testning: huvudsakligen intelligenstestning enligt Terman-Merrill. Kursen omfattar dels litteraturläsning, dels övningstestningar (ca 30).

4. Psykiatri: litteraturläsning samt hospitering på psykiatriska kliniker, en månad på klinik för vuxna eller för rättspsykiatri och en månad på klinik för barnpsykiatri.

5. Utvecklings- och djuppsykologi: litteraturstudier.

6. Sociologi: litteraturläsning ungefär av den akademiska ettbetygskursens omfång.

7. Förvaltning, lagar och författningar.

8. Anstaltspsykologi och läkepedagogisk behandlingsteknik. Detta avslutan-

de kursavsnitt avser att ge praktisk tillämpning på de föregående. Det består i praktik vid ungdomsvårdsskola och olika terapeutiska institutioner i ca 2 månader.

Fordringarna kan reduceras med hänsyn till vederbörandes tidigare utbildning och praktik. Tjänstledighet med B-avdrag kan beviljas under högst 180 dagar för studierna, vilka dock som helhet beräknas ta 2 à 3 år. Ett 20-tal assistenter håller på med denna utbildning.

Fångvårdens läkepedagogiska utbildning

1951 års fångvårdsutredning föreslog en utbildningsgång för assistenter, kuratorer och andra, som kan ifrågakomma för direktörsbefattningar inom fångvården. Denna utbildning har i princip beslutats, och en studienämnd, som skall upplägga med hänsyn till tjänstemännens förkunskaper avpassade utbildningsplaner, har tillsatts. Följande avsnitt skall täckas av den läkepedagogiska kursen.

1. Allmän psykologi
2. Psykometri (testmetoder)
3. Djuppsykologi
4. Psykiatri
5. Anstaltspsykologi och läkepedagogisk behandlingsteknik
6. Kriminalsociologi
7. Socialpolitik
8. Administrationskunskap

Uppläggningsen är alltså på väsentliga punkter likartad den av socialstyrelsen tillämpade. Ej heller denna kurs är avsedd för utbildning av vårdpersonal i ledande ställning. För den lägre vårdpersonalen har samtidigt en s. k. anstaltsvårdsutbildning inrättats. Även denna innehåller psykologiska moment.

Arbetsmarknadsstyrelsen

I arbetsmarknadsstyrelsens kurser för assistenter inom arbetsförmedling och yrkesvägledning ingår föreläsningar i psykologi. Mest omfattande har sådana moment varit i kurser för yrkesvägledare. Sålunda genomgick huvuddelen av yrkesvägledarna år 1947 treveckorskurser huvudsakligen ägnade åt psykologiska frågor.

Synpunkter på nuvarande utbildnings ändamålsenlighet och kommande utbildnings uppläggning

I utredningens direktiv framhålles, att den nuvarande psykologutbildningen, trots att dess vetenskapliga standard torde kunna anses god, måste betraktas som otillfredsställande, när det gäller att tillgodose behovet av praktiskt verksamma psykologer på olika områden. Utredningen har som förberedelse för sin diskussion av utbildningsfrågorna funnit det angeläget att mera detaljerat inhämta närmast berörda parter syn på den nuvarande utbildningens användbarhet i olika avseenden och därför medtagit frågor härom i sina enkäter till arbetsgivare och utbildningsinstitutioner. Dessutom har psykologernas egna organisationer tillfrågats. Då synpunkter på den nuvarande utbildningens användbarhet inte gärna kan kopplas loss från önskemålen om den kommande, har de tillfrågade anmodats att även inkomma med synpunkter på denna fråga. Denna har i själva verket varit den viktigaste vid förfrågningarna hos psykologorganisationerna. Ej heller vid redovisningen finns anledning eller möjlighet att mera strikt hålla isär de båda frågeställningarna. I denna bilaga återges även ett förslag till psykologutbildningens ordnande som på uppdrag av lärarhögskoledelegationen inom 1946 års skolkommision uppgjorts av professor i psykologi vid Stockholms högskola Gösta Ekman och rektorn vid Ericastiftelsens läkepedagogiska seminarium Jan Gästrin. Slutligen refereras uttalanden av de medicinska fakulteterna och vissa enskilda psykiatriker an-

gående utbildningen och användningen av kliniska psykologer.

Arbetsgivarna

Synpunkterna i arbetsgivarenkäten kan liksom i tidigare avsnitt i viss mån kompletteras av utredningsförslag beträffande inrättande av psykologbefattningar och i samband därmed uppställda kompetenskrav. Liksom tidigare förekommer också hänvisningar till sådana i enkätsvaren.

Försvaret (ÖB underställda organ). Försvarsstaben, arméstaben och flygstaben påtalar behovet av kännedom om de speciella militära förhållandena hos de psykologer som är verksamma inom försvaret. Marinstaben ansluter sig till personalbehandlingsutredningens synpunkter på militärpsykologernas utbildning, som i huvudsak innebär ett önskemål om ökning av de praktiska momenten inom ramen för en grundlig psykologisk fackutbildning. Centrala värnpliktsbyrån synes vara inne på samma linje, när den anför, att personer som önskar ifrågakomma för anställning som regel saknar tillfredsställande teoretisk skolning och praktisk träning i testmetodik, personlighetsdiagnostik och liknande för personalprövningsverksamheten centrala områden. Beträffande den framtida utbildningen av psykologer anför man, att det för forskningspersonalen erfordras en 4—5-årig teoretisk utbildning med fördjupade kunskaper i psykometrik med statistik, personlighetspsykologi

och psykodiagnostik. Denna utbildning bör utmytna i en självständig vetenskaplig avhandling, till sin nivå motsvarande licentiatavhandling, över problem inom det militärpsykologiska arbetsområdet. Härjämte fordras minst ettårig erfarenhet från psykologisk tillämpningsverksamhet på olika områden. För tillämpningspersonalen erfordras en 3—4-årig teoretisk utbildning i psykologi med fördjupade kunskaper i personlighetspsykologi och psykodiagnostik. Därjämte fordras minst ettårig erfarenhet från psykologisk tillämpningsverksamhet, företrädesvis inom rådgivnings-, yrkesväglednings- eller liknande kontaktbetonad psykologverksamhet.

Socialstyrelsen. Barnavårdsbyrån önskar för småbarnspsykologerna vid förskolor och daghem m. m. en utbildning på licentiatnivån speciellt inriktad på allmänt utvecklingspsykologiska studier och med särskild tonvikt på förskoleåldern. Den bör grundas på utbildning vid förskoleseminarierna respektive socialt barnavårdsseminarium och praktik vid olika former av halvöppen respektive slutna barnavård. Ungdomsvårdsskolebyrån önskar för psykologerna vid ungdomsvårdsskolorna akademiska studier i psykologi motsvarande tre betyg i fil. kand.-examen samt praktisk erfarenhet av olika testmetoder och sociologiska studier motsvarande ett betyg i fil. kand.-examen.

Arbetsmarknadsstyrelsen påtalar brister i psykologernas utbildning och tidigare psykologiska praktik, som varit för ensidig eller otillräcklig. För yrkesvägledare — som enligt styrelsen ej behöver vara psykologer av facket — önskas bättre utbildning i bl. a. barn- och ungdomspsykologi, testpsykologi, socialpsykologi, klinisk psykologi och kriminalpsykologi.

Medicinalstyrelsen har uppställt olika utbildningskrav för olika kategorier av psykologer inom dess verksamhetsområde. För psykologerna inom den psy-

kiska barna- och ungdomsvården, psykopathemmen, sinnesslövrården och den förebyggande barnavården anses en akademisk grundutbildning i psykologi eller pedagogik helst motsvarande nuvarande fil. lic.-examen eller en eventuellt tillkommande speciell psykologexamen på motsvarande nivå böra fordras. Specialinriktningen bör gälla ett ämne med nära anknytning till den psykiska barna- och ungdomsvårdens område. Det påpekas, att nuvarande kompetensregler är provisoriska och inte bör betraktas som uttryck för styrelsens önskemål beträffande denna personals utbildning. Tentamen i ämnet psykologi eller pedagogik utan fullständig examen bör sålunda under inga förhållanden anses tillfredsställande. Man påtalar i detta sammanhang bristen på psykologer med grundlig teoretisk och praktisk kännedom om de första levnadsårens problem samt vana att handskas med småbarn. Nuläget karakteriseras av att psykologer med i stort sett tillfredsställande teoretisk utbildning ofta saknar klinisk utbildning eller över huvud taget erfarenhet av att handskas med och studera levande material. Å andra sidan har assistenter med god personlig lämplighet samt praktisk utbildning och erfarenhet ofta betydande luckor i sin teoretiska underbyggnad. Den framtida utbildningen bör innefatta en grundlig teoretisk-praktisk utbildning i olika slag av psykologiska undersökningsmetoder samt en grundligt handledd och väl vitsordad praktik inom psykisk barna- och ungdomsvård och närgränsande verksamhetsområden. För barnpsykoterapeuternas del bör dessutom krävas en motsvarande praktik inom barnpsykiatriska institutioner, en praktisk utbildning ungefär motsvarande den som nu ges vid Ericastiftelsen samt någon form av »djuppsykologisk utbildning».

Psykologerna vid »rehabiliteringsavdelningarna» bör enligt styrelsen vara högt kvalificerade. En utbildning i tillämpliga delar motsvarande den som kommer att fordras för tjänst såsom

skolpsykolog synes enligt styrelsen här böra övervägas. För diagnostiskt arbete vid sinnessjukhus, psykopatsjukhus, psykiatriska lasarettavdelningar och rättspsykiatriska undersökningsstationer anses däremot fil. kand.-examen med minst två betyg i psykologi (pedagogik) kunna räcka jämte kurser i olika former av specialtestning därutöver, i den mån sådana inte kommer att ingå i vad som kommer att fordras för examens avläggande. Betyg i sociologi bör därjämte tillmätas särskilt värde.

För undervisningsklinikernas psykologiutbildning föreslås kliniska laboratorer i psykologi med läkarutbildning och erforderlig specialutbildning. Detta motsvarar i stort sett läkarutbildningskommitténs förslag beträffande medicinarnas psykologiundervisning (SOU 1953: 7).

Statens arbetsklirik framhåller behovet av att psykologer inom dess verksamhetsområde erhåller klinisk utbildning på avdelning för vuxna psykiskt sjuka. Psykologerna bör också själva kunna bearbeta sina observationer med tillfredsställande statistisk metodik.

Statens polisskola önskar hos sina psykologilärare goda kunskaper i arbetspsykologi och arbetsledning.

Generallutstyrelsen anser sannolikt, att vissa svårigheter föreligger att få psykologilärare som äger erfarenhet av de speciella problem i fråga om arbetsledning som möter inom statlig förvaltning.

Skolöverstyrelsen har främst uttalat sig om de blivande skolpsykologernas utbildning. Denna behöver vara grundlig och mångsidig såväl i praktiskt som teoretiskt avseende. Om detaljutformningen anför överstyrelsen följande.

Den teoretiska utbildningen bör självfallet omfatta ett djupgående studium av barn- och ungdomspsykologi. Vidare förutsättes en grundlig orientering i den allmänna psykologiens olika grenar: begåvningspsykologi, personlighetspsykologi, medicinsk psykologi, socialpsykologi, psykometri etc. Dessutom bör skolpsykologen göras väl förtrogen med skolans

metodik, arbetsformer och organisation etc. samt i viss mån också med yrken och yrkesliv.

Samordnad med den teoretiska utbildningen eller avslutande denna bör den praktiska utbildningen anordnas. De studerande måste ges en omfattande praktisk erfarenhet av olika slags psykologiska undersökningar av barn och ungdom, och de måste beredas tillfälle till auskultationer och egna praktiska försök under sakkunnig ledning på psykologiska och psykiatriska institutioner och kliniker samt på psykotekniska institutioner.

Överstyrelsen finner det angeläget, att skolpsykologernas utbildning utformas så att däri ingår vetenskaplig skolning, bibringad även genom egna forskningsuppgifter. Skolpsykologerna måste nämligen kunna genomföra undersökningar både på uppdrag och på eget initiativ. Därvid och i övrigt måste de också kunna kritiskt bedöma olika uppfattningar och metoder.

Överstyrelsen räknar med att en viss fortbildning kan komma att behövas även för de på detta sätt utbildade skolpsykologerna. Denna skulle kunna ske under överstyrelsens ledning, förutsatt att överstyrelsens egen skolpsykologiska verksamhet och personal utvidgas. Från många skolor och inspektörer har framställts ett krav att de blivande skolpsykologerna skulle ha avlagt lärarexamen. Överstyrelsen har för närvarande ej velat ta ställning till denna fråga men anser det betydelsefullt, att skolpsykologerna äger praktisk erfarenhet som lärare.

Beträffande utbildningen av de lärare som erfordras som assistenter i det skolpsykologiska arbetet, t. ex. för gruppövningar, behövs enligt överstyrelsens mening en bättre utbildning än den som nu ofta förekommer. Det anses tänkbart, att åtminstone en del av dessa assistenters praktiska utbildning så småningom bör kunna handhas av de regionala skolpsykologerna.

Kommerskollegium önskar hos lärarna i psykologi vid sjöbefällsskolorna god kännedom om arbetsförhållanden i däck- och maskintjänst på handelsfartyg, om befälsföring och om arbetsledning.

Psykotekniska institutet vid Stockholms högskola önskar en grundligare utbildning i tillämpad psykologi med

tyngdpunkten förlagd till industripsykologi och klinisk psykologi. Institutet hänvisar till sina kurser, som anses täcka de önskvärda ämnesområdena.

Handelshögskolan i Stockholm framhåller betydelsen av att psykologer inom dess område har ingående utbildning i arbetspsykologiska frågor och erfarenhet av vetenskapligt fältarbete i näringslivet.

Näringslivet har ej framställt några mera preciserade krav på psykologernas utbildning. Det betonas dock från flera håll, att den måste vara grundlig i såväl teoretiska som praktiska avseenden. Även forskningssidans behov har i ett par sammanhang, bland annat av arbetsgivareföreningen, framhävts, vilket har utbildningsmässiga konsekvenser. Det understrykes, att enbart studieinriktning aldrig kan vara avgörande för anställning inom näringslivet, utan allmänna karaktärsegenskaper och fallenhet för de specifika arbetsuppgifterna blir här som på alla andra områden avgörande.

Folkuniversitetet har framhållit behovet av utbildning i vuxenpedagogik vid universitet och högskolor.

Tjänstemännens bildningsverksamhet har märkt vissa svårigheter att erhålla lämpliga lärare i allmän psykologi och arbetspsykologi.

Utbildningsinstitutionerna

Psykologiska institutionen i Uppsala framhåller att den teoretiska utbildningen för lägre akademiska examina är nödvändig men icke tillräcklig för utövandet av självständig praktisk-psykologisk verksamhet. Den teoretiska utbildningen bör ungefär motsvara fordringarna för fil. lic.-examen men bör kompletteras med auskultationer och praktik som förutsättning för legitimation för praktisk-psykologisk verksamhet. En specialisering av de teoretiska studierna är för flera olika yrkesområden redan nu möjlig inom fil. lic.-examens ram. Bland sådana specialkurser

som utöver de nuvarande bör ha plats i en framtida psykologutbildning nämnes kurser i barnpsykologi, medicinsk psykologi och personlighetsdiagnostik. I sistnämnda hänseende föreligger redan planer på en utvidgning. Rätt att medtaga t. ex. fysiologi och psykiatri i lägre filosofiska examina borde finnas. Praktik bör kunna erhållas vid arbetsförmedling, sinnessjukhus, inom fångvården m. fl. institutioner och arbetsfält.

Pedagogiska institutionen i Uppsala önskar i främsta rummet komplettera den nuvarande utbildningen med en kurs i experimentell pedagogisk psykologi och pedagogik, varigenom bättre metodologisk skolning med praktiska kontakter skulle vinnas. (Denna kurs har senare införts.) Möjligheter att deltaga i medicinarnas psykiatriundervisning borde öppnas. Den nuvarande utbildningen anses annars förse de studerande med den teoretiska grund, med vars hjälp de, sedan praktisk förfarenhet vunnits, kan svara för psykologisk-pedagogiska uppgifter i olika pedagogiska sammanhang.

Psykologiska och pedagogiska institutionen i Lund anser den praktiska användbarheten av nuvarande utbildning mycket dålig utom på lärarbanan, då möjligheter till specialiserad praktisk utbildning saknas. För framtiden bör den starkare inriktas på den studerandes blivande yrke, kompletteras med praktiska kurser, särskilda kurser i hjärnanatomi och fysiologi, allmän psykiatri och barnpsykiatri, arbetspsykologi och olika slags testmetoder. Kontakt förekommer nu med den statistiska institutionen, vars statistikkurser för biologer, medicinare m. fl. är öppna även för psykologistuderande, men ekonomiska möjligheter för ytterligare kontakter med andra ämnen behöver skapas, så att ovannämnda kurser kan genomföras.

Psykologiska institutionen i Göteborg anser att den nuvarande utbild-

ningens praktiska användbarhet kan avsevärt förbättras. Särskilt önskvärt är att ge undervisningen en mera praktisk inriktning. Utbildning i psykoterapi bör ingå. Orienteringen i medicinska ämnen, fysiologi och psykiatri, bör utvidgas. Även forskning bör äga rum i nära samarbete med dessa discipliner.

Psykologiska institutionen i Stockholm bedömer den nuvarande utbildningen som någorlunda tillfredsställande för blivande psykologilärare, ehuru större personella och materiella resurser för laboratorieundervisningen är starkt behövliga. För praktiska psykologer inom skola, sjukvård etc. är utbildningen däremot inte tillfredsställande. Framför allt behövs ett antal praktiska kurser av olika slag, avseende exempelvis testmetoder, samt vissa former av praktik. Ökat samarbete med fysiologiska och psykiatriska institutioner är önskvärt.

Pedagogiska institutet i Stockholm anser att det nuvarande pedagogikämnet har störst »matnyttighet» för skolpsykologer, vissa lärarkategorier, t. ex. specialklasslärare, för assistenter och kuratorer inom den psykiska barn- och ungdomsvården, skoladministratörer samt kliniska psykologer. Det synes dock ofrånkomligt att i framtiden inlägga vissa kurser såsom i testning, läs- och skrivsvårigheter, medicinsk psykologi, intervjuteknik, case-studyteknik och pedagogisk statistik. En experimentalpedagogisk laborationskurs anses ytterligt önskvärd även inom den nuvarande studieordningens ram. (Den- na har senare införts.)

Ericastiftelsen har beträffande den utbildning som bedrivs vid dess läkepedagogiska seminarium anfört, att den nuvarande ettåriga utbildningen synes ändamålsenlig för praktiskt arbetande s. k. barnpsykologer eller psykolog-assistenter inom den psykiska barn- och ungdomsvården. För vissa kategorier av lärare, t. ex. barnträdgårdslärarinnor och särklasslärare, utgör utbild-

ningen ett gott stöd i arbetet med barn med beteende som avviker från det »normala». Den »högre årskursen», som avser utbildning av barnpsykoterapeuter, skulle behöva förlängas till två år. Man önskar öka utbildningen bland annat i fråga om diagnostiska testmetoder för det kliniska studiet av barn.

Ekman - Gästriska förslaget

Detta förslag, utarbetat av professorn G. Ekman och rektorn J. Gästrin, föreligger i form av en PM angående utbildning av skolpsykologer, som uppgjorts på uppdrag av en kommitté för psykologiundervisningen vid lärarhögskolorna inom skolkommissionens lärarhögskoledelegation. Denna PM är daterad i november 1951.

Utredningsmännen konstaterar först ett på grund av den nuvarande utbildningens brister otillfredsställt behov av för självständig praktisk verksamhet kompetenta psykologer, i synnerhet inom skolväsendet (skolpsykologer), yrkesvägledningen (anlagsundersökning), sjukvården (kliniska psykologer), socialvården (ungdomsvårdsanstalter), försvarsväsendet och industrin. Psykologer inom alla dessa arbetsfält behöver ha erhållit utbildning inom följande huvudområden:

1. En god vetenskaplig grundutbildning inom allmän psykologi och pedagogisk psykologi.
2. Fördjupade kunskaper — delvis förvärvade under studier av levande mänskligt material — inom praktiskt viktiga områden som barn- och ungdomspsykologi, inlärningspsykologi, differentiell psykologi, socialpsykologi och djuppsykologi.
3. Grundlig teoretisk och praktisk förtrogenhet med de psykologiska och pedagogiska undersökningsmetoderna (diagnostiska metoder), särskilt funktions- och kunskapsprövningar, metoder för undersökning av intressen och personlighetsdrag, intervjuteknik, varjämte en viss förtrogenhet med de projektiva metoderna är erforderlig.
4. Elementära kunskaper i psykologisk-pedagogisk statistik, demonstrerade vid arbetsövningar.
5. Medicinsk psykologi, baserad på kunskaper i fysiologi och hjärnanatomi.
6. Elementära och praktiskt inriktade kunskaper inom samhällsläran.
7. Praktisk erfarenhet av tillämpad psyko-

logi i allmänhet och särskilt inom det framtida yrkesområdet.

Dessa krav anses gemensamma för alla psykologkategorier och förutsätter en väsentligen enhetlig psykologutbildning, för vilken även rent praktiska överväganden talar, t. ex. växlande behov av psykologer inom olika delar av arbetsmarknaden och därigenom vid en starkt differentierad utbildning uppkommande omskolnings- och kvalifikationsproblem. Utbildningen av praktiskt kompetenta psykologer bör därför ordnas så att den leder fram till en för alla kategorier gemensam legitimation.

Förslaget utgår från att de nuvarande utbildningsmöjligheterna av administrativa och ekonomiska skäl måste tillvaratas så långt möjligt. Det förutsätter, att en delning av examensämnet pedagogik i psykologi och pedagogik sker vid samtliga universitet och högskolor. Förslaget anses i huvudsak kunna anslutas till gällande examensbestämmelser. Man har därvid funnit, att en psykologutbildning av ovan antydda omfång måste leda fram till en licentiatexamen. Detaljerna i denna utformas ej i förslaget utan anses böra överlåtas till ämneskonferenser.

Som grundexamen i psykologutbildningen bör fil. kand.-examen avläggas med minst två betyg i vardera psykologi och pedagogik och minst ett betyg i vardera statistik och sociologi, varvid pedagogikstudierna bör koncentreras till den pedagogiska psykologin och statistik- och sociologikurserna anpassas till utbildningens psykologisk-pedagogiska syfte.

Den som avbryter sina studier efter kandidatexamen bör ha möjlighet att få vissa biträdestjänster inom området, men någon speciell behörighet eller legitimation anses ej böra ifrågakomma efter denna examen. Man bör enligt förslagsställarnas mening redan på förhand motverka uppkomsten av en halv-kvalificerad yrkesgrupp. Psykologkåren måste utan undantag hålla en hög kvalifikationsnivå.

Licentiatstudierna skall åsyfta en fördjupning av kunskaperna och en vidare vetenskaplig skolning, icke minst av metodiskt slag. Denna måste ha såväl teoretisk som praktisk karaktär. I fråga om de diagnostiska metoderna måste särskilda kurser ges, lämpligen först under licentiatstudierna med hänsyn till den önskvärda allmänna vetenskapliga bakgrunden. Utbildningen i medicinsk psykologi bör kunna läggas antingen under kandidat- eller under licentiatstudierna. Möjligen kan den kliniska delen av denna utbildning infogas i den för legitimation erforderliga praktiken. I licentiatstudierna skall ingå författande av en avhandling. Licentiatexamen skall kunna avläggas antingen i psykologi eller inom den pedagogisk-psykologiska delen av pedagogik. Normerande kursplaner bör upprättas, så att utbildningen blir någorlunda enhetlig vid de olika lärosätena.

För legitimation som psykolog föreslås följande moment krävas, nämligen licentiatexamen av ovan anförd art, vitsordad praktik av tjänstgöringskaraktär inom de viktigaste tillämpningsområdena under förslagsvis ett år, varvid en större del av praktiken bör ha fullgjorts efter att den vetenskapliga utbildningen i de relevanta delarna i huvudsak är slutförd, samt vitsordad personlig lämplighet för psykologyrket. Legitimationsfrågor bör handläggas av statens psykologisk-pedagogiska institut i kontakt med akademiska myndigheter, psykologiska fackorganisationer och övriga berörda parter. Övergångsbestämmelser erfordras på denna punkt. Specialistkompetens bör förutsätta relativt långvarig, meriterande verksamhet inom ett visst område. Även vetenskapligt arbete bör meritera. Frågor om specialistkompetens bör handläggas av institutet eller psykologsamfundet. Psykologutbildningen bör helst vara underställd universitetskanslern, varför endast universiteten och de allmänna högskolorna anses böra ifrågakomma som utbildningsanstalter.

Mot tankegångarna i förslaget, till

vilket dock icke hänvisats, finnes viss polemik i betänkandet om den första lärarhögskolan (SOU 1952: 33 sid. 197 ff). Invändningarna gäller närmast, att den föreslagna enhetliga psykologutbildningen skulle genom sin längd försvåra lärarens vidareutbildning till skolpsykologer vilket skolkommissionen hade tänkt sig som den normala vägen för rekrytering av detta yrke. Skolpsykologer utan egen lärarutbildning och lärarerfarenhet skulle ha svårt att få förtrogenhet med skolans arbete och problem och svårt att göra sig gällande. Samtidigt skulle den gemensamma utbildningen kunna befaras ägna för lite tid åt speciella skolpsykologiska frågor, t. ex. metoderna för undersökning av läs- och skrivsvårigheter. I varje fall borde en alternativ, för lärarna anpassad kortare väg till skolpsykologutbildning finnas. De som på den allmänna utbildningsvägen vill söka sig till skolpsykologyrket bör få tillfälle till viss praktik som lärare. Skolkommissionen ifrågasätter också, om en utspridning av utbildningen på fyra akademiska lärosäten är rationell och framför tanken att specialutrusta lärarhögskolan i Stockholm för skolpsykologutbildning. Det framgår ej klart om därvid åsyftas endast den kortare specialinriktade skolpsykologutbildningen eller utbildningen av skolpsykologer överhuvudtaget.

Psykologorganisationerna

I samband med att utredningen av de viktigaste psykologorganisationerna begärde uppgifter om medlemmarnas fördelning på olika yrkesområden m. m., beredde utredningen dem tillfälle att »meddela sammanslutningens huvudsynpunkter på ordnandet av en framtida praktisk psykologutbildning». De föreningar som tillfrågades har angivits och närmare karakteriserats i anslutning till redovisningen av medlemsstatistiken (bil. 2).

Svenska psykologsamfundet anser, att kunskaper inom vissa områden är

nödvändiga för alla kategorier av psykologer, nämligen inom bl. a. allmän psykologi, pedagogisk psykologi, barn- och ungdomspsykologi, differentiell psykologi, socialpsykologi, de psykologiska och pedagogiska undersökningsmetoderna, psykologisk-pedagogisk statistik och medicinsk psykologi. Den viktigaste sidan av en sådan gemensam grundläggande utbildning inom nämnda områden synes vara *den rent metodiska, vetenskapliga skolningen*, framför allt med hänsyn till att psykologin och pedagogiken befinner sig i så rask utveckling att själva kunskapsinnehållet snabbt förändras, medan däremot den metodiska utbildningen torde behålla sitt värde på avsevärt längre sikt. En starkt metodiskt orienterad utbildning anses också så mycket mera befogad inom psykologin och pedagogiken, som dessa discipliner vid en jämförelse med t. ex. medicinen visar sig i mindre grad ha tillgång till en arsenal av väl beprövade tillvägagångssätt och hjälpmedel för lösande av olika konkreta arbetsuppgifter. Möjlighet till ständigt fortskridande självständig vetenskaplig orientering är därför i särskild grad påkallad för psykologen och pedagogen. Erfarenheterna från Norge och Danmark, där man är i färd med att utvidga psykologutbildningen i mera vetenskaplig riktning, anses också tala härför.

För en gemensam grundutbildning anses också rent praktiska överväganden tala. Man måste räkna med avsevärda förskjutningar på arbetsmarknaden, nya arbetsområden kan väntas uppkomma m. m. och det är då önskvärt att en redan utbildad psykolog utan omfattande omskolning kan övergå till ett annat arbetsområde än förut. Svårlosta kvalifikationsproblem och kompetensstrider torde också kunna befaras, om psykologerna på ett för tidigt stadium av utbildningen uppdelades på skilda kategorier.

Med hänsyn till det ovan anförda förefaller det samfundet ofrånkomligt, att man bör eftersträva *en för alla psy-*

kologkategorier gemensam grundläggande vetenskaplig utbildning med tyngdpunkten på den *metodiska skolningen*. Denna utbildning anses böra leda fram till en på bestämt sätt anordnad *legitimation*, vilken skulle ha till uppgift att garantera en hög och likformig såväl teoretisk som praktisk standard på de yrkesverksamma psykologerna. Den anförda gemensamma utbildningen, som endast kan tänkas givas vid universitet och högskolor, synes med fördel kunna ske inom ramen för nuvarande examensordning samt fordrar så ingående och långvariga studier, att dessa via kandidatexamen bör leda fram till en *licentiatexamen*. Det framhålls att det härom knappast funnits några delade meningar inom samfundet.

Psykologsamfundet går därefter in på utformningen av den för den fortsatta psykologutbildningen grundläggande filosofie kandidatexamen. Denna anses obligatoriskt böra innehålla minst två betyg i vardera psykologi och pedagogik. Återstående två betyg kan fördelas med ytterligare ett betyg på vardera ämnet. De kan tas som ett betyg ytterligare i det av ämnena som fortsättes till licentiatexamen jämte betyg i sociologi, statistik eller — vilket rekommenderas för dem som syftar på skolpsykologisk verksamhet — ett skolämne. Eller de kan slutligen helt läggas på dessa andra ämnen. För folkskollärare som avser att övergå till skolpsykologisk verksamhet rekommenderas tre betyg i vardera ämnet, vilket skulle innebära en viss tidsvinst vid de fortsatta licentiatstudierna.

Den fortsatta utbildningen fram till filosofie licentiatexamen skall ombesörja en mera djupgående vetenskaplig skolning inte minst av metodiskt slag. Här synes man även böra förutsätta *särskilda kurser*, vilka ger grundlig såväl praktisk som teoretisk erfarenhet av de psykologiska och pedagogiska undersökningsmetoderna. Denna kursgivning på licentiatstadiet synes i väsentlig mån böra göras gemensam för alla studerande, antingen de bedriver

sina licentiatstudier inom psykologi eller pedagogik. Den närmare utformningen och inplaceringen inom studieplanen tillhör emellertid de frågor, till vars lösande ämneskonferenser torde kunna ge väsentliga bidrag. En utökning av lärarkrafterna synes emellertid redan nu, som en följd av bland annat den utökade kursgivningen, te sig ofrånkomlig. I licentiatstudierna skall ingå författande av en *vetenskaplig avhandling*, på vilken ställes sedvanliga krav. Licentiatstudierna bör kunna ske såväl inom psykologi som pedagogik, i senare fallet dock på den psykologisk-pedagogiska linjen.

Samfundet anser, att det för *legitimation* som praktisk psykolog bör krävas nämnda examina (kandidat- och licentiatexamen) samt därutöver väl vitsordad praktik och tjänstgöring inom viktigare områden (skolväsendet, yrkesvägledningen, sjukvården osv.) under förslagsvis ett år. Med hjälp av denna tjänstgöring bör den personliga lämpligheten för verksamhet som praktisk psykolog bäst kunna avgöras. Det är därför lämpligt att en mindre del av denna provtjänstgöring sker redan så tidigt som i samband med kandidatexamen, så att de uppenbart olämpliga i tid kan rådas att anpassa sina framtidsplaner efter sina förutsättningar. En kandidatexamen av förut skisserad art betyder i ett dylikt fall ingalunda bortkastad tid utan anses ge goda utkomstmöjligheter på vissa andra verksamhetsområden. Även de som befinner sig på personliga förutsättningar för praktiskt psykologiskt arbete kan givetvis av andra skäl tvingas avbryta sin utbildning. För den kategori som fortsätter till licentiatexamen med sikte på att ägna sig åt praktisk psykologisk verksamhet synes återstoden av den ovan nämnda praktikanttiden böra fullgöras på så sent stadium av studierna, att den teoretiska och den praktiska utbildningen kommer att stödja varandra i största möjliga utsträckning.

Samfundet anser att den föreslagna legitimationen bör meddelas centralt

från en statlig instans, förslagsvis statens psykologisk-pedagogiska institut under förutsättning att den nuvarande balansen mellan psykologi och pedagogik i institutets vetenskapliga nämnd bibehålles.

Utöver utbildningen fram till legitimation behövs *specialistkompetens* av olika slag. Denna bör förvärvas i samband med långvarig meriterande verksamhet förslagsvis minst tre år, inom det område som vederbörande närmast avser att ägna sig åt. Kvalificerat vetenskapligt arbete såsom doktorsavhandling eller dylikt bör också väga tungt. När det gäller terapeutiska uppgifter, om sådana skall ifrågakomma, är otvivelaktigt speciell utbildning erforderlig.

Samfundet framhåller slutligen, att förslagen beträffande psykologutbildningen inte innebär, att nuvarande teoretiska studiegång för fil. lic.-examen i psykologi eller pedagogik behöver bortfalla. Övergångsbestämmelser för legitimation av redan utbildade kommer att behövas under viss tid framåt.

Sveriges yngre psykologers förening konstaterar först att de arbetsuppgifter som psykologer i tillämpad verksamhet ställs inför är av så komplicerad natur och kräver så mycket av metodisk-kritisk skolning, särskilt för den som har att på eget ansvar träffa avgörande i individuella fall, att en utbildning av psykologer med avseende på fordringar på allmänna kunskaper och vetenskaplig kompetens bör ligga i nivå med licentiatexamen. De metodologiska problemställningarna och det allmänna kunskapsomfång, som varje yrkesverksam psykolog måste vara väl förtrogen med, är vidare i allt väsentligt gemensamma för de olika tillämpningsområdena. Utbildningen bör därför huvudsakligen vara gemensam för alla psykologer och inriktas på metodproblem snarare än på specialisering på olika verksamhetsfält. Utom denna utbildning bör för yrkesverksamhet som psykolog fordras en särskild legitimation, vilkens utfärdande bland annat måste

göras beroende av vederbörandes personliga lämplighet, dokumenterad under praktisk yrkesutövning.

SYP framhåller vidare, att utbildningen av praktiskt verkssamma psykologer också måste innefatta praktik vid olika institutioner under kompetent handledning, samt gruppundervisning, seminarieövningar och kurser med tillämpningsövningar i väsentligt större omfattning än vad som är fallet under nuvarande förhållanden. Utbildningen bör under sin senare del innehålla ett antal fasta kurser, varjämte den studerande bör ha möjlighet att särskilt inrikta sig på vissa tillämpningsområden. Utbildningen avslutas med en vetenskaplig avhandling i vilken tonvikten lägges på metodfrågor i anslutning till en begränsad, självständigt genomförd undersökning. Ämnet för denna bör lämpligen anknyta till den studerandes framtida verksamhetsgren. Utbildningen måste vara förlagd till universitet och högskolor.

Den ovan föreslagna utbildningen är enligt SYP en grundförutsättning för praktisk psykologisk verksamhet i självständig ställning. Emellertid torde vissa behov av psykologer i assistentställning föreligga, vilkas arbetsuppgifter knappast torde motivera en lika omfattande utbildning. En sådan lägre utbildning bör utgöra ett första led i och underlätta rekryteringen till den egentliga psykologutbildningen samt göra vederbörande behörig att biträda psykologen i dennes verksamhet. Utbildningen bör koncentreras inom psykologins ämnesområden och dessutom rymma praktiska moment av ovan angiven karaktär, vilket nödvändiggör en examen av annan konstruktion än nuvarande kandidatexamen. Slutligen framhålles det behov av övergångsbestämmelser, som kan uppkomma, med hänsyn till legitimation som psykolog och behörighet som biträde till psykolog.

Svenska barnpsykologiska föreningen framhåller, att erfarenheten från rådgivningsbyråarbete och barnpsykiatri-

ka kliniker visat, att en synnerligen solid psykologisk utbildning krävs för att man tillfredsställande skall kunna handha det diagnostiska och terapeutiska arbetet. Den nuvarande psykologutbildningen lider av bristande enhetlighet och ger ej heller den studerande någon klinisk erfarenhet. Föreningen finner sig böra tillstyrka att psykologutbildningen sker vid universitet och högskolor med hänsyn till vikten av utbildning i vetenskaplig metodik. Utbildningen kommer härigenom också i nära kontakt med den forskning som bedrivs på området. Samtliga psykologer kunde erhålla en gemensam psykologisk grundutbildning, inkluderande praktisk tjänstgöring och ledande till en examen. Kompetensförklaring som psykolog skulle dock erhållas först efter examen plus ytterligare specialtjänstgöring. Erfarenheten har visat, att t. ex. för visst diagnostiskt och allt psykoterapeutiskt arbete läranalys är behövlig. Föreningen framhåller också vikten av en rätt omfattande fältpraktik under studierna, avseende såväl normal- som abnormklientel. Denna praktik bör ske under kvalificerad handledning.

Efter den grundläggande examen bör möjlighet till fortsatt teoretisk och praktisk utbildning finnas, ledande till högre examen, lic.-examen. Efter denna kunde legitimation erhållas. (Föreningen synes alltså skilja på »kompetens», som förvärvas efter den lägre examen jämte specialtjänstgöring, och »legitimation» som förvärvas efter den högre examen. »Kompetens» synes här närmast motsvara den av SYP antydda »behörigheten» som biträde till psykolog.) För att erhålla specialistkompetens skulle fordras ytterligare tre års tjänstgöring inom specialområde efter denna legitimation. Föreningen vill också understryka önskvärdheten av att vid varje större institution båda kategorierna av psykologer är företrädade, för att forskningsarbete skall kunna bedrivas.

Svenska rorschachföreningen förklarar, att föreningen vad psykologutbildningen beträffar i huvudsak ansluter sig till SYP:s synpunkter. Beträffande specialiseringen för rorschachtestning framhålles att denna kräver goda kunskaper i dynamisk psykologi förvärva de genom teoretiska studier och helst även egen psykoanalys.

Svenska psykoanalytiska föreningen anser det direkt önskvärt att en viss del av de utövande terapeuterna har filosofisk grundskolning. Dessutom är det under rådande läkarbrist icke möjligt att få tillräckligt många läkare för psykoanalytisk praxis. Den psykoanalytiska specialskolningen är långvarig och dyrbar, och praktiken kan inte bjuda konkurrenskraftiga villkor för läkarna. Enda vägen att möta det enligt föreningen hotande kvacksalveriet på området är därför att hålla utbildningen i psykoanalys öppen även för de vid de filosofiska fakulteterna utbildade psykologerna. Föreningen avser att för sin utbildning av analytiker införa avsevärt mera krävande bestämmelser än de hittills gällande, även beträffande akademiska studier där licentiatexamen torde komma att krävas. (Detta har senare skett.)

Sällskapet för samarbete mellan psykiatri och psykologi hänvisar i sitt svar till en inom föreningen år 1952 företagen utredning om de kliniska psykologernas uppgifter och utbildning. Det betonas dock att den anknytning av den kliniska specialutbildningen till det Ekman-Gästrinska förslaget till psykologisk grundutbildning, som förekommer i utredningen, ej gäller detta förslag specifikt utan över huvud en utbildning av ungefär den föreslagna omfattningen. Nedan återges sammanfattningen av den inom föreningen tillsatta kommitténs förslag.

För kliniska psykologer (d. v. s. fackpsykologer som äro verksamma vid sjukhus, polikliniker eller andra institutioner där klientelet utgöres av människor med psykiska sjukdomar eller anpassningssvårig-

heter av olika slag) är den nuvarande utbildningen otillräcklig. Frågan om de kliniska psykologernas utbildning kan ej lösas separat utan i samband med utbildning i tillämpad psykologi överhuvudtaget. Vi ansluta oss här i stort sett till Ekmans och Gästrins förslag, d. v. s. om en teoretisk och praktisk utbildning i ca åtta år, gemensam för alla som skola vara verksamma i praktisk psykologi.

I den teoretiska utbildningen bör bland annat ingå kurser med praktiska övningar i olika slags testning, kunskapsprovning och intervjueteknik.

Dessutom bör ingå utbildning i abnormpsykologi. Före fil. kand. föreslås vi en allmänt orienterande kurs omfattande minst 20 tim. Till fil. lic. föreslås ytterligare en kurs omfattande minst 30 tim. samt ca 30 tim. utbildning i barn- och ungdomspsykologi. Dessutom bör på denna nivå ingå minst 30 tim. seminarieövningar i abnormpsykologi.

Den praktiska utbildningen skall omfatta ca ett års praktikanttjänstgöring under sakkunnig handledning. Vi ha föreslagit att *alla* bör ha minst fyra månaders erfarenhet av verksamheten på en institution vars klientel lider av psykiska sjukdomar eller på annat sätt visar anpassningssvårigheter, men anse att dess art torde kunna varieras med hänsyn till den studerandes framtida verksamhet.

De kliniska psykologernas *arbetsuppgifter* äro, när det gäller vuxna patienter, av diagnostisk art och psykologerna böra åtminstone t. v. ej ägna sig åt psykoterapi. Barn- och ungdomspsykologer kunna däremot, som hittills, ha både diagnostiska och terapeutiska uppgifter. Man måste då förutsätta särskild utbildning i psykoterapi.

Kommittén vill särskilt betona det stora behovet av psykologisk forskning på psykopatologiskt material och förbättrade psykologiska undersökningsmetoder inom psykiatrien. De kliniska psykologerna ha här visat sig ge värdefulla och ovärderliga bidrag.

De medicinska fakulteterna

Principiella synpunkter.

Medicinska fakulteten i Uppsala anser en organiserad samverkan mellan de filosofiska och medicinska fakulteterna vid utbildningen av psykologer

önskvärd och riktig. Arten och omfattningen av denna samverkan är emellertid nära beroende av vilka arbetsuppgifter som skall anförtros psykologer utan medicinsk skolning inom psykiatri och närallgande områden. Fakulteten anser att dessa arbetsuppgifter såväl när det gäller tillämpning som forskning i huvudsak ligger på det diagnostiska området. Inom barnpsykiatri torde även vissa terapeutiska uppgifter kunna skötas av speciellt utbildade psykologer, dock endast under läkares ledning och efter hans anvisningar. Det terapeutiska arbetet bland vuxna bör däremot helt ligga i läkares händer. Psykologernas medverkan i sjukvårdsarbetet bland vuxna bör ske endast under läkares ledning och omfatta bestämda, av denne anvisade arbetsuppgifter. Diagnostiska och terapeutiska ställningstaganden bör helt åvila läkaren. Under dessa betingelser är en ökad tillgång på psykologer i hög grad önskvärd.

Professorn i medicin har i en bilaga till fakultetens yttrande hävdad, att den invärtes medicinen ej tillhörde de psykiatri närallgande discipliner, som har behov av psykologer.

Medicinska fakulteten i Lund diskuterar inledningsvis förutsättningarna för diagnostik och behandling av psykiskt sjuka och missanpassade. Huvudsynpunkterna torde kunna sammanfattas på följande sätt.

Ehuru de medicinska och filosofiska fakulteterna gemensamt deltar i psykologins utveckling, föreligger vissa olikheter mellan läkarnas och psykologernas grundsyn och utbildning, som bör observeras vid en bedömning av vem som är bäst lämpad att handlägga exempelvis missanpassade människors psykologiska problem. Till grund för läkares bedömning av psykologiska frågor ligger inte bara den undervisning han fått i psykiatri och närallgande ämnen, utan psykologiska problem blir belysta inom alla kliniska ämnen. Genom sitt dagliga umgänge med kroppsligt sjuka och sin kontakt med

vardagliga mänskliga problem får den blivande läkaren också en praktisk psykologisk erfarenhet, som knappast kan överskattas. Ofta påträffar man fall, som av lekmän uppfattats såsom psykologiska konflikter men där den väsentliga grunden likväl är ett sjukligt funktions-sätt hos organismen, ofta påvisbart med kroppsliga undersökningsmetoder. Genom en ensidigt psykologiserande behandling, däribland även psykoanalytisk, kan här den rationella terapin förbises eller fördröjas. Någon gång kan den sjukes tillstånd även aktivt försämraras. Också livshotande sjukdomar såsom hjärntumör eller paralysis debuterar emellanåt med enbart »psykologiska» symtom. Därför kan inte ansvaret för diagnostik och behandling av psykiskt sjuka och missanpassade överlätas på psykologer utan den medicinska helhetsutbildning, som är nödvändig redan för en bedömning av rubbningsens natur, och någon åtskillnad mellan sjuka och missanpassade kan därvid icke göras. Den på sina håll iakttagbara benägenheten hos psykologer att självständigt åtaga sig rådgivning åt psykiskt missanpassade måste enligt fakultetens mening bestämt ogillas och motverkas. Beteckningen »legitimerad» bör f. ö. icke införas för psykologer, eftersom denna brukar reserveras för yrkesgrupper som genom sin utbildning förvärvat kompetens för behandling av sjuka. De unga studerande som dras till studiet av psykologi i tro att därigenom utbilda sig för en självständig verksamhet bland missanpassade och nervösa måste från början få klart för sig, att det är en fullständig läkarutbildning som kräves här för, givetvis gärna kompletterad med utbildning i psykologi inom filosofiska fakulteten, varvid den medicinska utbildningen lämpligen föregår den psykologiska. Fakulteten är helt oförstående för den i direktiven skymtande tankegången, att det utan våda för de sjuka skulle vara möjligt att låta icke-läkare utöva praktisk psykoanalys.

Fakulteten berör därefter möjligheterna att under läkares ledning använda

psykologer för diagnostiska och terapeutiska uppgifter. Inom barnpsykiatri har en terapeutisk utbildning av den art Ericastiftelsen ger visat sig värdefull. Av större betydelse är likväl psykologernas möjligheter att biträda i sjukvården genom diagnostisk testning. Mest positiv ställer sig fakulteten till intelligens- och anlagstestning, främst i rätts- och socialpsykiatriska sammanhang. Sådana testningar torde dock vid flertalet psykiatriska lasaretsavdelningar och vid sinnessjukhusen kunna skötas av tillfälligt anlitate psykologer eller av läkare och testningsutbildade kuratorer. Fakulteten tillråder därför försiktighet vid beräkningen av behovet av akademiskt utbildade sjukhuspsykologer. Överproduktion befaras leda till en icke önskvärd självständig rådgivningsverksamhet. Andra samhällsområden, t. ex. näringslivet, försvaret, skolan, har sannolikt fler uppgifter för och större behov av psykologer, ehuru även där en medicinskt orienterad rådgivning i många sammanhang är påkallad. I forsknings-syfte behövs kvalificerade psykologer vid universitetssjukhusens psykiatriska, ev. också vid de neurologiska och neurokirurgiska klinikerna.

Medicinska fakulteten i Göteborg ger i ett inledande avsnitt uttryck åt samma tankegångar som refererats beträffande fakulteten i Lund. Diagnos och behandling såväl av missanpassade som psykiskt sjuka måste handhas av läkare med den helhetssyn på individen som endast en medicinsk allmänutbildning kan skänka. De som önskar ägna sig åt sådan verksamhet bör utbilda sig till psykiatriker. Det är deras antal som behövs ökas inom mentalvården, medan de praktiska uppgifter som lämpar sig för filosofiskt utbildade psykologer, främst testning, också kan skötas av andra personalkategorier. Fakulteten hänvisar i detta sammanhang till en artikel av universitetets professor i psykiatri *B. J. Lindberg* om »Klinisk psykologi — en uppgift för psykiatern». För forskningsuppgifter är psykologer-

na däremot välkomna vid de vetenskapligt arbetande klinikerna och institutionerna.

Göteborgsfakulteten dröjer något utförligare än fakulteten i Lund vid frågan om icke-medicinska psykoanalytiker och hävdar dels att en lekman överhuvud taget ej självständigt bör få handha psykoterapi, dels att psykoanalysen såsom sådan bara är en bland många terapeutiska metoder och därtill sannolikt på tillbakagång i fråga om användningen. »Att basera utbildningsbehovet av psykologer bl. a. på något så tillfälligt och vetenskapligt diskutabelt som ett förmodat behov av psykoanalytisk verksamhet måste anses vara sakligt helt omotiverat.»

Lärarkollegiet vid Karolinska institutet anser det mycket betydelsefullt, att vid utbildningen av psykologer ett intimt samarbete kommer till stånd mellan de filosofiska och medicinska fakulteterna.

Utbildningen av psykologer i medicinska ämnen

Medicinska fakulteten i Uppsala finner att de blivande psykologerna bör få en god inblick i psykiatrin, även om deras undervisning i detta ämne ej kan ha samma omfattning som den för medicinarna avsedda. Då psykologerna saknar medicinska förkunskaper måste de få en speciellt avpassad undervisning, lämpligen i form av föreläsningar med sådana demonstrationer som föreläsaren finner lämpliga. Praktisk klinisk undervisning i form av ronder, praktik på kliniker etc. torde ej vara av större värde för icke medicinare. I forsknings-sammanhang bör dock möjlighet stå öppen för enskilda studerande att praktisera på psykiatriska kliniker och därmed jämförliga avdelningar. Även i fysiologi bör psykologerna erhålla en god utbildning, som också bör få formen av särskilt avpassade kurser. Om undervisningen ej får alltför stor omfattning, bör såsom lärare kunna fungera docenter resp. underläkare eller assistenter

vid medicinska fakulteten, vilka tillika är biträdande lärare i psykiatri resp. fysiologi inom filosofiska fakulteten. Vid en mycket omfattande undervisning kan det däremot ifrågasättas, om det ej blir nödvändigt att inrätta mera fasta lärartjänster (t. ex. i laborators tjänsteställning) inom medicinska fakulteten men med en väsentlig del av sin undervisningsskyldighet förlagd till filosofiska fakulteten.

Medicinska fakulteten i Lund anser att alla psykologer kan ha nytta av viss utbildning i sinnesorganens och nervsystemets fysiologi inklusive en kort orientering i deras anatomi och patologi. Denna undervisning torde lämpligen böra äga rum på ett relativt tidigt stadium av psykologistudiet och ha formen av en översiktskurs på omkring 30—40 timmar med föreläsningar och demonstrationer. I anslutning härtill eller eventuellt senare torde också böra givas en kort orientering i psykiatri omfattande 10 timmars föreläsningar utan demonstrationer. De psykologer som ämnar ägna sig åt någon form av praktisk verksamhet torde dessutom på ett relativt sent stadium av studierna böra genomgå en kurs i psykiatri omfattande 30—40 timmars föreläsningar med rikliga demonstrationer. Denna kurs bör vara tillgänglig för ett relativt fåtal av de studerande.

Utredningen hade i sin förfrågan antytt de formella möjligheterna att i filosofisk examen medtaga ämnen från annan fakultet. Fakulteten ställer sig tveksam till lämpligheten av detta för medicinska ämnens del, då dessa måste läsas i en bestämd följd och då de lösryckta ur sitt sammanhang ej ger den djupare förståelse, som motsvarar fordringarna i resp. medicinska tentamina.

Ett urval av de psykologer som genomgått den större psykiatrikursen bör beredas möjligheter att praktisera hos vid sjukhusen — främst undervisnings-sjukhusen — anställda psykologer, förslagsvis på deltid under en längre tidsperiod, t. ex. ett år. Med nuvarande pro-

visoriska organisation kan psykiatriska kliniken i Lund mottaga två praktikanter samtidigt.

Medicinska fakulteten i Göteborg finner det naturligt, att viss undervisning i sinnesorganens och nervsystemets anatomi och fysiologi ingår i psykologutbildningen. Så har också de senaste åren skett i Göteborg i form av orienteringskurser med demonstrationer, bl. a. av den dåvarande medicinska högskolans professor i fysiologi. Sedan flera år har också meddelats undervisning i psykiatri, omfattande 10 timmars översiktsskurs med demonstrationer av typfall. Denna undervisning fortsätter under ledning av en av docenterna i psykiatri. Kursen kan möjligen utökas för speciellt intresserade. Detta torde lämpligen ske efter enskild överenskommelse mellan ifrågakavarende studerande och vederbörande lärare i psykiatri. Fakulteten ställer sig avvisande till tanken på möjligheten för studerande i psykologi att i filosofisk examen medtaga medicinska ämnen — detta med hänsyn till de medicinska läroanstalternas slutna studiegång. I enstaka undantagsfall bör dock möjlighet finnas att dispensvägen erhålla sådant tillstånd.

Lärarkollegiet vid Karolinska institutet anser, att på ett tidigt stadium av psykologutbildningen, förslagsvis under första studieåret, bör ges en orientering i nervsystemets anatomi och fysiologi av en fysiolog och i allmän psykopatologi av en psykiater. Kurserna kan omfatta 25 resp. 10 föreläsningstimmar och ges vid resp. medicinska institutioner. Denna utbildning kunde med fördel ges även andra kategorier av psykologistuderande såsom blivande lärare eller forskare. Under sista terminen av kandidatstudierna bör tre veckotimmar ägnas åt undervisning i psykiatri med neuroslära (sammanlagt ca 25 tim.) samt åt orientering i psykoterapi, barnpsykiatri, neurologi och rättspsykiatri (återstoden av tiden). Blivande kliniska psykologer bör under licentiatstudierna

få en kompletterande undervisning i barnpsykiatri och psykiatri, huvudsakligast i form av patientdemonstrationer, seminarieövningar och studiebesök vid olika institutioner (ungdomsvårdsskolor, alkoholistanstalter, rådgivningsbyråer i sexualfrågor och abortärenden m. fl.). För detta bör avses en dubbeltimme i veckan under en hösttermin. Tillfälle bör också ges deltagarna att utföra testningar på härför lämpade psykiskt sjuka och abnorma.

För psykiatrikursen på kandidatstudiet kan knappast de psykiatriska universitetsklinikerna komma ifråga, då dessa kliniker är strängt upptagna av undervisning för blivande läkare. I stället bör denna kurs förläggas till sjuksjukhusen i eller i närheten av universitetsstäderna eller till kommunala psykiatriska sjukhusavdelningar. Undervisningen bör skötas av psykiatriska specialister med docentkompetens, vare sig dessa är anställda vid de nyssnämnda sjukhusen eller vid universitetskliniker. Psykiatri och fysiologi bör vara företrädda i ledningen för psykologutbildningen.

Enskilda psykiatriker

Utredningen tillskrev i januari 1954 36 läkare med hemställan om synpunkter på psykologernas arbete i kliniska sammanhang. Av de tillfrågade var 20 närmast sysselsatta i vuxenpsykiatrisk och 16 i barnpsykiatrisk verksamhet. Den förra gruppen innefattade bl. a. professorerna i psykiatri och överläkarna vid vissa större kliniker och mentalsjukhus. Den senare gruppen innefattade bl. a. chefsläkarna inom den psykiska barn- och ungdomsvården. Från gruppen av vuxenpsykiatriker har 15 svar inkommit, varav ett med instämmande från en av de övriga tillfrågade och ett med hänvisning till och instämmande i den egna fakultetens uttalande. Sålunda föreligger 14 separata svar. Från barnpsykiatrikerna föreligger nio svar, varav i två den tillfrågade dock angett sig sakna underlag för en be-

dömning, varför antalet i realiteten blir 7. Bland de tillfrågade som ej har svarat har två med instämmande hänvisat till kollegors yttranden.

Den följande sammanfattningen ger endast en siffermässig redovisning av svarens fördelning på olika kategorier enligt en av utredningen företagen klassificering. Av utrymmesskal refereras de enskilda svaren däremot ej här i detalj. I redovisningen har företrädare för vuxenpsykiatri och barnpsykiatri särhållits. Trots att båda grupperna är små, kan i vissa fall en tydlig skillnad mellan dem konstateras.

Psykologers medverkan i psykiatrisk diagnostik

	Vuxen- psykia- tri	Barn- psykia- tri
Medverkan nödvändig, oundgänglig o. d.	2	3
Av stort värde, värdefull, av stort behov o. d.	8	3
Värdefull under förutsättning att den sker efter läkarens anvisningar.	1	1
Behövlig endast på vissa specialområden.	2	—
Testning kan skötas av läkare, sköterskor o. d.	1	—
	14	7

Diagnostiska metoder

På frågan om vilka diagnostiska metoder psykologerna behöver kunna har en rik provkarta på test nämnts. Svaren sammanfattas i följande tablå som visar antalet gånger en viss metod angivits.

	Vuxen- psy- kiatri	Barn- psy- kiatri
Alla i bruk varande resp. nyttillkommande.	2	—
Intelligenstest utan specifikation.	8	5
Terman-Merrill.	1	1
CVB.	2	1
Point scale.	2	1
Motsvarighet till »Primary mental abilities».	1	—

Utvecklingstest utan specifikation.	—	1
Bühler-Hetzer.	—	2
Gesell.	—	1
Sociala utvecklingstest.	—	1
Performance-test.	1	4
Test för minne.	8	—
uppmärksamhet.	6	—
koncentration.	4	—
psykiskt tempo.	1	—
reaktionshastighet.	1	—
demens.	3	—
afasi.	2	—
läs- och skrivsvårigheter.	—	3
vänsterhänthet.	—	3
Aptitude-test för vissa yrken	1	—
Kunskapstest för vissa utbildningsnivåer.	1	—
Projektiva test utan specifikation.	3	2
Rorschach.	7	4
TAT.	6	—
CAT.	—	1
Lekobservation.	—	2
Personlighets- och neuroschema.	3	—
Intervju.	2	—
»Stress»-test.	1	—
Sheldon-typisering.	—	1

Som synes är det i viss mån olika metoder, som anses behövliga på det vuxenpsykiatriska och på det barnpsykiatriska området.

Det påpekas också ofta att psykologerna bör vara i stånd att följa utvecklingen på området och anpassa metoder efter de speciella förhållanden som de skall användas i. Flera test anses vara i behov av grundligare utprövning och standardisering.

Psykologers medverkan vid psykoterapi

De allmänna tendenserna i svaren torde framgå av följande tablå.

	Vuxen- psy- kiatri	Barn- psy- kiatri
Medverkan kan äga rum under förutsättning att den sker i samarbete med eller under ledning av läkare.	4	5
Medverkan kan möjligen äga rum under läkarens ledning.	1	2

Terapi är helt läkarens uppgift.....	7	—
Framtiden får utvisa vad som är lämpligt.....	1	—
Terapeutiska uppgifter ej aktuella (inom rättspsykiatri).....	1	—
	14	7

Hälften av vuxenpsykiatrikerna men ingen bland barnpsykiatrikerna ställer sig sålunda helt avvisande till psykologernas medverkan i psykoterapi. Ingen av de svarande anser det tillrådligt att psykologer bedriver sådan helt på egen hand utan stöd i ett team eller en institution med medicinska inslag, detta med hänsyn till svårigheterna att dra gränsen mellan rent psykiska missanpassningssymtom och kroppsligt betingade rubbningar.

Psykoterapeutiska metoder

Följande tablå ger en bild av vilka terapeutiska metoder man ansett att psykologerna kan handha eller biträda vid.

	Vuxen-psykiatri	Barnpsykiatri
Lekterapi.....	—	5
Grupptterapi.....	2	—
Arbetsterapi.....	1	—
Rörelseterapi.....	1	—
Konfliktlösande samtal....	—	1
Non-directive counseling...	1	1
Psykoanalys.....	—	1
Träning av barn med läs- och skrivsvårigheter eller talfel.....	—	3

Dessutom nämnes upplysningssamtal, yrkesvägledning och studieplanering,

vilka utredningen dock inte räknat bland de psykoterapeutiska metoderna i mera strikt bemärkelse.

Andra uppgifter för psykologerna

Ett flertal andra arbetsuppgifter, delvis liggande mycket nära varandra, har nämnts såsom lämpliga för psykologer i psykiatrisk-kliniska sammanhang. Tyngdpunkterna ligger på forskning resp. upplysningsverksamhet.

	Vuxen-psykiatri	Barnpsykiatri
Forskning (utan specificifikation).....	3	2
Utarbetande och standardisering av test.....	7	1
Att följa den vetenskapliga litteraturen på det testpsykologiska området ...	1	—
Forskning rörande sjukdomarnas uppkomst, symtom och behandlingsresultat ..	1	1
Biträde åt läkare vid specialundersökningar.....	1	—
Medverkan i kliniska konferenser.....	1	—
Upplysningsverksamhet bland föräldrar och lärare	—	4
Vidareutbildning av vårdpersonal.....	1	2
Utbildning av psykologpraktikanter.....	1	—
Testning av nyanställda läkare och socialarbetare ..	1	—
Rehabiliteringsverksamhet .	1	—

Av dessa uppgifter utgör den sistnämnda närmast en kombination av diagnostisk och rådgivande verksamhet för partiellt arbetsföra, av andra läkare innefattad i svaren på tidigare redovisade frågor.

Utbildningen av psykologer i övriga nordiska länder

Danmark

Sedan 1944 finns i Danmark en särskild psykologisk-pedagogisk examen (cand. psych.-examen), från början tänkt närmast som en utbildning för skolpsykologer men därefter i viss mån anpassad även efter andra psykologiska tillämpningsområdets behov. Man kan även avlägga magisterexamen (ungefär motsvarande vår licentiatexamen) och filosofisk doktorsgrad med psykologisk inriktning. Den förra examen förekommer sällan, då övervägande delen av psykologerna tar cand. psych.-examen. Disputationer för doktorsgrad är ytterst sällsynta.

Studieplaner och undervisning för cand. psych.-examen

Studierna till cand. psych. skall enligt studieplanen sträcka sig över tre år men brukar normalt ta fyra och ett halvt år. Tyngdpunkten består i kursmässig undervisning under ungefär tre timmar dagligen eller 16—17 timmar per vecka under tre läsår, sammanlagt ca 1 600 undervisningstimmar. I anslutning till kurserna läses litteratur. Vissa kurser avslutas med examination. För andra fordras endast regelbundet deltagande i undervisningen, fullgörande av vissa övningsuppgifter m. m.

De olika kurserna är inordnade under tre »huvuddiscipliner», vari dock ingen samlad examination förekommer, nämligen

allmän och pedagogisk psykologi (A),
för psykologin nödvändiga grenar av biologin (B) och

speciella skolpsykologiska och pedagogiska frågor (C).

Inom A förekommer kurser i allmän och pedagogisk psykologi, barn- och ungdomspsykologi, socialpsykologi, psykologiska laborationer, psykologisk observation, testning och statistik. Undervisningen i dessa ämnen sträcker sig över hela studietiden och upptar sammanlagt ca 900 undervisningstimmar (55—60 %).

Inom B förekommer fysiologi särskilt avseende nervsystemet respektive konstitutionslära och hormoner, samt ärftlighetslära och djurpsykologi. Dessa ämnen tillhör den tidigare delen av studierna och omfattar ca 80 timmar (5 %).

Inom C förekommer teoretisk pedagogik, olika skolämnens psykologi och pedagogik, skriv-, läs- och räknesevärdigheter samt skolpsykologisk praktik (sammanlagt ca 350 timmar). Vidare kurser om svagt begåvade barn, uppförandesvärigheter, kriminologi med särskild hänsyn till barn- och ungdomskriminalitet, psykiatri särskilt barnpsykiatri, psykologi och pedagogik vid olika lyten, yrkesvägledning och psykoteknik, anstaltsbesök samt barnavård och barnavårdslagstiftning (sammanlagt ca 250 timmar). Specialkurserna under C upptar sålunda 35—40 % av den sammanlagda undervisningstiden.

Cand.psych.-studierna kan endast bedrivas vid Köpenhamns universitet. Undervisningen meddelas dels av universitetets egna lärare i ämnet med professorerna i psykologi i spetsen, dels av

tillfälligt engagerade specialister inom respektive ämnesdelar. Med hänsyn till undervisningens omfång måste en rätt stor del av den skötas av sistnämnda kategori.

Elevtillströmning

För tillträde till studiet fordras antingen studentexamen och inskrivning vid universitet eller lärarexamen med tilläggsprovningar i två främmande språk, utöver det som ingår i lärarexamen. De studerande skall sålunda ha läskunskaper i både tyska, engelska och franska. Den kurs i filosofi, »filosoficum», som inleder de danska universitetsstudierna skall genomgåas även av de psykologistuderande.

På grund av begränsad kapacitet i fråga om den experimentalpsykologiska laborationskursen, som är förlagd till första studieåret, har ett urval måst ske bland dem som anmält sig till studierna. Sammanlagt har man kunnat ta emot 24 nya studerande varje höst och därvid har lärare med viss lärarerfarenhet bakom sig samt vissa andra yrkesverksamma haft förträde framför nyinskrivna studenter. De som genomgått motsvarande laborationer för magisterexamen eller vid lärarhögskolans ettåriga psykologkurs har antagits utom detta antal.

Av de studerande är en mycket stor del lärare vid studiernas början (ungefär en tredjedel av 236 studerande enligt en uppgift från 1954). Efter studierna övergår de i stor utsträckning till skolpsykologtjänster. Av ca 180 t. o. m. 1952 utexaminerade var sålunda en tredjedel anställda som skolpsykologer. Om även lärare och administratörer inom skolväsendet medräknas, går skolans andel av de hittills utbildade psykologerna upp till hälften. Återstoden finns vid universitetet, bl. a. vid dess barnpsykologiska klinik, inom klinisk psykologisk verksamhet (ett 30-tal psykologer), försvaret, socialvården, kriminalvården, psykotekniken samt i mer eller mindre tillfälliga anställning-

ar inom olika delar av samhället. Såväl de redan utexaminerade som de nu studerande har i stor utsträckning redan före studiernas början haft ett yrke, som har beröring med psykologiska arbetsuppgifter. Efter studierna återvänder de oftast till samma verksamhetsområde. En stor del studerar också vid sidan av förvärvsarbete, och undervisningen är så förlagd, att den ej skall kollidera med arbetstiden för lärare, som utgör den största kategorin bland de yrkesverksamma.

Synpunkter på utbildningens användbarhet

Det hette i kungörelsen beträffande den nya examen, att den efter sex år skulle tas upp till översyn och revision. En sådan har i februari 1955 avslutats och medfört förslag om en förlängning av studierna till fem år med utbyggnad av vissa ämnesdelar, ökade specialiseringsmöjligheter samt viss obligatorisk praktik vid psykologiskt arbetande institutioner. Utbildningen torde komma att ges en mera allmänt psykologisk inriktning än den ursprungliga, på skolpsykologisk verksamhet huvudinriktade utbildningsplanen. Behovet av skolpsykologer torde också efter hand bli fyllt och efterfrågan från andra områden komma att dominera. Brister i den nuvarande utbildningen har också lett till att den danska psykologföreningen fått ordna kompletterande kurser exempelvis i projektiva testmetoder, om vilka endast orienterande undervisning lämnas i de egentliga studierna.

Utredningen har även genom det danska undervisningsministeriet erhållit synpunkter på cand. psych.-examen från den största av de kategorier som hittills avlagt denna examen, nämligen de danska skolpsykologerna. Deras förening har i samverkan med den danska psykologföreningen i stort sett uttalat sin tillfredsställelse med den erhållna utbildningen. Man framhåller, att en person, som skall ägna sig åt skolpsykologiskt arbete, inte bara behöver kän-

nedom om den del av tillämpad psykologi, som ligger inom hans speciella verksamhetsområde, utan även bredast möjliga orientering i allmän psykologi och vetenskaplig metodik. Den pågående revisionen av utbildningsplanen väntas bl. a. medföra utvidgade möjligheter till skolpsykologisk praktik under studierna för dem som avser att ägna sig åt skolpsykologisk verksamhet. Genom att de studerande hittills i stor utsträckning har haft långvarig lärarerfarenhet, har det bristande utrymmet för praktik i nuvarande studieplan dock ej varit så ogynnsamt. I fortsättningen kan också många skolpsykologer beräknas få sin första anställning som medhjälpare åt erfaren skolpsykolog, och för dessa innebär den bristande praktiken före examen ej heller så stor olägenhet. Frågan behöver emellertid övervägas. Lärarerfarenhetens betydelse understrykes över huvud taget i yttrandet, samtidigt som det framhålls att skolpsykologen först och främst måste ha psykologisk utbildning och att det ej är tillräckligt att komplettera lärarutbildning med kortare kurser i psykologi för att få fram skolpsykologer.

Finland

Psykologiutbildningen vid finska universitet och högskolor påminner till sin uppläggning om den svenska. Någon särskild psykologexamen finnes ej, utan psykologi och pedagogik ingår som separata ämnen i filosofiska examina. Vid Helsingfors universitet kan ämnena ingå i filosofie kandidatexamen och lärarkandidatexamen samt filosofie licentiatexamen. Universitetet utdelar även magister- och doktorsgrad. Vid lärarhögskolan i Jyväskylä kan psykologi, pedagogik och läkepedagogik ingå i pedagogisk kandidatexamen. Vid Åbo universitet finnes inga lärostolar i hithörande ämnen, men viss undervisning förekommer. Vid den tekniska högskolan i Helsingfors utgör arbetspsykologi och arbetsledning ett självständigt ämne på maskiningenjörsvärdelen. Stu-

dierna där är dock snarast av orienterande natur. Den utbildning, som blivit den normala för praktiskt verkamma psykologer, är högsta betyg (motsvarande vårt »tre betyg») i kandidatexamen i psykologi. Vid sidan av psykologin läser psykologerna vanligen ett par av ämnena pedagogik, sociologi, socialpolitik samt i Jyväskylä läkepedagogik.

Studieplaner och undervisning i psykologi

Studierna för högsta betyget i kandidatexamen (laudatur eller tre »röster») är liksom i Sverige uppdelade på ett-, två- och trebetygsstadiet. För vardera av de lägre betygen beräknas minst en termins studier, för högsta betyget ytterligare två terminer. Studierna är till övervägande delen lagda på litteraturläsning. I ungefär samma termer som använts vid redovisningen av de svenska läskurserna, ser kursplanerna för lägre betyg ut sålunda.

	Helsingfors	Jyväskylä		
	Ett	Två	Ett	Två
Filosofins historia.....	1	—	—	—
Allmän psykologi (med fy-siologiska grunder).....	7	1	5	2
Differentiell psykologi....	—	3	1	2
Komparativ psykologi.....	—	1	—	—
Abnormpsykologi.....	—	1	1	—
Tillämpad psykologi.....	—	1	—	—
Pedagogisk psykologi....	—	—	—	1
Ärftlighetslära.....	—	1	—	1

I Jyväskylä tillkommer för två betyg ett specialarbete. Grunderna inom angränsande områden, t. ex. filosofi, biologi, kan alternativt inhämtas genom föreläsningsserier. För två betyg är en praktisk kurs, närmast motsvarande laborationskursen hos oss, obligatorisk ävensom ett mindre seminariearbete.

För tre betyg är litteraturkursen uppdelad i en allmän kurs samt specialkurser valda bland ett antal olika alternativ. Sammanlagt torde tillkomma ett

tiotal arbeten. För tre betyg fordras även tre månaders praktik vid psykologisk tillämpningsinstitution samt en redogörelse för denna. Vidare fordras aktivt deltagande i seminariet under ytterligare ett läsår med föredrag och opposition.

Studierna är öppna för alla studenter, och några spärrar förekommer ej.

I Helsingfors har en av filosofiska fakulteten tillsatt kommitté föreslagit, att läroämnet psykologi skall uppdelas på två linjer, en allmän och en tillämpad. Studierna skulle förgrena sig efter ettbetygsstadiet och examina avläggas för skilda professorer. I kandidatbetyget skall i så fall anges vilken linje vederbörande valt.

På grund av bristen på undervisning i praktisk psykologiska metoder, t. ex. testning, har det finska psykologsällskapet fått ordna fortbildningskurser. Förhållandena motsvarar således även på denna punkt de svenska.

Norge

Vid universitetet i Oslo kan sedan 1948 avläggas en särskild examen i psykologi (cand. psychol.-examen), närmast inriktad på att lägga grunden för praktisk psykologisk yrkesverksamhet. Man kan även liksom före denna examens inrättande erhålla magisterexamen och doktorsgrad i psykologi. Kurserna för huvudämnet i magisterexamen torde ligga mellan de svenska trebetygs- och licentiatkurserna till omfång och sammansättning. Psykologi kan också tas som stödämne i magisterexamen med annat huvudämne. Det har då en kurs som ligger mellan kraven för ett och två betyg efter svenska förhållanden. Pedagogik utgör ett självständigt ämne med vissa psykologiska delar och kan ingå i magisterexamen. När pedagogik är huvudämne, är psykologi obligatoriskt stödämne. Då den normala utbildningsgången för psykologer numera är cand. psychol.-studierna, skall vi i det följande endast redogöra för deras sammansättning.

Studieplaner och undervisning för cand. psychol.-examen

Studierna för cand. psychol. är beräknade till ungefär fyra läsår men tar ofta något längre tid. Studierna omfattar tre huvudmoment: en huvudsakligen på litteraturläsning lagd kurs i olika grenar av den teoretiska psykologin, en kurs i tillämpad psykologi omfattande litteratur och praktik, samt ett antal specialkurser. Specialkurserna avslutas med examination. Övriga delar redovisas vid en skriftlig och muntlig slutexamen inför facklärarna och särskilda censorer.

Den teoretiska delen omfattar följande grenar: psykologins historia, allmän psykologi, experimentell psykologi, barn- och ungdomspsykologi, djurpsykologi, socialpsykologi, differentialpsykologi, psykopatologi och tillämpad psykologi. I denna del ingår också en obligatorisk övningskurs i experimentellpsykologi motsvarande de svenska laborationskurserna, och en obligatorisk övningskurs i testpsykologi.

I tillämpad psykologi kräves sammanlagt minst sex månaders praktik inom två av följande tre områden, nämligen (1) arbetspsykologi och yrkesvägledning, (2) socialvård, fängvård, psykiatrisk sjukvård o. d. samt (3) barninstitutioner och skolor.

Specialkurserna är följande: statistik, anatomi, fysiologi och ärftlighetslära samt psykiatri, vilka bör genomgås men kan få ersättas med litteraturläsning i tillägg till den läsning som redan ingår i kurserna. Varje kurs omfattar som regel två timmar i veckan under en termin.

Under de sista läsåren bör de studerande delta i seminarieövningar och övningskrivningar över olika delar av kursen.

Elevtillströmning

För tillträde till studierna fordras studentexamen och inskrivning vid universitetet efter genomgång av särskild prövning i filosofi (med psykologi).

Till och med vårterminen 1954 hade 143 studerande avlagt cand. psychol.-examen. De studerandes antal har i allmänhet uppgått till mellan 200 och 400, vilket erbjuder stora undervisningsproblem, då tillgången på lärare och lokaler är mindre god. Någon begränsning av elevantagningen sker dock ej utöver de generella inskrivningskraven.

En stor del av de studerande kommer direkt från studentexamen till studier-na. De utexaminerade är spridda på många samhällsområden och någon motsvarighet till de danska psykologernas koncentration till skolväsendet förekommer ej. Områden som i jämförelse med vårt land är särskilt väl företrädda av psykologer är yrkesrådgivning och militärpsykologi.

Planer på revision av studierna

Förslag om revision av studieordningen har nyligen framlagts. Detta avser en förlängning av normalstudietiden till 5½ à 6 år. Utbildningen skall bestå av två avdelningar, varav den första närmast motsvarar den nuvaran-

de examen så när som på de sex månadernas praktik. I första avdelningen ingår sålunda under första året allmän psykologi och biologiska grunder, under återstående 2½ år en närmare genomgång av olika grenar av psykologins teori, metodövningar avseende insamling resp. behandling av psykologiska data samt såsom stödämnen fysiologi och sociologi (däremot ej pedagogik).

I andra avdelningen medges viss specialisering, dock utan att fasta linjer inrättas. Utan krav på en bestämd ordningsföljd mellan momenten skall där ingå ytterligare teoretiska studier i psykologi, ett års praktiktjänstgöring vid av utbildningsmyndigheterna godkända institutioner, ytterligare metodkurser valda bland ett antal möjligheter samt en s. k. huvuduppgift, dvs. ett mindre, vetenskapligt arbete.

Bland de tjänster, som anses vara ett minimum för att möjliggöra den nya studieordningen, märks två professorer i psykologi, två docenturer och två universitetslektorat.

Utbildningen av psykologer i England, Frankrike och Förenta staterna

av professorn J. Elmgren

England

Den engelska psykologutbildningen företeer långt ifrån samma enhetliga karaktär som t. ex. den amerikanska och är särskild utredning av en kommitté inom British Psychological Society, vilken avser att åstadkomma en större enhetlighet av utbildningen. Denna kommitté har starkt betonat behovet av specialutbildning, s.k. »postgraduate training» för olika slags psykologiska yrkesspecialiteter. Men utbildningen är ännu långt ifrån utbyggd på ett systematiskt sätt. De akademiska grundstudierna bedrivs i stort sett efter samma linjer som i Sverige och leda till en akademisk examen, en Bachelor of Art (B.A.) eller Bachelor of Science (B.Sc.). I regel tillhör psykologin vid de mera experimentellt orienterade instituten vid engelska universitet den naturvetenskapliga fakulteten, som fallet är t. ex. vid Cambridge och London, men vid andra universitet dominerar en humanistisk tradition fortfarande psykologistudierna och anknytningen till filosofi är betydligt starkare med motsvarande inskränkning av det experimentell-empiriska inslaget i undervisningen.

Grundstudierna äro tre- eller fyra-åriga samt omfatta en tvåårig kurs i experimentell psykologi. Psykologi kan kombineras med ett stort antal andra ämnen, t. ex. biologi, matematik, fysiologi och statistik. Därjämte förekommer liksom i Sverige särskild undervisning i psykologisk statistik, faktor- och va-

riansanalys löpande jämsides med de experimentalpsykologiska studierna. Den experimentella undervisningen är dock i regel utsträckt över två år, t. ex. vid London-universitetet, och den individuella handledningen synes vara mera genomförd än hos oss som framgår av en svensk psykologistuderandes nyligen redovisade intryck.

Sedan den experimentella kursen genomgåtts, får den studerande under det tredje året utföra självständigt forskningsarbete: planlägga arbetet och diskutera planen vid ett seminarium, och efter ett par terminer muntligt eller skriftligt framlägga resultaten. Seminarier hålls en gång i veckan, dessutom skall studenten utföra ett skriftligt arbete per vecka.Handledning ges för grupper om cirka fem studenter. Denna handledning möjliggöres, genom att antalet studerande för honours degree hålls relativt lågt. Av ett sextiotal sökande antages vid University College endast tjuugo. Som jämförelse kan nämnas, att vid de två andra Departments of Psychology som finns i London, Birkbeck och Bedford, finns på motsvarande kurser endast tre till fyra elever. Psykologi kan givetvis även studeras som biämne, och till de kurserna antages åtskilligt flera.¹

Postgraduatestudierna såsom de för närvarande te sig äro framförallt orienterade i tre riktningar: 1) Industripsykologi med möjligheter att avlägga ett s. k. Postgraduate Diploma in Occupational Psychology, vilka studier nyligen organiserats vid London-universitetet i samarbete med National Institute of Industrial Psychology (NIIP) av

¹ Meddelanden från Sveriges yngre psykologers förening, nr 5, 1953, sid. 3.

doktor Alec Rodger. 2) Uppfostrings- och skolpsykologi. 3) Klinisk psykologi. Dessa linjer äro emellertid ännu långt ifrån genomförda som framgår av en redogörelse lämnad av en annan svensk psykologistuderande, vilken nyligen genom studier i England skaffat sig inblick i förhållandena.

De som önska tjänstgöra vid någon av de c:a 200 barnklinikerna kan i huvudsak välja mellan tre olika utbildningslinjer; de kan bli 'Psychiatric Social Workers' (PSW), 'Educational Psychologists' och slutligen 'Clinical Psychologists'. För att påbörja PSW-studierna krävs ett 'Social Science Certificate', som erhålles vid de flesta engelska universitet efter två års studier och väl närmast motsvarar utbildningen vid våra socialinstitut, vidare praktisk erfarenhet från allmänt socialt arbete och slutligen ett års studier i en 'Mental Health Course', som är en specialkurs vid universiteten i London, Manchester och Edinburgh. PSW ägnar sig bl. a. åt föräldraterapi och har i allmänhet en mycket god position vid barnklinikerna. Utbildningskraven för att bli Educational Psychologist är i korthet följande: lärarverksamhet eller annan verksamhet bland normala barn (i Skottland är det praxis med lärarutbildning), därjämte en B.A. eller B.Sc. med tonvikt på psykologi, samt minst ett års studier vid någon erkänd institution, t. ex. Tavistock Clinic eller The London Child Guidance Training Centre. Vid sådana institutioner får den blivande skolpsykologen handha skolpsykologiska fall under ledning. 'Clinical Psychologists' kan dels arbeta som barnpsykologer men de kan också inrikta sig på vuxna i kliniker eller på sjukhus. De mest välrenommerade kurserna f. n. är de vid Maudsley och Tavistock. Maudsleykursen är officiellt en 'Postgraduate Diploma Course in Abnormal Psychology' vid London University och är knuten till psykiatriska avdelningen vid Maudsley Hospital. Kursen är ettårig, och antagningsvillkoren är minst B.A. eller B.Sc. Kursen indelas i tre huvudsektioner: 1. utbildning i bruk av test, 2. kliniskt arbete, innefattande testning av patienter och diskussion av erfarenheterna med psykiatrer och socialarbetare, 3. seminarier och föreläsningar i psykodiagnostisk testning, testkonstruktioner, psykoterapi, barnens utveckling, statistik och metodologi i kliniskt arbete, psykopatologi, neurologi och fysiologi. Medan kursen på Maudsley är baserad på strängt objektiv 'eysencksk' grund är kursen på Tavistock mera psykoanalytiskt inriktad. Den senare är tvåårig, och kompetenskraven för tillträde till kursen

är B.A. eller B.Sc. och lärarpraktik eller annan erfarenhet av normala barn. En urvalskommitté bestämmer 'den personliga lämpligheten' och slutligen fordras att den sökande förklarar sig beredd att genomgå personlig analys eller deltaga i gruppanalys. Utbildningen tar första året sikte på barn och andra året på vuxna. En besökare får allmänt intrycket att 'tron är förhärskande på Tavistock medan tvivlet i mångt och mycket genomsyrar utbildningen vid Maudsley'. Slutligen finns det speciella mindre kurser för barnpsykoterapeuter och barnpsykoanalytiker.¹

Rodger har lämnat en redogörelse för den *industripsykologiska specialutbildningen*.² Han framhåller, att syftet med denna utbildning är att möta behovet av specialutbildning på detta område i samarbete med London-universitetet genom att ge de studerande som redan genomgått sina akademiska studier och kvalificerat sig för dessa diplomstudier en praktiskt inriktad utbildning. Själva diplomformen existerar redan från 1921 men i samband med psykologistudiernas orientering i mera praktisk riktning har denna speciella utbildning fullständigt omformats från läsåret 1950—51. Samtidigt har en motsvarande omläggning skett av diplomstudierna i uppfostringspsykologi samt klinisk psykologi och abnormpsykologi, tydligen en utveckling mot den målsättning som uppställts av det brittiska psykologförbundets utbildningskommitté.

Den kategori, för vilket diplomtet är avsett, utgöres av män och kvinnor som önska bli »occupational psychologists» eller åtminstone använda sådana förvärvade kunskaper i samband med personaladministrativt arbete, arbetsträning eller produktionsforskning inom industrin och som redan har en viss förtrogenhet med sådana arbetsuppgifter. Småningom har man emellertid uppställt en fordran på att de diplomstuderande i »occupational psychology»

¹ Meddelanden från Sveriges yngre psykologers förening, nr 3, 1954, sid. 4.

² A. Rodger: A postgraduate diploma in occupational psychology. *Occup. Psychol.* vol. 26, 1952, sid. 183—186.

skola kunna uppvisa en s. k. »honours degree» i psykologi från ett universitet. Man har emellertid också öppnat en utbildningsväg för personer som kunna uppvisa motsvarande akademiska kompetens i ett psykologin närgränsande ämne genom en särskild s. k. »qualifying examination».

Utbildningen omfattar tre terminer och har antingen karaktären av heltids- eller deltidsstudier. I det senare fallet följa de studerande utbildningen under eftermiddagar och kvällar samt bedriva weekend- och feriestudier. Erfarenheten har visat att heltidsstuderande givetvis på ett mera grundligt sätt kunna tillgodogöra sig utbildning medan deltidsstuderande har en motsvarande fördel genom en mera naturlig anknytning av studierna till praktiskt vardagsarbete. Utbildningsprogrammet är emellertid så tillrättalagt, att största delen av de egentliga studierna förlägges till kvällarna vid Birkbeck College, som är en typisk kvällsinstitution för vuxna. Heltidsstuderande följa samtidigt undervisningen i vissa ämnen vid London School of Hygiene och London School of Economics samt vid ett antal andra institutioner varjämte de få utföra praktiskt arbete av olika slag under speciell handledning. Under första terminen är den fasta studietiden fyra kvällar i veckan med ett totalt timantal av $12\frac{1}{2}$. De båda följande terminerna är kursundervisningen inskränkt till tre kvällar i veckan med ett totalantal av 11 timmar.

Antalet kursdeltagare är strängt begränsat genom konkurrensurval, och studiegruppen i sin helhet består av endast sex personer, varför undervisningen i mycket stor utsträckning kan läggas informellt och koncentreras kring ett antal realistiska arbetsuppgifter. Utbildningsåret 1951—1952 innefattade sålunda ett kvällsarbete som avsåg ett s. k. arbetsanalysschema för den centrala ungdomsarbetsförmedlingen. Andra liknande uppgifter har varit utarbetade av en serie psykologiska test

för arbetsministeriets behov och en kritisk granskning av en serie böcker behandlande yrkesval. Utbildningen i psykologisk yrkesvägledning är särskilt väl företrädd, emedan detta område speciellt lämpar sig för samordning av teoretiska och praktiska utbildningsmoment. På schemat förekommer i stor utsträckning diskussion i grupp, studiebesök vid olika praktiska institutioner som industriföretag, statliga verk, varjämte ett stort antal föreläsare och specialister från det praktiska näringslivet tillkallas som föreläsare.

Diplomstudiernas kursinnehåll avser följande huvudmoment. 1) Psykologens kontakt med yrkesvalsproblem, vetenskapliga och tekniska hjälpmedel härvid, samarbetsproblem. 2) Olika områden, speciellt yrkesvägledning, psykologiskt personurval, arbetsträning, arbets- och tidsstudier, studier av redskaps och instruments anpassning till den mänskliga organismen, de fysiska och psykologiska arbetsbetingelserna, arbetsledningsproblem samt bedömning av arbetsprestationer och undersökningar av inställningen till olika slags arbeten. 3) Forskningsmetoder i praktisk tillämpning, speciellt laboratoriemetoder använda under praktiska förhållanden, användning av statistik, varians- och faktoranalys. 4) Bakgrunden för industripsykologens arbete och den tillämpade psykologins historia, arbetslagstiftning, kunskap om arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer, diskussion av den tillämpade psykologins speciella svårigheter. 5) Arbetsuppgifter på speciella arbetsområden, t. ex. inom militärpsykologi eller psykologiskt arbete i statlig tjänst.

Rodger framhåller, att en ständig utveckling av utbildningsprogrammet äger rum och att man speciellt eftersträvar en förbättrad undervisning i de statistiska metodernas tillämpning på det område som diplomstudierna omfattar samt en ökad kontakt med sådana institutioner som Cambridge Applied

Psychology Unit och Tavistock Institute of Human Relations.

Examinationen tillgår så, att den studerande efter fritt val får författa en mindre avhandling från något av huvudområdena, t. ex. yrkesvägledning, psykologiskt personurval eller arbetsutbildning. Därjämte genomgår varje studerande två allmänna psykologiska skriftliga prov som följes av en mera praktiskt orienterad muntlig examination. I kursfordringarna ingår likaledes 150 timmars praktiskt fältarbete koncentrerat kring det ämne som valts för avhandlingen.

De båda utbildningsinstitutioner, som på den *kliniska psykologins* område ger en motsvarande diplomutbildning, är som nämnts Tavistock Clinic och Maudsley Hospital. Den utbildning de båda institutionerna lämnar är emellertid inbördes synnerligen olikartad beroende på traditioner och speciell intresseinriktning. Vid Maudsley har man psykologer anställda men endast för specialuppdrag, t. ex. personlighetsanalyser, testning, psykodiagnostiska undersökningsmetoder samt i övrigt för forskning på den kliniska psykologins område. En av de mest framstående yngre psykologerna i samtiden med inriktning mot personlighetsstudiet i vidaste mening, Eysenck, är anställd som forskningsledare vid Maudsley. Hela det väldiga material av krigsneuroser, som ligger till grund för hans bekanta bok om personlighetens dimensioner (*The dimensions of personality*) är insamlat under forskningsarbete vid sjukhuset i direkt anknytning till praktiskt kliniskt arbete av psykiatrici. Psykologerna vid Maudsley syssla däremot inte själva med neurosbehandling och psykoterapi i någon form. Allt detta överlätas åt psykiatrici, medan psykologerna uteslutande bedriva personlighetsstudium för forskningssyfte.

Vid Tavistock Clinic följer man en annan linje, sammanhängande med en grundväsentligt annan uppfattning av den kliniska psykologins områ-

den och uppgifter. Här lägges liksom i USA tonvikten mycket starkt på att träna psykologerna i neurosbehandling och psykoterapi. Kliniska psykologer utbildas för att ta hand om neuroser och även lindrigare psykiska sjukdomar. Den medicinska diagnosen ställes av vid institutet verksamma psykiatrici. Om dessa specialister på psykiska sjukdomar ej kunna upptäcka tydliga tecken på sinnessjukdom av något slag, remitteras patienten till den kliniske psykologen, t. ex. för psykoanalytisk behandling, aktivitetsterapi, uppfostringsterapi eller någon annan form av psykologiskt grundad behandling. Dessa psykologiska experter anses genom sin utbildning väl skickade att hjälpa människor med att lösa personlighetskonflikter och förebygga neuroser. Givetvis äger ett synnerligen nära samarbete rum med psykiatrici och andra medicinska experter, men den normala personlighetspsykologin, den psykologiska neurosbehandlingen och psykoterapi av olika slag utföres mest av de kliniska psykologerna.

Tavistock Clinic har efter hand kommit att helt inrikta sig på neurosbehandling av »outdoor patients», dvs. icke i egentlig mening psykiskt sjuka men i sin personlighetsutveckling neurotiskt hämmade eller på annat sätt störda människor. Dessa senare behöva efter vad erfarenheten visar icke så mycket psykiatrisk hjälp som snarare psykologisk vägledning för att komma till rätta med sina problem.

Vid Tavistock Clinic har man systematiskt tillämpat den av Lewin utvecklade s. k. topologiska psykologin som grund för den psykoterapeutiska verksamheten. Som allmän regel gäller att försöka i terapin få de neurotiska människorna att spontant bryta ned sina s. k. barriärer. Enligt Lewins lära kan man tillämpa vektorbegreppet på de psykiska sammanhangen. Varje handling utgör en strävan mot ett mål, varunder energi frigöres. Men i handlingsfältet uppkomma ständigt barriärer, och

neurosen är inget annat än oförmåga att bryta de motstånd, som härigenom uppstå.

De terapiformer, som tillämpas vid Tavistock Clinic, äro framför allt avspännings- och viloterapi samt handlings- och uppfostringsterapi av olika slag. När det gäller barn, går man givetvis in för lekterapi, då leken är det naturliga uttrycket för barns personlighetsutveckling och deras aktivitetsbehov. På det vuxna stadiet motsvaras lekterapin av rekreationsterapin samt psykodrama och andra liknande terapiformer, i vilka man försöker få patienterna att uttrycka omedvetna önskningsar och begär.

All psykoterapi vid Tavistock Clinic föregås av en synnerligen ingående psykiatrisk diagnos och även kliniskt psykologiska observationer. Psykodiagnostiska undersökningsmetoder förekomma i riklig utsträckning. Amerikanerna ha utarbetat en stor mängd personlighetspsykologiska instrument av s. k. projektiv art. Främst märkes det s. k. TAT-testet, som efter åtta års systematiska experiment utvecklades av Murray vid Boston-universitetets psykologiska klinik. Enligt denna metod få försökspersonerna berätta i anslutning till bildmotiv, som föreställa starkt känsloladdade emotionella och sociala situationer. Det gäller att föreställa sig de handlande personernas sinnesstämning, handlingsmotiv, begär och behov just i det ögonblick, som scenen framställer. Omedvetet projicera då försökspersonerna in sina egna reaktioner i berättelsematerialet. De identifiera sig ofta med en eller flera av »hjältarna» i den åstadkomna historien. När man berättar en sådan historia i anslutning till bilder och tror sig tala om andra, är det ofta nog fråga om en självbikt, som den psykologiska analysen av berättelsematerialet klart visar. Men även reaktioner i förhållande till föräldrar, jämnåriga och för den egna sociala anpassningen betydelsefulla personer framkomma i dylika berättelser.

Hämningarna i den normala sentimentsutvecklingen, aggressionsdrift riktad mot det egna jaget eller mot den sociala omgivningen, neurotiskt reträttbeteende och andra personlighetsreaktioner avläsas med tillhjälp av dessa testinstrument av personlighetspsykologisk beskaffenhet.

Medan den amerikanska TAT-serien innehåller en hel del hårt stiliserat berättelsematerial, har man vid Tavistock lyckats åstadkomma en betydligt finare nyanserad berättelseserie med starkt inslag av mera diffust organiserade motiv, som bättre lämpa sig för fångandet av de omedvetna reaktionerna.

De psykodiagnostiska undersökningsmetoderna ligga till grund för valet av psykoterapeutiska metoder, t. ex. modifierad psykoanalys, aktionsterapi och andra personlighetspsykologiska behandlingsmetoder. Även ett visst inflytande av den amerikanska nondirektiva psykoterapin enligt Rogers metod kan förmärkas vid Tavistock Clinic. Sålunda kombinerar man de hittills nämnda behandlingsmetoderna med systematiska psykologiska samtal, under vilka patienterna få berätta om sina psykiska besvär och konflikttillstånd. Man litar härvid helt och fullt till varje enskild människas behov att liksom gestalta det egna livsödet och få ett uttryck för de emotionella upplevelserna av viktiga händelser i livet. Det är alltså fråga om en slags bikt i modern mening, men denna kombineras med de nyss nämnda psykodiagnostiska undersökningsmetoderna och psykoterapi. Behandlingsmetoderna individualiseras i största möjliga utsträckning, och man tar i behandlingens slutfas stark hänsyn till behovet av frigörelse från den som utövar psykoterapin.

Tavistock Clinic har på senare tid tagit upp det stora ämnet »human relations» på sitt forsknings- och tillämpningsprogram. Vid en särskild avdelning arbeta ett stort antal psykologer och sociologer, som utföra socialpsykologiska fältstudier i den engelska in-

dustrin. Bland annat följer man inom företagen den sociala gruppbildningen, studerar noggrant konflikthanledningarna, tar reda på de psykologiska orsakerna till olycksfall och lägger upp mentalhygieniska program för personalbehandlingen inom olika företag.

Tavistock Clinic ger också ut en kvartalstidskrift, som är ägnad de socialpsykologiska relationsstudierna samt verkar systematiskt för upplysning och propaganda inom företagen. Man samlar också arbetsledare till konferenser vid institutet samt organiserar dylika ute i industrierna över bestämda tema, t. ex. arbetsledningens psykologiska problem, kvalifikationerna för ett gott ledarskap samt åtgärder för dämpande av missnöjesanledningar. Men därjämte tar man på problemen rent kliniskt, t. ex. omedelbart efter en strejk, då man genom systematiska intervjustudier försöker komma till rätta med symptomen.

På det barnpsykiatriska och barnpsykologiska området utvecklar Tavistock Clinic likaledes en mycket livlig verksamhet. Man har gått in för den principen att ständigt ta familjen som helhet vid behandling av neuroserna. Gäller det vuxna neurotiker, undersöker man även deras barn för att i tid rätta till följderna av den psykiska misshandel, som barnen naturligt nog få utstå på grund av föräldrarnas psykoneuros. Omvänt tar man itu med föräldrarna, då man har att göra med barn, som kommit till institutet för neurosbehandling eller lindrandet av psykiska besvär. Psykiatern och den kliniske psykologen, barnpsykologen och småbarnspedagogen samlas till konferenser i varje enskilt fall och lägga upp ett behandlingsprogram, som i möjligaste mån tar hänsyn till hela familjekonstellationen, då man erfarenhetsmässigt vet, att mycket kan rättas till genom en omläggning av den sociala miljön samt föräldrarådgivning och uppfostringsterapi.

Vid Maudsley Hospital följes,

som tidigare framhållits, delvis andra linjer i den psykologiska verksamheten. Man har som tidigare framhållits lagt upp ett utbildningsprogram för kliniska psykologer i samverkan med Londonuniversitetet. Minimifordringarna för att få delta i den ettårskurs, som följer på en »Second Class Honours Degree», äro icke absolut fastlagda. I regel fordrar man dock både praktisk och teoretisk verksamhet samt en ådagalagd lämplighet som klinisk psykolog.

Utbildningen har tre huvudsakliga mål: 1) att ge en intensiv träning i utförandet av diagnostiska undersökningar med tillhjälp av test och experimentella metoder; 2) att ge någon träning i uppfostringsterapi och tekniken för behandling av t. ex. läsrubbningar, tal-svårigheter med särskild hänsyn till i skolarbetet allmänt efterblivna barn; 3) att ge tillfälle till erfarenhet vid tillämpningen av psykologiska metoder, vid mätningen av den psykoterapeutiska behandlingens effekter samt också det psykologiska fastställandet av patienternas yrkesförutsättningar och anlag.

De studerande få grundlig förtrogenhet med intelligenstestning i förskoleåldern, t. ex. vissa testtyper som skolmognadstest, praktiska s. k. performance-test, Goodenough's »personteckningstest» samt även särskilda test för hjärnskadade barn och vuxna. Personlighetstest som Rorschach och andra projektiva test för barn och vuxna, Minnesota Multiphasic Personality Inventory ingå i träningsprogrammet, liksom även konstruktion och användning av test som avse skolfärdigheter, läsning, stavning och räkning.

Det kliniska arbetet innefattar ett noggrant följande av ungefär fyrtio vuxna patienter och fyrtio barnpatienter under ett helt år. Härvid tillämpas experimentella metoder och testning av olika slag, psykologisk beskrivning av fall samt besök på arbetsplatser och i skolor. Studenterna få vid konferenser i anslutning till varje enskilt fall vara med om att sammanställa materialet och

hjälpa psykiatrici och socialarbetare att lägga upp behandlingsmetoden. Särskilt svåra problem diskuteras på speciella seminarier under ledning av en erfaren praktiskt skolad psykolog samt en psykoterapeut. Vid sidan av detta kliniska arbete får också varje student utföra sextio timmars uppfostringsterapeutiskt arbete och i samband härmed utföra vissa psykologiska fältundersökningar.

Den rent teoretiska utbildningen avser att bibringa studenterna färdighet i att korrekt lägga upp linjerna för forskning och tillämpning i varje enskilt fall samt att tolka kliniska data korrekt och läsa den därtill hörande litteraturen med kritik och urskillning. Denna del av utbildningen omfattar elva slags seminarier och föreläsningsserier, bl. a. i barnpsykopatologi, neurologi, fysiologi, terapeutiska metoder, psykologisk yrkesvägledning, personlighetsteori och barnålderns psykologiska utvecklingsstadier.

Frankrike

Examensformer och undervisningsorganisation

Man torde erhålla en tillräckligt representativ bild av den franska psykologutbildningen genom att studera organisationen vid l'Institut de Psychologie i Paris. Institutet i fråga är anknutet till Paris universitet och står under vetenskaplig ledning av såväl den humanistiska som den naturvetenskapliga och medicinska fakulteten vid Paris universitet. I institutets styrelse finnas också representanter för Collège de France och l'Ecole Pratique des Hautes Etudes, med vilka båda institutioner institutet i fråga samarbetar på olika sätt. Institutets direktör är professorn vid Collège de France Henri Piéron och dess sekreterare professorn P. Fraisse vid Sorbonne.

Institutet grundades 1921 och erhöll fr. o. m. 1926 examensrätt bl. a. i psykoteknik. Undervisningsministeriet har

senare genom en bestämmelse av den 10 juni 1949 godkänt en ny sektion avseende patologisk psykologi och genom en bestämmelse av den 13 juli 1949 förlängt studietiden för diplom från ett år till två år.

I överensstämmelse härmed är institutets undervisning organiserad på så sätt att de studerande först genomgå ett år av s. k. förberedande studier. Detta år ägnas den allmänna psykologiska skolningen liksom också en förberedande kontakt med närgränsande vetenskapliga discipliner speciellt fysiologi och statistik. Det förberedande året avslutas med en examen som ger tillträde till de specialiserade sektionerna för de olika diplomerna.

De studerande som avlagt godkänd examen efter det förberedande studieåret eller dispenserats från detta kunna låta inskriva sig för teoretiska och praktiska studier avseende diplom i 1) tillämpad psykologi, 2) experimentell och jämförande psykologi, 3) pedagogisk psykologi.

Diplomen äro ifråga om studiegången och examina i stort sett att betrakta som självständiga enheter, men en studerande kan icke inskriva sig för studier avseende fler diplom än två under samma läsår. Examinationen för de olika diplomerna äger rum vid läsårets slut.

Vid sidan av de tre nyss nämnda diplomerna finnes också ett fjärde nämligen ett diplom avseende patologisk psykologi. För detta diplom gäller emellertid något strängare intagningsbestämmelser till studierna. En studerande som avser att förvärva diplom i patologisk psykologi måste sålunda kunna prestera antingen två certifikat i psykologi eller ett diplom av annan beskaffenhet från institutet. Vissa kategorier av medicine studerande kunna inskriva sig direkt för studier avseende diplom i patologisk psykologi nämligen medicinare under utbildning vid de psykiatriska sjukhusen eller vid sjukhus som äro godkända som utbildnings-sjukhus av medicinska fakulteten. Där-

jämte kunna medicine doktorer inskriva sig för studier avseende diplom i patologisk psykologi utan att behöva genomgå det förberedande studieåret. Samtliga dessa medicinarkategorier underkastas dock en inträdesexamen för prövning av deras allmänna psykologiska kunskaper och insikter i statistisk metodik.

De studerande som uppfyllt kraven för diplomstudierna, nämligen godkänd examen från det förberedande året eller dispens från detta, eller som följt undervisningen under två terminer och i övrigt deltagit i den särskilda teoretiska och praktiska utbildning diplomet avser kunna vid läsårets slut undergå examen för det ena eller andra diplommet inför en examensjury.

Den tidigare nämnda möjligheten att avlägga examen för diplom som psykoteknisk expert vid Paris universitet innefattar i sin tur fordringar tydligen anpassade till studerande med teknisk och industripsykologisk inriktning. De studerande som avse detta diplom skola uppfylla följande fordringar: 1) Ha avlagt en naturvetenskaplig akademisk examen eller ingenjörsexamen vid vissa bestämda läroanstalter. 2) Ha genomgått tentamen för ett certifikat i psykologi med experimentell psykologi eller ett diplom för experimentell psykologi vid institutet. 3) Ha genomgått studierna för och erhållit godkänt diplom i tillämplad psykologi vid institutet. 4) Ha under ett år genomgått en s. k. »stage de perfectionnement» vid institutet.

Aspiranterna för denna psykotekniska specialexamen genomgå särskild prövning inför en examenskommitté tillsatt av institutstyrelsen och omfattande det stora flertalet av lärarna för den högre psykologiska undervisningen.

Från och med 1943 finnes därjämte en särskild examen i psykofysiologi. Denna examen faller helt inom naturvetenskapliga fakulteten och har certifikatskaraktär. Institutet endast förbereder studierna för detta certifikat i psykofysiologi enligt en studiegång som

fastställts av naturvetenskapliga fakultetens lärarråd. De studerande som avse att förvärva detta certifikat följa dels undervisningen vid institutet, dels även särskild undervisning vid naturvetenskapliga fakulteten, varjämte statistiska institutet vid Paris universitet i viss utsträckning svarar för undervisning och praktiska övningar som avse studieprogrammets statistiska moment.

Det förberedande studieåret

Det förberedande studieåret vid institutet avser att ge de studerande en orientering i allmän psykologi vissa elementära nervfysiologiska fakta och elementär statistik.

Orienteringen i allmän psykologi omfattar bl. a. definition av psykologins forskningsområden och föremål samt vissa psykologihistoriska fakta, orientering om vissa metodproblem, t. ex. objektiviteten i psykologiska bestämningsmetoder, experiment och mätande metoder, klinisk metod, sambandet mellan psykologiska och fysiologiska fakta samt därjämte diskussion av vissa allmänna frågor, t. ex. sambandet mellan självkänedom och psykologiskt studium av andra människor, och principerna för de stora psykologiska systematiseringsförsöken och därav betingad skolbildning.

De studerande erhålla därjämte orientering om fakta av olika slag och göras förtrogna med psykologiska lagbundna förlopp. Sålunda genomgås de sinnespsykologiska receptiva förloppen, t. ex. retningsbegreppet, lagen om den specifika sinnesenergin, de olika sinnesmodaliteterna, den sensoriska adaptationen, studiet av de kvantitativa relationerna mellan retning och reaktion, bestämningen av absoluta och differentiella retningsströklar. Bland de psykologiska lagbundenheterna genomgås under det förberedande studieåret Webers och Fechners lagar, psykofysiska måttbestämningar i övrigt liksom sinnesfysiologiska och sinnespsykologiska kunskapsmoment av olika slag avseende bl. a. hudsensibilitet, smak och lukt, interoceptiv sensibilitet, smärtsensibilitet, proprioceptiv sensibilitet, närmast motoriska attityder och rörelser samt jämviktssinnet och dess funktioner (det statiska jämviktssystemet och lillhjärnsfunktionerna). Bland betydelsefulla kunskapsmoment tillhörande detta sinnespsykologiska avsnitt märkes även hörsel och syn.

Varseblivningsläran genomgås likaledes under det förberedande studieåret, varvid bl. a. betonas den primitiva synkretismen i perceptionsprocessen samt gestaltpsykologiska lagar och principer avseende bl. a. figur och grund, struktur och gestaltbildning samt lagarna för den perceptiva konstanten. I övrigt genomgås av varseblivningsläran attitydernas inverkan på de perceptiva förloppen och sinnesillusionerna. De stora varseblivningsfunktionerna genomgås därjämte, t. ex. form- och objektuppfattning, rymdvarseblivning och de perceptiva processerna vid uppfattning av riktning, utsträckning i rummet, avstånd och relief, rörelsevarseblivningen avseende såväl verklig som skenbar rörelse, tidsuppfattning och funktionella begrepp avseende bl. a. simultanitét och succession samt de perceptiva tidsgränserna och orientering i tiden. Som komplement till de normala varseblivningsfunktionerna lämnas också en framställning av perceptionsrubningarna, t. ex. agnosier, och den inverkan som hjärnskador ha i detta avseende.

Motivationsförloppen och handlingstendenserna liksom behovs- och instinktläran ingå också i den förberedande psykologiska grundutbildningen, varvid de studerande orienteras om behovens organiska förutsättningar, de olika aktivationsnivåerna, medvetenhetsblivandet, socialisering, intellektualisering och sublimering av tendenser liksom deras klassifiering i olika grupper, t. ex. sexuella tendenser, sociala tendenser, tendenser till familje- och grupp-bildning.

De affektiva reaktionerna och känslolivets psykologi i övrigt göras till föremål för en elementär behandling under det förberedande studieåret, varvid orientering lämnas om elementära affektstillstånd och sinneskänslor samt emotioner och sentiment. Härvid beaktas de somatiska, posturala och mimiska uttrycksfenomenen i samband med en framställning av affektfunktionerna och känsloteorierna. Inflytandet av sociala attityder på känsloreaktionerna utredes liksom även företeelser som studeras experimentellt, t. ex. psykiska konfliktstillstånd på emotionell grund, ångest, frustration och aggressivitet, försvarsreaktioner, sympati och antipati samt andra affektiva grundsentiment, emotionellt betingad stress och andra affektiva spänningstillstånd.

Inläring och betingning samt lagarna för betingade reflexer hos djur och människor samt de differentialpsykologiska skillnaderna i detta hänseende mellan barn och vuxna görs till föremål för ett utredande studium liksom lagarna för vanebildning, inläring genom försök-och-misslyckande samt insikt. Funktionella grundbegrepp av betydelse för inlärningsproces-

sen, t. ex. eftermognad, retroaktiv hämning, vaneinterferens och medövningsproblemet utgöra likaledes betydelsefulla kursmoment under detta år. Inlärningslagarna, motivationens betydelse för inlärningsresultatet, effektlagen och inflytandet av hjärnskador på inläring och vanebildning anses likaledes tillhöra det elementära kunskapsbeståndet. Vid sidan av den mera biologiskt betingade inläringen genomgås också de högre minnesfunktionerna, glömskeförloppet och glömskekurvan, igenkänningens samt minnesrubningarna och deras hjärnfysiologiska förutsättningar, associationsbildning och föreställningsförlopp.

Språkpsykologi och sambandet mellan språk och tänkande, tecken och symbol, övriga symbolprocesser och expressiva uttrycksfenomen av språklig och mimisk art behandlas likaledes. Dessutom kompletteras denna del av framställningen av psykologiska grundfakta med en utredning av symbolfunktionernas nervösa förutsättningar, teorierna för språkets ursprung, språkförvärvet hos barn och språkets struktur och utveckling i allmänhet. En betydelsefull aspekt på alla dessa problem ger språkpatologin, varför de studerande orienteras om afasier och agnosier samt förhållandet mellan språk och tänkande. Tankepsykologin kompletteras med begreppsbyggningens, abstraktionens och generalisationens psykologi. Gränsområdena till logiken och dess samband med tankepsykologien genomgås grundligt och i samband härmed behandlas omdömet, tänkandet, de logiska principerna, intellektuella och affektiva faktorer i »croyance», prelogisk mentalitet i primitiva sammanhang jämfört med barnens tänkande och därpå grundade teorier.

Intelligensfunktionen och väsentliga fakta ur intelligens- och begåvningsläran meddelas i den förberedande undervisningen under första året med särskild tonvikt lagd på funktionella begreppsdistinktioner, t. ex. utredning av innebörden i termer som intelligens, instinkt, vana, assimilation och akomodation. Det praktiska intelligenshandlandet hos djur och barn lämnar den genetiska bakgrunden till mera abstrakta kursmoment som intelligensen i mer abstrakt mening, den intellektuella ansträngningen, den roll som tillkommer intuition och andra former av förkortat tänkande. Av intelligens-teorin meddelas likaledes det väsentligaste angående bl. a. den Spear-manska tvåfaktorsteorin och andra intelligens-teorier samt framför allt principerna för intelligensmätning, de intellektuella nivåerna och fundamentala begrepp som intelligensålder, intelligenskvot och psykologiska profiler av olika slag. Som komplement lämnas en kortfattad orientering om oligofrenierna och de intellektuella retardationstillstånden.

Den psykologiska aktivitetens grundformer och nivåer genomgås, t. ex. de stora regulationsmekanismerna och därav följande skillnader i medvetenhetsgrad, omedvetande, sömn och dröm, mentala distraktionstillstånd, normal vakenhetsgrad och fullt medvetande. I samband härmed genomgås drömmens psykologi och lämnas en kritisk framställning av teorierna på området, bl. a. den psykoanalytiska interpretationen. Till detta kursmoment räknas även trötheten och olika grader av ansträngning i fysisk och psykisk mening liksom de olika intensitetsnivåerna av psykisk aktivitet och den funktionella hierarkin för beteendet i sin helhet. Grundväsentliga begrepp utredas som automatism, syntes, psykisk spänning. Hit räknas ävenledes uppmärksamhetsfunktionen i dess olika aspekter och de ideomotoriska processerna. Patologien får även beträffande detta kursavsnitt lämnas ett nödvändigt komplement, och särskilt apraxierna genomgås grundligt och härigenom vunnna fakta tillämpas bl. a. för en utredning av viljefunktionerna, strävan och målbetingad aktivitet i allmänhet.

Personlighetspsykologin bildar avslutningsmomentet i förberedelseårets psykologistudier och en naturlig syntes av övriga fakta och kursmoment eftersträvas uppenbarligen i detta sammanhang. Likaledes beaktas nu i större utsträckning de individuella differensernas psykologi. Sålunda får nu den studerande en åtminstone förberedande inblick i psykofysiska och psykosomatiska sammanhang t. ex. sambandet mellan kroppsbyggnad och temperament. En kortfattad framställning av de olika typologiska systemen och konstitutionsläroarna samt karaktärologien tillhör denna del av kursen. Bland variationsfaktorerna observeras särskilt inflytandet av kön och ras på personlighetsutvecklingen.

Bland övriga personlighetspsykologiska fakta av betydelse för grundkursen märkas självkännedomens psykologi, självmedvetande och kroppsschemat i dess samband med upplevandet av den egna personlighetens enhet och identitet samt den roll som tillkommer omedvetna processer. Personlighetsstrukturen belyses likaledes genom en framställning av olika former av patologisk dissociation. En utredning lämnas av den psykologiska ärftligheten samt arv- och miljöproblemet och personlighetsutvecklingen. De psykoanalytiska grundbegreppen genomgås kritiskt och vissa socialpsykologiska fakta av betydelse för personlighetsutvecklingen, t. ex. familjekonstellationen och övrig primär gruppbyggnad i samhället.

I stora drag redogöres för utvecklingskris och pubertet samt åldrandets psykologi och därjämte de experimentella metoderna

inom personlighetsforskningen i synnerhet intervju, personlighetsschema, projektiva testmetoder och andra klinisk-psykologiska undersökningsinstrument. Även nu betonas relativt starkt problemet självkännedom och psykologisk förståelse av andra människor, varjämte de studerande erhålla en tydlig mycket summarisk redogörelse för psykologins praktiska tillämpningsområden i det moderna samhället.

I det kursavsnitt som angår elementära nervfysiologiska fakta lämnas en redogörelse för neuronerna och nervimpulsernas fortgång i densamma, retningslagarna, den synaptiska transmissionen samt facilitation, inhibition, summation och iteration. I synnerhet genomgås reflexbågen och de motoriska grundprocesserna liksom den allmänna strukturen av det centrala nervsystemet hos människan. Det vago-sympatiska (autonoma) nervsystemet genomgås likaledes liksom ryggmärgen och dess ledningsbanor, reflexcentra, lillhjärnsfunktionerna samt hjärnbarken och dess struktur, arkitektoniska fält i densamma, projektionscentra och associativa zoner. Även receptiva och motoriska barkområden och språkcentra genomgås liksom de bioelektriska fenomenen och tekniken för registrerandet av E.E.G. kortfattat beröras. Effekterna av destruktion och ablation av vissa hjärndelar göras likaledes till föremål för studium liksom den frontala lobotomien.

Det tredje kursavsnittet under det förberedande studieåret ger en elementär statistisk orientering över envariabel- och tvåvariabel fördelning. Principerna för grafisk framställning av fakta och uppgörandet av histogram, frekvenskurvas egenskaper, normalfördelningen och de statistiska grundbegreppen demonstreras och övas praktiskt i anslutning till psykologiska experiment. Typ och median samt aritmetiskt medium och spridningsmått genomgås liksom de statistiska måttsheterna i övrigt, principerna för skalenheter och de vanligaste felen. Man bibringar vidare de studerande praktisk insikt i uppgörandet av korrelationstavlor, och de läras korrelationsmetoder. Elementära fakta avseende psykologisk faktoranalys bibringas vidare de studerande på detta stadium.

Diplomstudierna

Diplomstudierna bygga på de kunskaper och insikter som meddelas under det förberedande studieåret och kontrolleras genom särskild examination. De utgöra i stort sett en vidgad och fördjupad studiegång och i synnerhet diplomerna för experimentell och jämförande samt pedagogisk psykologi

kännetecknas av ett studieprogram som är rätt likartat det som tidigare genomgått under det förberedande studieåret givetvis med den skillnaden att de olika kursavsnitten nu behandlas både utförligare och grundligare samt under mera aktiva och självständiga vetenskapliga studier. De övriga diplomerna avseende psykoteknik och tillämpad psykologi samt patologisk och fysiologisk psykologi verka betydligt mer utbyggda och differentierade i jämförelse med grundstudierna. Här skall diplomstudierna för psykoteknik och tillämpad psykologi resp. patologisk psykologi beskrivas mera detaljerat.

Diplomet avseende *psykoteknik och tillämpad psykologi* innesluter tre väsentliga kunskapsavsnitt, ett avseende psykologi i mera generell mening, ett avseende den tillämpade psykologins olika områden och slutligen ett som gäller de statistisk-tekniska behandlingsmetoderna.

Det generella psykologiska avsnittet är tydligen utformat med tanke på att åtskilliga studerande för detta diplom icke genomgå det förberedande studieåret vid institutet. Därjämte synes det vara karaktäriserat av en ganska påtaglig personlighetspsykologisk och socialpsykologisk orientering. Det inledes sålunda med en redogörelse för socialpsykologi och sociologi, personligheten samt de biologiska och sociala faktorer som inverka på dess utveckling. Sålunda diskuteras i detta sammanhang ärftlighet, organisk mognad men även sociala inflytelser från familj, skola, yrkesgrupp och andra sociala grupper.

Den studerande erhåller vidare en beteendepsykologisk orientering. Behovsläran genomgås liksom känslolivets psykologi samt de psykologiska lagarna för handlingstendenser, begär, opinionsbildning och attityder.

Den differentiella psykologin ägnas uppmärksamhet liksom även typproblemet, inlärning, övning, motivation, utvecklingen av anlag och färdigheter samt de faktorer som betinga dessa.

Psykologins metoder genomgås med beaktande av såväl kvalitativ som kvantitativ mätbestämning, tekniska förfaringsätt för observation och experiment samt dessa metoders modifikationer i tillämpad psykologi. Bland metoderna i övrigt behandlas särskilt enkät, frågeformulär, test av olika slag och projektiva metoder med

särskilt beaktande av det diagnostiska och prognostiska värdet av dylika bedömningsinstrument. Vidare genomgås intelligensteorierna, de kvalitativa typskillnaderna i begåvning, karaktär och personlighet med särskilt beaktande av dessa kunskapsmomentets betydelse för den tillämpade psykologin. Den psykologiska faktoranalysen behandlas, särskilt dess betydelse för den tillämpade psykologin.

Det kursavsnitt som behandlar den tillämpade psykologins olika områden omfattar 1) industriell psykologi, 2) kommersiell psykologi, 3) vittnespsykologi, 4) tillämpad socialpsykologi, 5) militärpsykologi, 6) yrkesvägledningens psykologi och psykologisk anlagsundersökning.

Den industripsykologiska orienteringen inledes med bibringandet av vissa fakta, som gälla produktionsmedlens utveckling i modern tid, industriell organisation och arbetslagstiftning. Mot bakgrund av denna framställning av rent industriella problem behandlas psykologiska problem, som uppkommit genom industrialiseringen i modern tid, arbetsuppgifternas differentiering och specialisering och anhopningen av arbetare i de stora industriella företagen för massproduktion.

Den industriella psykologins historia och utveckling, dess arbetsteknik och aktuella problem utgör ett väsentligt inslag i undervisningen liksom organisationen och funktionen av de industripsykologiska och personaladministrativa uppgifterna och deras samband med olika organ inom företaget.

Arbetsuppgifterna och de krav de ställa på den fysiska, sensoriska och mentala beskaffenheten i övrigt samt en kritisk granskning av arbetsvärdering, arbetsanalys och yrkesindelning utgör en första inledning till de mer specialiserade industripsykologiska och arbetspsykologiska kursmomenten, som anpassningen av maskiner och redskap till den mänskliga organismen, rörelsestudiernas psykologiska aspekter, arbetsekonomiska och arbetsbesparande åtgärder, arbetsförenkling på psykologisk grundval. Tidsstudiernas teknik och de psykologiska problem de ge upphov till i arbetsmiljön studeras och diskuteras ur olika synpunkter.

Ett särdeles viktigt kapitel utgör den fysiologiskt och psykologiskt betingade tröttheten, som vållas av fortlöpande arbete. En kritisk granskning av trötthetsbestämningarna och i anslutning härtill vissa faktiska kunskaper beträffande arbetsprocessens metabolism och energihushållning samt näringsfysiologiska problem förknippade med arbete av olika slag ingå vidare som moment i detta kursavsnitt. Även den mentala tröttheten, arbetsmonotonien, inverkan av materiella faktorer som arbets-

miljöns beskaffenhet, färgkonditionering och musik under arbete beaktas i detta sammanhang.

Arbetsrytmen, den optimala varaktigheten av ett arbete, vilopausernas betydelse och fritidsverksamhet samt produktiviteten under arbetsdagens olika timmar utgöra frågeställningar, som likaledes upptagas till behandling i samband med studiet av icke psykologiska snarast ekonomiska problem, t. ex. avlöningssystemet, timavlönning och ackord, bonussystem och lönefrågor i allmänhet.

Anpassning till arbetet, yrkesutbildningsfrågor, upplärnings- och arbetsträningsproblem ges en psykologisk belysning mot bakgrunden av lagarna för inläring, övning och medövning. Även de arbetspedagogiska metoderna för arbetsanpassning, återanpassning av skadade arbetare, omskolning och därmed sammanhängande problem upptagas till behandling. De särskilda psykologiska problem som gälla arbetarkategoriernas sammansättning, t. ex. kvinnliga arbetare, starkt inslag av unga eller äldre arbetare samt fysiskt och psykiskt handikappade, beaktas på olika sätt i undervisningen.

Gruppbedingelserna och arbetsgruppernas sammansättning samt arbetsledningens psykologi äro väsentliga kursmoment, som beaktas i praktiska övningar, seminarier och fältstudier.

De industripsykologiska metoderna för undersökning på arbetsplatsen i form av intervjuer, observation, frågeformulär och olika slags test ingå givetvis i både den teoretiska och praktiska utbildningen. Härvid göras de studerande också förtrogna med den experimentella tekniken för undersökning av dessa metoders prognostiska värde, och speciell uppmärksamhet ägnas kriteriefrågorna. Av betydelse är vidare en undersökning av hur de psykologiska metodernas resultat praktiskt utnyttjas i industriellt arbete samt metoderna för undersökning av olika motivationsfaktorerens betydelse och attityderna till arbetet.

Mentalhygieniska problem sammanhängande med industriellt arbete och uppspårandet av neurotiska och psykotiska symptom liksom konsultation i den industriella miljön anses vidare tillhöra den industripsykologiska utbildningen.

Det psykofysiologiska studiet av arbetsmiljöns beskaffenhet, belysningsfrågor, färgkonditionering, bullerreduktion, optimal belysning, ventilations- och temperaturfrågor, luftfuktighet, elimination av damm och giftiga gaser etc. samt en allmän orientering över yrkessjukdomarna och därmed sammanhängande juridiska problem äro exempel på vad som direkt eller indirekt meddelas i den mer specialiserade och tekniska undervisningen.

De psykologiskt betingade olycksfallen liksom tekniska, fysiologiska och psykologiska vållande moment i deras uppkomst samt tekniken för skyddsåtgärder i preventivt syfte, urvalet av arbetare för särskilt riskfyllda sysselsättningar samt säkerhetsfrågor i övrigt ges ett relativt brett utrymme i utbildningsprogrammet.

Andra frågor som beaktas äro övererrörligheten i industriellt arbete, frånvarofrekvensen och framför allt psykologisk undersökning av faktorer, som inverka på arbetsmoralen samt »human-relation»-frågor.

Det kursavsnitt som behandlar psykologiens tillämpning i kommersiella och merkantila sammanhang innesluter som särskilda moment bl. a. försäljningspsykologi, psykologisk kundbehandling samt experimentellt psykologiska och psykotekniska undersökningar av reklammedlens, annonsernas, prospektens, radions och bioreklamens publicitetsvärde samt motsvarande undersökningar av varumärken, slogans etc.

Det rättspsykologiska avsnittet innefattar bl. a. kriminalpsykologi och den sociala missanpassningens problem, brottspreventiva åtgärder, vittnespsykologi och de rättsvårdande instansernas opinion och attityd.

Den tillämpade socialpsykologin berör personaladministrativa problem i mera officiella sammanhang och urvalet av specialister för offentlig tjänst av olika slag. Även politisk psykologi, folkpsykologi, propagandapsykologi, undersökning av den allmänna opinionen, immigrationsfrågor och urvalet av infödda arbetare i kolonierna samt andra liknande frågeställningar av aktuellt slag beaktas i denna del av undervisningen.

Militärpsykologin innefattar bl. a. selektionsmetoder och urvalet av specialister, befälsföringens psykologi, psykologiska frågor sammanhängande med truppmoralen och de mera detaljerade tekniska frågeställningarna avseende bl. a. camouflage, signalsystem samt kommunikation och information.

Det statistiska kursavsnittet, som är gemensamt med diplomstudierna för pedagogisk psykologi, utgör en väsentlig utökning av den tidigare orienteringen under det förberedande studieåret vid institutet. Tydligt lägges nu stor vikt vid rent tekniska övningar och praktiskt behärskande av räknemaskiner och matematiska hjälpmedel av olika slag. Dessutom meddelas nu en grundligare insikt i statistiskt induktiva metoder, prövning av olika hypoteser etc.

Nu meddelas också undervisning i variansanalysens tillämpning på psykologiska problem, experimentellt designstudium och flervariabelstudier t. ex. multipel korrelationsberäkning, regressionsberäkning.

Den psykologiska faktoranalysen genomgås grundligare, och särskilt roteringsmetoderna och teorin för dessa ges ett större utrymme än tidigare.

Diplomstudierna för *patologisk psykologi* innefatta 1) en allmän introduktion, 2) klinisk psykopatologi, 3) psykofysio-patologi, 4) psykoterapi och psykoanalys, 5) allmän psykopatologi.

I överensstämmelse med traditionen i Frankrike är den psykopatologiska undervisningen synnerligen utvecklad samt upptar därjämte många rent medicinska moment, bl. a. beroende på att dessa diplomstudier i ganska stor utsträckning rekryteras av redan utbildade medicinare eller psykologer med viss medicinsk skolning.

De introducerande psykopatologiska studierna ge bland annat en historisk översikt av den moderna psykopatologins och den psykologiska personlighetsteorin i modern psykopatologi. Psykopatologins föremål bestämd som funktions- och beteend avvikelser utredes till en början liksom sambandet mellan hälsa och sjukdom i psykisk mening. Likaledes fastlägges skillnaden mellan psykiatri och psykopatologi, vilken senare har samma föremål som normalpsykologin, dvs. beteendet, personlighetsutvecklingen och funktionerna, men i denna vetenskap studerade genom rubbningar på mångfaldigt sätt av funktionsharmonien.

Metoderna inom psykopatologien såsom den direkta naturvetenskapliga observationen, den sociala anamnesen och den kliniska metoden i dess olika modifikationer genomgås grundligt. I synnerhet ägnas uppmärksamheten åt studiet av individuella fall, diagnosen av funktionsrubbningar med tillhjälp av bl. a. psykometriska och kliniska, särskilt projektiva, undersökningsmetoder men även morfologi och grafologi. Syntesen av de med dessa metoder uppnådda fakta diskuteras ingående liksom resultatens prognostiska värde och bevisen för prognosens hållfasthet bl. a. genom statistisk kontroll och generalisering på induktiv väg av psykopatologiskt bestämda fakta. Psykoanalysen beröres liksom den direkta kliniska explorationen och den experimentella psykopatologins resultat. Sambandet med närgränsande vetenskaper t. ex. relationerna mellan psykopatologi, biologi, fysiologi och sociologi exemplifieras i teoretiska och praktiska sammanhang.

Mot bakgrunden av denna introduktion få de studerande en deskriptiv framställning av det mänskliga beteendet och de

faktorer som betinga detta. Samspelet mellan biologiska och sociala faktorer och de psykologiska reaktionernas situationsbetingade karaktär utredes bl. a. genom demonstration av sådana företeelser som psykiska konflikttillstånd, ångest och inhibition, psykologiska försvarsreaktioner. I avslutning här till genomgås vissa för psykopatologin och psykoterapin betydelsefulla avsnitt t. ex. vissa delar av inlärnings-teorin, inläring genom försök-och-misslyckande, betingningen och dess olika lagar, intelligensfunktionen samt vanebildningen.

En personlighetspsykologisk översikt avslutar introduktionen. Bl. a. diskuteras individbegreppet, personlighetsbegreppet, typbegreppet samt konstitution och temperament. Begävningsstypologi samt de psykologiska anlagsundersökningsmetoderna, karaktärologi och attitydforskningen samt den faktoranalytiskt orienterade personlighetspsykologin ingår även i denna del av studieprogrammet. Den psykologiska ärftligheten, den organiska mognaden och tillväxten, den individuella erfarenheten och dess modifierande verkan beröres likaledes liksom de stora livscyklarna barndoms- och ungdomsperioden, adolescensen, den fullmogna personligheten, presenilitetstillstånd, åldrandets psykologi och fysiologi (gerontologi) samt de lagar som förmedla övergången mellan de stora livscyklarna och deras utvecklingsperioder.

Efter introduktionen följer så den kliniska psykopatologin i mera inskränkt och speciell mening. Härvid genomgås de psykonervösa konflikttillstånden och de olika formerna av psykisk missanpassning samt särskilt beteenderubbningarna i barn- och ungdomsåldern. Encefalopatierna, idioti, imbecilitet, debilitet, de psykopatiska personlighetstyperna, psykonervösa spänningstillstånd, ångest och inhibition samt ett flertal psykiska och psykonervösa sjukdomstillstånd demonstreras och studeras med stor grundlighet. Härvid lägges den största vikten vid hysteriska och hypokondriska symtom samt fobier, obsessioner och impulSIONER. Tics av olika slag genomgås liksom stamning och de funktionellt betingade psykoserna. Maniska och melankoliska sjukdomstillstånd, schizofreni, paranoia och parafrenierna demonstreras och studeras liksom organiskt betingade psykiska sjukdomar i allmänhet. Vidare genomgås demenstillstånden, epilepsin, de mentala konfusionstillstånden, de sexuella perversionerna, kriminalitet och tillräknelighetsproblemet i rättspsykologiska och rättspsykiatriska sammanhang samt en allmän situationsanalys av de psykiska sjukdomstillstånden.

I det kursavsnitt som benämnes psykiopatologi behandlas till en början ärftligheten och konstitutionsproblemet samt

psykosomatologin. Beteenderubbningarnas samband med variationsfaktorer som ålder och kön beaktas likaledes.

Så följer ett mera neurologiskt orienterat kursmoment omfattande bl. a. lillhjärnsfunktionerna och den cerebrala lokalisationsläran. I synnerhet betonas hjärnbarkens betydelse för sensoriskt-motoriskt och symboliskt beteende. Sålunda genomgås språket och dess rubbningar, agnosi, apraxi och afasierna. De centrala grå kärnornas samt diencefalons och talamus betydelse för de psykologiska reaktionerna diskuteras översiktligt liksom emotionsteoriens hjärnfysiologiska och anatomiska underlag, kroppsschemat och interaktionen mellan barken och de subkortikala mekanismerna. Elektroencefalografen studeras grundligt och demonstreras i olika kliniska sammanhang, men även dess betydelse för normalpsykologin framhäves.

De olika faktorernas betydelse för personlighetsutveckling och beteende studeras ingående liksom de lindriga hjärnskadorna, syrebasjämvikten, nutritionstillståndet och vitaminhushållningen. De farmakodynamiska och toxiska influenserna liksom den endokrina körtelverksamhetens verkan på beteendet får en relativt utförlig behandling.

I detta avsnitt beaktas vidare det rent psykologiska studiet av vissa biologiska terapiformer, t. ex. elektrochocken och lobotomierna. Vidare genomgås funktionella begrepp som integration och desintegration samt nivåänkningsmekanismerna.

Det fjärde momentet, psykoterapi och psykoanalys, inledes med en framställning av psykoanalysens ursprung och utveckling samt en redogörelse för hypnos och suggestion. Utvecklingen av instinkter och den tidiga barndomens betydelse för personlighetsutvecklingen utredes i ganska stor utsträckning efter psykoanalytiska linjer. Familjekonstellationens samt de dynamiska interrelationernas samband med personlighetsutvecklingen under uppväxten klarlägges som en grundläggande mekanism bl. a. för prepubertetens och pubertetskrisens utformning. Psykoanalytiska mekanismer som fixation och regression behandlas i detta sammanhang liksom de elementära aspekterna av beteendet: behov, instinkterna och deras målinriktning, realitets- och lustprinciperna enligt Freud, det omedvetna och förmedvetna samt framför allt barndomsupplevelsernas inverkan på den senare personlighetsutvecklingen. Vardagslivets psykopatologi enligt Freud, individens relationer med andra människor och grupper av människor, de affektiva sentimenten, frustration och aggression, maktsträvan och insufficiens känslor äro exempel på kunskapsmaterial som genomgås och diskuteras i detta avsnitt. Även

den psykoanalytiska drömläran och teorierna för lapsushandlingar och glömska samt reaktionerna på misslyckade handlingar tycks ingå i utbildningsprogrammet.

De omedvetna konflikterna, ångest, skuld känslor, försvarsmekanismer samt bildandet av sekundära symtom enligt psykoanalytisk uppfattning genomgås liksom skillnaderna mellan neuros, psykos, perversion och kriminalitet. Den psykoanalytiska kliniska behandlingsmetoden och de determinerande faktorerna för den neurotiska utvecklingen tycks också spela stor roll liksom de psykoanalytiska distinktionerna mellan traumatiska neuroser, ångesthysteri och konversionshysteri. Den psykosomatiska medicinen kompletterar det psykoanalytiska betraktelsesättet och de studerande få en orientering i den psykosomatiska mekanismen för olika symtom, t. ex. hypokondriska, obsessiva, konvulsiva och inhibitiva symtom. Likaledes ges en psykosomatisk bakgrund till egentliga psykosor som manodepressiva sjukdomstillstånd och schizofreni, men även karaktärsneuroser, sexuella beteendevikelser och kriminella beteendemönster studeras ur denna synvinkel.

Den psykoterapeutiska delen av kursavsnittet ansluter sig till den psykoanalytiska behandlingsmetoden med dess lära om motstånd och överföring, och behandlar även barnanalys och psykoanalysens tillämpning i vissa fall på egentliga psykosor.

Kritiskt genomgås interpretationskriterierna och generalisationen enligt psykoanalytisk modell liksom statistisk och experimentell kontroll av dess resultat, varjämte konvergensen mellan psykoanalysen och det experimentella beteendestudiet på olika sätt framhävs.

Bland psykoterapeutiska metoder i övrigt genomgås den nondirektiva och direktiva psykoterapi, narkoanalys, gruppterapi, arbetsterapi och olika former av reeduktiv terapi.

Det femte kursavsnittet, som benämnes allmän psykopatologi, är tydligen ämnat att utgöra en slags syntes av de övriga kursmomenten. Sålunda behandlas här allmänna frågeställningar som den psykologiska intuitiva förståelsen jämförd med naturvetenskapligt explikativa metoder. Organismens enhet betonas och man utreder relationerna mellan psykopatologi och fenomenologi. De olika medvetenhetsrubbningarna inom psykopatologin göres till föremål för studium, t. ex. morbida medvetenhetstillstånd och rubbningar i objektuppfattning, uppfattningen av andra människors beteenden och det medvetna upplevandet av den egna personligheten. Efter samma modell behandlas affektiva störningar, impulsion och inhibition, störningar i tidsuppfattningen, hallucinatoriska

tillstånd, delirtillstånd och därjämte psykiskt sjuka människors attityd i förhållande till sin egen sjukdom, bl. a. de faktorer som betinga närvaron eller frånvaron av sjukdomsinsikt.

De psykopatologiskt betingade funktionsrubningarna ifråga om uppförande, orientering, uppmärksamhet, associativa processer, föreställningsförlopp, motoriskt beteende och språk demonstreras och diskuteras liksom metoderna för bestämning av funktionsnedsättningar. Särskild uppmärksamhet ägnas de psykiskt sjukas arbetskapacitet och skapande verksamhet på olika områden, t. ex. det konstnärliga, intressen och attityder av olika slag.

Personligheten och dess beteenderubningar, reaktioner på den aktuella situationen, den prepsykotiska personlighetsutvecklingen, endogena faktorer (ras, ärftlighet, ålder, kön), exogena faktorer (förgiftningstillstånd, infektioner, traumatismer, tumörer) diskuteras och demonstreras.

De psykiska sjukdomsförloppens olika etapper genomgås likaledes t. ex. kriser vid psykiska sjukdomsförlopp, olika perioder och faser i desamma och den allmänna patogenesen. Kritiskt granskas de psykopatologiska synteserna samt uppdelningen av symptom och syndrom av olika slag liksom klassifikationsförsöken av beteenderubningarna. Sociala och kulturella faktorer i deras inverkan på psykopatologiskt betingade beteenderubningar diskuteras liksom de sociala problem beteenderubningarna ge upphov till. De biologiska och psykologiska terapiformernas samspel utredes och en framställning lämnas av de mentalhygieniska strävandena och de profylaktiska åtgärderna för att förebygga utvecklandet av olika slags beteenderubningar och symptom liksom åtgärderna för att lindra subjektiva psykiska besvär.

Förenta staterna

Psykologins utveckling i Förenta staterna under senaste tid

Vad som kännetecknar den psykologiska vetenskapens utveckling i Förenta staterna är en alltmer påtaglig tendens till differentiering i speciella områden och yrkesbetonad verksamhet samt en därav följande omläggning av utbildningen. Detta blev i synnerhet påtagligt under och efter andra världskriget samt har behandlats på ett ypperligt sätt av Robert I. Watson, vars framställning här följes i stora drag.¹

Den bästa uppfattningen av den amerikanska psykologins utveckling i spe-

cialiserad riktning erhåller man genom att följa utvecklingen av den amerikanska facksammanslutningen American Psychological Association, som i samband med psykologins alltmer ökande praktiska användning ständigt ökat sitt medlemsantal, samtidigt som de olika psykologkategorierna likaledes tillväxt. Under 1953 hade denna sammanslutning 11 000 medlemmar och i januari 1954 12 000. Man beräknar emellertid, att möjligen ett betydligt större antal personer äro verksamma som yrkespsykologer på olika områden i Förenta staterna utan att vara medlemmar av facksammanslutningen. Watson anger siffran 8 000 varför man 1954 möjligen skulle kunna räkna med 20 000 yrkesutövande psykologer i Förenta staterna. Emellertid är det ganska tydligt, att de psykologer som ej äro medlemmar av facksammanslutningen och icke kontrolleras av denna sannolikt ha en mycket varierande utbildningsstandard och vetenskaplig kvalifikation, varför man gör säkrast i att vid beräkningar av olika slag över psykologernas antal, verksamhet och utbildning främst räkna med facksammanslutningens medlemskader.

Man sökte 1951 göra en utredning över förhållandet mellan antalet huvudsakligen vetenskapligt resp. praktiskt verksamma psykologer i Förenta staterna genom en utfrågning av facksammanslutningens medlemmar. I stort visar det sig, att ungefär 65 % ägnade sig åt någon yrkesspecialitet som psykolog medan ungefär 35 % huvudsakligen voro inriktade på teoretisk forskning och akademisk verksamhet. Omkring 36 % av medlemmarna i facksammanslutningen angävo sin huvudsakliga specialitet som s. k. klinisk psykologi. Med inräknande av privatpraktiserande kliniska psykologer skulle man kunna räkna med något över 4 000 sådana specialister, av vilka en tredjedel arbetade i anknytning till universitet och nära

¹ R. I. Watson: Psychology as a profession. New York 1954.

två tredjedelar vid sjukhus, kliniker och liknande institutioner.

För att ge en uppfattning om de mångförgrenade praktiska tillämpningsområden psykologin för närvarande omfattar i Förenta staterna stöder sig Watson på en yrkesanalys av Shartle, vilken utvisat att psykologiskt verksamma personer kunna välja mellan icke mindre än ett 30-tal olika praktiska specialiteter som undervisande tjänst, rådgivande psykologer, kliniska psykologer, rättspsykologer eller verksamhet som skolpsykolog, forskningspsykolog vid sjukhus, industripsykolog, yrkesrådgivande psykolog i olika sammanhang, psykolog för fysiskt handikappade, psykolog för attityds- och opinionsöversikter på olika samhällsområden, psykolog för psykometrisk verksamhet vid olika institutioner, psykolog i allmän och statlig tjänst m. fl.

En annan mera teoretiskt orienterad men god översikt över den psykologiska vetenskapens moderna differentiering i Förenta staterna erhåller man genom att följa American Psychological Associations olika indelningar eller uppställningen i Psychological Abstracts i denna tidskrifts redovisning av den vetenskapliga produktionen på olika områden. Facksammanslutningens indelningar omfattar följande kategorier: 1) allmän psykologi, 2) psykologiundervisning, 3) experimentell psykologi, 4) kvantitativ och mätande psykologi, 5) barn- och ungdomspsykologi, 6) personlighets- och socialpsykologi, 7) sociala frågor, 8) estetisk psykologi, 9) klinisk psykologi och abnormpsykologi, 10) rådgivande psykologi, 11) industri- och affärspsykologi, 12) uppfostringspsykologi, 13) skolpsykologi, 14) »guidance» d. v. s. vägledning på psykologisk grundval främst i skola och yrkesliv, 15) psykologi i allmän tjänst, 16) militärpsykologi, 17) psykologi för åldringsvård och rådgivning i samband med problem på detta område.

Psychological Abstracts motsvarande mera teoretiskt orienterade översikt ter sig på följande sätt: 1) allmän psy-

kologi, 2) fysiologisk psykologi, 3) receptiva och perceptiva processer (syn och hörsel), 4) reaktiva processer, 5) komplexa processer och deras organisation innefattande inlärningsprocessen och minnet, tänkande och föreställningsförlopp, intelligens och personlighet, 6) utvecklingspsykologi, 7) socialpsykologi, 8) klinisk psykologi, 9) beteenderubbningar å angränsande områden, t. ex. mentala defekttillstånd, talrubbningar, ungdomsbrottslighet, psykoser, psykonevroser och gränsområden till psykologin, som t. ex. psykosomatisk medicin, klinisk neurologi och de fysiskt handikappades problem, 10) uppfostringspsykologi, 11) praktisk personalpsykologi, t. ex. för urval och placering, relationerna inom arbetsgruppen och mellan denna och andra grupper, 12) industripsykologi och andra tillämpningsområden som handels- och affärsliv.

Man beräknar i fortlöpande översikter publicerade i The American Psychologist, att specialiseringen inom den praktiska psykologin i Förenta staterna är i ständigt stigande. Sålunda är enligt den senast tillgängliga uppgiften antalet institutioner som lämna en högre psykologisk utbildning inriktad på praktisk psykologverksamhet sammanlagt 144. I klinisk psykologi finnas f. n. vid olika universitet 62 utbildningsinstitutioner på lägre nivå och 56 på den nivå som motsvarar doktorsstudierna. Motsvarande siffror för industripsykologin äro resp. 37 och 32 samt för den rådgivande psykologin 34 och 32.

Man kan grovt uppskatta fördelningen av praktiskt utbildade psykologer på olika utbildningsnivåer, dvs. sådana med och utan doktorsgrad. Enligt senast tillgängliga uppgifter har sålunda 46 % av de kliniska psykologerna och 33 % av de rådgivande psykologerna drivit sina studier fram till doktorsgrad i jämförelse med 78 % av de psykologer som rubricerats under experimentell psykologi. 57 % av samtliga medlemmar i APA ha avlagt doktorsgraden, vilket är anmärkningsvärt högt

i jämförelse med andra vetenskapliga facksammanslutningar, t. ex. fysiker och kemister, bland vilka resp. 45 och 24 % inneha doktorsgrad. Vid en intervju som företogs bland de medlemmar av APA som icke avlagt doktorsgrad förklarade sig 71 % planera akademiska studier för att i framtiden nå detta mål.

Psykologins ställning, resurser och behov

En kommitté under ordförandskap av Alan Gregg, direktor i Rockefeller Foundation, och med bl. a. W. S. Hunter, Brown University, Edward L. Thorndike, Teachers College i New York, L. L. Thurstone, numera vid University of North Carolina, och Robert Yerkes som medlemmar avgav 1947 ett betänkande om psykologins ställning, närmast vid Harvard-universitetet.¹ Denna kommitté enades om vissa uttalanden om psykologins ställning och innebörd, metoder, undervisningsproblem, personalbehov och forskningsvillkor. Rent praktiskt definieras psykologi i denna kommittés betänkande som vad psykologer uträtta och undervisa om. Kort sagt: vetenskapen om det mänskliga beteendet, både det individuella och sociala men även de biologiska aspekterna betonas, och man framhåller starkt djurpsykologins betydelse.

Psykologer söka att åstadkomma en vetenskap, som är verkligt grundläggande för det mänskliga beteendet, för tänkande, karaktär, färdigheter, inläring, motiv, socialt uppförande. Allt detta avser att tjäna vetenskapen om människan i allmänhet. Antropologi, sociologi, ekonomisk vetenskap, uppfostringsvetenskap, medicin men även psykologi bör lämna de beslutande och styrande instanserna i samhället råd i väsentliga frågor, som gälla människobehandling.

Man drar upp parallellen med biologi och de medicinska vetenskaperna. Denna vetenskap, biologi, tjänar såväl

¹ The place of psychology in an ideal university. Cambridge, Mass. 1947

egna vetenskapliga syften som den medicinska vetenskapen. Om psykologi är det vetenskapliga studiet av beteendet, avviker den helt och hållet från den intuitiva uppfattningen av det mänskliga beteendet, en uppfattning som inte kan underkastas experimentell verifikation och analys samt inte heller leda till kunskaper som möjliggör förutsägelser om individernas beteende i framtida situationer.

Med dessa mål måste psykologin i första hand studera organismerna i deras aktuella omgivning och försöka komma åt de relativt enkla och elementära företeelserna för att sedan också kunna säga något om det mera sammansatta beteendet, t. ex. studiet av hur barnet blir en social samhällsvarelse genom utvecklande av interpersonella relationer till sin vuxna omgivning.

Människan är en samhällsvarelse som i stor utsträckning *lärt* sina beteenden. Dessa äro socialt betingade. Andra mänskliga medvarelser bilda en väsentlig del av den omgivning, i förhållande till vilken individen ständigt reagerar. Om beteendet kan definieras som organismens reaktion på den omgivande miljön och om psykologin är vetenskapen om detta beteende, så måste givetvis psykologin alltid genom själva sin definition innefatta socialpsykologi. Den kan inte gärna som vetenskap i sin helhet förlora kontakten med vad den enligt sin definition omfattar. Vad skall man då säga om själva den organisatoriska inordningen av socialpsykologin vid de psykologiska institutionerna?

Man kan naturligtvis betrakta socialpsykologin som ganska mycket avvikande från t. ex. fysiologisk psykologi och på den grunden kanske rent av hävda att båda dessa aspekter av den psykologiska vetenskapen äro oförenliga.

De framstående amerikanska forskarna varna emellertid bestämt för en dylik uppfattning. Beteendet är i sin helhet biologiskt *och* socialt betingat. Man kan inte skilja ut socialpsykologin från psykologin i sin helhet och i själva den vetenskapliga utvecklingen måste dessa

båda aspekter, socialpsykologi och fysiologisk psykologi, ständigt samgå.

Den sociala omgivningen är en del av den totala omgivningen, som den fysiologiskt orienterade psykologen måste studera. Socialpsykologen å sin sida befattar sig med problem som i sista hand bestämmas av fysiologiska reaktionsmekanismer. En vetenskap som omfattar hela det vida fältet från organismen till miljön och därifrån stammande stimuli, kan varken bortse från organism eller social miljö och kan framför allt inte utifrån sina speciella utgångspunkter monopolisera hela det fält, som det mänskliga beteendet utgör.

Man uttalar sig också om de psykologiska metoderna, och kommer till en viss enighet om att själva experimentet som sådant och den kontrollerade observationen av vetenskapliga fakta på beteendelärens område, är oundgängliga hjälpmedel för den vetenskapliga psykologin. Experimentet är det vapen, med vilket man kan angripa de flesta problem under förutsättning att det smidigt anpassas till mycket skiftande vetenskapliga problemställningar.

Historiskt förhåller det sig så, att den experimentella psykologin sökt sina metodiska förebilder i fysiologi, fysik, kemi och matematik, men man måste också betänka, att psykologerna själva utarbetat många metoder, som är så att säga direkt säregna för de psykologiska problemen. Därför kan man på sin höjd säga, att några av de nyss nämnda naturvetenskapliga metoderna är betydelsefulla men visst inte alla.

Psykologerna ha på områden som inlärning, perception, test och andra psykologiska mätningsområden i personlighetsstudiet och då det gäller barn- och djurpsykologi arbetat ut egna metoder. Dessa kunna närmast jämföras med den kliniska medicinens sätt att lösa sina problem. Inom den kliniska medicinens arbetar man t. ex. med anamnes — sjukdomshistorien — som bl. a. förmedlas genom patientens egna redogörelser. Det är då fråga om en metod, som tyd-

ligen inte är vetenskaplig i sträng mening men som ändå ger utmärkta resultat av praktisk betydelse. På samma sätt är det med de psykologiska metoderna. *Många av dem kunna helt enkelt icke utvecklas annat än i de praktiska sammanhang som de avse att göra nytta i.* Det fältarbete och de experiment, som bedrivs för att lösa vissa bestämda problem, ger alltid upphov till metodisk utveckling.

Som exempel på *observations- och interpretationsmetoder* som äro mycket litet experimentella men ändå varit betydelsefulla för psykologins tillämpning nämner kommittén bl. a. de psykoanalytiska metoderna och liknande psykoterapeutiska metoder.

Där bedriver man ju icke experiment i egentlig mening utan vad det gäller är här att genom analytiska processer och långtidsstudium av upplevelser lära sig förstå en individs beteende och särskilt då de avvikande psykoneurotiskt konfliktbetingade reaktionerna. Erfarenheten har visat, att genom sådant direkt praktiskt arbete och i själva de psykoterapeutiska behandlingsmetoderna man har ett vapen även då det gäller insamlandet av psykologiska fakta, som är oundgängligt och på sitt sätt lika värdefullt som det kontrollerade experimentet i mera vetenskaplig mening.

Man går så in på en utredning av psykologins ställning och opinionen i förhållande till den psykologiska vetenskapen i Förenta staterna bland t. ex. de studerande och den stora allmänheten. Det är framförallt de båda världskrigen, särskilt då det andra, som ännu tydligare än det första visat hur praktiskt betydelsefulla de psykologiska vetenskaperna äro, då det gäller att ta reda på individernas kapacitet och placera rätt man på rätt plats för praktiska syften. Den allmänna erfarenheten är, att de psykologiska test som givits i armén, flottan och flygvapnet, de neuropsykiatiska undersöknings- och behandlingsmetoderna samt framförallt den massundervisning som ägt rum genom hand-

böcker skrivna av psykologer enormt ökat det allmänna intresset för psykologin. Mycket värdefull har också den industriella tillämpningen visat sig vara, då den ägt rum på psykologiskt sund bas, i den mån man lyckats förbättra maskiner och verktyg i förhållande till den mänskliga individens psykologiska och biologiska reaktioner.

Man har i Förenta staterna en stark känsla av att psykologin just genom denna praktiska användning i samband med utforskningen av den mänskliga faktorn i olika sammanhang varit mycket betydelsefull. Precis som träning i biologi lär en studerande åtskilligt om kroppshygien kan man påstå att den psykologiska utbildningen betyder mycket för en intelligent uppfattning av mentalhygieniska problem, som ha med social anpassning att göra. Den intelligenta lekmannen tror i regel att psykologin väsentligen är studiet av den intellektuella kapaciteten, det emotionella livet, det individuella och sociala beteendet, personlighet och karaktär. Så förhåller det sig också, men därjämte ger vetenskapen unga psykologistuderande många möjligheter att genomtränga värdeomdömen och önsketänkande samt ersätta sådant med faktiskt vetande om de sociala problemen.

Psykologi säges också ha stor betydelse för uppfostringsfältet i dess helhet. De erfarna psykologerna, som sammanfatta sin uppfattning i detta hänseende i den föreliggande diskussionsrapporten, är angelägna om att understrika, att en riktig uppfostran måste vila på en psykologisk kunskap om de växandes anlagsförutsättningar och kapacitet, intressen och entusiasm samt att man för att åstadkomma en effektiv uppfostran måste känna individens psykologiska utveckling från födelsen till det mogna stadiet.

Man går så in på frågan om vilka de väsentliga bidragen av den psykologiska vetenskapen äro på universitetsstudiet. Vad är det faktiska vetande, som man vid universitetet försöker bibringa de studerande?

Kommittén är angelägen om att i det fallet noggrant skilja mellan begynnelsestudierna och de mera avancerade studierna inom psykologin. Psykologi behandlar ju objektivt och vetenskapligt sådana mänskliga funktioner som ha med sinnesorganens byggnad och för rättningar att göra samt varseblivningen, emotionerna, motivationsprocessen, minnet och sättet att lära, tänkande och intelligens. Det är ett helt annat sätt att angripa dessa problem rent vetenskapligt än det man påträffar i biografi, historia och mera fiktiv roman- och novellkonst, där man på sitt sätt också befattar sig med studiet av det mänskliga beteendet. Skillnaden är den att de vetenskapliga studierna innebära observation, jämförelse, klassifikation, mätning, experiment, induktion, deduktion och framförallt en noggrant kontrollerad interpretation av iakttagelserna. Allt detta skall man bibringa de psykologistuderande, men det kan ju icke gå i ett slag.

Nybegynnaren måste ha en så kallad »introductory» och »general course», där man framförallt försöker bibringa ett stort antal konkreta fakta och värdefulla lagar i insikten om att det intellektuella och emotionella livet och människans beteende, inkluderande då den studerandes eget beteende, mycket väl kan studeras på ett objektivt, logiskt och vetenskapligt sätt. I en begynnelsekurs i psykologi kan man därför säga, att undervisningsproblemet ofta blir att lära de studerande att se objektivt på sig själva, att på ett visst avstånd studera sitt eget beteende som objekt i ett naturvetenskapligt sammanhang. Kanske för första gången lär unga människor på detta sätt känna de värderingar, motiv och erfarenheter, på vilka de faktiskt grunda sina observationer och slutsatser beträffande mänskligt beteende. Detta är för den utbildade fackpsykologen mycket enkelt, men för nybegynnaren innebär det ofta nog en rent av revolutionerande upptäckt och samtidigt många problem som är svåra att bemästra utan fördjupade studier.

För de mera avancerade studierna i psykologi som bygger på denna »introductory» och »general course» måste man framför allt fordra, mena de kommitterade, sådana metoder som tillåter *egen* psykologisk forskning. Man måste bibringade de studerande adekvata kriterier och effektiva metoder att tänka över psykologiska problem. Man måste också lära dem gränserna för giltigheten av psykologiska observationer, psykologiska experiment, utredningar och interpretationer.

Allt detta sker genom framförallt laboratoriestudier, som är praktiskt orienterade. Meningen med detta laboratoriearbete är klar. Med ett sådant psykologiskt praktikum menar man i första hand erfarenhet att med statistiska metoder bearbeta experiment och iakttagelser, att arbeta med sådant som har med yrkesvägledning och testning att göra samt icke minst att analysera psykologiska data som också samlats *utanför* laboratoriet.

Det väsentliga är, att studenterna här få någonting annat än den rent verbala textbokkunskapen om psykologi och att de närma sig objektet, beteendet på olika utvecklingsstadier, genom självständiga observationer och tillämpning av vetenskaplig metodik. Frågan inställer sig då, vilka förutsättningarna måste vara för psykologistudier överhuvudtaget.

Kommittén enade sig om att en elementär kurs i psykologi, antingen man nu tar den som en del av en »general course» eller som en introduktion till fortsatt avancerat vetenskapligt arbete på området, inte behöver egentligen ha någon annan bas på collegenivån än en kurs som täcker den allmänna biologin och psykologin samt framför allt gör den studerande förtrogen med organismens beteende i de termer som anatomin, genetiken, fysiologin, psykologin och ekologin erbjuder.

Men om man frågar sig litet närmare vad en psykologistuderande har nytta av som fundament för mera avancerade studier, så är det klart att i främsta

rummet biologi tycks vara nödvändig. Fysiologin är av avgörande betydelse för psykologin, men det är inte, framhåller kommittén, den mera detaljerade kunskapen om nervimpulser o. d. som har betydelse utan framför allt sådana kunskaper, som gälla det autonoma nervsystemets, det endokrina körtelsystemets och andra liknande reaktionsmekanismers betydelse för det mänskliga beteendet.

Antropologin, sociologin och psykiatrin är också nödvändiga som orientering för den mera avancerade studenten när det gäller att taga ställning till psykologiska problem. Kulturanthropologin kan bidra till att vidga den psykologiska erfarenheten liksom sociologin. Psykiatrin är svag i sin vetenskapliga teori men rik ifråga om de kliniska problemen, och den erbjuder för den psykologistuderande ännu många lockande och olösta problem, givetvis då i samarbete med specialister på detta område.

Psykologin har faktiskt objektivt värde för andra närgränsande vetenskapsgrenar. Den inte bara tar emot impulser från andra vetenskaper, t. ex. de nyss nämnda, utan den ger också möjligheter som förut inte fanns att syntetisera problemen både på det tekniska och biologiska området. Det är alldeles givet, att sociologin och kulturanthropologin, som befattar sig med sådana fenomen som människors sociala interrelationer, har mycket att hämta ur kunskaper om de lagar som styra beteende och erfarenhet hos individerna, och om den sensoriska och motoriska samverkan som äger rum i beteendet. Biologer och fysiologer ha nytta av psykologi genom att deras erfarenhetsmaterial syntetiseras. Många funktioner och strukturer, som nu studeras inom dessa vetenskaper, kan inte förstås utan en psykologisk orientering.

Kommittén går så in på frågan om hur psykologisk undervisning skall vara organiserad i det »department» som är ägnat åt detta ämne vid amerikanska universitet. Man menar, att på college-

nivån och även högre upp psykologin skall fullfölja vissa bestämda syften. Den skall utgöra en del av den s. k. »college education», som varje student skall ha, men den skall också vara en nyttig länk i förberedelserna för andra vetenskapliga fält som t. ex. uppfostran, rättsvetenskap, medicin, affärsadministration, teknik.

Dessutom — och detta är naturligtvis ur psykologins egen synpunkt mest betydelsefullt — skall akademiskt forskningsarbete och akademisk undervisning äga rum med speciell psykologisk inriktning. Psykologin ger också möjligheter till tillämpning, då framför allt inom psykoteknik, yrkesvägledning och klinisk psykologi. Man enar sig så om vissa rekommendationer, som anses vara av nytta för den psykologiska undervisningen, och diskuterar likaledes vad olika slags kurser skall innehålla för slags kunskapsmoment.

Psykologin bör med hänsyn till sin organisation vara likställd med naturvetenskaperna. Ett »department of psychology» skall sålunda ha samma lönemöjligheter för olika slags befattningshavare som naturvetenskaper i egentlig mening.

Man framhåller betydelsen av att studiegrupperna inte blir för stora. Den informella diskussionen spelar mycket stor roll för de psykologiska studierna, och man bör inte ha större avdelningar än trettio studenter i varje. Detta ger tillfälle till fri och informell diskussion, och man rekommenderar användandet av film och andra konkreta demonstrationsmedel särskilt i begynnelseundervisningen i samband med gruppdiskussioner. I vilken utsträckning laboratoriearbete ovillkorligen skall fordras uttalar man sig inte om.

Man framhåller betydelsen av en »question-box», i vilken studenten kan få tillfälle att lägga ned en fråga i anslutning till något psykologiskt problem, som särskilt intresserar honom. Viktigt är att han får svar på sin fråga vid något slags sektionmöte eller vid personligt samtal med en erfaren psykolog.

Det kan i sådana fall många gånger gälla personliga psykologiska angelägenheter, och ofta finner man att amerikanska studenter äro angelägna att fråga om sig själva, sin egen personlighet, sin karaktär, sitt temperament, de interpersonella relationer som de ha att klara av i olika sammanhang osv.

Bland de kursmoment som man särskilt framhåller som betydelsefulla återfinnes en s. k. »free professional course» i psykologi, dvs. den som kommer på den första akademiska undervisningsnivån i ett »department of psychology» efter den inledande kurs som varje student tidigare genomgått.

Här gör man en viss skillnad mellan studieinriktning, t. ex. för medicinska, ekonomiska och tekniska syften, för uppfostran och undervisning eller i administrativ tjänst. För medicinska syften kan det vara nödvändigt att något starkare betona sådana moment som motivationsprocessen, emotionerna, de psykomotoriska reaktionerna, suggestion, affekttillstånd, emotioner och sentiment, chock och frustration, barnpsykologi och interpersonella relationer. För de mera ekonomiskt inriktade psykologer, som skall ut i affärlivet, kan det vara nödvändigt att framför allt beakta individuella differenser, det mentala arbetet och trötthetsproblemet samt vissa socialpsykologiska frågor. För tekniskt orienterade studerande är framför allt sådana saker som psykomotoriska reaktioner, test, mätningsmetoder och motivationsprocesser av betydelse. För den som skall ägna sig åt undervisningsväsendet kommer naturligtvis inlärningspsykologin, intelligensforskningen och barnpsykologin att dominera.

De kommitterade rekommendera en ny grad för dem som skola ägna sig åt högre mer avancerade psykologiska studier, närmast en psykologie doktorsgrad (Psych. D.), som skall ges i de psykologiska avdelningarna vid universiteten och sortera under Faculty of Art samt utformas framför allt med hänsyn till de studerande som söka vinna kompetens som praktiserande psykologer.

Allt detta kräver också givetvis en ny utrustning av den psykologiska vetenskapen vid universiteten. Det gäller framför allt att få de lämpliga träningsmöjligheterna för utbildning av kliniska psykologer och psykotekniker för industriellt arbete eller för militärpsykotekniska syften men också att skaffa utbildningsmöjligheter och praktik, när det gäller rättspsykologi och framför allt den administrativa användningen av psykologin. Kort sagt för en konsulterande psykologi på olika samhällsområden.

Precis som en medicine doktorsgrad utmärker att en person är kompetent att faktiskt utöva läkekonsten på vetenskaplig grund, och det inte finns några speciella universitetsgrader för pediatrikern, oftalmologen etc. kan man också hävda, menade kommittén, att denna nya grad framför allt skall innebära en sund träning i tillämpningen av de fundamentala principer, som den psykologiska vetenskapen har utarbetat, när det gäller praktiska problem.

Man får inte nöja sig, när det gäller praktisk psykologi, med en ytutbildning. Den måste vara grundad på vetenskaplig forskning och verkligt kvalificerade vetenskapliga studier. Det finns strängt taget inte någon skillnad mellan ren och tillämpad psykologi. I det fallet äro förhållandena inom psykologin analoga med dem som råda inom medicinen. Man kan tillämpa vetenskapen först när man verkligen trängt in i dess problemställningar samt behärskar de fakta och metoder som åstadkommit genom forskningens framåtskridande. Kommittén uttalar sig också närmare om kunskapsmomenten i den psykologiska undervisningen, framför allt vad avser den elementära undervisningen. Man har enat sig om att sådana moment äro nödvändiga som sinnesprocesserna, beteendets mekanism, perception, minne, inläring, motivation, tänkande, individuella differenser och förståelse av de ärftliga mekanismerna. Men även vissa delar av socialpsykologin framhållas som betydelsefulla, t. ex. allt som

har med primitiv kultur men även samtida social struktur att göra, klassvärderingar och sanktioner, socialisering av barnet, sociala relationer och reaktioner.

Psykologi måste redan på nybörjarstadiet bedrivas undervisningsmässigt så, att de studerande få en uppfattning om hela det vida fält som denna vetenskap omfattar. Därför måste man få en insikt redan på nybegynnarsstadiet om den komparativa psykologin, vissa väsentliga problem inom psykologins historia måste beröras, samt framför allt naturligtvis nutida teorier och problem inom psykoanalys, medicinsk psykologi, rättspsykologi, industriell psykologi.

Metodiskt måste alla studerande från början också få en viss orientering i statistiskt arbete, när det gäller psykologisk forskning, och naturligtvis de elementära, experimentella metoderna i laboratoriestudiet, experimentplanering och testkonstruktion.

Man måste också från början ha en insikt i abnormpsykologin, de neurotiska manifestationerna, ångest, depression. Man måste ha en allmän uppfattning om diagnostiska och terapeutiska procedurer i personlighetspsykologi.

Det går inte heller att förbigå sådana delar av den psykologiska vetenskapen, som speciellt befatta sig med barnpsykologin och utvecklingspsykologin i vidare mening från späda barndomen genom adolescensen fram till mogen ålder. Även åldrandet bör beröras i utvecklingspsykologiska sammanhang.

Men därjämte skadar det inte, att nybegynnaren får en uppfattning om vissa praktiska problems tillämpning då det gäller marknadsundersökningar, propaganda, »group feelings» etc. Även språkpsykologi, musikpsykologi, religionspsykologi, estetisk psykologi och framför allt fysiologisk psykologi, tillhör sådant som är oundgängligt.

Vidare är personaluppsättningen vid ett psykologiskt laboratorium det måhända betydelsefullaste problemet både praktiskt och teoretiskt. Det experimentella arbetet och undervisningsarbetet

kräver en tillräckligt tränad medarbetarstab för den akademiske läraren och institutionschefen i hans forskningsarbete. I annat fall kommer ingenting att kunna uträttas. Man måste skapa liknande möjligheter som inom medicinen, då det gäller institutionella resurser, och detta kräver en verklig ekonomisk ansträngning från universitetets sida för att verkligen rusta upp ett »department of psychology» så som sig bör.

Man rekommenderar, att psykologiska laboratoriet vid ett medelstort amerikanskt universitet idealiskt sett skulle omfatta en stab av 20—25 medlemmar, varav ungefär hälften skall tillhöra vad man kallar »professorial rank», dvs. vara »assistent professor» eller högre. Ersättningen bör naturligtvis inte avvika från vad som i allmänhet tillämpas när det gäller akademiska förhållanden.

Psykologin behöver också tekniker, djurskötare och laboratoriepersonal. Betydelsefullt är att den rent administrativa sidan också beaktas och att forskarna till sin hjälp få sekreterare och kontorsbiträden.

Laboratoriet kan inte heller sägas fungera, om det inte är försett med ett ordentligt bibliotek. Därför krävs också att en bibliotekarie anställs vid ett »psychology department». Därjämte behövs en särskild forskningsfond för pågående undersökningar.

Detta behöver göras, menar kommittén, för att åstadkomma ett verkligt underlättande av den vetenskapliga forskningen i det psykologiska laboratoriet. Det måste utrustas med lämpliga lokaler för experiment och seminarierum samt framför allt en lämplig instrumentuppsättning som ofta saknas vid många universitet. Här pekar man på den utrustning som naturvetenskapliga ämnen har. Många av de psykologiska problemen kräver en liknande utrustning men anpassad efter de speciella syften som psykologisk forskning avser.

Det ideala universitetet, framhåller kommittén, behöver speciellt ritade institutionsbyggnader. Allt för mycket behandlas psykologin som om den vore

en spekulativ, subjektiv, icke vetenskaplig disciplin. Få om ens några universitet äro ännu tillräckligt utrustade för arbete i psykologi och psykoteknik som de borde vara det. Man måste gå in för en upprustning, både när det gäller undervisning och forskning, av liknande slag som i fysik, kemi eller biologi.

Utom undervisande personal och sådana som bedriver det egentliga forskningsarbetet borde några personer med psykologisk träning också finnas vid de psykologiska avdelningarna för den speciella form av fältarbete, som där äger rum i form av samarbete med skolor och sjukhus etc. Intelligenstestkurser och annat fältarbete behöver också övervakas av sådan personal.

Man måste av praktiska skäl fordra att varje »psychology department» vid sidan av det allmänna laboratoriet också har ett barnpsykologiskt och ett djurpsykologiskt laboratorium.

Mycket nyttigt är att vid varje »psychology department» en förskoleinstitution finnes för studiet av barns beteende i tidig ålder, något som oundgängligen bör ingå i den psykologistuderandes utbildning. Men det kan inte skapas om man inte får till varje »psychology department» anknutet en förskola med undervisande personal och vårdarinnor samt också administrativ personal för rent praktiska syften.

Den elementära psykologiundervisningens problem

Det är naturligt att i Förenta staterna den elementära psykologiundervisningen vid universitetet ifråga om målsättning, undervisningens innehåll, tidpunkten för olika teoretiska och praktiska utbildningsmoments införande på schemat inbördes företer mycket stora avvikelser och en splittring, som i viss mån ger uttryck för den starka och fruktbara utvecklingen på området. Lika naturligt är att ett behov av översikt över utbildningsmål, kursinnehåll och studiegång småningom gjort sig gällande. Med stöd från Carnegie Corpora-

tion och Grant Foundation anordnades 1951 en längre sommarkonferens mellan ett stort antal psykologer med god erfarenhet av den elementära psykologiundervisningens problem på universitetsstadiet och påföljande år publicerades en rapport.¹

I första avsnittet av denna rapport om amerikanska förhållanden definieras psykologins speciella problem och målsättning, fakta och principer för denna vetenskap, dess förhållande till andra gränsvetenskaper och de särskilda metodiska krav som aktualiserats i den psykologiska utbildningen.

Bland de målsättningar som olika lärare sökt förverkliga i den akademiska elementära undervisningen i psykologi märkas bl. a. 1) intellektuell utveckling och en vidsynt bedömning av uppfostningsproblemen, 2) kunskap i psykologi med särskild hänsyn till faktiskt uppnådda forskningsresultat, huvudproblem och integrerandet av vetenskapligt uppnådda fakta, 3) personlig utveckling och ökad möjlighet att möta personliga och sociala anpassningsproblem på ett psykologiskt adekvat sätt, 4) ur vetenskaplig synpunkt önskvärda attityder och tankevanor, som t. ex. intresse för nya fakta, respekt för andra och social ansvarskänsla.

De psykologiska problemen kännetecknas av att de metodiskt måste angräpas från både biologiska och sociala utgångspunkter. Men detta utesluter inte, att psykologin har mycket gemensamt med humanistiska vetenskaper, konst, allmänmänsklig livserfarenhet, emotion, motivation, estetisk och etisk värdering och människans relationer till den sociala omgivningen. Psykologen har mycket att lära från de humanistiska vetenskaperna och konsten, framför allt när det gäller att bedöma människan som forskningsobjekt, vilket i och för sig icke bör bortskymma det faktum att denna vetenskap väsentligen är inriktad på en beskrivning och förutsägelse av beteendet i vidaste mening samt därjämte på praktisk människobehandling.

Psykologins fakta utgöres av vad vi direkt kunna observera genom egen erfarenhet i vårt eget eller andras beteende och vad som kan generaliseras från många sådana observationer samt vad som i sista hand kan härledas från sådana generalisationer. Det ligger i sakens natur, att psykologin har att göra med många fakta men relativt få principer. Den elementära psykologiundervisningen bör därför vara inriktad på att lära människor iakta andras beteende men också på en undersökning av de egna perceptionerna, tankeakterna, emotionerna och handlingarna samt betingelserna för den egna erfarenheten och det egna handlandet.

Vad den elementära psykologiundervisningen kan förverkliga ifråga om metodisk grundträning gäller framför allt 1) observation, 2) kvantitativt tänkande, 3) uppfattning av de psykologiska företeelsernas komplexa determination, mångfald och växlingsrikedom. Relationen mellan hypoteser och fakta samt framför allt mångfalden av de faktorer som kunna förvanska iakttagelsen av psykologiska företeelser bör framhävas redan vid den elementära psykologiundervisningen. Den studerande bör från början metodiskt förvärva insikt i de psykologiska företeelserna genom en förstahandskunskap om dessa. Endast på så sätt kunna psykologistudierna leda till uppfattning om de många faktorer, som förvanska observationen av psykologiska fakta, såsom felaktig utfrågning, rationalisering, affektillståndens omställande verkan på mänskliga omdömen och värderingar. I den elementära psykologiundervisningen ingår redan som ett av de förnämsta undervisningsmålen förvärvet av metoder som reducerar eller helt eliminerar effekten av sådana förvanskande metoder samt möjliggöra en korrekt observation av de psykologiska företeelserna.

Den kvantitativa och lagbundna variation, som kännetecknar många psy-

¹ D. Wolfe m. fl.: Improving undergraduate instruction in psychology. New York 1952.

kologiska företeelser, och dimensions- samt kontinuitetssynpunkten som så starkt dominerar över typsynpunkten ifråga om de flesta personlighetsdrag tillhöra de fakta av lagbunden natur, som den studerande bör stifta bekantskap med redan i den elementära psykologiundervisningen. Utan att ännu i detalj behärska kvantitativ behandlingsmetod får den studerande redan på detta stadium en viss uppfattning om den kvantitativt lagbundna karaktären hos många psykologiska företeelser men samtidigt också en insikt i hur ytterligt försiktigt man måste dra slutsatser och risken att göra detta på ett i kvantitativt hänseende bristfälligt material.

Samtidigt strävar den elementära undervisningen mot att från början också ge den studerande en uppfattning om i vilken utsträckning psykologiska fakta inbördes samverka, hur de äro förbundna genom en oöverskådlig mängd av komplexa relationer och hur försiktig man måste vara med att icke förenkla de psykologiska processerna genom förbiseende av deras naturliga inbördes sammanhang.

Mot bakgrunden av dessa synpunkter skisseras så den elementära psykologiundervisningen med hänsyn till samspelet mellan 1) inledande kurser av olika slag, 2) elementära specialkurser och 3) mera avancerad undervisning av olika slag.

Varje introduktionskurs i den elementära psykologiundervisningen bör innesluta en översikt av beteende och erfarenhet samt bör leda till en viss förtrogenhet med de vetenskapliga grundbegreppen inom psykologin utan att ännu metodiska detaljer, specialiserade områden eller alltför komplicerade fakta skymma blicken för det väsentliga. Den studerande bör genom introduktionskurserna bibringas en riktigare uppfattning om psykologin som vetenskap än han måhända tidigare suttit inne med och tonvikten bör läggas på bibringandet av psykologiskt tänkande av elementär beskaffenhet och en psykologiskt riktig bedömning av olika slags problem.

Efter denna introduktion bör så följa ett antal specialkurser avseende såväl biologiska som sociala aspekter av den psykologiska vetenskapen. Dessa specialkurser kunna gälla t. ex. uppfostningspsykologi, industripsykologi, religionspsykologi.

Nästa utbildningsmoment kommer att upptaga framför allt metodiskt mer utvecklade kunskapsmoment av olika slag med flera valmöjligheter. De kunna gälla t. ex. den psykologiska mätningläran, motivation, perception, tänkandets och språkets psykologi eller begåvningslära. Denna del av den elementära undervisningen har till uppgift att införa den studerande i något mer komplicerade områden och öka förtrogenheten med metodiska problemställningar av olika slag liksom att ytterligare vidga intressekretsen för de psykologiska studierna.

Introduktionskursen kan uppläggas på olika sätt t. ex. med speciellt betonde av utvecklingssynpunkten eller med framhävande av sambanden mellan olika funktionsområden.

I det förra fallet börjar man med en definition av det utvecklingspsykologiska området och dess metoder samt berör t. ex. dimensionsproblemet, utvecklingsstudierna som kunskapskälla även för allmän psykologi samt behandlar därefter ganska systematiskt och översiktligt utvecklingsprocessernas allmänna huvuddrag, inlärningslagarna, motivationsfaktorer, diskriminativ inläring, överföring och generalisering. Även den psykofysiologiska mognadsprocessen genomgås liksom sambandet mellan denna och inläring. Metoderna för fastställande av glömska och behållning ägnas uppmärksamhet liksom mognadsprocessens arvsbestämhet, struktur och funktion samt olika tidsfaser i mognadsprocessen. Introduktionskursen efter denna modell omfattar vidare genomgång av mognadsprocessens betydelse för utvecklingen av potentiellt beteende före födelsen och i det nyfödda stadiet samt hur den senare i samspel med miljöfaktorer framträder i utvecklandet av motiv, attityder och emotio-

nella drivkrafter men även företeelser som perception, uppmärksamhet, tänkande och föreställningsfunktioner, språk och begåvningsutrustning.

Avslutningsvis dragas konsekvenserna av utvecklingsstudierna för personlighetspsykologin i vidaste mening, varvid anpassningen till de biosociala miljösituationerna behandlas. I samband härmed genomgås även praktiska problem, t. ex. personlighetskriser och konflikttillstånd, skilsmässoproblem, neuralstrande faktorer, åldrandets psykologi samt metoder för terapeutiskt ingripande av olika slag. Den normala personligheten och psykologiska personlighetsteorier utgör den syntes som sammanfattningsvis avslutar introduktionskursen i dess helhet.

Introduktionskursen efter den andra genomgående synpunkten inledes med en framställning av den mänskliga beskaffenheten (human nature) som objekt för vetenskapligt studium. Till en början ges de historiska och sociala perspektiven på personlighetsutvecklingen. Vidare utredas allmänvetenskapliga begrepp, psykologins område definieras och relationerna till närgränsande vetenskaper. De nutida strömningarna inom psykologin behandlas översiktligt och psykologiska metodfrågor som observation, experiment, statistisk behandling av försöksresultat, klinisk-biografisk analys och kulturanalys. Väsentliga kursmoment äro vidare de kognitiva processerna och i samband med dessa utredes psykologins relation till epistemologi, logik och estetik. Perception och sinnesmodaliteter samt lagarna för den perceptiva organisationen behandlas i fortsättningen liksom minne, föreställningsförlopp och tänkandet från jämförande psykologiska synpunkter. Sålunda behandlas t. ex. tänkandet hos barn, primitiva och abnorma i samband med teorierna för de kognitiva processerna.

Beteendedynamiken behandlas från biologiska utgångspunkter med genomgång av grundbegrepp som instinkt, homeostasis, behov, begär, drifter och den funktionella autonomi över huvud.

Till detta kursavsnitt hör vidare motivationsprocessen, inverkan av framgång och misslyckande på inlärningsresultat samt anspråksnivån och dess förskjutningar såsom dessa kunna studeras experimentellt. Den psykologiska konfliktläran, emotioner, viljeprocessen och teorierna för motivationen t. ex. rationalistiska, hedonistiska, djuppsykologiska, fältteoretiska göras likaledes till föremål för översiktlig framställning.

De två avslutande kursavsnitten behandla bl. a. arbete och lek, övnings-effekt, trötthetsproblemet, effekterna av droger och alkohol, medövningsproblemet och effektivitetsundersökningar av psykoteknisk och arbetspsykologisk art. Sammanfattningen av introduktionskursen behandlar slutligen det psykologiska personlighetsbegreppet, den deskriptiva analysen av temperament, karaktär, typologiska problem och individuella differenser samt vissa socialpsykologiska problemställningar, t. ex. gruppdynamik, interpersonella relationer, individualitetens utveckling hos barn, interkulturella skillnader samt gruppens målsättningar, attityder och konflikter.

Förutsättningen för båda dessa typer av introduktionskurs är i stort sett likartad i den meningen att de studerande böra äga relativt goda insikter i de biologiska grundbegreppen. Vidare äro båda kursstyperna så upplagda att olika kursavsnitt och kunskapsmoment kunna omgrupperas allt efter behov. I det ena fallet då man betonar sambandet mellan funktionsområdena ligger tonvikten på normalpsykologi och vuxenpsykologi samt beteende och erfarenhet, som den studerande är direkt förtrogen med genom introspektion. Samtidigt behandlas i de speciella kursavsnitten material av olika slag från abnormpsykologin och socialpsykologin i avsikt att jämförande belysa företeelserna. I den kursstyp som bygger på utvecklingssynpunkter förekommer i större utsträckning jämförande material från t. ex. psykologiska djurstudier, experiment, varjämte inlärningsprocessen i mycket större utsträckning beaktas.

De speciella kurserna, som följa på elementärstudierna, avse att bibringa den studerande metodisk träning i betydligt större utsträckning än tidigare. Dessa kurser avse närmast att orientera i enlighet med olika intresseriktningar. Det kan t. ex. vara lämpligt, att studenter som ämna välja läraryrket specialiserar sig på uppfostringspsykologin medan tekniskt inriktade studerande istället välja industripsykologi och närgränsande fält.

Efter de speciella kurserna följer en serie s. k. intermediära kurser i 1) psykologisk mätning, 2) motivation, 3) perception, 4) tänkande och språk samt 5) begåvningslära. Dessa kursers uppgift är närmast att förbereda för de mera avancerade studierna genom en ytterligare utveckling av det kunskapsmaterial på olika områden som tidigare genomgått. Sålunda behandlas i de intermediära kurserna på nytt företeelser som perception och motivation men med betydligt mera djupgående framställning av t. ex. neuropsykologiska faktorer, emotionsläran, djurstudierna. I samband med genomgång av tänkande, språk och föreställningsförlopp införas nu helt nya metodiska kunskapsmoment som projektiva test (Rorschach, TAT). De moderna teorierna för kommunikation och information införas bl. a. i det fördjupade språkpsykologiska avsnittet och betydligt mer omfattande experimentellt material får belysa tänkandets psykologi, vilken även genomgås med psykopatologiskt material från t. ex. afasierna och schizofrenin. I avsnittet om begåvningslära genomgås nu betydligt grundligare dimensions- och typproblemen samt testtekniska grundbegrepp, faktoranalys och därigenom vunna resultat på olika områden t. ex. ifråga om intelligens och begåvning, motorik, mekanisk-teknisk fallenhet, sensoriska och perceptiva processer osv. Den studerande göres nu mer förtrogen med testtyper av olika slag, t. ex. intelligenstag, psykotekniska test av olika slag, och i samband härmed behandlas det metodiska proble-

met om testmetodernas prognosvärde och kriterier.

De avancerade studierna som enligt kommitténs förslag böra följa på intermediärstudiet kunna vara av två slag: översiktliga kurser (psykologins historia, personlighetspsykologi) och avancerade specialkurser (socialpsykologi, inlärningspsykologi, komparativ psykologi, fysiologisk psykologi, praktisk personlighetspsykologi etc.).

Översiktskursernas uppgift är närmast att ge de studerande helhetssyn och översikt, att utveckla kritiskt tänkande ifråga om psykologiska teorier och ytterligare fördjupa de metodiska aspekterna speciellt på personlighetsstudier. Kurserna äro vidare i ganska stor utsträckning avsedda att ge systematisk utblick bl. a. genom en samordning av den mera historiskt orienterade framställningen och den empiriska personlighetspsykologin.

De högre kurserna kunna i mera definitiv mening sägas införa de studerande i olika specialområden, t. ex. fysiologisk och komparativ psykologi eller industripsykologi. Samtidigt böra de studerande nu vara beredda till ett val för studier på psykologin närgränsande områden, t. ex. sociologi, antropologi, biologi. I många fall sker en samordning genom s. k. interdisciplinära kurser, varvid som termen antyder kunskapsmaterial från olika vetenskaper samordnas i gemensamma kursenheter.

Klinisk psykologi

En ganska god uppfattning om den amerikanska kliniska psykologins nuvarande läge, utbildningsproblem, orientering och samspel med psykologi och psykiatri i allmänhet ger *Paul E. Huston*, verksam som klinisk psykolog vid Iowa-universitetets psykiatriska klinik.¹

Huston inleder sin framställning med att betona det stigande intresset i USA för legitimeringsfrågan, då det gäller klinisk psykologi. Särskilt betydelsefullt finner han också relationen

mellan psykologi och psykiatri vara, då ett ständigt aktuellt behov finnes av psykologisk forskning även inom den egentliga psykiatrin. Vid uppgörandet av ett nationellt program för mentalhygien är det likaledes betydelsefullt att utveckla den kliniska psykologin och diskutera frågor, som beröra både den kliniske psykologens och psykiaterns utbildningsbehov och formerna för samarbete mellan dessa båda kategorier av yrkesutövare på människobehandlingens område.

Den kliniska psykologin är emellertid ganska svår att definiera och Huston framhåller, att man empiriskt sett har största nytta av att söka stimulera ett konstruktivt tänkande runt de problem, som äro gemensamma för psykologi och psykiatri. Härvid måste man ta hänsyn till psykiatrikernas inställning till den kliniska psykologin. I allmänhet önska psykiatrici hjälp från den kliniska psykologin, men många bland dem äro icke säkra på vilken typ av arbete de faktiskt vilja ha utfört av en klinisk psykolog och ej heller ha de särskilt klara begrepp om, hur en klinisk psykolog funktionellt skall inpassas inom ramen för en psykiatrisk kliniks verksamhet. Alla äro dock praktiskt taget säkra på att utökandet av medarbetarstaben vid en psykiatrisk klinik med väl tränade psykologer måste innebära ett avgjort framsteg för den mentala hälsovården.

Den oklarhet i läget, som sålunda framträtt, beror på många samverkande faktorer, som bidrogo till den kliniska psykologins utveckling i USA. Sociala behov av olika slag, som särskilt manifesterade sig under och efter andra världskriget, ha spelat en avgörande roll för den kliniska psykologins uppkomst och utveckling. De många sociala påfrestningsmomenten och stress-situationerna, kriget och krigshotet, sociala omvälvningar, familjebandens upplösning och den allmänna ångesten och oron i tiden gjorde att bland människorna under dessa förhållanden intresset för mentalhygien och klinisk psykologi samt de psykiat-

triska vårdformerna väsentligt ökade. Andra faktorer, som också bidrogo till den kliniska psykologins utveckling, var bristen på psykiatrici under senaste världskriget samt framträdandet av psykologer, som förvärvat större kompetens i mentalhygieniskt arbete. Ytterligare en faktor som bidrog var de amerikanska krigsveteranernas egna organisationer, som i stor utsträckning startade klinisk och personlighetspsykologisk rådgivning för avhjälpan av krigsneurosernas många följdverkningar. Även då det gällde omskolning, återanpassning till yrkeslivet och reedukation av i yrkeshänseende handikappade personer kommo dessa strävanden av övertvägande social natur att betyda mycket för den kliniska psykologins utveckling.

Huston ger ett allmänt omdöme beträffande den kliniska psykologins utveckling och framhåller att de flesta psykiatrici i USA säkerligen äro ense om att psykologin mötte dessa nya krav på praktisk tillämpning på ett tillfredsställande sätt och att utvecklingen gick i sund riktning. Den amerikanska psykologiska yrkessammanslutningen grep sig resolut an med att utveckla ett träningsprogram för den kliniska psykologin. Det var säkert lyckligt, att man så starkt förankrade den kliniska psykologutbildningen vid universitet och högskolor samt sålunda ställde det nya utbildningsbehovet under kontroll av de institutioner, som traditionellt bära ansvaret för den vetenskapliga utvecklingen. Själva universitetsmiljön med dess fria inlärningstradition, dess humanistiska och vetenskapliga orientering och dess naturliga förkärlek för fri och obunden forskning ger faktiskt den bästa jordmånen för en spirande utveckling av detta slag av största betydelse för modernt samhällsliv. Vid universiteten finner också utbildningsformen den nödvändiga kontakten med

¹ P. E. Huston: Some observations on the orientation of clinical psychology. The American Psychologist vol. 8, 1953, sid. 191—196.

andra vetenskapliga discipliner dels de medicinska, dels andra mera samhällsvetenskapligt orienterade.

Huston framhåller som ett annat betydelsefullt moment i den kliniska psykologins utveckling i USA, att man så starkt betonade urvalssynpunkten och strängt gallrade ut sådana personer, som kunde av olika skäl misstänkas äga mindre lämplighet för det nya mycket ömtåliga område, som den kliniska psykologin representerar. I detta sammanhang må framhållas, att den amerikanska yrkessammanslutningen för psykologer redan från början insåg betydelsen av att kontrollera utbildning och examination av de kliniska psykologerna. Innan dessa legitimeras, ha de sålunda efter genomgången utbildning och viss praktik att undergå en praktiskt orienterad examination inför en särskild nämnd av kliniska psykologer inom den amerikanska psykologiska yrkessammanslutningen.

Huston framhåller med skärpa, att den kliniska psykologin i sin utveckling icke velat fjärra sig från den vetenskapliga attityd och den betoning av grundforskningens betydelse, som äro förknippade med den akademiska psykologin i vedertagen mening. Denna tradition och de vetenskapliga värden den representerar får icke gå förlorad för den kliniska psykologins vidkommande. Isolerad från den psykologiska forskningens stabiliserande och fördjupande impulser löper den kliniska psykologin risken att sjunka ned till en mer eller mindre mekaniserad och tekniskt rutinbetonad procedur för mentalhygienisk behandling.

Huston går så in på några av de mest brännande problemen i den amerikanska kliniska psykologins nuvarande läge. En viss oklarhet har gjort sig gällande och icke minst den stora allmänheten visar en alltmer framträdande benägenhet att förblanda psykiatri med psykologi och omvänt. Gränsdragningen är mindre skarp än tidigare och legitimeringsfrågan samt avgränsandet av kom-

petensområdet för den kliniska psykologins verksamhet erbjuda många olösta problem. Det är tvivelsutan så, att samtidigt som väl upplagda utbildningsprogram för klinisk psykologi tagit form vid många amerikanska universitet under de medicinska och psykologiska yrkessammanslutningarnas gemensamma kontroll och ledning, ett mycket stort antal psykologiska kvacksalvare gripit sin chans att profitera på den stora allmänhetens lättrogenhet. Man brottas därför med problemet att införa lagbestämmelser mot kvacksalveri på det medicinska och psykologiska området, samtidigt som man icke kunna enas om hur legitimeringen av olika kategorier efter genomgången kvalificerad utbildning faktiskt skall äga rum.

Huston hänvisar till en särskild kommitté, som på senare tid tillsatts för att reglera förhållandet mellan psykologi och medicin i fråga om de yrkesmässiga aspekterna, men framhåller samtidigt, att det är mycket svårt att avgöra ur formuleringen av vissa principer från denna kommitté, huruvida det är frågan om en varning eller ett slags oberoendeförklaring. Den princip i kommitténs uttalande, som Huston i detta sammanhang citerar, lyder: »Psykologerna såsom yrkesgrupp kommer att motsätta sig alla försök till restriktiv lagstiftning som hotar att otillbörligt begränsa eller stäcka psykologernas möjligheter att verka som självständiga kvalificerade yrkesutövare.» Kommittén betonar i detta sammanhang betydelsen av att psykologer icke betrakta sig som kvalificerade att utöva yrkesverksamhet på olika områden, innan de äro fullt kvalificerade både i fråga om teoretisk utbildning och praktik på det speciella yrkesområdet. Man framhåller också betydelsen av att icke övervakandet av enskild träning får utbreda sig på bekostnad av officiellt erkänd utbildning och legitimation.

Egentligen är aldrig heller den psykiatriska yrkesutövaren fullständigt oberoende i praktiken, utan det är alltid

frågan om ett samarbete med olika specialister reglerat genom arbetsfördelning som naturligt växer fram ur de sociala förhållanden, som en institution utgör. Huston illustrerar detta med exempel från den praktiska verkligheten. Vad händer när en patient kommer till en psykiater och beklagar sig över ett psykiskt lidande, som vederbörande ber om hjälp att få helt upphävt eller lindrat? Vi ha först diagnosfrågan, och där har psykiatern på egen hand att uppställa en sjukdomshistoria eller anamnes, men han är ingalunda oberoende utan behöver i hög grad patientens medverkan och uppriktighet för att kunna fullgöra detta första steg. Psykiatern måste först vinna patientens förtroende, men för att få en riktig uppfattning om sjukdomens beskaffenhet måste han också kunna ställa de riktiga frågorna och i det fallet är han helt beroende av sin egen medicinska och psykiatriska kunnighet och träning. Om patienten är ett barn, så måste föräldrarna i hög grad hjälpa till med att ge nödvändiga upplysningar. Om patienten är obenägen att samarbeta med psykiatern eller befinner sig i ett akut psykotiskt tillstånd, måste andra sociala parter tillfrågas. Detsamma gäller också med hänsyn till den tidigare medicinska och individuella utvecklingshistorien. I det fallet måste psykiatern i hög grad lita till en mängd socialarbetare, som i stor utsträckning ha att svara för och taga ansvaret för att relevant historiskt material beträffande patientens utveckling verkligen insamlats.

Sedan har psykiatern att med anlitan det av det insamlade materialet åstadkomma en översikt av patientens tillstånd, och därvid litar han till sin tidigare klinisk-psykiatriska träning och erfarenhet. Detsamma gäller ju också den rent kroppsliga och neurologiska undersökningen.

Men det kan mycket väl hända, att diagnosen trots allt inte är klar och att fortsatta konsultationer och undersökningar måste göras, och då behöver

psykiatern vända sig till specialister av olika slag. En laboratorieundersökning av cerebrospinalvätska kan behöva göras. En bestämning av intelligensnivån eller en psykodiagnostisk undersökning med tillhjälp av projektiva test kan behöva ske, och då måste den kliniske psykologen anlitas. Röntgenspecialisten kan behöva anlitas i samband med t. ex. en skallskada. Om psykiatern misstänker olika typer av epileptiska symtomatiska rubbningar, kan han behöva anlita en specialist på EEG. Slutligen kan också det noggranna observerandet av patientens dagliga beteende på sjukhuset behöva beaktas, och vid denna bedömning av patientens uppförande och beteende i konkreta vardagliga livssituationer är man i hög grad beroende av vårdares och sköterskors observationer.

I sista hand har psykiatern att sammanföra alla dessa disparata informationer om patienten till en levande helhet, och då måste han lita till sin speciella träning och erfarenhet. Men många, särskilt modernt tränade psykiatriker föredra att sammankalla specialisterna till en konferens och att nå fram till en diagnos under en intensiv diskussion.

Efter diagnosen kommer behandlingen, och även vid uppläggandet av denna kommer alltid det inbördes beroendet mellan olika medlemmar av personalen till levande uttryck. En viss del av ansvaret för behandling, som gäller t. ex. modifikationen av familjemiljön eller inställningen till föräldrar, barn och andra familjemedlemmar delas av eller övertages helt av socialarbetaren. Den vårdande personalen har framför allt att taga ansvaret för den terapi, som ständigt äger rum i sjukhusmiljöns många konkreta vardagliga situationer. Sysselsättningsterapeuten tar över sin del av bördan när det gäller att anpassa patienten till yrkesarbete av olika slag. Rekreationsterapin kräver sin särskilda specialist med insikt i gruppdynamik och tekniken för socialiseran-

det av individuella reaktioner. Den kliniske psykologen slutligen har att taga ansvaret för vissa delar av psykoterapi. Psykiatern kan sålunda knappast betraktas som en fullständigt oberoende yrkesutövare.

Huston tar så upp till diskussion psykiatricis inställning till den kliniska psykologin och återger opinionen inom den amerikanska psykiatriska facksammanslutningen. Denna sammanslutning, som visserligen erkänt behovet och värdet av kliniskt utbildade psykologer och dessutom icke kunnat stå utvecklingen emot, har dock uttalat sina bestämda farhågor och reservationer för att psykologer på egen hand erhålla kompetens att bedriva psykoterapi. De viktigaste skäl man anför äro följande: 1) Organiska sjukdomstillstånd kunna vid sådan behandling förbises antingen redan i början eller under behandlingens gång. 2) Symtom på sinnesjukdom, psykopati eller andra under psykiatrin i egentlig mening hörande funktionsrubbnings och syndrom kunna förbises antingen i början eller under behandlingens gång. 3) Psykoterapi är icke en »oskyldig» procedur men kan leda till mycket farliga psykiska följdverkningar för patienten vid otillräckligt psykiatriskt och medicinskt kunnande hos den som bedriver psykoterapi, t. ex. svåra depressionstillstånd med självmordstendenser. 4) Den psykolog, som önskar bedriva psykoterapi, har tillfälle att göra detta i psykiatriska institutioner eller under psykiatrisk ledning.

Huston argumenterar efter olika linjer, då han närmare granskar hur samarbetsproblemet mellan psykologer och psykiatriker bör lösas. Som allmän bakgrund ger han en översikt över det psykiska hälsotillståndet i USA. Omkring 600 000 personer måste vårdas vid psykiatriska kliniker och sjukhus och vårdkostnaderna uppgå till ungefär 600 miljoner dollar. De psykiatriska sjukhusen äro ständigt överfyllda, och så snart deras kapacitet utökas, tas de nya vård-

möjligheterna omedelbart i anspråk, och överbeläggningen fortsätter samt hotar att bli kronisk. Hos den stora allmänheten råder fortfarande trots all upplysning de mest absurda och vidskepliga vanföreställningar om psykiska sjukdomstillstånd. Dessa betraktas fortfarande i motsats till »vanliga» sjukdomar som någonting »skamligt» eller fruktansvärt utanför de vanliga naturlagarnas giltighet. Man talar fortfarande om psykiska sjukdomar i viskande ton och den bristande förståelsen gör, att man ofta gör sig löjlig över psykiska sjukdomars yttringar hos enskilda individer.

En viss del av den allmänna opinionen tycks vara inställd på att vårdförhållandena, då det gäller psykiska och nervösa sjukdomar, omedelbart skola rätta till sig så snart de materiella förutsättningarna skapas. Man tror rentav, att bara man får sjukhusbyggnader, bättre ambulanser och operationsrum, så skall också den personal som behövs omedelbart stå till buds. Huston framhåller hur i grunden falsk en sådan uppfattning är och pekar vidare på, att 1951 4 dollar för forskningssyften voro disponibla för varje psykiskt sjuk patient, medan däremot 27 dollar per patient stod till buds för tuberkulos-, 27 för cancer- och 28 för polioforskning.

Mot bakgrunden av dessa fakta menar Huston, att psykologen utan större friktionsanledningar skulle kunna passas vid sidan av psykiatern i det jättelika mentala vårdproblem det gäller, i synnerhet som ingen part vid förverkligandet av detta program i praktiken kan betrakta sig som allenarådande eller själv tillräcklig. Han pekar också på många konkreta former av samarbete, som redan existera mellan olika grupper av psykiatrici och psykologer. Han rekommenderar samarbete framför allt på forskningsplanet. Forskning i samarbete leder genom sin organisation i och för sig till ökade resurser och ökad kompetens. I ett forskningsteam kan var och en bidra med något, som

den andre icke behärskar, och likaledes kan var och en dra nytta av den gemensamma samlade erfarenhet, som kollektivt representerar.

Huston menar, att detta samarbete bör genomgå ett forskningsprojekt från början till slut och sätta in redan vid planerandet. Vissa människor, som arbeta vetenskapligt, ha sin styrka i fantasi och uppslagsrikedom, andra i det organiserade genomförandet av forskningar eller i metodologisk grundlighet och kritik. Inom en forskningsgrupp är det möjligt att låta alla dessa personliga resurser komma till sin rätt i ett harmoniskt samspel och på olika stadier vid genomförandet av en samfällid forskningsuppgift.

En av de mest representativa företrädarna för klinisk psykologi i USA professor *William A. Hunt* vid North Western University gjorde sig 1951 till tolk för en med Hustons snarlik uppfattning.¹

Även Hunt hävdar behovet av samarbete mellan psykologi och psykiatri samt ger många konkreta exempel på hur ett sådant samarbete faktiskt bedrivs. Han menar att psykologens och särskilt den kliniske psykologens huvuduppgift måste vara att bidra till den personlighetspsykologiska, psykodiagnostiska och psykodynamiska forskningen inom psykiatrin. Psykiatrin är ur forskningssynpunkt outvecklad som experimentell vetenskap och befinner sig ännu i ett stadium av sin utveckling, som alltför mycket domineras av den kliniska observationen. Man litar — eller tvingas att lita — i alltför stor utsträckning till behandlingsresultaten utan att ännu ha det vetenskapliga underlaget för dessa klarlagda. Hunt opponerar mot ett uttalande i en rapport från The Group for the Advancement of Psychiatry, som går ut på att man ännu inte har pålitliga metoder för en vetenskaplig kontroll av det mänskliga beteendets lagar. Den kliniska psykologin är i metodologiskt hänseende mera

mogen som vetenskap än psykiatrin. Den är definitivt experimentellt orienterad. Som experimentell vetenskap har den mer att bjuda psykiatrin än de flesta psykiatrici egentligen inse. Det finns många numera tillgängliga pålitliga metoder och tekniska förfaringsätt för komparativt beteendestudium av direkt betydelse även för psykiatrin. Hunt refererar till en hel del undersökningar, som utförts i hans laboratorium över bl. a. psykodynamiska reaktionssätt och projektiva undersökningsmetoder. Den komparativa och experimentella beteendepsykologi, som utvecklats bl. a. av Wisconsingruppen, som lobotomerat apor och utfört detaljerade beteendestudier över olika hjärnområdets funktionella betydelse, synes öppna helt nya möjligheter även för psykiatrin. Den har organiserats och bedrivits helt och hållet av specialtränade psykologer, som på ett förtjänstfullt sätt också vetat att tillgodogöra sig de allra mest moderna statistiska metoderna för uppläggning av forskning med små försöksmaterial. Detta jämförande beteendestudium på primater har bl. a. undgått de många felkällor, som ligger i det kliniska undersökningsmaterialet, bl. a. omöjligheten att er hålla jämförbara kontroll- och experimentgrupper. I detta betydelsefulla hänseende synes den experimentella och komparativa psykologin kunna högst avsevärt hjälpa psykiatrin ur ett dödligt, då det gäller forskning avseende generella resultat.

Inom det amerikanska psykologförbundet (APA) finnes sedan 1948 en särskild kommitté för klinisk-psykologisk utbildning. Denna har bedrivit ett synnerligen livligt samarbete med de amerikanska universiteten. Ärligen göres en överblick av utbildningsförhållandena vid ett stort antal amerikanska universitet samtidigt som man ur olika syn-

¹ *W. A. Hunt: Clinical psychology - science or superstition. The American Psychologist vol. 6, 1951, sid. 683—687.*

punkter värderar den utbildning i detta fall för klinisk psykologi, som de olika universiteterna kan bjuda sina adepter.

På denna väg har styrelsen för APA upprättat en lista över de »godkända» utbildningsprogrammen för doktorsgraden i klinisk psykologi, vilken med jämna mellanrum offentliggöres till ledning för de studerande.

APA:s utbildningskommitté och de olika universiteterna, som bedriva utbildningsverksamhet, ha enats om vissa särskilt betydelsefulla faktorer, som systematiskt undersöks i samband med översynen av utbildningsförhållandena. Dessa sex faktorer äro: 1) kvoten mellan antalet studenter och antalet lärare, 2) studenturvalet och värderingen av studieprestationerna, 3) den undervisande personalens erfarenhet speciellt vid övervakningen av kliniskt orienterad forskning, 4) förhållandet mellan teoretiskt experimentella utbildningsmoment och kliniskt tillämpade utbildningsmoment, 5) materiella arbetsvillkor och kliniska utbildningsmöjligheter, 6) möjligheten att organisera praktik.

Översynen av dessa olika områden i fråga om 38 »godkända» och 25 andra institutioner med Ph. D.-graden som slutmål för utbildningen ha bl. a. givit vid handen: 1) Förhållandet mellan antalet studenter och antalet lärare är lägst i de program, som värderats med I, högst i de »ovärderade» utbildningsprogrammen. 2) Det visar sig att de godkända utbildningsprogrammen tydligen ge upphov till en stegring i frekvensen av studerande till Ph. D. med en relativt liten förändring i fråga om frekvensen av studerande med MA som slutmål. De icke värderade utbildningsprogrammen visa en motsatt tendens med starkare betoning av de elementära studierna. 3) De utbildningsprogram, som värderas med I, synas i allmänhet uppvisa en jämnare balans mellan kliniska och icke kliniska doktorander än vad fallet är med utbildningsprogram, som värderas med II. 4) I fråga om alla godkända utbildningsprogram synes det finnas en betydande

diskrepans mellan antal studenter, som tillåtas bedriva högre doktorsstudier, och antalet av dem som verkligen nå detta utbildningsmål. APA-kommittén är särskilt intresserad av att planera åtgärder för att avhjälpa denna diskrepans utan att därför sänka standarden.

Man har i USA praktiserat systemet med praktik, s. k. »internship», i klinisk psykologi, givetvis i analogi med medicinska förhållanden. En del yngre amerikanska psykologer, som tagit del av sådan utbildning, ha givit uttryck för sin uppfattning om denna praktiska utbildningsform i en uppsats.¹ Ursprungligen avsåg APA-kommittén med denna fältträning ett integrerande moment i den »graduate education», som äger rum i klinisk psykologi. Utbildningsformen diskuterades senare i den s. k. Boulderkonferensen och APA-kommittén bestämde närmare standarden för en sådan praktisk utbildning. Man har emellertid diskuterat på vilket stadium i utbildningen detta år av »internship» skulle läggas in och man har då närmast tänkt sig tredje eller fjärde året men även andra förslag ha framkommit.

De nämnda författarna gå också in på frågan om hur den kliniska utbildningen skall vara beskaffad och betonar att den kliniska psykologen är en yrkesutövare men samtidigt vetenskapligt utbildad speciellt i personlighetspsykologi. APA-kommittén för sin del betonar starkt behovet av så grundliga och väl kontrollerade kunskaper som möjligt i personlighetens utvecklingsdynamik och psykopatologi och därjämte insikt i etiologi och effektiva mentalhygieniska och andra preventiva åtgärder avseende de viktigaste psyko-nervösa rubningarna. Det är här inte frågan om en strävan att utbilda personer, som enbart skola göra tjänst i

¹ A. Foster, A. L. Benton & A. I. Rabin: The internship in clinical psychology: Three alternative plans. *The American Psychologist* vol. 7 1952, sid. 7—13.

psykologiska sammanhang. En ny kategori behövs, som kan tillämpa sin teoretiska kunskap och sina forskningsmetoder på de kliniska problemen i befolkningen och som på samma gång är van att berika sitt teoretiska kunnande som en direkt biprodukt av ständig erfarenhet att behandla konkreta mänskliga problem och svårigheter. Den praktiska kliniska erfarenheten är därför på alla stadier av utbildningen ett nödvändigt komplement till den kliniska psykologutbildningens mera teoretiska moment.

För närvarande har man gått in för att lämna en intensiv träning i psykoterapi utanför den egentliga studiegången för klinisk psykologi. I stället har man lagt in psykoterapeutisk utbildning efter doktorsgraden. De nämnda författarna uttrycka i viss mån missnöje med detta sakförhållande. De mena, att det vore en fördel för den kliniska psykologutbildningen i allmänhet med en viss träning i psykoterapi, då detta är det bästa sättet att på ett konkret sätt närma sig de personlighetspsykologiska problemställningarna. Terapiutbildning bör vara ett väsentligt inslag även i utbildningen av den kliniska forskningspsykologens, teoretikerns och psykodiagnostikerns utbildning. Den bör icke förbehållas enbart den som skall bli yrkesutövande terapeut.

Man kritiserar i viss mån de två första årens utbildning i klinisk psykologi och framhåller att den alltför speciella psykodiagnostiska utbildningen och behärskan det av vissa tekniska förfarings-sätt knappast bör införas så tidigt som nu sker. En grundlig kunskap i personlighetspsykologi och gruppdynamik bör helst gå före en sådan psykodiagnostiskt orienterad utbildning.

Man gör sig till tolk för den uppfattningen att efter en två-årig teoretisk utbildning den studerande skulle introduceras i klinisk psykodynamik och själv undergå intensiv terapeutisk behandling. Denna terapeutiska erfarenhet bör vara fullständigt odogmatisk och icke bunden vid någon speciell

terapiform. Syftet med en sådan konkret undervisning och kontakt med terapi skulle vara att ge läroböckernas intellektuellt formulerade kunskapsstoff en ny mening i termer av konkret mänskligt beteende. Småningom skulle efter denna personliga erfarenhet den studerande få utöva psykoterapi under sakkunnig ledning i begränsad omfattning och utvecklas till en kliniker med verklig uppfattning om nivåerna i mänskligt beteende och den oerhörda komplexiteten i reaktionsätten.

Man betonar starkt den personliga mogenheten som en nödvändig förutsättning för kliniskt och terapeutiskt arbete och inskjuter därför ett år av förpraktik vid universitetet. Vid Iowa-universitetet har man radikalt gått in för en sådan anordning och därjämte förlagt det egentliga internship-året till fjärde året av utbildningen i sin helhet. Detta leder till att det psykodiagnostiska arbetet icke startas förrän efter det den studerande erhållit en grundläggande utbildning i psykologisk mätningsteori, personlighetspsykologi och experimentell psykologi. Därjämte får man enligt denna erfarenhet genom att skjuta internship-året till fjärde årets utbildning betydligt bättre möjligheter att sprida ut de olika momenten, som förbereda internship-året, över en längre tidrymd.

Under alla förhållanden tycks man anse, att internship-året ger det bästa utbytet och är absolut nödvändigt som förberedelse för senare arbete som klinisk psykolog både när det gäller diagnos, terapi och forskning.

Det grundläggande arbetet för en förståelse av den kliniska psykologins framväxt utgöres av en rapport, för en konferens som 1949 ordnades genom National Institute of Mental Health, United States Public Health Service i samarbete med American Psychological Association i Boulder, Colorado.¹ Boul-

¹ V. C. Raimy (ed.): Training in clinical psychology. New York 1950.

derkonferensen lade grunden till det kliniska utbildningsprogrammet vid 60 olika institutioner, omfattande undervisning och träning av till en början 1 500 kliniska psykologaspiranter. Medlemmarna av Boulderkonferensen tillställde styrelsen för APA en resolution 1949. I denna uttalade man sig klart för den uppfattningen, att titeln klinisk psykolog borde förbehållas personer, som erhållit doktorsgrad baserad på högre studier i klinisk psykologi vid ett universitet med godkänt utbildningsprogram. Samtidigt uttalade sig Boulderkonferensen även för tanken att i viss utsträckning också rekommendera en slags psykologassistentutbildning i klinisk psykologi. Till denna skulle ifrågakomma personer, som icke direkt strävade efter att avlägga doktorsgrad. Man uppmanade APA att närmare undersöka behovet av egentliga kliniska psykologer med doktorsgrad och kliniska psykologassisterer med lägre akademisk utbildning.

Boulderkonferensen sysslade också ganska ingående med att definiera vad som skulle förstås med »klinisk psykolog». Man pekade därvid på den förblandning mellan klinisk psykolog och psykiater i egentlig mening, som den stora allmänheten i USA ofta gjort sig skyldig till, och framhöll nödvändigheten av att skapa klarhet på denna punkt. I kapitel 7 av konferensrapporten lämnas en framställning av de nödvändigaste gemensamma momenten i den kliniska psykologutbildningen före doktorsgraden. Härvid stödde man sig på en rapport från en kommitté beträffande klinisk psykologi. Denna rapport rekommenderade en växelverkan mellan bibringandet av psykodiagnostisk och terapeutisk teknik i organiskt samband med personlighetspsykologi och komparativt beteendestudium. Man enade sig om ett antal s. k. »basic areas», med vilka all klinisk psykologutbildning skulle befatta sig utan att närmare gå in på hur stor del av den totala utbildningstiden, som skulle ägnas åt respektive moment. Det är att märka, att

man vid sammansättningen av detta schema för klinisk psykologutbildning snarast avsåg att just utmärka de kunskapsområden, som kunde organiseras till kurser av olika slag utan att direkt föreskriva tolv olika kurser. Med denna reservation återges listan över grundområden. 1) Fysiologi, varvid man särskilt rekommenderar en utbildning snarlik vanligt kursarbete i fysiologi, endokrinologi, neuro-fysiologi och neuro-anatomi. 2) Personlighetsteori, omfattande både vad man kallar »cross-sectional» och genetisk teoribildning. 3) Utvecklingspsykologi. Närmast avses i detta sammanhang den psykologiska utvecklingen och de dynamiska förändringarna under livsspännet med beaktande av biologiska, sociologiska och kulturella utvecklingsdeterminanter. 4) Orientering i socialpsykologi, sociologi, nationalekonomi och antropologi. 5) Psykopatologi. Här avses icke de grövre psykiska abnormiteter, som påträffas i psykiska sjukdomar, utan snarast personlighetsstörningarnas psykologi. 6) Metoder för personlighetsundersökning. Detta kunskapsområde innesluter en hel del metoder, som den kliniska och även den icke-kliniska psykologen behöver behärska för utforskning av individer och grupper. Utom egentliga testmetoder omfattar detta kunskapsområde intervju- och observationsteknik samt liknande metoder. 7) Klinisk medicin och klinisk psykiatri. Det är här som en viss utbildning sätter in, avseende de psykiska sjukdomarnas beskaffenhet och därjämte en viss orientering i klinisk medicin, som är nödvändig för den icke medicinskt utbildade klinikern. 8) Psykoterapi och speciella behandlingsmetoder, t. ex. behandling av läsrubbningar. 9) Klinisk forskningsmetodik. Man anser att de vetenskapliga problem, som i mera specifik mening kännetecknar den kliniska situationen, alldeles avgjort fördra en speciell träning. 10) Yrkesproblemen. Detta moment avser att klargöra relationerna till närgränsande yrkeskategorier och även kollegerna i det

egna facket icke minst med hänsyn till yrkesetiska problem. 11) Samhällets resurser och organisation. Den kliniske psykologen måste veta en hel del om samhället och dess funktioner och han måste vara förtrogen med de olika samarbetsformerna på liknande sätt som i fråga om socialarbetare i psykiatriska sammanhang. 12) Praktikarbete. Man skiljer härvid mellan s. k. »clerkship experience» och »internship experience». Den förra typen av erfarenhet har avseende på sådana faktorer som yrkesetik, ansvarstagande, kliniska kontakter, skrivandet av individuella rapporter, medan däremot »internship experience» som namnet anger avser att bibringa intensiv och över längre tid utsträckt klinisk erfarenhet.

Beträffande yrkesrelationerna skall följande ytterligare anföras. Den kliniske psykologen har etiska förpliktelser mot klienter och patienter, mot den stora allmänheten, mot vetenskapen, mot arbetsgivare, mot den egna yrkessammanslutningen, mot närgränsande yrkesgrupper och mot studerande i ämnet. APA har ägnat ganska stor uppmärksamhet åt yrkesetiska normer för att skydda den psykologiska yrkesverksamheten mot missbruk. Man har gjort en systematisk insamling av beskrivningar över etiskt diskutabla fall för att kritiskt värdera den bedrivna yrkesverksamheten på den kliniska psykologins område. Överträdelser av de sedermera antagna etiska reglerna kan leda till varning till medlemmarna i APA, publicering av rapporter, uteslutning eller indragning av APA:s kompetensbevis.

Relationerna till andra yrkeskategorier gäller psykiatri och andra medicinska specialister, socialt arbete, i synnerhet psykiatriskt orienterat sådant, rådgivning och vägledning av olika slag, skolpsykologi och industripsykologi. Boulderkonferensen hade synnerligen ingående överläggningar med representanter för alla dessa områden vid alla sina sessioner, och man sökte utarbeta riktlinjer för en sund yrkespolitik. Man

har då speciellt fäst sig vid den erfarenhet, som är beroende av en viss gemensamhet i fråga om människomaterialet. Psykiatern har i regel flera års praktik i undersökningen av psykiskt sjuka, medan den kliniske psykologen har mycket ringare klinisk erfarenhet på det egentliga sjukdomsområdet, medan han däremot är van att behandla gränsfall. Man har därför i den kliniska psykologutbildningen inlagt en övertvakad praktik vid psykiatriska kliniker.

Särskilt på psykoterapiens område ha vissa missförstånd uppstått i samband med psykologernas inträngande på detta område under andra världskriget. Användningen av psykologer för detta syfte rekommenderades av psykiatrici på grund av bristen på psykiatrisk arbetskraft, men samtidigt ställde sig många psykiatrici avvisande mot psykologerna och menade, att de voro otillräckligt kliniskt tränade samt därjämte icke vana vid att taga ansvar för patienter och följa yrkesetiska normer. En rapport från The Group for the Advancement of Psychiatry ger uttryck för den psykiatriska opinionen på denna punkt i rent officiell mening och betonar uttryckligt behovet av skydd för klienten, så att icke psykiska sjukdomstillstånd blir felbehandlade. På grund härav tog Boulderkonferensen med 55 röster mot 7 ställning till förmån för följande uttalande: »Psykologerna erkänner behovet att klarlägga vad som utgör ett adekvat skydd för klienten i psykiatriskt hänseende vid psykoterapi utövad av psykologer och rekommenderar den kommitté inom APA, som sysslar med förhållandet till psykiatrin att utreda denna fråga i samråd med motsvarande kommitté angående klinisk psykologi inom psykiatrikerförbundet.»

Diskussionen angående ansvar i förhållande till patienten eller klienten fastslog att det rörde sig om tre typer av ansvarstagande: 1) Moraliskt ansvarstagande, som delas av alla, som yrkesmässigt ha kontakt med patienten. 2) Administrativt ansvarstagande, som i medicinska sammanhang anförts åt

medicinsk (helst psykiatriskt utbildad) personal, medan i uppfostringssammanhang detta ansvarstagande kräver pedagogisk expertis och i psykologiska sammanhang fackpsykologisk expertis. 3) Legalt ansvarstagande, varvid man har att räkna med att den medicinska experten genom tradition och lagföreskrifter är bäst skickad att fullgöra denna sociala funktion samtidigt som också psykologer i stigande utsträckning anförtrotts sådant ansvar.

Boulderkonferensen framhåller att det är mycket svårt att reglera förhållandet mellan kliniska psykologer och psykiatrici på ett fullständigt entydigt sätt, då olikheter finnas lokalt och också i fråga om utbildning och kompetens samt anställningsvillkor. Man underströk dock principiellt nödvändigheten av att hävda en full jämställdhet och att rekommendera samarbete mellan kliniska psykologer och psykiatrici. Vid samarbetets organisation rekommenderade man att en blandad kommitté med inslag av båda yrkeskategorierna skulle uttala sig om den funktion psykologen skulle överta i samarbetet.

I fråga om relationen till andra medicinska områden än psykiatri, t. ex. pediatrik, neurokirurgi, neurologi, invärtesmedicin och yrkesmedicin, uttalar man sig också för att den kliniske psykologen liksom alla medlemmar av ett arbetslag på området bör vara så väl utbildad som möjligt.

Man diskuterade också den kliniske psykologens roll i den medicinska undervisningen och framhöll nödvändigheten av en grundlig kunskap i psykiatri och även vissa andra medicinska specialkunskaper. Önskvärt är att en klinisk psykolog för dessa syften är väl förtrogen med de medicinska utbildningsmålen och att han besitter sjukhusvana. Avgjort betydelsefullt är att psykologen kan bidra med sin expertis genom att särskilt starkt framhäva psykologiska och sociologiska faktorer i deras inverkan på patientens reaktioner, genom att andraga utvecklingspsykologiska fakta även i rent so-

matiska sammanhang och genom att deltaga i redan existerande kurser t. ex. genom att undervisa om intellektuella retardationstillstånd i en pediatrik kurs. Den vanliga typen av allmänpsykologisk undervisning har icke mött någon större förståelse i medicinska kretsar. Vad man behöver vid de medicinska läroanstalterna är en psykolog med tillräcklig klinisk erfarenhet för att kunna anpassa en kurs i allmän psykologi till speciella medicinska behov.

Relationen till rådgivning och vägledning av olika slag kräver framför allt kunskaper i dynamisk personlighetspsykologi, olika tekniska förfaringsätt för mätning och individuella intervju-metoder och gruppintervjumetoder anpassade till rådgivningsarbete eller psykoterapi.

Vad beträffar relationerna till socialt arbete och uppfostran gäller det framför allt att arbeta fram psykologiska metoder, som avse intervju, »case studies» etc. samt att orientera socialvårdsfunktionärer och lärare i mentalhygieniska frågeställningar och därmed förknippade tekniska förfaringsätt. Psykologen kan också göra åtskilligt för att utöva konsulterande verksamhet i mentalhygieniskt arbete, hjälpa till med konstruerandet av eller urvalet av testtyper för t. ex. skolpsykologiska syften. Han kan vidare utöva konsulterande verksamhet i uppgörandet av ett »curriculum» och förmedla samarbete med samhällets myndigheter och institutioner, t. ex. läkare, psykiatrici, pediatrici, domare.

Boulderkonferensen går också in på frågorna om den personliga lämpligheten för klinisk psykologi och understryker starkt värdet av de rent personliga kvalifikationer, som ligger i en stabil och välanpassad personlighet. Man enar sig om följande speciella kvalifikationer, som särskilt önskvärda för klinisk-psykologiskt arbete.

1. Hög intelligens och gott omdöme.
2. Skapande begåvning, intellektuell rörlighet och psykisk energi.

3. Vetgirighet och förmåga att lära genom egna erfarenheter.
4. Intresse för människor som individer snarare än som forskningsobjekt — respekt för individen.
5. Insikt i egna personlighetsegenskaper, humor.
6. Känsla för mänskliga handlingsmotivs komplicerade natur.
7. Tolerans, frihet från arrogans i uppträdandet.
8. Förmåga att inta en terapeutisk inställning, förmåga att upprätthålla god personkontakt och vänskapliga relationer till andra.
9. Ihärdighet, metodiska arbetsvanor, förmåga att motstå psykiska påfrestningar.
10. Villighet att ta ansvar.
11. Takt och samarbetsvilja.
12. Redbarhet, självbehärskning och emotionell stabilitet.
13. Känsla för moraliska värden.
14. Hög bildningsnivå.
15. Djupt intresse för psykologi, särskilt dess kliniska aspekter.

Boulderkonferensen sätter för sin del utbildningsmålet i klinisk psykologi mycket högt och fastslår följande rekommendationer. 1) Doktorsgrad följande på en 4-årig kursbunden undervisning efter grundläggande universitetsexamen (B.A.). Fastän vissa yrkesgrupper kunna stanna på en lägre utbildningsnivå, är det dock av olika skäl synnerligen tvivelaktigt, om man kan underlåta att fordra doktorsgraden som ett tillräckligt underlag för praktiskt utövande av klinisk psykologi. 2) Ledamotskap i den speciella avdelning inom APA, som avser klinisk och abnormpsykologi. 3) Efter ett års yrkesarbete kommer statlig auktorisation. Därtill kommer ytterligare en auktorisation för specialistverksamhet genom »The American Board of Examiners in Professional Psychology». Denna senare auktorisation avser en ytterligare specialiserad klinisk-psykologisk verksamhet efter fem års erfarenhet, varav tre år skola ha tillbringats i av APA erkända

praktikinstitutioner. De diplom, som utlämnas efter det den kliniske psykologen fullgjort fordringarna, anses vara det högsta kompetensbeviset för speciellt klinisk-psykologisk verksamhet. Utbildningsprogrammet i fråga har sålunda inbyggt doktorsgraden som ett led i en synnerligen omfattande specialistutbildning på det klinisk-psykologiska området. Programmet för »graduate training» omfattar sex huvudsakliga områden, nämligen allmän psykologi, beteendets dynamik, angränsande fackämnen, diagnostiska metoder, terapi samt forskningsmetoder.

Vad man framför allt lägger tonvikten på i allmän psykologi är 1) allmän, fysiologisk och komparativ psykologi, 2) psykologins historia och aktuella forskningsriktningar, 3) utvecklingspsykologi med allmänna genetiska teorier avseende den egentliga barndomsperioden, ungdomsålderns psykologi och de individuella differensernas psykologi samt 4) socialpsykologi.

»Beteendets dynamik» innefattar 1) dynamisk psykologi med den grundläggande psykologiska personlighetsteorin och motivationen för normalt och abnormt beteende, 2) experimentell dynamisk psykologi med seminarieövningar och laboratoriearbeten, 3) psykopatologi med beaktande av de viktigaste symtomen och syndromen i olika psykiska funktionsrubbnings, varvid man alldeles särskilt är angelägen om mekanismerna och dynamiken i uppkomsten av symtomen. Denna kurs i psykopatologi är i hög grad organiserad kring en serie demonstrationer.

De diagnostiska partierna av undervisningen innesluter följande moment: 1) observationsteknik och rapportskrivning, 2) översikt av den kliniska psykologin, 3) metoderna för »case study», »case analysis» och intervju, 4) teori och praktik i fråga om psykodiagnostiska metoder, såsom testteori och testkonstruktion, itelligenstest, test på sensoriska och perceptiva funktioner, test på motoriska funktioner, kunskapstest, yrkespsykologiska test, kliniska test av-

seende t. ex. afasi och begreppsbyggnad, projektiva och andra personlighetspsykologiska test, klinisk analys och sammanfattande tolkning av undersökningsresultaten.

Terapimomenten i grundutbildningen omfatta terapeutisk teori och terapeutiska metoder, speciella behandlingsmetoder, metoder för väglednings- och rådgivningsarbete, seminarieövningar över fall i förening med övervakad praktik samt gruppterapi.

Forskningsmetoderna behandlas i bl. a. följande moment: 1) Experimentell psykologi med seminarieövningar och laborationskurser ägnade åt experimentell teknik framför allt tillämpad på allmän psykologi, t. ex. inlärningsprocessen, reaktionsmekanismerna, allmän aktivitet. 2) Avancerad statistik och kvantitativ metodik i psykologi och psykopatologi. 3) Forskning i dynamisk psykologi med seminarieövningar och laboratoriekurser omfattande bl. a. teorin för experimentplanering och en konkret tillämpning av experimentella och andra forskningsmetoder på problem inom det kliniska området. 4) Avhandlingsarbete eller seminarieuppsats med bl. a. presenterandet av ett problem, litteraturstudier i anslutning till detta och praktiskt genomförande av forskningsprojekt.

Den nära relationen till ett flertal områden som psykiatri, fysiologi och neurologi för att endast nämna några av de viktigaste gör, att den kliniska psykologen måste ha en bredare bakgrund än de flesta andra fackpsykologer. Man rekommenderar därför följande moment som betydelsefulla: 1) Fysiologi. 2) Klinisk medicin. 3) Social organisation och social patologi med föreläsningar och praktiskt fältarbete för att införa psykologen i sådana problem, som ha att göra med kriminalitet och andra sociala problem samt deras behandling. 4) Kulturanthropologi som bidrag till förståelsen av personligheten.

Tredje året, som är ett praktikår, tillåter en samordning av praktisk och teoretisk erfarenhet med tonvikt på den

förre, medan fjärde årets utbildningsprogram blir mera elastiskt och kan omfatta en hel del moment som t. ex. slutarbete på avhandling, seminarier med deltagande av företrädare för psykologi, antropologi, sociologi, socialt arbete, psykiatri etc. samt speciella seminarier avseende bl. a. yrkesproblem och därjämte även tilläggskurser i psykologi samt avancerat terapeutiskt arbete, om så befinnes lämpligt i individuella fall.

Vissa andra specialiteter

Watson ger i sin tidigare citerade översikt en exemplifiering av tre olika områden för att illustrera psykologins utveckling i USA mot allt mera yrkesbetonad verksamhet, nämligen 1) skolpsykologi, 2) industripsykologi, 3) rådgivande psykologi av olika slag. Det har stått en viss diskussion kring frågan om skolpsykologi skall utgöra ett specialområde i likhet med övriga och likaledes om detta områdes relation till andra framför allt rådgivande psykologi och klinisk psykologi. Småningom har man stannat för att betrakta skolpsykologin som ett speciellt område och söka definiera dess funktioner mot bakgrunden av skolväsendets behov.

En god kunskap om skolväsendets beskaffenhet är en nödvändig förutsättning för *skolpsykologen* även om han vad beträffar de korrekta verkningarna av sitt arbete väsentligen har till uppgift att påverka lärarna i deras arbete. Man har i USA icke tagit definitiv ställning till frågan om skolpsykologen nödvändigtvis behöver vara lärare. Man betonar dock att studerande som vilja ägna sig åt denna specialitet helst böra besitta tillräcklig lärarerfarenhet eller i annat fall skaffa sig sådan.

Man har också diskuterat den differentiering inom själva området som kan vara nödvändig med hänsyn till olika skolsystem osv. Större skolsystem kräva i motsvarande grad också specialiteter med synnerligen differentierad utbildning, t. ex. när det gäller avhjälp-

pande av individuella uppfostringsbesvär, behandling av läs-, skriv- och räkneshänsvarigheter, bedömningen av skolmissanpassade barn, talfelsbehandling.

Nyligen har APA tillsatt en specialkommitté för behandlingen av denna fråga. Denna kommitté har blivit nödvändig genom det hastigt växande behovet av skolpsykologer både i allmänna och privata skolsystem.

Kommittén arbetar med olika målsättningar, såsom att fastställa skolpsykologens uppgifter samt att utreda frågan om samarbete med andra specialister inom skolväsendet och lärarna. Bl. a. har man att utreda vilka särskilda uppgifter som tillkomma skolpsykologen i psykometriskt, psykoterapeutiskt, administrativt och övervakande, studierådgivande och allmänt uppfostrande arbete. Man söker också avgränsa skolpsykologens aktivitet i fråga om uppgifter som böra utföras individuellt eller i lagarbete med andra specialister, hur skolpsykologen på lämpligaste sätt skall kunna hjälpa läraren i dennes undervisnings- och uppfostringsarbete, och vilken särskild organisationsform inom skolan ett sådant samarbete bör leda till.

Kommittén utreder också de särskilda kompetenskrav, som böra ställas på en skolpsykolog i fråga om förmåga att applicera och tolka testresultat för att beskriva begåvningsnivån hos barn samt vilka olika metoder och tekniska förfaringssätt en skolpsykolog bör behärska för att kunna utöva personlighetspsykologisk rådgivning vid behandlingen av barn i skolåldern. Man lägger stor vikt vid skolpsykologens roll vid uppgörandet av emotionella och sociala återuppfostringsprogram både när det gäller grupper och individer och den praktiska inriktningen av detta arbete i samarbete med skolläkare och lärare för att förbättra skolmiljöns mentalhygieniska möjligheter och i övrigt verka för en förbättrad mental omvårdnad av skolans elever.

Skolpsykologen bör också kunna möta de svårigheter som höra samman med eventuella svårigheter i anpassningen

mellan elever och lärare samt också kunna etablera kontakt med föräldrarna i rådgivande syfte. En del av hans verksamhet måste bestå i en fortlöpande konferensverksamhet inom och utom skolan.

Han bör därjämte fullt självständigt kunna leda, övervaka och ge råd med hänsyn till praktiskt inriktad målforskning inom skolans ram.

Mot bakgrund av dessa överväganden angående skolpsykologens uppgifter av olika slag diskuterar kommittén ingående den utbildning som bör komma i fråga speciellt för skolpsykologer både vad avser de psykologiska elementära studierna och de mera specialiserade med en lämplig avvägning mellan klinisk psykologiska och uppfostringspsykologiska synpunkter på utbildningen.

Kommittén har också att taga ställning till urvalet av skolpsykologer och det framtida behovet av sådana samt de åtgärder som kunna bli nödvändiga för att på lämpligt sätt överföra andra psykologiska specialister t. ex. industripsykologer och kliniska psykologer i skolpsykologisk tjänst.

De praktiska utbildningsmöjligheterna för skolpsykologer i allmänna skolor, privatskolor, child guidance-kliniker och andra institutioner för vården av barn, t. ex. sjukhus, samt användningen av skolpsykologer diskuteras likaledes av kommittén.

Skolpsykologens särskilda ansvarstagande med hänsyn till barn, föräldrar, skolans myndigheter etc. analyseras av kommittén mot bakgrund av skolans ställning i samhället. Man har också tagit upp till behandling frågor som sammanhånga med ett eventuellt behov av skolpsykologer med olika grad av kompetens t. ex. när det gäller forskning och frågan om hur efter utbildningen kvalifikationerna för denna speciella yrkesverksamhet böra kontrolleras bland annat genom ett eventuellt specialdiplom utfärdat av APA och eventuellt kompletterat med ett särskilt utlåtande angående den praktiska lämp-

ligheten utfärdad av skolpsykologernas egen organisation.

Behovet av *industripsykologer* har gjort sig starkt gällande i USA alltsedan första världskrigets slut, men industripsykologens särskilda ställning har icke tillräckligt skarpt avgränsats i förhållande till personaladministrativt verk-samma funktionärer t. ex. personalkonsulenter, management-ingenjörer och yrkeskonsulenter. Man är allmänt ense om att industripsykologen behöver en bredare »utompsykologisk» erfarenhet än vad fallet är med t. ex. kliniska psykologer. Inom industrin finns i USA ett mycket stort antal specialister, som vet en hel del om industriella förhållanden men äro otillräckligt skolade i psykologi. En utredning av Canter har sålunda visat att endast en fjärdedel av industripsykologerna hade psykologi som huvudfack i sin utbildning.

Allt eftersom det psykologiska forskningsbehovet inom industrin har ökat i samband med personaladministrativt och organisatoriskt arbete, har dock en skarpare avgränsning skett av industripsykologens uppgifter och kvalifikationer. Man ställer sålunda kravet på en industripsykolog att denne skall kunna leda och övervaka forskningsarbete både av testkonstruktiv art och när det gäller utformning av intervjuer, arbetsanalys, arbetssträning, arbetsrelationer. Detta arbete förutsätter en vetenskapligt grundad psykologisk insikt i de olika metoderna och även den statistiska behandlingen av resultaten. I överensstämmelse härmed har man i den industripsykologiska utbildningen vid universiteten lagt in allt fler speciella utbildningsmoment, avseende bl. a. vetenskapligt studium av arbetseffektivitet, motivation och arbetsmoral, sammansättning av arbetsgrupper, arbetsledningsfrågor, samt starkt understrukt kravet på industriell erfarenhet i form av praktisk träning under tillräckligt lång tid.

Rådgivande («consulting») psykologi täcker egentligen flera praktiska del-

områden och sysslar med många slags problem som förutsätta mycket varierande slags utbildning. Man har sålunda framhållit att rådgivande psykologer böra vara lika väl förtrogna med rättsfrågor, allmänt administrativt arbete, speciella yrkesfrågor, ekonomiska problem, som med den erfarenhet som krävs för en rådgivande psykolog i samarbete med psykiatriker eller socialarbetare.

Rådgivande psykologer förekomma också i allmän tjänst av olika slag i departement, kommunala institutioner, universitet och college samt vid rehabiliteringsinstitutioner, psykiatriska kliniker, krigsveteransjukhus osv.

Den rådgivande psykologen har att befatta sig med anpassningsproblem i vidaste mening, och i överensstämmelse därmed har också utbildningen tillrättalagts. Vid sidan av en grundlig vetenskaplig utbildning har man starkt betonat nödvändigheten av praktisk träning. APA har sålunda tillsatt två kommittéer som var för sig utrett de teoretiska utbildningskraven, som liksom inom klinisk psykologi innefattar doktorsgrad, samt den rent praktiska utbildningen. Man framhäver betydelsen av ett effektivt såväl generellt som mera specialiserat utbildningsprogram på doktorsnivån. Den rådgivande psykologen bör sålunda ha tillfälle att på mycket bred bas tillägna sig alla de vetenskapliga grundbegrepp, praktiska bedömningsinstrument och tekniska förfaringsätt, som är gemensamma för alla psykologer vid praktiskt utövande verksamhet.

Härutöver bör han också i sin utbildning erhålla en orientering i 1. *personlighetspsykologi* som är av central betydelse för den rådgivande psykologen. Denna del av utbildningen bör ta hänsyn till personlighetspsykologiska teorier men även personlighetsbegreppet i mera konkret mening, som detta användes i praktiskt rådgivande verksamhet och speciellt psykoterapi. Beteendemönstrens utveckling bör speciellt

betonas liksom den påtagliga variabiliteten i dessa beteendemönsters utveckling. Ävenledes betonas analysen av psykologiska karakteristika vid den abnormala personlighetsutvecklingen hos mentalt defekta och socialt missanpassade. Speciell uppmärksamhet bör ägnas de sociala och kulturella personlighetsdeterminanterna.

2. *Socialpsykologi* speciellt med hänsyn till hur individer samverka inom sociala grupper. Den rådgivande psykologen bör vara förtrogen med alla de vetenskapliga problem som sammanhånga med socialgruppernas struktur och organisation, med kulturbetingelserna och heterogeniteten av de speciella beteendemönstren inom grupper levande under olika kulturbetingelser. I mera speciell mening bör han vara förtrogen med samhällets resurser att möta behov på olika samhällsområden t. ex. inom uppfostran, yrkesliv, hälsovård, socialvård, äktenskapsrådgivning samt överhuvud med de drivande socio-ekonomiska faktorerna i samhället.

3. *Psykologisk individbedömning* är ett av de specialområden på vilket den rådgivande psykologen genom sin utbildning bör kunna dokumentera god erfarenhet och insikt. Detta innebär förmåga att handskas med psykologiska test av både objektiv och projektiv natur och likaledes användningen av sådana metoder som grupp- och individualintervju, självbiografi, frågeformulär och bedömningsskalor av olika slag. Den rådgivande psykologens kompetens på det diagnostiska området bör vara tillräckligt utvecklad för att göra honom i stånd att dels verka på sitt eget specialområde, dels även kunna hänvisa sina klienter till andra specialister, t. ex. medicinska, då diagnostiska behov härför föreligga.

4. *Psykologisk rådgivning* i mera inskränkt mening bör likaledes ingå i utbildningen för en rådgivande psykolog och speciellt då en viss insikt i psykoterapi både teoretiskt och praktiskt. Den blivande rådgivande psykologen

bör sålunda göras förtrogen med individuell behandling och rådgivning i samband med terapeutiskt arbete av olika slag t. ex. gruppterapi, gruppdiskussion och gruppbehandling samt mentalhygien.

En viss specialutbildning i 5. *yrkesorientering* bör enligt kommitténs uppfattning medtagas i kompetensvillkoren för rådgivande psykolog, då hans ansvarstagande i mycket hög grad gäller sociala relationer och relationer mellan olika yrken. Speciellt bör utbildningen i detta hänseende läggas så att de yrkesetiska problemen teoretiskt och praktiskt behandlas. Detta innefattar även insikt i de speciella administrativa betingelser, under vilket det rådgivande arbetet sker samt en väl utvecklad förtrogenhet med samhällets institutioner, lagbestämmelser, förvaltningsapparat etc. när det gäller skolväsen, rättsförhållanden, yrkesliv och social organisation i allmänhet.

Den praktik, som rekommenderas, samspelar i detalj med den teoretiska utbildningen för rådgivande psykologi. Speciellt rekommenderas praktiskt inriktat laboratoriearbete under första och andra studieåren för att hjälpa den studerande till en god behärskning av de instrument vilka han senare skall arbeta med. Ett omfattande fältarbete kompletterar denna laboratorieundervisning under andra terminen av första studieåret och under hela andra studieåret. Fältarbetets beskaffenhet är sådan att den nödvändiggör en kombination av olika psykologiska bedömningsinstrument och andra tekniska förfaringsätt i konkreta rådgivande situationer med ansvarstagande för ett antal »klienter» givetvis under övervakad ledning av en redan utbildad specialist på området, vilken senare har ansvaret för utbildningen av detta slag.

Den praktiska utbildningen består i slutstadiet av en omfattande praktisk tjänstgöring som är systematiskt anpassad till olika rådgivande funktioner på flera samhällsområden.

Undervisningen i psykologi vid vissa amerikanska universitet

Columbia universitetet

Vid Columbia räknas psykologin till naturvetenskapliga fakulteten. Psykologin har till sitt förfogande cirka 35 rum för undervisning och särskilt specialutrymme för forskning. Undervisningen handhaves av en personal, som läsåret 1954—55 omfattade 11 professorer i psykologi, 4 associate professors, 4 assistant professors, 4 instructors, 4 lecturers samt 12 undervisningsassistenter. Därjämte tjänstgör en professor emeritus samt 3 professorer i närgränsande medicinska ämnen speciellt anatomi i undervisningen.

Institutionsföreståndare är professor Henry E. Garrett som framför allt gjort sig känd genom sin utmärkta lärobok i psykologisk statistik. Bland övriga mera kända medlemmar av lärarstaben märkes professor Clarence H. Graham, som framför allt ägnat sig åt fysiologisk psykologi, professor Fred S. Keller, som har hand om den djurpsykologiska undervisningen och forskningen, professor Otto Klineberg, som framför allt svarar för socialpsykologin, professor Carney Landis, vilken med rätta räknas som en av de främsta specialisterna inom fysiologisk psykologi och psyko-fysiologi. Slutligen märkes doktor Joseph Zubin, som är chefspsykolog vid New York State Psychiatric Hospital och närmast svarar för undervisningen i klinisk psykologi och gränsområdet till psykiatrin.

Studierna för master of art (M.A.) fordrar av den studerande att han skall ha genomgått vissa delar av studierna för högre examina med en sammanlagd poängsumma av 30.¹ Man förutsätter härvid att de väsentliga kursavsnitten ligga inom psykologin, men ett eller flera av de psykologiska kursmomenten kan ersättas med andra närgränsande ämnen

¹ För varje kurs ges visst poängtal avvägt efter kursens omfång. Beräkningssystemet varierar dock mellan olika universitet, varför någon generell beskrivning här ej kan ges.

efter samråd med studierådgivaren. Under alla förhållanden måste den studerande ha medtagit kurser avseende psykometriska metoder två veckotimmar under ett läsår och ledande till 3 poäng samt en s. k. intermediär kurs i experimentell psykologi omfattande två timmars föreläsningar och tre timmars laborationer per vecka under ett läsår och ledande till 3 poäng.

Dessa båda kurser, som för närvarande givas av professorerna Garrett och Mueller, avse bl. a. vad de psykometriska metoderna beträffar att utbilda i statistisk metod tillämpad på data från psykologiska test och experiment. Det praktiska arbetet blir koncentrerat kring måttsbestämningar avseende central tendens och variabilitet, reliabilitet i måttsbestämningar och korrelationsräkning.

Den av professor Mueller givna kursen förutsätter redan förvärvade kunskaper i experimentell psykologi på under-graduate-nivån samt avser att ge en fortsatt träning i den experimentella psykologins tekniska förfaringsätt, att lära den studerande använda den vanliga laboratorieapparaturen och bli förtrogen med den omfattande vetenskapliga litteraturen i ämnet. Studenterna få utföra protokollförda experiment och dessutom deltaga i utarbetandet av sammanfattande rapporter över gruppexperiment samt deltaga i diskussioner kring de sålunda funna resultaten. Föreläsningarna äro lagda så att de gå parallellt med laboriearbetet och avse att ge den allmänna bakgrunden samt därjämte redogöra för nyfunna resultat i de särskilt utvalda experimentella områden, som kursen avser. Antalet deltagare är begränsat till 20.

Studenter som avse högre studier i psykologi ha att lämna in en särskild ansökan till institutionsföreståndaren samt till universitetet. Dessa studerande måste ha genomgått den särskilda tillträdesexamen för högre universitetsstudier, den s. k. Graduate Record Examination som fordras av alla studerande innan de kunna inskriva sig för under-

visning ledande till Master of Arts eller Doctor of Philosophy. Om vederbörande student icke har psykologi som huvudämne i sina tidigare förberedande akademiska studier (under-graduate work) finns det möjligheter för honom att ta det s. k. Advanced Test of the Graduate Record Examination i annat huvudämne förutsatt att detta är ett av ämnena matematik, fysik, kemi eller biologi.

De avancerade psykologiska studierna innesluta två slags fordringar dels mera specifika sådana, som avse psykologi, och dels mera generella sådana, som avse den s. k. background training for graduate work. De specifika fordringarna omfatta bl. a. åtminstone en kurs i allmän psykologi genomgången med tillfredsställande betyg, en kurs i elementär statistik och en förberedande kurs i experimentell psykologi innefattande även laboratoriearbete. Om en student icke kan uppvisa arbete i experimentell psykologi kan han få tillträde som en s. k. unclassified graduate student under förutsättning att han i sitt studieprogram medtar en särskild kurs i psykologi dock utan kvalificerat betyg för avancerade studier. Utom fordringarna i psykologi — dvs. de mera specifika fordringarna, måste en student kunna uppvisa examensarbete av tillräcklig bredd och god kvalitet. Han måste sålunda besitta grundläggande träning i matematik och ha genomgått åtminstone ett års undervisning på college-nivån i två av ämnena fysik, kemi och biologi. Läskunskaper i tyska och franska rekommenderas livligt men utgöra icke oundgängliga fordringar för studierna.

Den slutliga examinationen är skriftlig och omfattar sex timmar samt tages efter det den studerande genomgått ett program av olika kurser som leder till totalt 30 poäng.

De studerande som aspirera på doktorsgrad måste uppfylla vissa grundläggande studiefordringar nämligen 1) 30 poängs graduate work, 2) genomgången 6 timmars examination, 3) läskunskaper

per i både tyska och franska, 4) ådagalagd förmåga att bedriva vetenskaplig forskning, 5) allmän lämplighet, varvid den sökande måste ha erhållit ett omdöme härom från lärarna, baserat på en värdering bl. a. av självständighet, studielämplighet och allmän lämplighet för psykologiskt arbete.

Ingen student tillåtes bedriva forskning för doktorsgraden i psykologi innan de problem som upptagits godkänts av lärarna eller en kommitté bland dessa och innan en av professorerna har tagit ansvaret för övertakandet av kandidatens forskningsarbete.

Själva avhandlingen måste vara av den kvalitet att den innebär ett definitivt vetenskapligt framsteg på det valda området. Enbart presenterandet av material utan teoretisk innebörd eller möjlighet till fortsatt forskning är i och för sig otillräckligt som specimen för doktorsgraden.

En aspirant på doktorsgraden har också att genomgå en muntlig examination inför en kommitté bland lärarna tillsatt av fakultetens dekanus. Kandidaten måste därvid visa prov på intelligent förståelse av syftet och innebörden med forskningsarbete samt bevisa sig äga god kunskap om ämnets historia och litteratur. I denna examination ingår också ett försvar av de använda laboriemetoderna och den statistiska tekniken samt även av den tolkning som företagits av de egna forskningsresultaten.

Själva undervisningen omfattar allmänna föreläsningkurser, laboratoriekurser, högre undervisningskurser och seminarier, samt specialkurser.

De allmänna föreläsningkurserna omfatta bl. a. en översikt av den nutida psykologin (Woodworth); beteendets dynamik (Woodworth); högre komparativ psykologi (Warden); inlärningsprocessen hos djur och människor (Warden); grundläggande funktionella begrepp i modern psykologi (Keller); socialpsykologi (Bonner); fysiologisk psykologi (Mueller).

Laboratoriekurserna omfatta psyko-

metriskas metoder (Garrett); psykologiska test (Garrett); experimentell psykologi (Mueller); experimentell komparativ psykologi (Warden med assistent). Denna kurs avser att genom föreläsningar och demonstrationer täcka mera betydelsefulla metoder. Laboratoriarbetet består av praktisk träning i användningen av standardapparatur i förbindelse med vissa experimentella undersökningar. Kursen får icke genomgå av andra studerande än sådana som tagit den förberedande undervisningen i djurpsykologi och tillträde beviljas av kursledaren. Antalet deltagare är begränsat till 8. Vidare ingår kvantitativa metoder i abnormpsykologi (Zubin med assistent). Denna kurs innefattar en kritisk värdering av intervjumetoder, personlighetsscheman samt projektiva och uttryckspsykologiska förfaringssätt ur experimentalpsykologisk och psykopatologisk synpunkt. Den är avsedd endast för kvalificerade studenter med avancerad träning i abnormpsykologi och experimentell psykologi. Laboratoriekurs i abnormpsykologi (Zubin och Landis). Denna kurs är en påbyggnadskurs till den föregående samt innefattar kvalificerat forskningsarbete under ledning i samband med undersökningar som pågå vid psykiatriska institutet.

De högre undervisningskurserna och seminarierna omfatta bl. a. mera avancerad experimentell psykologi I (Graham med assistent). Denna kurs är avsedd för studenter som ämna bedriva egentligt forskningsarbete i experimentell psykologi. Experiment av sinnespsykologisk beskaffenhet planeras, genomföres, protokolleras, diskuteras i samband med föreläsningar och studieanvisningar, varigenom de studerande få hjälp att intränga i svårare vetenskaplig speciallitteratur. Mera avancerad experimentell psykologi II (Graham med assistent), som utgör en fortsättningskurs till den föregående med ett nytt huvudområde nämligen beteendets modifieringar. Experimentplanering i psykologisk forskning (Garrett). Denna kurs avser att lära mera framskridna stude-

rande att planera och genomföra uppläggning för olika experiment under hänsynstagande till resultatens validitet och reliabilitet. Bland tekniska förfaringssätt som genomgås märkes bl. a. variansanalys. Tillträde beviljas uteslutande genom kursledaren. Vidare förekommer seminarium i abnormpsykologi (Landis). Temat för seminariet är alkoholism och alkoholsjukdomar ur psykiatrisk synpunkt samt kliniska konferenser. Dessutom genomgås under vårterminen epilepsins patologi, psykopatologi, orsaker, behandling och utveckling i samband med kliniska konferenser. Forskning i abnormpsykologi (Landis och Zubin). Kursen är avsedd för kvalificerade studenter, som syfta mot doktorsgrad och tillträde beviljas efter ansökan endast av kursledarna. Seminarium i experimentella problem (Graham). Seminarium i inlärningspsykologi och betingningen av reaktioner (Schönfeld). Seminarium i kultur- och personlighetspsykologi (Bonner). Denna kurs avser att ge en uppfattning om personlighetens psykologi i funktion och kulturbetingelserna samt kulturella normer och förändringars betydelse för personlighetsutvecklingen. Den förutsätter den tidigare angivna kursen i grundläggande funktionella begrepp i modern psykologi samt kursen i socialpsykologi. Seminarium i intergrupprelationer (Bonner). Kursen avser att ge en uppfattning om socialgruppernas ursprung, utveckling och förändring samt det kollektiva handlandet i fråga om samhällsproblem liksom även orsaken till och upplösandet av spänningar och konflikttillstånd mellan socialgrupper. Forskningsseminarium i socialpsykologi (Arensberg, Bonner, Herrold, Hyman, Lazarsfeld, Lorge, Sargent och Watson). Kursen innefattar en kritisk genomgång av forskning bedriven av deltagarna själva eller lärarstaben eller forskning nyligen publicerad i vetenskapliga tidskrifter. Den är öppen endast för ett begränsat antal studenter som avse doktorsgraden och ha sitt huvudintresse inriktat på socialpsykologi. Socialpsyko-

logins historia (Sargent); experimentell socialpsykologi (Sargent). Sistnämnda kurs avser forskningsmetoder i socialpsykologi med särskild hänsyn till experimentell teknik samt innefattar klassdemonstrationer och laboratoriearbete. Seminarium i fysiologisk psykologi (Mueller); seminarium i individuellt forskningsarbete (Garrett och hela lärarstaben). Alla studerande för doktorsgraden måste följa denna undervisning. Medlemmar av lärarstaben och gästande vetenskapsmän framlägga aktuella forskningsresultat till diskussion.

Specialkurserna innefatta bl. a. utvecklingen av funktionsbegrepp inom psykologi (Youtz). Kursen omfattar en kritisk analys av den psykologiska begreppsbildningen, en jämförelse av olika sätt att lösa experimentella och kliniska problem, en jämförelse av olika experimenttyper i psykologiska forskningsriktningar, en analys av förhållandet mellan forskningsmetoder och slutsatser och en genomgång av vetenskaplig litteratur i aktuella tidskrifter. Laboratoriekurs i klinisk psykologi (Outhit). Kursen är avsedd för dem som skola bedriva kvalificerat undersökningsarbete av klinisk art samt omfattar individuellt övervakande och diskussion av olika problem i grupp. Den förutsätter träning i statistik samt i fysiologisk och experimentell psykologi. Psykologi i samband med personalforskning (Lang). Kursen avser uppläggning av empiriska studier i praktisk personalpsykologi innefattande bl. a. urvalsmetoder och arbetsträning, arbetsanalys och arbetsvärdering, meritvärdering, attitydstudier och human relations. Den förutsätter genomgången elementär kurs i psykologi och träning i statistiska metoder t. o. m. korrelationsräkning. Yrkespsykologi (Long). I denna kurs genomgås användandet av psykologiska test och intervjumetoder i uppfostran och yrkesrådgivning, yrkesvalspsykologi och yrkesorientering. Kursen är baserad på case studies och ger den studerande övning i applicerandet av test och tolkandet av testresultat. Tillämpad exper-

rimentell psykologi (Notterman). En översikt gives av sensorisk och motorisk kapacitet samt effekten av olika miljöfaktorer i deras verkan på mänskliga prestationer. Tillämpandet av forskningsresultat inom synsinnets, hörselsinnets, de fysiska rörelsernas och trötthetens område av ingenjörer och representanter för praktisk målforskning diskuteras särskilt ur metodologisk synpunkt. Förutsättningar äro någon förtrogenhet med den experimentella psykologins metoder samt träning i statistik och samplingsteori. Nervsystemets struktur och funktion (Elwyn, Noback och Salzer). Nervsystemets anatomi, histologi, utveckling och uppbyggnad hos människan genomgås med tonvikten lagd på nervsystemets struktur, och särskild hänsyn toges till den integrativa verksamhet och funktionella kontroll som hjärnan och ryggmärgen utöva.

Pennsylvania universitetet

Den undervisande personalen omfattar ett 20-tal personer i olika akademisk ställning. Föreståndare är professor A. Brotemarkle. Bland mera bemärkta ledamöter av lärarstaben märkes professor Morris Viteles, som gjort sig särskilt bekant på industripsykologins område.

Vad beträffar de mera okvalificerade studierna på under-graduate-nivån har Pennsylvania-universitetet utarbetat särskilda föreskrifter för studenter, som ämna avlägga bachelor of arts (B.A.) med psykologi som huvudämne. Man räknar i allmänhet med att undervisningens målsättning på denna nivå ej skall vara yrkesbetonad med träning i allmän och tillämpad psykologi, baserad på kunskap om experimentella metoder i psykologi och närgränsande ämnen. Särskilt framhålles att studerande för elementära examina icke genom sina studier kunna göra anspråk på att betraktas som kvalificerade yrkespsykologer.

För att kunna ta psykologi som huvudämne på under-graduate-nivå måste den studerande under det andra året

ha genomgått en grundkurs i psykologi och därjämte en del kurser i närgränsande ämnen, varvid särskilt rekommenderas matematik, filosofi, fysik, sociologi och zoologi. Det är därjämte önskvärdt att studenter med psykologi som huvudämne redan under detta år taga en grundkurs i statistik. Kvalificerade betyg fordras i dessa kurser.

De studerande som klarat andra året och gå vidare med rätt att ta psykologi som huvudämne i B.A. ha sedan att välja studiekurser i avsikt att sammanbringa 32 betygspoäng i huvudämnet och närgränsande ämne med minst 20 poäng i huvudämnet psykologi. De studerande, som kvalificerat sig för fortsatta psykologiska studier avseende B.A. ha att gå igenom 5 kurser i psykologi nämligen 1) Advanced general psychology (Preston och övriga lärare). Kursen avser föreläsningar och laboratorieövningar i perception, minne och tänkande under särskilt hänsynstagande till modern psykologisk teori och forskning. 2) Advanced general psychology (Preston). Kursen omfattar föreläsningar och laboratorieövningar avseende handling och beteende med särskild hänsyn till modern psykologisk teori och forskning. 3) Introduktionskurs i klinisk psykologi (Bakes och Sylvester). 4) Psykologisk teknik för urval och klassifiering av personal (Viteles och lärarstaben). Kursen avser psykologisk teknik i arbetsanalys och psykometriska metoder för urval och klassifiering av personal på olika sociala områden särskilt inom industrien. 5) Test och andra psykologiska mätningmetoder (Hansch och Hedberg). Därunder genomgås utvecklingen, tillämpandet och tolkningen av individual- och grupptest för allmän intelligens, speciella funktioner, temperament och karaktär. I samband härmed ges laboratorieövningar i tillämpandet av sådana test.

Tilläggskurser rekommenderas i bl. a. experimentell psykologi, socialpsykologi, klinisk psykologi, talfelsbehandling, utvecklingspsykologi, yrkes- och indu-

stripsykologi, personaladministration och uppfostringspsykologi allt efter de studerandes huvudintressen och under ledning av diskussioner med rådgivaren. Den studerande har att genomgå en skriftlig examen under sista terminen av detta år.

Under förutsättning av godkännande i enlighet med de här redovisade kraven beviljas den studerande tillträde till en fortsättningskurs för högre studier. Denna kurs ges av prof. Murphy och dr Irwin. Kursen omfattar bl. a. diskussioner, protokollering av experiment, rapporter och extensiv litteraturläsning. Målsättningen är att bibringa den studerande en syntetisk uppfattning av det vetenskapliga arbetet inom huvudämnet och närgränsande ämnen grundad på en kritisk värdering av idéer och ledande synpunkter.

De egentliga studierna i psykologi efter B.A. äro uppdelade på sex olika linjer nämligen 1) allmän och experimentell psykologi, 2) klinisk psykologi, 3) talfelsbehandling, 4) yrkes- och industripsykologi, 5) praktiskt människo- behandlande psykologi samt 6) socialpsykologi.

Den allmänna och experimentella psykologin omfattar vetenskaplig utbildning på ett vidsträckt område av experimentell psykologi innefattande bl. a. psykofysik, perception, inläring, motivation och fysiologisk psykologi. Speciell uppmärksamhet ägnas forskningsmetoder samt systematiska och teoretiska översikter. Det psykologiska laboratoriets resurser utnyttjas för denna utbildning, och därjämte erbjudas de studerande möjlighet till forskningsutbildning i fysiologisk psykologi med särskild tonvikt lagd på nervernas funktioner.

Den kliniska psykologin avser specialiserad träning för psykologisk tjänstgöring och forskningsarbete vid psykologiska kliniker, mentalhygieniska kliniker, sjukhus och andra mentalhygieniska institutioner. Utbildningen innefattar kliniktjänstgöring. De studerande som välja denna linje få dessutom ge-

nomgå särskilda föreläsningar och kurser i invärtes medicin och fysiologi samt utföra praktikantarbete. Därjämte ges de studerande tillfälle till praktik vid neurologiska och psykiatriska kliniker, tillfälle till träning i psykodiagnostiskt arbete samt orientering i individual- och gruppterapi. Även de psykopatologiska och mentalhygieniska utbildningsmöjligheterna tages i anspråk.

Talfelsbehandlingen avser att utbilda de studerande för befattningar på detta område i skolväsendet samt vid kliniker och sjukhus. Utbildningen omfattar undervisning i alla typer av tal- och hörselproblem och klinisk erfarenhet av många olika slags talrubbningsar. Möjligheter till fältarbete finnes.

Yrkes- och industripsykologin avser att bibringa praktisk erfarenhet under ledning samt fältarbete och förberedelser för forskningsarbete på dessa båda områden under hänsynstagande till grundläggande principer och metoder. Man avser att i kursstudierna integrera psykologiskt vetande och teknik med närgränsande discipliner och därför rekommenderas kompletteringskurser i personaladministration, arbetsrelationer och andra liknande områden, vid vilka undervisning lämnas av andra institutioner än de psykologiska vid Pennsylvania-universitetet. Kontakt hålles med de kommunala myndigheterna och institutionerna, industriföretag, »Veterans Administration Hospitals», och likaledes utnyttjar man resurserna vid yrkes- och arbetskliniker för att möta studenternas utbildningsbehov i fråga om praktisk färdighet att tillämpa yrkestest, göra intervjuer, bedriva rådgivningsarbete samt opinions- och attitydundersökningar och forskning i egentlig mening.

Den linje som här benämnts praktiskt människobehandlande psykologi har även anknytning till den pedagogiska institutionen vid Pennsylvania-universitetet liksom ett antal andra institutioner.

Specialiseringen i socialpsykologi omfattar grundkurser i socialpsykologi,

gruppdynamikens teori, sociologi, kulturantropologi och samhällsvetenskapliga forskningsmetoder. Man är särskilt angelägen om att lägga tonvikten vid experimentellt arbete på sådana områden som social kommunikation och perception, socialiserandet av intergruppkonflikter och ledarskapets psykologi. Man erbjuder möjligheter till utbildning för forskning i fråga om s. k. interdisciplinära projekt, särskilt inom samhällsvetenskaper av olika slag.

Man har vid Pennsylvania-universitetet den erfarenheten att de studerande vid valet av linje som yrkespsykologer framför allt kommit att välja klinisk psykologi och rådgivande psykologi (counseling psychology), varför det kan vara lämpligt att något utförligare behandla dessa båda specialiteter med hänsyn till studiernas organisation, samordning med praktiskt arbete, tidsföljd etc. I båda specialiteterna äro studierna femåriga efter B.A., varvid man förutsätter ett år av »graduate-study», två år för specialkurser och preliminär examination, ett års »internship» baserad på en tjänstgöring av 39 timmar per vecka samt ett år för en avhandling och slutlig examination.

De studerande som välja klinisk psykologi och avse framtida sysselsättningar vid sjukhus, mentalhygieniska centra och andra sociala institutioner, som fordra lagarbete, få i sin utbildning en följdriktig inställning på sådant framtida arbetssätt och erhålla i princip gruppträning innefattande trilogin psykiater, klinisk psykolog och socialarbetare. Det praktiska året kommer efter tre års mera teoretiskt inriktad utbildning och specialkurser av olika slag bl. a. omfattande träning i testningsmetoder, intervju, rådgivning av olika slag, terapeutiska förfaringssätt, övervakad praktisk träning och förtrogenhet med forskningsmetoder, vilket allt betraktas som en nödvändig förutsättning för det fjärde årets »internship».

Under det förberedande året ha de studerande fått orientering i allmän experimentell psykologi med laborativt

arbete, genomgått kurser i testning och andra mätningmetoder samt en introduktionskurs i psykologisk-pedagogisk statistik.

Det här nedan återgivna allmänna studieprogrammet med dess fördelning

på olika utbildningsår kompletteras i viss utsträckning genom individuell studierådgivning under hänsynstagande till varje enskild studerandes förutsättningar och tidigare erfarenhet på »under-graduate»- och »graduate»-nivån.

Kursplaner för kliniska psykologer

Höstterminen

Vårterminen

Första året

Introduktionskurs i klinisk psykologi
Övning i användandet av kliniska test och måttbestämningar
Fortsättningskurs i abnormpsykologi
Fortsättningskurs i allmän psykologi
Psykologiska problem och psykologisk teknik
Fortsättningskurs i psykologisk teknik
Antropologi
Psykologi och kultur
Valfritt

Psykometriska testningsresultat och deras behandling
Psykologisk teknik för urval och klassificering av personal
Fortsättningskurs i abnormpsykologi
Fortsättningskurs i allmän psykologi
Psykologiska problem och psykologisk teknik
Fortsättningskurs i psykologisk teknik
Antropologi
Psykologi och kultur
Psykologins historia

Andra året

Projektiva test och mätningar
Personlighetspsykologi
Problem i tillämpad psykologi
Fältarbete i personlighetsanpassning
Barnpsykologi
Psykometrisk fortsättningskurs

Övningskurs i projektiv teknik
Personlighetspsykologi
Psykoterapi
Fältarbete i yrkes- och industripsykologi
Ungdomspsykologi
Fysiologi för kliniska psykologer
Invärtesmedicin för kliniska psykologer

Förberedande examen avlägges och språkkunskaper fordras två år före de högre vetenskapliga studierna.

Tredje året

Fältarbete på neurologisk klinik
Individuellt forskningsarbete
Motivation
Socialpsykologi
Introduktionskurs i talfelsbehandling
Stödundervisning och personlighetsterapi
Forskningsproblem i klinisk psykologi
Fysiologisk psykologi
Aktuella försök till teoribildning i vetenskaplig psykologi

Fältarbete på psykiatrisk klinik
Individuellt forskningsarbete
Sociala förändringar och problem i fråga om social missanpassning
Socialpsykologi
Introduktionskurs i talfelsbehandling
Stödundervisning och personlighetsterapi
Forskningsproblem i klinisk psykologi
Fysiologisk psykologi
Aktuella försök till teoribildning i vetenskaplig psykologi

Preliminär examination

Socialpsykologi och forskningsproblem i klinisk psykologi måste genomgåas med kvalificerade betyg under minst en termin.

Introduktionskursen i talfelsbehandling samt stödundervisning och personlighetsterapi måste genomgåas med kvalificerade betyg under minst en termin.

Fysiologisk psykologi och aktuella försök till teoribildning i vetenskaplig psykologi måste genomgåas med kvalificerade betyg båda terminerna.

Fjärde året

Praktikår i form av »intern-ship»
Forskning för doktorsgraden

Praktikår i form av »intern-ship»
Forskning för doktorsgraden

Framläggande av avhandling och slutexamination

Den rådgivande psykologin har som målsättning att förbereda studenter för sysselsättningar på sjukhus, vid mentalygieniska centra eller andra institutioner, som syssla med yrkesanpassning eller återanpassning av ur neurologisk, psykiatrisk eller fysisk synpunkt handikappade individer. Studieprogrammet omfattar väsentligen fortsatt utbildning i experimentell psykologi och en omfattande träning i den tillämpade psykologins principer och praktiska metoder innefattande psykologisk testning, intervjuarbete, rådgivning och andra kliniska förfaringssätt samt övervakat praktiskt arbete på olika sociala områden, där anpassningsproblem föreligga, i förening med praktisk erfarenhet genom »internship» eller »externship». Studieorienteringen är inriktad mot till-

lämpningen av specialiserade rådgivningstekniska förfaringssätt på uppfostrans och yrkesorienteringens område samt förbereda de studerande för lagarbete tillsammans med en psykiater, en klinisk psykolog och en socialarbetare under psykologiskt arbete med missanpassade individer. Material från närgränsande discipliner införes i studieprogrammet t. ex. från nationalekonomi, sociologi, arbetsrelationer, allt med tanke på att särskilt förbereda de studerande för framgångsrikt rådgivningsarbete.

I likhet med förhållandena inom klinisk psykologi förekommer en anpassning av de individuella studierna under hänsynstagande till den studerandes tidigare intresseinriktning och erfarenhet.

Kursplaner för rådgivande psykologer

Höstterminen

Introduktionskurs i klinisk psykologi
 Övning i användandet av kliniska test och måttbestämningar
 Fortsättningskurs i abnormpsykologi
 Fortsättningskurs i allmän psykologi
 Psykologiska problem och psykologisk teknik
 Fortsättningskurs i psykologisk teknik
 Valfritt

Projektiva test och mätningar
 Personlighetspsykologi
 Problem i tillämpad psykologi
 Fältarbete i yrkes- och industripsykologi
 Psykometrisk fortsättningskurs
 Valfritt

Förberedande examen avlägges och språkkunskaper fordras två år före de högre vetenskapliga studierna.

Fältarbete på neurologisk klinik
 Forskning i yrkesvalspsykologi
 Valfritt

Preliminär examination

Praktikår i form av »internship»
 Forskning för doktorsgraden

Framläggande av avhandling och slutexamination

Vårterminen

Första året

Psykometriska testningsresultat och deras behandling
 Psykologisk teknik för urval och klassificering av personal
 Fortsättningskurs i abnormpsykologi
 Fortsättningskurs i allmän psykologi
 Psykologiska problem och psykologisk teknik
 Fortsättningskurs i psykologisk teknik
 Psykologins historia
 Valfritt

Andra året

Övningskurs i projektiv teknik
 Personlighetspsykologi
 Yrkesvalspsykologi
 Fältarbete i yrkes- och industripsykologi
 Ungdomspsykologi
 Valfritt

Tredje året

Fältarbete på psykiatrisk klinik
 Forskning i yrkesvalspsykologi
 Valfritt

Fjärde året

Praktikår i form av »internship»
 Forskning för doktorsgraden

Följande moment rekommenderas särskilt:

Motivation	Socialpsykologi
Socialpsykologi	Fysiologisk psykologi
Fysiologisk psykologi	Psykoterapi
Aktuella försök till teoribildning i vetenskaplig psykologi	Aktuella försök till teoribildning i vetenskaplig psykologi
Introduktionskurs i talfelsbehandling	Introduktionskurs i talfelsbehandling
Arbetsrelationer	Arbetsrelationer
Arbetsanalys	Nervfysiologi
Samhället och individen	
Teknik	

Socialpsykologi måste genomgås med kvalificerade betyg minst en termin.

Introduktionskurs i talfelsbehandling måste genomgås med kvalificerade betyg under minst en termin.

Fysiologisk psykologi och samhället och individen måste genomgås med kvalificerade betyg under båda terminerna.

Stanford universitetet

Vid Stanford-universitetet handhaves undervisningen av bl. a. ett 20-tal professorer samt ett stort antal assistenter och amanuenser. Den psykologiska avdelningen innefattar ett 50-tal rum och därjämte en särskild djurpsykologisk avdelning med utomordentligt vidsträckta resurser. För pedagogiken finnes en särskild »school of education» som nära samverkar med den psykologiska avdelningen. Dess särskilda personal är av ungefär samma omfattning som den psykologiska med specialister för bl. a. uppfostringsociologi, uppfostringsfilosofi, pedagogisk psykologi, hälsofostran, rådgivningsarbete av olika slag, fysisk uppfostran, audio-visuella hjälpmedel, skolorganisation m. m. Särskilda studier för doktorsgraden i pedagogik (doctor of education) kan äga rum vid Stanford. Ett nära samband med forskning och undervisning i hygien upprätthålles liksom med fältarbetet på många andra områden.

Chef för den psykologiska avdelningen är professor Robert Richardson Sears och bland mera bemärkta medlemmar av lärarstaben märkes professor emeritus Lewis M. Terman, världsberömd intelligensforskare och särskilt bekant för sina epokgörande undersökningar av begåvade amerikanska ungdomar, samt professor Calvin P. Stone, som i stor utsträckning utbildat forskare på djurpsykologins område.

Kursfordringarna vid Stanford äro olika för B.A. och M.A. För den förra examen kräves sålunda 45 poängenheter i psykologi, varvid vissa kurser äro obligatoriska nämligen en kurs i allmän psykologi, som sträcker sig över fyra terminer, en kurs i statistiska metoder, som likaledes sträcker sig över fyra terminer, samt vidare en experimentell kurs, som kan väljas antingen från områden som de individuella differensernas psykologi, inläring och perception, observation av barns beteende eller experimentellt studium av djurs beteende. Tio av de obligatoriska betygsheterna för denna examen kunna, vad de icke laborativa kurspartierna angår, väljas från psykologin närgränsande fält som t. ex. kulturanthropologi, genetik, uppfostrans psykologiska grundvalar, sannolikhetsteori, logik, fysiologi, socialpsykologi, »public opinion» eller kriminologi. En studerande får fortsätta till högre psykologiska studier från denna examen endast under förutsättning att han lyckas erhålla kvalificerat betyg.

M.A.-examen baserar sig på förvärvet av 27 poängenheter i psykologi utöver vad som fordras för under-graduatestudier. Endast dessa 27 poängenheter äro bundna till bestämda specialiteter, medan de överskjutande poängenheterna upp till 45 kunna väljas mera fritt. Följande kursmoment äro obligatoriska nämligen fortsättningskurs i statistiska

metoder, historisk och modern psykologi, perception och tänkande samt inlärning och motivation. Dessutom måste studierna omfatta forskningsarbete, inriktat på en mindre avhandling, som är obligatorisk för examen och bedömes av en särskild kommitté. I övrigt förekommer ingen skriftlig examination. Intermediär examen finnes mellan M.A. och doktorsgraden. Denna senare kräver bl. a. att den studerande har uppfyllt alla kursfordringar och även deltagit i forskningsarbete för M.A. samt därjämte genomgått tilläggskurser, som väljas individuellt i samråd med den officiella studierådgivaren. Dessa tilläggskurser specificeras icke i timantal annat än för klinisk psykologi. Vidare erfordras en 9 timmars skriftlig examination i ett av följande huvudområden, klinisk psykologi, barn- och ungdomspsykologi, personlighets- och socialpsykologi, fysiologisk och jämförande psykologi, perception och inlärning, psykometriska metoder, fullbordandet av en s. k. »university minor» bl. a. genom studier ledande till 12 poängenheter utanför de psykologiska eller en 6 timmars examination i ett s. k. sekundärområde till psykologin, t. ex. fysiologi, psykiatri eller ärftlighetslära, ådagalagda läskunskaper i två främmande språk helst franska och tyska, muntlig examination i psykologin närgränsande ämnen, godkänd doktorsavhandling som bedömes av en betygskommitté med tre medlemmar.

Den kliniska psykologin har särskilt beaktats vid Stanford och studierna ledande till en doktorsgrad specialiserad för detta syfte äro baserade på tre eller fler terminer av »graduate work» i bl. a. statistik, barnpsykologi, abnormpsykologi, socialpsykologi och experimentell psykologi.

Den kliniska psykologutbildningen bygger på ett 4-årigt program över de grundläggande studierna för M.A. De första två åren avse att ge en allmän bakgrund och träning i tekniska förfaringssätt nödvändiga för kliniskt arbete. Tredje året ägnas väsentligen

»internship training», dvs. är ett praktikår på en klinik under övervakad ledning. Man eftersträvar ett nära samband med den teoretiska undervisningen och forskningen samt en individualisering av undervisningen. Den studerande har att praktisera vid åtminstone tre olika typer av kliniker för att få tillräckligt bred praktisk erfarenhet. Det fjärde året reserveras vanligen för avhandlingsstudierna, ehuru samtidigt praktiken kan fortsättas men i reducerad skala under detta år.

Fördelningen av kurser på de olika åren framgår av följande tablå.

Första året

Fortsättningskurs i statistiska metoder
Historisk och modern psykologi
Fysiologisk och jämförande psykologi
Perception och tänkande
Inlärning och motivation
Personlighetspsykologi
»Psychological evaluation I»
»Psychological evaluation II»
»Psychological evaluation III»
Forskning
Valfria kurser

Andra året

Fysiologi för psykologer
Centrala nervsystemets fysiologi
Psykodiagnostiska metoder
Psykoterapi
Intervjumetodik
Praktik
Seminarieövningar i klinisk psykologi
Valfria kurser

Tredje och fjärde året

»Internship» i psykologi
Forskningsarbete för doktorsgraden
Valfria kurser

C h i c a g o u n i v e r s i t e t e t

Vid Chicagouniversitetet räknas psykologin såväl till de sociala som de biologiska vetenskaperna. Undervisningen för doktorsgraden avser främst forskning och psykologisk verksamhet av praktiskt slag.

Medarbetarstaben omfattar ett 40-tal professorer, undervisningsassistenter och kursgivare i angränsande ämnen. Bland mera bemärkta medlemmar av lärarkåren märkes bl. a. James G. Miller,

som är föreståndare för institutionen samt professor Klöver i experimentell psykologi med djurforskning som specialitet, professor Halstead specialist i klinisk psykologi samt Samuel Beck, vilken gjort en bemärkt insats i fråga om Rorschach-testet.

För tillträde till de psykologiska studierna på högre nivå fordras:

1. Åtminstone fem kurser i elementär psykologi omfattande experimentell psykologi, personlighetspsykologi och två valfria områden.
2. En inledningskurs i statistik, gemensam med den för samhällsvetenskapliga ämnen.
3. Två kurser i matematik motsvarande colloge-nivån. I synnerhet fordras detta av studerande, som skola inrikta sig på biologiskt orienterad psykologi.
4. Åtminstone en kurs i biologi eller fysik med grundläggande laboratorieerfarenhet.

En studerande som fortsätter med studier för doktorsgraden får i regel räkna med att genomgå 27 olika specialkurser motsvarande tre registrerade läsår.

Det första studieåret innesluter egentlig kursundervisning med speciellt viktiga praktiska tillämpningsområden. Detta studieår avser emellertid icke att ge den studerande erforderlig träning på något speciellt psykologiskt område. Tillsammans med fakultetsrådgivaren utväljer den studerande under detta första år 9 olika kurser i psykologi, innefattande två kurser i psykologisk-pedagogisk statistik på ett akademiskt mellanstadium. Därjämte ingår i detta studieår 7 andra kurser i psykologi, valda så att de motsvarar specialintressena för den kommande doktorsgraden. Under detta första år påbörjar den studerande ett forskningsprojekt under en akademisk lärares ledning i syfte att lära de för forskningen nödvändiga metoderna. Ett prov avslutar de nio

första kurserna och den studerande har tillfälle att avlägga examen två gånger under läsåret.

Efter detta prov börjar den mera intensiva specialträningen som likaledes avslutas med en särskild examen, vilken tillsammans med den förra bildar preliminärexamina för Ph.D. Den övriga delen av den återstående studietiden efter specialkurserna ägnas mera avancerade seminarier, forskningskurser, kurser i samband med »internship» eller förberedelser för doktorsavhandlingen.

Psykologin betraktas som en beteendevetenskap och ett brett komparativt område med flera olika studiefält. Den nu härskande utvecklingstendensen kännetecknas av en strävan mot integration av studierna inom själva disciplinen som sådan samt en strävan till anknytning med närgränsande vetenskap.

I enlighet härmed skiljer man mellan 1) allmän psykologi; 2) biopsykologi; 3) personlighetspsykologi och psykopatologi. Stor vikt lägges vid forskning inom personlighetspsykologin liksom man också försöker vetenskapligt studera de psykoterapeutiska metodernas processer och resultat i syfte att söka förbättra tekniken på området bland annat genom bättre beteendeanalysmetoder, personlighetsmätande metoder och studier av förhållandet mellan personlighet och inlärningsprocess. Denna speciella gren omfattar både vuxen- och barnpsykologi samt innesluter språkpatologi och utvecklingspsykologi. 4) Socialpsykologi. Inom denna gren av psykologin etableras nära samarbete med andra socialvetenskaper och problem sammanhängande med kulturella och rasbestämda skillnader studeras men även relationerna mellan individual- och grupp-processer.

De inledande elementära kurserna omfatta bland annat de huvudsakliga strömningarna i nutida psykologi, en relativt omfattande inledning till det vetenskapliga beteendestudiet med tonvikten lagd på experimentell, fysiolo-

gisk och komparativ psykologi, de sensoriska processerna, motivation och instinktivet beteende med särskild hänsyn till fysiologiska mekanismer, beteendemodifikationer genom inläring, elementär social personlighetspsykologi, de psykiska rubbningarnas psykologi, inledning till barnpsykologin och de huvudsakliga principerna för psykologisk rådgivning.

De mera framskridna psykologiska studierna innehålla kursmoment som samplingmetoder, gemensamma med sociologi, statistik och nationalekonomi, psykologisk faktoranalys, principerna för psykologisk skalkonstruktion, experimentplanering, komparativ etnologi, inlärningsmekanismer, sensoriska mekanismer, emotion, motivation och inläring, de högre hjärnfunktionerna, den biologiskt orienterade psykologins principer och fakta.

Utvecklingspsykologin omfattar såväl den tidiga barndomen som de senare kommande perioderna. Metoderna och tekniken för studiet av späda barn bibringas de studerande inom denna specialitet liksom en praktiskt tillämpad kurs i behandlingen av affektrubbningar hos barn, kliniska studier av barn och särskilt sådana som avvika från genomsnittet, attityderna hos späda barn till det egna jaget och familjen samt slutligen även åldrandets psykologi.

Personlighetspsykologin behandlar bland annat psykopatologi, personalistisk psykologi, jagets psykologi, regulationsmekanismer, psykologiska teorier i klinisk praktisk verksamhet samt dynamiska personlighetsteorier.

På det mera framskridna stadiet få de studerande kännedom om de personlighetsdiagnostiska metoderna, projektiva test och deras tolkning samt den psykopatologiska bakgrunden härtill.

Ett särskilt intresse tilldrar sig den vid Chicagouniversitetet nyligen inrättade specialitet som kallas biopsykologi. Studieprogrammet inom denna specialitet avser att sätta den studerande i stånd att forska på gränsområdet mellan bio-

logi och psykologi. För denna specialitet fordras grundliga förkunskaper i fysiologi och zoologi.

Californiauniversitetet (Berkeley)

Vid Californiauniversitetet är professor Clarence W. Brown institutionsföreståndare och bland mera bemärkta medlemmar av lärarkåren återfinnas professor Edward C. Tolman, framstående inläringsteoretiker och djurpsykolog, professor Egon Brunswik som speciellt sysslat med perceptionspsykologi samt professor Edwin E. Ghiselli, som har industripsykologi till specialitet. Vid Californiauniversitetet finnes inom den psykologiska institutionen ett särskilt »Institute of Child Welfare» under ledning av professor Harold E. Jones samt en särskild socialpsykologisk forskningsavdelning under ledning av professor David Krech.

För tillträde till de psykologiska studierna måste följande villkor vara uppfyllda: 1) Den studerande måste rikta en ansökan till »the Graduate Division» vid Californiauniversitetet med angivande av föregående studier och betyg i dessa. 2) Genom förmedling av Psychological Corporation i New York måste den studerande undergå en särskild testning (Miller Analogies Tests) och resultatet av denna insändes via institutionen i fråga till universitetet. 3) Den studerande måste kunna bilägga sin ansökan rekommendationsbrev från tre psykologer, som var för sig få karakterisera vederbörande efter ett standardiserat enkelt frågeformulär angivande bland annat i vilken del av ett skattningsschema de vilja inplacera aspiranten, t. ex. bland de fem procent bästa, tio procent näst bästa, översta tjugofem procenten, översta femtio procenten eller översta sjuttiofem procenten av ett jämförelsematerial från deras personliga erfarenhet. De få också svara på frågor rörande aspirantens vetenskapliga begåvning, originalitet, teoretiska intressen och hans förmåga att

upprätthålla vänskapliga relationer till sin sociala omgivning.

De mera elementära studierna samordnas med de högre för t. ex. doktorsgraden genom en kronologisk inordning i fyra olika s. k. faser. Efter urval och tillträde kommer sålunda ett första år av handledda studier och forskningar. Därefter följer olika slags examinationer som förberedelse för doktorsgraden och slutligen forskning i avsikt att skriva en doktorsavhandling. Inga studenter få fortsätta till nästa fas om de icke klara fordringarna i den föregående. Den s. k. kvalificeringsexaminationen som avslutar fas 3 inleder doktorsgradstudierna och sträcker sig över ett specialområde som den studerande valt i samråd med en medlem av lärarkåren.

Den studerande som avser att taga psykologi som huvudämne i sina »graduate»-studier måste kunna uppvisa kunskaper i elementärt laboratoriearbete i fysiologi eller zoologi samt en eller flera kurser i allmän psykologi och elementär statistik.

Undervisningen i klinisk psykologi innesluter följande moment: 1) Goda insikter i den allmänna psykologins historia, fakta och grundläggande teorier. 2) Ådagalagd förmåga att använda elementära forskningsmetoder. 3) Speciell insikt i teorier och fakta i personlighetspsykologi, psykopatologi och beteenderubbningsar. 4) Ådagalagd förmåga att praktiskt handskas med kliniskpsykologiska metoder. 5) Klinisk erfarenhet av normala och psykiskt sjuka vuxna samt även barn och ungdomar jämte en viss förmåga att taga kliniskt ansvar. 6) Tillräckligt god självinsikt och självkänedom för att kunna realistiskt bedöma sina möjligheter som klinisk psykolog.

De olika faserna innesluta olika moment fördelade på två terminer enligt följande:

Fas I

Termin I.

Forskningsmetoder och forskningsteknik
Inledande klinisk psykologi (med självbiografisk beskrivning)

Psykodiagnostiska metoder (fältarbete under 8 tim. pr vecka)

Termin II.

Forskningsmetoder i aktuell tillämpning
Introduktion till de kliniska metoderna
Intervjuteknik (fältarbete under 8 tim. pr vecka)
 Dessutom studeras personlighetspsykologi och vissa aspekter av abnormpsykologin som utfyllnad.

Det första studieårets fordringar ifråga om kliniska kurser variera med föregående träning och klinisk erfarenhet.

Fas II

Termin I

Högre psykodiagnostiska metoder
»Case Study»

Termin II

Högre psykodiagnostiska metoder
»Case Study»

Därjämte tillkommer fältarbete under 16 veckotimmar på Veterans Administration hospitals, kliniker, ungdomsvårdsanstalter, mentalhygieniska anstalter, yrkesrådgivningscentra etc.

Fas III

Termin I

»Advanced Case History» (introduktion till terapi)
Terapeutiska teorier

Termin II

»Advanced Case History»

Fältarbete tillkommer under 24 tim. pr vecka väsentligen på mentalhygieniska kliniker och sjukhus som kunna kontrollera den begynnande terapeutiska erfarenheten.

Fas IV

Under denna fas äger forskningarna för doktorsgrad rum. Forskningsuppgiften organiseras, forskningsdata insamlas och avhandlingen fullbordas. Fältarbetet fortsätter med bl. a. övervakande av yngre studerande under deras psykoterapeutiska utbildning.

North Carolina-universitetet (Chapel Hill)

Professor Dorothy C. Adkins är chef för detta universitetets psykologiska institut och bland de mera bemärkta medlemmarna av lärarkåren märkas professor John F. Dashiell samt i synnerhet professor L. L. Thurstone. Den senare

som är internationellt ryktbar för sina insatser speciellt på den psykologiska mätninglärans och faktoranalysens områden är forskningsprofessor och ledare av den särskilda enhet som kallas Psychometric Laboratory, nyligen inrättad vid Chapel Hill. Medarbetarstab och resurserna i övrigt äro vid detta universitet tillräckliga för att erbjuda forsknings- och utbildningsmöjligheter i experimentell psykologi, klinisk psykologi, faktoranalys och psykologisk statistik, socialpsykologi samt psykologiska personurvalsmetoder.

Studieprogrammet i klinisk psykologi har organiserats i enlighet med den uppläggning som rekommenderas av den särskilda utbildningskommitté i klinisk psykologi som tillsatts av American Psychological Association. Man förutsätter att den studerande fortsätter sina stu-

dier till doktorsgrad och fullbordar åtminstone ett år av övervakad praktisk verksamhet. Målsättningen för det kliniska studieprogrammet är främst att utbilda de studerande så att de kunna göra en forskningsinsats och därför betonas kravet på doktorsavhandling.

De fyraåriga studierna uppläggas på sätt som framgår av nedanstående uppställning, varvid man under de två första åren vill hjälpa den studerande att uppnå fyra huvudsakliga studiemål: 1) bekantskap med och kompetens att handha forskningsmetoder lämpade för klinisk psykologi, 2) nöjaktig förmåga att praktiskt verka som klinisk psykolog, 3) insikter i och förståelse av problemställningarna inom allmän psykologi, 4) förberedelse för nödvändiga examina.

Höstterminen

Psykologins historia, ev. inlärningsprocessen hos människan
Elementär statistik
Experimentella metoder
Psykometriska bestämningsmetoder (Binet, Wechsler etc.)

Planering av psykologiska experiment
Personlighetsteori
Högre psykologiska urvalsmetoder
Forskning

Praktiskt arbete

Seminarieövningar i klinisk psykologi eller abnormpsykologi
Beteendeteorier
Forskning
Valfritt
Valfritt

Ohio-universitetet

Den psykologiska avdelningen vid Ohio-universitetet står under ledning av professor H. E. Burt samt har en uppsättning av ett 30-tal professorer, andra lärare på högstadiet och biträdande lä-

Vårterminen

Första året

Abnormpsykologi
Fysiologisk psykologi
Experimentella metoder i personlighetsstudiet
Projektiv teknik

Andra året

Psykologins historia, ev. inlärningsprocessen hos människan
Högre statistiska metoder, ev. experimentella metoder
Socialpsykologins metoder
Psykoterapeutiska metoder
Högre psykologiska urvalsmetoder

Tredje året

Praktiskt arbete

Fjärde året

Seminarieövningar i klinisk psykologi eller abnormpsykologi
Psykodynamik
Forskning
Valfritt
Valfritt

rare för kurser av olika slag. Därtill kommer en särskild s. k. »field staff» i klinisk psykologi omfattande ett tiotal speciallärare.

Ohio-universitetet har specialiserat sina psykologiska studier i allmän och

experimentell psykologi, komparativ och fysiologisk psykologi, psykologisk mätninglära, industripsykologi, uppfostringspsykologi, utvecklingspsykologi, klinisk psykologi, rådgivande psykologi för yrkesval samt skolpsykologi. Studieprogrammet för lägre akademiska examina syftande mot M.A. erfordrar en studietid av cirka 4 terminer och därutöver ytterligare specialisering i form av fältarbete.

Studierna för doktorsgraden — den senare obligatorisk för klinisk psykologi — erfordrar utöver de elementära studierna tre års intensiva högre studier, lagda på forskningsbasis. Därtill kommer ett fjärde år, som helt är reserverat för praktiskt arbete i form av bland annat »internship».

Vid Ohio-universitetet förekommer en mycket noggrann bedömning av studenternas kunskaper och förutsättningar för att fortlöpande åstadkomma ett lämpligt urval främst genom rådgivning och testning till de olika speciallinjer som stå öppna för de studerande. Härvid har man en särskild undersökning den s. k. Ohio State Psychological Examination och jämför resultatet av denna med omfattande personliga uppgifter och rekommendationer. En studerande som avvisats från högre studier kan icke påräkna att få komma igen förrän efter två terminer och måste då på nytt gå igenom hela urvalsförfarandet i konkurrens med andra aspiranter — detta med hänsyn till att möjligheterna att mottaga studenter på högsta-diet äro hårt ansträngda i förhållande till tillströmningen.

De studerande följas genom individuell rådgivning och småningom en särskild rådgivande tremannakommitté för de mera specialiserade studierna.

Den särskilda rådgivningskommittén träder i funktion vid en tidpunkt då den studerande lämnar studierna för M.A. och anmäler sin avsikt att påbörja doktorsstudier. Åtminstone en medlem av rådgivningskommittén bör representera annan specialitet än den som valts av den studerande. I olika etapper tillrå-

des den studerande att genomgå förberedande skriftliga examina av olika slag, muntliga examina, att välja ämne för doktorsavhandling samt i övrigt organisera sina studier på lämpligaste sätt.

För att överhuvudtaget kunna påbörja doktorsstudier måste den studerande sålunda genomgå en serie kvalificerande prov av olika slag samt därjämte kunna uppvisa godkända betyg i vart och ett av de sex huvudområden som ingå i de mera elementära psykologiska studierna. Därjämte måste den studerande kunna dokumentera kunskaper i minst två främmande språk och visst arbete även i discipliner som ligger utanför den psykologiska avdelningens område.

Den för doktorsgraden förekommande preliminära examinationen sker vanligen två gånger om året — höst och vår — genom en bedömningskommitté av sex examinatorer för olika specialiteter, 1) psykologins historia, systembyggnad och teorier, 2) perception, inlärning och motivation, 3) statistiska mätningmetoder och forskningsmetodik, 4) de individuella differensernas teori och tekniken för deras mättsbestämning, 5) personlighetspsykologi på genetisk grund, 6) abnormpsykologi innefattande rådgivning och s. k. rehabilitering.

Den kliniska psykologin representeras, som framhållits, endast av studier som leda fram till doktorsgraden. Utöver de elementära psykologiska studierna följer ett fyraårigt studieprogram varvid första året närmast är psykotekniskt orienterat, det andra inriktat på teoretiska högstudier, det tredje ett s. k. »professional year» innefattande nio månaders praktik av olika slag och det fjärde ett år som helt ägnas forskning och framläggande av doktorsavhandlingen.

Utan att gå in på detaljerna i studieprogrammet kan nämnas att största vikt lägges vid bland annat specialkurser fördelade på olika utbildningsnivåer och inriktade på bland annat klinisk

metodologi, psykopatologi, psykodynamik, psykodiagnostik och olika psykoterapeutiska metoder.

Bland dessa senare genomgås även psykoanalytiska metoder, Adlers individualpsykologi, Jungs psykologi, lek- och avspänningsterapi, expressiv terapi och psykodrama, rollterapi och terapeutiska förfaringsätt i anslutning till inlärningspsykologin.

Bland mera praktiskt allmänt värde-

fulla inslag märkes socialpsykologiskt orienterade studier rörande t. ex. barns placering i fosterhem, ungdomsgårdsverksamhet och fritidssysselsättningar, föräldrarådgivning och rådgivning i skolan.

Stor vikt lägges vid interdisciplinära studier av olika slag samt mentalhygien och behandling av beteenderubbningar hos barn.

Några synpunkter på undervisningen i statistik för blivande psykologer

av professorn H. Wold och fil. lic. K. Medin

De psykologisk-statistiska metoderna

Vi erinrar först om ett par grundläggande distinktioner i fråga om statistikens mål och medel. Med hänsyn till *frågeställningens art* kan de statistiska undersökningarna indelas i två grupper: de som syftar till en beskrivning (kartläggning) och de som syftar till en förklaring (kausalanalys). En uppdelning på två grupper kan också ske med avseende på *primärmaterialets art*: man skiljer här mellan å ena sidan material, som erhålles genom experiment, å andra sidan icke-experimentella data, en omfattande kategori som bland annat omfattar stickprovsundersökningarna på det samhällsvetenskapliga fältet. Denna dubbla indelning är grundläggande för den statistiska problematiken, eftersom det är väsentligt olika statistiska metoder, som tillämpas i de skilda fallen.

Inom psykologin (och pedagogiken) förekommer både beskrivande och förklarande undersökningar; de data man arbetar med kan vara av såväl experimentell som icke-experimentell natur. De stora skillnaderna mellan dessa typer av undersökningar medför att statistikundervisningen för de blivande psykologerna måste täcka ett stort område. Å andra sidan är det till fördel, att undervisningen hela tiden kan anknytas till de studerandes centrala studieområde.

Den nämnda mångsidigheten i den psykologisk-statistiska metodiken kan illustreras med följande exempel:

Beskrivande statistik

- a) betygsfördelningar, socialklassfördelningar
- b) (mätning av) elementära psykologiska funktioner och egenskaper.

Analys på grundval av experimentell material

- a) (experiment rörande) inlärningsprocessen, kunskapsorganisationen
- b) (experiment rörande) sambandet mellan retnings styrka och reaktionstiden.

Analys på grundval av icke-experimentell material

- a) skolresultatens beroende av begåvning och miljö
- b) sambandet mellan kriterier på intellektuell kapacitet å ena sidan samt arbets- eller studieresultat å den andra.

Målsättningen för statistikundervisningen

En allmän målsättning för statistikundervisningen bör vara att belysa den statistiska aspekten av psykologens grundläggande begreppsbildning, betraktelsesätt och teori. Närmare bestämt synes undervisningen lämpligen kunna utgå från ett eller flera av följande allmänt formulerade kunskapskrav:

A. Kännedom om den statistiska teknik som tillämpats i några viktigare psykologiska undersökningar.

B. Förmåga att självständigt sätta sig in i de statistiska förfaranden som till-

lämpats i psykologiska undersökningar och att göra en kritisk bedömning av de använda metoderna.

C. Förmåga att utföra det statistiska planlägningsarbetet för en psykologisk undersökning samt att genomföra materialinsamling, bearbetning och analys.

Det bör från början konstateras att målsättningen icke rimligen kan sättas så lågt som att endast omfatta moment A. Detta gäller både för det högre och det lägre utbildningsstadiet.

För det lägre stadiet av psykologutbildningen synes det naturligt att välja en målsättning, som förutom moment A täcker grundläggande delar av moment B. Vad beträffar det generella kunskapsstoffet bör de statistiska arbetsmetoderna behandlas ur synpunkten av mål och medel. Undervisningen bör med andra ord skjuta den statistiska teorin i bakgrunden och lägga vikt främst vid statistikens betraktelsesätt och allmänna problematik. I fråga om de statistiska metoderna synes man endast kunna räkna med att några av de enklare skall hinna genomgå på detta utbildningsstadium. De studerande bör bibringas god förmåga att följa psykologisk-statistiska resonemang och förmåga att bedöma, när statistisk expertis behövs kopplas in på en undersökning.

För det högre stadiet av psykologutbildningen bör kraven enligt moment B ökas betydligt, varjämte målsättningen bör utsträckas till moment C. En psykolog, som genomgått det högre utbildningsstadiet, synes sålunda böra ha tillräckliga kunskaper för att självständigt genomföra enklare psykologisk-statistiska undersökningar. Inom den tänkta totala tidsramen kan det dock icke bli utrymme för en statistikundervisning, som skulle ge förmåga till självständigt handhavande av mer avancerade statistiska metoder. I detta sammanhang bör understrykas vikten av att undervisningen även på detta stadium i första hand inriktas på de

principiella frågeställningarna. Denna del av undervisningen måste få klart företräde framför den del, som avser ett inlärande av särskilda handgrepp eller enskilda metoder och räknescheman.

Kursernas omfattning

Det lägre utbildningsstadiet. Det synes inte lämpligt att nu ange i detalj specificerade kurser. Följande uppräkningsmoment får därför betraktas som en exemplifiering avsedd att visa den ungefärliga omfattningen av en statistikkurs, som kan antas svara mot de angivna utbildningsmålen.

Kännedom om grundprinciperna för statistiska undersökningar samt om grundläggande definitioner och begrepp

Praktisk statistik: uppgörandet av tabeller och diagram, statistiska redovisningsprinciper, räkne- och hålkortsmaskiner, andra tekniska hjälpmedel m. m.

Sannolikhetskalkylens grunder

Grunderna för sampling-teorin (med avseende på såväl ändliga som oändliga populationer)

Den statistiska analysen av medelvärden och frekvenstal för ett eller två sampel

Grunddragen av den lineära korrelationsanalysen i två variabler inkl. något om signifikansanalys av korrelationskoefficienter

Grunddragen av lineär och krökt regression vid en eller flera oberoende variabler. Begreppet restvarians. Några enkla exempel på signifikansanalys av regressionskoefficienter

Någon kännedom om chitvå-metoden

Planläggning av experiment och stickprovsundersökningar (särskilt med avseende på möjligheterna att finna mot de psykologiska frågeställningarna svarande statistiska förfaranden).

Det högre utbildningsstadiet. Förutom ökade insikter i de kursmoment, som genomgå på det lägre stadiet, synes kursen förslagsvis kunna omfatta följande tilläggsmoment:

Utvidgad kurs i korrelationsanalys omfattande även partiell och multipel korrelation

Utvidgad kurs i regressionsanalys särskilt med tanke på behandlingen av kausala frågeställningar

Chitvå-metoden
 Grunddragen av variansanalysen och ev.
 kovariansanalysen
 Utvidgad kurs i planering av experiment
 och stickprovsundersökningar.

De lärare, som skall handha statistikundervisningen, bör lämnas stor frihet vid detaljutformningen av kurserna, varigenom de bland annat får möjlighet att beakta undervisningens uppläggning i övrigt, aktuella psykologiska forskningsprojekt, utvecklingen av de statistiska metoderna etc.

I de här angivna kursförslagen har inga specifikt psykometriska kursmoment medtagits. Detta innebär inget avvisande av tanken att viss undervisning i psykometri skulle kunna ges inom ramen för statistikundervisningen.

En utgångspunkt för bedömningen av denna fråga kan kanske vara, att om den psykometriska undervisningen på någon utbildningslinje blir av tämligen ringa omfattning, så kan den inte lämpligen meddelas fristående; det kan då visa sig lämpligt att låta den ingå i statistikkursen. Så t. ex. synes det kunna bli aktuellt att i statistikkursen på det lägre utbildningsstadiet införa ett moment omfattande psykometrisk teknik i samband med testkonstruktion.

Om man å andra sidan vill ge psykometrin större plats på det samlade utbildningsschemat, torde en särskild kurs vara den lämpligaste lösningen. Härvid bör man givetvis genomföra en samordning med statistikkursen, så att de studerandes kunskaper i teoretisk statistik blir lämpligt avvägda med hänsyn till studierna i psykometri. De här skisserade statistikkurserna torde kunna läggas så att detta mål uppnås.

Undervisningens uppläggning **Studietidens längd**

Det lägre utbildningsstadiet. För att begränsa den tid som erfordras för statistikstudierna, synes dessa i största möjliga utsträckning böra samordnas med den egentliga psykologiundervisningen, särskilt med de psykologiska

laborationsövningarna. Genom dessa senare skulle de studerande få vana att precisera frågeställningar så, att de kan bli föremål för numerisk och statistisk behandling. De skulle vidare få vana att handskas med observationsmaterial och att göra statistiska sammanställningar. Den statistiska arbetsgången från planläggning och materialinsamling över bearbetning och analys fram till slutsatser bör på detta sätt kunna stå klar för de studerande redan på ett ganska tidigt stadium. Icke minst ur tidssynpunkt skulle detta vara till stor fördel för statistikundervisningen. Det förefaller sannolikt att en samordning mellan övningarna och statistikstudierna skulle kunna bli till fördel även för den egentliga psykologiundervisningen.

Det sagda innebär att kursen i statistik lämpligen bör utsträckas över en längre period — en å två terminer — och då pågå parallellt med laborationsövningarna i psykologi. Statistikundervisningen kan lämpligen bestå av föreläsningar (ev. av kursmässig karaktär) samt räkneövningar med hemuppgifter.

Under förutsättning att samordningen med de psykologiska övningarna kommer till stånd, borde det vara möjligt att uppnå de tidigare nämnda undervisningsmålen på en nettotid för studier i statistik av omkring en halv termin. Skulle emellertid en sådan samordning inte låta sig göras, måste man räkna med betydligt längre studietid, sannolikt närmare en termin.

Det högre utbildningsstadiet. För den högre psykologiutbildningen får problemet att organisera statistikundervisningen delvis en annan karaktär. Denna undervisning skulle få formen av en påbyggnad på den tidigare meddelade undervisningen. Eftersom examen på den lägre utbildningslinjen normalt torde avläggas före påbörjandet av studier på den högre linjen, får man räkna med att den andra statistikkursen kommer att genomgås tre å fyra år efter den första. Detta innebär bland annat,

att den högre kursen måste inrymma ett icke oväsentligt repetitionsmoment.

Det är svårt att avgöra, vilken uppläggning av den högre kursen, som skall visa sig mest ändamålsenlig. Det förefaller dock sannolikt, att en koncentrerad kurs i början av den högre utbildningen skall vara lämplig. En sådan kurs kan tänkas upplagd på flera olika sätt, av vilka följande må nämnas:

A. Särskild kurs ges på varje studieort varje eller vartannat år. Med hänsyn till det ringa antalet studerande kan det komma att uppstå svårigheter vid organiserandet av sådana kurser. Det kan också ifrågasättas om tillgängliga undervisningsresurser blir utnyttjade på bästa sätt, därest undervisningen upplägges på detta sätt.

B. De studerande hänvisas till den ordinarie undervisningen i statistik (närmast till undervisningen för 2 betyg). På grundval av 1953 års examensstadga för filosofiska examina genomföres för närvarande en uppdelning av statistikkurserna på en samhällsvetenskaplig och en matematisk-naturvetenskaplig linje. Det är emellertid knappast troligt att någon av dessa linjer skall visa sig helt lämplig för blivande psykologer. I varje fall måste man räkna med längre studietid än vid en på psykologisk statistik speciellt inriktad undervisning.

C. Centraliserade kurser anordnas en gång varje år. De ges lämpligen i Stockholm eller Uppsala vartannat år och i Lund eller Göteborg vartannat. Lärarna rekryteras dels lokalt, dels bland lärarna i psykologisk statistik på övriga studieorter. Detta system skulle möjliggöra en välutbyggd och differentierad undervisning. Det torde inte kunna anses alltför betungande för de studerande; flertalet av dessa skulle icke behöva vänta mer än högst ett år på att en kurs skulle ges på egen eller närbelägen studieort.

Det är måhända icke nödvändigt att nu definitivt taga ställning till frågan om organisationsform för dessa kur-

ser. Mycket synes dock tala för att man bör söka en lösning enligt den sist nämnda linjen. Åtminstone borde denna kunna prövas på försök under några år.

Om man söker en lösning efter de linjer som skisserats i A och C, torde den tidigare diskuterade målsättningen för undervisningen komma att kräva en studietid av omkring en halv termin, medan studietiden blir längre enligt alternativ B. Även om alternativen A och C medför ungefär lika lång studietid, måste man räkna med att alternativ C leder till kvalitativt mer tillfredsställande undervisningsresultat.

Examination

Den lägre statistikkursen synes i betygsavseende lämpligen böra inräknas i ämnet psykologi (eller pedagogik). Deltentamen på statistik kursen bör emellertid handhas av kursledaren.

Tentamen på den högre kursen blir beroende av hur undervisningen där ordnas. Tentator bör ha lägst docentkompetens i statistik.

Behovet av statistisk konsultation

Behovet av statistisk expertis på olika forskningsområden ökar allt mer. Detta gäller även den psykologiska forskningen, och det framstår därför som ett önskemål att undervisningen i psykologisk statistik ges en sådan organisation, att behovet av en statistisk expertis för forskningen samtidigt blir tillgodosett.

Lärarytbehov m. m.

Statistikundervisningen måste med nödvändighet bli tämligen omfattande. Enbart den lägre utbildningen skulle komma att kräva 2 à 3 undervisningstimmar per vecka, vartill kommer undervisningsbehovet på den högre utbildningsnivån samt behovet av statistisk expertis för forskningen.

Det synes nödvändigt att särskild lä-

rare anställes för undervisningen. Att lita till lärarkrafter anställda mot kursarvode är icke lämpligt. Med hänsyn till de låga arvoden och den bristande garantin för kontinuitet kan man med denna anställningsform inte påräkna att få lärare, som ägnar tillräckligt med tid, intresse och energi åt undervisningen, samtidigt som de följer den vetenskapliga utvecklingen.

Här — liksom alltid i liknande situationer — uppstår frågan om undervisningen bör handhas av en statistiker som förvärvat grundläggande kunskaper i psykologi eller en psykolog som förvärvat grundläggande kunskaper i statistik. En avgörande synpunkt är härvid att statistiken utgör en hjälpvetenskap och att psykologin är ett av dess tillämpningsområden. I undervisningen bör urvalet av metoder och exempel sålunda göras från psykologisk synpunkt, medan kunskapsstoffet som sådant är statistiskt. Det vetenskapliga ansvaret för undervisningen kommer därför i första hand att avse dess i egentlig mening statistiska aspekter. Man har härvid även att beakta, att den som leder undervisningen bör ha möjlighet att följa med den åtminstone för närvarande mycket snabba utvecklingen inom statistiken. Slutatsen blir att kursledaren bör vara en statistiker, och att denne vid planeringen och genomförandet av undervisningen bör samråda med en psykolog av facket. Vederbörande psykolog och hans medverkan bör aviseras i kursprogrammet. Samtidigt är det ett självklart önskemål eller krav att statistikern har goda insikter i psykologi och erfarenhet av psykologisk-statistiskt forskningsarbete, samtidigt som psykologen på motsvarande sätt bör vara bevandrad i statistik. Med hänsyn till bland annat rekryteringsmöjligheterna synes det dock inte lämpligt att uppställa kategoriska krav på examensbetyg.

De anförda synpunkterna talar för att lärarna knyts till de statistiska institu-

tionerna på respektive studieorter, eventuellt med någon del av tjänstgöringen förlagd till de psykologiska eller pedagogiska institutionerna. I formellt avseende bör kompetenskraven ej ställas lägre än på avlagd fil. lic.-examen i statistik. Även om många skäl talar för inrättandet av en ordinarie tjänst — t. ex. en laboratorstjänst — bör man nog inte nu inrikta sig härpå. Redan rekryteringsmöjligheterna torde utgöra hinder för en sådan lösning. Om läraren skall handhava såväl den lägre som den högre undervisningen i psykologisk statistik, synes däremot en tjänst som biträdande lärare böra inrättas, varvid dock någon del av undervisningsskyldigheten lämpligen kan utbytas mot skyldighet att medverka med statistisk rådgivning för den psykologiska (och pedagogiska) forskningen.

Skulle undervisningsskyldigheten endast omfatta den lägre kursen kan man kanske i stället inrätta en tjänst som förste assistent, varvid dock något tilläggsarvode (t. ex. motsvarande halva lönedifferensen mellan biträdande lärare och förste assistenter) bör utgå med hänsyn till att undervisningen måste betraktas som en mer kvalificerad arbetsuppgift än de åligganden, som normalt åvilar assistenter. Det bör understrykas att innehavaren av en sådan tjänst inte rimligen kan åläggas att föreläsa eller meddela annan mer kvalificerad undervisning på den högre utbildningslinjen, vare sig vid lokalt eller centralt anordnade kurser.

Om antalet studerande kan beräknas överstiga 15 bör en amanuens — förste eller andre amanuens — knytas till undervisningen.

Det bör i detta sammanhang framhållas att de personliga kontakter, som kommer att etableras i och med att en statistiker får hand om ledningen av dessa kurser, i realiteten torde utgöra en viktig förutsättning för ett fortlöppande och fruktbara samarbete mellan psykologer och statistiker inom den psykologisk-statistiska forskningen.

Läroboksfrågan

Bristen på goda elementära läroböcker i statistik utgör ett väsentligt hinder för undervisningen. Denna brist gör sig gällande även på det psykologisk-statistiska området och avser icke endast läroböcker på svenska utan är en allmän företeelse. Det framstår som

synnerligen angeläget, att åtgärder vidtas för åstadkommande av en god lärobok i psykologisk-pedagogisk statistik. En sådan skulle vara av stor betydelse, då det gäller att förkorta studietiden, men dess största betydelse skulle sannolikt ligga däri, att den skulle verka höjande på utbildningsstandarden.

De psykotekniska institutens arbetsuppgifter och hittillsvarande verksamhet

Institutet i Stockholm

Enligt stadgarna skall institutet bedriva psykoteknisk forskning, praktisk psykologisk verksamhet och utbildning av praktikanter inom det psykotekniska området. Ur dessa rätt allmänt formulerade arbetsuppgifter utkristalliserade sig snart mera bestämda områden för institutets verksamhet. Delvis var de redan förberedda av den verksamhet vid psykologiska institutet, varur det psykotekniska institutet framgick. Inom den praktisk-psykologiska verksamheten kunde man rätt snart urskilja två linjer, en som avsåg individuella anlagsundersökningar som grundval för yrkes- och utbildningsrådgivning och en som avsåg urval av elever till vissa läroanstalter eller personal till vissa företag. Detta urval kom huvudsakligen att bygga på gruppundersökningar. Inom forskningen har huvudvikten legat dels på att utveckla och kontrollera metoder för institutets praktiska verksamhet, dels på s. k. arbetshygienisk forskning kring olycksfalls- och liknande problem. Utbildningen har kommit att omfatta ej bara praktikantutbildning av studerande utan också orienterande kurser i yrkes- och arbetspsykologi m. m. Vi skall i det följande mera ingående beskriva omfattningen och utformningen av dessa olika arbetsuppgifter.

Konsultationsverksamhet

Yrkesvalshjälp

Individualundersökningarna i rådgivande syfte har inom institutet sam-

manfattats under benämningen yrkesvalshjälp, och en särskild sektion handhar hithörande verksamhet sedan 1945. Den normala gången vid en individuell anlagsundersökning är följande.

Undersökningen inledes med ett enskilt samtal av ungefär en timmes längd mellan klienten och någon av yrkesvalshjälpens psykologer. Därvid behandlas de problem, som föranlett anlagsundersökningen, vederbörandes bakgrund, uppväxt-, utbildnings- och ev. tidigare yrkesförhållanden, hans inställning till olika arbetsformer, anpassning till kamrater, överordnade etc. Under samtalet söker psykologen också skaffa sig underlag för en senare allmän personlighetsbedömning och karakteristik av klienten.

Samtalet följes av en serie individuella praktiska prov, av vilka några huvudsakligen har till uppgift att ge tillfälle till observation av klientens beteende i en arbetssituation, andra mera direkt avser prestationsmätning på det manuella och motoriska planet. De karakterologiskt mera givande proven observeras av samtalsledaren och någon annan psykolog. Övriga prov ledes av laboratoriebiträdena. Undersökningen kan på detta stadium omfatta även projektiva testmetoder avseende klientens personlighet, reaktionsprov m. m. I undersökningen kan även ingå ett samtal med någon av institutets medicinska konsulter.

De klienter som en viss dag genomgått individualundersökning samlas dagen därefter för samtidig genomgång av vissa skriftliga prov avseende all-

män intelligens och viktigare begåvningsfaktorer inom denna. Separata normer och delvis också separata provsystem tillämpas för olika kön, ålders- och utbildningsgrupper, varför de nämnda faktorerna kan hållas någorlunda under kontroll vid bedömningen av resultatet. Proven är som regel utarbetade och standardiserade av institutet självt, om också oftast i anslutning till på andra håll förekommande provtyper. Den skriftliga begåvnings-testningen kompletteras med en individualtestning om så synes erforderligt. Efter testningarna äger ett ytterligare samtal rum.

Hela anlagsundersökningen kräver för klientens del två dagar. På grundval av de samlade undersökningsresultaten sammanställer därefter den för vederbörande klient ansvariga psykologen ett utlåtande som redovisar de viktigaste resultaten och utmynnar i ett omdöme om klientens förutsättningar i olika med hänsyn till problemställningen beaktade avseenden. Omdömet brukar dock som regel ej innefatta konkreta yrkesförslag, då det befunnits lämpligare att överlåta denna sida till yrkesvägledare och andra specialister på utbildnings- och anställningsförhållanden. Ofta sker samråd med dessa redan före den slutliga utformningen av utlåtandet. Utkasten, till utlåtande behandlas i konferenser inom institutet och granskas av den psykolog som förestår yrkesvalsundersökningarna. Det färdiga utlåtandet delges klienten vid ett samtal, där de viktigaste resultaten omtalas och diskuteras. När klienten har remitterats till institutet av någon institution som regelbundet samarbetar med institutet, erhåller denna ett skriftligt utlåtande, som skall behandlas konfidentiellt och inte får delges klienten annat än samtalsvis.

Denna översikt avslutas (sid. 304 ff.) med tre exempel på utlåtanden avgivna av institutet, dock först efter utslutande eller ändring av vissa personuppgifter, så att identifiering blivit omöjlig.

En statistik över klienteletts omfatt-

ning och fördelning efter uppdragsgivare har givits på sid. 108. Totala antalet undersökningsfall var 1952 599, 1953 650 och 1954 793. Därtill kom 1954 95 specialundersökningar för statens arbetsklänik.

Elev- och personalrekrytering

Den andra huvudgrenen av institutets praktiska verksamhet är prövning i samband med elevantagning och personalanställning. Mest omfattande och regelbunden är medverkan vid urval av elever till vissa läroanstalter.

Från och med höstterminen 1946 har institutet utfört skriftliga prov avseende allmän och teknisk begåvning, vilka legat till grund för urvalet inom den i betygsmässigt hänseende sämre delen av de sökande till vissa fackavdelningar vid tekniska högskolan i Stockholm.

Ett provsystem har tillämpats vid handelshögskolan i Stockholm från och med hösten 1949. Även här är det den betygsmässigt sämre delen av de sökande som genomgår proven, därjämte emellertid också sökande utan formell kompetens för direkt antagning som ordinarie elever.

Postverkets undervisningsanstalt anlitar institutet i samband med antagningen av expeditörs- och assistentelever. Dessa genomgår grupptest samt i fråga om sökande till assistentkursen även kortare enskilda samtal. Denna verksamhet startade 1947.

Vissa folkskole- och småskoleseminarier har, mer eller mindre regelbundet på grund av ojämn anslagstilldelning, anlitat institutet från och med 1945 för grupptestning av sökande med avseende på allmän begåvning och studiekapacitet.

Institutet hade redan vid starten uppdrag för statens polis-skola i samband med antagningen till konstapel- och överkonstapelkurserna. Testningar i rådgivande syfte har fortsatt även under senare år.

Ovannämnda testningar i samband med elevurval brukar årligen omfatta

1 300—1 400 personer. Dessutom undersöker institutet ungefär 100 personer årligen i samband med personalantagning. Dessa undersökningar omfattar som regel mindre grupper, som i gengäld undersöks mera ingående än vad som är möjligt vid skoltestningarna. I flera fall rör det sig om lika omfattande individualundersökningar som inom yrkesvalhjälpen. Uppdragsgivarna är här privata företag. Dessa undersökningar har inte nått samma grad av regelbundenhet och standardisering som de tidigare nämnda. Tidvis medger personalläget ej att institutet åtar sig sådana uppdrag.

Specialuppdrag

Till institutets praktiska konsultationsverksamhet hör också vissa andra mer eller mindre tillfälliga uppdrag utanför ovan behandlade områden. Sålunda har institutets olycksfallsforskning, varom mera i det följande, tillämpats för bedömning av vissa personers psykomotoriska kapacitet i samband med frågor om körkortsinnehav, invaliditetsersättning m. m. Institutets föreståndare har specialiserat sig på s. k. trovärdighetsundersökningar av speciellt minderåriga vittnen i rättsfall och konsulterats av åklagarmyndigheter och domstolar i ett tiotal fall årligen.

Forskning

Metoder för anlagsundersökning

Forskningen rörande anlagsundersökningsmetoderna har främst anknytning till den praktiska verksamheten med yrkesvalshjälp och elevrekrytering. De metoder som därvid kommit till användning har utarbetats, standardiserats och kontrollerats inom institutet. För detta arbete har som regel en assistent, en eller två amanuenser samt statistisk biträdespersonal varit avdelade.

Institutets uppdrag i samband med tekniska högskolans och handelshögskolans elevantagning förbereddes ge-

nom omfattande undersökningar, dels avseende de tidigare antagningsprincipernas lämplighet med hänsyn till möjligheterna att förutsäga studieframgång vid respektive högskolor, dels avseende olika psykologiska provs prognostiska värde. En motsvarande undersökning gjordes för den medicinska utbildningens del på uppdrag av 1948 års läkarutbildningskommitté, som också föreslog införande av prov (SOU 1951:4) efter samma grunder som vid tekniska högskolan och handelshögskolan i Stockholm. Förslaget har emellertid ej genomförts. Vid seminarierna liksom vid polisskolan har inga lika omfattande förundersökningar företagits, men provens prognostiska förmåga har kontrollerats i efterhand. Där får proven ej heller lika strikt påverka antagningen som vid de förut nämnda läroanstalterna. Bland andra kategorier för vilka speciella provsystem utarbetats och kontrollerats före och efter användningen i praktiska syften kan nämnas postens expeditörs- och assistentelever, stansningsoperatriser, utkörare vid Stockholms bryggerier, färgprovare vid en färgfabrik, försäljare m. fl.

I samband med standardiseringen av test för yrkesvalshjälpen har ett par mera omfattande yrkesvalspsykologiska undersökningar genomförts. Den ena avsåg eleverna i gymnasiets valringar läsåret 1944/45 i Stockholm, som grupp-testades och fick besvara ett frågeformulär om intressen, yrkesplaner m. m. Dessa har sedermera följts till efter studentexamen. En likartad intresseundersökning gjordes 1948 och 1949 i folkskolans avgångsklass och motsvarande real- och flickskoleklasser i Stockholm. En följdundersökning har planerats också för detta material. Det material som insamlats vid individuella anlagsundersökningar på ungdomsanstalternas klientel har blivit föremål för undersökningar, som avsett att belysa detta klientels yrkesinriktning och återanpassningsmöjligheter (SOU 1950:47). Följdundersökningar har gjorts för vissa begränsade delar av det övriga yrkes-

valshjälpsklientelet, men undersökningarna har bl. a. stött på den metodiska svårigheten att en lämplig jämförelsegrupp saknas för detta klientel, och institutets resurser har inte heller medgett anskaffande av en sådan.

Arbetshygien

Institutets forskning i övrigt har koncentrerats på psykomotoriska problem, antingen med utgångspunkten i varierande olycksbenägenhet hos trafikpersonal eller i psykomotoriska rubbningar hos hjärnskadade. Vid institutets start hade dess föreståndare igångsatt vissa statistisk-psykologiska undersökningar av bussolyckorna i Stockholm och deras orsaker. Grupper av högt och lågt olycksfallsbelastade förare jämfördes med avseende på olika faktorer m. m. De reaktionsprov och andra psykomotoriska prov som i detta sammanhang konstruerades kom att närmast efter kriget tillämpas på gengasförgiftade bussförare och småningom även på andra kategorier av hjärnskadade, epileptiker m. fl. Även rubbningar i rumsorientering, mörkerseende o. d. blev föremål för forskning. Under de senaste åren har denna gren av institutets verksamhet kommit att gälla sambandet mellan trötthet och trafikolyckor, vartill anslag erhållits från statens trafiksäkerhetsråd, samt speciell känslighet för vissa typer av arbetsbelastning, tidspress o. d. (»stress»). Dessa senare undersökningar bekostas av arbetsgivareföreningens personaladministrativa råd. De psykomotoriska provningsmetoderna har också försöksvis använts på piloter inom flygvapnet.

Utbildning

Institutet har sedan läsåret 1944/45 årligen anordnat en föreläsningkurs i yrkes- och arbetspsykologi omfattande omkring 35 dubbelföreläsningar av experter från olika områden av den tillämpade psykologin. Kursen har besökts av personer som är verksamma inom socialvård, yrkesvägledning, näringslivets personalarbete, högskolestu-

derande i psykologi m. fl. Deltagarantalet har under de senaste åren hållit sig kring 80 à 100. Bland kursdeltagarna har tio à tolv varje år antagits som praktikanter vid institutet och fått deltaga i ytterligare föreläsningar, seminarier och praktiska övningar vid institutet under sammanlagt drygt 200 arbetstimmar. Denna utbildning har närmare beskrivits i bil. 4. För tillträde till praktikantkursen kräves akademiskt betyg i psykologi eller pedagogik. De formellt meriterade bland de sökande får genomgå en allmänpsykologisk lämplighetsundersökning omfattande intervjuer och testning, som vid sidan av betygs- och praktikmeriter får påverka urvalet.

Vid sidan av denna nu tämligen regeljära utbildningsverksamhet medverkar institutets personal vid kurser exempelvis i vittnes- och förhörpsykologi. Studiebesök vid institutet brukar ofta anordnas.

Institutet i Göteborg

Som framgått av redogörelsen för institutets tillkomst i kap. 11 leder det sitt ursprung till olika praktiska uppdrag, för vilka den psykologiska institutionen ursprungligen anlåtats men som småningom fått den omfattningen att ett särskilt institut för dessa uppgifter erfordrats. Främst bland de nuvarande arbetsuppgifterna står konsultationsverksamheten. Institutet bedriver emellertid även forskning och utbildning, ehuru gränsen mellan den psykologiska institutionen och institutet i dessa avseenden torde vara mindre markerad.

Konsultationsverksamhet

Institutet utför psykologiska anlagsundersökningar av klienter som remitterats till institutet eller sådana som själva begärt att få genomgå undersökning. Undersökningen omfattar dels en prövning av individens anlagsutrustning och olika komponenter inom densamma, såsom allmän intelligens, teknisk begåvning, formuppfattning, uppmärksamhet, minne, manuell färdighet

och reaktionshastighet, dels en karakterologisk undersökning med hjälp av projektiva och andra personlighetsdiagnostiska metoder, såsom Rorschach och Thematic Apperception test, intresse-test, levnadsbeskrivning, anamnes och personligt samtal.

Såsom närmare visats på sid. 111 prövade institutet 1952 91, 1953 116 och 1954 150 klienter. 1953 undersökte institutet dessutom i samarbete med vederbörande studentkår 57 studerande vid Chalmers tekniska högskola i syfte att belysa teknologernas lämplighet och inriktning för olika banor inom ingenjörsyrket.

Med utgångspunkt i uppgifter, som före institutets tillkomst handhafs av den psykologiska institutionen, har institutet medverkat vid rekrytering och placering av personal vid olika industriföretag. Institutet har också prövat inträdesökande till vissa läroanstalter, såsom bergsskolan i Filipstad.

Forskning

Forskningsarbetet vid institutet har dels avsett utarbetande och standardisering av olika provningsmetoder, som nu användes inom konsultationsverksamheten, dels frågor av speciellt intresse för näringslivet. Sålunda har institutet tidigare sysslat med reklam- och »public relation»-frågor. Under de senaste åren har forskningen huvudsakligen gällt olycksfallen i industrin och psykologiska faktorer bakom dessa. Anslag till sådan forskning har erhållits från arbetsgivareföreningens personaladministrativa råd. Materialet har hämtats från de stora skeppsvarven i Göteborg. Olycksfallsfrekvensens variationer mellan olika avdelningar, olika tider på året och dygnet m. m. har studerats. Högt och lågt olycksbelastade arbetare har jämförts med avseende på bakgrundsfaktorer och resultaten i olika psykologiska undersökningar. Man åsyftar närmast att komma fram till metoder, som gör det möjligt att förutsäga en arbetares benägenhet att råka ut för olycksfall. Dessa kan sedan användas vid place-

ring av arbetarna på olika typer av arbetsuppgifter.

Utbildning

De psykologistuderande får i viss utsträckning deltaga i institutets arbete och erhåller därigenom träning för praktisk-psykologiska arbetsuppgifter. Särskilt kan detta bli fallet i anslutning till de fältarbeten som ingår i kraven för två betyg i kandidatexamen. Dessa kan avse t. ex. insamling av material för institutets forskningsuppdrag.

Institutet medverkar även vid undervisningen i arbetspsykologiska frågor vid tekniska läroanstalter i Göteborg. Sålunda föreläser institutets föreståndare vid Chalmers tekniska högskola inom ämnet industriell organisation och skyddsteknik.

Exempel på utlåtanden från institutet i Stockholm

Fall A

Det rör sig om en 19-årig yngling, här kallad Leif Eriksson, som efter folkskolan genomgått mekanikerutbildning vid yrkesskola och därefter arbetat på olika mekaniska verkstäder utan att finna sig till rätta. Han säger sig ha trivts på yrkesskolan men hade svårt att anpassa sig till ackordsarbetet, stämpelklockorna och »den allmänna hetsen» på arbetsplatserna. Han blev nervös, spänd och trött och tyckte inte heller att arbetet var tillräckligt omväxlande och stimulerande. På eget initiativ började han en kurs vid teknisk aftonskola men fann snart, att han inte orkade med studierna vid sidan av förvärvsarbetet. I hopp om att få ett mindre påfrestande arbete tog han då plats som vaktmästare i ett handelsföretag. Denna anställning innehar han alltjämt. Han vantrivs emellertid även här och finner arbetet för jäktigt och »själlöst» och dessutom för dåligt betalt. De senaste månaderna har han vårdats på X-köpings lasarett för ledbesvär men är nu avsevärt bättre och har enligt läkarutlåtandet gott hopp om att bli helt återställd. Efter samråden med läkaren har kuratorn vid lasarettet remitterat honom till anlagsanalys vid psykotekniska institutet. I remisshandlingarna understrykes kraftigt betydelsen av att patienten i fortsättningen kan länkas in på ett yrkesarbete, som han trivs med och som passar hans begåvning.

Institutets utredning utmynnar i följande utlåtande.

Allmän karakteristik

Eriksson, som har ett prydligt och vårdat utseende, gör till en början ett ganska spänt, sammanbitet och smått aggressivt intryck men visar sig snart mera kontakttillgänglig och blir efterhand alltmera öppen, vänlig och tillmötesgående. Han verkar sensibel och ömtålig och förskansar sig gärna bakom en något överkritisk och beskattityd. Sannolikt har dessa reaktioner sin grund i tidiga barndomsupplevelser. (Han tycks i hög grad ha varit det svarta fåret i syskonkretsen, det var alltid han som »fick ta stryket». Modern skildras som tjugig och pockande.) I övrigt verkar han sansad och mogen för sin ålder, han resonerar redigt och klart och ganska självkritiskt om sina personliga problem och sticker inte under stol med sina svagheter. Han ställer stränga krav på sig själv. Man får ett starkt intryck av att han är mycket deprimerad av sina föregående misslyckanden på arbetsmarknaden och att hans självtillit genom dem har fått en allvarlig knäck. Han blir också påfallande positivt stimulerad, när han under slutsamtalet får taga del av sina goda testvärden.

Testresultat

I de *skriftliga proven* placerar han sig klart övergenomsnittligt i samtliga begåvningssektorer. Allra bäst ligger han i de teknisk-spatiala och matematiska provgrupperna. Han redovisar här nästan genomgående toppvärden, trots att hans prestationer i flera fall har måst utvärderas enligt normer, som erhållits från ungdom med något mera omfattande skolunderbyggnad (realexamen eller motsvarande).

Även i de *praktiska proven* ligger hans prestationer klart över genomsnittet. Toppvärden noteras i flertalet konstruktiva och kombinatoriska problemprov. Formsinnets är att döma av såväl praktiska som skriftliga prov mycket väl tillgodosett. I handlägsproven lyckas han bäst i de ackuratessbetonade uppgifterna (de högsta betygsklasserna), men även i enklare rutinbetonade manuella prov, som främst kräver snabbhet och fingerfärdighet, får han övergenomsnittliga värden.

Observationer

E. håller en naturlig och otyvungen kontakt med testledaren under proven. Han arbetar med gott engagemang och ambition. Om han inte genast kommer på lösningen, uttrycker han missnöje över sin dumhet. Han är kritisk mot sina prestationer, även när de objektivt sett är mycket goda. Känslig för observation. Han arbetar redigt och systematiskt, har lätt att få överblick över problemen och visar god omställnings- och kombinationsförmåga. I

hantverksproven är han noggrann och omsorgsfull, lätt på hand och handskas väl både med verktyg och material. Han verkar dock något spänd och jäktad, särskilt i de tidsbegränsade uppgifterna, och visar en viss darrhänthet, som märkbart tilltar vid särskilt kritiska eller svåra arbetsmoment.

Problemställning

Utöver vad som framgår av remisshandlingarna (se ovan) skall här endast nämnas, att E. vid den systematiska intressepejlingen, som nu företagits, alls icke ställer sig avvisande mot tanken på att fortsätta med ett manuellt tekniskt-mekaniskt yrkesarbete, förutsatt att han kan få en anställning med mindre jäkt och större självständighet och med en »hygglig chef, som inte hänger över en dagen i ändas». Han har också markerat ett livligt intresse för att bli slöjdläroare. Han skulle inte ha något emot fortsatta studier fram till en ingenjörsexamen, men tvivlar på goda grunder på möjligheten att genomföra detta vid sidan av förvärvsarbetet.

Slutomdöme

Av testresultaten att döma måste E:s anlagsmässiga förutsättningar för mekanikeryrkna bedömas som utomordentligt goda. Svårigheten är här inpassningen på arbetsplatsen på grund av hans ömtålighet och tendens att spärras vid jäkt och övervakning. Han kräver självständighet, kvalificerat arbete och är mentalt också vuxen sådana uppgifter. En anställning vid någon mindre verkstad, där jämförelsevis mycket kan lämnas åt hans eget initiativ, förefaller vara en möjlig lösning. En fortsatt specialutbildning synes emellertid vara högst önskvärd, då han har utmärkta förutsättningar att tillgodogöra sig en kvalificerad yrkesutbildning.

En utbildning till slöjdläroare framstår som en ännu bättre lösning — fritt och självständigt arbete av teknisk och hantverksmässig karaktär. Hans mångåriga verksamhet som scoutledare tyder ju även på att han är road av att arbeta med ungdom och har förutsättningar för det.

Det allra lyckligaste skulle enligt vår uppfattning vara, om han fick möjligheter att före arbetsplaceringen studera vidare vid tekniskt läroverk eller tekniskt institut. Han har enligt testresultaten fullt tillfredsställande förutsättningar att gå i land med en så pass kvalificerad utbildning. Svårigheterna här ligger på det ekonomiska planet, då E. med hänsyn till sin något nervösa och ömtåliga läggning och sina tidigare misslyckade försök inte kan tänkas orka med studier samtidigt med förvärvsarbete. Möjligheterna att erhålla sti-

pendier eller studielån för detta ändamål bör därför i första hand utredas.

För vidare diskussion av yrkesvalsfrågan hänvisar vi till Yrkesvägledningsbyrån, Slottsbacken 6, dit vi gärna översänder en avskrift av detta utlåtande, därest E. själv uttrycker en önskan härom.

Fall B

Exploranden, som sökt institutets hjälp på eget initiativ, är 24 år och studerar sedan två år vid teknisk högskola. Han vantrivs med studierna och har svårigheter med vissa ämnen, framför allt konstruktionsritning och fysik, där han också ligger efter med några tentamina. Av samtal och intressepejlingar framgår, att han valt ingenjörsbanan företrädesvis av familjetraditionella skäl, och fadern har uppenbarligen också utövat stark personlig påtryckning i samband med yrkesvalet. För att vinna inträde vid högskolan nödgades han göra omfattande kompletteringshöjningar av studentbetygen. Själv anser han sin intresseriktning och begåvning vara mera humanistiskt inriktad. Denna uppfattning har i viss mån bekräftats av undersökningsresultaten. Under skoltiden hade han planer på att bli journalist. Han säger sig emellertid trots allt absolut vilja fortsätta den tekniska utbildningen med hänsyn till att han redan ägnat två år åt densamma.

Allmän karaktär

Expl. har ett barnsligt utseende, är grovt och en smula klumpigt byggd. Uppträder ganska ledigt och naturligt. Råkar man vidröra något ömtåligt problem, blir han dock lätt illa berörd och intar en mera reserverad attityd. Han verkar barnslig för sin ålder och är nävt angelägen att demonstrera sina sympatier och antipatier. I sitt allmänna uppträdande är han långsam, nästan sävlig. Svagt självförtroende. I grunden ganska nervös och spänd. Neurasteniska drag.

Testresultat

Skriftliga prov. Han har i språkligt-abstrakt betonade uppgifter placerat sig klart över genomsnittet. Även i allmänbildningsproven redovisar han mycket goda värden.

I de matematiska proven placerar han sig tydligt över normallinjen, medan han i två av de tre prov, som framför allt engagerar det tekniskt-mekaniska begripandet, har lika klart undernormala resultat. I det skriftliga formuppfattningsprovet erhöill han bottenvärde. Han har även i de praktiska formsinnesproven fått mycket dåliga resultat. (Man har anledning misstänka en lindrigare form av »rumsblindhet».)

Låga värden i några kontorsbetonade spe-

cialprov, som kräver en snabb och rörlig uppmärksamhetsdistribution (katalogiserings- och registreringsuppgifter).

I de *praktiska* proven placerar han sig på få undantag när i normalzonens underkant. I ett par allmänna, mera abstrakt betonade problemuppgifter, som kräver överblick och kombinationsförmåga, erhåller han ganska goda värden, medan han lyckas mindre väl i sådana prov, som särskilt appellerar till teknisk fantasi och teknisk-mekanisk konstruktivitet. Mycket dåliga resultat i några rent manuella, rutinbetonade uppgifter. Några s. k. bildminnesprov röjer en mycket god optisk iakttagelseförmåga med ett livligt detaljintresse.

Arbetsbeteende

Han arbetar långsamt med nervösa rörelser och osmidig motorik, något darrhänt, men är genomgående koncentrerad, omsorgsfull och ambitiös. Kontrollerar noga innan han lämnar ifrån sig uppgiften. Röjer ett påfallande, nästan ängsligt behov av att systematisera och har svårt att smidigt anpassa sig till nya situationer. Starkt självkritisk.

Bedömning

Enligt vår uppfattning bör expl. så som saken nu ligger till allvarligt överväga den tekniska utbildningens avbrytande. Såväl testresultat som skolbetyg och nuvarande studiesvårigheter tyder samstämmigt på att hans teknisk-mekaniska begåvning ej har den nivå, som fordras för ett framgångsrikt utövande av ingenjörsverksamhet, i varje fall en tekniskt-konstruktivt betonad dylik. En särskild vikt synes man oss i detta fall även böra lägga vid hans uppenbart under normalt utvecklade rumsuppfattning och formsinne. I hithörande prov har han genomgående redovisat mycket låga värden. (Jfr även hans egna uppgifter angående svårigheter för ritning.) Inte heller ur karakterologisk synpunkt synes oss ingenjörsyrket ligga väl till (rätt nervös, en viss brist på självtillit).

Under testningen gav han mycket goda prov både på koncentration, systematik och noggrannhet. Detta beteende står i märklig motsättning till hans oförmåga att koncentrera sig på och planlägga sina högskolestudier liksom till den säkerligen starkt olustbetingade ambitionsbrist han där synes lägga i dagen (springer ifrån studierna när det tar emot alltför mycket).

Med hänsyn till hans övervägande språkligt-abstrakt betonade begåvningsriktning och hans vid intressepejlingen klart dokumenterade humanistiskt-sociala intressen, är vi närmast benägna att tillråda omställning till akademisk examen med förslagsvis något modernt språk, nationalekonomi

samt statskunskap eller statistik. En fil-kand.-examen med dessa ämnen skulle han sannolikt utan större svårighet kunna klara inom tre år. Tillsammans med den tekniska utbildning, han redan haft, skulle han sedan ligga väl till för exempelvis en redaktionell befattning vid någon teknisk tidskrift. Men även en mera allmän journalistverksamhet skulle givetvis kunna komma i fråga, bl. a. med hänsyn till hans vida intressehorisont, goda kontaktförmåga samt påfallande iakttagelseskärpa (se ovan), även om hans allmänna arbetstempo kanske ej är så högt som man i detta sammanhang skulle önska.

Fall C

Det rör sig här om en 19-årig yngling, som dömts till ungdomsfängelse för stöld, grov stöld och grovt egenmäktigt förfarande. Han har tidigare vid två tillfällen erhållit villkorlig dom.

Hans hemförhållanden har betecknats som mycket goda, men av N:s egen skildring att döma har relationerna till föräldrar och syskon inte varit de allra bästa. Atmosfären i hemmet har enligt hans uppfattning varit »krävande och oförstående». Han har också gjort åtskilliga försök att frigöra sig från hemmiljön. Sina senaste kriminella handlingar förövade han i anslutning till ett misslyckat sådant försök, sedan han en tid hemfallit åt spritmissbruk.

N. har förutom sex klasser i folkskolan genomfört ett par klasser i realskolan. Folkskolläraren beskriver honom som en trevlig pojke, som »hade förutsättningar att bli något och skapa sig en ställning i samhället». Av klassföreståndaren i läroverket betecknas han som en av de intelligenta pojarna i klassen, ehuru han helt saknade studieambition och uppenbart vantrivdes i skolan. Det kan tilläggas att han hade förvärvsarbete på eftermiddagarna efter skolans slut.

Hans yrkesgång har varit något oregelbunden. Sin första anställning erhöi han i en radioaffär, där han började som varubud men efter några månader placerades som lagerexpedit. Han trivdes utmärkt med detta arbete men det blev, som han nu ser det, alltför ansvarskrävande när han småningom fick överta de flesta sysslorna på expeditionen (sköta alla transporter, skriva ut räkningar, omhändertaga reparationer, expediera etc.). Efter ett och ett halvt års anställning på denna firma gick han till sjöss som mässuppassare (ungefär ett halvår), varefter han prövat på olika sysselsättningar som stationskarl, byggnadshantlangare, isoleringsmontör. Som regel erhåller han mycket goda vitsord från sina anställningar.

Vid *psykiatrisk bedömning* i samband med de senaste brotten har han karakteriserats som en väl begåvad, astenisk individ med neurotiska inslag och benägenhet för förstämningstillstånd. Han är enligt läkarens uppfattning i behov av stöd och hjälp och kan på grund av sin kontaktlätthet ta skadligt inflytande från kamrater i kriminella sammanhang.

Problemställning

Vid yrkesvalsdiskussionen ger N. främst uttryck för en önskan att återgå till en sysselsättning av den typ han hade på radiofirman (lagerarbete). Han säger sig vara road av att expediera och över huvud taget av att ha med människor att göra. Vidare önskar han sig ett relativt självständigt arbete. Bland de konkreta yrkesförslag, som han ställer sig positivt till, kan nämnas affärsman, bokförelse, expedit, lagerchef och resebyråtjänsteman. I övrigt synes han ha en viss dragning till konstnärliga samt pedagogiskt och socialt betonade yrken. Även kontaktyrkena inom hotell- och restaurangbranschen attraherar honom. Däremot tycks han inte ha något som helst intresse för utpräglat manuella sysselsättningar, och hans intresse för teknik är ytterst obetydligt.

Allmänt intryck

Vid undersökningstillfällena uppträder N. till en början lite osäkert och avvaktande. För närvarande är han spänd och orolig, och han tycks överhuvud ångslas mycket över hur han uppfattas av andra människor. Han är inte omedelbart aktiv i kontakten men visar sig, sedan ett visst förtroende etablerats, mjuk och tillgänglig och stimuleras påtagligt av samtal kring väsentliga problem, även av mer personlig art. Han har en medveten och jämförelsevis mogen attityd och verkar känslomässigt nyanserad och rörlig. Hans självkänsla är ytterst labil och hans förhållande till omvärlden präglas av en ångestbetonad osäkerhet, vilken framför allt gör sig gällande i personliga relationer och då särskilt i sådana som han förknippar med auktoritet. Han blir lätt modstulen vid motgångar och förstorar subjektivt sina problem. En viss inätvändhet och bristande vitalitet försvårar också hans anpassning.

Testresultat

Av testresultaten att döma är N. i allmänt intellektuellt avseende klart övergenomsnittligt utrustad jämförd med jämnåriga ynglingar med ungefär motsvarande skolunderbyggnad. Toppvärden redovisas i de verbala, logiska och numeriska uppgifterna. Mer medelmåttiga resultat når han i prov, som avser den tekniskt-spatiala

begåvningsfaktorn. I de s. k. kontorsproven, som kräver förmåga till uppmärksamhetsfördelning samt snabbhet förenad med noggrannhet i registrerings-, kollationerings- och sorteringsuppgifter, ligger flertalet av hans värden i den högsta betygsklassen.

I de mentalt krävande praktiska problemproven placerar sig N. som helhet över genomsnittet. Däremot noteras genomgående värden i normalzonens underkant i de manuella funktionsproven (manuell rörlighet, koordinationsförmåga, precision och stabilitet). Tidsvärdena tyder här på att han hållit ett alltför högt tempo på bekostnad av precisionen.

Arbetsbeteende

N. är ganska spänd i provsituationen men arbetar som regel överlagt och metodiskt. Han visar snabb uppfattning och god överblick och kombinerar rörligt. Omsorgsfull och kritisk mot sina egna prestationer. Vid motgångar blir han dock lätt förvirrad och visar en benägenhet att köra fast. Manuellt rörlig och snabb men alltför orolig och otålig för att klara stabilitets- och precisionskrävande arbetsmoment.

Slutomdöme

N. har av undersökningsresultaten att döma rent begåvningsmässigt utmärkta förutsättningar för en kvalificerad yrkesutbildning med huvudsakligen teoretisk inriktning. För praktiskt och då i första hand praktiskt-manuellt arbete lämpar han sig sannolikt mindre väl. En inriktning på tekniska yrkesområden synes ej heller indicerad. Hans förutsättningar för kontaktyrken är något svårbedömda, då han för närvarande befinner sig i ett ganska deprimerat tillstånd. Av tidigare uppgifter att döma har han dock en utpräglad lätthet att vinna kontakt, och även nu visar han

stundom en mjukhet och beredvillighet, som åtminstone i vissa servicebetonade sammanhang bör vara en tillgång. Hans emotionella resurser talar även för att han har möjligheter att under mer gynnsamma yttre förhållanden utveckla en rätt nyanserad kontaktförmåga.

Av allt att döma synes kontors- och affärsbranschen erbjuda de bästa möjligheterna för ett rationellt yrkesval. Lämpligast vore om N. under anstaltsvistelsen kunde beredas tillfälle till en kortare handelsutbildning (ex. motsvarande ettårig handelsskola) och att han överhuvud så långt möjligt skaffade sig en ordentlig teoretisk grundutbildning, varefter eventuell specialisering och påbyggnad av utbildningen kan ske i samband med anställning vid ett affärsföretag. Till en början bör han nog inrikta sig på egentliga kontors- och expeditionsgöromål och låta tiden utvisa vilka möjligheter han har att ägna sig åt mer självständiga och kontaktmässigt krävande sysselsättningar.

Slutligen önskar vi framhålla, att en förutsättning för att N. skall kunna utnyttja sina goda intellektuella resurser i rimlig utsträckning och överhuvud vinna en någotsånär harmonisk och varaktig anpassning enligt vår mening är, att han blir föremål för en mer psykoterapeutiskt betonad behandling eller åtminstone att hans självkänsla och självaktning kraftigt stimuleras.

Enligt tillgängliga uppgifter har N. efter den här redovisade undersökningen på ungdomsfängelnsnämndens föranstaltande genomfört en handelsskoleutbildning och därvid erhållit utmärkta vitsord. Han har även i övrigt under anstaltstiden sysselsatts i sådant arbete som anknyter till institutets yrkesplaneringsförslag. Sedermera har han permitterats för att söka anställning inom affärsbranschen.

Institutionernas lokalfrågor

När det gäller de av utredningen berörda institutionernas lokalfrågor, har utredningen med hänsyn till att dessa frågor som regel ej kan lösas oberoende av övriga institutionsbyggnadsfrågor på resp. orter ej ansett sig böra framlägga konkreta förslag. Utredningen skall begränsa sig till att ge en översikt över nuvarande lokalförhållanden och synpunkter på det ytterligare lokalbehov, som ev. kan komma att uppstå vid genomförande av utredningens förslag. Utredningen har i dessa frågor haft samråd med byggnadsstyrelsen, vars synpunkter återges i ett sista avsnitt av denna bilaga.

Universitetsinstitutionerna i psykologi och pedagogik

Nuläge

Uppsala. Psykologiska institutionen disponerar nu två våningar i en institutionsbyggnad vid S:t Larsgatan 2. Lokalerna omfattar sju arbetsrum, fyra laboratorierum, föreläsning- och seminarielokal, vilken utnyttjas även för pedagogiken, bibliotek samt några specialutrymmen. Sammanlagda ytan, kapprum o. d. oräknade, uppgår till 436 m². Lokalerna är relativt nyinredda och befinner sig i gott skick.

Institutionen för pedagogik har hösten 1954 flyttat in i nyinredda lokaler i en universitetet tillhörig bostadsfastighet på Järnbrogatan 10. Ämnet disponerar där ca 240 m² fördelade på elva rumsheter, däribland bibliotek och vissa laboratorieutrymmen.

På längre sikt anser institutionerna

det mest förmånligt att tillsammans få disponera hela institutionsbyggnaden på S:t Larsgatan, där nu även historia har sina lokaler. Även i fastigheten på Järnbrogatan torde vissa utvidgningsmöjligheter kunna uppkomma.

Lund. Det kombinerade psykologi-pedagogikämnet disponerar seminarierum samt sju arbets- och laborationsrum i vindsvåningen i det s. k. lundagårds-huset. Dessa lokaler är delvis rätt nyligen renoverade. Dessutom har institutionen tillgång till arbetsrum i gamla kemiska institutionen om sammanlagt 80 m². Dessa lokaler är i dåligt skick. Institutionen anser sig under nuvarande förhållanden behöva ytterligare ca 400 m².

I den av byggnadsstyrelsen 1948 uppgjorda generalplanen för utbyggnad av Lunds universitet heter det att »anskaffande av större och bättre lokaler för psykologiska institutionen måste betraktas som en angelägen fråga». Man finner att den nuvarande entrébyggnaden på södra lasarettområdet, som enligt avtal mellan landstinget och universitetet efter hand skall övergå i universitetets ägo, skulle kunna utnyttjas för en mera definitiv lösning av lokalproblemen för de samhällsvetenskapliga ämnena statskunskap, statistik, nationalekonomi och sociologi liksom för psykologi. Södra lasarettområdet beräknades kunna frigöras för universitetets behov under åren 1953—57, då erforderliga ombyggnadsarbeten också skulle kunna utföras. Beträffande denna tidsberäkning kan anföras, att utbygg-

nadsplanen fört universitetsinstitutionerna nu kommit till vad som avsågs för 1950. Detta behöver dock ej nödvändigtvis innebära motsvarande försening för psykologins räkning, eftersom dess lokalfråga främst är beroende på lasarettets byggnadsprogram.

Göteborg. Psykologi och pedagogik disponerar lokaler om ca 250 m² i vindsvåningen av universitetets huvudbyggnad och tillsammans med det psykotekniska institutet ca 350 m² i en förhyrd fastighet på Södra Vägen 64. Lokalerna är omoderna och befinner sig i mindre gott skick.

I samband med att universitetets lokalfrågor tagits upp till utredning har professorn John Elmgren utarbetat en preliminär plan för nybyggnad för ämnen psykologi, pedagogik och psykoteknik. Beräkningarna slutar på ett lokalbehov av 572 m² för psykologins, 441 m² för pedagogikens och 490 m² för psykoteknikens del samt gemensamma utrymmen om 380 m². Denna byggnad skulle enligt förslaget förläggas till ett område i anslutning till Sahlgrenska sjukhuset.

Stockholm. Psykologiska institutet har nyinredda lokaler på Teknologgatan 8 i tekniska högskolans gamla byggnad, vilken enligt beslut av 1948 års riksdag successivt skall överföras till Stockholms högskola. Lokalerna omfattar sammanlagt 192 m², varav hälften utgöres av föreläsningssal och återstoden är fördelad på ett laborationsrum, fem arbetsrum och ett par mindre utrymmen.

Pedagogiska institutet har fått övertaga större delen av psykologiska institutets gamla lokaler på Observatoriegatan 8 och disponerar där ca 100 m² i en omodern och till övervägande delen i mindre gott skick befintlig bostadsvåning (sex rum och kök).

När nya lokaler 1951 inreddes åt psykologiska institutet torde det ha varit meningen att ytterligare utrymmen ganska snart skulle erhållas i anslutning till de nuvarande. Sedan dess har matematikmaskinnämndens arbetsgrupp

provisoriskt erhållit lokaler i angränsande utrymmen. Institutionernas strävan är nu att så snart som möjligt erhålla dels ytterligare arbets- och laboratorierum för psykologin, dels lokaler för pedagogiken i återstoden av det våningsplan, där psykologiska institutet nu är inrymt. Genom att använda ett flertal lokaler gemensamt för ämnena skulle institutionerna rymmas i denna våning enligt vad en till högskolans styrelse ingiven detaljplan utvisar.

Utredningens synpunkter på det framtida lokalbehovet

Redan i relation till nuvarande utbildningsförhållanden är de psykologiska och pedagogiska institutionernas lokalbehov tillgodosett på ett otillfredsställande sätt. Detta gäller särskilt i Lund, Göteborg och Stockholm. Med den ökning av lärarkrafterna som psykologutbildningen gör nödvändig och den ökning av forskningen som det föreslagna forskningsrådet skall göra möjlig blir lokalproblemen än mera framträdande och kräver en snar lösning. I Uppsala, Lund och Stockholm synes en förmånlig sådan kunna åstadkommas vid planerade eller i övrigt tänkbara omdispositioner av redan befintliga byggnader, varför kostnaderna bör kunna hållas inom en måttlig ram. I Göteborg är det svårt att för närvarande se annan lösning än en nybyggnad av institutionslokaler.

Utredningen har sökt göra en uppställning av det normalt erforderliga lokalbehovet med utgångspunkt i förslagen till personalorganisation för institutionerna och under den förutsättningen att psykologi och pedagogik kan beredas lokaler i samma byggnad. Utredningen har i en PM den 30 oktober 1954 delgivit byggnadsstyrelsen dessa högst preliminära och skissartade beräkningar och anför däri efter några inledande synpunkter och en uppräknig av befattningar, som beräknats vara erforderliga för ämnet *psykologi*, sammanlagt 13 till antalet, följande beträffande lokalbehovet.

Förutom arbetsrum för denna personal — i instrumentmakarens fall alltså verkstad — samt för uppskattningsvis 2 på forskningsmedel anställda biträden, erfordras lokaler av följande typer.

Elevlaboratorium som uteslutande kan disponeras för elementär laborationsundervisning för grupper på 8—10 studerande samtidigt. Utrymmet fördelas lämpligen på 2—4 rumsenheter.

Speciallaboratorier för experiment med permanent uppställd apparatur. Uppskattningsvis behövs åtminstone 6 mindre rum för sinnespsykologiska, psykofysiologiska o. d. undersökningar samt 2 större rum för djurförsök.

Central för fast uppställda registreringsinstrument.

Förvaringsrum för apparater m. m.

Förvaringsrum för djur (närmast råttor).

Blankettförråd för testmaterial m. m.

Arkivutrymmen för primärmaterial m. m.

För *pedagogik* uppräknas på motsvarande sätt de erforderliga befattningarna, till antalet 10, varefter anföres.

Förutom arbetsrum för denna personal samt för uppskattningsvis 2 på forskningsmedel anställda biträden, erfordras lokaler av följande typer.

Elevlaboratorium som uteslutande kan disponeras för elementär laborationsundervisning för grupper på 8—10 studerande samtidigt. Utrymmet fördelas lämpligen på 2—4 rumsenheter.

Speciallaboratorier för inläringsexperiment, läsexperiment, barnpsykologisk observation m. m., uppskattningsvis minst 3 mindre rum och 2 större rum.

Förvaringsrum för apparater, som kan vara mindre än psykologiska institutionens.

Blankettförråd för testmaterial m. m.

Arkivutrymmen för primärmaterial m. m., som sannolikt behöver vara större än motsvarande utrymmen i psykologiska institutionen.

Gemensamt skulle institutionerna kunna disponera följande utrymmen.

Föreläsningssal, tillika grupptestningsrum med ca 150 platser. (Detta innebär att den obligatoriska kursen i pedagogik fortfarande får tänkas äga rum i lokal utanför institutionen).

Seminarium, tillika avsett för viss kursundervisning, gruppexperiment o. d. med ca 50 platser.

Arbets- och försöksrum för doktorander, licentiander och forskare tillfälligt knutna till institutionerna, uppskattningsvis minst 10 mindre rum, vilka rörligt fördelas mellan ämnena.

Testningsrum, uppskattningsvis minst 3 mindre rum för enskilda övningssteningar.

Statistiskt bearbetningsrum för studerande och tillfälligt anställda.

Bibliotek jämte i anslutning därtill läsrum för de studerande, sammanlagt ca 20 läsplatser.

Fotografiskt mörkrum.

Lunchrum.

Härutöver kommer kapprum, toaletter o. d. accessoriska utrymmen.

Psykotekniska institut

Nuläge

Institutet i Stockholm disponerar vindsvåningen i Stockholms högskolas byggnad på Norrtullsgatan 2, sammanlagt ca 450 m² till stor del med provisorisk rumsindelning. På ett tidigt stadium av diskussionen om gamla tekniska högskolebyggnadens disposition var det frågan om att institutet skulle få nya lokaler i dess ena flygel.

I Göteborg är institutet såsom ovan nämnts tillsammans med delar av psykologiska institutionen inrymd i en av universitetet förhyrd byggnad på Södra Vägen 64.

De föreslagna instituten i Uppsala och Lund har ingen direkt motsvarighet i nuläget.

Utredningens synpunkter på det framtida lokalbehovet

I PM den 3 december 1954, vilken överlämnats till byggnadsstyrelsen, har utredningen efter en orientering om de kommande förslagen, vilka vad personalorganisationen beträffar omfattar 18 anställda vid institutet i Stockholm, 9 i Göteborg och 4 i vardera Uppsala och Lund under en första etapp av utbyggnaden, anfört följande.

Vid de större instituten kommer enligt beräkningarna dessutom att finnas 2—3 praktikanter och vid de mindre 1—2 praktikanter åt gången, varjämte någon eller några för forskningsmedel tillfälligt anställda lär komma att finnas vid instituten. De nuvarande instituten hoppas därjämte att liksom hittills få disponera några arkivarbetare.

Förutom arbetsrum för personalen åtgår någon större och några mindre rumsenheter för testningar och laboratiemässiga undersökningar, såsom reaktionstidsbestämningar, vilka kräver fast uppställd apparatur. Rätt stora utrymmen åtgår vid stock-

holmsinstitutet för blankettförråd och arkiv.

Pedagogiska biblioteket

Såsom nämnts i kap. 18 disponerar biblioteket lokaler på Hantverkargatan 29. Dessa är mycket små i förhållande till bibliotekets nuvarande och närmast kommande behov. En flyttning har därför länge planerats. Utredningen förordar i betänkandet en placering i anslutning till Stockholms högskolas institutioner för psykologi och pedagogik, helst i bottenvåningen i den byggnad där nu psykologiska institutet är inrymt och där även pedagogiska institutet lämpligen bör beredas plats. I ovan nämnda PM den 3 december 1954 återger utredningen följande synpunkter på det framtida lokalbehovet, vilka på anmodan av utredningens givits av bibliotekarien vid pedagogiska biblioteket G. Eriksson, som varit utredningens expert i biblioteksfrågor.

Den lokal, som skall ställas till pedagogiska bibliotekets förfogande, bör fylla vissa villkor. Den bör erbjuda växtutrymme för minst tio år, emedan en flyttning från en lokal till en annan eller en genomgripande omflyttning inom samma lokal är synnerligen dyrbar och arbetskrävande. Vid disponeringen av lokalutrymmena bör hänsyn tagas till bibliotekets behov och arbetssätt. Bibliotekets nuvarande helt otillräckliga lokal upptar en golvyta av ca 320 m². Dess bokbestånd beräknas utgöra 1 700 hyllmeter. Den årliga accessionen är för närvarande ca 35 m. För en tid av tio år bör alltså efter nulägets beräkningsgrund räknas med ett växtutrymme av 350 m. Därtill bör läggas 100 m för nu nedpackade böcker. Vidare får man räkna med 100 m för oförutsedd accession (donationer o. d.). Man bör således räkna med hyllutrymme för minst 2 250 m för pedagogiska bibliotekets egna samlingar. Ev. bör tilläggas marginal för institutionernas boksamlingar.

Med nuvarande frekvens och läge kräves ett läsrum med utrymme för 25 arbetsplatser och referensbibliotek. Om biblioteket flyttas till högskolans område har man att förutse behov av flera arbetsplatser, minst 10, alltså 35. Denna siffra bör dock tagas under prövning i samråd med professorerna, som kan beräkna studentantal och förutse de förändringar i detta som psykologutredningens förslag kan komma

att medföra. Läsrummet kan lämpligen uppdelas på flera rum eller åtminstone förse med glasväggar för att ge mer arbetsro än vad som blir fallet med alltför stora läsesalar. Detta är ett ofta uttalat önskemål från de besökandes sida. I tidskriftsrummet bör beredas utrymme för de fem sista åren av de viktigaste löpande tidskrifterna, dels för att göra dessa lättare tillgängliga för allmänheten, dels för att underlätta arbetet i låneexpeditionen. I något läsrum eller del därav bör även beräknas utrymme för de sista årens läroböcker, vilka lärare ofta vill se utan att behöva rekvirera varje särskild bok.

Expeditionsrummet, som nu omfattar en yta av 23 m², bör ej vara mindre emedan utrymme behövs för växande kataloger och bibliografisk handapparat. Ett par forskarum bör inrättas samt ett rum, där maskinskrivning kan äga rum utan att andra studerande störas.

För personalen behövs två större, (ev. tre något mindre rum). Ett rum beräknas för bibliotekarien, vars nuvarande rum är 17 m². Det nya bör vara större. Ett rum behövs för amanuens och assistent. För kommande utveckling av biblioteket är det självfallet klokt att något reservutrymme finns i betraktande av den snabba utveckling som biblioteket haft de senaste fem åren. Ett upppackningsrum, som även skall bereda plats för arbetet med bokbindnings-sändningar, bör finnas. Tambur- och toalettutrymmen bör finnas för allmänhet och personal, vidare städgarderob.

Här nedan göres ett förslag till disponering av det utrymme som kan anses erforderligt för pedagogiska bibliotekets blivande lokalbehov. En sådan beräkning måste i viss mån bli godtycklig och kan på intet sätt betraktas såsom ett definitivt förslag utan som en utgångspunkt för vidare resonemang.

Låneexpeditionen	26 m ²
Läsrum (utrymmet fördelat på ett eller flera rum) med 35 arbetsplatser samt utrymme för c:a 100 m referensböcker	60 »
Forskarrum. 2 rum à 5 m ²	10 »
Maskinskrivningsrum för allmänheten	5 »
Bibliotekariens rum	30 »
Amanuensens och assistentens rum	30 »
Upppackningsrum	12 »
Bokmagasin 2 250 hyllmeter. (Beräkningsgrund 7 hyllor i höjd, hyllståndarnas axelavstånd 1,5 m.)	250 »
	435 m ²
Tamburer, toaletter (3), städgarderob m. m.	28 »
	463 m ²

Byggnadsstyrelsens synpunkter på berörda lokalfrågor

Utredningen har i skrivelse den 3 januari 1955 från byggnadsstyrelsen erhållit följande synpunkter på de i utredningens PM framlagda lokalfrågorna.

Under hand har för byggnadsstyrelsens yttrande överlämnats PM den 30/10 och 3/12 1954 rörande lokalbehovet för psykologiska och pedagogiska universitetsinstitutioner samt för psykotekniska institut och pedagogiska biblioteket.

I anslutning till utredningens uttalande att avsikten ej är att framlägga konkreta förslag till byggnadsåtgärder har styrelsen icke ansett sig ha att närmare ingå på de lämnade uppställningarna över lokalbehovet utan får i avvaktan på beslut rörande organisation och personalstat uttala, att de principer efter vilka beräkningarna gjorts icke föranleder någon styrelsens erinran. Emellertid vill styrelsen erinra om att vid rådande ekonomiska läge den

strängaste sparsamhet måste iakttagas vid ett slutligt iordningsställande av ev. ytterligare lokaler för de berörda institutionerna.

I fråga om huvudlinjerna för lokalfrågans lösning på de olika platserna får styrelsen rörande Uppsala och Lund hänvisa till vad som anförts i de av styrelsen upprättade förslagen till generalplaner för respektive universitet. Dessa planer är, särskilt vad avser de humanistiska ämnena, föremål för fortsatt utredning. Vidare har inom byggnadsstyrelsen upptagits utredning rörande tillgodoseende av lokalbehovet för den filosofiska fakulteten i Göteborg, varvid jämväl här berörda institutioners behov kommer att beaktas. För Stockholms del kommer frågorna sedan organisation m. m. i berörda delar fastställts att upptagas av den kommitté som handlägger byggnadsfrågorna för Stockholms högskola och i vilken även byggnadsstyrelsen är representerad. Styrelsen vill i denna del endast erinra att en pedagogisk institution avses bliva ansluten jämväl till den blivande lärarhögskolan.

Psykologisk och pedagogisk forskning

I denna bilaga skall vi redogöra för tre inventeringar av forskningsuppgifter på det psykologiska och pedagogiska området. Den första (A) avser vid universitetsinstitutionerna under tiden 1952—1954 avslutade eller påbörjade doktors- och licentiatavhandlingar, trebetygsuppsatser och fältarbeten, de sistnämnda som regel utförda som lagarbete under ledning av institutionens personal. Den andra inventeringen (B) gjordes hösten 1953 och avser undersökningar, för vilka forskningsmedel skulle ha sökts, om ett forskningsråd för psykologi och pedagogik då hade funnits — alltså under en fiktiv förutsättning, vars felkällor diskuterats utförligt i kap. 19, där resultaten utnyttjats. Med hänsyn till att ett antal uppgifter är gemensamma för inventeringarna A och B har av utrymmesskäl de gemensamma uppgifterna upptagits endast i listan över avhandlingar m. m. men med en särskild markering, som anger att den även tillhör inventeringen av anslagsbehovet (B). Den tredje inventeringen (C) avser uppgifter av särskilt intresse för skolväsendet, vilka i olika sammanhang angivits av skolkommissionen, skolöverstyrelsen och statens psykologisk-pedagogiska institut.

För att göra jämförelser mellan de tre inventeringarna möjliga har vi genomgående sökt tillämpa en och samma klassifikationsgrund, vilken i sin tur ansluter till de grenar inom psykologi och pedagogik som urskilts vid redogörelsen för innehållet i nuvarande studiekurser (bil. 4) och översikten över moment som bör ingå i psykologutbildningen (kap. 3 och 4). Särskilt hänvisas

till definitionerna på sid. 22 f. På en punkt torde indelningen kräva en närmare förklaring, nämligen när det gäller åtskiljandet av pedagogisk psykologi och pedagogisk metodik, vilket är av stor betydelse vid jämförelse mellan inventeringarna A och B å ena sidan, C å den andra. Med pedagogisk psykologi har vi avsett undersökningar rörande skolarbetet med huvudvikten på psykologiska faktorer hos elever och lärare, t. ex. individuella förutsättningar för arbete och anpassning i skolan, relationer till kamrater och lärare. Till pedagogisk metodik har vi fört undersökningar med huvudvikten på undervisningens målsättning, former och resultat. Medan vi när det gäller pedagogisk psykologi huvudsakligen tar fasta på variationer mellan individerna i skolsituationen, utgår vi beträffande pedagogisk metodik från variationer mellan arbetsformerna i skolan, vanligen den skilda effekten av olika metoder. Gränfall förekommer visserligen, där tonvikten ligger ungefär lika på individ- och metodsidan, men i flertalet fall har en sådan åtskillnad syntts möjlig. Eftersom de enskilda uppgifterna redovisas under de rubriker dit vi hänfört dem, är klassificeringen helt öppen för kontroll. Även i andra fall har tvekan givetvis rätt, till vilken kategori uppgifterna skulle hänföras, vilket dock torde vara oundvikligt vid alla klassifikationer av denna art.

Avhandlingar, uppsatser och fältarbeten (A)

Som nämnts avser inventeringen »elevuppgifter» på olika utbildningsstadier. I samband med inventeringen

erhölls från ett par institutioner även uppgifter om professorers och docenters forskning under tidsperioden. Dessa har dock för enhetlighetens skull ej medtagits i tabellerna men finns i stället ofta i inventering B. Även de under A redovisade uppgifterna torde emellertid ge ett klart besked om institutionernas inriktning. Däremot är summorna för antalet forskningsuppgifter vid varje institution ett relativt otillförlitligt mått på forskningsaktiviteten vid resp. institutioner, då de däri ingående uppgifterna är av mycket varierande omfång och samtliga institutioner ej heller har funnits under hela tidsperioden. Uppgifterna redovisas dels för de psykologiska institutionerna i Uppsala och Stockholm (U 1 resp. S 1), dels för motsvarande pedagogiska institutioner (U 2, S 2), dels slutligen för de odelade psykologisk-pedagogiska institutionerna i Lund, Göteborg och t. o. m. vårterminen 1953 i Stockholm, vilka betecknas L, G och S utan siffra. När samma person framlagt — eller tidigare framlagt och nu sysslar med — mer än en undersökning rörande ett och samma ämne, har uppgiften dock redovisats endast en gång. Detta kan uppkomma, när trebetygsuppsats utvidgats till licentiatavhandling eller licentiat-till doktorsavhandling.

Såsom framgår av förteckningen i

underbilaga A, är många ämnen ganska brett eller ospecificikt rubricerade. Med hänsyn till undersökningarnas syfte och de resurser som stått till förfogande, får man dock utgå från att de, i den mån de innehåller originalforskning, endast kan belysa en mycket begränsad aspekt av resp. problem. I vissa fall torde åtminstone trebetygsuppsatser också huvudsakligen vara av refererande karaktär och kan då täcka ett bredare område. Övervägande delen av undersökningarna är opublicerade, vilket i många fall måste beklagas. För att avhjälpa bristen på tryckningsmöjligheter har psykologiska institutet i Stockholm under 1954 börjat utge en stencilrad serie av rapporter över preliminära resultat av vid institutet utförda undersökningar. Rapporterna, av vilka till i mars 1955 femton utkommit, publiceras på engelska och distribueras till institutioner och enskilda forskare inom och utom landet, med vilka institutionen samarbetar. En motsvarande rapportserie påbörjas 1955 av pedagogiska institutet vid Stockholms högskola.

Resultaten av inventeringen sammanfattas i följande tablå över antalet undersökningar inom olika områden vid psykologiska, pedagogiska resp. odelade institutioner. Institutionerna vid olika lärosäten har därvid grupperats samman.

	Psykologi	Pedagogik	Odelad pedagogik	S:a
Allmän, experimentell och komparativ psykologi....	14	—	10	24
Differentiell psykologi, psykologiska mätningar.....	15	5	7	27
Personlighetspsykologi, socialpsykologi.....	8	2	8	18
Abnormpsykologi.....	10	1	6	17
Barn- och ungdomspsykologi.....	1	6	14	21
Pedagogisk psykologi, pedagogiska mätningar.....	2	18	16	36
Tillämpad psykologi i övrigt.....	3	2	11	16
Pedagogisk metodik.....	—	7	4	11
Historisk och komparativ pedagogik.....	—	8	2	10
Sammanlagt	53	49	78	180

De renodlat psykologiska institutionerna har såväl absolut som relativt övriga de flesta undersökningarna inom

de fyra första grenarna i uppställningen (allmän psykologi t. o. m. abnormpsykologi). Flertalet av dessa under-

sökningar härrör från institutionen i Stockholm. De renodlat pedagogiska institutionerna har absolut och relativt de flesta av de undersökningar som grupperats under rubrikerna pedagogisk psykologi etc., pedagogisk metodik samt historisk och komparativ pedagogik. Flertalet av de pedagogisk-historiska undersökningarna har angivits av institutionen i Uppsala. Stockholm har i gengäld något fler pedagogisk-metodiska undersökningar. På de institutioner som representerar båda ämnena (Lund och Göteborg) kommer flertalet undersökningar inom barn- och ungdomspsykologi samt tillämpad psykologi. I övrigt hänvisas till förteckningen över ämnen.

Undersökningar för vilka anslagsbehov anmälts (B)

Bland de 180 uppgifter som redovisats ovan under A har 30 tillika anmälts i enkäten beträffande anslagsbehov. Anledningarna till denna stora skillnad torde vara flera. De ovannämnda undersökningarna utgöres till mycket betydande del av trebetygsuppsatser, vil-

ka vanligen ej är av den arten att de brukar ifrågakomma för forskningsanslag och vederbörande institutionschefer torde därför ej ha anmodat de studerande att lämna uppgifter till enkäten. Vidare avsåg enkät A en treårsperiod, B läget vid en viss tidpunkt, vilket torde innebära att vissa av de under A redovisade undersökningarna redan var avslutade vid enkät B, andra påbörjats efter densamma. Slutligen har vissa institutioner i mycket obetydlig utsträckning lämnat uppgifter i enkät B. I enkät B finns å andra sidan 40 undersökningar som ej redovisats under A. Detta torde bero dels på att även forskare, som avslutat sin akademiska utbildning, deltagit i enkät B, dels på att vissa undersökningar är så medelskrävande, att de överhuvud ej kan tas upp under nuvarande anslagsförhållanden. Sistnämnda förhållande torde i själva verket ofta ha förelegat.

De redovisade undersökningarna fördelar sig sålunda på institutioner och ämnesområden. I tabellen har även de under A redovisade undersökningarna medtagits ehuru åtskilda från övriga.

	Psykologi		Pedagogik		Odelad pedagogik		Övriga S:a	
	A	B	A	B	A	B		
Allmän, experimentell och komparativ psykologi.....	4	9	—	1	1	—	—	15
Differentiell psykologi, psykologiska mätningar.....	6	4	2	—	—	1	4	17
Personlighetspsykologi, socialpsykologi..	1	1	—	1	1	3	—	7
Abnormpsykologi.....	3	—	1	—	1	—	6	11
Barn- och ungdomspsykologi.....	—	1	—	—	1	—	1	3
Pedagogisk psykologi, pedagogiska mätningar.....	2	—	6	1	—	—	1	10
Tillämpad psykologi i övrigt.....	—	1	—	—	1	1	4	7
Pedagogisk metodik.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Historisk och komparativ pedagogik...	—	—	—	—	—	—	—	—
Sammanlagt	16	16	9	3	5	5	16	70

För 62 av de 70 uppgifterna uppgavs erforderligt anslagsbelopp, beräknat efter medelsbehovet under högst ett år för ifrågavarande projekt. I vissa fall

torde uppgifterna dock avse längre tid. De uppgivna medelsbehoven fördelar sig på olika områden enligt följande tabell.

	Antal med kostnadsuppgifter	Anslagsbelopp kr.
Allmän, experimentell och komparativ psykologi.....	12	100 685
Differentiell psykologi, psykologiska mätningar.....	17	136 565
Personlighetspsykologi, socialpsykologi.....	7	62 000
Abnormpsykologi.....	8	53 800
Barn- och ungdomspsykologi.....	2	69 800
Pedagogisk psykologi, pedagogiska mätningar.....	9	83 475
Tillämpad psykologi i övrigt.....	7	70 000
Pedagogisk metodik.....	—	—
Historisk och komparativ pedagogik.....	—	—
	62	576 325
Ospecifierade önskemål (S 1, L).....	(2)	27 000
	Sammanlagt kronor	603 325

Genomsnittsbeloppet per specificerad undersökningsuppgift uppgår till 9 300 kronor, medianbeloppet till 6 200 kronor. Om för de undersökningar, där anslagsbehov ej kunnat uppges, insättes medianbeloppet, stiger totalsumman till drygt 650 000 kronor.

I övrigt hänvisas dels till diskussionen i kap. 19, dels för de enskilda ämnena till underbilaga B.

Önskemål beträffande undersökningar av praktiskt pedagogiskt intresse (C)

Utgångspunkten för den tredje inventeringen utgöres av listor över angelägn forskningssuppgifter, som uppgjorts av skolkommissionen (SK) i dess lärarhögskolebetänkande (SOU 1952: 33 sid. 205 f), skolöverstyrelsen (SÖ) i en PM den 26 september 1952 angående statens psykologisk-pedagogiska institut

och av sistnämnda institut (PPI) i p-tita samt i PM den 25 september 1953 till psykologutredningen (jfr sid 143). De där upptagna ämnena har fördelats på kategorier efter motsvarande principer som i det föregående. Endast pedagogisk psykologi och pedagogiska mätningar resp. pedagogisk metodik har här behövt ifrågakomma. Som räkneenhet vid sammanställning av skolkommissionens önskemål har valts antalet angivna punkter, även om flera av dem i realiteten skulle kräva en mångfald separata undersökningar. Vissa ämnen är å andra sidan inte utan vidare åtkomliga för empirisk forskning och i andra kan medicinska och andra facksynpunkter behöva bli de dominerande. Trots detta torde sammanställningen ge gott besked om önskemålens allmänna inriktning.

	SK	SÖ	PPI	
Pedagogisk psykologi, pedagogiska mätningar.....	16	6	9	
Pedagogisk metodik.....	44	7	2	
	Sammanlagt	60	13	11

I övrigt hänvisas till underbilaga C. Om man ur enkäterna A och B sammanställer de uppgifter som har mest omedelbar relevans för pedagogiska

frågeställningar resp. återstoden, erhåller man följande tablå för jämförelse med ovanstående.

	Psykologi	Pedagogik	Odelad peda- gogik
Barn- och ungdomspsykologi.....	1	6	14
Pedagogisk psykologi, pedagogiska mätningar.....	2	19	16
Pedagogisk metodik.....	—	7	4
Historisk och komparativ pedagogik.....	—	8	2
Psykologins övriga grenar.....	66	12	47
Sammanlagt	69	52	83

Psykologin har som väntat huvudvikten markerat på andra ämnen än de omedelbart pedagogiska, de odelade institutionerna väger ganska jämnt, medan de pedagogiska har övervikt för den pedagogiska psykologin. Endast

13 % av de pedagogiska institutionernas undersökningar har hänförs till pedagogisk metodik mot 73 % av de av skolkommissionen föreslagna rubrikerna. Detta är en påfallande olikhet, vars konsekvenser diskuterats i kap. 17.

Underbilaga A

Översikt över avhandlingar, uppsatser och fältarbeten vid universitetsinstitutionerna 1952—1954

Institutionernas beteckningar enligt sid. 315 anges inom parentes. Uppgifter som även redovisats i enkät B betecknas med B inom samma parentes.

Allmän, experimentell och komparativ psykologi

- Perceptionsproblem (G)
- Problem i modern perceptionsforskning — en illustration (L)
- Vissa perceptionspsykologiska uppgifter (3 olika unders., S 1)
- Olika metoder för bestämning av s. k. gestaltstyrka (S 1, B)
- Oscillationsproblemet i psykologin (U 1)
- Rörelseeftereffektens duration på olika delar av retina (S 1)
- Vissa experiment över rörelseperception (S 1)
- Vissa dimensionsanalytiska problem (2 olika unders., S 1)
- Klassisk och instrumental betingning (G)
- De biologiskt primära betingningarna hos råttor (G, B)
- Serial reproduktion (G)

- Gestalttransponeringens betydelse för inlärningen (U 1, B)
- Learning and after-effects (U 1, B)
- Igenkännande, varaktigt behållande i minnet och Zeigarnik-effekt (U 1)
- Analys av mentala processer vid additionsexperiment (S 1, B)
- Tidsanalys av skrivprocessen vid steno-grafering (S)
- Tröttheten ur psykologisk och psykofysiologisk synpunkt (G)
- Undersökningar rörande abstraktion och begreppsbildning (L)
- Hur man löser ord med omkastade bokstäver (S 1)
- Språkpsykologiska undersökningar (G)
- Drömmarnas manifestationssätt hos blinda (L)

Differentiell psykologi, psykologiska mätningar

- Studier över fluktuationer i tiden och eventuell periodicitet vid vissa mentala prestationer (S 1, B)
- Undersökningar över intraindividuell variation i mentala prestationer (U 2, B)
- Könsdifferenser i fråga om interindividuell variation vid undersökningar med komplexa intelligenstest (U 2)

- Experimentella undersökningar av vissa psykometriska formlers giltighet (S 1)
- Gissningens inflytande vid vissa former av problemtests (S 1)
- Gissningens inflytande vid vissa former av kunskapstests (S 1)
- Reliabilitetsförändringar hos multiple-choice-tests till följd av förändringar i antalet svarsförslag (S 1)
- Experimentella undersökningar med moderna »scaling methods» (S 1)
- Dimensionalitätsproblem vid personlighets- och attitydmätning (S 1, B)
- Experimentell jämförelse av likhets- och korrelationsmatriser (S 1)
- Faktoranalysens räckvidd (U 2)
- Snabbhetsproblemet (U 1, B)
- Speed and power (S 2)
- Validitet och konstans (S)
- Attitydundersökningarnas metodik och teknik (L)
- En jämförande studie av olika sociometrisk metod (S 1)
- Undersökningar rörande intervjumetoden (U 1, B)
- Studier i frågeformulärsteknik och intervjumetoder (S 1, B)
- Undersökningar rörande projektiva testmetoder (G)
- Preliminära undersökningar rörande den subvalida personlighetens reaktioner på Rorschach-testet (L)
- Experimentell undersökning av en projektiv metods tillförlitlighet (S 1)
- Validitetsundersökning av Pfisters färgpyramidtest (S 1, B)
- Validitetsundersökning av grafologiska metoder (S 1)
- Validering av sandlådetest (S 2, B)
- Undersökningar rörande den matematiska begåvningsstruktur (L)
- Musikalitet och musikalisk begåvning (G)
- Tvillingforskning vid Göteborgs folkskolor (G)
- Personlighetspsykologi, socialpsykologi*
- Suggestion och suggestibilitet (U 1, B)
- Suggestibilitet hos barn och vuxna (G, B)
- Sociometrisk position i relation till personlighetspsykologiska variabler (L)
- Säkerhetsmarginaler som mätare av säkerhetsbehov (S)
- Bedömning av genomsnittsbilder (S)
- Det psykologiska typbegreppet i historisk och principiell belysning (S 1)
- Några synpunkter på strukturproblemet inom personlighetspsykologin (S)
- »Jaget» som forskningsföremål — några principiella synpunkter (S)
- Några social- och personlighetspsykologiska synpunkter på MRA (S)
- Experimentell undersökning av några sociala faktorerers effekt på varseblivningen av en geometrisk/optisk illusion (S 1)
- Några sociala faktorerers inverkan på kinestetisk perception (S 1)
- Nya försök över sociala faktorerers inverkan på perceptionen (S 1)
- Samarbetets psykologi (U 1)
- Social ögonkontakt (S)
- Social psychology of film (S 1)
- Aktiva och passiva fackföreningsmedlemmar (S 2)
- Kadettens val av officersyrket — en socialpsykologisk undersökning (S 1)
- Inställningen till militärtjänsten och dess samband med befäls- och kamratförhållanden (S 2)
- Abnormpsykologi*
- Djurpsykologiska undersökningar av beteendeförändringar vid elektrochockbehandling (S 1, B)
- Vissa psykologiska förändringar (särskilt i ordförrådsvariabler) vid hjärnkirurgiska ingrepp (S 1, B)
- Jämförelse mellan kliniska grupper med avseende på vissa personlighetsvariabler (S 1)
- Vissa klinisk-psykologiska problem (6 olika unders., S 1)
- Psykoanalytiska metoder (G)
- Psykoanalysen som terapeutisk metod — en redogörelse för egna rön (L)
- Fri målning i grupp — ett diagnostiskt och terapeutiskt hjälpmedel vid behandling av barn med anpassnings- och beteendeproblem (S)

Vanart och psykiska anomalier (U 1, B)
 Ungdomskriminalitet (G, B)
 Case-studies av billånare (S 2, B)
 Kriminalpsykologiska synpunkter på
 det rättspsykiatriska undersöknings-
 förfarandet (G)
 Psykologiska problem i samband med
 vanförhet (L)

Barn- och ungdomspsykologi

De intellektuella utvecklingsförloppen
 i förskoleåldern (G)
 Rorschachtestets utvecklingspsykologis-
 ka aspekter (G)
 Bekymmer, fruktan och ångest hos barn
 i skolåldern (U 2)
 Undersökningar rörande aggressioner
 hos barn (L)
 Undersökningar rörande vrede och
 fruktan hos barn (L)
 Trots och egensinne (U 1)
 Barnlögnernas problem (U 2)
 Undersökningar rörande växandes re-
 ligiösa utveckling (L)
 Frågan om religionen och den mentala
 hälsan under adolescensen (U 2)
 Undersökningar rörande flickors mora-
 liska uppfattning i åldern 13—14 år
 (L)
 Undersökningar rörande relationerna
 mellan föräldrar och barn (L)
 Hemskillnads- och äktenskapsproblem
 och deras inverkan på barnens upp-
 fostran (G)
 Något om utvecklingen av barnets för-
 måga att bedöma olika yrkesgruppers
 inkomstförhållanden (S)
 Barnteckningar i förskoleåldern (G, B)
 Barns reaktion på film (G)
 Några barnpsykologiska problem med
 hänsyn till hörselskadade barn (S)
 Utvecklingsstudier av spastiska barn
 (G)
 Utvecklingstest för hjärnskadade barn
 (G)
 Senpuberteten hos gymnasieungdom
 (S 2)
 Den manliga ungdomens läsvanor (S 2)
 Freuds syn på barndomens betydelse —
 en historisk-genetisk undersökning
 (U 2)

Pedagogisk psykologi, pedagogiska mät- ningar

Om innebörden av retarderad skolpres-
 tation i förhållande till intellektuella
 förutsättningar (U 2)
 Läsreversaler och läsmognad (S 2, B)
 Sambandet mellan läshandikap och
 emotionella störningar (S 2, B)
 Språkrubbningar och deras behandling
 (G)
 Skolmognadsproblemet (G)
 Differentieringsproblemet ur psykolo-
 giska och pedagogiska synpunkter (G)
 Prognosinstrument i folkskolan (S 2, B)
 Intagningen i läroverk på grundval av
 folkskolebetygen (S 2, B)
 Orienterande undersökning rörande för-
 hållandet mellan folkskolebetyg och
 läroverksbetyg (S)
 Kunskaps- och färdighetstests för folk-
 skolans fjärde klass (L)
 Grupprovet för intelligensundersökning i
 folkskolans femte klass (U 2, B)
 Sociala normer som variabler vid förut-
 sägelse av studieframgång (S)
 Samvariationen mellan skolprestationer
 och studievanor — med intelligens
 och skolattityd konstanthållna (U 2)
 Kvarsittningens orsaker (S 2, B)
 Undersökningar rörande kvarsittning i
 folkskolan — dess frekvens, orsaker
 och verkningar (L)
 Barns attityder i klass 2—4 i folksko-
 lan (U 2)
 Kamratattityder och gruppbildning på
 en ungdomsvårdsskola (S)
 Den sociala dynamiken i skolklassen
 (S 2)
 Popularitetsbegreppets betydelse och
 inflytande i olika skolsammanhang
 (U 2)
 Undersökningar rörande faktorer, som
 inverka på populariteten i skolklasser
 (L)
 Sociala relationer mellan barn i skol-
 klasser (L)
 Sociometrisk undersökning rörande
 några faktorer, som sammanhänga
 med folkskolebarns val av arbetskam-
 rater (L)
 Skolungdoms inställning till fusk (S 2)

Disciplinproblem i folkskolan (S 2)
 Disciplinproblem i Stockholms folkskolor (S 2)
 Anpassningen i skolan med särskild hänsyn till skolning (G)
 Undersökningar rörande i vad mån barn förstå historiska termer (L)
 En jämförelse mellan olika metoder för ordförrådsräkning (S 1, B)
 Ordförrådet i uppsatser — en undersökning av dettas korrelation med social status och resultatet i ett motstatstest (S)
 Uppsatsbedömning (S 2)
 Läraromdörets subjektivitet (U 1, B)
 Lärarlämpligheten och dess fastställande (U 2)
 Undersökningar rörande för goda och dåliga lärare utmärkande egenskaper (L)
 Lämplighetsprov för förskolepedagoger (G)
 Urvalet till den musikaliska undervisningen i folkskolan (U 2)
 Etudes sur quelques problèmes visant l'habilité motrice sur les habiles plongeurs et sur les facteurs qui affectent la capacité d'apprentissage et la performance d'habilité dans le plongeon (S 2)

Tillämpad psykologi i övrigt

Arbetsanalys och anlagsprövning (U 1)
 Konstruktion och utprövning av ett psykologiskt hjälpmedel vid urval av arbetsledare (S)
 Standardisering av ett yrkeslämplighetstest (S 2)
 Validitetsundersökning av ett testbatteri för antagning till industriskola (S 1)
 Urval och utbildning av radiotelegrafister (S)
 Psykologiska uttagningsprov för högre tekniska och merkantila studier (G)
 Validitetsundersökningar av testningar vid Chalmers tekniska högskola (G)
 Försäljningspsykologiska urvalsmetoder (G)
 Undersökningar rörande faktorer, som inverka på trötthet hos flygare (L)

Intresse och arbetstillfredsställelse (U 1)
 Människors inställning till arbetet (G)
 Trafikolycksfall hos barn i skolåldern (G, B)
 Olycksfallsfrekvensen vid göteborgsvarven (G)
 Olycksfallen vid färd till och från arbetet vid Götaverken 1947—52 (G)
 Vittnespsykologiska undersökningar (G)
 The readability of printed text (S 2)

Pedagogisk metodik

Den första läsundervisningen (S 2)
 Rättskrivningsmetodik för barn med läs- och skrivsvårigheter (L)
 Geografiundervisningens metodik (2 unders., G)
 De naturgeografiska begreppen (G)
 I vad mån kan rim, rytm, melodi och lekar effektivisera undervisningen i engelsk grammatik under de fyra första åren i enhetsskolan? (U 2)
 Vanförevårdens pedagogiska problem (S 2)
 Ueber Bewegungsunterricht (S 2)
 Lekskoleklasser och skolmognadsklasser: en jämförelse mellan undervisningsresultaten (S 2)
 Skillnader i anpassningen mellan intellektuellt retarderade barn i hjälpklass och normalklass (U 2)
 Eftervård bland hjälpklassbarn (S 2)

Historisk och komparativ pedagogik

Folkfostran inom Skaraborgssocknarna före 1823 enligt samtida visitations- och sockenstämmoprotokoll (U 2)
 Folkundervisningen i Linköping 1700—1842 (U 2)
 Fridtjuv Bergs syn på bildning och personlighetsfostran (U 2)
 Medicinsk utbildning i Sverige under 1600- och 1700-talen (U 2)
 Den fasta lantbruksundervisningen av idag i Sverige och dess historiska utveckling (U 2)
 Diakonien i svensk socialpedagogik (U 2)
 Engelskt skolväsen (G)
 Inställningen till aktivitetspedagogiska metoder (S 2)

Frihet och tvång i Montessori-uppfost-
ran (U 2)

Mattias Fremlings pedagogiska grund-
satser (L)

Underbilaga B

**Översikt över forskningsuppgifter som anmälts
i samband med inventering av anslagsbehov
utöver sådana redovisade i underbilaga A**

Beteckningar som i underbilaga A.
Därtill följande P = psykotekniska in-
stitutet i Stockholm, E = enskilda upp-
giftslämnare.

*Allmän, experimentell och komparativ
psykologi*

- Psykofysiska problem (U 1)
- Undersökning av rytmpreception (S 1)
- Undersökning av den s. k. vertikal-hori-
sontalillusionen (S 1)
- Undersökningar av hållbarheten i Köh-
lers molära fysiologiska satiations-
teori (S 1)
- Undersökningar av hållbarheten i Köh-
lers fysikaliska mättnadsteori för fi-
gurationsväxlingar (S 1)
- Inlärnings- och insiktsproblem (U 1)
- Övningsproblem (U 1)
- Undersökningar av faktorer som inver-
ka menligt på förmågan att lösa pro-
blem (S 1)
- Tänkanudet under socialt tryck (S 1)
- Åskådlighet och problemlösning (S 2)

*Differentiell psykologi, psykologiska
mätningar*

- Genetisk undersökning av vissa percep-
tiva könsdifferenser (S 1)
- Fortlöpande standardisering av testska-
la för 15 år och uppåt (U 1)
- Standardisering av icke-verbal grupp-
testskala för åldrarna 6—12 år (E)
- Standardisering av performance-test för
åldrarna 6—15 år (E)
- Likhetsanalys av personlighetsbeskri-
vande termer (S 1)
- Försök att skapa svensk motsvarighet
till Minnesota multiphasic personality
inventory (U 1)
- Validiteten hos bedömningar med hjälp

av ostandardiserade frågeschemata
(E)

Standardisering av prov på den indi-
viduella resistensen mot heterosug-
gestion hos barn på olika åldersni-
våer (P)

Ärftlighetsundersökning av råttans in-
läring (G)

Personlighetspsykologi, socialpsykologi

- Frustrationsproblem (U 1)
- Emotioner och sentiment (G)
- Konstitutionspsykologisk forskning (G)
- EEG ur konstitutionspsykologisk syn-
punkt (G)
- Attityder gentemot kvinnornas skolut-
bildning och funktion i samhället
(S 2)

Abnormpsykologi

- Det symtomatiska värdet av auto-kines-
försök vid s. k. toniska orienterings-
störningar (P)
- Standardisering av testbatteri (minnes-
och koncentrationsprov) för vissa ty-
per av hjärnskador (P)
- Test för differentiering av barnschizo-
frenier från neuroser och encefaliter
(E)
- TAT-testet och vissa diagnostiska krite-
rier (E)
- Undersökning av förekomsten av spe-
ciellt »ångestkänsliga» frågor i Ter-
man-Merrilltestet (E)
- Studier rörande efterblivnas, i synner-
het sinnesslöas, familjesociala pro-
blem (E)

Barn- och ungdomspsykologi

- Översiktsarbete över den senare barn-
domens psykologi (E)
- Direkt observation i hemmet av vissa
variabler på barn i 0—5-årsåldern
(S 1)

Pedagogisk psykologi, pedagogiska mätningar

Läsklinikarbete (S 2)

Anpassningen till läroverksstudier hos barn med läs- och skrivsvårigheter (E)

Tillämpad psykologi i övrigt

Psykotekniska problem (U 1)

Yrkespsykologiska undersökningar (G)

Statistiska och experimentella undersökningar av den individuella olycksfallsbenägenheten (P)

Undersökning av tillförlitligheten hos psykologiska urvalsmetoder för försäljare (P)

Utarbetandet av lämplig försöksmetodik för belysning av frågan om »förväxlingsbar likhet» föreligger eller ej mellan registreringsansökt och tidigare inregistrerat varumärke (P)

Experimentella undersökningar av tillförlitligheten hos fysiologiska provningsmetoder för s. k. lie-detection (P)

Underbilaga C

Översikt över aktuella forskningsuppgifter av pedagogisk art, fördelade efter forskningsgren och förslagsställare

Pedagogisk psykologi, pedagogiska mätningar

S k o l k o m m i s s i o n e n

Skolmognadsproblemet

Social, intellektuell, emotionell och fysisk mognad hos eleverna i relation till levnadsålder, placering i skolan, studieresultat i olika ämnen o. s. v.

Samarbetsproblemet

Problemet fusk

Trivselfaktorer i skolarbetet

Disciplinproblemet

Problemet om anpassning till skolarbetet från deras sida, vilka kommer från andra skolor, varit sjuka, av andra orsaker blivit efter o. s. v.

Trötthetens problem och skolarbetet

Lärarens attityder gentemot de enskilda eleverna och gentemot klassen

Differentieringsproblemet ur individernas och ur samhällets synpunkt; olika metoder för differentiering

Olika former för psykologisk rådgivning

Fritidsproblemen

Olika metoder att mäta skolmognaden

Olika metoder för mätning av skolarbetets resultat

Olika principer för pedagogisk journalföring

Principer för betygsättning

S k o l ö v e r s t y r e l s e n

Faktorer i lärarens personlighet och inställning till sin uppgift, vilka inverka på elevernas arbetsprestationer och intresse

Skolmognad

Språkmognad

Yrkesvalmognad

Differentieringsproblemen på enhetskolans högstadium med hänsyn till såväl elevernas begåvnings- och intressetyper som samhällets behov av olika slags utbildade

Principiell utredning angående skolmognadsprov

S t a t e n s   p s y k o l o g i s k - p e d a g o g i s k a   i n s t i t u t

Undersökning av grupptestningens metodik

Utarbetande av grupptests för olika åldrar.

Standardisering av frågeformulär för undersökning av missanpassade barn

Utarbetande av prov för intagning i gymnasium

Utarbetande av parallellupplagor till standardproven

Utbyggnad av de standardiserade kunskapsproven

Utarbetande av diagnostiska läsprov

Utarbetande av diagnostiska prov i matematik och moderna språk

Statistisk undersökning av skrivningarna i realexamen

Pedagogisk metodik

Skolkommisionen

Skolarbetets målsättning: avvägningen mellan samhällets krav på bestämda kunskaper och färdigheter och individens rätt till en harmonisk personlighetsutveckling

Fostran till skolmognad

Skolåldern i relation till arbetssätt och skolmiljö

Skolans ämnesuppsättning med hänsyn till samhällslivets krav och elevernas mognadsgrad

Samverkan mellan skolämnena; problemet samlad undervisning

Ämnesintegration

Koncentrationsläsning

Avvägningen mellan klassläraresystem och ämnesläraresystem på skolans olika stadier

Timtalet för olika ämnen i olika klasser

Lämplig tidpunkt för nybörjarundervisningen i olika ämnen

Lämpligheten av olika ämnesmoment med hänsyn till elevernas mognadsgrad

Förskjutning av tyngdpunkten mellan olika delar av en kursplan

Sam- eller särundervisning?

Arbetssättets och undervisningsmetodernas effektivitet i relation till skolans målsättning; metodernas beroende av mognadsfaktorerna

Olika metoder för individualisering av skolarbetet

Grupparbetets utformning

Problemet muntligt—skriftligt i skolarbetet

Metoder för nybörjarundervisning i läsning, skrivning, räkning, främmande språk

Olika metoder för inlärnin g av vissa kursmoment

Hemarbetets art

Avvägningen mellan verbalt och reellt i undervisningen i orienteringsämnen

Avvägningen mellan handledning och frihet vid s. k. skapande verksamhet

Läroböckernas utformning med hänsyn till skolarbetets målsättning

Elevantalet i klassen och dettas betydelse

för arbetssätt, studieresultat och fostran

Metoder för stimulering av skolarbetet

Behandlingen av svårfostrade barn

Olika sätt att bereda undervisningshäm- made elever hjälp

Hjälpklassproblemet

Tidpunkt för skoldagens början

Skoldagens längd

Lektionernas och rasternas längd

Olika ämnens och sysselsättningsars placering på dagsschemat

Avvägningen mellan arbete i skolan och på fritiden

Ledighet viss veckodag?

Arbetssättets inverkan på lösningen av dessa problem

Läsårets längd och rytm

Hemmen som plats för självständigt arbete

Olika metoder för samverkan med hemmet

Utprovning av olika hjälpmedel och materiel för skolarbetet

Skolrummets utrustning

Skolbyggnadens problem

Olika metoder att befrämja elevernas kontakt med föreningsliv, bildningsliv, samhällsliv

Självstyrelseformer

Olika former för samverkan mellan lärarna

Skolöverstyrelsen.

Anpassningen av olika läroämnen och kursmoment med hänsyn till elevernas mognadsgång

Effekten av olika differentieringssystem
Läroböckernas uppläggning och språkliga utformning med hänsyn till psykologisk-pedagogiska synpunkter

Den första läsundervisningen

Allmän och speciell studieteknik

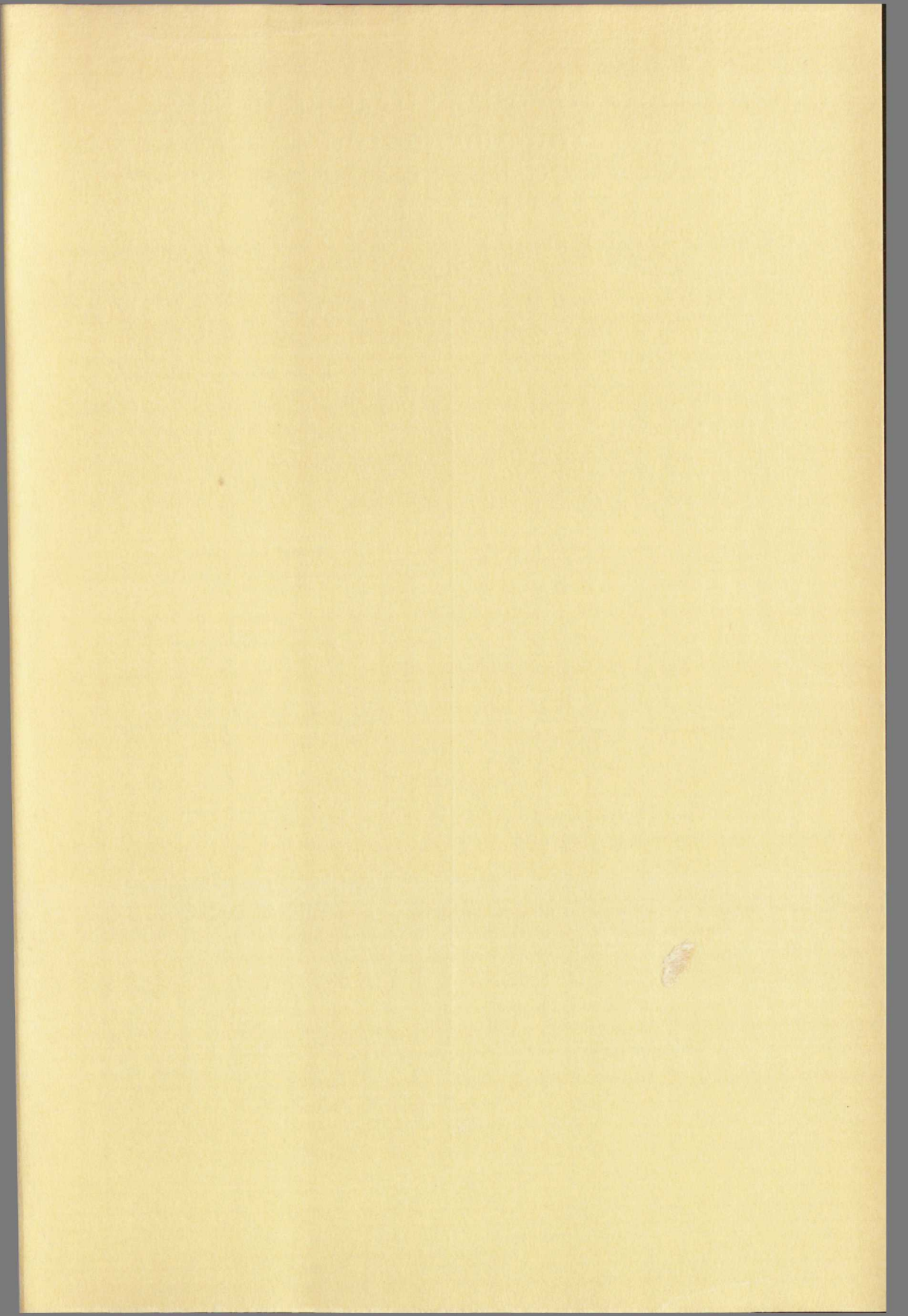
Elevernas handstil och välskrivningsundervisningen

Effektiviteten och anspråken på läraren vid olika arbetssätt

Statens psykologisk-pedagogiska institut

Olika ämnens trötthetsbelastning

Utarbetande av handbok för ett friare studiesätt vid undervisningen

Statens offentliga utredningar 1955

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän laggiftning. Rättsskipning. Fångvård.
Vidlyftiga rättgångar. [10]

Statsförfatning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.
Bostadskollektiva kommittén. 3. Tvätt. [8]

Hälsa- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Lag om jordbrukskasserörelsen m. m. [1]
Prissättningen på jordbruksprodukter. Bilaga 1. [5]
Det mindre jordbrukets möjligheter att uppnå bättre lönsamhet. [7]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Vattenvården. [6]
Frågan om statsinlösen av stamaktierna i LKAB. [9]

Industri.

Handel och sjöfart.

Stöd åt den mindre och medelstora skeppsfarten. [2]

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

**Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.
Andlig odling i övrigt.**

Psykologisk utbildning och forskning. [11]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Nordiska parlamentariska kommittén. 9 och 10. Nordiska post- och telefaxor. [3 o. 4]